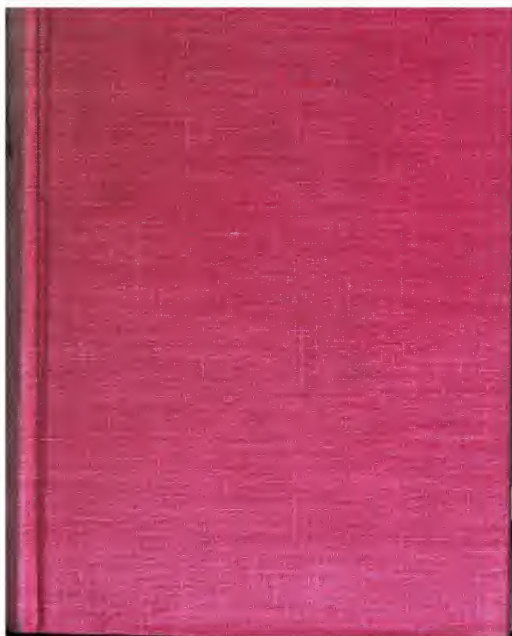

THE LIBRARY

CLASS 948.03
BOOK Er46be

Danmarks Historie
under
Dronning Margrethe
og
Erik af Pommern.

At
Kr. Erslev.

Første Del:
Dronning Margrethe.

København.
Jacob Erslevs Forlag.
Kristiania. | Stockholm.
J. W. Cappelen. | **Samsen & Wallin.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche.
1882.

INDHOLDSOVERSIGT.

FØRSTE BOG.

KAMPEN OM SØNDERJYLLAND.

	Side
I. Nyborgdommen 1413	1
II. Kong Erik og den indre Strid i Lübeck	13
III. Aaben Kamp om Sønderjylland	24
IV. Erobringen af Byen Slesvig; Stilstand under hanseatisk Mægling	33
V. Forlænget Stilstand; Eriks Overfald paa Femern	47
VI. Mislykket Voldgiftsdom; Spænding mellem Erik og Hansestæderne	61

ANDEN BOG.

KEJSERDOMMEN.

I. Erik af Pommern overfor nordeuropæisk Storpolitik ..	76
II. Hertug Rumpolds Mægling; Hanseaterne i Forbund med Kongen	85
III. Eriks Udenlandsrejse; Kejserdommen	95
IV. Eriks Pilegrimsfærd	104

TREDJE BOG.

ERIKS INDRE STYRELSE I DANMARK.

I. Kongen og Raadet; Tronfølgen	109
II. Inddragelsen af København; Kancelliet; Fogedstyrelsen	116
III. Erik overfor Adel og Gejstlighed	130
IV. Eriks Stilling til Købstadvæsen og Handel	145
V. Kong Erik overfor Hanseaterne	155
VI. Kong Erik og Sønderjylland	165
VII. Eriks Personlighed og Ægteskab	186

FJERDE BOG.

HANSEATERNE OG HOLSTENERNE I FORBUND MOD KONG ERIK.

	Side
I. Eriks Hjemkomst; Hanseaternes Brud med ham	198
II. Krigen i 1427	211
III. Mæglingsforsøg 1427—1428	219
IV. Krigen i 1428	227
V. Mæglingsforsøg med Holstenere og Hanseater 1428— 1429	233
VI. Fredsforhandlinger mellem Kongen og Stæderne 1430.	248
VII. Flensborgs Tab; Stilstanden i Horsens	259

FEMTE BOG.

ERIKS STYRELSE I SVERIGE OG NORGE.

I. Erik som Unionskonge.....	279
II. Fogedstyrelsen i Sverige og Norge	290
III. Voksende Misstemning i Sverige; Strid om Erkebisper- valget i Upsala	303

SJETTE BOG.

DEN SVENSKES OPSTAND.

I. Unionskongen og Engelbrecht Engelbrechtson	318
II. Opstanden i Sverige indtil Forliget i Halmstad	327
III. Fredslutning med Holstenere og Hanseater	340
IV. Fortsatte Bevægelser i Sverige indtil Engelbrechts Død	350
V. Hanseatisk Mægling; Kalmarmødet i 1436	359

SYVENDE BOG.

ERIKS AFSÆTTELSE.

I. Erik og det danske Rigsraad	376
II. Erik paa Gotland; Rigsforstandere i Sverige og Danmark	394
III. Kristoffer af Baiern tages til Konge i alle tre Riger	406
IV. Erik af Pommerns Eftermæle.....	422

Danmarks Historie
under
Dronning Margrethe
og
Erik af Pommern.

Af
Kr. Erslev.

Anden Del:
Erik af Pommern.

København.
Jacob Erslevs Forlag.
Kristiania. | **Stockholm.**
J. W. Cappelen. | **Samson & Wallin.**
Trykt hos Nielsen & Lydiche.
1901.

Erik af Pommern,

hans Kamp for Sønderjylland
og Kalmarunionens Opløsning.

Af

Kr. Erslev.

København.

Jacob Erslevs Forlag.

Kristiania.

J. W. Cappelen.

Stockholm.

Samson & Wallin.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1901.

948.03
Er 46be

FØRSTE BOG.

KAMPEN OM SØNDERJYLLAND.

I. Nyborgdommen 1413.

Da Dronning Margrethe døde i Flensborg Natten til den 28. Oktober 1412, var Erik af Pommern tredive Aar gammel. Lige siden sit syvende Aar havde han været i Norden; valgt efterhaanden til Konge i hvert af de tre Riger havde han i 1397 modtaget Kroning paa een Gang for alle. Siden han med sit fyldte attende Aar var blevet erklæret for myndig, var Regeringen blevet ført i hans Navn, og selv om det nok har været Dronningen, der har haft Afgørelsen, var den unge Konge dog traadt stærkt frem. Siden sit Giftermaal med Filippa havde han haft sit selvstændige Hof; snart sammen med Margrethe, snart alene var han rejst rundt i Rigerne; til Norge var han vel kun naaet en enkelt Gang, des oftere til Sverige. Under sin Fostermoders kloge Ledelse var han kommet ind i alle Regeringssager og havde haft rig Lejlighed til at lære sine Undersaatter og deres Forhold at kende.

Det var betegnende, at Kong Erik lige efter Margrethes Død skyndte sig op til Sverige; allerede i Januar 1413 træffer

Erslev: Erik af Pommern.

U of M Bindery
JAN 9 '33
JUN 15 '37

vi ham i den gamle By Lødöse ved Gotaelv, tæt ved den norske Grænse. Det er muligt, at han her er truffet sammen med Rigsraader fra Norge, men fra dette Rige var der i øvrigt intet at frygte; med en vis Ængstelse kunde Erik derimod nok se paa Sverige selv. Det var ikke lykkedes Dronning Margrethe at vinde Stemningen for sig i dette Rige; Almuen klagede over det haarde Skattetryk, de verdslige Stormænd harmedes ved at se Landet styret af danske og tyske Fogeder, Højgejstligheden ved hendes Forsøg paa at trænge Danske ind paa Sveriges Bispestole, men fremfor alt var hele Aristokratiet blevet ramt ved Margrethes kraftige Gennemførelse af de Bestemmelser, der var vedtagne i Soderköping 1396 om bortkommet Krongods. Endnu faa Uger før Margrethes Død havde Misstemningen faaet kraftigt Udtryk paa et Kirkemøde, som Sveriges Bisper holdt i Arboga (Septbr. 1412); man havde aabent udtalt, at det var ganske lovstridigt, naar Lægmænd dømte om Kirkens Gods, og at man ikke mere vilde finde sig heri, ja Bisperne havde selv uden videre tilkendt Upsala Domkirke to Godser, som Kronens Fogeder havde sat sig i Besiddelse af.

Det var nok denne Stemning, der saa ilsomt kaldte Kong Erik op til Sverige, men hvor han kom frem, viste han sig saa mild og huldosalig, at man straks fattede det bedste Haab om, at han vilde styre med blødere Haand end Margrethe. Kongen skuffede heller ikke de vakte Forventninger. Han vandt Almuen ved at afsætte nogle af de Fogeder, over hvilke Klagerne havde været mest højlydt; Jösse Finson maatte forlade Slottet i Vesteråas, i Østergötland afsattes Esbjørn Djekn og Peder Andersson, om hvem en samtidig Aarbog siger, at de var grusomme Tyranner, hvis Grumhed vil mindes evinde-

lig og bringe dem selv evig Fordømmelse. Endnu vigtigere var det dog, at Kong Erik besluttede sig til at standse den store Godsinddragelse. Med Grund kunde han mene, at ved den gennem mange Aar fortsatte Ransagelse maatte Kronen vel nu have generhvervet alt, hvad den med Rette havde Krav paa, og da han i April mødtes med det svenske Rigsraad i Stockholm, udstedte han efter dettes Raad en Forordning, som ganske omformede disse Retterthing eller Ræfsthing, der for Margrethe havde været Hovedmidlet til at gennemføre Godsinddragelsen. Ikke den kongelige Foged, men Bisen i hvert Stift skulde fremtidig være den, der optraadte paa Kronens Vegne; to Medlemmer af Kapitlet skulde overvære Domstolens Forhandlinger, og hvad denne afgjorde, lovede Kongen at stadfæste, om nogen appellerede til ham. Af Ræfstething, ordnede paa denne Vis, holdtes der adskillige i 1413 og 1414, og de Domme, der nu fældedes, gik i en helt anden Retning end de tidligere; adskilligt Gods, der var tilkendt Kronen, blev nu atter fradømt den, og i flere Tilfælde blev endog Fogeden kendt pligtig til at erstatte, hvad han i Mellemtiden havde oppebaaret af det uretmæssig tilegnede Gods¹.

Betrygget ved de gjorte Indrømmelser rejste Kong Erik i Maj 1413 tilbage til Danmark, og her fejrede han i de første Dage af Juli Dronning Margrethes Bisættelse i Roskilde Domkirke. I Nærværelse af flere udenlandske Fyrster og talrige Stormænd fra de tre Riger vandrede den unge Konge og hans Hustru Kirken rundt, medens Dødsmessen holdtes ved alle dens halvhundrede Altre. Hvert modtog efter den afdødes Bestemmelser en forgyldt Kalk og kostelige Alterklæder, som Dronningen skal have udsyet med egne Hænder;

dertil føjede Erik fra sig selv en gylden Prydelse, Filippa en Dug af Gyldenstykke eller af Silke fra Damaskus; Fyrsterne gav en Gylden hver, Ridderne, Væbnerne og alle andre kunde af en fremsat Skaal, fyldt med lybske Hvide, tage saa meget de vilde. To Gange endnu gentoges denne Omvandring, og paa ny ofredes Guld- og Sølvpenge, indtil alt, hvad der var tilovers i Skaalen, kastedes ud blandt de fattige. Dagen efter fejredes Dødsmessen for Kongens forlængst afdøde Fader og en ganske ubekendt Broder af ham, den tredje Dag endelig for Dronningens Fader, Henrik IV af England, som var død i Foraaret. Det var en Kirkefest, til hvis Pragt der ikke før var set Mage i Norden, og af Margrethes Alterkalke, der for øvrigt ogsaa uddeltes til andre Domkirker, er flere bevarede til vore Dage².

Midt under den højtidsfulde Mindefest drejede Kong Eriks Tanker sig først og sidst om det ene store Spørgsmaal, som hans afdøde Fostermoder havde efterladt uløst, Genvindelsen af Sønderjylland for den danske Krone.

Dronning Margrethe havde for at vinde Sverige maattet ofre Sønderjylland; for under Kampen mod Albrecht af Meklenburg ikke at være udsat for et Angreb i Ryggen af Holsternerne, havde hun anerkendt deres Erobring af Slesvig, og 1386 havde Kong Oluf i Nyborg forlenet Jærnhenriks Søn Gerhard med Hertugdømmet som arveligt Len. Da Gerhard imidlertid var faldet i en Krig mod Ditmarskerne (1404), havde Margrethe grebet Lejligheden til at blande sig ind; hun havde ydet Hertugens Enke Elisabeth sin Støtte mod den afdødes Broder, Grev Henrik, og hun havde ad denne Vej faaet Foden indenfor i Landet. Det ene Len efter det andet

gled over i hendes Hænder, og skønt Hertugindeu tilsidst fattede Tvivl om Margrethes redelige Hensigter og de holstenske Adelsmænd flere Gange greb til Vaaben mod hende, var hun stadig naaet videre. Ved hendes Dod var hele Sønderjylland i hendes Magt, ene undtaget den sydligste Tredjedel med Hovedslottet Gottorp og dertil Øen Als. Af de slesvigske Kobstæder var det kun Slesvig, Ekefnørde og Sønderborg, der lod under Hertugindeu paa hendes Borns Vegne.

Hvad der var Margrethes endelige Maal ved denne Færd, derom ytrede hun sig ikke. Under de stadige Forhandlinger med Enkehertugindeu forlød der, saa længe Margrethe levede, aldrig nogen Tvivl om selve den holstenske Fyrsteslægts Ret til Hertugdømmet; men indenfor den danske Regerings Kres var Spørgsmaalet dog fremme. Jo mere man nærmede sig det Tidspunkt, da den danske Konge sad inde med alle Len i Slesvig, og Hertugens Herredømme saaledes var reduceret til en ren Form, des mere maatte Tankerne gaa henimod dette at faa selve Hertugværdighedeu kaldt tilbage. Vi kan nogenlunde følge, hvorledes Tankerne efterhaanden formede sig.

I 1410 var det første Gang, at Holstenerne med Vaabenmagt søgte at vinde sig ud af det Net, hvis Masker Margrethe knyttede stedse fastere, og i Danmark fremtræder da Tanken om, at de ved dette Brud paa svorne Eder havde forbrudt deres Len. Da Striden afløstes af Forhandlinger, lod Kong Erik opsætte de Klagepunkter, han havde mod Enkehertugindeu og hendes Børn samt Grev Henrik af Holsten, og hvert Punkt udmunder i, at de efter deres Angreb ikke blot var skyldige til Bøder og Erstatning, men ogsaa maatte have »forbrudt, hvad de har af Riget«, eller

som det et Sted fyldigst udtrykkes: »Item er Fru Elisabeth og hendes Børn og Grev Henrik blevet vore Fjender mod Gud og mod Retten, da vi ikke har vægret dem nogen Ret, og vi haaber med Rette, at de derved har forbrudt alt, hvad de har af Riget; thi ingen Mand eller Undersaat maa blive sin Herres Fjende, uden at han først har forfulgt det med Rette, hvad dog ikke er sket«. Disse Klagepunkter synes imidlertid ikke at være kommet videre end til et løst Ud-kast³, men her er da for første Gang opstillet et Angreb mod Schauenburgernes Ret til Hertugdømmet.

Angrebepunktet var dog ikke helt fyldestgørende. Hertuginde og Grev Henrik havde kun Magten i Slesvig paa Hertug Gerhards Børns Vegne, og kunde disse miste deres Ret ved Fejl og Brøde, begaaet af deres Formyndere? Af Børnene var den ældste, Henrik, i Færd med at blive mand-voksen; man kunde vente, at han snart vilde komme med Krav paa at faa Forleningen til Faderen fornyet, og hvad skulde man da svare? Derved lededes Tanken henimod selve Faderens Lensmandsret, og da særlig mod Sammenkomsten i Assens 1396, hvor Hertug Gerhard var mødt for at hylde Erik, lige efter dennes Kongevalg i Danmark.

Kong Erik lod de endnu levende af de Rigsraader, der havde været til Stede ved den Lejlighed, afgive et Vidnesbyrd om, hvad der da var sket, og dette gik ud paa, at de holstenske Fyrster ligefrem havde nægtet at modtage den Forlening med Hertugdømmet, som man her tilbød dem fra dansk Side⁴. Hvorvidt dette er fuld Sandhed, er rigtignok meget tvivlsomt; noget senere fremkom der fra holstensk Side Vidnesbyrd af andre tilstedeværende om, at Hertug Gerhard i Assens havde aflagt Mandsed for Hertugdømmet

til Kong Erik og af denne modtaget Stadfæstelse paa Lenet, og dette stemmer unægtelig bedre med det Faktum, at Hertugen lige til sin Død sad ubestridt som Hertug i Slesvig, endda i venskabeligt Forhold til Dronning Margrethe. Nogen Uklarhed og Strid har der dog vel nok været i Assens, og ved at tage dette Punkt op kunde man fuldstændig undergrave Slægtens Ret til Hertugdømmet.

Saa kom man imidlertid til det Spørgsmaal: naar Schauenburgerne ikke har Ret til Sønderjylland, hvem har da Ret? Man kunde hævde Kronens Ret dertil som et tilbagefaldet Len, men man kunde ogsaa betone Arveretten for selve Kong Erik, hvis Mormoders Moder var Dronning Helveg, Hertugdatteren fra Sønderjylland. En Inddragelse af et Hertugdømme, der havde bestaaet Aarhundreder igennem, var noget sjældent, næsten uset, og kunde man slippe igennem ved at bygge paa Lensarveretten, lod dette sikkert mere tiltalende⁵.

Det er vel rimeligt, at alle disse Tanker har været udformede endnu i Margrethes Levetid, men hun lod dem i alt Fald ikke træde frem for Modstanderne. Helt anderledes, da Erik blev enemægtig. Man fatter saa godt, at den unge Konge, fyldt af Følelsen af sin store Magt, har været lidet tilfreds med Fostermoderens forsigtige Fremadskriden; det kraftige Udfald, man gjorde fra dansk Side i 1410, har nok allerede været Eriks Værk. Selve Dronningens tvetydige Holdning har dertil næppe været Erik sympathetisk; med Ungdommens Tillid til Sandhedens Sejr ønskede han intet heller end at faa en klar og sikker Afgørelse af, hvad der var hans Ret. Ikke mange Maaneder efter Margrethes

Død traadte Erik frem for Offentligheden med sine Krav i fuldeste Omfang.

De aabne Stridigheder, det var kommet til i Dronningens sidste Leveaar, havde ført til, at man i Marts 1411 var blevet enig om en Stilstand paa fem Aar: al Tiltale, den ene kunde have til den anden, skulde hvile i denne Tid, men efter Stilstanden kunde den, om man vilde det, optages igen, og saa skulde der finde en Voldgift Sted paa et Møde i Nyborg, hvor seks Raader fra Danmark og seks fra Sønderjylland skulde dømme efter dansk Ret; blev de ikke enige, skulde to Fyrster afgøre Stridighederne under endelig Appel til den romerske Konge. Efter et nyt Udbrud af Spliden var det i 1412 blevet bestemt, at Voldgiftsdommen allerede skulde afgives ved St. Hansdags Tid 1413, uden at Stilstandens Varighed dog derved skulde ændres.

Under den aabne Fejde mellem Danmark og Holsten havde Kong Erik opgivet sit Formynderskab for Enkehertuginde Elisabeth og hendes Børn, og i hans Sted traadte da Hertug Henrik af Lüneburg⁶, Elisabeths Broder. Denne har aabenbart ikke anet noget om, hvad der rørte sig i Kong Eriks Sind, og imødesaa med Ro den aftalte Voldgift; paa den »venlige Dag«, som den kaldtes i Forligsbrevet, skulde den ene jo blot »venlig pleje den anden Ret om al Tiltale, som den ene kunde have til den anden fra begge Sider«, og det vilde da, mente Henrik, som flere Gange før, dreje sig om alle de Smaaklager, som stadig var fremme, over Brud paa Landefreden, Overgreb fra Slotsherrernes Side og lignende. Hertugen sørgede for at have sine Klagepunkter i Orden for at opveje dem, der kunde ventes fra kongelig Side, og han var rede til at udpege de seks Raader, der

skulde træde ind i Voldgiftsdomstolen; det var Domprovsten i Slesvig, Henrik von der See, dertil fem slesvigholstenske Adelsmænd. I Begyndelsen af Juni opsøgte han Kong Erik i Vordingborg; han stillede ham i Udsigt, at hans Søster atter vilde tage Kongen til Formynder, og man enedes om at udsætte Voldgiftsmødet til St. Jakobs Dag (25. Juli) ⁷.

I Mellemtiden var det, at Kong Erik fejrede sin Fostermoders Ligfærd i Roskilde, og ledsaget af et glimrende Følge begav han sig herfra til Nyborg⁸. Man sørgede for at give det fastsatte Voldgiftsmøde den største Offentlighed; til den Ende optog man den gamle Skik at indkalde et højtideligt Danehof, og næsten alle Rigets Biskopper og en Mængde Stormænd gav Møde; Udsendinge fra Hanseforbundet indfandt sig for at forhandle med Kongen om deres Sager, og af udenlandske Fyrster mødte Ulrik af Meklenburg, Johan af Sachsen og to pommerske Hertuger. Allerede denne store Forsamling forbavsede Hertug Henrik, da han kom til Stede, og endnu mere overraskedes han ved her paa een Gang at komme til at staa overfor det danske Retsstandpunkt, vi nys har forklaret. Han anmeldte, at hans Søsters Børn gerne ønskede at blive Kongens Lensmænd for Hertugdømmet, ligesom deres Fader Hertug Gerhard havde været; Kongen svarede, at Gerhard netop havde nægtet at modtage Hertugdømmet til Len. Han nævnte de seks Raader, der skulde dømme sammen med Kongens; Erik forkastede dem alle, idet han erklærede, at de hverken var fra Kongeriget eller fra Sønderjylland, saaledes som de skulde være efter Forligets Bestemmelser. Hertug Henrik, der opdagede, at Voldgiften skulde dømme om helt anderledes vigtige Sager, end han havde tænkt sig, søgte nu at slippe bort fra enhver

Domskendelse ved at paastaa, at der kun var aftalt en fredelig Mægling, ingen Domsafgørelse, men Kongen citerede Fredsbrevenes Indhold og erklærede, at han vilde lade de tilstedeværende Fyrster, blandt hvilke Ulrik af Meklenburg selv havde mæglet det sidste Forlig, afgøre, om han ikke havde Ret i sin Forstaaelse.

Hermed havde Lüneburgeren tabt Spillet. Med Forligsbrevene i sin Haand traadte Kong Erik frem for det forsamlede Danehof og spurgte, om han kunde gøre mere end som nu erklære sig villig til at underkaste sig Dom af de udvalgte Raader, hvad der naturligvis blev benægtet. Derefter udtalte han, at da Modparten nægtede at modtage Voldgiftskendelsen, vilde han nu kræve sin Ret hos Biskop Peder af Roskilde, det danske Riges Kansler, udvalgt til Dommer af Danehoffet. Efter Kongens Opfordring lod denne de fire tilstedeværende tyske Fyrster gaa til Henrik af Lüneburg og stævne ham, hans Søster og Søsterborn, samt Erik Krumedige og alle deres andre Raader og Mænd, der uretmæssig havde besat Gods i Hertugdømmet Slesvig, den danske Konges Len; de skulde den nærmeste Thingdag møde for Danehoffet for at staa Kongen til Ansvar efter det danske Riges Love. Thingdagen kom — det var Lørdagen den 29. Juli —, men ingen af de stævnede mødte, og de blev da erklærede »trodsig udeblevne« (*contumaces*).

Nu fremtraadte Kong Erik personlig i Riddersalen paa Nyborg Slot og udtalte for den høje Dommer og den store Forsamling, at efterat Hr. Gerhard, »som udgav sig for Hertug af Slesvig«, var faldet mod Ditmarskerne, havde han overtaget Formynderskabet for Hertugdømmet, hans Enke og Born, og Erik Krumedige og mange andre Holstenere var

traadte i hans og hans Moders Tjeneste. Men baade Elisabeth og Holstenerne havde siden brudt den besvorne Landefred og mod deres Ed bekæmpet Kongen; i alle Enkeltheder gennemgik Erik de sidste Aars Tildragelser og viste, hvorledes de aftalte Forlig atter og atter var blevet overtraadte. Han rejste derfor den Paastand, at Hertugdømmet Slesvig, som egentlig tilkom ham ved mødrene Arveret, i alt Fald maatte være faldet tilbage til Kronen efter Lensrettens Regler, fordi Indehaverne mod deres Troskabsed havde bekriget ham, Lensets Herre (*dominus feudi*), og ikke opfyldt deres Breve og Løfter.

Ganske i Overensstemmelse hermed fældede Bisp Peder nu ogsaa Dommen »med Raad og Samtykke af de retskyndige Bisiddere og af hele det kongelige Parlament«. I dansk Ret at finde en Bestemmelse om Lens Forbrydelse var vel umuligt, men Biskoppen byggede paa den Lovsætning, at den, der fører Avindskjold mod Riget, d. v. s. med udenlandsk Hjælp angriber sit Fædreland, derved forbryder alt hvad han ejer, baade Jord og andet, og ud herfra erklærede han, at Indehaverne af Hertugdømmet, som mod al Ret og Lenslov (*jus feudale*) havde ført Krig mod deres Lensherre, havde begaaet Feloni og Majestætsforbrydelse, saaledes at Hertugdømmet derved var faldet til Kongen og Kronen, bortset fra deres mangelfulde Investitur og Kongens mødrene Arveret dertil. De dømte vilde yderligere have at erstatte Kongen, hvad de urettelig havde oppebaaret af Hertugdømmet og hvad Udgifter de ved deres Angreb havde voldt ham.

Saaledes havde Nyborgmødet ført til den klare Afgørelse, som Erik attraaede; en Dom var fældet, der ganske underkendte Holstenernes Ret til Hertugdømmet, og den unge

Konge kunde nu føre Kampen for det gamle danske Kronland med aabent Visir. Imidlertid var det jo tidligere aftalt, at den femaarige Stilstand skulde gælde, hvorledes saa end Voldgiftsmødet faldt ud, og Erik vilde ikke bryde det givne Ord; foreløbig blev da alt, som om der ikke var sket noget afgørende, og allerede i Maaneden efter Nyborgdommen kunde Stettinerhertugen Vartislaus mægle fredelig mellem Kongen og Hertug Henrik om Fangers Frigivelse fra begge Sider og fastsætte et Møde i Efteraaret om gensidige Klager, om Fangers Skade og Brud paa Stilstanden⁹. Om Mødet virkelig kom i Stand, vides rigtignok ikke, og i alt Fald viste Hertug Gerhards Sønner tydelig nok, at de ikke agtede at bøje sig for Nyborgdommen, idet de nu kaldte sig Hertuger af Slesvig til Trods for den nægtede Forlening¹⁰.

Dette har maaske været en Hovedgrund til, at Kong Erik søgte at faa den Dom, som hans eget Riges øverste Domstol havde fældet, stadfæstet af den Autoritet, man i Middelalderen ansaa for den højeste, af selve den romerske Kejser eller Konge, der jo ogsaa i de tidligere Fredsbreve var nævnt som øverste Opmand. Erik havde desuden al Anledning til at vente et gunstigt Øre for Sagen hos Tysklands Konge, Sigmund, thi denne var hans kødelige Fætter, Søn af en pommersk Prinsesse, Eriks Moster, og det venlige Forhold, hvori vi senere finder de to Frænder, gaar vel langt tilbage i Tiden. I Sommeren 1414 sendte Erik den trofaste Bisp af Slesvig, Hans Skondelev, til Sigmund, men ogsaa Hertugen af Lüneburg havde Udsendinge hos den romerske Konge for at virke for sine Søstersønners Sag, og til nogen Afgørelse kom man da ikke¹¹. Aaret efter lykkedes det derimod den anselige Sendefærd, som Erik havde sendt til Kirkefor-

samlingen i Konstanz, at udvirke, at Sigmund fældede en Dom i den slesvigske Sag, der var saa klar, som man kunde forlange (14. Juni 1415). Han paaberaabte sig Lensrettens Bestemmelser om, at naar en Vassal afhænder sit hele Len eller Størstedelen deraf uden Lensherrens Samtykke, har denne Ret til at tage Lenet tilbage, ligesaa naar Lensmanden ikke beder om Forlening i rette Tid eller begaar Feloni mod Lensherren. Alt dette gjaldt nu Hertugdømmet Slesvig, og naar dette da var tildømt Kong Erik efter dansk Ret, som heri stemmede med den kejserlige, maatte Sigmund stadfæste denne Afgørelse¹².

II. Kong Erik og den indre Strid i Lübeck.

Fra Dronning Margrethes Tid arvede Kong Erik en Mængde Tvistepunkter med Hanseforbundet. Dette havde mangt og meget at klage over, hvad angaar Købmandens Behandling i de nordiske Riger; især drejede det sig om den danske Mønt, der stadig var daarligere end den hanseatiske, og endnu mere om Bjærgningsforholdene, hvor den Praxis, man fulgte i Norden, unægtelig var Privilegiernes Ord og Aand højst modsat. Paa Hansemøderne forhandlede man ofte om disse Sager, og da en Sendefærd var i Danmark i 1413 ved det forømtalte Nyborgmøde, medbragte den et Forslag til Ordning af Vragforholdene, som man bad Kongen stadfæste, ligesom en Liste over andre Klagepunkter. Man fik dog intet ud deraf; Kongen var først optaget af sine

Forhandlinger med Lüneburgeren, og da disse var til Ende, fik han Sagerne udsat til et nyt Møde. Erik udtalte imidlertid, at han vilde være Stæderne naadigere end nogen tidligere Konge, »om de vilde lade ham ved hans Ret og Herlighed indenfor hans Rige«; der ligger heri vel, at han ønskede, at Hanseaterne vilde stille sig paa hans Side i den kommende Strid med Holstenerne, men det blev ved denne lette Antydning¹³. Om det nye Møde høres intet, og de gamle Forhold blev bestaaende uden Ændring.

Hanseforbundet var i disse Aar i høj Grad svækket ved de ejendommelige Forhold i Forbundets egentlige Hoved, Lübeck¹⁴. Siden 1408 regerede her Demokratiet; det gamle Raad var fordrevet fra Byen og søgte alle Vegne om Hjælp og Støtte til at opnaa sin tidligere Stilling. Det fik Domme til sin Gunst af de romersk-tyske Konger, først af Ruprecht, siden af Sigmund, og den kejserlige Acht udtaltes over »det nye Raad« i Lübeck; men dette veg ikke Pladsen. I selve Lübeck stod dets Regimente ogsaa fast nok, støttet som det var af Haandværkernes talrige Lav, men udenfor var Sympathien det ganske imod. Kun til Stæderne Rostok og Wismar, hvor den demokratiske Bevægelse ogsaa havde sejret, stod Lübeck paa denne Tid i nærmere og venskabeligt Forhold; alle de andre Hansebyer saavel som det mægtige Kontor i Brügge stillede sig derimod paa det gamle Raads Side, og Staden Lübecks Deltagelse i de fælles Hansemøder indskrænkede de saa stærkt som mulig, indtil de tilsidst helt nægtede det nye Raad Tiltræde. Udenlands gik det ikke bedre, og bl. a. synes Kong Erik ligesom allerede Dronning Margrethe at have haft Sympathi med det gamle Raad; han sendte endog flere Gange sine Raader til Lübeck for at mægle, uden dog at opnaa noget¹⁵.

Det nye Raads Stilling blev i Længden stedse vanskeligere, og det søgte da at redde sig ved et storartet Træk. I November 1414 var den store Kirkeforsamling i Konstanz blevet aabnet; den var foranlediget af Kong Sigmund, og ved Juletid kom denne selv til Stede ved Kirkemødet. Her opsøgte han af fire Udsendinge fra det lybske Raad, og disse bød ham en stor Sum Penge, om han i Strid med sin tidligere Afgørelse vilde sikre det nye Raads Existens, og den kejserlige Retfærdighed bukkede virkelig under, da Lübeckerne strakte sig saa vidt, at de lovede Sigmund den smukke Sum af 24 000 Gylden. For denne Pris udstedte han i Juli 1415 en Række kostelige Dokumenter; han stadfæstede alle Lübecks Friheder, ophævede den over det nye Raad fældede Fredløshedsdom og erklærede, at det gamle Raad stadig skulde blive ude af Byen mod at faa nogen pengelig Erstatning for sit konfiskerede Gods; endelig forkyndte han Stadens to vigtigste Naboer, Kong Erik og Hertug Albrecht af Meklenburg, at han havde taget Lübeck til Naade, og bad dem værne om Byen. Ganske hyggelig ved denne Afgørelse var den romerske Konge dog ikke, og han tilføjede derfor det særlige Vilkaar, at alle disse Breve ikke skulde træde i Kraft før St. Jørgens Dag Aaret efter (23. April 1416), ja indtil denne Dag skulde de holdes fuldstændig hemmelig, og hvis han betalte Raadet de 24 000 Gylden tilbage, skulde han ogsaa have sine Dokumenter igen. Af den hele Sum fik Kongen dog foreløbig ikke mere end omtrent 8000 Gylden; Resten lovede Udsendingene at skaffe ham inden 1. Novbr. Selve Dokumenterne betroede Sigmund til en af sine Raader, som skulde have dem i Gemme indtil den ominøse 23. April men denne rejste med dem til Lübeck og overgav dem til

Raadet her; han tjente derved et Gratiale, og Raadet forpligtede sig til strengt at overholde de kejserlige Vilkaar. Man fatter, hvilken Glæde Dokumenterne har vakt i det nye Raads Midte; at den altid pengefattige Sigmund skulde kunne betale sit Honorar tilbage, har man vist ikke frygtet, og det gjaldt nu blot at være taalmodig, saa vilde Jorgensdagen kaste ny Glans over det demokratiske Raad.

Mellemtiden gik dog ikke saa rolig af, som man havde ventet, og kuriøst nok voldte de lybske Udsendinge ved Kirkeforsamlingen, som saa glimrende havde løst deres Hovedopgave, Ulykker ved letsindige Ytringer paa en helt anden Kant. Nede i Konstanz var der samtidig Udsendinge fra Kong Erik: vi har hørt, hvorledes de hos Kong Sigmund udvirkede en Stadfæstelse paa Nyborgdommen. Ogsaa om den lybske Sag har de Danske sikkert talt med den romerske Konge, og i hvad Retning de har søgt at paavirke ham, er jo ikke tvivlsomt; Kong Erik var meget vred over, at det nye Raad ikke havde antaget ham som Mægler, og paastod endda, at det mod sit Løfte var udeblevet fra et aftalt Møde i Flensborg. De tilstedeværende Udsendinge fra det lybske Raad saa da med skæve Øjne paa de Danske og deres Optræden, og for at modvirke dem skal de overfor Sigmund og hans Raader have ladet falde Ytringer om, at Kong Eriks Optræden næppe var ganske blottet for egennyttige Bitanker; hans egentlige Formaal var at drage den store Hansestad bort fra det romerske Rige og faa den lagt ind under sig.

Da de danske Udsendinge meddelte Kong Erik, hvad Lübeckerne havde sagt om ham, vakttes Kongens heftigste Vrede; ærekær til det yderste var den unge Konge, og at han, der strengt holdt paa sin egen Ret, skulde have

villet berøve den romerske Konge en ham undergiven By, var ham en vederstyggelig Tanke. Misfornøjet som han var med det demokratiske Regimente i Lübeck, har han vel oven i Købet i den rejste Beskyldning fundet en kærkommen Grund til at støde det nye Raads Magt over Ende, og straks greb han ind med de kraftigste Midler. Det var hen paa Eftersommeren 1415; en Mængde lybske Borgere var komne til Skaane for at deltage i Sildemarkedet. Paa en Gang blev nu alle disse Lübeckere fængslede efter kongelig Befaling og deres Gods beslaglagt; Tallet angives til fire Hundrede, og medens nogle snart fik Lov at drage bort mod et Løfte om atter at indfinde sig, naar Kongen krævede det, blev andre kastede i haardt Fængsel. Hvad der var sket i Skaane, gentog sig andensteds i Kong Eriks Riger, i det mindste oppe i Bergen, og i Skrivelser til forskellige Hansebyer meddelte Kongen selv, hvad der var sket; paa Grund af den Haan, det nye Raad havde vist ham, havde han erklæret det, at han vilde »ramme dets argeste«, og han advarede derfor de andre Hanseater mod at handle med eller sejle til Lübeck, da det saa mod hans Ønske vilde gaa ud ogsaa over dem ¹⁶.

Saaledes havde Lübeckerne pludselig faaet en Krig paa Halsen, og ogsaa de henvendte sig til de andre Hansebyer for ved deres Mægling at komme ud af den ubehagelige Situation. De vendiske Byer mødtes flere Gange i Løbet af Efteraaret og Vinteren, og Stralsund fik den Opgave at formilde den vrede Konge. Det lykkedes virkelig at formaa baade ham og det nye Raad til at underkaste sig en Voldgiftsdom, der skulde fældes af de andre vendiske Byer ¹⁷, og tidlig paa Foraaret 1416 sejlede Raadsudsendinge fra alle

Byerne over til København; her indfandt sig ogsaa fire Fuldmægtige fra det nye Raad, af hvilke de to havde været med i Konstanz, og ligeledes kom flere Medlemmer af det gamle Raad til Stede med den ansete Jordan Pleskov i Spidsen, haabende paa, at Forhandlingerne vilde bringe Frugt for dem.

Kongen lod Hanseaterne vente noget paa sig, men den 8. April kom han ridende til Byen; Dagen efter bød han Udsendingene til Middag hos sig, ligeledes de fordrevne Raadsherrer fra Lübeck, medens han haanlig forbigik det nye Raads Fuldmægtige. Derefter begyndte Forhandlingerne, der førtes mellem Hanseaterne og de kongelige Raader. Kongen tog dog ogsaa personlig Del i dem, og flere Gange løb hans Hidsighed af med ham; til Mæglerne sagde han en Gang, at han var gammel nok til at tale, hvis de var vise nok til at høre, og især gik det skarpt til, naar han og det nye Raads Udsendinge stod overfor hinanden. Enhver Hentydning til de Ord, der var faldne i Konstanz, bragte Kongen i Harnisk, og han bad de lybske Raadsherrer betænke, med hvad Ære de havde deres Herredømme; heller end at være Herre paa den Maade vilde han passe Priveterne for en god Mand. Flere Gange maatte de andre Hanseater minde Erik om, at han havde lovet Lübeckerne frit Lejde.

Det kom overhovedet klart frem, at Kongen agtede at benytte Situationen til at føre det gamle Raad tilbage til Lübeck. Hans Raader sagde ligefrem til Mæglerne, at kunde det ske, vilde det andet sagtens ordne sig, og de andre Hansebyer har sikkert sympathiseret meget med denne Tanke; de holdt derfor ogsaa paa, at heller end at dømme i Striden vilde de fredelig udsone den i Venskab. Men det ny Raads Fuldmægtige stod desto stivere; de vilde have en Dom og

intet andet, og da det viste sig, at det ikke havde været Kongens Mening, at Stæderne alene skulde sidde til Doms over ham, men at han vilde have nogle af sine egne Raader med i Domstolen, benyttede Lübeckerne dette til at hindre ethvert gunstigt Udfald af Mæglingen; de vilde tage Dom af Stæderne, men ogsaa kun af disse, skønt Kongen tilsidst vilde nøjes med, at hans Raader fik en eneste Stemme i Domstolen mod syv Hansebyer¹⁸.

Sagen var jo den, at man var kommet hen midt i April Maaned, og saaledes kun havde faa Dage tilbage til den St. Jørgens Dag, da det nye Raad triumferende skulde forevise de Kejserbreve, der fuldt ud vilde sikre dets Tilværelse. Tale om dem maatte de ganske vist ikke, men den hemmelige Bevidsthed om, hvad der forestod, gav dets Udsendinge Standhaftighed og Mod. Hemmeligheden kom dog for Dagen; maaske har Lübeckerne ikke kunnet lade være med at hentyde til de Trumfer, de sad inde med, mulig er det ogsaa Ribebispen Peder Lykke, som paa denne Tid vendte tilbage fra Kirkeforsamlingen og deltog i Forhandlingerne, der har kunnet opklare Sammenhængen. Vist i alt Fald, at Kong Erik var klar over, hvorledes det stod til, at han kendte Kejserbrevene, men ogsaa vidste, at de kunde købes tilbage for en vis Sum Penge. Resolut tog han da Stilling dertil. Han stævnedes Lübecks Udsendinge for sig, og da de mødte paa Vor Frue Kirkegaard, var der, siges der, vel tre Tusinde Mennesker til Stede. En kongelig Raadsherre traadte frem og forkyndte, at Kong Erik var villig til at indløse den romerske Konges Breve; Pengene skulde blive betalte inden St. Jørgens Dag. Lübeckerne svarede naturligvis, at de ikke havde Fuldmagt til at modtage disse Penge; hvad de havde

at gøre med Kong Sigmund, det maatte de forlige med ham. Men den danske Raadsherre mindede dem om Sagens Alvor; Summen var rede, og selv om de nægtede at modtage den, maatte den dog frigøre Pantet, og han lod en Skriver optage et Notarialinstrument om Sagen, som skulde skikkes til den romerske Konge ¹⁹.

Det var et farligt Vaaben, Kong Erik dermed skaffede sig, og de lybske Udsendinge begyndte at give Køb. Selv kunde de selvfølgelig ikke love, at man i deres Hjemstad vilde bøje sig for Kongens Krav, men de antydede dog, at man mulig vilde være tilbøjelig til at give efter i Forfatningsspørgsmaalet, og da de andre Hanseater med Begærlighed greb denne Tanke, viste Kong Erik sig villig til at se Tiden lidt an. Man aftalte, at alt skulde staa hen et Par Maaneder, nemlig til St. Hans Dag; de fængslede Borgere skulde frigives, men kun for disse to Maaneder, forat man i den Tid kunde prøve, om det kunde lykkes ved Mægling at faa det gamle Raad genindsat i Lübeck. Opnaaedes det, vilde Kongen lade sin Strid med Lübeck afgøre af det gamle Raad i Forening med de andre Hansebyer, men ellers skulde alle Fangerne vende tilbage til deres Fængsel, og de andre Hansebyer gik i Borgen for, at dette skulde blive opfyldt eller at der i Stedet skulde gives en Skadeserstatning for Fangerne Personer og Gods. Det var ikke ringe Summer, der var Tale om; en enkelt af Borgerne vurderedes endog til 8000 Mark, og kun faa af Fangerne sattes til lavere Summer end 1000 Mark; tilsammen drejede det sig om 40 Personer, med en Vurderingssum af i alt 84 500 Mark, medens Godset vurderedes forholdsvis lavt ²⁰.

Hvad der var sket i København, maatte i høj Grad

ryste det nye Raads Stilling i Lübeck; fuldstændig undergravet blev den ved, hvad der lige samtidig hændte i Byen selv. De lybske Udsendinge i Konstanz havde jo kun kunnet opdrive en Tredjedel af de Penge, som Sigmund skulde have for sine Breve; Resten havde de lovet at skaffe inden 1. November 1415. Men disse sidste Penge blev ikke betalte, og man fatter Kongens Vrede; sælge Retfærdigheden, og saa ikke blive betalt derfor! Endda ventede Sigmund, saa længe der var det mindste Haab om, at Pengene vilde indløbe, og først den 24. Marts 1416 gav han sin Harne frit Løb i et Brev, som han udsendte fra Paris, hvor han da opholdt sig som Mægler i den fransk-engelske Strid. Han befuldmægtigede tre af sine Mænd til at drage til Lübeck, kræve de det nye Raad overgivne Breve tilbage, dertil udføre den tidligere Dom, hvorefter det gamle Raad skulde genindsættes. Sigmunds Udsendinge ilede afsted, og de naaede Lübeck lige i yderste Øjeblik; Dagen før St. Jørgens Dag, da Dokumenterne skulde forelægges Offentligheden, traadte de frem paa Raadhuset og krævede deres Herres Breve tilbage.

Det nye Raad havde tabt Spillet. Da de fra København hjemvendte Hanseudsendinge ankom til Lübeck for at forsøge en Mægling, fandt de straks Raadet villigt til at forelægge Spørgsmaalet for Menigheden, og snart efter erfarede de, hvad der var Grunden til denne Eftergivenhed; de mødtes med de kejserlige Udsendinge, og man enedes hurtig om, hvad der skulde ske. Lübeckerne erklærede, at de atter vilde modtage det gamle Raad, og alle Stridsspørgsmaalene skulde afgøres af de tilstedeværende Udsendinge fra de andre Byer. Disse paatog sig gerne Hvervet og udførte det med stor Hensynsfuldhed mod de overvundne. Den 16.

Juni holdt de fordrevne Raadsherrer deres Indtog i Byen og overtog paa ny dens Styrelse; dog udfyldte de deres indskrumpede Tal ved at optage flere Medlemmer af det nye Raad blandt sig. Der herskede almindelig Jubel, og Sigmunds Udsendinge kunde meddele deres Herre, at de til fulde havde udført hans sidste Befaling. Han modtog denne Efterretning ovre i England, takkede Hanseaterne for deres gode Medvirkning og — glemte ikke at minde de nye Herrer i Lübeck om at betale ham de resterende 16 000 Gylden, som han skulde have for sine Breve.

Kun Forholdet til Kong Erik stod endnu tilbage. St. Hans Dag trak over, men man stolede paa, at Kongen under den nu helt ændrede Stilling ikke vilde tage det saa nøje, og først i Slutningen af Juli drog Hanseaterne atter til Danmark, denne Gang med Jordan Pleskov som officiel Leder og efter Lofte medførende de foreløbig frigivne Fanger, dertil de fire Udsendinge fra Kirkeforsamlingen, hvis Ytringer havde saaret Kongen saa dybt. Med Hanseaterne rejste ogsaa Sigmunds Udsendinge, men det blev ikke let at finde Kongen, som da havde begyndt sin aabne Kamp med Holstenerne; man søgte ham forgæves ved Femern, siden baade i Slien, i Kielerfjord og ved Flensborg. Endelig fandt man ham under Laaland, og her optoges da Forhandlingerne paa ny.

Med Glæde hilste Kongen de fordrevne Raadsherrer som Stadens anerkendte Myndighed, og disse takkede ham for alt, hvad han havde bidraget til deres Genindsættelse. Glat gik det alligevel ingenlunde. Kongen mente, at han burde have Erstatning for de Udgifter, som hans Mæglingsforsøg havde voldt ham; oven i Købet havde han opdaget et gam-

melt Brev, hvorved Kejser Karl IV overdrog Lübecks Rigs-skat til Valdemar Atterdag, og havde regnet ud, at der paa den Konto tilkom ham en Snes Tusinde Mark Sølv. Dette vilde Hanseaterne nu ikke indlade sig paa at forhandle om; de holdt sig til de i Forvejen bestemte Sager, de løsgivne Fanger og de af Kongen anklagede Udsendinge fra Kirkeforsamlingen. Det var ikke let at blive enig om, hvad de fangne skulde have i Erstatning for lidt Skade; de forlangte løst og fast til Kongens store Misnoje, satte Haarmaatter, Trækul og itubrukne Kander paa deres Regning. Her maatte Lübeckerne give efter og overlade Kongen at fastsætte Erstatningen. Endnu større Vanskeligheder voldte de fire ulykkelige Sendemænd fra Konstanz. De benægtede til det yderste at have brugt ærerørige Ytringer mod Kongen; det var tværtimod Bispfen af Slesvig, der havde sagt til dem, at de burde henvende sig til hans Herre, han vilde nok vide at beskytte dem mod alle og enhver, og dertil havde Lübeckernes Leder endda svaret, at det sikkert ikke var ham befalet af Erik at tale saaledes. Hvorledes det end forholdt sig hermed, en fuldstændig Æresoprejsning vilde Kongen have, og Hanseaterne maatte tilsidst forsone ham ved at tilbyde, at de fire Lübeckere først skulde gore en Pilegrimsfærd til Jomfru Maria i Einsiedeln og derefter møde hos Kong Sigmund for personlig overfor ham at yde Kongen Oprejsning. Den Ordning gik Erik ind paa, og da de fire nu faldt ham ydmygt for Fode, behandlede han dem meget naadig, tog hver af dem i Haanden og »drak dem til i Kærlighed, Venskab og Naade«. Fangerne blev ogsaa løsgivne, og Kongen opfordrede baade dem og de andre Hanse-

ater til at søge hans Riger, hvor de skulde nyde al den Frihed, som de nogensinde havde haft²¹.

Saaledes orlovedes Hanseaterne fra den danske Konge, og alt endte paa det bedste. De løsgivne Fanger regnede rigtignok ud, at den Erstatning, Kongen havde lovet dem, kun var godt 5000 Mark, medens deres Skade beløb sig til 19 000, og de fire, der møjsommelig maatte drage til Schweiz og Sigmunds Hof²², var vel heller ikke helt glade. Men det gamle Raad sad atter fast i Lübeck, Hanseforbundet kom paa ny til Kræfter, og Kong Erik havde haft saa stor Del i den her foregaaede Ændring, at han med Grund kunde haabe i Stæderne at finde megen Imødekommenhed og Sympathi i den store Sag, han ved denne Tid havde taget fat paa at løse, den virkelige Gennemførelse af den Dom mod Holstenerne, der var fældet tre Aar før.

III. Aaben Kamp om Sønderjylland.

Fra Dommen var fældet i Nyborg og til Femaarsstilstandens Udløb herskede der næsten fuldstændig Ro i Sønderjylland. Ditmarskerne foretog vel i 1414 et af deres sædvanlige Grænseindfald i Ejdersted, og man gissede, at Kong Erik stod bagved²³, siden der i 1409 var sluttet et Forbund mellem Danmark og Ditmarskerne. Dette er dog ikke meget rimeligt, men Erik anvendte med stor Omsigt Fredsaarene til at befæste sin Stilling i det omstridte Land. Fremfor alt byggedes der en stærk Borg ved Flensborg; paa

de høje Skrænter vest for Byen hævdede den sig, beherskende baade Byen og Havnen. I Datiden kaldtes den oftest »Bjærget ved Flensborg«, men officielt hed Slottet Mariebjærg eller Marieborg, bygget som den var lige udenfor Flensborg Mariækirke²⁴. Denne Befæstning, paa hvis Forstærkelse der ogsaa i de følgende Aar arbejdedes med største Iver, blev Danmarks faste Vaabenplads i Sønderjylland, let tilgængelig baade fra Land- og Søsiden.

Da Stilstanden nærmede sig sin Slutning, gik Erik videre; han fik i Aaret 1415 udskrevet Krigsskat i sine Riger, og nu opførte han paa tværs af Slesvig en Kæde af Skanser, der i høj Grad styrkede hans Stilling. De mest fremskudte Punkter, der var i hans Haand, var Bispen af Slesvigs to Borge, i Vest Svavested ved Treaaen, ikke langt fra dennes Udløb i Ejder, og i Øst Stubbe paa Sydkysten af Slien. Nu anlagdes nye Borge. Paa venstre Bred af Treaa, noget nordligere end Svavested, opførtes en Borg, der skulde afværge Frisernes Indfald og fik Navn af Friserborgen eller Fredeborg. Lige nord for Slesvig By befæstedes Vedelspang, dette ogsaa fra senere Tidens Kampe saa vel kendte Punkt ved Langsøens østlige Spids; paa Nordkysten af Slien, lige overfor Stubbe, anlagdes en Borg ved Lindaa, og lidt længere inde i Fjorden, hvor denne indsnævrer sig for sin inderste Bredning, opførtes en Borg, af hvilken der endnu ses tydelige Spor, en ydre Ringvold med Grave foran og indenfor den et firkantet Taarn; det maa efter Tidens Forhold have været en meget stærk Skanse, og den fik Navnet Kongsborgen²⁵.

Stilstanden kom derimod i ringe Grad Holstenerne til gode. Af Hertugsonnerne var den ældste, Henrik, nu myn-

dig, og han fandt, da Slægten truedes saa stærkt fra Danmark, en fast Støtte i sin Farbroder, Grev Henrik²⁶. Hans tidligere Formynder, Enkehertuginde Elisabeths Broder, Hertugen af Lüneburg, trak sig derimod tilbage, men glemte ikke at kræve Erstatning for de store Udgifter, som den af ham ydede Hjælp havde voldt ham, og den unge Hertug maatte pantsætte Morbroderen sine bedste Slotte, deriblandt baade Gottorp og Pløn. Det var et uhyggeligt Forhold, og man folte sig aldeles ikke sikker paa, hvad der kunde komme ud deraf; der gik Rygter om, at Lüneburgeren ikke var tilbøjelig til under en eller anden Form at bringe Gottorp over paa Kong Eriks Haand²⁷. Endnu værre var det dog, at der skete et stort Frafald blandt de holstenske Herremænd, som var bosatte i Slesvig og en Tid havde været de ivrigste Modstandere af det fremtrængende danske Herredomme. Selve Erik Krumedige, den mægtigste af dem alle, gik over til Kongen, og mange andre med ham, saaledes baade Tønne og Ejler Rønnov, Otto van Knope, et Par af Familien von der Wisch og en Sehested. Kong Erik modtog dem med aaben Haand og forlenede dem med Slotte og Land i Sønderjylland og i Kongeriget²⁸.

Da den lange Stilstand endelig udløb i Foraaret 1416, sendte Erik sit Fejdebreve til den ældre Grev Henrik, henvisende til, at han hjalp sine Frænder til at nægte Kongen det Hertugdømme, hvortil han »havde Guds Ret og som var tildømt ham med Rette«, og straks optog man fra dansk Side Krigen med fuld Kraft²⁹. En talrig Flaade stak i Søn med Kongen selv om Bord, og den slog ned paa Femern, der blev besat Pinseaften (6. Juni); Indbyggerne gjorde ikke Modstand; efter en kort Belejring overgav ogsaa Slottet

Glambæk sig, og Hovedsmanden Henneke Ratlov blev Kongens Fange. Borgen befæstedes nu stærkere end før, og Jakob Lunge sættes til Hovedsmand; Femerns Indbyggere maatte, for at faa deres Land skaanet for Plyndring, love Kongen 20 000 Mark lybsk, og til Sikkerhed for disse Penge bortførte Kongen tyve af Øens rigeste Mænd³⁰. Denne vellykkede Begyndelse opfordrede til at gaa dristig videre, og fra Femern sejlede den danske Flaade til Slien. Med Støtte i de nyopførte Borge kunde man let angribe Byen Slesvig fra Søsiden, og de Danske satte sig fast paa den lille Holm Jørgensborg, der ligger lige udenfor Staden; andre Tropper besatte Hesterbjærg og indesluttede Byen til Lands³¹.

Krigslykken vendte sig dog snart imod Kong Erik, da denne selv kort efter forlod Slesvig; 16. Juli træffer vi ham under Laaland, forhandlende med hanseatiske Udsendinge, og Vinden hindrede ham i at sejle til Flensborg, hvad der havde været hans Tanke³². Mod Vest i Sønderjylland rejste Ejderfriserne sig og rettede et Angreb mod den Borg, der var opkaldt efter dem og truede deres Selvstændighed; det lykkedes dem at erobre Friserborgen, og paa dansk Side faldt Rymer Sehested, medens Tønne Rønnov undslap ved Flugt (18. Juli). Vigtigere var det, at de Danske maatte opgive Belejringen af Slesvig. Friserne paastod, at blot Rygtet om Friserborgens Indtagelse var nok til at jage dem paa Flugt; den holstenske Krønikeskriver vil, at »Himlens Herre tilstod Holstenerne med Heste at gaa paa Vandet og naa Øen Jørgensborg og de danske Skibe«. Hvad saa Grunden var, den danske Hær trak sig tilbage, fulgt i Hælene af Holstenerne, som indtog Borgen ved Vedelspang³³.

For første Gang havde Kong Erik mødt den ubøjelige

Energi, hvormed Schauenburgerne kæmpede for deres Ret til Sønderjylland, og et tilsyneladende vel forberedt Angreb var ganske faldet til Jorden. Endda vilde Holstenerne ikke nøjes med at forsvare sig, og baade Hertug Henrik og hans Farbroder aabnede deres Havne for enhver, der vilde drive Kaperi mod deres Modstandere. Saaledes havde Meklenburgerne i sin Tid gjort, da det drejede sig om at befri Kong Albrecht, og deres »Vitaliebrødre« havde voldt Dronning Margrethe stor Skade, men der var derved ogsaa fremkaldt et Sørøveri, hvorunder al Handel havde lidt forfærdelig. Siden havde der i mange Aar været roligt i Østersøen, men Vitalianerne havde fundet Tilhold i Ostfriesland, og i Vesterhavet var der stadig Ufred. Nu vendte de tilbage til deres oprindelige Virkeplads; der samlede sig, siger Lübecks Historieskriver, en saadan Mængde Sørøvere, at ikke alene de tre Riger plagedes, men ogsaa Købmændene fra alle Lande³⁴. I dette sidste laa netop Faren ved det Skridt, som de holstenske Fyrster havde gjort. Det var et tveægget Sværd; det vilde ramme Nordboerne, men enhver kunde efter tidligere Tidens Erfaring vide, at Fribytterne ikke vilde lade den fredelige Købmand i Ro. Og derved kunde Sværdet let vende sig mod Holstenerne selv; at de aabnede deres Havne for Vitalianerne, maatte vække den største Misnøje i alle Hansestæder.

Kong Erik har næppe været utilfreds med, at hans Modstandere greb til dette farlige Middel; han maatte deri se et nyt Motiv for Hanseaterne til at stille sig paa hans Side i hele Striden. Netop paa dette Tidspunkt var jo det gamle Raad blevet genindsat i Lübeck, og der er al Grund til at tro, at Erik ved sin Indskriden til dets Fordel har

tænkt meget paa, hvad han derved kunde vinde for sin Strid med Holstenerne. De lybske Raadsherrer med Jordan Pleskov som Leder vilde, det mente Kongen, paa Forhaand være stemte for hans Sag, og med Lübeck maatte vel Resten af de vendiske Byer slaa Følge.

Man skimter, hvad Kongen vilde have ud af Stæderne, allerede under de Forhandlinger, hvorved hans Strid med Lübeck eller rettere med denne Bys demokratiske Styrelse blev bragt til Ende. Det er før fortalt, hvorledes de hanseatiske Udsendinge efter megen Omflakken endelig fandt Erik under Laaland; dels om Bord paa Kongeskibet, dels paa Landjorden fandt saa Forhandlingerne Sted. Under disse kom Forholdet til Holstenerne snart paa Tale. Eriks Raader betonedede de store Udgifter, Kongen havde haft for Lübecks Skyld, men tilføjede, at deres Herre vel vilde se bort herfra, naar Stæderne vilde forbinde sig med ham. Hanseudsendingene vilde helst begrænse Forhandlingerne til, hvad der laa for, selve den lybske Sag, men de mente dog, at naar den var bragt til Ende, vilde Stæderne sikkert gerne »arbejde mellem hans Naade og de holstenske Herrer paa den bedste Vis, de formaaede«. Det var just ikke en saadan Mægling, Erik stræbte efter, og hans Raader skyndte sig at forsikre, at det slet ikke var for Holstenernes Skyld, at Kongen ønskede Forbundet; med dem skulde han nok selv komme til Ende; nej, Forbundet attraaede han »for Stædernes Bestandelse og Rigernes Bedste«. Saa greb Kongen selv Ordet og berørte de fra Holsten udgaaede Sørøverier; vilde Stæderne ikke sætte sig imod dette, ja saa maatte ogsaa han aabne sine Havne for Kapere, skønt han beklagede den Skade, Købmanden vilde komme til at lide derved. Det var et Ord i

rette Tid. Udsendingene udtalte straks, at det endelig ikke maatte ske, og de optog nu selv Tanken om et Forbund; vilde Kongen opstille et Forslag dertil, skulde de gerne forelægge det for Byraadene i deres Hjem³⁵. Saa vidt kom man dog ikke denne Gang, men efter Udsendingenes Tilbagekomst vedtog Hansemødet i det mindste, at de vendiske Stæder skulde udruste Fredsskibe imod Sørøverne fra Holsten; kun Hamburg, de schauenburgske Fyrsters nære Ven, vilde ikke være med hertil³⁶.

Kong Erik maa dog under disse Forhandlinger, maaske da de uheldige Ændringer indtraadte paa Krigsskuepladsen, ligefrem have opfordret Hansestæderne til den Mægling, som han i Begyndelsen ikke syntes at sætte Pris paa; han erklærede, at han vilde være villig til at underkaste sig en Voldgift af to Herrer og fire Stæder fra hver Side³⁷, og allerede midt i August henvendte hanseatiske Raadsherrer sig med denne Besked til Holstenerne, først til den gamle Greve, siden til hans unge Broderson. De kastede hele deres Indflydelse i Vægtskaalen; Kongen, udtalte Hr. Jordan Pleskov, er villig til at søge Retten afgjort ved Dom, og hvis I nægter det, vil Stæderne hjælpe ham til at opnaa sin Ret, thi vi vil ikke finde os længer i denne Ufred til Lands og Vands. Støttede af de kejserlige Udsendinge, der havde afgjort Striden i Lübeck, fik Hanseaterne efter nogen Vanskelighed Greverne til at gaa ind paa Voldgiften; der skulde indtræde en kort Stilstand paa et Par Maaneder og Dommerne i denne Tid træde sammen i Lübeck eller Hamburg. Med denne Besked begav Raadmændene sig til Kongen, stadig ledsagede af Sigmunds Udsendinge; de fandt Erik i Flensborg (31. August), men han havde adskilligt at indvende; i

saa kort Tid kunde han ikke skaffe to Fyrster til Dommere, men maatte i Stedet have Lov til at beskikke to af sine egne Prælater, og hvad Stedet angaar, kunde han ikke indlade sig paa, at det blev udenfor hans Riger, hvad aldrig nogen Konge af Danmark havde gjort. Man enedes da om, at Kongen og hans Voldgiftsmænd skulde komme til Kongsborg i Slien, Hertugen og hans til Ekernförde, og herom tilskrev Udsendingene Holstenerne. Svaret kom først efter seks Dages Forløb og var helt afvisende; Hertugen holdt fast ved sit tidligere Tilbud uden at ville modtage nogen Ændring. Dette meddeltes Kong Erik og vakte stor Vrede hos ham; han fór skarpt op baade mod Holstenerne og Mæglerne. Han mente, at det nu var godtgjort, at nok han, men ikke hans Modstandere havde villet bøje sig for Mæglingen, og krævede, at Stæderne nu skulde støtte ham. Raadsherrerne fandt aldeles ikke dette stemmende med, hvad de havde stillet Kongen i Udsigt, men Erik krævede, at de i det mindste maatte skaffe ham et Svar fra deres Byer om, hvad han havde at vente af dem. Han rykkede atter frem med sine Trusler om, at ogsaa han vilde blive nødt til at sende Fribyttere i Soen, og saaledes endte dette første Mæglingsforsøg til ringe Tilfredsstillelse baade for Mæglere og Parter ³⁸.

Midt under Fredsforhandlingerne var Krigen blevet fortsat, og Holstenerne havde bl. a. overfaldet Hertug Erik af Sachsen-Lauenburg, der var i Kong Eriks Tjeneste som Raad ³⁹. Senere vendte dé hele deres Kraft mod Femern og samlede paa Kysten indenfor Øen en stor Hær, hvori der baade var Riddere, Købstædmænd og Bønder. Selv om de derved til en vis Grad blottede deres eget Land, hvad Her-

tug Erik benyttede sig af til at erobre Oldeslo (22. Septbr.)⁴⁰, viste Planen sig dog heldig. En Nat slap Holstenerne lykkelig over Sundet, og Øens Indbyggere, som havde hyldet den danske Konge, opgav snart al Modstand (23. Oktbr.). Slottet Glambæk voldte større Vanskelighed; det var stærkt befæstet af Kongen, og Holstenerne paastod, at man fra Lübeck i sidste Øjeblik havde bidraget til at forproviante det. Den danske Besætning, der anførtes af Iven Bryske, gjorde i alt Fald kraftig Modstand; otte Uger igennem maatte Holstenerne ligge foran Slottet og angribe det »med Maskiner, Katte og Petrarier«. Endelig indtog de det med stormende Haand St. Lucie Dag (13. Decbr.) og fangede hele Besætningen; Iven Bryske undkom dog, som det hedder, paa et lybsk Skib, medens Holstenerne lod to andre hænge, der sagdes at have spillet Forrædernes Rolle, da Kong Erik om Sommeren vandt Slottet⁴¹.

Efter Nytaar 1417 optraadte Holstenerne med samme Kraft. De fik stadig ny Tilgang af den krigslystne Adel i Nordtyskland, fra deres eget Grevskab Schauenburg, fra Lüneburg, hvor Hertug Henriks Morbroder nylig var død; fra Werle kom Fyrst Baltasar selv. Midt i Vinterens Hjerterængte de frem i Sønderjyllands vestlige Egne, og plyndrende og hærgende naaede de helt op til Slottet Tønder, der var forlenet til Erik Krumedige. Han havde igen sat Nils von Tynen til Hovedsmand her, men Holstenerne indtog Borgen og lod sig hylde i de omliggende frisiske Herreder⁴². Tilfreds med dette Resultat vendte de tilbage, og en dansk Hær prøvede da paa at generobre det tabte, men Friserne sympathiserede mest med Holstenerne, og de samlede sig og slog de Danske tilbage⁴³. Snart efter fik Holstenerne en ny

Forbundsfælle i den unge Hertug Albrecht af Meklenburg; denne, en Søn af Sveriges fordums Konge, sluttede 28. Marts et nøje Forbund med de to Henrik'er, og de nye Venner tænkte sig endog Muligheden af at gøre Landevindinger i selve Kongeriget; mens Holstenerne skulde beholde, hvad der erobrede i Hertugdømmet, dog mod at betale Krigens Omkostninger, skulde de Slotte, man ellers vandt, tilfalde Erobreren. Ved St. Hansdags Tid kom Hertugen selv til Holsten med 400 Heste ⁴⁴.

IV. Erobringen af Byen Slesvig; Stilstand under hanseatisk Mægling.

Medens Krigen saaledes syntes ganske at vende sig til Skade for Kong Erik, havde han sin Hovedopmærksomhed rettet mod at vinde Hanseaterne for sig. Vi saa, at Forhandlingerne i Flensborg endte med, at Kongen vilde tvinge Stæderne til at klargøre, hvad han kunde vente sig af dem. Svaret faldt dem aabenbart ikke let, og de vendiske Stæder holdt Vinteren igennem det ene Møde efter det andet, i Oktober, i November—December og atter i Januar. Sørøveruvæsenet var i stadig Tiltagen og voldte dem den største Uro; paa den anden Side var man heller ikke tilfreds med Købmændenes Behandling i Danmark, og naar Kong Erik gerne vilde have, at Stæderne helt skulde stille sig paa hans Side, og for at fremskynde Svaret endog sendte en af sine Kapellaner til Lübeck, kunde Stæderne ikke enes om

en saa bestemt Optræden. De kom ikke videre end til nu at gennemføre deres tidligere Beslutning om at udruste Fredsskibe; de forskellige Byers Andel heri blev bestemt, det fastsattes, at der til Bestridelse af Omkostningerne atter skulde hæves Pundtold, og saa snart Soen blev aaben, skulde Skibene sejle ud. Til Holstenerne skrev man i stedse alvorligere Toner, formanende dem til at give Erstatning for den Skade, deres Udliggere havde voldt Købmanden, og fremfor alt til at lukke deres Havne; Stæderne hverken kunde eller vilde længer finde sig i dette Uvæsen. Til Danmark vilde man lade en Sendefærd afgaa, der skulde medbringe en Liste over, hvad Købmanden havde at klage over i de nordiske Riger. Betegnende var det, at Hamburg helt holdt sig tilbage fra alle disse Skridt; det viste, i hvad Retning de andre Byers Sympathi dog nærmest gik ⁴⁵.

Den besluttede Sendefærd kom til København Paaske-dag (11. April), og efter Helligdagene aabnedes Forhandlingerne, der varede hele Maaneden ud. Sendemændene fremførte deres Ærende; de klagede over, at Kongen havde forbudt Udførsel af Heste og Korn for at sikre sin Hær Proviant, og at han havde beslaglagt (»rosteret») mange Skibe for at bruge dem til sin »Rejse»; han havde endnu ikke betalt de Penge, der var lovet de i sin Tid fangne Lübeckere, og dertil kom en Mængde Klagepunkter af den sædvanlige Art over Brud paa Privilegierne baade i Danmark og i Norge. Kongen og hans Raader hørte taalmodig paa alt dette og modtog Udskrifter af Klagepunkterne. Men saa rykkede de frem med, hvad de havde paa Hjertet. De betonedes, at Kongen stadig havde vist Stæderne megen Velvilje; han havde ogsaa haft stor Bekostning af sin Optræden i den

lybske Sag, men Stæderne havde ikke gjort Gengæld. Alt, hvad de havde fremført, skulde dog blive velvillig overvejet, men Kongens Raad ønskede først at høre, om Stæderne vilde indgaa Forbund med Kongen. Naar dette skete, vilde alt det andet ordne sig: »kunde det finde sig med Forbundet, saa gik vel alt efter Stædernes Begæring«, det blev Omkvædet paa alt, hvad der ytrede fra dansk Side, og man stillede endog i Udsigt, at Kongen i saa Fald gerne vilde give Stæderne helt nye Privilegier.

Hanseudsendingene maatte, omend nødig og vaklende, tage Drøftelsen op. De betonedede vel, at de ikke selv havde Fuldmagt til at afgøre denne Sag, men de erklærede sig dog rede til at forelægge den paa Byernes forestaaende Fællesmøde, og de indlod sig dybt paa alle Enkeltheder i det mulige Forbund. Først hørte de, hvorledes Kongens Raader mente, at det skulde lyde; saa kaaredes et Udvalg fra bægge Sider til at affatte et Udkast, der kunde være »redeligt« for alle Parter, og man enedes virkelig om et saadant, der efter Tidens Skik blev skrevet to Gange paa samme Papir, som saa overskares efter en kunstig Linie, saaledes at man senere kunde prøve Stykkernes Ægthed ved at se, om de passede samme. Paa deres Side søgte Udsendingene at faa det gamle Stridspunkt om Bjærgningsreglerne bragt i Orden; de fremlagde et Forslag, hvorved der fastsattes bestemte Taxter for Bjærgningen af Gods, ved Klæde f. Ex. det tolvte Stykke, ved Metal, Træ, Sild Sjettedelen o. s. fr. Klagepunkterne fik man ikke stort ud af; ogsaa Kongen mødte med en Liste over Klager mod Byerne, og at alle Fogderne fra Skaane var tilkaldte, bragte heller ikke megen Frugt; Udførselsforbudet og Beslaglæggelsen af Skibene kunde Kongen

ikke tage tilbage, saa længe Fejden vedvarede. Saa vendte da Raadsudsendingene tilbage, medførende det udskaarne Udkast til Forbundet ⁴⁶.

Vi kender Kongens Standpunkt. Han mente ikke blot i sig selv at have Retten paa sin Side, men tillige at have været den, der havde vist sig mest villig til at modtage Retskendelsen; dertil holdt han under disse Forhandlinger ligesom tidligere i Flensborg fast ved, at Stæderne efter deres Løfter var pligtige til at stille sig paa hans Side. Det var dette, som Forbundet nu skulde sikre ham. Det Forslag, man sluttelig enedes om, lod ogsaa kraftigt nok. Kongen og de vendiske Stæder sluttede efter det et fast indbyrdes Forbund; der var ingen Tidsgrænse derfor, thi da Udsendingene havde ønsket en saadan indsat, havde Kongens Raader straks svaret, at skulde Forbundet være paa visse Aar, maatte Privilegierne indskrænkes til samme Aaremaal. I Tilfælde af Krig skulde Kongen kunne kræve Krigshjælp af Stæderne, og disse skulde da møde med ikke mindre end 1000 Mand, som de selv skulde underholde i den første Maaned, Kongen senere hen; trængte Kongen til mere, skulde Ombud fra bægge Sider være mægtige at ordne det. Naturligvis maatte Kongen paa sin Side love Stæderne en lignende Hjælp. Dette syntes meget tilfredsstillende, men Stæderne havde dog søgt at sikre sig ved at opstille nærmere Vilkaar for Ydelsen af den hele Hjælp, og disse kunde nok mindske Kongens Udbytte af Forbundet. Indviklede som Bestemmelserne er, var Meningen den, at naar Kongen og hans Riger blev angrebne af nogen og meddelte Stæderne dette, skulde disse inden fire Uger derefter svare herpaa og byde ham til Rette, d. v. s. foreslaa ham en retslig Afgørelse.

Hvis saa hans Angriber ikke vilde modtage Forlig og ikke gaa i Rette med Kongen, »hvorom vi skal være mægtige«, ja saa skulde Krigshjælpen ydes. Med andre Ord, Stæderne skulde, før de behøvede at indlade sig paa Krig, optræde som Mæglere eller Voldgiftsmænd, og hvis Kendelsen gik Kongen imod, vilde deres Hjelpepligt falde bort ⁴⁷.

Det Hansemøde, paa hvilket bl. a. Forbundsforlaget skulde frem, traadte sammen i Rostok paa Kristi Himmelfarts Dag (20. Maj), blev siden forlagt til Lübeck og varede over to Maaneder ⁴⁸. Det var stærkt besøgt; ikke blot de vendiske Stæder var repræsenterede, men ogsaa baade de preussisk-livlandske Byer og Stæderne ved Zuidersøen. Mange vigtige Sager blev forhandlede, ingen dog, der satte Sindene saa stærkt i Røre som den dansk-holstenske Strid. Fra Kong Erik mødte Vicke von Vitzen, en af hans Raader, der selv havde deltaget i Affattelsen af Forbundsforlaget. Hanseaterne var dog ingenlunde lystne efter at komme ind paa denne Sag, des mere efter ved Mægling at naa til den eftertragede Fred. De søgte derfor at komme i Forhandlinger med Holstenerne, og da der indtraf en holstensk Prælat med Hverv fra Hertug Henrik, hilste de det med stor Glæde. Hertugen opfordrede Stæderne til at bede for ham hos Kong Erik, at Kongen vilde tage ham til Naade og lade ham blive ved hans fædrene Arv; vilde Kongen ikke det, bød Hertugen sig i Rette for Herrer og Stæder ⁴⁹. Efter Hanseaternes Ønske gentog den hertugelige Fuldmægtig dette Tilbud i Nærværelse af Vicke von Vitzen, men denne hørte meget kølig derpaa og ønskede kun at faa at vide, hvad Stæderne havde at svare paa hans Ærende. Stæderne derimod tog imod Hertugens Tilbud og ytrede det Haab, at ogsaa Kon-

gen vilde være rede til at modtage Mægling. Indbyrdes aftalte de, at de vilde overtage den foreslaaede Mæglerrolle for at undgaa den store Skade, som Købmanden led af Fejden; de Byer, som Parterne ønskede, skulde paatage sig Voldgiften, alle de øvrige skulde støtte den Afgørelse, de traf, og hjælpe dem, om det skulde komme til Krig. Et Møde blev aftalt med Hertugen, alt til stor Misnøje for Vicke von Vitzen, der paa ny manede Stæderne til at udtale sig om, hvad de vilde gøre for hans Konge ⁵⁰.

En Sammenkomst mellem Udsepdinge fra Hansemødet og de holstenske Fyrster fandt nu Sted 9. Juni i Travemünde, og Forhandlingerne genoptoges Ugedagen derefter i Arnsbøck; men her gik det underligt til. Den, der førte Forhandlingerne paa Fyrsternes Vegne, veg ganske bort fra, hvad han før havde udtalt, idet han erklærede, at han havde talt efter sit eget Hoved, ikke paa sine Herrers Vegne, skønt disse selv var til Stede, og om Resultatet af Forhandlingerne lod Holstenerne ved Opslag paa Kirkedørene kundgøre en saa urigtig Beretning, at Hanseaterne paa deres Side maatte berigtige den paa samme Vis. Man paastod, at Holstenerne havde handlet saaledes for at ophidse Almuen i Byerne mod Raadet, og paa Hjemvejen fra Arnsbøck kom det ogsaa til et helt Brud mellem de andre Byer og Hamburg, den eneste Stad, hvor det demokratiske Regimente fra de foregaaende Aar endnu stod ved Magt; det endte med, at Raadsudsendingene ligefrem nægtede at tilstede Hamburgerne Adgang til deres Møder, saalænge Raadet hos dem ikke havde faaet sin gamle Magt igen ⁵¹.

Nu om nogensinde syntes der en Mulighed for Tilhængerne af Forbundet med Danmark til at sætte deres Mening

igennem, men af den bevarede Mødeprotokol kan man ikke faa Klarhed over Forhandlingerne. Man ser dog, at Stralsunds og Greifswalds Fuldmægtige red hjem og kom igen med den Besked, at deres Byers Raad mente det nyttigst, at de vendiske Stæder indgik paa Forbundet og opfordrede de livlandske og preussiske til at indtræde deri; ja saa stærk var Stemningen i de to Byer, at de erklærede, at de i alt Fald, selv om de kom til at staa ene, vilde sende Kongen deres beseglede Breve, som de medbragte. Lübeckerne vilde vel ikke gaa fuldt saa vidt, men de holdt dog paa, at Mødet skulde erklære, at Stæderne efter de to stridende Parters Tilbud »vilde blive ved Kongen imod Holstenerne, da han bød sig højere til end Modparten«, og de vilde yderligere have, at de andre Stæder skulde love at hjælpe Lübeck, om denne By fik nogen Uvilje og Skade af sin Optræden⁵². Heller ikke dette Forslag fandt dog Billigelse, og man besluttede at gøre endnu et Forsøg paa at mægle.

Man skrev da til Holstenerne og mindede dem om, at de i Arnsbøck havde erklæret sig villige til at modtage en Voldgiftsdom; det foresloges nu, at en saadan skulde finde Sted Vor Frue Himmelfart (15. August). Den siden saa bekendte Tideman Sten og en anden lybsk Raadmand sendtes til Kongen med et Forslag i samme Retning, og disse har, synes det, haft Fuldmagt til at tilsikre Erik, at om Holstenerne ikke gik ind paa Voldgiftsmødet, vilde Stæderne slutte sig sammen med ham⁵³. Dette sidste har været det afgørende, og Kongen gik ind paa Forslaget; paa den angivne Dag vilde han være til Stede i Flensborg med sine Voldgiftsmænd. Hansemødet takkede ham for hans Indvilgelse (15. Juli), og de sluttede deres Skrivelse med at ud-

tale, at de ikke kunde erkende andet end, at Kongen havde Ret, og naar da Voldgiften, som de haabede til den almægtige Gud, faldt ud til hans Fordel, »vil vi blive ved Eders Naades Ret med Raad og Daad og være Eders kongelige Naade paa alle Maader gerne til Vilje og Behag«. Det var vægtige Ord, og i Mødeprotokollen er vedtegnet, at Brevet blev skrevet med fuld Endrægtighed af Stæderne »og vil ogsaa følge det, saaledes som det indeholder«⁵⁴. Holstenerne lod længere vente paa sig med Svar; tilsidst kom dog ogsaa Hertug Henriks Tiltrædelse af Forslaget (26. Juli), og med en Meddelelse herom til Kongen kunde da Hanseaterne slutte deres lange Raadmøde i godt Haab om, at det forestaaende Voldgiftsmøde vilde bringe Forsoning eller dog i det mindste Klarhed⁵⁵.

Medens Hanseaterne paa denne Maade saa ivrig arbejdede for Fred, var der sket mærkelige Ting paa Krigsskuepladsen. Sidst i Maj var Kong Erik stukket i Søen med en meget talrig Flaade — Kroniken nævner 2000 Skibe — og en stor Hær; ingen vidste, hvad Angrebet gjaldt, men Grev Henrik fandt Anledning til at advare Kiel mod de Danske⁵⁶. Der gik dog lang Tid, før Kongen landede, og Holstenerne begyndte at spotte ham; de kaldte ham en Bæver, der ikke kunde drage sin Hale op af Vandet, og de vovede sig endda til fra Slesvig at gøre et Plyndringstog op i Retning af Flensborg. Andre mente at kunne forklare Kongens lange Tøven ved, at han regnede paa, at Holstenerne var fattige og ikke i Længden kunde holde deres Lejetropper samlede⁵⁷.

Hvad saa Grunden var, endelig fik Eriks Tøven Ende,

og den 15. Juli, netop samme Dag, da Hansemødet takkede ham for hans Fredsvenlighed, gik Kongen med sin Hær i Land; »han drog sin Hale op af Vandet og hørte op at være Bæver«. Flaaden maa være løbet ind i Slien, og Tropperne indesluttede straks Byen Slesvig, hvor Hertug Albrecht af Meklenburg laa sammen med Holstenerne. Kun et Par Dage varede Belejringen; den 18. Juli overgav Staden sig. Hertug Albrecht fik Lov at drage bort mod at love fremtidig at vise Kongen alt Venskab, og et Halvhundrede holstenske Adelsmænd med Klaus von der Wisch og Iven Pogwisch i Spidsen fik ogsaa fri Bortdragen mod det Løfte i denne Krig ikke at hjælpe »Grev Henrik den yngre, som kalder sig Hertug af Slesvig«. hverken med Raad eller Daad⁵⁸.

Dette var en stor Sejr; Hertugdømmets gamle Hovedstad var i Kongens Hænder, og da Kongen højtidelig stadfæstede Slesvigborgernes Privilegier, var det noget, ingen dansk Konge havde haft Lejlighed til at gøre i det sidste Hundredeaar. Erobringen gjorde det største Indtryk i de nordiske Riger; i Hæren var man overbevist om, at selve Gottorp snart vilde falde i Kongens Hænder⁵⁹.

Den unge Hertug blev derimod dybt nedslaaet ved Efterretningen om, hvad der var sket. Han og hans Moder sad paa Rensborg Slot, da de fik Ulykkesbudskabet; de maatte frygte for snart ogsaa at høre, at det faste Gottorp Slot var tabt, daarlig provianteret som Borgen var.

Henriks gamle Farbroder havde imidlertid handlet hurtigt og raadsnart. Ved den første Efterretning om Kongens Landgang var han ileet til Hamburg; han kom her i det heldigste Øjeblik, da Menigheden var ophidset ved at høre om den fjendtlige Stilling, de andre Hansebyer havde ind-

taget overfor det demokratiske Regimente i deres By, og den kloge Greve forstod, hvorledes Sagen skulde gribes an; han fremkom med sin Anmodning om hurtig Hjælp og talte til Raadet fra sin aabne Vogn i Overværelse af talrige Borgere. Raadet var fuldt af Betænkelighed og vilde højst hjælpe med Penge; Borgerne var des ivrigere for at imødekomme den høje Fyrste, der personlig forebragte sin Bøn, og de fik sat deres Vilje igennem. Der blev sluttet et ligefremt Forbund mellem Staden og de holstenske Fyrster (20. Juli). Hamburgerne udfærdigede deres Fejdebrev til Kongen og traf straks Foranstaltninger til at udsende en betydelig Krigsstyrke ⁶⁰.

Med dette glædelige Budskab drog Grev Henrik til sin Brodersøn, og paa ny vaagnede Haabet om at kunne holde Gottorp ⁶¹. I det hele havde Kongen dog endnu Overvægtten. Fra Østslesvig kunde han endog gøre et Plyndringstog over mod Ejderfriserne; han hærgede deres Land med Ild og Sværd og gjorde et umaadeligt Bytte i Kvæg, medens han tillige førte 80 af de fornemste Friser med sig til Slesvig som Gisler ⁶².

Dette Tog fandt Sted midt i August; det var paa denne Tid, at Voldgiftsmændene skulde træde sammen efter de Aftaler, som Hanseaterne havde faaet gennemført. Man kan ikke undre sig over, at den fastsatte Termin ikke blev fuldt overholdt midt under alt dette Krigsrøre; Holstenerne paa- stod dog, at deres Voldgiftsmænd den 15. August havde været samlede i Rensborg, Kongen fastholdt, at ogsaa hans havde været til Stede og det nærmere ved det aftalte Sted, Gottorp, end Holstenerne. Hanseaterne kom derimod lidt efter Tiden, og Holstenernes vigtigste Opmand, Hertug Bern-

hard af Lüneburg, erklærede straks, at nu vilde han ride hjem, da Holstenerne efter hans Mening havde opfyldt deres Løfter. Lübeckerne mæglede dog efter Evne, rejste frem og tilbage mellem Holstenerne og Kongen, skaffede Lejdebrev fra denne og fik virkelig Underhandlingerne i Gang. Schauenburgerne med deres Venner begav sig til Gottorp, og det aftaltes, at bægge Parter skulde mødes paa Øen Jørgensborg i Slien.

Ved Fyrstemødet (28. August) traadte Hertug Bernhard frem og bad Kongen »med ydmygelige Bønner for Guds og hans hellige Moders Skyld, at han vilde tage Hertug Henrik og hans Brødre til Naade og Tjeneste og forlène dem med Hertugdømmet Slesvig, som dog var deres fædrene Arv; derfor vilde han være hans Naade til Tjeneste og Vilje«. Henrik selv fremførte den samme Anmodning, men Kongen svarede, uden at raadføre sig med sine Raader, at han vilde have Klarhed over Retten til Hertugdømmet, som var hans mødrene Arv, og at han ikke kunde forlène eller bortgive det, før han vidste, hvad der var hans. Man gik da over til Voldgiftsspørgsmaalet, og bægge Parter paastod, at de i den Henseende havde fuldgjort deres Løfter; da det viste sig, at Hertugen til sine fyrstelige Opmænd foruden Hertug Bernhard vilde have sin Farbroder, Grev Henrik, protesterede Kongen mod, at denne kunde dømme, siden han selv var med i Fejden. Stæderne mæglede dog, og man kom allerede nu til det Forslag, der i det væsentlige siden sattes igennem; men Enkelthederne voldte megen Strid. Kongen var personlig mest utilbøjelig til Forlig; da Hanseaterne en Gang truede med, at de vilde ride bort sammen med Hertug Bernhard, svarede han koldsindig, at de kunde ride

i Guds Navn. Hans Raader var mere ivrige for at faa Forlig, især Erik Krumedige, men man kom dog ingen Vegne, og Forhandlingerne afbrødes ⁶³.

Krigen optoges nu paa ny. Foruden Bernhard af Lüneburg var ogsaa andre nordtyske Fyrster kommet Holstenerne til Hjælp, saaledes Vilhelm af Lüneburg og Otto af Hoja; Hamburg havde sendt en Hjælpetrop paa 600 Skytter, og den lybske Historieskriver paastaar, at der var samlet i alt 500 Ryttere og omtrent 20 000 Mand til Fods, medens han har endnu mere overdrevne Tal for den danske Hær. Noget stort udrettedes der ikke. Holstenerne angreb Kongsborgen i Slien, men de Danske mødte dem og slog dem paa Flugt; »nogle faa faldt paa bægge Sider«. Heldigere var Holstenerne overfor Stubbe; de indtog denne Bispeborg, fangede her 16 Mand og jævuede Borgen med Jorden ⁶⁴. Mod Vest benyttede Ditmarskerne denne gode Lejlighed til at gøre et stort Hævntog mod Ejderfriserne, ledsagede af enkelte Friser, der havde søgt Tilflugt hos dem under Kongens Angreb; og de stakkels Friser blev paa ny plyndrede for deres Kvæg og maatte endda love en stor Sum Penge (22. Septbr.) ⁶⁵. Alt dette havde lidet at sige; Slesvig var stadig i Kongens Haand, og paa den anden Side syntes der ringe Haab for ham om at faa Gottorp. Vinteren nærmede sig og gjorde bægge Parter mere tilbøjelige til at lytte til fredelige Ord ⁶⁶.

Da de vendiske Stæder i Oktober traadte sammen til et Møde i Wismar, hørte de med Sorg om det uheldige Udfald af Forhandlingerne i Slesvig, og de rettede straks indtrængende Opfordringer baade til Kong Erik og til hans Modstandere om, at de dog paa ny vilde søge Underhand-

lingernes Vej; i Brevet til Kongen gentog man atter, at man haabede til Gud, at Voldgiften vilde falde ud til hans Gunst, og at Stæderne i saa Fald »gerne vilde blive ved hans Ret, som de altid havde tilbuddet. Lübeckerne skulde overbringe Kongen Brevet og ved deres Udsending yderligere søge at stemme ham til Gunst for et Forlig ⁶⁷. De havde forsaavidt ogsaa Held med sig, som Kongen straks sendte to af sine Raader, Klaus von Vitzen og Sten Basse, til Rostok for at forhandle med Stæderne. Det her paatænkte Møde kom vel ikke i Stand ⁶⁸, men i de første Dage af November traadte Udsendingene sammen i Lübeck, og her forelagde Kongens Raader deres Hverv. Dette gik efter Kongens stadige Tanke ud paa at spørge Stæderne, om de nu straks vilde blive ved hans Ret; havde de først svaret herpaa, vilde Sendemændene give til Kende, hvad Kongen mente at ville have af Byerne. Lige saa selvfølgelig svarede Hanseaterne, at de altid havde været villige til at blive ved Kongens Ret, dog at det først kom til Afgørelse af Retten ved en Voldgift, saaledes som Stæderne til mange Tider havde berammet, og de gentog, da de danske Raader gik dem nærmere paa Klingen, at de vilde blive ved dens Ret, der bød sig højst til Rette ⁶⁹. Fra disse Indledninger kom man dog hurtig over til Sagen selv, og Lübeckerne red med Kongens Mænd til Slesvig, hvor de traf sammen med baade Kongen og Hertugen (14. Novbr.). De forelagde et Forslag til Forlig, som Kongen straks gik ind paa; Hertugen havde nogle Indvendinger, som han dog ikke fastholdt ⁷⁰.

Forliget gik ud paa, at der skulde indtræde Stilstand mellem de stridende; den skulde vedvare indtil Mikkelsdag (29. Septbr.) det næste Aar, og i Mellemtiden skulde der

afgives en Voldgiftsdom om Hertugdømmet Slesvig. Dommen skulde fældes af to fødte Herrer og 4 Stæder af Hanseforbundet fra hver Side; de sidste kunde vælges frit, af Fyrster skulde Parten opnævne seks, hvoraf Modparten udpegede de to. I Tilfælde af Uenighed skulde Sagen henstilles til Bogislaus af Pommern for Kongen og Bernhard af Lüneburg for Holstenerne, og kunde de heller ikke enes, skulde Voldgiftsmændene i Fællig kejse en øverste Opmand. Hver Part skulde til St. Hans Dag møde frem med sine Voldgiftsmænd, Kongen i Slesvig, Hertugen paa Gottorp Slot. Nærmere Bestemmelser fastsatte, hvorledes Fredsbrevene skulde udveksles og mulige Fredsbrud afgøres, men Hovedsagen var egentlig, at til Sikkerhed for Freden skulde bægge Parter overdrage Hansestæderne deres sidste Erobring. Kongen skulde overlade dem Slesvig By med hvem der havde hyldet ham i Angel og i Friserherrederne, Hertugen Tønder Slot med de Bønder, der havde hyldet ham i denne Egn, og disse Slotte og Lande skulde Stæderne beholde under hele Stilstanden ⁷¹. Hver af Besiddelserne skulde efter Stilstandens Udløb tilbagegives henholdsvis til Kongen eller Hertugen, men det var vel underforstaaet, at om Voldgiften tilkendte den ene Hertugdømmet, skulde han have bægge Besiddelser; man var i alt Fald, skønt en saadan Bestemmelse ikke blev optaget i noget af Brevene, enig om, at Hansestæderne skulde hjælpe den, der fik Dommen for sig, om Modparten ikke gav efter i Fred ⁷².

I de følgende Dage blev Forligsbestemmelserne udførte. Slesvig og Tønder med deres Tilliggende blev overgivet til Hansestæderne, der igen efter Aftale med Fyrsterne betroede hvert Len til to af deres Mænd; Slesvig overlodes

paa den Maade til Erik Krumedige og Vicke von Vitzen. Efter Stilstanden fremkom Hertugen med en Anmodning, der allerede havde været fremme før, som at Kongen dog til Underhold for Gottorp vilde overlade ham tre eller fire af de omliggende Herreder; Hanseaterne understøttede hans Ønske, Erik Krumedige mente, at Kongen burde sige ja, selve Hertugens Moder Elisabeth henvendte sig desangaaende til Erik, men denne holdt sig stiv, og til Slutningen maatte Hertugen nøjes med at faa et Pengetilskud paa 500 Mark lybsk til sit Slot. Hanseaterne fik derimod nu deres Ønsker opfyldte; Kongen hævede Udførselsforbudet i sine Riger, Holstenerne lukkede deres Havne for Vitaliebrødrene, og de, der havde været i deres Tjeneste, fik end ikke Lov at drage bort til Søs; man beholdt deres Skibe og sendte dem hjem over Land til Frisland ⁷³. Mindre rolig gik det til ved den danske Hærs Opløsning; da Svenskerne førtes bort over Ekernførde, anrettede de stor Skade i denne By, og forgæves manede Holstenerne de kongelige Borgensmænd om Erstatning ⁷⁴.

V. Forlænget Stilstand; Eriks Overfald paa Femern.

Kong Erik har sikkert været vel tilfreds med, hvad der var naaet ved Novemberstilstanden i 1417. Fuldt overbevist som han var om sin Sags Retfærdighed, imødesaa han med Tryghed den Voldgift, der nu var aftalt, og naar denne var faldet ud til hans Gunst, maatte Stæderne jo sikre ham, at Dommen virkelig blev udført. Det kom imidlertid helt anderledes, og Erik var selv mest Skyld deri.

Allerede i Begyndelsen af Aaret 1417 anmodede Kongen de preussiske Stæder og Reval om, at de vilde indfinde sig ved Fredsmødet; Hanseaterne selv besluttede at træde sammen i Lübeck 3. Juni ⁷⁵, og da Tiden kom, indfandt sig her Ombud fra ikke mindre end 31 Byer, og i de første Dage var disse stærkt optagne af den dansk-holstenske Sag. Revals Udsending skrev hjem, at de lybske Herrer og Kongen af Danmark ikke var saa enige, som de havde troet hjemme i Reval; »det kom dog af Kongens Raadgivere, ikke af Kongen selv« ⁷⁶. Hvad der ligger heri, kan ikke ses. Der indkom en officiel Anmodning fra Kongen til Bymødet om at besøge Voldgiftsdagen; Hertug Henrik skrev i samme Retning, men var nødt til at tilføje, at han forgæves havde henvendt sig til den ene og anden By for at formaa dem til at være Opmænd paa hans Side, hvorfor han nu maatte bede Hansemødet skaffe ham fire Stæder til dette Brug. Stædernes Ombud besluttede alle at drage til Slesvig, og de ledsagedes hertil af to Sendemænd fra Kong Sigmund ⁷⁷.

Om hvad der skete i Slesvig, fortæller den revalske Udsending ret livlig i et Brev fra Lübeck af 9. Juli: »Vid, kære Herrer og gode Venner, at vi nu er vendte tilbage fra Slesvig, og der har vi uheldigvis ikke bedrevet noget, uden at vi har spildt og fortæret mange Penge og Gods. De holstenske Herrer var der med deres Landsherrer og oppebiede der Kongen. Da de havde ligget der tre Dage efter den rette Dag, bad Holstenerherrerne Stæderne til Gæst og gav dem til Kende, at de havde biet paa Kongen tre Dage efter den rette Tid; de havde saaledes fuldgjort Dagen og haabede, at Fyrster og Herrer, Stæder og alle gode Folk maatte erkende, at de havde Ret i deres Sager, siden Kon-

gen ikke havde holdt Dagen, saaledes som han selv havde bebrevet og beseglet; de laa der stadig med stor Omkostning, og deres Landsherrer vilde nu ride hjem og kunde ikke tøve længer. Saa bad Stæderne, at de vilde gøre vel og tøve endnu en Dag eller to. Det gik de ind paa, men Hr. Kongen kom ikke, og da vrededes Herrerne. Dagen efter kom der til Stæderne et Brev fra Hr. Kongen, hvori han skrev, at de maatte gøre vel og ikke blive fortrædelige over deres Venten; han vilde selv være hos dem Dagen efter. Det varede een Dag, anden, tredje, fjerde, femte Dag. Saa skrev Hr. Kongen til Stæderne et Brev, at hans Raad havde fraaadet ham at komme til Slesvig, da de havde fornummet, at Herrerne var redne bort; dog vilde han derhen sende Hertug Albrecht af Meklenburg, som skulde tale med Stæderne paa hans Vegne. Saa biede Stæderne den ene Dag og den næste; dog, kort at sige, Hertugen og Kongen kom bægge lige meget. Saa blev Stæderne enige om igen at drage tilbage til Lübeck⁷⁸.

I sin Ærgrelse over alle de spildte Penge glemmer den revalske Raadsherre at anføre, hvad der kunde tjene til Undskyldning for de kongeliges saa underlige Optræden. Sagen var, at i Slesvig var mødt Hertugerne Erik af Sachsen og Otto af Stettin samt Grev Albrecht af Neugarten, dertil Erik Krumedige og andre af Kongens Raader; de var til Stede paa den rette Dag eller i det mindste lige Dagen efter, og at de ikke var kommet før, »det voldte Vejr og Vind, som de vel kan bevise, og ikke ond Vilje«. De forhandlede med Stæderne, der ogsaa søgte at bringe Voldgiften i Stand, til Trods for at den egentlige Retsdag var gaaet. Hos Holstenerne mødte de dog en brat Afvisning; de havde, sagde

de, intet at gøre med Hertug Erik eller de andre to Fyrster, heller ikke med Kongens Raader, thi de havde ikke taget nogen Dag med dem, men med Kongen, og ham hørte de intet til. Fra dansk Side paastod Raaderne, at de havde tilstrækkelig Fuldmagt af Kongen, de havde Voldgiftsmændene til Stede, nemlig de to sidste Fyrster, dertil Stæderne Lübeck, Stralsund, Greifswald og Visby, og saa endda en Opmand (formodentlig Hertug Erik), og de vilde sætte i Rette for Stæderne, hvad Kongen skulde have forbrudt ved ikke at komme personlig til Stede. Holstenerne stod dog stivt paa deres Paastand, og Kongen maatte nøjes med siden, da de tre Fyrster kom til ham ved Laalands Albue, at tage et Vidnesbyrd om, hvorledes det var gaaet til⁷⁹.

Det stod dog ikke til at nægte, at Holstenerne havde Forligets Ordlyd for sig, og de søgte naturligvis straks at udbytte Stillingen efter Eyne. For de i Lübeck samlede Hanseater mødte Hertug Henrik selv med sit Raad og æskede Stæderne til at blive ved hans Ret overfor denne Konge, der havde brudt Forliget. Stæderne holdt sig forsigtig tilbage; ogsaa Kongen, sagde de, paastod jo at have fuldgjort Retsdagen; de var da ganske villige til at arbejde videre paa, at Sagen kunde endes i Venlighed, men mere kunde de ikke gøre, i det mindste ikke før de havde hørt, hvad Kongen havde at sige om sit Forhold til det aftalte Møde. Ikke uden Grund var Hertugen lidet tilfreds med dette Svar; Tiden var kort, sagde han, og Kongen havde hans Slotte og Lande inde til hans store Skade og Forfang, saaledes at han ikke kunde tøve; havde han sine Lande og Slotte, sin Fædrenearv, saaledes som hans Forfædre havde besiddet i 100 Aar uden Indsigelse, vilde han nok give Tid⁸⁰.

Men Stæderne lod sig ikke bevæge; de fik kun, efter at have tilbagevist Hertugen, en stor Frygt for, at han ikke mere vilde overholde den Stilstand, der endnu skulde vare til Mikkelsdag, og de skrev desangaaende baade til ham og hans Farbroder. Fra bægge fik de dog beroligende Forsikringer; saa længe Stilstanden stod, skulde Købmanden kunne fare over alt i fuld Sikkerhed⁸¹. En Sendefærd, som Hanse-mødet sendte til Kong Erik, udviklede ved sin Tilbagekomst hans Standpunkt, saaledes som vi allerede kender det, og bragte ogsaa fra ham Forsikringer om Stilstandens Overholdelse⁸².

Snart efter naaede man endda et stort Skridt videre. En ny lybsk Sendefærd med Henrik Rapesulver i Spidsen opsøgte Kong Erik i Roskilde og fik ham her, endnu før den etaarige Stilstand var udløbet, til at gaa ind paa en Forlængelse, endog paa hele to Aar, lige til Mikkelsdag 1420⁸³. Saaledes var Roen sikret, men det viste sig rigtig nok, at Kongen var højst misfornøjet med den Maade, hvorpaa Stilstanden blev overholdt. Man havde fra ham, klagede han, taget tre Herreder, vistnok de tre i Omegnen af Gottorp, som Hertugen før havde gjort Krav paa; de holstenske Herrers Hjælpere havde faaet tilbage, hvad de havde mistet, Kongens derimod ikke; fra Bispen af Slesvig havde man taget hele Stubbe Fogedi, flere sønderjydske Herremænd havde mistet deres Gods, og et Fæste, Nybole, som Kongen havde forlenet Hr. Tønne Rønnov, var afvundet ham. Den ene Borgemester i Flensborg var blevet slaaet ihjel, og en anden havde faaet afhugget baade Hænder og Fødder; fra Gottorp og fra Slesvig, som dog var i Stædernes Haand, skete der ham stadig Uret. I Marts 1419 henvendte Kongen

sig med Klager herover til de preussiske og livlandske Stæder; men disse kunde ikke gøre andet end bede Lübeckerne afhjælpe Klagerne. I Lübeck var man imidlertid ingenlunde tilfreds med Kongens Holdning og skrev til ham, at hvis han ikke bestemte et Fredsmøde, vilde Folk raabe, at han var den, der ikke overholdt Retten⁸⁴.

I Sommerens Løb kom Sendemænd fra de vendiske Byer til Kong Erik paa Vordingborg; i Forvejen havde de forhandlet med Holstenerne, og paa disses Vegne opfordrede de Kongen til at ansætte en Dag, paa hvilken da Stæderne skulde dømme om de Fredsbrud, hvorover der klagedes. Kongen var meget ophidset. »Jeg kan og vil ikke holde nogen Dag med Holstenerne og fortære tusinde Mark eller mere, eller sende mit Raad dertil. I har sagt mig Fred; jeg maner Eder. I har sagt mig Fred med Haand og Mund, og jeg vil ikke mane andre om de Fredsbrud, som er sket mod mine arme Mænd, Riddere og Knægte, end Jer«. Stæderne svarede, at de kun havde tilsagt ham Fred paa Holstenernes Vegne og omvendt, men Kongen vedblev med sin Maning; han anførte, hvad Lübeckerne havde skrevet til ham, og da disse undskyldte sig ved at henvise til, at Skriveren maatte have skrevet fejl, før Kongen kun endnu skarpere op. Henrik Rapesulver og hans to Ledsagere søgte at forsvare sig, men Kongen udbød: »Se, I er tre; jeg vil tage to af mine Mænd til mig og gøre sandt, at det er, som jeg siger. Tacet (ti stille)!«. Den tilstedeværende Hertug Johan af Meklenburg lagde sig nu imellem. Man fik opklaret, at Stæderne kun havde lovet for Freden som Mæglere (»werweslude«), og man enedes om, at der ved Vor Frue Himmelfartstid

(15. August) skulde holdes et Møde i Slesvig angaaende Fredsbruddene⁸⁵.

Til dette Møde indfandt sig fra kongelig Side Erik Krumedige og tre andre Rigsraader; om der derimod kom nogen fra Holstenerne, er uklart, og til en Domskendelse naaede man i alt Fald ikke. Fra Slesvig rejste Hanseaterne imidlertid til Hertugen, som de traf i Segeberg sammen med Grev Henrik, og de fik ham til at tilbyde, at der næste Aar skulde holdes et Møde ved Midsommertid til Afgørelse af Fredsbruddene. For at faa Kongen til at gaa ind paa dette, henvendte Stæderne sig saavel til ham personlig som til hans Raader. Hvad man hørte fra Danmark, lød dog temmelig krigersk; alle Hovedsmændene fra Slottene i Slesvig var dragne til Kongen, og Rygtet vilde vide, at denne i Oktober vilde holde et stort Møde i Odense for derfra med sin samlede Magt at drage mod Holstenerne. Fra bægge Sider klagedes der stadig over nye Fredsbrud, og det gik ikke blot ud over selve de stridende Parter; en Meklenburger Henrik Tarnevit, der var i Kongens Tjeneste, fejdede mod Lübeck, i Slesvig By, hvis Styrelse nu synes at være overladt Borgemester og Raad, laa adskillige Vitaliebrødre, som stod i Forbindelse netop med den nævnte Tarnevit. Da Kongens Svar endelig kom, lød det dog ret tilfredsstillende; han lovede, at Tarnevit ikke skulde skade Lübeck fra hans Omraade, og han gik ogsaa ind paa Forlængelsen af Stilstanden og paa Voldgiftsmødet, dog at dette blev ansat lidt tidligere, nemlig til Trinitatis Søndag (2. Juni)⁸⁶.

Skønt man saaledes talte meget om Doms møde, og Stilstanden i alt Fald skulde vedvare, saa det dog i 1420 meget krigersk ud. En Skare Vitaliebrødre erobrede i Elbens

Munding nogle med Øl ladede Skibe, og en Del af Byttet førte de til Svavested, hvor Hartvig Breyde var Hovedsmand paa Bispens Vegne. Røverne forfulgtes af Hamburgerne, til hvem ogsaa Hertug Henrik sluttede sig, og Vitalianerne flygtede fra Borgen, medens dennes Hovedsmand forsikrede Hertugen, at han med sit Liv vilde staa inde for, at der ikke fandtes røvet Købmandsgods paa Slottet. Hertugen undersøgte Borgen, fandt Godset og vilde nu lade Breyde henrette; Hamburgerne hindrede dog dette, men Borgen kom i Hertugens Haand⁸⁷. Hamburgerne havde herved faaet Blod paa Tanden og udsendte tolv store Skibe mod de Danske; de mødte disse til Søs og overvandt dem ganske, hvorefter de gik i Land paa Øerne udenfor Ribe, plyndrede her og vendte hjem med stort Bytte og talrige Fanger (3. Maj). Efter den lybske Krønike skal Hertug Henrik ved samme Tid have gjort Indfald i den danske Del af Sønderjylland med en meget stor Hær og være trængt frem til Haderslev, som han belejrede. Borgerne maatte tilsidst købe sig fri mod at betale 3000 Mark lybsk, medens Hertugen plyndrede lystig i de omliggende Landsbyer og førte de rigeste Bønder med sig som Fanger⁸⁸.

Paa sin Side rustede Kong Erik stærkt allerede i det tidlige Foraar. Der skete Udbud i alle tre Riger; Folkene fra Østerland (d. e. Finland) skulde samle sig i Kalmar, de øvrige møde i Øresund, hvor der samlede sig mange Skibe og som Kongen, efter hvad man sagde, lod spærre. Vilde Rygter gik om de Planer, Kongen havde; nogle mente vel, at det gjaldt Holstenerne, andre tænkte paa Bispen af Kamin, atter andre paa Reval, med hvilken By der i de foregaaende

Aar havde været nogle Stridigheder⁸⁹. Ved Pinsetid havde Kongen sin Flaade samlet ved Laalands Albue.

I April mødtes de vendiske Stæder i Wismar, og hvad der forlød fra Danmark om Kongens store Rustninger, voldte dem megen Ængstelse; de besluttede at sende Udsendinge til ham for at høre, om Købmanden i Fred maatte besøge hans Riger, hvad man dog haabede⁹⁰. Vind og Vejr hindrede Lübeckerne og flere andre Byer i at faa deres Udsendinge til Danmark; kun fra Stralsund og Rostok naaede Raadmændene frem, og Kongen klagede over, at hans Raad havde spildt fjorten Dage ved at ligge og vente. De tilstedekomne fik andre Anker at høre; Slesvig havde Kongen overleveret Stæderne vel befæstet med Grave og Planker, men nu kastedes Gravene til, Plankerne reves ned og Folk førtes ud, hvorfor Kongen vilde have Byen tilbage; Holstenerne havde begaaet nye Fredsbrud, og Kongen manede paa ny Stæderne om den Skade, han havde lidt under den Fred, som de havde lovet for⁹¹. Alt blev dog opsat til det Møde i Slesvig, der nu var lige for Haanden.

Paa denne Tid viste der sig nogen Uenighed mellem de to holstenske Frænder, der saa længe havde staaet fast sammen. Den unge Hertug var stadig ved godt Mod og ganske utilbojelig til at gøre Indrømmelser; hans Farbroder var en gammel Mand, følte maaske allerede den Svaghed, der Aaret efter lagde ham i Graven, og ønskede i det mindste at bevare den Fred, der havde hersket i de sidste Aar. Paa dansk Side maa man have vidst noget herom, og i Foraaret havde Kong Erik rettet sine Opfordringer om Fredsmødet til Greven, ikke til Hertugen. Da Forhandlingerne i Slesvig begyndte, traadte Meningsforskellen mellem Farbroder

og Brodersøn i alt Fald for Dagen. Kun Hertugen overværede Mødet, og han erklærede bestemt, at Voldgiften ene maatte gælde Fredsbruddene; »han var tidligere gaaet i Rette om sin Fædrearv, men det vilde han ikke mere«. Ogsaa paa andre Maader gjorde han Vanskeligheder; da de danske Raader overleverede et Skrift om Fredsbruddene, holdt han paa, at Forhandlingerne skulde være mundtlige, og da man ønskede, at bægge Parter skulde stille Sikkerhed for Efterlevelsen af den Voldgiftsdom, Stæderne maatte afgive, tilbød de Danske enten to-tre Slotte i Rigerne eller 13 »fromme Riddere«, men Hertugen vilde ikke indlade sig paa saadant; selv vilde han hverken stille Got-torp eller andre Slotte til Forvaring, da han ikke havde saa mange Slotte som Kongen, og Riddere vilde han end ikke tage imod fra Modparten, da de, der var stillede ham ved en tidligere Lejlighed, havde vist sig »lovløse« og først maatte holde ham, hvad de havde lovet. Da Stæderne begyndte at tale om at søge udvirket en Stilstand paa længere Tid, lige til fem Aar, vilde han overhovedet kun gaa ind paa Stilstand, om Kongen først gav ham Nyhus og Flensborg tilbage. Men her kunde Stæderne saa imødegaa ham ved at henvise til, at Grev Henrik havde stillet sig anderledes, og da det stadfæstedes af en af Grevens tilstedeværende Raader, viste Hertugen sig straks mere bøjelig. Nu fik Kongens Raader Betænkeligheder; de mente kun at kunne anbefale deres Herre at gaa ind paa en lang Stilstand, hvis man forud kunde enes om, at der under denne skulde fældes Dom om selve Hovedsagen, Hertugdømmets Stilling, dertil om hvor vidt Kong Erik havde forspildt noget ved at udeblive fra St. Hansdagsmødet i 1418; kunde Fyrsterne ikke

enes om Kendelsen, skulde den romerske Konge være Opmand. Hertugen fastholdt dog bestemt, at om sin Fædrenerf arv vilde han ikke mere gaa i Rette. Saaledes endte Mødet ganske uden Resultat, og det var kun en ringe Trøst, at Stædernes Ombud paa Hjemvejen besøgte Grev Henrik i Rensborg og af ham fik Tilsagn om, at han vilde gaa ind paa en Stilstand paa de fra kongelig Side fremsatte Vilkaar. Stæderne vidste hverken ud eller ind; bægge Parter havde vel erklæret, at Købmanden skulde være uskadt i Søen, saa længe Stilstanden stod, men man troede knap derpaa, og de vendiske Byer skrev til de preussiske, at de endelig maatte komme til et Møde for at aftale, »hvad Købmanden skulde gøre, om man hos Kongen ikke fandt andet end Unaade«⁹².

Kong Erik havde maattet se den sønderjydske Sag drage sig ud Aar efter Aar paa en Maade, der lidet passede til hans utaalmodige Sind. Vi har kunnet mærke hans stigende Harm; yderligere blev han i dette Øjeblik ophidset ved nogle Smædeviser, der var satte i Omløb fra holstensk Side, og hvis Hentydninger til »skørnet (?) Mælk« og »Ræven i Urtehaven« ramte baade ham og Dronning Margrethe. Nu brød hans Harm ud i lyse Luer, og uden Hensyn til den Stilstand, som rigtignok ogsaa fra modsat Side var blevet saa daarlig overholdt, greb han ind med den store samlede Flaade. Han vilde føre et afgørende Slag mod Fjenden og forordnede, at der i hans Riger, saa længe Toget varede, skulde holdes offentlig Bøn og gaas i Processioner paa visse Dage, forat der kunde bedes om Held for Kongen i denne Kamp, der førtes mod »vor og Rigens og alle Eders aabenbare Uvenner«⁹³. Endnu d. 30. Juni laa Erik ved

Laalands Albue og traf da en ny Ordning om sin Hustrus Livgeding, men lige efter sejlede han ud.

Allerede otte Dage før havde Indbyggerne paa Femern klaget over Fredsbrud; Kongens Folk havde fanget 19 Mænd af deres, dertil tre Fruer, hvoraf ikke een var over 50 Aar, skønt det var ganske uhørt at fange Kvinder; den Skade og Haan vilde de hævne, hvor de kunde⁹⁴. Nu kom selve Hovedflaaden til Øen, og i første Omgang viste Femernboerne virkelig deres Mandemod; understøttede af Krigsfolk, som Fyrsterne havde sendt dem til Hjælp, kæmpede de dristig mod Kongens Folk, og det første Landgangsforsøg blev afslaaet. Kongen vendte sig da i Stedet mod selve Holsten; i Heiligenhafen lykkedes det ham at føre sin Hær i Land, og den drog nu frem mod Staden Oldenburg, som blev plyndret og brændt. Paa ny indskibede Hæren sig og sejlede atter til Femern; denne Gang gik det heldigere. Medens de større Skibe laa ved Landtungen Flügge paa Øens Sydside og derved bragte Indbyggerne til at tro, at Angrebet skulde foregaa her, landsattes Hæren ved Hjælp af smaa Snækker paa en anden Kant, og efter en haardnakket Modstand blev hele Øen erobret, endog det faste Slot Glambæk (9. Juli)⁹⁵.

Kongen var rasende paa Femernboerne for deres tidligere Frafald og harmedes vel ogsaa over det første mislykkede Angreb; han gav sin Hær løse Tøjler, og den ulykkelige Ø led en Skæbne, der længe mindedes som en Grusomhed, som endog i disse raa Tider var en Sjældenhed. Indbyggerne myrdedes rundt om, og hvor de havde søgt Ly i de hellige Kirker, blev de trukne ud, klædte af til Skindet og dræbte paa Kirkegaarden. Fanger, der havde overgivet sig

paa Tro og Love, blev alligevel myrdede, smaa Børn led samme Skæbne, og Ligene undte man end ikke en kristelig Begravelse; mange Kvinder dræbtes, andre voldtoges, og kun de gamle blev skaanede paa Grund af deres Grimhed«. Selv Præster undgik ikke Døden, og under Plyndringen af Kirkerne vanhelligedes det indviiede Guds Legeme, reves ud af Monstranserne og traadtes under Fødder⁹⁶.

Angrebet paa Femern var et skarpt Brud paa Stilstanden, der jo skulde vedvare til Mikkelsdag, og Hertug Henrik klagede straks til Lübeck i høje Toner; det hed sig endda, at Kongen ikke vilde nøjes med, hvad han allerede havde vundet, men paa ny gøre Landgang i selve Holsten. Hertugen krævede Lübeckernes Hjælp, siden de jo dog havde tilsagt ham Stilstand, og vilde have, at de straks skulde sende ham 600 Skytter til Hjælp, dertil 10 Bøsser og 2 Tønder Krudt foruden saa mange Sten og andre Redskaber, som hørte til Bøsserne. Naturligvis faldt det ikke Lübeck ind at følge denne Opfordring, saa meget mindre som det samtidig forlød, at talrige Sørøvere laa netop i det Neustadt, som Hertugen sagde, at Kongen vilde rette sit Angreb imod, og her værnedes af de holstenske Fyrster. Tværtimod rejste der sig i Hansestæderne Stemmer for, at man nu skulde slutte sig til Kongen; han havde dog, som det var fremtraadt under det sidste Møde i Slesvig, budt sig højest til Rette, siden han og ikke hans Modstandere vilde modtage en Voldgiftsdom om selve Stridens Hovedgenstand. Stralsund i det mindste udtalte, at hvis Holstenerne paa en ny Forespørgsel fastholdt denne Afvisning, skulde man ligefrem gaa med Kongen⁹⁷.

Hanseaterne undgik dog endnu at tage Parti i Striden.

En første Forhandling med Kongen paa Aalholm i Slutningen af August førte vel ikke til noget Resultat, men i den følgende Maaned opsøgte Kongen i København ikke blot af Udsendinge fra de vendiske Byer, men ogsaa af Biskop Johan af Lübeck, hvem Pave Martin V havde givet i Fuldmagt at forsøge paa at stifte Forlig mellem Kongen og Holstenerne. Man opnaaede i det mindste, at Kongen lovede at besøge et Forligsmøde i Flensborg til Mortensdag, om Mæglerne kunde formaa Holstenerne til det samme. Denne Besked forelagdes paa et lille Hansemøde i Stralsund, hvor Lübeck ikke var repræsenteret; de to stralsundske Raadmænd, der kom hjem fra København, hældede jo, som vi lige har hørt, til at Stæderne skulde tage Parti for Kongen, og dette satte ogsaa sit Mærke paa den Beslutning, som nu toges af Rostok, Wismar og Greifswald. Man vedtog nemlig at spørge Lübeckerne, om de vilde være med ved det forestaaende Fredsmøde, men Staden skulde tillige tydelig erklære, at den med de andre Byer vilde slutte sig til den af Parterne, som havde eller tilbød mest Ret; vilde Lübeck ikke det, vilde de andre Byer slet ikke besøge Mødet, »thi de kunde ikke finde sig i en saadan Tøven i Sagen, som der saa længe havde været«. Af Preusserne var der mødt Raadmænd fra Thorn og Danzig, og den første Bys Fuldmægtig vilde gerne paastaa, at Preusserne kunde holde sig udenfor den Krig, der nu kunde true; men de vendiske Stæder henviste til, at det allerede tidligere var aftalt, at de ved Holsten nærmest liggende Byer nok skulde paatage sig Voldgiften »og blive ved den retteste«, men at alle Stæderne skulde hjælpe dem at bære Skaden, om de kom til at lide nogen⁹⁸.

Holstenerne gik ind paa at mødes i Flensborg, og her kom der virkelig paa Katherinæ Dag (25. Novbr.) et Forlig i Stand, der svarede til, hvad Kong Erik allerede havde ønsket den foregaaende Sommer. Det store Tab, Holstenerne havde lidt under Felttoget, har maaske bidraget til, at Hertugen nu gik ind paa, hvad han før havde været uvillig til; et Forsøg, som der var gjort paa at tilbagevinde Femern, var ogsaa strandet paa den Modstand, man fandt ved Slottet Glambæk, som Kongen havde befæstet stærkt⁹⁹. Uden at vi kender nærmere til Forhandlingerne, enedes man i Flensborg om en ny Stilstand, der skulde være til Mikkelssdag 1421; under denne skulde ved Pinsetid bægge Parters Voldgiftsmænd komme sammen for at dømme, Kongens paa Femern, hans Modstanderes i Oldenburg, og Dommen skulde ikke blot gælde Fredsbrud, men først og fremmest selve Hertugdømmet¹⁰⁰.

VI. Mislykket Voldgiftsdom; Spænding mellem Erik og Hansestæderne.

Aaret 1421 begyndte saaledes med gunstige Udsigter, og man naaede virkelig til ved Pinsetid (11. Maj) at afholde det store Voldgiftsmøde. Efter Forligets Bestemmelser skulde hver Part opnævne syv Fyrster, hvoraf Modparten skulde udpege tre; blandt de af Kongen opstillede findes i første Linie Kurfyrst Frederik af Brandenburg, men til at afgive selve Kendelsen kom paa hans Side Johan af

Meklenburg, Vartislavs af Stettin og Grev Albrecht af Neugarten; blandt Holstenernes syv udsaaes Bernhard af Brunsvig, Erik af Lauenburg, der i sin Tid havde staaet paa Kongens Side, men allerede flere Aar forud havde skiftet Parti, endelig de holstenske Herrers Blodsfrænde, Grev Adolf af Schauenburg. Alle disse kom til Støde i rette Tid, ogsaa Hanseaterne mødte, og otte Dage efter den ansatte Mødetid kunde Raadsudsendingene meddele hjem, at de »med stort, svært Arbejde« havde bragt det saa vidt, at hver Part med deres Voldgiftsmænd skulde mødes Dagen efter paa et Skib i Sundet ved Femern og her overgive Modparten sine skriftlige Klager¹⁰¹. Disse selv er ikke bevarede, kun et Svar fra kongelig Side paa, hvad Holstenerne havde forebragt¹⁰².

Kendelsen faldt i Maanedens sidste Dage, men Voldgiftsmændene havde ikke kunnet enes, og hver Parts udtalte sig særskilt. Holstenernes Opmaend gav for saa vidt deres Part Ret, som de helt igennem dømte, at hvis deres Fyrster, som de sagde, kunde føre Bevis for deres Paastande, saa skulde de ogsaa have Ret, saaledes fremfor alt om Hertugdømmet selv; da Holstenerne paastod, at de havde haft det i deres Værge i mange Aar, skulde de blot bevise dette ved syv Mands Udsagn eller ved aabne beseglede Breve, thi saa var Kongen pligtig til at udlevere dem det. Dette støttede de paa en Retsregel, som de fandt i den sachsiske Ret eller, som de kaldte det, »dat gemene Recht«, og de mente, at man maatte bygge paa denne, siden det drejede sig om et Hertugdømme. Dette fandt den skarpeste Modsigelse hos Kongens Voldgiftsmænd, der bestemt holdt fast ved, at Dommen maatte fældes efter dansk Ret, saa vist som man om »liggende Grunde« og Slotte og Lande ene kunde dømme

efter den Ret, der gjaldt i vedkommende Rige. De holdt sig da til, hvad de fandt var dansk Ret, og deres Slutning var den, at eftersom man i dansk Ret slet ikke kendte noget, der hed Arvelen, var det paa Forhaand udelukket, at Hertugdømmet Slesvig kunde være de holstenske Herrers Arvelen. Ogsaa overfor alle de andre Stridspunkter holdt de kongelige Voldgiftsmænd sig til dansk Lov og fandt alle Vegne, at Retten var paa Kong Eriks Side ¹⁰³.

Dette var jo et sørgeligt Udfald af det med saa store Forventninger imødesete Voldgiftsmøde, og trøstesløst hedder det i den lybske Krønike, at Voldgiftsmændene »skiltes og efterlod Sagerne i endnu større Ufred og Tvedragt, end de var før«; den egentlige Ophavsmand til hele Voldgiften, Biskop Johan, blev ogsaa saa vred, at han til stor Harme for Kong Erik lyste Band over dem, der havde plyndret paa Femern ¹⁰⁴.

Imidlertid havde man dog ved Aftalerne om Voldgiften forudset den Mulighed, der nu var indtruffet, og man havde derfor som ved tidligere Forlig af samme Art i Forvejen truffet Aftale om, hvad der skulde ske, om Voldgiftsmændene ikke blev enige; i saa Fald skulde en i Fællesskab valgt Opmand fælde den endelige Dom, og Valget af denne Dommere skulde naturligvis ske, før Kendelsen afgaves. Om Valget foreligger kun en Udtalelse af de kongelige Voldgiftsmænd, og de siger, at man fra bægge Sider havde enedes om, at den romerske Konge Sigmund skulde være Opmanden eller »Overherren«, som man kaldte det, og for ham indankede de ogsaa deres Kendelse; de holstenske Dommere siger derimod intet herom.

De fredsivrige Hanseater satte sig straks i Bevægelse

for at føre den saaledes paatænkte Appel igennem. Hos Holstenerne fandt de tilsyneladende et gunstigt Øre; de unge Hertuger erklærede, at de i Pinsen det følgende Aar vilde sende deres Fuldmægtige til Kong Sigmund, og de vilde ogsaa gerne gaa ind paa den Forlængelse af Stilstanden, som Hanseaterne foreslog dem. Med denne Besked drog Hanseaterne til Kong Erik, fra ham atter tilbage til Holsten og saa igen over til Danmark, men nu viste Vanskelighederne sig. Det kom frem, at Holstenerne ved deres Tale om en Henvendelse til Kong Sigmund mente noget helt andet end Erik; denne vilde gaa til Kongen personlig, men Hertugerne paastod, at Aftalen var, at Sagen skulde forelægges det romerske Rige, hvormed de mente, at Sigmund skulde fælde sin Dom sammen med Kurfyrsterne. Kongen nægtede bestemt, at det var det, man var blevet enig om under Femernmødet, og Hanseaterne havde aabenbart tidligere forstaaet Sagen som han; men det hjalp jo ikke, og Resultatet af alle deres Anstrengelser blev da kun saare ringe, en kort Forlængelse af Stilstanden og et Løfte om, at Kongen og hans Raader i December vilde komme til Flensborg for at forhandle med Hertug Henrik. Hanseaterne greb med Iver denne Mulighed; de haabede her ikke blot at kunne mægle mellem de to Parter, men ogsaa at kunne tale med bægge om »den store Skade og Sørøveri, der daglig sker« til største Fordærv for Købmanden ¹⁰⁵.

Mødet forløb paa den uheldigste Maade. Kongen kom ikke, hans Raader klagede over, at Hanseaterne havde ladet dem vente saa længe, at de var nærved at ride bort, endda de maatte vide, at den lange Tøven i høj Grad fortrød Kongen, deres Herre. Forgæves red de mødte Hanseater, to

Lübeckere og en Borgemester fra Stralsund, flere Gange frem og tilbage mellem Flensborg og Gottorp; bægge Parter var lige stædige. Hertugen mente ikke at kunne indlade sig paa andet end hvad hans Voldgiftsmænd havde tilfundet ham; fra Kongens Side holdt man fast ved, at Modparten skulde anerkende den romerske Konge som Opmand, hvis man overhovedet skulde forhandle. Da Hanseaterne sidste Gang kom til Flensborg, fandt de her hverken Kongens Raader eller nogen Besked fra dem, og saa havde de endda den Ærgrelse at høre, at Kongen forberedte et Overfald paa Klaus Lembek, skønt hans Raader med Haand og Mund havde tilsagt dem, at der skulde være Fred, saa længe Forhandlingerne stod paa¹⁰⁶. Saaledes var man da lige vidt, og af nye Underhandlinger i Begyndelsen af det næste Aar kom der ikke andet ud, end at Kongen krævede, at Hanseaterne skulde anerkende, at han rettelig havde opfyldt Dommen fra Femern, og derfor hjælpe ham, medens Holstenerne krævede netop det samme for sig. De sidste var villige til at gaa ind paa en Stilstand, Kongen derimod ikke¹⁰⁷.

Seks Aar igennem havde Erik nu kæmpet med Holstenerne, og efter store Udrustninger og endeløse Forhandlinger syntes han sit Maal ligesaa fjernt som nogensinde, ja hans Stilling i Sønderjylland var nu endda ikke saa lidt daarligere, end da han i 1416 begyndte den aabne Kamp. Den fremskudte Fæstningslinie fra Svavested til Stubbe, som Kongen havde bygget i Stilstandsaaarene, var sprængt paa alle Punkter, og mod Vest var det lykkedes Holstenerne at frarive ham det vigtige Tønder Slot; vel havde de ved Stilstanden i 1417 maattet betro det til Hansestæderne, men

disse havde, uvist naar, atter givet dem Borgen tilbage. Ganske modsat med Kongens vigtigste Erobring, selve Staden Slesvig; ogsaa denne By var blevet overgivet Hanseaterne til tro Forvaring paa Kongens Vegne, men hvorledes det end er gaaet til, den kom fra dem over i Holstenernes Hænder ¹⁰⁸. Alt dette kunde ikke opvejes af Erobringen i 1420 af Femern. Holstenerne var Herrer i den sydlige Del af Slesvig, hvor det aldrig indtagne Gottorp var Hertuggrevernes Hovedsæde; Øst paa havde de Magten paa Als, i Vest havde de i Friserne trofaste Tilhængere og i Tønder et godt Udgangspunkt for Indfald i Kongens Dele af Landet.

Et stort Tab for den danske Sag i Sønderjylland var det, at den gamle Bisp Hans Skondelev døde 1421 ¹⁰⁹. Han var blevet Biskop ved Valdemar Atterdags Hjælp og blev en af Dronning Margrethes første Tilhængere hernede; hele sit Liv stod han trofast paa dansk Side. I Stedet for ham valgte Kapitlet sin Provst, Henrik von der See, der altid havde holdt med Holstenerne; vi har nævnt ham som en af de Raader, som de i Nyborg 1413 havde udset til Voldgiftsdommer. Fra dansk Side bestred man hans Valg, og Ærkebisp Peder Lykke overgav endog Bispegodset, formodentlig i den kongelige Del af Landet, til foreløbig Styrelse af to nordslesvigske gejstlige; men Paven stadfæstede Henrik som Biskop, og han blev sluttelig ogsaa anerkendt af Ærkebispem; paa det Provincialconcilium, som holdtes i København 1425, undskyldte han sig vel fra at møde, men sendte to Fuldmægtige. Han var ogsaa som Biskop Hertugerne venlig og overtog selv Styrelsen af Stiftets befæstede Gaarde, især Svavested, men afgav et edeligt Løfte til Hertugerne om, at der aldrig skulde ske dem nogen Skade der-

fra ¹¹⁰. Da han kort efter resignerede, afløstes han af en indfødt Holstener, Nils Wulf (1429), som ligeledes holdt sig til hertugelig Side ¹¹¹.

Endnu betydningsfuldere var det dog, at den Klaus Lembek, som vi nys nævnte i forbigaaende, gik over til Hertugerne. Klaus var en Sønnesøn af Valdemar Atterdags bekendte Drost af samme Navn; hans Fader Henneke havde staaet paa en god Fod baade med Dronning Margrethe og med Hertug Gerhard og faldt ved den sidstes Side i Ditmarsken 1404. Den yngre Klaus var en af de rigeste Adelsmænd i Datiden; han havde Gods baade i Kongeriget og i Hertugdømmet, men hans Hovedsæde var Tørring tæt ved Haderslev. Som Pant sad han inde med det rige Gram Herred, hvori Tørring laa, dertil med tre andre sønderjydske Herreder, en sammenhængende Landstrækning, som naaede fra Haderslevfjord op til Skodborgaa og helt over til Vestkysten; her havde han Øerne Sild og Før i Len, dertil Salling Herred paa Fyn. Længe havde han holdt sig til Kongen, uden for øvrigt at spille nogen Rolle, men han havde klaget meget over Voldsomheder begaaede mod ham og hans Bønder af de kongelige Føgder i Sønderjylland, og tilsidst blev han uenig med Kong Erik selv. Han paastaar, at der er overgaaet ham stor Uret, og at Kongen ikke havde opfyldt, hvad hans egne Raader havde kendt for Ret i deres Sager; nu skyldte Erik ham for Forræderi og begyndte at tage hans Len fra ham. Under Voldgiftsmødet paa Femern indfandt Lembek sig og forlangte Ret; han erklærede, at han var villig til at modtage Dom af enhver Fyrste »paa denne Side Rhinen«, men vilde ikke møde for det danske Rigsraad, for hvem Erik havde stævnet ham. Saa opsigde Klaus da

Kongen Raad, Mandskab og Tjeneste, og han sluttede sig aabent til Hertugerne, som med Glæde hilste den rige Godsejer og gav ham Pantebrev paa de fire nordslesvigske Herreder ¹¹².

Dette var et Frafald af vidtrækkende Betydning; naar Holstenerne til Tønder i Vest kunde føje Tørning i Øst, var Forbindelsen over Land mellem Nørrejylland og Kongens Besiddelser paa Slesvigs Østkyst i højeste Grad truet. Fra dansk Side gjorde man ogsaa straks Forsøg paa at genvinde, hvad der var tabt. Man rettede et Angreb mod Tønder, men det faldt meget uheldigt ud; Holstenerne skal ved forstilt Svaghed have lokket de Danske til en Storm, men da de var naaede halvvejs ind i Borgen, blev Angriberne overvældede fra alle Sider og ganske oprevne; man opsamlede udenfor Borgen ikke mindre end 346 døde, blandt dem ogsaa Hr. Tønne Rønnev og andre Adelsmænd ¹¹³. Klaus Lembek blev angrebet paa Tørning, men Hertug Henrik kom ham til Hjælp, og det lykkedes baade at proviantere Slottet og at nedrive to Skanser, som de Danske havde anlagt imod Borgen *). Senere paa Aaret optoges vel Angrebet paa ny, men uden at føre til, at Borgen overgav sig ¹¹⁴. I samme Aar synes man ogsaa fra dansk Side at have rettet et Angreb mod Øen Als, men Anføreren Iven Bryske døde pludselig, og

*) Tæt ved Tørning ligger Emmervad eller Immervad; om et dansk Nederlag her har de adelige Slægtebøger bevaret et Vers: »Ved Immervad der fik Danmark hendes Bad; ved Hogenskilds Nid alt Folket laa bleg og hvid«, og Peder Hogenskilds Forræderi skal have givet Anledning til, at Slægten fra nu af kaldte sig Hvitfeld. Dette sidste er højst halvt sandt, da der endnu adskilligt senere nævnes Hogenskilder, men Nederlaget ved Emmervad hænger vel sammen med Angrebene i 1422.

hans Flaade blev splittet af Storm ¹¹⁵. Saaledes mislykkedes alt for Kongen, og paa Hertugernes Side samlede man sig allerede til et Angreb paa selve hans Hovedborg, Flensborg, og det befæstede Bjærg.

Saa uheldig, som Tilstanden var blevet for Kongen i Sønderjylland, traadte dette dog i Skygge for det spændte Forhold, hvori Erik netop paa den Tid kom til Hansestæderne.

Det var allerede i de foregaaende Aar traadt frem, at man i Hansebyerne saa paa Kong Erik med stigende Kølighed. Lige da han havde hjulpet til at genindsætte det gamle Raad i Lübeck, havde han haft megen Sympathi for sig baade i Lübeck og de andre Hansebyer, men han havde ladet det rette Øjeblik glide sig af Hænderne. Det paatænkte Forbund havde han ikke opnaaet, og da han ved Stilstanden i Novbr. 1417 havde ment at sikre sig Voldgift af Stæderne og bagefter Hjælp af dem til at gennemføre Dommen, havde han selv svigtet ved Voldgiftsmødet. Fra det Øjeblik havde den ene Stilstand afløst den anden, men lige daarlig var de alle blevet overholdte; den Uro til Søs, der voldte Købmanden saa megen Skade, var vedblevet, og var det Holsterne, der havde begyndt med at give Vitalianerne Tilhold, saa rettede Klagerne sig i de følgende Aar mere og mere mod Kong Erik. Han stod i alt Fald som den angribende, og naar det var hans Formaal at udstrække den danske Krones Magt lige til Ejder, kunde dette i sig selv ikke tiltale de vendiske Stæder. I selve Danmark havde Købmanden stadig nok at klage over, og vi skal siden se, at Kong Erik, ivrig som han var for at ophjælpe sine Købstæder,

derved førtes til at stræbe efter at indskrænke Hanseaternes Handelsrettigheder i hans Riger. Paa denne Baggrund vil man forstaa Hanseaternes Optræden i 1422.

Kong Erik havde i Begyndelsen af Aaret udstedt et Forbud mod al Udførsel fra sine Riger, og dette faldt Hansestæderne haardt for Brystet. Paa et Hansemøde betonedes en dansk Udsending vel, at Forbudet ikke var udstedt af Uvilje mod Stæderne, men ene for at hindre, at Kongens Fjender blev styrkede med Varer, udførte fra hans egne Lande; Erik vilde ikke tage noget Gods fra nogen, der hørte hjemme i Hansestæderne, som ikke var forfaldet og forbrudt med Rette, og var der taget noget med Urette, vilde Kongen, om det bevistes, straks udlevere det. Skønne Ord alene kunde dog ikke berolige Hanseaterne, og da disse i Marts skikkede en Sendefærd til Kongen, har Udsendingene sikkert i første Række skullet forhandle om denne Sag; de fik dog ikke udrettet andet end, at der aftaltes en ny Sammenkomst, som i Juni skulde finde Sted i Vordingborg ¹¹⁶.

Inden denne nye Sammenkomst afholdtes i Lübeck et anseligt Hansemøde, og gennem Recessens fyndige Ord føler man, at Stillingen var meget alvorlig. Man besluttede i Fællesskab at rejse til det med Kongen aftalte Møde og meddelte dette til Kongen i en Skrivelse, som man sendte til Erik Krumedige med Anmodning om at faa den bragt i Kongens Haand. Sendefærden skulde spørge Kongen, om Købmanden af den tyske Hanse i Fred maatte søge hans tre Riger for der at drive deres Købmandsskab efter deres Privilegier og de gamle Sædvaner og være lejdede der med deres Gods, saaledes at de atter kunde udføre det af Rigerne, og særlig om Købmanden maatte komme til Skaane paa de

gamle Toldsatser og Friheder. Da det var »Sager, paa hvilke der ligger Stæderne og den menige Købmand mærkelig Magt«, enedes man forud om, at hvad der overfor Kongen ytrede af den Stad, der kom til at føre Ordet, det vilde alle de andre fuldbyrde, og hvis den ordførende By kom til at lide nogen Skade ved det, den saaledes udtalte til Købmandens Bedste, vilde alle de andre bære Skaden med den og hjælpe til at beskærme den, om det gjordes behov ¹¹⁷.

Stædernes Udsendinge traf Kong Erik paa Vordingborg Slot den 5. Juli, en Søndag, og Forhandlingerne varede kun til Dagen efter, da Sendefærden drog bort, ganske utilfredsstillet. Kongen havde, hvad Handelen paa de tre Riger angaar, ikke villet give »et saadant Svar, at Købmanden der ved kunde være forvaret«, og da man krævede Tilbagegivelsen af det Købmandsgods, der var beslaglagt i Rigerne, nægtede han dette i spottende Ord; han vilde kun ønske, sagde han, at han havde mere Købmandsgods, og var ked over, at han overhovedet havde givet noget tilbage ¹¹⁸. — En saadan Afvisning maatte i høj Grad ophidse Stemningen blandt Hanseaterne, og tillige foretog Erik — paa denne Tid eller allerede tidligere — et Skridt, der vakte den største Vrede hos alle Købmænd. Kongen var efterhaanden kommet i stor Pungenød, og nu greb han den Udvej helt at ændre Mønten i Danmark. Længe havde man klaget over, at den danske Mønt i Godhed stod tilbage for den hanseatiske, men nu lod Kongen paa en Gang slaa Penge af rent Kobber; alle andre Mønter blev inddragne, og han tvang enhver til at modtage den nye Kobbersterling i Stedet for den tidligere Sølv mønt; »for Sølv og Guld fik man kun Kobber igen, og paa den Maade blev Kongen og hans Vekslere og Møntmestre rige, men Købmændene fattige« ¹¹⁹.

Straks efter Sendefærdens Tilbagekomst mødtes de vendiske Stæder i Rostok, og de tog nu de alvorligste Beslutninger. Det bestemtes, at al Sejlads paa de tre Riger skulde standse; heller ikke maatte nogen i den tyske Hanse sælge noget til Folk fra Norden; enhver Overtrædelse heraf skulde straffes paa Livet. Forbudet skulde træde i Kraft faa Dage efter, den 27. Juli, og siden maatte ingen udsejle til Norden uden ene de Bergenfarere, der var ladede og befragtede inden den nævnte Dag. Dette Handelsforbud gjaldt for de tilstedeværende, men Stralsund og Greifswald paatog sig at forhandle med de pommerske Byer om deres Tiltrædelse, Rostok skulde forelægge Sagen for de preussiske Byer, medens man tillige kundgjorde Forbudet for Kontoret i Brügge. Man aftalte desuden, at man atter vilde komme sammen til Mikelsdag i Stralsund og da, om Kongen »forhærdede sig« og ikke vilde tilbagegive Godset eller lade Stæderne nyde deres Friheder, overveje, »paa hvilken Maade man kunde finde Trøst, Hjælp og Raad til, at Stæderne og Købmanden skulde blive ved deres Ret« ¹²⁰.

Imidlertid gik det uroligt til i de danske Farvande. Netop denne Sommer var det lykkedes Hamburg og Lübeck i Forening at føre et kraftigt Slag mod de Skarer af Vitalianere, der saa længe havde haft Tilholdssted i Ostfriesland; men forjagne herfra søgte Røverne Tilflugt først i Holland, senere hos Kongen af Danmark, der modtog dem med aabne Arme og, som det hedder, lod dem overfalde en Del hamburgske Skibe i Elbmundingen. Med rigt Bytte vendte de tilbage og fandt Ly i Ribe. Hamburgerne forfulgte dem imidlertid, slog dem og plyndrede Øerne udenfor Ribe ¹²¹. — Langt alvorligere var Forholdene i Øresund. Kongen

havde her meget Folk samlet, og da Sildefisket begyndte og en hel Del hollandske Skibe i den Anledning kom til Skaane, lagde han Beslag paa de største af disse Skibe for at bruge dem til sin Krig. Kongen tillod ingen at sejle gennem Sundet, og da Danzigerne skulde til at udsende den Handelsflaade, de hvert Efteraar plejede at sende gennem Øresund, var de forberedte paa alt; de satte en af deres Raadsherrer i Spidsen for de samlede halvfjerdsindstyve Skibe, og de største af Fartøjerne bemandede de særlig stærkt, saaledes at de haabede, at de selv kunde bringe deres Lejde med, som de skrev til Lübeck¹²². Hvorledes det gik hermed, vides ikke, men derimod kom det lige efter til et ligefremt krigersk Sammenstød med de vendiske Stæder. Af disse havde Lübeck, Rostok og Wismar deres Skibe i Søen mod Fribytterne, og disse Fredsskibe overfaldt i September Maaned de hollandske Skibe, som Kongen havde lagt Beslag paa, berøvede dem Sejl og Ankere og overskar det store Tov, som holdt Masten oppe; derved var de gjort uskadelige¹²³.

Et Handelsforbud i den strengeste Form, krigerske Sammenstød til Søs, alt syntes at pege paa, at et fuldstændigt Brud mellem Stæderne og Norden var umiddelbart forestaaende. Fuld Enighed om disse Skridt var der dog ikke i selve de vendiske Stæder; Stralsund og Greifswald havde holdt sig tilbage fra Udrustningerne, og i Lübeck saa man paa dem med stor Mistro; de spillede med den skæve Klo, siger den lybske Krønike, og gik ikke med, fordi de var gode Danske. Disse to pommerske Byer havde jo virkelig i de foregaaende Aar kæmpet for en Politik, ganske modsat den, Hanseaterne nu syntes at ville slaa ind paa; endnu i

1420 havde de aabent vedkendt sig, at efter deres Opfattelse burde man ligefrem stille sig paa Kongens Side, og de havde dengang faaet baade Rostok og Wismar med paa denne Tanke, medens Lübeckerne var af anden Mening. Paa Sommermødet i 1422 havde de sidste sejret, men Stralsunds Raadmænd har dog endnu ved den Lejlighed slaaet et Slag for den Fremgangsmaade, de ønskede, man skulde følge. Man havde det foregaaende Efteraar forhandlet meget indtrængende om en Sammenslutning mellem de vendiske Stæder og den tyske Orden, og der forelaa et fuldt udarbejdet Forslag til et gensidigt Forsvarsforbund paa ti Aar, i hvilken Tid enhver af Parterne skulde hjælpe den anden med to tusinde Mand; nu droges denne Sag frem, og man vedtog at ville forhandle med Kong Erik saavel derom som om »Hr. Kongens Forbund«, altsaa den Traktat, som i 1417 havde været sin Virkeliggørelse nær. Det er aabenbart Fredspartiet, der har faaet draget denne Plan frem paa ny, efterat den havde hvilet i flere Aar ¹²⁴.

Da de vendiske Stæder atter traadte sammen, ikke som aftalt i Stralsund, men i Rostok (3. Oktbr.), er disse Mod-sætninger atter fremme, omend man kun skimter Meningskampen gennem Mødets Reces. De Byer, hvis Fredsskibe var optraadte med saa stor Kraft, var noget ilde ved, hvad der var sket; deres Raadsherrer udtalte udtrykkelig, at de havde sendt Skibene ud mod de Sørøvere, der beskadigede Købmanden, ikke mod de tre Riger, og oplyste, at Skibshovedsmændene havde Ordre til at afgive Erklæringer derom til alle Kongens Fogder og Embedsmænd, som de traf paa. Tyder dette allerede paa, at man var begyndt at blive betænkelig ved de Skridt, man havde gjort, saa naaede man

da heller ikke paa Mødet til at træffe den sidste Afgørelse om Stillingen til Kong Erik, som stod paa dets Program; tværtimod besluttede man at gøre endnu et Forsøg paa ved Forhandlinger at bringe Sagerne i Orden. Til den Ende skulde der afgaa en ny Sendefærd til Danmark, og betegnende nok bad man Stralsund paatage sig dette Ærende ¹²⁵.

Saaledes var alt endnu svævende, Hanseaterne stod vaklende overfor den sidste skæbnesvangre Beslutning. Netop i dette Øjeblik kom der saa fra det fjerne en Paavirkning, der fik afgørende Betydning, men for at forstaa dette, maa vi se Erik af Pommerns Politik paa et større Omraade.

ANDEN BOG.

KEJSERDOMMEN.

I. Erik af Pommern overfor nordeuropæisk Storpolitik.

I sine første Regeringsaar havde Kong Erik næsten udelukkende været optaget af det sønderjydske Spørgsmaal; selv hans Indblanding i Lübecks indre Strid hænger ret nøje sammen med hans Kamp mod Holstenerne. Under Striden var Erik imidlertid kommet i nærmere Forbindelse med sin Fætter, den romersk-tyske Kong Sigmund; Breve og Sendefærd gik ofte mellem dem, og 1419 tænkte Sigmund endog paa at besøge Danmark¹. Selv havde Erik ogsaa Interesser, der førte ham ud over den snævre Kres, hvortil han hidtil havde holdt sig. Han havde sit lille Stammeland i det østlige Pommern, hvis hele Styrelse han havde overladt til sin Farbroder, Hertug Bogislaus; denne kom oftere til Norden, og Venskabet med ham blev endnu nøjere, fordi Erik, hvis Ægteskab forblev barnløst, i Bogislaus' Søn af samme Navn saa Arvetageren til Nordens tredobbelte Krone. Men ved Nytaarstid 1418 døde den gamle Hertug, og Erik kom derved til at sysle mere med sit tyske Fyrstendømme; han

besøgte det selv endnu samme Aar, omend han ellers overlod Bogislaus' Enke Sofie og hendes Søn at styre hernede.

Som Hertug i Pommern var Erik Nabo til baade den tyske Orden og Kongeriget Polen, og allerede hans Forgængere var ofte blevet inddragne i de endeløse Stridigheder mellem disse to Magter; gennemgaaende havde de stillet sig paa Polakkernes Side, fordi de mest frygtede Ordensstaten, som bl. a. havde i Pant det brandenburgske Landskab Neumark, der som en Kile skød sig op i de østpommerske Lande og sammen med Bispedømmet Kamin delte disse i to helt adskilte Dele. Ogsaa som Konge i Norden maatte Erik se med liden Sympathi paa den preussiske Højmester. Ordensstaten var den eneste Magt ved Østersøen, der kunde kappes med Norden, og den havde voldt de tre Riger ikke ringe Skade; det var jo Højmesteren, som under Dronning Margrethes Strid med Meklenburgerne havde bemægtiget sig Gotland; Dronningen havde forgæves prøvet paa at tage Øen tilbage med Magt og tilsidst maattet bekvemme sig til at betale den med dyre Penge. Det var ikke glemt i Norden, og vi ser endda, at der her var Stemning for atter at rejse Krav paa Estland, de danske Kongers Erobring fra Korstogstiden, som Valdemar Atterdag under Trængslerne i sine første Regeringsaar havde været nødt til at sælge til Sværd-ridderne. Biskop Peder Lodehat synes at have haft Tanker i denne Retning; kort før sin Død i 1416 skal han have ytret til en estlandsk Adelsmand: »Kongen følger sine nye Raadsherrer; fulgte han sine gamle Raader, lod han Stæderne i Ro og angreb Harrien og Virland, hvortil han har mere Ret«. Eriks nye Raadgivere er Erik Krumedige og de andre Holstenere, der var traadte i hans Tjeneste, og Bispen

tænker vel snarest paa Kampen om Sønderjylland, som Erik førte paa en Maade, der næppe har tiltalt Margrethes forsigtige Raader. Senere blev Erik imidlertid mere tilbøjelig til at sympathisere med den Idee, som Bisp Peder havde udtalt, og for ham, der saa ivrig kæmpede for Kronens Ret til Sønderjylland, laa det jo ogsaa nær at tænke paa Estland som et andet, ved Tidernes Ugunst tabt Kronland, der burde skaffes tilbage².

I Polen regerede paa denne Tid Vladislaus Jagello. Oprindelig Storfyrste i Litaven havde han i 1386 erhvervet Polens Krone ved at opgive sit tidligere Hedenskab og ægte Kasimir den stores Datter Hedvig; Litaven havde han kort efter maattet overlade sin Fætter Vitold, der siden regerede her halvt uafhængig af sin kongelige Fætter, men dog arbejdede virksomt sammen med Kongen paa at fremme alt, hvad der kunde tjene det store Dobbelttrige til Nytte og Hæder. Bægge var de fyldte med Had til Ordensstaten i Preussen; i 1410 havde de bibragt Højmasteren det knusende Nederlag ved Tannenberg, men de ønskede intet heller end at fortsætte paa den betraadte Vej og helt fortrænge de fremmede Riddere fra den gamle slaviske Jord. Hvis Erik af Pommern da vilde vende sig mod Ordenen, kunde intet være Polens Konge mere kærkomment, og tidlig gik der Rygter om et Forbund mellem Norden og Polen, sluttet til Ordenens Fordærv. I Aarene 1415—16 var man meget urolig i Preussen, men dengang drev Faren dog over. Atter dukker Rygterne op i 1418, da Erik besøgte sit Hjemland; det hedder, at Kong Vladislaus ønskede et personligt Møde med Erik, og at denne havde sendt tre af sine Raader til Polen. Dette var vist ogsaa sandt; Aaret efter kom i det

mindste polske Udsendinge til København, og her aftaltes et nøje Forbund mellem Erik og Vladislaus. De skulde hjælpe hinanden af al Magt imod enhver Fjende; naar noget erobredes, hvortil den ene forud havde Ret, skulde det blive hos denne, andre Landevindinger skulde man dele. Samtidig forhandlede man om et Ægteskab, hvorved det politiske Forbund yderligere skulde befæstes. Kong Vladislaus havde til Trods for tre Ægteskaber ikke nogen Søn, og da han selv nu var 70 Aar gammel, saa det ud til, at hans Datter Hedvig skulde arve alle hans Lande og bringe dem over til sin Ægtefælle paa samme Maade, som den ældre Hedvig havde skaffet Vladislaus selv Polen. Paa denne Arvedatter kastede Erik nu sine Øjne; han vilde vinde hendes Haand for sin unge Fætter Bogislaus, og omend man ikke endnu naaede til bindende Aftaler, blev Planen i alt Fald i Polen modtaget med megen Sympathi. For Eriks Fantasi udmalede sig en storslaaet Fremtid for hans Slægt; den unge Bogislaus var jo hans egen Arvetager, og han kunde da en Gang i Tiden komme til at herske over Lande, der strakte sig fra Ishavet tværs over hele Europa helt ned til Sortehavet³.

Dette var nu fjerne Fremtidsmuligheder, men selve det sluttede Forbund indeholdt store Farer for de tyske Ridderordener ved Østersøen, og i den følgende Tid levede man her i den største Frygt. Man mente at kunne spore, at Erik intrigerede rundt om i Ordensstatens broget sammensatte Lande; Flygtninge fra Reval fandt Tilhold ved hans Hof, med Livlands Adel underholdt han Forbindelser. Bisperne i Livland stod ikke paa en god Fod med Ridderne, og man ansaa det for højst mistænkeligt, at Ærkebispens af Riga, rigtignok i kirkeligt Ærende, rejste til Sverige og her

traf sammen med Kong Erik; Bispen af Osel fik et ligefremt Værnbrev af Kongen⁴. Naar der rustedes i Norden, anede man altid ondt; vi har nævnt de Rygter, der gik i 1420, om at Kongen med sin store Flaade vilde drage mod enten Bispen af Kamin eller Reval. Selv bidrog Erik efter Evne til at indgyde Højmasteren Ængstelse; han afviste en Gave, som denne sendte ham, og da Højmasteren optog ham i Ordenen, nægtede han at modtage det tilbudte Broderskab, henvisende til, at Ordenen havde forgrebet sig paa hans Ejendom. Han tænkte vel paa Estland, og for at vise Ordenens gode Ret til Landet mente man det nødvendigt at sende Afskrifter af dets Adkomstdokumenter til Danmark⁵.

De pommerske Hertuger maatte dog ogsaa have Blikket vendt mod Syd, hvor Brandenburg var deres Nabo. Markgreverne var fra gammel Tid vante til at spille Hovedrollen paa denne Kant af Tyskland, og de var farlige Fjender for de smaa Fyrster ude ved Østersøkysten, saa meget mere som de paastod, at Hertugerne i Meklenburg og Pommern hørte under deres Lenshøjhed, medens disse selv holdt for, at de stod umiddelbart under den tyske Konge. Brandenburg havde en Tid været i fuld Opløsning; Kong Sigmund, som havde taget det i Arv efter sin Fader Karl IV, havde pantsat det til Fætteren Jost af Mæhren, men under hans svage Styrelse var al Magten gaaet over til de store Adelslægter. Efter Josts Død havde imidlertid Sigmund atter faaet Markgrevskaabet, og da han indsaa, at han ikke selv kunde skaffe Ro i dette Land, der laa saa fjernt fra hans øvrige Familiebesiddelser, havde han gjort sin trofaste Tilhænger, Frederik af Hohenzollern, til Landets Styrrer. 1412 kom Borggreven herop, og efter flere Aars ihærdige

Kampe havde han bragt Orden i Sagerne; saa fik han sin Løn derfor, idet Sigmund under Kirkeforsamlingen i Konstanz overdrog ham selv Markgrevskaftet og Kurfyrsteværdigheden. Nu sad Frederik sikkert i Sadlen, og hans Magt indgød hans Naboer stor Skræk. 1419 forbandt de meklenburgske og pommerske Fyrster sig mod ham med Erik af Lauenburg og Brunsvig-Lüneburgerne; deres Hovedmaal var at befri en Frænde, Johan af Stargard, der var faldet i brandenburgsk Fangenskab, men endnu mere drejede det sig om at sikre sig mod Kurfyrstens Krav paa Lenshøjhed. De forenede Fyrster var dog ikke heldige; deres første Angreb blev slaaet tilbage, og i 1420 led de et saa grundigt Nederlag, at de maatte slutte Stilstand med Frederik.

Kong Erik havde ikke deltaget i denne Strid, men der kunde ikke være Tvivl om, paa hvis Side hans Sympathier var⁶; af de meklenburgske Fyrster optraadte Johan netop paa denne Tid som mæglende til Fordel for Kongen, de pommerske Fyrster var hans nære Frænder. Til et Brud mellem Erik og Frederik kom det dog ikke, ja Kongen nævnte ham blandt dem, som han ønskede til Voldgiftsmænd i Foraaret 1421; ogsaa Holstenerne søgte dog at vinde Brandenburgeren for sig og rettede til ham et Klageskrift over Eriks Plyndring paa Femern.

Nu tog Kurfyrst Frederik imidlertid selv Stilling imod Kong Erik, idet han kryssede hans Forbindelser med Polen. I April 1421 kom han personlig til Krakau, og det lykkedes ham at formaa Kong Vladislaus til at slutte et nøje Forbund; man har aabenbart i Polen ment, at man kunde vente mere Støtte hos den nære Brandenburger end hos Kongen i det fjerne Nord, hvis Magt kun var stor til Søs og

Erslev: Erik af Pommern.

fra hvem man derfor, som man spottende sagde, ene kunde vente en »vandet« Hjælp. Forbundet var af den mest vidtgaaende Natur, sluttet mod alle og enhver uden nogen Undtagelse, og det ledsagedes tillige af en Trolovelse mellem Vladislaus' Arvedatter og en lille Søn af Frederik; udtrykkelig sikredes der Brudeparret Tronfølgen i Polen, om Kongen døde uden at efterlade Sønner.

Brandenburgs Forbund med Polen var især rettet mod den tyske Orden, Ægteskabsaftalen var et Slag i Ansigtet paa Erik af Pommern, men bægge Dele vakte ogsaa den største Misnøje hos Kong Sigmund, som her første Gang fik at mærke, at hans tidligere Hovedmedhjælper nu følte sig som selvstændig Fyrste og gik sine egne Veje i Politiken. Sigmund selv stod nemlig dengang højst køligt til Polakkerne.

Hvad der i disse Aar optog Kong Sigmund, var de bøhmiske Forhold. Bøhmen havde Karl IV erhvervet, fra ham var det gaaet over til hans ældste Søn Wentzel, og ved dennes Død i 1419 tilfaldt det Sigmund. Kort forinden havde imidlertid her rejst sig den store Hussiterbevægelse, paa en Gang religiøs og politisk; Tjekkerne saa med alt andet end Sympathi paa den tyske Fyrste, som krævede deres gamle Kongekrone, og havde ikke glemt Sigmund, at han havde tilladt Huss' Henrettelse. Selv ophidsede Sigmund Stemningen yderligere imod sig ved sin ukloge Optræden, og snart var Bøhmerne i fuld Opstand. Under Ziskas Anførsel slog de de Tropper, som Kongen sendte ind i Landet, og samtidig henvendte de sig til deres Stamme-frænder i Polen for at søge Hjælp. Kong Vladislaus selv var vel for forsigtig og for orthodox til at modtage den

Kongekrone, der bødes ham, men de bøhmiske Udsendinge fandt bedre Øre hos Vitold af Litaven; han erklærede sig villig til at overtage Rigets Styrelse og sendte dem foreløbig sin Frænde Korybut til Hjælp med 5000 Mand.

Alt dette var i Gang, da Frederik sluttede sig sammen med Polen, og man fatter, hvilken Vrede det maatte vække hos Sigmund. For Kong Eriks Vedkommende maatte Polens Forbindelse med Brandenburg gøre ham vaklende i den Holdning, han hidtil havde indtaget, og aabne hans Øje for den Fare, der truede fra Kurfyrst Frederiks opblomstrende Magt. I Preussen har man aabenbart godt forstaaet dette; truet til det yderste, som man var, søgte man Forbunds-fæller, i Efteraaret 1421 forhandlede man med de vendiske Stæder om et nøje Forbund, og i det følgende Aar søgte man at vinde den danske Konge, i hvem man før kun havde set en farlig Modstander. Hertuginde Sofie mæglede mellem Højmesteren og sin Frænde⁷, og der var preussiske Udsendinge i Danmark, netop da Erik paa Vordingborg i Juli 1422 modtog og afviste Hanseaternes alvorlige Klager. Kongen var ophidset, og hans Vrede rettede sig ogsaa mod Preusserne. Denne Modstand af Hanseaterne, sagde han, stammer fra Eders Herre Højmesteren, thi »hans Forbund med Stæderne er Aarsagen dertil og gaar imod os og andre Fyrster og Herrer«. Men, fortsatte Erik, »nu vil vi ogsaa forbinde os med Kongen af Polen, hvad vi ellers ikke havde Vilje til, og med andre Fyrster og Herrer, hvor vi kan«. Sendemændene advarede dog Erik indtrængende mod at forene sig med den Konge, der hægede og værnede om Kætterne fra Bøhmen og med dem truede selve det romerske Rige og den hele Kristenhed. Kongen lod sig ogsaa paavirke; han

antydede, at han vilde stille sig anderledes, om Højmasteren vilde tale med Stæderne; »det vilde«, sagde han, »være os kærere, om man sagde, at Kongen af Danmark staar Kriстенheden bi, end om man paasagde ham at staa den imod«, og han lovede, at om Preusserne kunde bringe ham god Besked, vilde han gøre sit bedste i alle Ting⁸.

Den hussitiske Bevægelse var virkelig paa denne Tid vokset til et saadant Omfang, at den nok kunde indgyde alle Ængstelse. Bøhmerne belejrede sammen med deres polske Hjælpere Fæstningen Karlstein, der var det sidste Punkt af Betydning, som Sigmund sad inde med, alle Tyskere i Landet blev forfulgte, og allerede begyndte de hussitiske Hærgetog at naa udover deres eget Lands Grænser. I Tyskland maatte man sætte alt andet til Side for ene at tænke paa denne truende Fare; Sigmund nærmede sig Kurfyrsterne, med hvem han ellers laa i stadig Strid, han udsonede sig med Markgreve Frederik, og i August-September 1422 holdtes der i Nürnberg en stor Rigsdag. Man enedes fra alle Sider om at sende en tysk Rigshær mod Bøhmerne, og til den Ende skulde al indre Strid i Tyskland bilægges, forat alle samlede kunde vende sig mod den kætterske Fjende. Blandt disse Stridigheder var ogsaa Kong Eriks med Holstenerne.

Sigmund, der jo allerede een Gang havde dømt i Striden om Sønderjylland, havde siden faaet at vide, at han ved Voldgiftsmødet paa Femern var udset til Overdommer, og sidst i 1421 havde han opfordret bægge Parter til at møde for ham i Brunn⁹. Vi veed jo imidlertid, at Holstenerne tilsidst ikke vilde anerkende ham alene som Dommer, og hvorledes den aabne Krig var blusset stærkt op i 1422,

medens der tillige var indtraadt et yderst spændt Forhold mellem Kong Erik og Hansestæderne. Nu mødtes Sigmund og Kurfyrsterne i det Ønske at faa Ro tilvejebragt ogsaa i Nordtyskland, og Kongen besluttede i den Anledning at sende en fornem Fyrste herop som Mægler. Han udsaa dertil Fyrst Henrik Rumpold af Glogau i Schlesien; denne gav han Fuldmagt til at dagtinge mellem Kongen, Holstenerne og Stæderne og lovede at staa fast ved, hvad han aftalte. Fyrsten medførte Sendebreve fra Kongen til de stridende Parter, og samtidig henvendte Kurfyrsterne sig til Holstenerne og formanede dem til at lade det komme til Forlig. Denne Rumpolds Sendelse fik de mest indgribende Følger¹⁰.

II. Hertug Rumpolds Mægling; Hanseaterne i Forbund med Kongen.

Da Hertug Rumpold i sin fjerne schlesiske Hjemstavn fik Kong Sigmunds Ordre til at drage som Fredsmægler til Norden, fulgte han straks Befalingen, og han opfordrede de vendiske Stæder til at træde sammen for at forhandle med ham. D. 20. Oktbr. 1422 holdt han sit Indtog i Lübeck, modtaget med den Ærefrygt, man skyldte en Udsending fra Rigets Overherre¹¹, og et Par Uger igennem forhandlede han med Hanseaterne. Vi kender intet til, hvad her er foregaaet, men Rumpolds Tilstedekomst maatte i høj Grad støtte de fredelige Stemninger, der rørte sig i en Del af

Hansebyerne. Vi har jo set, at i Stædernes Politik een Ting stod fast, Maalet, det, at man ønskede Fred til Søs, rolige Handelsforhold og nøje Overholdelse af Privilegierne; men at man for at opnaa dette vaklede mellem to helt forskellige Veje; medens nogle ventede alt af Kongens Gunst, var der andre, der ved Tvang vilde bringe ham til at være føjelig. De sidste havde i Sommeren 1422 faaet Handelsforbudet udstedt, men hen paa Efteraaret havde Fredspartiet sat igennem, at man endnu en Gang skulde prøve Underhandlingernes Vej, og med Støtte i Rumpold vandt de fredelig-sindede nu helt Overvægten. Den stralsundske Borgemester Kort Bischof rejste til Danmark og bragte herfra gode Efterretninger; Kongen maa have stillet i Udsigt, at han vilde vise Stæderne megen Gunst, om de sluttede sig til ham¹².

Vel tilfreds med hvad han havde opnaaet her, rejste Hertug Rumpold videre og naaede Mortens Aften til Flensborg. Han kom yderst belejlig for de Danske. Sommeren igennem havde Holstenerne haft Tanken vendt mod at genvinde denne vigtige Plads, som saa længe havde været i Kongens Besiddelse, og det var lykkedes Vitaliebrødrene i deres Tjeneste at erobre 16 store danske Skibe, der skulde bringe Proviant til Slottet paa Bjærget. Da Vintereu nærmede sig og gjorde en Undsætning fra Danmark vanskeligere, havde Hertug Henrik forberedt et ligefremt Angreb paa Flensborg. Med Vilhelm af Lüneburg og Adolf af Schauenburg til Hjælpere rykkede han frem, og netop om Morgenens paa St. Mortensdag aabnede han Angrebet mod Byen tæt ved Slottet. Det var allerede lykkedes Holstenerne at erobre to af Hvælvingerne i Byporten, men de Danske satte sig

nu haardnakket til Modværge, spærrede Vejen med Vogne og Tønder og fik tilsidst Fjenden trængt tilbage.

Nu lagde Hertug Rumpold sig imellem og formanede Holstenerne til at standse deres Angreb; det lykkedes ham at faa dem til at bøje sig for hans og den romerske Konges Autoritet, og medens de fremmede Fyrster drog hjem, kunde Hertugen rejse til Kong Erik¹³.

Man veed intet om de Forhandlinger, som Sigmunds Udsending i den følgende Tid førte med de stridende Parter, men Resultatet var det bedst mulige, et Forlig, der fuldt ud syntes at sikre, at Striden kunde finde Afgørelse ved en Dom. Paa Nytaarsdag 1423 var baade Kongen og de tre unge Hertuger til Stede i Flensborg, og her kundgjordes, hvad man var blevet enig om. Hertug Rumpold erklærede, at han efter den Fuldmagt, han havde faaet af Kong Sigmund, og efter bægge Parters Anerkendelse havde paataget sig at afgøre Striden ved en Dom; dog forbeholdt han sig Ret til i Stedet at vise Sagen tilbage til Sigmund selv, der saa skulde afsige sin Kendelse sammen med de Kurfyrster, Fyrster, Herrer og Tjenere, som han vilde tage med dertil. I alle Tilfælde skulde Dommen falde i Løbet af eet, til Nød halvandet Aar, og hvad der kendtes for Rette af den ene eller anden, skulde bægge Parter uvægerlig bøje sig for og udføre. Indtil Dommen faldt, skulde der herske Fred mellem Parterne, og bægge skulde beholde, hvad de i Øjeblikket sad inde med; særlig nævntes, at baade Borgen Tørning og de Bolværker, der var rejste imod den, skulde staa og blive, som de nu var, indtil Dommen faldt. Denne Hertugens Udtalelse tiltraadtes i aabne beseglede Breve af bægge Parter,

og de lovede at efterleve saavel hans Dom som hvad han ellers havde kundgjort¹⁴.

Dette var jo virkelig et stort Resultat, først og sidst gunstigt for Kongen. Ogsaa Holstenerne havde nu anerkendt Sigmund og den af ham udsendte Fyrste som Dommer, og af deres tidligere Stilling, Hævdelsen af »det romerske Rige« som øverste Dommer, var der kun kommet det ud, at Hertugen i løse Ord havde antydnet, at Sigmund vilde tage Fyrster og Riddere med ved sin Kendelse. Men det saa jo slet ikke ud til, at denne Bestemmelse skulde faa Betydning; i første Linie var det Rumpold, der havde at afsige Dommen, og hans Ret dertil var anerkendt i klare Ord af Holstenerne.

Samtidig var Hanseaterne til Stede i Flensborg. Hertug Rumpold deltog ikke officielt i Forhandlingerne mellem dem og Kongen; at hans Tilstedeværelse har bidraget til det endelige Resultat, er dog sikkert nok. Paa de andre Byers Vegne førte Stralsunds Sendemænd Ordet med deres Borgemester Kort Bischof i Spidsen, og han opnaaede, at Kongen ganske opgav de fjendtlige Skridt, der i det foregaaende Aar havde voldt Stæderne saa megen Skade. Erik lovede at tilbagegive de Fanger, han havde, og at udlevere alt det Købmandsgods, der var beslaglagt i hans Riger; Købmanden maatte atter i fuld Fred handle paa Norden, og det Forbud mod Udførsel, der var blevet lyst, blev nu hævet, kun at det for Heste, levende Kvæg og Korn endnu skulde staa ved Magt indtil Pinse. Til samme Tid skulde ogsaa Kobbermønten høre op med at gaa, og selv forinden skulde Købmanden ikke tvinges til at modtage den, hvis han da i sine Kontrakter havde taget Forbehold derimod. Til Pinse endelig skulde der finde et Møde Sted mellem

Kongen og Hanseaterne; i Forvejen skulde disse sidste indgive Fortegnelser over al den Skade, de havde lidt i Norden, og paa Mødet skulde dette da erstattes¹⁵. Det var betydelige Indrømmelser, men Kongen fik rig Gengæld paa det politiske Omraade; det Forbund mellem ham og Stæderne, som altid havde været hans varme Ønske, blev nu virkelig afsluttet.

Mellem Kong Erik og Stæderne blev der indgaaet et »venligt, trofast, stadigt, fast og evigt Forbund«. Forbundet var defensivt; naar en af Parterne blev angrebet, skulde det tilmeldes den anden, og denne var da pligtig til inden tre Maaneder at komme sin Forbundsfælle til Hjælp. Den gensidige Hjælp var betydelig; der kunde kræves tusinde Mand med Harnisk og Værge, som i de fire første Uger skulde holdes paa egen Kost, medens Tropperne siden bespistes af den, der æskede Hjælpen; hvis der kun krævedes 500 Mand, skulde de underholdes af den, som stillede Hjælpen, i 16 Uger, og krævedes der kun 200 Mand, skulde de underholdes af den hjælpeydende, saalænge Modparten havde dem behov. En større Hjælp end tusinde Mand kunde ikke ligefrem kræves, men hvis den angrebne trængte til flere, skulde han tilmelde Forbundsfællerne det, og disse da ufortøvet indlade sig i Forhandlinger derom. Adskillige af Hansebyerne stod i undersaatligt Forhold til forskellige Fyrster, og det Tilfælde kunde da indtræde, at det netop var disse, der angreb Kong Erik; for den Muligheds Skyld blev der truffet Bestemmelser, der var meget gunstige for Kongen. Skønt Forbundet, som det sagdes, ikke skulde hindre nogen Stad i at opfylde, hvad den var sin Herre pligtig, fastsattes det dog, at naar en saadan Fyrste kom i Krig med Kong Erik,

skulde hans Byer ikke yde ham nogen Hjælp mod de nordiske Riger, og de andre Stæder skulde alene udrede hele den Hjælp, der var lovet Kongen.

I øvrigt fastsattes i Forbundet, at der skulde være gensidigt Lejde for alle Kong Eriks Undersaatte og alle Borgere i de Byer, der nu eller siden optoges i Forbundet; i Fred maatte de besøge hinandens Lande; Nordboerne skulde være fuldt sikre i Hansebyerne, disses Købmænd i de nordiske Riger, dog at enhver her »paa det Sted, han kom med sit Gods, skulde betale, hvad han var rettelig pligtig til«. Til Befæstelse af det gode Forhold aftaltes det, at Stæderne hvert Aar til Vor Frue Fødselsdag (8. Septbr.) skulde sende befuldmægtigede Afsendinge til København, hvor man da skulde »overveje og beslutte« alt, hvad der kunde tjene til Befæstelse af Forbundet, og hvis der da forelaa Klager over, at Nordboerne eller Hanseaterne havde lidt nogen Uret, skulde det oprettes paa Mødet ¹⁶.

Man kan ikke være i Tvivl om, hvem der vandt mest ved dette Forbund. Vel var det et Forsvarsforbund med fuldstændig Gensidighed; Kongen skulde hjælpe Stæderne saavel som Stæderne ham. Men medens det var vanskeligt at udpege, mod hvem Stæderne kunde faa Brug for Kong Eriks Hjælp, var det givet og klart, at han havde den største Brug for deres Støtte, og et Forbund af denne Art havde jo ogsaa været den ledende Tanke i Kong Eriks Politik overfor Hansestæderne. Hvad han havde været nærværd i 1417, var nu opnaaet, og Forbundet var endda i sine Enkeltheder nok saa heldigt som det Udkast, hvorom man var blevet enig seks Aar før. Dengang havde man i Spidsen for selve Aftalen sat, at Stæderne skulde se at formaa den,

hvem Kongen klagede over, til at bøje sig for deres Afgørelse, og deres Hjælp skulde de kun yde, naar deres Mægling og Dom ikke havde frugtet; det var dette Vilkaar, som Stæderne bagefter paaberaabte sig, da Kongen forlangte deres Hjælp i Henhold til de trufne Aftaler. Nu var dette svundet ind til en lille, tilsyneladende ret uskyldig Indskrænkning i Hjælpepligten; Hjælpen, hed det i det nye Forbund, skulde stilles uden nogensomhelst Udflugt, »det være da, at den, af hvem Hjælpen æskedes, var den, mod hvem Hjælpen skulde bruges, mægtig til Ære og Ret«; i saa Fald skulde de dog tvinge Angriberen til at »være Retten underhørig«, inden der var gaaet 6 Maaneder, efterat Hjælpen var krævet. Kong Erik, der var saa overbevist om sin Sags Retfærdighed og nu gennem Stilstanden med Holstenerne mente at være sikker paa at faa en Dom, lagde i alt Fald ringe Vægt paa, hvad der kunde gemme sig i dette Indskud.

Hellig tre Kongers Aften blev Freden mellem Kongen og Holstenerne udraabt i Flensborg; Dagen efter endte Forhandlingerne med Stæderne med det nu omtalte Forbund. Kongen jublede; han gav baade de holstenske Fyrster og Raadsudsendinge herlige Gaver, men mere end nogen anden kom Mægleren, Hertug Rumpold, til at føle Kongens Glæde. Ogsaa han modtog store Klenodier og en betydelig Sum i Guld som Gave fra Kongen, der dertil betalte alle de Omkostninger, han havde haft af sit Ophold baade i Lübeck og i Danmark. Erik skaffede ham desuden et godt Giftermaal, idet han til Hustru gav ham sin Frænde, en Hertugdatter fra Pommern. Næppe var Brylluppet imidlertid holdt, før Rumpold blev syg. Hans sidste Ord var en indtrængende Formaning til Kongen om at holde den Fred,

han havde mæglet; saa døde Hertugen, og Kongen lod ham højtidelig begrave i Haderslev, medens han paa sin Bekostning sendte hans Følge tilbage¹⁷.

Hertug Rumpolds Død gjorde, at Kong Erik ikke kunde haabe at faa den sønderjydske Sag afgjort saa hurtig, som han med Grund havde ventet. Hertugen havde allerede paa-begyndt sin Virksomhed som Dommer; han havde modtaget Klageskrifter fra bægge Parter, forelagt dem for Modparten og faaet deres Tilsvær, og kun hans pludselige Død hindrede ham i at træffe Afgørelsen. Dog, det var jo kun en Opsættelse; Holstenerne ligesom Kongen havde forpligtet sig til at underkaste sig Dom af Kong Sigmund, og Erik skyndte sig at henvende sig til denne. Foreløbig arbejdede han videre paa at styrke sin Stilling og især udvide det Forbund, han havde afsluttet med Hansestæderne.

De Byer, med hvem Forbundet var sluttet, var kun de fire vendiske Stæder, dertil Lüneburg og de to pommer-ske Byer Greifswald og Anklam, men baade Byerne og Kongen haabede, at alle de andre Hansestæder vilde tiltræde det. Ogsaa paa det Punkt lød Aftalerne i 1423 anderledes end hvad der var planlagt 1417; dengang havde Hanseaterne holdt fast ved, at alle Købmandens Friheder skulde gælde ogsaa for de Hansebyer, der ikke maatte ville tiltræde Forbundet; i 1423 var den frie Handel paa Norden kun til-sikret de Stæder, der var med deri. Dette betød, at man kunde lægge et stærkt Pres paa de andre Byer, og det gjorde man ogsaa. De vendiske Stæder skrev baade til de preussi-ske og de livlandske Byer om Sagen, og der tilføjedes, at Kongen havde udtalt, at hvem der var i Forbundet, skulde nyde i hans Riger, hvad det tilsikrede, men hvem der ikke

var deri, skulde undgælde derfor. Fra dansk Side hørtes det samme; i et Brev, som Eriks Herold Simon skrev til Magistraten i Danzig, forsikrede han, at Kongen var meget velsindet mod alle Byerne og vilde holde alt, hvad han havde lovet dem, men han oplyste ogsaa, at »de, som ikke kommer i Hansen (han mener Forbundet), maa give den femtende Penning«¹⁸.

Under disse Forhold var man baade i Preussen og Livland stemt for at søge Optagelse i Forbundet, men det strandede foreløbig paa, at Højesteren nægtede sin Tilladelse; han havde jo selv Forhandlinger i Gang med Kong Erik om et Forbund og vilde ikke foregribe Afgørelsen deraf. I Maj holdt Hansestæderne et Fællesmøde i Wismar, og her var Eriks Forbundsfæller meget ivrige efter at faa et bestemt Svar i det mindste af Livlænderne; man gav dem kun Tid til at overveje fra den ene Dag til den næste Morgen Kl. 5, og underhaanden fik de at vide, at der var truffet saadanne Aftaler, at de, der blev udenfor Forbundet, vilde faa deres Næring til Søs helt fordærvet. Saa erklærede da de livlandske Raadmænd, at de vilde være med i Forbundet, »saavidt de kunde det med Lempe og Redelighed«¹⁹.

Mødet var ellers sammenkaldt, forat man kunde enes om de Krav, man vilde fremføre for Kongen ved det aftalte Pinsemøde; man havde lange Lister over, hvad Skade Købmanden havde lidt i de nordiske Farvande, og dertil ses, at man vilde forelægge Kongen et fuldt udarbejdet Forslag til Ordning af Bjærgningsforholdene, et Punkt, der havde været fremme lige siden Margrethes Tid; det hed sig, at hvis Kongen ikke vilde besegle det, vilde Forbundet heller ikke blive fuldgjort²⁰. Saaledes gik det dog ikke. Da Stæderne

kom til København, førtes der her ganske vist meget indgaaende Forhandlinger om Købmandens Forhold i Danmark, — vi kommer siden tilbage dertil — men om Indrømmelser til Hanseaterne, om Udvidelse af Købmandens Privilegier, var der saa langt fra Tale, at Udsendingene tværtimod maatte finde sig i at høre Kongen og hans Raader vidtløftig udvikle for dem, hvorledes mange af de Rettigheder, som de paastod at have, var ganske uforenelige med Kronens Ære og Kongens og hans Undersaatters Tarv. Kongen lovede vel paa ny, at ingen skulde tvinges til at modtage Kobbermønten, og antydede sin Beredvillighed til at slaa en ny Mønt af samme Godhed som den hanseatiske; men alle de andre Ønsker blev udsatte til senere Drøftelser, deriblandt ogsaa den Vragforordning, hvorpaa Købmanden satte saa megen Pris ²¹.

Naar Hanseaterne ved politisk at slutte sig saa nær til Kong Erik, havde ventet at kunne opnaa meget paa Handels Omraade, blev Pinsemødet da en stor Skuffelse for dem. Men de havde vovet sig for langt frem til at kunne trække sig tilbage, og de maatte endda gaa ind paa enkelte Ændringer i Forbundet, som Kongen ønskede, især paa at love, at om nogen beskadigede Eriks Hustru Filippa i det hende tilstaaede Livgeding, skulde de hjælpe hende til hendes Ret, som de bedst kunde. Gladere var de vel ved at tilføje i den nye Udfærdigelse af Traktaten, at det hele Forbund ingenlunde skulde være de Privilegier, som Stæderne tidligere havde erhvervet, til nogen Forfang. Med disse Ændringer udveksledes 15. Juni nye Forbundsbreve; Kongens var denne Gang medbeseglet af en stor Skare af Rigernes bedste Mænd, Stædernes Tal var derimod ikke vokset, men

man forbeholdt de andre Husehyer Tiltræde, naar de inden Aar og Dag udstedte deres beseglede Breve ²².

III. Eriks Udenlandsrejse; Kejserdommen.

Allerede lige fra Aarets Begyndelse havde Erik tænkt paa at gøre en Rejse til sit pommerske Hertugdømme og ved den Lejlighed træffe sammen med den preussiske Højmester for at fremme den begyndte Tilnærmelse mellem Norden og Ordenen ²³. Nu havde han faaet en ny Grund til at drage til Tyskland; han maatte ønske selv at være til Stede hos den romerske Konge, naar denne skulde fælde Dommen i den sønderjydske Sag, og Sigmund havde stillet ham i Udsigt, at han i Efteraaret vilde begive sig til Breslau, om Erik vilde møde ham her. Under disse Forhold overdrog Kongen sin Dronning Filippa at styre Rigerne og rejste selv i August 1423 over til Pommern.

Her mødtes han med sine hertugelige Frænder. De tre nordiske Rigers Krone kastede Glans over den lille og fattige Del af Pommern, som Kong Erik kunde kalde sin, og de andre Hertuger saa op til ham som deres Slægts Hoved; i Foraaret havde de besøgt ham i København og her i hans Nærværelse lovet at staa fast sammen og hjælpe hinanden efter yderste Evne ²⁴. Ogsaa i deres Navn optog Erik nu Underhandlingerne med den tyske Orden, først med nogle Udsendinge, siden med Højmesteren selv, der opsøgte Kongen i Stettin. Raadmænd fra de vendiske Stæder havde ligeledes

indfundet sig, da Kongen gerne vilde have dem med i det paatænkte Forbund; dette strandede dog paa, at Højmasteren ikke vilde opgive en Pundtold, der havde vakt megen Vrede i Byerne. Forbundet mellem den tyske Orden paa den ene Side, de nordiske Riger og alle Hertugerne i Pommern paa den anden kom derimod hurtig i Orden (15. Septbr.); gensidig lovede man hinanden en Hjælp af totusinde Mand ²⁵.

Det var Eriks Tanke fra Pommern at rejse til Breslau og siden paa Tilbagevejen besøge Polen, men han fik nu Bud fra Sigmund, at denne ikke saa sig i Stand til at forlade Ungarn, men vilde oppebi Eriks Besøg i Ofen. Saa langt vilde Kongen dog ikke rejse; han opfordrede paa ny Sigmund til at komme til Breslau, men sendte tillige til ham tre af sine Raader med Aksel Pederson (Thot) i Spidsen, forat de kunde overvære Afsigelsen af Voldgiftsdommen, om Sigmund allerede nu vilde fælde sin Kendelse. Hertil kom det imidlertid ikke. Hertug Henrik havde vel først tænkt paa at rejse til den romerske Konge, men siden opgivet dette, og sendte nu i Stedet Biskop Johan af Lübeck, dog uden Fuldmagt til at modtage Dommen; dette mente Sigmund at maatte tage Hensyn til, og han nøjedes da med at befale bægge Parter at møde for ham i Ofen tre Maaneder, efterat Stævningen var forkyndt dem ²⁶.

Med denne Besked vendte de danske Udsendinge tilbage til Pommern, og Erik maatte nu opgive sin Ulyst til at rejse videre. Ved Nytaarstid 1424 forlod han sit eget Land og han bestemte sig til at lægge Vejen over Polen; paa dette Rige var det jo især, at hans nye Forbundsfælle, Højmasteren, saa med Ængstelse, og Erik havde lovet ham at virke for en Udsoning; han ledsagedes ogsaa af en fornem Ordens-

ridder, Walrabe von Hunsbach ²⁷, og fulgtes af Højmasterens bedste Forhaabninger; Gud give, skrev han, at Kongen maa vende tilbage med opfyldt Ønske.

I Polen havde Hertug Vitold nys bevæget den ældgamle Konge til at gifte sig for fjerde Gang, og til Brud var valgt Storfyrstinde Sofia af Moskva; det var et Skaktræk, rettet mod den tidligere sluttede Ægteskabsforbindelse med Brandenburg, og kunde saaledes kun være Erik behageligt. Selv blev han i Krakov modtaget med stor Venlighed; Kongen var vel ikke til Stede, men hans unge Dronning og Raadsherrerne fejrede Kong Erik med festlige Maaltider, Turneringer og andet. Under en Fest fremsatte Erik pludselig for Dronningen det Ønske, at han maatte faa Lov til at overvære hendes forestaaende Kroning; hun blev lidt forlegen ved at høre denne Selvindbydelse, men en Hofmand lagde hende straks paa Tungen, hvad hun burde svare, og hun udtalte nu, hvilken Glæde det vilde være for hendes Ægtefælle og hende at se Kongen; Erik bøjede Knæ og lovede at gøre alt for at komme til Stede ²⁸. Ledsaget af en stor Skare polske Adelsmænd drog han videre og naaede i Februar til Kong Sigmund. For første Gang mødtes de to Fætttere personlig og blev snart fortrolige Venner; de havde Sympathier til fælles paa mange Punkter, lignede ogsaa hinanden ikke saa lidt i Karakter. Erik fik straks sat Fart i Retssagen om Sønderjylland; paa hans Opfordring sendte Sigmund to af sine retslærde Raader til Danmark, forat de her kunde samle Underretning om Stridsspørgsmaalet og prøve Parternes Bevisligheder ²⁹. Mere kunde der foreløbig ikke gøres i denne Retning; men til Gengæld virkede de to Konger ivrig sammen i de Sager, der ellers optog deres Interesse.

Tilsyneladende drejede i dette Øjeblik alt sig om Hussiterne. Vi hørte, hvorledes Sigmund paa Rigsdagen i Nürnberg havde udsonet sig med Kurfyrst Frederik, og at han havde besluttet et stort Tog mod Bøhmerne; netop Frederik blev sat i Spidsen for Korshæren, men Udfaldet blev højst uheldigt, og uden egentlig Kamp opløste den forsamlende Rigshær sig snart. Frederik havde gjort sit bedste, men hans Modstandere fandt dog her en kærkommen Lejlighed til at angribe ham, og Sigmund glædede sig hemmelig over, hvad der var sket. Han selv vilde ramme Bøhmerne ad helt andre Veje og lagde først og fremmest an paa at berøve dem den Støtte, de havde fundet i Polen; medens han officielt optraadte som Ven af den tyske Orden og lovede denne Hjælp mod Polakkerne, forhandlede han hele Vinteren 1422—23 hemmelig med Kong Vladislaus. I Marts 1423 naaede han sit Maal; han mødtes personlig med Kongen, der var ledsaget af sin Frænde Vitold, og sluttede en nøje Forbindelse med dem; medens Korybut blev kaldt tilbage, aftaltes det, at man fra bægge Sider skulde vende sig mod de kætterske Hussiter. Foreløbig kom det dog til Forhandlinger; man haabede, at Bøhmerne, naar de nu ikke mere havde Udsigt til Hjælp fra Polen, vilde bøje sig for Sigmund.

I Virkeligheden spillede dog for Sigmund Forholdet til Kurfyrsterne en større Rolle end det bøhmiske Spørgsmaal. Han følte sig dybt saaret ved Fyrsternes voksende Selvstændighed, og han havde store Planer om at genopvække Kejsermagten i dens gamle Omfang; under selve Rigsdagen i Nürnberg havde han i al Hemmelighed søgt at skaffe sig Bistand saavel fra Stæderne som fra de fri Rigsriddere. Siden var han skredet videre paa denne Bane; da

den sidste askaniske Kurfyrste af Sachsen døde, og blandt andre ogsaa Frederik af Brandenburg rejste Krav paa den ledige Kurværdighed for en af sine Sønner, gik Sigmunds Afgørelse ham ganske imod, og i Januar 1423 forlenede han Frederik den stridbare af Meissen med Sachsen. Men Sigmund fik intet ud af sine Anstrengelser. Stæderne var for ængstelige til at turde optage en Kamp mod Fyrsterne; disses fælles Interesse overfor Kongen var derimod saa stærk, at det hurtig lykkedes Frederik at drage endog den nye Kurfyrste i Sachsen bort fra Kongen. I Januar 1424 traadte alle Kurfyrsterne sammen i Bingen ved Rhinen; de sluttede indbyrdes et fast Forbund, for hvilket en af dem skiftevis skulde staa i Spidsen, og skønt der taltes mange smukke Ord om, hvorledes man i Fællig skulde udrydde Kætteriet i Bøhmen, laa Forbundets egentlige Maal dog andensteds; Kurfyrsterne fastslog, at det var dem, der af Gud var kaldede til »med Raad og Bistand af den romerske Konge« at afskaffe alle Misbrug i den hellige Kirke og det hellige romerske Rige, og der laa heri, at Rigsenheden havde sit synlige Udtryk mere i Kurfyrsternes Kollegium end i den af dem valgte Konge, der ligefrem sættes ned til at være Kurfyrsternes Hjælper.

Netop ved den Tid, da Kurfyrsterne saaledes forenede sig ved Rhinen, var det, at Erik traf sammen med Sigmund i det fjerne Ungarn, og knap var endnu Rygter om det skete naaet hertil, da den romerske Konge selv før voldsomt frem mod Kurfyrst Frederik, i hvem han med god Grund saa den ledende Aand blandt Kurfyrsterne. Den 17. Febr. udstedte Sigmund i Ofen en højtidelig Erklæring om, at de pommer-ske Hertuger stod umiddelbart under ham og underkendte

dermed ganske Brandenburgerens Krav paa Lenshøjhed; han tilkendte tillige Hertugerne Landskabet Uckermark Vest for Oder, som Frederik sad inde med. Rygtet gik, at Sigmund dertil vilde skaffe Erik af Pommern en stor Udvidelse af hans tyske Lande; Syd for disse laa Landskabet Neumark, tilhørende Brandenburg, men pantsat til den tyske Orden, og det sagdes nu, at Sigmund vilde tillade Erik at indløse dette Land og beholde det som Ejendom ⁵⁰. Ja, Sigmunds Tanker gik endnu videre; han udtalte, at Kurfyrst Frederik kun havde sit Markgrevskab som Køb af ham, Landets rette Herre, og at han var berettiget til at købe det tilbage for den Sum, Frederik havde betalt derfor.

Ikke mindre Vægt lagde de to Konger dog paa at sprænge den venlige Forbindelse mellem Frederik og Polen, og Erik skyndte sig tilbage til Kong Vladislaus for at anmode ham om, at ogsaa Sigmund maatte komme til at overvære den forestaaende Kroningsfest. Den polske Konge opfyldte gerne Ønsket, og, selv optaget af alle Forberedelserne til Festen, bad han endog Erik paa hans Vegne rejse til Grænsen og modtage Sigmund. Saaledes skete det, og bægge Konger overværede derefter den 5. Marts Kroningen, der højtideligholdtes med største Pragt. Midt under al Festens Rus glemte man dog ikke de politiske Maal, og bægge arbejdede ivrig paa at formaa Vladislaus til at opgive Datterens Trolovelse med Brandenburgeren og i Stedet atter knytte det Baand med Eriks Arvetager Bogislaus, der før havde været paa Tale. Fra anden Side virkedes dog i modsat Retning, og Kurfyrsterne sendte Udsendinge til Polen med indtrængende Opfordringer til at holde fast ved den aftalte Trolovelse, der vilde knytte et Venskabsbaand mellem

Polen og alle tyske Fyrster ³¹. Kong Vladislaus lod sig heller ikke rokke af alt, hvad de to Konger kunde fremføre; han erklærede, at det ikke var hans Vane at svinge sit engang givne Ord, og til Slutning lod han endog baade Ægteskabstraktaten og Forbundet mellem ham og Frederik opløse; en Tilstedeværende siger, at »det var bægge Fyrster højst ubehageligt og pinligt at høre derpaa«. Forgæves paastod Erik og Sigmund, at Kongen maatte være løst fra sit Ord, siden Kurfyrsten ikke efter Løfte havde sendt ham Hjælp mod Preusserne; de opnaaede ikke videre end, at Vladislaus tilsidst henviste dem til sin Fætter Vitold, og da denne blev opsøgt i Litaven af Udsendinge fra Kong Erik, fik de kun et undvigende Svar. Ganske vist tabte Ægteskabsaftalen med Brandenburg kort efter sin Hovedinteresse, idet det vidunderlige skete, at Polens nye Dronning fødte sin 76aarige Ægtefælle en Søn, der virkelig blev hans Efterfølger paa Tronen.

Imidlertid havde de to Konger forladt Polen den 19. Marts; Kong Erik tilbragte Paasken i from Ensomhed i et ungarsk Kloster ³² og var i de følgende Maaneder stadig sammen med Sigmund. I hans Nærværelse modtog den romerske Konge Udsendinge fra Kurfyrsterne, som bragte ham Underretning om deres indbyrdes Aftale, og det har sikkert været ganske efter Eriks Hjerte, naar Sigmund besvarede Henvendelsen overlegent og stolt, mindende Fyrsterne om den Ed, de havde svoret ham. Selv dadlede Erik Kurfyrsterne meget for deres Skrivelse til den polske Konge, og da en af Udsendingene ytrede, at hvis Pfalzgrev Ludvig var til Stede, vilde han vel vide at forsvare sig, udbød Erik: »Har Pfalzgreven virkelig forseglet saadanne Breve, vil vi ikke dø uden

at have faaet Hævn^e ³³. Kong Sigmund følte sig overhovedet som den mægtige Verdensbehersker, der ikke frygtede nogle tyske Fyrster, og netop paa denne Tid udfoldede der sig et rigt Liv ved hans Hof. Den byzantinske Kejser opsøgte ham i Ofen, ligeledes Despoten af Serbien; med Tyrkerne blev der afsluttet en Fred, med England et nyt Forbund, rettet mod Frankrig. Alt dette saa Erik for sine Øjne, og han hjalp selv Sigmund at afgøre et vanskeligt Retsspørgsmaal, da en Greve af Cilly beskyldtes for at have dræbt sin egen Hustru.

Saaledes gik Tiden til den 21. Juni, paa hvilken Dag de af Kongen til Danmark sendte Mænd kom tilbage. Det var en italiensk Doctor juris ved Navn Ludovico de Cataneis, dertil en Notar fra Pisa. De havde opholdt sig i Flensborg en hel Maaned og fra dansk Side mødt den største Imødekommenhed. Kong Erik havde fra Ungarn ladet dem ledsage af fire af sine Mænd, deriblandt baade Hofmesteren Erik Krumedige og Kongens Kansler, Kanniken Jens Pederson, og disse skaffede dem al den Oplysning, de kunde ønske. Holstenerne derimod saa med mindre Sympathi paa de kejserlige Udsendinge, og Hertug Henrik gjorde sit bedste for at lægge dem Vanskeligheder i Vejen og trække Sagen i Langdrag. Den kejserlige Kommissarius naaede da kun til at udrette Halvdelen af sit Ærende; han hørte, hvad Kongens Fuldmægtige havde at sige om Sagen, prøvede de af dem forelagte Dokumenter og afhørte deres Vidner. Fra Holstenerne fik han vel meddelt nogle Spørgsmaal, som de ønskede forelagte de danske Vidner; selve de hertugelige Vidner kom han derimod ikke til at høre, da han ikke mente at kunne rejse til Gottorp, siden nok han, men ikke de

danske Fuldmægtige havde faaet Lejde dertil. Saa nøjedes Dr. Ludvig med de Oplysninger, han havde erhvervet, og rejste tilbage til Sigmund. Paa sin Side lod Hertugen sine Vidner træde frem for Bispen af Slesvig og fik deres Udsagn bekræftede af ham; han føjede dertil en Protest imod Kommissariens Fremgangsmaade og appellerede fra ham til den romerske Konge og Kurfyrsterne. Forsynede med disse Dokumenter begav ogsaa han sig til Ungarn ³⁴.

Sagen blev nu fremmet med stor Hurtighed; paa otte Dage var alt fuldendt. Hertug Henrik optraadte paa den ene Side, paa den anden Erik Krumedige paa Kongens Vegne. Hertugen forelagde sine Bevisligheder, Erik protesterede af forskellige, især formelle Grunde mod den hele holstenske Vidneførsel. Vigtigere var det dog, at man fra holstensk Side erklærede, at den romerske Konge alene ikke kunde fælde Dom i Sagen; Sigmund erklærede imidlertid, efter at have ladet sig Forligsbrevene forelæse, at denne Paa-stand var uberettiget. Dagen efter, den 28. Juni, indlod Erik Krumedige paa sin Herres Vegne Sagen til Doms; Holstenernes Fuldmægtig protesterede atter, men uden Hensyn dertil afsagde Sigmund den endelige Kendelse efter at have raadslaaet med de tilstedeværende, blandt hvilke var Ærkebispen af Magdeburg, men ellers ingen tyske Fyrster, derimod forskellige Ungarere og Italienere.

Dommen var ganske kort og lød paa, at hele Sønderjylland »med direkte og brugelig Herredømmes Ret« tilhørte Kong Erik og Danmarks Rige og at han skulde indføres i Besiddelsen deraf, medens der ikke tilkom Greverne Henrik, Adolf og Gerhard nogen Ret til Hertugdømmet som Len (*ratione feudi*). Om de Krav paa

Skadeserstatning, der var rejste fra bægge Sider, udtalte Sigmund sig ikke, men selve hans Afgørelse svarede ellers nøje til, hvad Erik havde krævet. Naar Holstenerne havde paa-
staaet, at Sønderjylland tilkom dem som deres arvelige Len, var ikke blot deres Ret dertil underkendt, men Sigmunds Dom gik ud paa, at Sønderjylland ene var en Provins af det danske Rige uden nogen Art af Selvstændighed*).

IV. Eriks Pilegrimsfærd.

Den Dag, da Dommen faldt i den sønderjydske Sag, har Erik sikkert opfattet som det største Øjeblik i sit Liv. Den lange Strid, der havde optaget alle hans Tanker, lige siden han selv overtog Regeringen, havde endelig fundet sin Afgørelse; den var forelagt for den, hvem bægge Parter havde anerkendt som Dommer, for den romerske Konge, den højeste Repræsentant for al jordisk Retfærdighed, og Dommen var faldet ganske og helt ud til Eriks Fordel; uden nogen-
somhelst Indskrænkning var alle de danske Paastande knæsatte af Sigmund. Erik har været opfyldt af stormende Jubel og af dyb Taknemlighedsfølelse for, hvad der nu var naaet.

Paa denne Baggrund fatter man, at han nu besluttede sig til at bringe Gud sin Tak paa den højtideligste Maade, Tiden kendte, ved selv at drage til Jerusalem og knæle

*) En nærmere Redegørelse for Kong Eriks Opfattelse af Sønderjyllands Retsstilling gives i den følgende Bog (Kap. VI)⁴⁶.

ved Frelserens Grav³⁶. Saaledes havde Valdemar Atterdag gjort midt under sine haarde Kampe for at vinde Magten i Danmark; da Dronning Margrethe havde vundet sin første store Sejr ved at formaa Hanseaterne til at tilbagegive de skaanske Slotte, var hun draget til de hellige tre Konger i Aachen, og da hun siden havde vundet Sverige, havde hun paatænkt en Pilegrimsfærd til selve Rom, til Apostelfyrsternes Grave³⁷. Følgende disse Forbilleder udsatte Erik at vende tilbage til sine egne Riger og begav sig i Stedet Syd paa. I de første Dage af August var han i Venezia; Dogen sejlede ham i Møde paa Bucentauren og førte ham til Dogepaladset. Her afventede han Udrustningen af den Galej, der skulde bringe ham til det hellige Land; han aflagde sit Kongenavn, saaledes som de urolige Forhold i Middelhavet tilraadede det, og forklædt som Tjener eller Sekretær hos Skibspadronen gik Erik om Bord, kun ledsaget af et lille Følge.

Om den videre Rejse haves ingen nærmere Efterretninger, men den er sikkert gaaet efter Tidens Skik; Kongen er landet i en af Kystbyerne og er derfra draget op til Jerusalem; om Aftenen er han blevet indladt i den hellige Gravs Kirke og har tilbragt Natten i from Andagt, medens Kirkens Guardian ærede den besøgende med Ridderslaget. Vist er det i alt Fald, at Erik naaede sin Rejses Maal, men paa Hjemvejen havde han adskillig Modgang. Det fortælles, at en Søn af den græske Kejser i Ofen havde ladet tage et Portræt af Erik og siden sendt det til Sultanen af Damaskus, forat man kunde benytte Lejligheden til at afpresse den fremmede Konge store Løsepenge; virkelig traadte, da Kongen vilde gaa ombord i Palæstina, en Saracener frem for

ham, viste ham Billedet og erklærede, at han var kendt; kun mod Erlæggelsen af en meget stor Sum fik Erik Lov at drage bort. Om dette er mer end et Sagn, maa staa hen; det passer dog ret godt med, at Kongen paa sin Hjemtur var i stor Pengeforlegenhed og maatte rejse betydelige Laan saavel i Ragusa som siden i Ungarn³⁷. Undervejs besøgte han for øvrigt Kandia, hvis Konge modtog ham venlig; ved Nytaarstid endte Sørejsen i Ragusa³⁸, men fra Skibet medtog Erik sin Tolk, Giovanni Franco, som fulgte ham lige til Norden og her af Erik blev forlenet med et svensk Slot.

I Begyndelsen af 1425 var Erik da atter hos Sigmund i Ungarn og fandt ham i samme Stemning som et halvt Aar forud, meget ophidset imod de tyske Fyrster, yderst velsindet mod ham selv. »Vor kære Broder Kong Erik«, skrev Sigmund til Kongen af Polen, »er nu vendt tilbage fra det hellige Land og de hellige Steder og befinder sig i vort Rige; vi glæder os hjertelig over, at han lykkelig og uskadt har faaet opfyldt sit Løfte«. En af Sigmunds Raader siger, at »hvad Kongen af Danmark begærer, det gør vor Herre Kongen«³⁹, og Erik fik virkelig god Brug for Sigmunds Velvilje, da det viste sig, at Holstenerne i Mellemtiden havde fundet en Udvej til at slippe bort fra Kejserdommen.

Den unge Hertug Henrik var vel ikke kommet til Ofen med noget Haab om en gunstig Dom; Kong Sigmunds nøje Venskabsforhold til Erik maatte gøre Sagens Udfald givet, selv om Hertugen maaske ikke har ventet en saa skarp og uforbeholden Godkendelse af hans Modstanders Paastande. Paa Forhaand havde han jo ogsaa gjort sit bedste for at

værge sig mod Dommen ved at paastaa, at Sigmund ikke alene, men kun sammen med Rigets Kurfyrster kunde dømme i Sagen; men de Udtryk i Rumpolds Forlig, som Hertugen støttede dette paa, var rigtignok meget ubestemte. En anden Vej var derimod allerede anvist Henrik, da han i Forsommeren havde haft sine Raadgivere samlede ved Bornhoved; man kunde søge at faa Sagen bragt ind for Paven, og de Jurister, han havde med sig i Ofen, fandt en passende Grund hertil ved at henvise til, at hverken Henrik eller hans Brødre endnu var fuldmyndige; Paven burde derfor tage sig af Sagen som den, der skulde værne om faderløse Børn. Paa dette Grundlag appellerede Henrik da, og Provst Nils Sachow fra Slesvig, der havde været hans Fuldmægtig under Kejserprocessen, maatte nu drage til Italien for her at kæmpe videre.

Appellen syntes en Tid virkelig at bringe Frugt. Pave Martin V havde i denne Tid adskilligt mere Sympathi med Kurfyrsterne end med den romerske Kong Sigmund og havde bl. a. bedt den polske Konge ikke bryde Trolovelsesaftalen med Brandenburg. Nu tog han sig da den holstenske Sag paa og beskikkede en af sine Kardinaler, Ærkebisp Antonio af Aquileja, til at undersøge den; denne modtog Klager fra de unge Grever, og det kom saa vidt, at han stævnedes Modparten til at møde for sig; Breve desangaaende blev kundgjorte i Danmarks Nabolande. Men nu greb baade Erik og Sigmund ind. Den første skrev til Paven, at han ikke kunde tro, at denne vilde »bruge sin Segl i en fremmed Høst« og drage en rent verdslig Sag for gejstlig Domstol. Bedre hjalp det dog, at Sigmund traadte frem; i Marts 1425 sendte han Rundskrivelser til en Række nordtyske Fyrster,

hvem han befalede at hjælpe Erik i hans retfærdige Sag og ikke taale nogen Indblanding af den pavelige Kurie, og han har sikkert ogsaa, som Krønikerne fortæller, protesteret umiddelbart til Paven. Denne trak sig i alt Fald nu ud af Sagen, og i Maj kaldte han sin Befaling til Kardinal Antonio tilbage. Før dog at gøre noget opfordrede han Ærkebispem af Bremen til at optræde som Mægler og bad de stridende Parter bøje deres Sind til Fred, hvad der naturligvis blev ganske uden Betydning⁴⁰.

Paa Forhaand stolende paa et gunstigt Udfald af de Skridt, der var gjorte, var Erik imidlertid draget videre. Han besøgte atter Polen og lagde tilsidst Vejen over Preussen for at se Højmesterens prægtige Slot Marienburg; overalt blev han godt modtaget, og tilsidst forlod han tysk Grund i Stralsund. D. 24. Maj kom han tilbage til sit eget Rige.

Stolt som en Sejrherr vendte Erik hjem. Han havde erhvervet den afgørende Kejserdom, og han stod i Spidsen for et stort Forbund af Fyrster og Stæder, der skulde hjælpe ham at sætte Dommen igennem; langs Østersøens hele Kyst havde han Venner og Forbundsfæller, medens Holstenerne var helt isolerede. Før vi imidlertid ser, hvad Kong Erik fik ud af alt dette, vil vi først vende os til hans indre Styrelse i Danmark.

TREDJE BOG.

ERIKS INDRE STYRELSE I DANMARK.

I. Kongen og Raadet; Tronfølgen.

Det var en overordentlig udstrakt Kongemyndighed, som Erik tog i Arv efter sin store Fostermoder. Da hun blev valgt til Rigets Husbonde, havde hun ikke afgivet nogen Haandfæstning, og lige saa lidt havde hun besvoret en saadan i den lille Eriks Navn, da hun fik ham valgt til Danmarks Konge. Uden at være bundet af noget Løfte havde hun i Praxis formet Rigets Styrelse saaledes, at al Myndighed faktisk var samlet hos hende selv. De store Møder af Raader og Høvdinger, som var sammentraadte, saa længe Kampen stod om Sveriges Krone, var siden hørte op; Rigsraadets Indflydelse var traadt i Skygge, og Margrethe havde ladet de gamle høje Rigseembeder, Drostens, Marskens og Gælkerens i Skaane, staa ubesatte (jfr. Dronn. Margrethe S. 240 ff.).

I det hele og store traadte Erik i Margrethes Spor og bevarede Kongens Myndighed i det Omfang, han havde modtaget den. Heller ikke han indlod sig paa at udnævne nogen

Drost¹ eller Marsk; Gælkerstillingen er forsvundet og kommer overhovedet ikke mere frem. I Stedet finder vi Erik som allerede Margrethe omgivet af rene Hofembedsmænd, en Hofmester, en Kammermester og en Køgemester er det, der foruden Kansleren staar Kongen nærmest og gaar ham til Haande ved den daglige Styrelse. Men blandt disse Embedsmænd er dog Hofmesteren i Færd med at vokse saa stærkt frem, at han undertiden minder om den ældre Tids Drost, som jo sagdes at være den, der skulde træde i Kongens Sted over alt, hvor denne ikke selv var til Stede. Det var mægtige og indflydelsesrige Mænd, som i Eriks Tid beklædte Hofmesterembedet, først Anders Jakobson af Slægten Lunge², siden den Erik Krumedige, der i Spidsen for en Række Holstenere var gaaet over til Kongen efter Nyborgdommen, og den Glans, der udgik fra disse Stormænd, hævdede selve Embedet. Bægge nævnes i Spidsen for Rigsraadet, i alt Fald forrest blandt dettes verdslige Medlemmer, og især Erik Krumedige fremtræder i Datidens Forhandlinger som Kongens første Mand. Man var inde paa den Vej, der siden førte til, at Kongens Hofmester blev Rigens Hofmester og ganske erstattede den forsvundne Drost.

Under Erik dukker ogsaa de store, fra hele Norden besøgte Stormandsmøder atter op; de var vel ikke hyppige, men de holdtes dog. Et saadant fandt Sted i Sommeren 1413, da Erik i Nyborg lod Dommen fælde om Sønderjylland, og i 1419 var der et talrig besøgt Møde i København. Kongen selv var ikke tilbøjelig til i disse Møder at se Gentagelser af de store Danehoffer, paa hvilke tidligere danske Konger mødtes med »hele Riget«; Nyborgmødet kaldes udtrykkelig »parlamentum Danorum«, og Bisp Peder Lodehat

nævnes som den af dette beskikkede Dommer; i 1419 var der altfor mange Svenskere med, til at man ligefrem kunde tale om et Danehof, men Mødet betegnes i det mindste som holdt i Stedet for »det i Danmarks Rige sædvanlige Parlament«². Det var at paakalde Mindet om en Tid, da Rigets Mænd havde større Indflydelse paa Styrelsen, end Margrethe havde fundet det rigtigt at indrømme dem.

Kong Erik styrede i det hele med noget løsere Tøjler end sin Fostermoder, og det danske Rigsraad nævnes i hans Tid oftere end under hende. Vi ser stadig Raadet samlet om Kongen, naar han forhandler med Hanseaterne eller Holstenerne; ofte optræder udvalgte Raader paa hans Vegne under de aftalte Forligsmøder. Naar Kongen var nødt til at paalægge sine Undersaatter Byrder, faldt det ham naturligt at henvise til, at Raadet var enigt med ham om Nødvendigheden af det, der krævedes. Da Erik saaledes 1419 bød, at Byen Aarhus skulde stille tre Mænd til at hjælpe ved Befæstningsarbejder, udtalte han, at han havde overvejet med »vort Riges Raad« om Bjærget ved Flensborg, at det fast gøres baade med Grave og med Bygning, »og tykkes baade dem og os, at det storlig behov gøres baade for Riget og os, saa og for Eder«; Aaret efter udbød han væbnede af Byen og henviste da atter til, at han saa »var vorden ens med vort Raad«. Ogsaa ved mange andre Lejligheder paa-beraaber Kongen sig, at han har faaet Raad og Samtykke af Raadet; naar han skænker Krongods til Grundlæggelsen af Maribo Kloster, naar han i 1429 foretager et stort Mageskifte med Jørgen Rud, anføres udtrykkelig og med Navns Nævnelse de Raader, der har samtykt i disse Beslutninger, og naar han udvidede sine Købstæders Privilegier, henviste han

ogsaa til Raadets Medvirkning og tilføjede, at de tildelte Friheder skulde staa ved Magt, indtil han med Raadet kunde prøve og finde noget andet nyttigere og bedre for Kronen og Staden⁴.

I selve Omtalen af Raadet veksler Navnene »Kongens Raader« og »Rigets Raad«, men man skimter, at Raadet i det hele har faaet mere Indflydelse end under Margrethe. Da det under Eriks Besøg i Polen blev fortalt ham, at Kong Vladislaus havde befalet sin Ægtefælle i alle vigtige Sager kun at svare, efterat hun havde hørt de kongelige Raaders Mening, svarede Kongen straks: »Ogsaa jeg har befalet min Dronning, at hun i min Fraværelse intet maa foretage sig uden med mine Raaders Vilje«⁵.

Paa et væsentligt Punkt stræbte Kong Erik at sikre Kongemagtens Stilling ud over, hvad Margrethe allerede havde naaet. Da hun mødtes i Kalmar 1397 for med Stormændene at aftale Vilkaarene for de tre Rigers Forening, havde hun ikke kunnet formaa dem til at gaa ind paa at gøre Kronen arvelig, saaledes som den i Forvejen var i Norge; hun har sikkert været meget utilfreds hermed, og det har vel for hende været en Hovedgrund til, at hun lod Kalmaraftalerne henligge uden endelig Udfærdigelse. Senere rørte hun ikke ved dette Spørgsmaal, og hun kunde nogenslunde slaa sig til Ro med, at Stormændene i det mindste havde bundet sig til at tage Kongen blandt en af Eriks Sønner, om han fik saadanne; Erik var jo siden blevet gift, og fødtes der ham en Søn, vilde det næppe være vanskeligt at faa denne valgt til Tronfølger, endnu mens Faderen levede. Helt anderledes stillede Sagen sig efter Margrethes Død; Eriks Ægteskab havde da været i seks Aar, og

Haabet om, at det skulde bære Livsfrugt, maatte være meget ringe. Kongen maatte se den Mulighed i Øjet, at han kunde dø sønneløs, og tidlig stræbte han efter at opnaa, at Kronen, om saa skulde ske, rolig kunde gaa over til hans nærmeste Arving; allerede fra 1416 betragtede han Sønnen af sin Farbroder Bogislaus, der selv bar samme Navn, som sin Efterfølger.

At Kongen maatte tænke paa denne sin nærmeste Frænde paa Mandslinien, var givet ved den Maade, hvorpaa Forholdene var blevet ordnede ved hans egen Tiltrædelse i Norge. Her havde Nordmændene først valgt Dronning Margrethe til Rigets rette Husbonde, og samtidig var det blevet udtalt, at efter hende var hendes Søsterdattersøn, Erik af Pommern, nærmeste Arving; Aaret efter (1389) blev Erik selv anerkendt som Konge, og det fastsloges tillige, at efter ham skulde hans Søn arve Riget eller og Kongens Broder, om hans Søn ej er til, eller og hans Farbroder, om ingen af disse to fornævnte er til, og saaledes overhovedet den nærmeste Frænde, regnet fra Kong Erik. Naar denne da gik ud fra, at hans Farbroder ikke vilde overleve ham, var den unge Bogislaus, der endnu kun var halvvoksen, Arvetager til Norges Rige, og ganske naturlig maatte Erik stræbe efter ogsaa at faa ham anerkendt som Tronfølger i de to Valgriger.

Hvor meget han opnaaede i denne Retning, er ikke helt klart, og siden, da Aristokratiet rejste sig mod Erik, blev det endog bestemt benægtet, at man paa nogen Maade havde bundet sig til Hertug Bogislaus, ja Kongens Paastand derom blev betegnet som et voldsomt Indgreb i Rigernes frie Valgret. Sagen var jo den, at en klar Afgørelse kunde

Erik end ikke selv ønske; der kunde ikke være Tale om ligefrem at forlange Hylding for Bogislaus som hans Efterfølger, da der jo stadig var den Mulighed til Stede, at Kongen selv kunde faa Sønner. Men at han virkelig maa have opnaaet i alt Fald nogle Underhaandsløfter af det danske Rigsraad om, at Bogislaus skulde være hans Arvetager, er dog næppe tvivlsomt. Under Striden med Rigsraadet siger Erik, at det var ordnet saaledes, at alle Slotte skulde holdes til den unge Hertugs Haand, om han selv døde uden Sønner, og han paastaar, at dette var sket med Samtykke af dem, der dengang var i Raadet; han nævner Ærkebissen Peder Kruse og Bisp Peder af Roskilde. Dette fører os tilbage til hans første selvstændige Regeringsaar — Peder Lodehat døde 1416, Ærkebissen to Aar efter —, og dermed passer ogsaa andre Efterretninger. I det mindste fra 1416 brugtes i de Adelsbreve, som Kongen udstedte, den Formular, at Friheden tildeles for den Troskab og Tjeneste, som Modtageren hidtil havde gjort Kongen og Riget »og herefter trolig skal gøre os, vor kære Husfrue Filippa og vor Farbroders Søn, Hertug Bogislaus af Pommerns ægte Søn, om vi ikke selv lader Barn efter os«. Lignende Udtryk bruges hist og her i de Byprivilegier, Kongen udstedte, og da han i 1417 sluttede Stilstand med Holstenerne og derved betroede Staden Slesvig som Sikkerhed til Hanseaterne, aftaltes det, at Byen, om Kongen selv døde, skulde overgives til Hertug Bogislaus eller efter ham Eriks nærmeste Frænder blandt de stettinske Herrer⁶. Paa den Maade var der altsaa skaffet en ikke ringe Sikkerhed for den Tronfølge, som Kongen maatte holde paa allerede af Hensyn til Norge; at Rigsraaderne ikke kunde være ubekendt dermed, er givet, og rimeligt er det, at Kon-

gen har Ret i sin Paastand om, at Ordningen ligefrem havde deres Tilslutning.

Det sidste stadfæstes af et mærkeligt Brev, som Kongen udstedte i Sommeren 1420, da han skulde tiltræde sit Krigstog mod Femern. Med Tanken om, at der kunde ramme ham selv en Ulykke under Orlogen, traf han da en ny Ordning om sin Hustrus Livgeding, og medens der før var lovet Filippa visse Len i hvert af de tre Riger. i Daumark saaledes Næsbyhoved paa Fyn, i Sverige Ørebro og i Norge Romerike, bestemte Kongen nu, at hun i Stedet skulde have hele sit Livgeding i Sverige; foruden Ørebro skulde der tillægges hende flere andre Slotte og Len, en samlet Landsdel, der paa lidt nær svarer til hele Svearike og med saa vigtige Slotte som Vesteraas og selve Stockholm; indtil dette var overgivet hende, skulde hun nyde hele Sjælland med alle Købstæder og Slotte paa denne Ø⁷. Den sidste Bestemmelse hang vel sammen med, at skønt Ordningen sagdes at være sket med Samtykke af »disse Rigers Raad«, var det dog kun danske Rigsraader, der i dette Øjeblik var hos Kongen, og man har da ikke været helt vis paa, at Sveriges Rigsraad vilde gaa ind paa at lade deres Rige alene overtage at underholde Dronningen som Enke.

Meningen med denne Omordning af Livgedinget kan ikke være tvivlsom. Det siges i Akten, at alle Slot og Len i Rigerne var antvordede Lensmændene i Tro og Love saaledes, at de, om Kongen døde, skulde overgive dem til Dronningen paa Hertug Bogislaus' Vegne, og endda tilføjes, at om han forinden var død, skulde i hans Sted træde en anden af Kongens fædrene Slægt, »de, som Griffen fører«, den, »som Mestedelen af disse Rigers Raad kaarer og ud-

kejser sig til Kongen. Dertil svarer nu, at Dronningen i de stærkeste Ord binder sig til at udføre dette, særlig hvad de hende lovede Slotte angaar, og Formaalet for det hele har da sikkert været at sikre den pommerske Arvefølge. Givet som den var i Norge, er Kongen gaaet ud fra, at den ikke vilde møde nogen Modstand i Danmark, men paa Sverige har Erik ikke følt sig saa sikker, og han har da villet sørge for, at Dronningen straks efter hans Død overtog Styrelsen i Rigets egentlige Hoveddel, selve Hovedstaden og de rige Landskaber ved Mælarn; naar det udførtes, vilde Svenskerne ikke kunne undgaa at bøje sig for den udsete Tronfølger.

Foreløbig var Bestemmelsen tiltraadt af de tilstedeværende danske Raader, hvoriblandt baade var Anders Jakobsen Lunge og Erik Krumedige, og at Akten senere er blevet forelagt det svenske Rigsraad, derpaa tyder, at den nu kendes netop gennem en svensk Afskrift; men til at Svenskerne er gaaet ind paa den, er der rigtignok intet Tegn. Livgedingsordningen stod saaledes noget usikker hen; men Kongen satte stor Pris paa den Bestemmelse, der var truffet, og ved den endelige Vedtagelse af Forbundet med Hansestæderne i 1423, fik han disse til at garantere Filippa, hvad der var lovet hende (foran S. 94).

II. Inddragelsen af København; Kancelliet; Fogedstyrelsen.

For Valdemar Atterdag og Dronning Margrethe havde det været et Hovedmaal at sikre Kronens Indtægter ved store

Godsbesiddelser, og deres Regering fyldes af en lang Række Godsinddragelser, Jordekøb og Mageskifter. Om Kong Erik har vi derimod allerede nævnt, at han straks efter sin Tiltrædelse ganske standsede den store Reduktion i Sverige, og paa samme Maade ophører han i Danmark med de Gods-handeler, som Margrethe havde drevet med saa stor Iver. Fra Kong Eriks Tid findes kun et eller andet enkelt Mageskifte, især naar det gjaldt at skaffe Kronens Lensmænd et Slot at bo paa: saaledes erhvervede han af Agnetekloster i Roskilde Gaarden Haraldsborg lige udenfor Byen, og 1429 borthyttede han Vedbygaard til Jørgen Rud imod at faa overdraget Skjoldnæsholm, der blev Sæde for Lensmanden i Ringsted Herred. Paa enkelte Punkter opgav Erik endda noget af det, Margrethe havde skaffet Kronen, saaledes som det viste sig overfor den henrettede Abraham Brodersøns Arvinger: skønt Hr. Abraham »var rettelig undlivet efter Landslov for sin Brødes Skyld« og alt hans Gods tilfaldet Kronen, undte Erik hans Datter og hendes Ægtefælle, Svenskeren Hr. Ture Stenson, hvad Arv og Penge der kunde tilkomme dem, og Abrahams Enke betalte han en Sum Penge, som hun havde laant Dronning Margrethe, skønt der ikke fandtes noget Brev derom og Paastanden kun kunde støttes ved Damens mundtlige Udsagn. Men ellers tillod Erik ikke, at man anfægtede det udstrakte Gods, hans Forgængere havde skaffet Kronen, og han synes ved en ligefrem Lov at have faaet fastslaaet den vigtige Grundsætning, som Margrethe havde kæmpet for, at de privilegerede Stænder ikke maatte mindske Kronens Rente ved at tilkøbe sig Selvejergods af Bønderne. Et Salg af en saadan Bondegaard til en Riberbisp maatte gaa tilbage, fordi Sælgeren var »Kronens

Bonde og efter det nye Rigsstatut ikke kan sælge sin Gaard«, og i de Adelsbreve, Kongen udstedte, indførtes et udtrykkeligt Forbehold om, at »Krongods, Bondegods og Købstadgods« ikke gik ind under den tilstaaede Frihed⁸.

I det hele stod Erik stift paa Kronens Ret, hvad der bl. a. viste sig ved Biskop Bos Død. Denne var kommet frem ved Dronning Margrethes Yndest, og skønt han kun var en Borgersøn fra Roskilde, var han endt paa Bispestolen i Aarhus; hvorledes han har været i kirkelig Henseende, veed man intet om, men paa verdslige Sager har han haft god Forstand. Han stod i et vidtløftigt Pengeforhold til Kronen og sad inde med baade Bygholm Slot ved Horsens og Skanderborg: sin egen Bispestol øgede han med Slottet Aakær, der siden lige til Reformationen var Aarhusbispens Hovedborg. Saa døde Bisp Bo i December 1423, mens Kong Erik var udenlands, og straks rejste Dronning Filippa store Krav paa Kongens Vegne; dertil formaaede hun den afdødes Arvinger, en Broder og to Søstre, til at afstaa hende, hvad de havde at kræve som Arv efter deres Broder. Flere Stormænd lagde sig imellem og fik Dronningen til sammen med Bos Eftermand, Bisp Ulrik, at underkaste sig en Dom af to Bisper; senere blev det dog til, at Bisper og verdslige Stormænd afgjorde, hvad der i Sagen skulde høre under gejstlig Ret, og selv kendte om de andre Punkter, hvorefter Ærkebisp Peder Lykke sammen med flere Prælater domte om de rent kirkelige Sager. Vanskeligheden laa netop i at komme til at skille, hvad Bo havde gjort som Biskop og som Privatmand, og ved Dommen straktes det sidste saa langt, som det overhovedet kunde forsvares; til Bos Privatejendom, hvortil hans Slægtninge

skulde have Arveret, regnedes ikke blot, hvad han havde indført i Kirken, men ogsaa hvad han havde erhvervet som Bisp ved Arv eller ved »nogen besynderlig Kunst, han kunde og ovede, saasom er Alkemi, Lægedom, Skriveri, Maleværk eller anden deslige Behændighed«, ja alt, hvad han havde faaet for sin Persons og ikke for sin Værdigheds Skyld. Efter saadanne Principer maatte Dronningen sikkert ikke faa saa lidt ud af, hvad Arvingerne havde afstaaet til hende, foruden hvad hun kunde kræve paa Kronens Vegne⁹.

Af vidtrækkende Betydning var det, at det lykkedes Kong Erik at tilegne Kronen Byen og Borgen København, som Valdemar den store havde skænket til Absalon og som siden havde været Roskildebispernes vigtigste Besiddelse. Forlængst var København blevet et af de vigtigste Punkter i Riget, baade kommercielt og militært, og at denne Stad ikke var i Kongernes Haand, har sikkert altid været dem en stor Sorg. Gentagne Gange var der ogsaa gjort Forsøg paa at generhverve Staden; Erik Plovpenning havde taget den fra Nils Stigsøn, det spores, at Erik Mændved har haft lignende Planer, og da Staden var kommet bort fra Bispestolen under de urolige Forhold forud for Valdemar Atterdag, opnaaede denne Konge at faa Byen i Hænde med Bispernes Tilladelse og beholdt den hele sin Regering igennem. Tilbagegivelsen af København var imidlertid en af de Indrømmelser, hvormed Margrethe maatte bane sin Søn Oluf Vejen til Danmarks Trone, og saa længe hun levede, sad derefter Roskildebispen rolig inde med sin Stad; det var jo ogsaa i Størstedelen af hendes Tid den trofaste Peder Lodehat, der sad paa Bispestolen i Roskilde.

I Eriks første Aar stod den gamle Biskop endnu ved

haus Side og var den vigtigste af haus Raadgivere: men saa døde han den 19. Oktbr. 1416, og straks udstrakte Kong Erik sin Haand efter København. Han tvang Kapitlet til at lade ham faa Del i Slotsloven, idet han truede det med, at han ellers vilde anfægte alle Bispebordets og Kapitlets baade rørlige og urørlige Gods, og skønt Kapitlet først protesterede, maatte det dog snart give efter og gaa ind paa et Forlig, mæglet af gejstlige og verdslige Rigsraader. Herefter skulde Kongen og Kapitlet i Forening overdrage Slottet og Staden til en Biskop af Rigets Raad, der skulde beholde det, indtil en ny Bisp var kaaret og indviet i Roskilde; saa skulde der fældes Dom i Sagen af Ærkebisen med fem Bisper, valgte af den ny Roskildebisp, sammen med Aksel Pederson (Thot) og fem andre verdslige Raader, som Kongen skulde udpege; for hvad disse kendte om Ejendomsretten, skulde bægge Parter uvægerlig bøje sig.

Den Afgørelse, der her var stillet i Udsigt, var Kongen meget gunstig; en Sag af denne Art hørte efter Kirkens Opfattelse ind under en rent gejstlig Domstol og vilde sluttelig komme til Paven; i Stedet blev Afgørelsen her henlagt til selve Riget, og endog blandt de bispelige Raader kunde Kongen nok vente at finde et aabent Øre for, hvad Retskrav han havde at gøre gældende. Under disse Forhold var det af Vigtighed til Peder Lodehats Efterfølger at faa en Mand, der vilde tiltræde dette Forlig, og dette lykkedes, da man til Bisp valgte den afdødes egen Brodersøn, Jens Anderssøn, der var Provst i Odense. I ham kunde Kong Erik vente en fejelig Modstander; ikke blot Slægtskabsforbindelser knyttede ham nøje til Kongens Kres, men selv havde han hidtil beklædt den betroede Stilling som Kongens Kansler, og Jens gik virkelig straks ind paa alt, hvad der var aftalt.

Allerede i Februar 1417 forelagdes Sagen for de tolv Rigsraader. Kongen erklærede, at København tilkom ham, fordi »Bisp Nils fik den ej med Rette efter Landslov efter Kong Valdemars Død«: Biskop Jens og Kapitlet nægtede dette, og de kunde foruden de gamle Adkomstbreve paa København fra Absalons Tid forelægge det Brev, som Margrethe 1375 udstedte, da hun tilbagegav København og hvori Staden betegnedes som bispelig Besiddelse, dertil Kong Eriks eget Løfte om at overholde alle Bispestolens Privilegier. Hvem der havde Ret, kunde egentlig ikke være tvivlsomt; det lød underligt, at dette, at Bispestolen havde laant København til Valdemar Atterdag og derved ydet ham en vigtig Støtte under Genforeningen af Riget, nu skulde udlægges til dens Skade, og lad være, at Biskop Nils under Tronledigheden 1375 maaske paa egen Haand har sat sig i Besiddelse af Staden, Margrethe havde i alt Fald godkendt hans i sig selv saa utvivlsomme Ejendomsret til den gamle Bispebesiddelse. Desto mere betegnende er det, at de tolv Rigsraaders Dom ingenlunde gik i denne Retning; de fandt snildelig paa at skyde Ansvaret for Afgørelsen over paa andre, idet de kendte for Ret, at »tolv velbaarne, sanddru, alderne og bofaste Mænd i Sjælland af dem, Sagen bedst kan vide og Sandhed om at spørge«, skulde kende, om Bisp Nils fik København efter Kong Valdemars Død med Rette eller tog den med Vælde; hvem disse tilsvor København, han skulde beholde Staden.

Om den Kendelse, som de tolv lovfaste Sjællændere afgav, er der ikke bevaret noget Dokument, men den maa have været gunstig for Kongen, og denne tog nu København i Besiddelse; samtidig ndtalte Erik dog, at han var villig til at bøje sig for en ny Kendelse af tolv Rigsraader. Imidler-

tid trak Sagen i Langdrag; Biskop Jens drog til Rom for at søge Stadfæstelse hos Paven, og da han kom hjem derfra og Kongen gentog sit Tilbud, viste det sig, at Biskoppen nu holdt paa, at Ærkebisen og Rigets andre Bisper alene skulde afgøre Striden; verdslige Raader vilde han altsaa ikke mere tillade at dømme om Kirkens Gods. Kongen fastholdt dog sit Standpunkt, og Biskop Jens vovede ikke at gøre Indsigelse; kort efter maatte han endda møde paa Sjællands Landsting og her afgive den Erklæring, at han takkede Kongen, »fordi han lod ham vel ved Rette og nyde Fred og Skel; maatte han ellers saa nyde det for andre Mænd«¹⁰.

Kronens Erhvervelse af København fik store Følger. Hidtil havde Danmark ganske savnet et naturligt Midtpunkt, en Hovedstad saaledes som Sverige havde det i Stockholm, Frankrig i Paris eller England i London. De danske Konger rejste stadig rundt i Landet fra det ene Slot til det andet, og hvor de drog frem, fulgte Kancelliet med; Valdemar Atterdag yndede meget Vordingborg Slot, som han udvidede med store Nybygninger og hvor han gemte sine Dokumenter, i Margrethes Tid træder Kalundborg frem mer end de fleste andre Borge, og her havde saavel hun som Erik af Pommern deres Brevkister; men hverken det ene eller det andet Slot kan dog betegnes som Regenternes faste Residens, endnu meget mindre nogen af de smaa Byer ved disse Slotte kaldes Rigets Hovedstad, og lige saa lidt kunde man bruge dette Ord om Lund og Roskilde, hvor Bispernes faste Gaarde spillede en større Rolle end de Huse, som Regenterne søgte Ly i, naar de kom dertil.

Dette blev ganske anderledes, da København kom i Kongens Hænder, og det viste sig meget hurtigt, at Riget straks

var paa Veje til at faa en Hovedstad og Kongerne en Hovedresidens. København blev i de følgende Aar atter og atter det Sted, hvor de vigtige Raadsmøder holdtes, hvor Kongen forhandlede med Udlandet; her sluttedes 1419 Traktaten med Polen, 1423 Forbundet med Hansestæderne, og da der i det sidste vedtoges et aarligt Forligsmøde mellem Hanseudsendinge og danske Raader, blev København Mødestedet. Under den store Krig med Hanseaterne, der udbrød kort efter, rettede disse deres Hovedangreb mod København, og Byen fik sin Ildaaab som Hovedstad. Hyppigere end noget andet Sted opholdt Kongen sig her, og medens man endnu en Tid vedblev at bruge Kalundborg Slot til Gemme for Rigets Breve, fik allerede nu Kancelliet delvist fast Stade i København; man hører i alt Fald, at Fogderne baade fra Sverige og Norge mødte her for at aflægge deres Regnskab til Kongens »Fadetur«¹¹.

Der kom herved en Fasthed i Regeringen, som man tidligere havde savnet, og dette var meget paatrængende. I Kongens Kancelli, hvor Regeringsanliggender fra alle tre Riger skulde afgøres, maa der have været umaadelig meget at gøre, og alene Regnskabsførelsen med Kronens talrige Fogder maa have været særdeles vidtløftig. Optegnelser om den Art Sager blev dog ikke bevarede med en saadan Omhu, at de er komne til vor Kundskab: men da Erik siden beskyldtes for at have medtaget Skat og Penge fra Riget ved sin Bortrejse fra Danmark, svarede han med at henvise til, at de Regnskabsbøger, der var førte af hans Embedsmænd, baade levende og døde, nok vilde vise, hvortil Pengene var brugte. Med stor Omhyggelighed hengemtes derimod de egentlige Dokumenter, og Flertallet af, hvad der af den Art

tilhører Kong Eriks Tid, findes endnu i vort Rigsarkiv. Kongen selv var ivrig for altid at have sine Retsdokumenter i bedste Stand, og han sparede hverken paa Pergament eller Skriveløn; af den store Kejserdom om Sønderjylland skaffede han sig fra Sigmunds Kancelli ikke mindre end fire Udfærdigelser, af den Pavebulle, hvorved Martin V opgav at dømme i Sagen, endog seks, og om de vigtige Forhandlinger, han selv førte med Hansestæderne eller Holstenerne, foreligger der som oftest vel bevidnede Akter. Ogsaa Brevene paa Kronens Gods bragtes i hans Tid i god Orden: da han lige efter Margrethes Død besluttede sig til helt at standse Godserhvervelserne, lod han nogle af sine Mænd ordne alle Adkomstbrevene efter det Gods, de omhandlede, og han nøjedes ikke dermed; de saaledes sammenstillede Breve blev afskrevne, hver Gruppe for sig, saaledes at man derigennem baade havde en lettere Oversigt over disse vigtige Breve, og de var sikrede ved at foreligge dobbelt. Her benyttede Erik den Form at lade Vidner sikre Brevenes Ægthed og rigtige Gengivelse; ofte brugte han dog, naar der var Tale om diplomatiske Forhandlinger, at skaffe sig Vidnesbyrd om, hvad der var sket, ved Attester af Notarer. Saadanne udnævntes dengang af Paven eller Kejseren, men under sit Besøg hos Kong Sigmund skaffede Kong Erik sig selv en Fuldmagt til at beskikke Notarer; om han har benyttet den, vides ikke, men det er jo muligt, at nogle af de Danske, der kalder sig »publicus auctoritate imperiali notarius«, i Virkeligheden skylder Erik deres Udnævnelse ¹².

I Kancelliets Forretningsførelse spores gode Fremskridt. I Margrethes Tid havde Peder Lodehat ført Titel af Danmarks Riges Kansler, men i hvilket Forhold han stod til de

daglige Forretninger i Kancelliet, kan næppe opklares; der nævnes samtidig flere Kanslere, som synes at være sidestillede. Under Erik kom der større Klarhed og Fasthed i disse Forhold. Roskildebispen vedblev at være Kansler og at have det store Rigssegel i Forvaring, men han kaldtes nu »Danmarks Riges øverste Kansler«, og han og det Segl, han bevarede, fremtræder kun sjældent og ene i Statsakter af en ganske særlig Betydning som Forbundet med Polen eller med Hansestæderne ¹³. Det egentlige Kancelli blev derimod stillet under en særlig Leder, »Kongens Kansler« kaldet; han havde til sin Raadighed Kongens »hemmelige Segl«, Sekretet med de tre Kroner, og dette benyttedes til saagodt-som alle Regeringssager ikke blot for Danmark, men ogsaa for Norge og Sverige. Kongen sørgede for, at hans Kanslere ligesom andre Embedsmænd i Kancelliet fik et eller andet Prælatur; det har formodentlig været deres Hovedindtægt sammen med de Afgifter, Folk maatte betale for Udfærdigelsen af Kongebrevene. Som kongelig Kansler nævnes først den ovenfor omtalte Jens Andersson, der afløstes af Jens Jakobson, som Erik fik udnævnt til Provst i Roskilde, men som vistnok er død snart efter. Han fulgtes af Jens Pederson, der var Kongens Kansler i mange Aar og bl. a. ledsagede Erik paa hans Udenlandsrejse; han blev Ærkedegne i Roskilde og døde 1434. Eriks sidste Kansler var endelig Laurids Brand, der holdt trofast ud med Kongen i de følgende ulykkelige Aar. Disse Kongens Kanslere spillede en Hovedrolle som Kongens Hjælpere i den daglige Styrelse, men nogen stor Indflydelse har de næppe udøvet; de fremtræder næsten ikke under de politiske Forhandlinger og havde ikke Sæde i Rigsraadet ¹⁴.

Fra de egentlige Kancellisager var nu helt ndskilt Doms-sagerne, der forsegledes med det særlige Retterthingssegl, »sigillum ad causas«: dette bevarede af en Embedsmand, som kaldtes »Kansler til Sager« eller »Rettere«¹⁵, paa Latin »justitiarius«, og som var befuldmægtiget til at udfærdige Breve af mere forbigaaende Betydning i Kongens Navn. Stillingen beklædtes af en verdslig Adelsmand, oftest dog tilhørende de mindre ansete Slægter: Jens Bryms, som Margrethe havde ud-nævnt, afløstes kort efter hendes Tid af Peder Falster, efter hvis Død Iven Fos var Retterthingskansler hele Eriks Regering ud.

I Foraaret 1421 indfandt Kong Erik sig personlig paa Sjællands Landsting i Ringsted. Her stod han op »og sagde, at menige danske Mænd skal vide, at han aldrig i sin Tid havde udgivet eller beseglet nogle Privilegier eller Breve enten til udlændske Herrer eller Stæder eller til nogen indenrigsk, som kunde komme Riget eller Kronen til Hinder. Mindskelse eller Skade, og han sagde saa, at der havde været en Kansler, som hed Bryms, han havde nok beseglet nogle Breve, som ej var aldeles skellige, og sagde han om Peder Falster, som nu nylig døde og var Kansler, at han havde klaget paa sin Dødsseng, at han ogsaa havde udgivet nogle Breve, som ej var fuldskelige. Og om nogen Mand havde faaet saadanne Breve af dem eller af nogen anden, det var Kongen uvitterligt«. Hvad dette gaar paa, kan ikke nærmere oplyses, men det hænger nok paa en eller anden Vis sammen med, at der var opdaget nogle Forfalskninger af kongelige Breve. I en gammel Arkivfortegnelse anføres: »falsk Kong Eriks Brev, sønderskaaret, som Anders Morten-søn blev brændt for, datum Hafnis anno Domini 1418«, og dermed forholder det sig ganske rigtigt; Anders Morten-søn af Adelsslægten Pæp, som var Borgemester i Malmø,

blev virkelig i 1419 brændt efter Eriks Dom, fordi han havde begaaet Brevforfalskning, og samme Aar dømtes det, at nogle Kongebreve, som Bjørn Olufsen havde skaffet sig mod Sten Basse, skulde kasseres, hvis det kunde bevises, at de var erhvervede urettelig¹⁶. Til yderligere Sikkerhed mod, at sligt skulde forekomme, indførte Kong Erik i sit Kancelli efter tysk Mønster den Skik, at det ved Udfærdigelsen af Kongebreve blev paategnet dem, paa hvilken Vis Kansleren havde faaet Kongens Befaling i Sagen, enten dette nu var sket umiddelbart (*ad jussum domini regis*, eller: *Dominus rex per se*), eller Ordren var bragt Kansleren af en anden, som det hedder 1431: »paa Foranledning af Hr. Erik Nils-son af Tim. Ridder«¹⁷.

Hvorledes Fogedstyrelsen i Riget var nærmere ordnet i Erik af Pommerns Tid, kan ikke fuldt opklares. Paa dette Omraade foregik der i Middelalderens sidste Aarhundreder indgribende Ændringer, idet man efterhaanden fra Valdemarernes Ombudsmand, der repræsenterede Kongen i hvert Herred, medens Styresmanden stod i Spidsen for Herredets Ledingsopbud, naaede til Slotslensmanden, der under sig oftest havde flere Herreder og i hvert af dem indsatte en Herredsfoged; men det er ikke let at sige, hvor vidt denne Udvikling var kommet i Eriks Tid. Der fandtes vel nu rundt om i Landet befæstede Slotte, hvor en kongelig Hovedsmand sad med sine rustede Svende, men det er dog ikke givet, at alle Herrederne var lagte ind under disse Slotte. I de Vidnesbyrd, der er afgivne fra Datidens Herredsting, nævnes i Spidsen Kongens Foged som den, der har forestaaet Thinget: undertiden optræder Slotsherren selv paa Thinget og leder det, men hvor Fogden nævnes alene, kan det oftest

ikke afgøres, om han har haft en Slotshovedsmand over sig eller har staaet umiddelbart under Kronen. Navnet Herredsfoged forekommer knap nok endnu; Fogden kaldes med vekslende Navne, Ombudsmand, Kongens Foged, Herskabsfoged, Thingfoged; men Foged, »advocatus«, er i denne Tid et Fællesnavn for alle Kongens Embedsmænd lige op til de mest ansete Slotslenesmænd.

Paa hvilke Kaar disse sidste havde deres Len, kan heller ikke siges med Sikkerhed. Siden naaede man til at adskille de Len, der var overdragne Lensmanden ene mod Rusttjeneste, skarpt fra dem, hvoraf han tillige betalte en aarlig Afgift eller hvor han endog gjorde Regnskab for alle Lenets Indtægter og Udgifter, og særlig den sidste Maade betragtedes ikke som ganske passende for en adelig Lensmand. Det er næppe rimeligt, at denne Forskel endnu var ret frenime i Kong Eriks Tidsalder; under Striden om Biskop Bos Efterladenskaber udtales det, at »det er baade verdslig og gejstlig Ret, at hvo, der af en anden har noget Fogedi, ogsaa er skyldig at gøre Regnskab deraf, eller og bevise han, at han havde det uden Regnskab«¹⁸, og naar man kunde tænke sig det Forhold, at en fornem Bisp havde Kronens Len paa Regnskab, kan dertil næppe have knyttet sig de nedsættende Forestillinger som senere. Det omtales, at Kongen kunde give sine gode Mænd Løfte paa at beholde de Slotte, han overdrog dem, paa Livstid eller dog paa visse Aar; andre Len var derimod forlenede »paa Kongens Naade« (ad gratiam), saaledes at Kongen kunde tage Lenet tilbage, naar han vilde. Forsøger man paa at sammenstille en Liste over, hvilke Mænd der i Eriks Tid har styret rundt om paa Kronens Slotte, ser man deraf, at Slotshovedsmændene ret ofte blev

flyttede fra den ene Borg til den anden. Det er en Undtagelse, at Aksel Pedersøn (Thot) hele Eriks Regeringstid igennem sad inde med Varberg i Halland; Erik Nilsson (Gyldenstjerne) havde Riberhus i det mindste fra 1419 til 1435; ellers kan der paa de større Slotte oftest nævnes flere Hovedsmænd i Eriks Tid, skønt vore Oplysninger er rent tilfældige og sikkert meget ufuldstændige. At adskillige af Kronens Slotte var satte i Pant, kan der ingen Tvivl være om, men af det Par Oplysninger, der findes om saadant, er der ikke meget at lære.

Ligesom i Herrederne havde Kongen fra gammel Tid ogsaa i hver Købstad en Foged, som oppebar Kronens Indtægter af Byen, tilsaa dennes Styrelse og sørgede for Udførelsen af Domme; men her ændredes dette Forhold mindre end paa Landet. Den Slotsherre, der trængte sig ind mellem Kongen og Herredets Ombudsmand, fik kun undtagelsesvis Myndighed i Byerne; det skete ene, naar der her laa et kongeligt Slot, hvis Hovedsmand da af sig selv kom til at repræsentere Kongen i Købstaden og oftest lod de daglige Forretninger i denne besørge af en Underfoged omtrent ligesom paa Landet af Herredsfogden. Som Regel vedblev derimod Byerne at have en særskilt Foged, som stod umiddelbart under Kronen. Men denne Fogeds Myndighed var i Tidens Løb blevet meget indskrænket af Byernes borgerlige Myndighed, Borgemester og Raad, og betydningsfuldt var det især, at man ved Overgangen til det 15. Aarhundrede sammen-smeltede Byernes mange spredte Afgifter til en eneste, By-skatten kaldet, som da lignedes paa Borgerne af Magistraten og af denne indbetaltes til Kongen. Fogedstillingen blev efterhaanden mindre anset, og naar man hist og her i Eriks

Tid ser den beklædt af mindre Adelsmænd, var det langt oftere en borgerlig, der havde Bestillingen, og han stod i Rang under Byens Borgemestre og Raadmænd: ofte endte det med, at en Foged selv blev optaget i Byraadet, undertiden uden at opgive sit kongelige Embede. Til Adskillelse saavel fra Slotsfogderne som fra Herredsfogderne begyndte man at kalde Fogden i Købstæderne Byfoged, et Navn, der hurtigt vandt Overhaand ¹⁹.

III. Erik overfor Adel og Gøjstlighed.

Den stærke Kongemagt, som Valdemar Atterdag og Margrethe skabte, havde haft en kraftig Modstander i den danske Adel. Gentagne Gange havde Jyderne staaet med Vaaben i Hænde mod Valdemar, og endnu i Margrethes første Aar spores der Forbindelser mellem danske Stormænd og den meklenburgske Fyrsteslægt, som grænser til Landsforræderi. Senere hen under Dronningens Regering var sligt ganske ukendt, og det gaar heller ikke igen under Erik af Pommern. Da kan kommer i Kamp med Holstenerne, er det ikke saaledes som under Valdemar, at Kongen stadig maa regne med, at de indfødte Stormænd kan stille sig paa Modstandernes Side imod ham; alle Danske staar enig sammen, og skønt Krigens siden vendte sig saa stærkt til Kong Eriks Skade, var der ingen, der svigtede ham i det egentlige Danmark. Selv i det omstridte Sønderjylland, hvor baade Kongen og Schauenburgerne hver paastod at være den rette Herre, er der kun

faa Exempler paa, at en Adelsmand skifter Parti. Lige i Begyndelsen af Eriks Regering gik en Skare Holstenere, bosatte i Slesvig, over til Kongen, men fra da af stod de urokkelig paa hans Side, hvorvel Kampens uheldige Udgang maa have været følgesvanger for deres Gods i Sønderjylland. Blandt Eriks oprindelige Tilhængere var der kun een, der forlod ham, Klaus Lembek, og det mindede om Fortiden, naar denne krævede, at Kongen skulde lade en udenlandsk Fyrste dømme i deres indbyrdes Stridigheder.

Der ligger bagved dette en stor Ændring i Adelens Opfattelse af sin Stilling til Konge og Fædreland. Under de opløste Forhold i Aarhundredet efter Valdemar Sejr havde Herremanden i stedse videre Maal hævdet sin Ret til frit at vælge sin Herre; var han utilfreds med den Fyrste, han havde svoret »Mandsed«, opsagde han ham Troskab og Tjeneste og sluttede sig til en anden. Dette hang sammen med, at der i Danmark var adskillig flere end Kongen, der havde Ret til at have »Mænd«, Hertuger, Grever og Bisper. Den kraftige Kongemagt havde nu faaet Bugt med de verdslige Lensfyrster, ene den slesvigske Hertug undtaget; Bisperne havde mistet deres store Selvstændighed, og med den nye Stilling, hvori de kom til Kronen, forsvandt deres gamle Ret til at »tage Mænd«. Fra Margrethes og Eriks Tid stod det fast, at i Danmark tjente enhver Adelsmand Kongen og Riget, selv om han maaske havde Gods eller Len af en Biskop.

I nøje Sammenhæng hermed staar det, at man ikke mere bliver Adelsmand ved at mælde sig til Kongen eller Lensfyrsten og aflægge ham den særlige »Mandsed«; man fødes til at være Adelsmand, og stammer man fra Herre-

mandsslægt, er man i sig selv Herremaand, skylder Riget den særlige Krigstjeneste og nyder de Rettigheder, som Loven hjemler. Vil man paa denne Tid afgøre, om en Mand er Adelsmand eller ej, spørger man ikke om hans Ed eller Tjeneste, men om hans Forfædre; i 1408 fik Kristjern Frelavson, som længe havde boet i Ribe, Vidnesbyrd af Raad og Menighed om, at han er »fri og født af gode Riddere og Svende« og aldrig havde været Borger i deres By, men »brugt sin Frihed, som andre Riddere og Svende plejer«²⁰.

Hertil svarer paa den anden Side, at Kongen ligefrem kan udnævne Adelsmænd, optage nye Mænd i den privilegerede Stand og tildele dem de adelige Friheder. Dette gjorde Kong Erik ved at udstede Adelsbreve, maaske nærmest efter svensk Mønster. Et saadant Brev indeholdt, at Kongen for den tro Tjeneste, som Brevviseren havde ydet ham og Riget og ogsaa skulde gøre i Fremtiden, undte ham Frihed og Frelse for ham og hans ægte Afkom. Flere af Eriks Adelsbreve stammer fra 1416 og er udstedte i Flensborg til Svenskere; de har da nok været Lønningen for beredvillig Krigstjeneste, ydet i det omstridte Land. Ofte tildeltes Udmærkelsen efter Anmodning af en eller anden Adelsmand, der ønskede at skaffe en tro Tjener en Belønning; saaledes siger Hr. Anders Offesøn, at han har tilhjulpet Brødrene Svenning og Nils Andersson at »fange deres Frihed af Herskabet«. Senere hen begyndte Kong Erik ogsaa at tildele den ny Adelsmand et Vaabenskjold, som da blev baade beskrevet og aftegnet med Farver i Brevet. Vaabnet var oftest den Adelsmands, der havde hjulpet vedkommende til Adelskabet; Povl Mattisson, der fik Frelse paa Iver Jenssøn Dyres Bøn, fik saaledes Dyrernes Vesselhorn, Nils Nilsson, som

skyldte Erik Nilsson Gyldenstjernes Forbøn sit Adelsbrev, fik i det mindste en halv gylden Stjerne; i det ovennævnte Tilfælde undte Anders Offeson de to Brødre »min Moders Skjold og Hjelm med mig«²¹.

Overgangen fra Krigs- og Tjenesteadel til Fødselsadel foregik hele Europa over, og dermed begyndte Riddernavnet at tabe sin gamle Glans. Derimod fandt Fyrsterne paa at oprette ridderlige Broderskaber, hvori et snævert Udvalg af højfornemme Mænd optoges, forenede ved en fælles Gudstjeneste, medens de bar et eller andet symbolsk Hædersmærke; det var Begyndelsen til en senere Tids Hofordener. Ældst af denne Art Ridderlav er vel den engelske Hosebaandsorden, stiftet 1343, men den fandt talrige Efterlignere rundt om, og bl. a. stiftede i Eriks Tid Kong Sigmund en Drage- eller Lindormeorden, hvis Ærestegn tydes som Symbol paa det overvundne Kætteri. Kong Erik havde som Svigersøn af Englands Konge tidlig faaet Hosebaandet, og Sigmund sendte ham 1419 ved en særlig Udsending Lindormen i Guld, prydet med Ædelstene. Længe før havde Erik imidlertid selv oprettet en Orden: den gaar vel endda tilbage til Margrethes Tid, siden den allerede omtales 1413. I dette Aar kom en flandersk Adelsmand, som efter Tidens Skik havde gjort Korstog til Preussen, paa Hjemvejen til Danmark og besøgte Erik paa Vordingborg Slot. Han fortæller, at Kongen bød ham til Middag hos sig og ved den Lejlighed skænkede ham »sin Orden«; han afviste den dog, fordi Kongen dengang var en Fjende af de tyske Ordensriddere. Nogle Aar efter omtales det i Preussen som meget mistænkeligt, at mange livlandske Adelsmænd, »Riddere og Knægte af de mægtigste og højeste Slægter«, bar »des Ko-

ninges Gesellschaft von Denemark, et Ord, der netop bruges om disse Ridderbroderskaber og deres Ordenstegn²².

Kongens nye Orden har næppe spillet nogen Rolle i Forholdet mellem ham og hans Adel, og Oplysninger om, hvorledes dette har været, før Aristokratiet senere hen rejste sig imod Kongen og hans hele Styrelsesmaade, er det ikke let at finde. Ret betegnende er det dog, at de adelige Slægtebøger ikke har noget ondt at fortælle om denne Konge, som til Slutningen blev afsat af Bisper og Rigsraader: det er i alt Fald en paafaldende Modsætning til de mange Anekdoter, de fortæller om Dronning Margrethe og hvad ondt hun har stræbt at gøre danske Adelsmænd. Ser man nærmere paa de Lensmænd fra Eriks Tid, hvis Navne vi kender gennem de ret tilfældige Oplysninger, der er bevarede, tør man vistnok deraf slutte, at Kongen i det hele har staaet i et godt Forhold til sit Riges Adel. Adskillige af de Fogder, der nævnes paa Slottene, hører til Smaaadelen; langt større er dog Tallet paa dem, der tilhører Rigets høje Adel, og særlig synes de vigtigere Slotte saa godt som udelukkende at have været forlenede til saadanne. Klart ses i alt Fald een Ting, som er af stor Betydning; den Indvandring af Ty-skere, der havde været saa stærk under de to foregaaende Regenter, træder nu ganske tilbage. Valdemar Atterdag havde i sine sidste Aar, efter at have gjort saa bitre Erfaringer om den indfødte Adels Upaalidelighed, i en væsentlig Grad søgt sine Slotslenesmænd blandt indkaldte eller indvandrede Ty-skere; Margrethe havde fulgt dette Spor. Ganske anderledes under Erik af Pommern: ser man bort fra den Gruppe Holstenere, som gik over til ham og som han med god Grund lønnede med Slotte og Len, findes der blandt hans Lensmænd

i Danmark knap en eneste, som der er Grund til at anse for indkaldt af ham.

Det er just ikke dette, man paa Forhaand venter, og det kan være rigtigt at godtgøre det lidt nærmere ved i det mindste at kaste et Blik paa de talrige danske Slotshovedsmænd, som træder os i Møde i de to store Forbund fra 1419 og 1423. Vi kan blandt dem først nævne Aksel Pedersen (Thot), et af de ældste Medlemmer af det danske Rigsraad: han har paa denne Tid ikke blot Varberg, men dertil endnu et Slot i Halland, Falkenberg, og to i Skaane, Falsterbo og Skanør; paa Lindholm sidder den skaanske Adelsmand Jens Grim, paa Helsingborg den jydske Herremand Jens Rudbæk. Paa Kongens nyerhvervede Hovedslot i København befaler den sjællandske Ridder Hr. Anders Nilsson, af hvis Hovedgaard Dronningholm endnu ses Borgpladsen ved Arre Sø; paa Vordingborg er Jep Brömle Hovedsmand. Paa Øerne Syd for Sjælland sidder paa Nykøbing først Iven Bryske, siden hans Broder Gerd; Anders Jakobson Lunge, Kongens Hofmester, har Ravnsborg paa Laaland og forener dermed Tranekær paa Langeland. Hovedslottet paa Fyn, Nyborg, er betroet til Sten Basse. Rundt om i Jylland møder os gode jydske Navne; Erik Nilsson (Gyldenstjerne) sidder paa Riberhus, hans Brodersøn Henrik Knudsen paa Ørum i Thy; paa Aalborghus hersker Erik Erikson (Banner), paa Tordrup Slot (nu Frisenvold) Peder Lykke. paa Koldinghus Nils Jonson af Slægten Lange. Danskhedens Forpost i Sønderjylland er Flensborg: her befaler paa denne Tid og endnu flere Aar efter, saa længe Borgen overhovedet er paa dansk Haand, Ridderen Morten Jenssen (Gyrsting).

Dette er altsammen Mænd af de bedste danske Slægter.

Af de Holstenere, der var traadt i Kong Eriks Tjeneste, er Erik Krumedige forlenet med Aalholm paa Laaland; Eler Rønnev sidder højt oppe i Jylland paa Lundenæs, medens hans Broder Tønne er blevet i Sønderjylland og har Ærø i Len; Otto van Knope er Kongens Hovedsmand paa Aabenraa. Af sikker tysk Herkomst er ellers kun en eneste, Hr. Vické von Vitzen, der sad inde med de to sjællandske Gaarde Højstrup og Abrahamstrup; han tilhørte en stor meklenburgsk Slægt, der var indvandret i Sverige med Kong Albrecht og herfra var kommet til Danmark; Hr. Vické eller Fikke var en af Eriks mest betroede Raadgivere, som vi ogsaa har nævnt som Underhandler paa Kongens Vegne. Dertil kan maaske, men ogsaa kun maaske føjes Brødrene Albrecht og Valdemar Bydelsbak, hvoraf den første havde Hindsgavl, den anden Stegehus paa Møen; det er dog ikke sikkert, at Slægten til Trods for sit tyskklingende Navn stammer fra Tyskland, og den havde i alt Fald været i Danmark i flere Slægtled.

Det er unægtelig et Billede, vidt forskelligt fra hvad man ser, naar man studerer Lensmandslisterne fra Valdemars eller Margrethes Tid, og det vilde ikke synderlig ændre Skikkelse, om man inddrog de øvrige, mere spredte Oplysninger, vi har om Kong Eriks Lensmænd. Jeg tror ikke, man kan nævne andre af tysk Herkomst end Rikman von Lauken, som fra 1425 og ind i Trediverne havde Hagenskov paa Fyn, og Henrik Rantzau, der 1433 ses at være Hovedsmand paa Slottet i Varde, bægge af Slægter, der allerede tidligere kan paavises i Danmark, og saa en Hovedsmand paa Holbæk, hvis Navn lyder dansk nok, nemlig »Hr. Gaas«, men hvis Segl fortæller os, at han egentlig hedder Goos van

Hitzaker, og som saaledes har haft sit Hjem i den lille By Hitzacker ved Elben i det Brunsvigske²³.

Naar dertil endnu føjes, at Kong Erik som Hersker over hele Norden satte danske Adelsmænd efter en stor Maalestok til Hovedsmænd paa de svenske Slotte, saaledes som allerede Margrethe havde gjort, og naar de i hans Tid ogsaa begyndte at brede sig til Norge, medens omvendt ingen Svensker eller Nordmand, saa vidt vi veed, fik Embede i Danmark, kan dette kun yderligere stadfæste, at der herskede et trygt Tillidsforhold mellem Kong Erik og hans »gode Mænd« i Danmark.

De Tider var længst forbi, da Ærkebisen i Lund var de danske Kongers farligste Modstander: Episkopatet i Danmark havde søgt Ly hos Kongemagten, og Forbundet mellem dem styrkedes ved, at Kongen ved sine Forbindelser med Pavedømmet havde Hovedindflydelsen paa Besættelsen af Landets Bispestole. Dette nye Forhold var begyndt under Valdemar Atterdag, og i hans Tid mærker man endnu enkelte Efterdønninger fra den foregaaende Tidsalder; Margrethe havde derimod vundet Højgejstligheden ganske for sig ved sine rige Gaver og hele religiøse Holdning.

Kong Erik overtog Styrelsen i et Øjeblik, da der herskede stor Uro i den katholske Kirke. Konciliebevægelsen havde rejst sig med sine Krav paa, at Kirken skulde reformeres i Hoved og Lemmer; Gejstligheden skulde renses, de mange Misbrug, der havde indsneget sig ved den pavelige Kurie, fjernes og Pavens overalt indgribende Magt begrænses. Spørgsmaalet blev brændende ved Paveskismaet;

i Stedet for den romerske og den avignonske Pave havde Kirkeforsamlingen i Pisa 1409 valgt Johannes XXIII, men de to andre Paver havde ikke opgivet Pavenavnet. Saa sammentraadte i 1414 Konciliet i Konstanz; det havde Sympathien for sig næsten overalt i Europa, og sikkert har ogsaa Erik af Pommern fulgt dets Sag med største Interesse, sammenkaldt som det var af Kong Sigmund, hans nære Frænde og fyrstelige Ven. Fra Danmark mødte som Fuldmægtige to Bisper, den gamle Hans Skondelev fra Slesvig og den unge talentfulde Peder Lykke fra Ribe; de ledsagedes af to Riddere og et anseligt Følge, og de havde tillige politisk Ærende; vi har hørt, hvorledes denne Sendefærd skaffede Kong Erik Sigmunds Stadfæstelse paa Nyborgdommen. I Konciliets Forhandlinger deltog især Peder Lykke med stor Iver og vandt ikke ringe Anseelse; da Pave Johannes efter at have lovet at nedlægge sin Værdighed i Stedet flygtede fra Konstanz, var Riberbispen en af dem, der udsendtes for at formaa ham til at vende tilbage, og senere ledsagede han Sigmund til Frankrig for at forhandle med den avignonske Pave.

Skismaet gjorde Kirkeforsamlingen Ende paa ved at gennemføre Valget af Pave Martin V, men ellers var det ikke store Ting, der kom ud af de fireaarige Forhandlinger i Konstanz, og i Størstedelen af Kong Eriks Tid bevaredes da i det hele de gamle Forhold i Kirken uden synderlig Forandring. Ligesom tidligere greb Paven stærkt ind ved Besættelsen af Kirkeembederne, og for Kong Erik maatte det være af stor Vigtighed at staa sig godt med Rom. Det gjorde han da ogsaa. Han var vel ikke helt glad ved de Mæglingsforsøg, Paven flere Gange forsøgte i den sønder-

jyske Strid, og han blev yderst opbragt, da Martin V tænkte paa ligefrem at opkaste sig til Dommer i Striden, efterat Sigmund havde fældet sin Dom. Dette blev jo dog afværget, omend maaske mere ved Sigmunds Indflydelse end ved, hvad Erik selv kunde udrette i Rom. Ogsaa ellers kunde der vel undertiden komme en Kurre paa Traaden, og en Gang skrev Pave Martin ret vredt til Erik, klagende over, at han fra ham havde modtaget et Brev, fuldt af uhæderlige Ord, upassende for den kongelige Værdighed; han kan ikke tro, siger han, at det kommer fra Kongen selv, og sender ham derfor en Kopi af Brevet, forat Erik kan se, hvilke Sekretærer han har²⁴. Dette var dog Undtagelser. Som Regel lyttede Paven efter tidligere Tiders Skik med Velvilje til de Ønsker, Kongen fremførte for ham, og Erik havde ogsaa blandt Kardinalerne Velyndere, med hvem han og hans Dronning udvekslede Gaver. En Indrømmelse af ikke ringe Betydning var det, at Paven, da Ærkestolen i Lund blev ledig 1418, paa Kongens Bøn fandt sig i at nedsætte Ordinationsafgiften fra 4000 Gylden til det halve²⁵.

Den Mand, der ved den Lejlighed blev Ærkebiskop, var Peder Lykke²⁶, som vi nylig nævnte som Kongens Udsending i Konstanz. Han, som tilhørte Billernes store Slægt, var kommet frem i Kirken ved Margrethes Gunst og var tidlig blevet brugt til Statssendelser; bl. a. var det lykkedes ham gennem flere Aars ihærdige Stræben at faa stiftet Ægteskabet mellem Erik og Filippa, og som Løn derfor var han blevet Biskop i Ribe. Da saa Ærkebisp Peder Kruse døde, blev Peder Lykke hans Efterfølger; Kong Erik havde gjort sit bedste for hans Valg, og da han skulde afholde sin første Messe i Lund, skænkede Kongen ham dertil den

kostbare Messehagel. Siden indtog Peder Lykke Stillingen som den danske Kirkes Primas næsten hele Eriks Tid igennem, og Kongen havde i ham en fuldtro Ven og en udmærket Støtte. Han sympathiserede ganske med Eriks Stræben efter at skaffe Riget dets gamle Sydgrænse igen; selv fremtraadte han under Processen om Slesvig for den kejserlige Kommissarius og afgav sit Vidnesbyrd om Sønderjyllands Danskhed; han gjorde, hvad han kunde, for at hindre, at den kongetro Hans Skondelev som Biskop i Slesvig fik Holsteneren Henrik von der See til Efterfølger (foran S. 66). og da Konciliet i Basel havde valgt en slesvigsk Kannik til sin Indsamler i Norden, nedlagde Peder Lykke en energisk Protest mod, at en Mand, der »hører til vor naadigste Herres Dødsfjender, siden han er fra Holsten«, skulde have Myndighed i den nordiske Kirke. Heller ikke den danske Krones Ret til Estland glemte han at kæmpe for, naar Lejligheden var der; da han i 1425 holdt en Synode i Lund med alle sine Lydbisper, udtalte han udtrykkelig, at han blandt dem savnede Bispen af Reval.

Ogsaa til Landets øvrige Bisper stod Erik i venligt Forhold, og der spores i hans Tid ingen Strid om noget Bispevalg. Bisperne hørte til dem, med hvem Kongen raadførte sig hyppigst, og han anvendte dem meget i Statsærender; vi vil endda under den fortsatte Kamp i Sønderjylland træffe en Biskop nævnt i forreste Række blandt dem, der forsvarede Flensborg mod Holstenerne. Paa den anden Side indlod Erik sig rigtignok ikke paa at vise Højgejstligheden de overstrømmende Gunstbevisninger, hvormed Dronning Margrethe havde overvældet den; til de store Gaver af Gods og Penge, som der er saa mange Exempler paa

fra hendes Tid, er der slet intet tilsvarende under Erik, som vel har ment sig ganske sikker paa Bispernes Tilslutning. Tværtimod har vi jo hørt, at han stod fast paa Kroens Ret ogsaa overfor dem, og naar han derved naaede til at tage en saa vigtig Besiddelse som Staden og Borgen København fra Roskildebispen, uden at denne vovede at fastholde sin Indsigelse, har dette jo nok kunnet sætte ondt Blod og gøre Gejstligheden betænkelig ved den kraftige Kongemagt, som den selv havde hjulpet til at bringe op. Hvorledes virkelig Bisperne gik i Spidsen for den Opposition, der tilsidst rejste sig mod Erik og hans hele udstrakte Kongemyndighed, vil vi senere faa at se.

For Birgittinerordenen arvede baade Erik og Filippa den varme Interesse, som Dronning Margrethe havde følt, og straks i sine første Aar lykkedes det Kongen at skaffe Ordenen et Kloster paa dansk Grund. Allerede Margrethe havde planlagt et saadant og dertil henlagt Krongodset Grimstrup paa Laaland; men af en eller anden Grund var Planen stillet i Bero. Erik optog den paa ny og begyndte at opføre Klosterbygningerne i Kirkebyen Skemminge tæt ved Grimstrup; han skænkede dertil Godset Kyse paa Sjælland, som Margrethe havde købt, og i 1417 udgik der en Befaling fra Kongen sammen med Lunde Ærkebisp om, at alle og enhver i de tre Riger skulde betale een Penning til Klosters Bygning, gifte saavel som ugifte og Forældre for deres Børn, naar disse var over 16 Aar gamle. Fra Ordenens Moderkloster i Vadstena sendtes der Munke ned for at indrette Klosterlivet, og i 1418 kunde Kongen bede Paven stadfæste den ny Stiftelse, som nu fik Navnet Maribo. Fra mange

Sider modtog Klostret Gaver, og endnu i Eriks Tid er sikkert saavel den anselige Klosterkirke som de mange andre Bygninger, der krævedes efter Ordensreglerne, blevet fuldførte. Landsbyen Skemminge gav Plads for en lille Købstad, som 1416 fik Handelsrettigheder ved et kongeligt Privilegium²⁷.

Ogsaa for ældre Munkeordener havde Erik Interesse, og to af de strengeste Ordener fra Korstogenes Tid blev ved hans Hjælp forplantede til Danmark, nemlig Kartheuserne og Karmeliterne. Med Kartheuserne kom han i Forbindelse gennem en Nederländer, Gosvin Comhaer. Deunes Fader Gert af Gossen var indvandret til Danmark under Margrethe, hvis Montmester han blev, og Sønnen kom i Eriks Tid her til Landet: det var en from Mand, som i sit Hjem skal have været Prior for et Kartheuserkloster, og han vakte Eriks Sympathi for denne Munkeorden. Det har nok været efter hans Opfordring, at Kongen gjorde Skridt til at faa oprettet et Kartheuserkloster i Aarhus Stift og dertil skænkede Gods i Tjæreby; Biskop Ulrik, som havde fulgt efter Bo i Aarhus, henlagde hertil to gamle Benediktinerklostre. Vor Frue i Randers og Nørrekloster i Glenstrup, som sagdes at være ganske i Forfald (1428). Tre Aar efter bad Kongen Paven befuldmægtige nogle Bisper til at træffe en endelig Ordning, men det er tvivlsomt, om Klostret virkelig blev indrettet, og det fik i alt Fald kun en stakket Tilværelse; Gosvin selv, der var udnævnt til dets Prior, sendte Kongen 1436 som Biskop til Island, og de Klostergodser, som var henlagte til Kartheuserne, kom i Stedet til det nystiftede Birgittinerkloster i Mariager, usikkert om endnu i Eriks Tid eller snart derefter²⁸.

Mere Held med sig havde Erik overfor Karmeliterne. Allerede 1410 skal han have skaffet denne Orden et Kloster i Landskrone, hvor han anlagde en ny Købstad; i egen Person siges han at have modtaget de fra Tyskland kommende Munke og i højtidelig Procession ført dem til deres nye Bo, hvortil han selv skænkede dem Grunden. 1418 oprettede Erik et Karmeliterkloster i Skelskør, 1430 et i Helsingør, Mariæklostret, hvis anselige Bygning, genopført efter en Brand i 1450, endnu staar og afgiver Plads for Byens Hospital²⁹.

Karmeliterne søgte især til de smaa Købstæder ved Kysten, der blomstrede godt frem i Eriks Tid, og Erik selv grundlagde ogsaa flere Graabroderklostre i Strandkøbingerne, 1419 saaledes baade i Nykøbing paa Falster og i Malmö, Aaret efter i Helsingør. I Flensborg nød et ældre Kloster af Franciskanerordenen hans højeste Gunst, og det lykkedes ham at gøre Munkene til ivrige Tilhængere af den danske Sag hernede i den vigtige Grænseby. De kom derved i en vis Modsætning til Cistercienserne i Ryd Kloster i Angel, der hældede til holstensk Side og som Erik ikke havde formaaet at vinde; han havde bl. a. gjort en Munk i dette Kloster til Abbed for Cistercienserklostret i Knardrup paa Sjælland, men denne følte sig fremmed blandt de Danske, paastod endog i en Skrivelse til Paven, at han i den Grad blev hadet af Kongens Raader, at han maatte frygte for sit Liv, og flygtede tilbage til Ryd. Cistercienserne her og Graamunkene i Flensborg kappedes bl. a. om at erhverve et Bedehus i Krokris udenfor Flensborg, hvor der sagdes at foregaa Mirakler; Erik fik baade Martin V og hans Efterfølger, Eugenius IV, til at give Franciskanerne dette. men

Hertug Henrik overdrog det til Rydkloster, der sikkert ogsaa er kommet i virkelig Besiddelse deraf³⁰.

Naar Erik beskyttede Birgittinerne, var han derved i Overensstemmelse med sine Prælater og Præstestanden i hele Norden; derimod er det tvivlsomt, om det samme kan siges, naar han interesserede sig saa meget for de andre Munkeordener. Paa det Bispemøde, som Peder Lykke holdt i København 1425, vedtoges i alt Fald Bestemmelser, sigtende til at underkaste Munkene en skærpet Kontrol af Biskop og Sognepræster, og det kan da nok være, at Bisperne ikke har sympathiseret med Eriks Indstiftelse af nye Klostre, men i sig selv er der næppe Tvivl om, at det religiøse Liv pulserede kraftigere blandt Munkene end i Højkirken³¹.

Om et sundt Syn hos Kongen for, hvor der var Fremskridt at gøre, vidner i alt Fald den Plan, han fattede om at skaffe Danmark et Universitet. Medens Universiteterne i Italien, Frankrig og England var voksede langsomt frem, var man i Tyskland kommet ind paa at skabe saadanne ved Regeringsforanstaltninger, støttet paa Tilladelse af Paven; Karl IV havde vist Vejen ved at oprette Universitetet i Prag, og siden var der i Tyskland grundlagt seks andre Højskoler; Polen havde faaet sit Universitet i Krakau, for Ungarn havde Sigmund oprettet et i Ofen. Talrige Nordboer søgte til disse Lærestalter, og det var da sikkert en sund Tanke af Kong Erik at forsøge paa i Stedet at skaffe Lærdommen et Hovedsæde i Fædrelandet. Han søgte Pave Martin om Tilladelse til at oprette et »studium generale« i Danmark; det skulde knyttes til en eller anden af Rigets Hovedkirker og Lærerne lønnes af dennes Præbender. Paven imødekom Kongens Ønske (1419), dog med en væ-

sentlig Undtagelse; Eriks Supplik fik nemlig den Paategning: »fiat præterquam de theologia«. Det vil sige, paa det kommende Universitet skulde man kunne studere Filosofi (»artes«), Jura og Medicin, men ikke Theologi, og man fatter nok, at Pave Martin, der rundt om saa, at Universiteternes Theologer var de ivrigste Forkæmpere for Reformerne i Kirken og for Kirkeforsamlingens Myndighed som staaende over den pavelige, ikke har været ivrig for at skaffe den Art Lærdomme et nyt Sæde; da han samtidig tillod Opretelsen af et Universitet i Rostok, blev ogsaa der Theologien ndelukket. For Erik derimod berøvede denne Undtagelse Privilegiet al Betydning; det har jo sikkert været først og sidst for at skaffe Nordens gejstlige Løjlighed til i deres Hjemland at faa deres theologiske Opdragelse, at han har søgt Pavens Tilladelse, og Pavebullen om det danske Universitet kom da til at henligge ubenyttet. Ganske betegnende for den Trang, der virkelig var til at faa et Universitet oprettet i Norden, er det dog, at man i Sverige optog Tanken lige efter, at man havde rejst sig mod Kong Erik, uden at man rigtignok kom videre dermed end han selv³².

IV. Eriks Stilling til Købstadvæsen og Handel.

I Begyndelsen af det femtende Aarhundrede spores en vis Fremgang i det danske Næringsliv. Den Ro og Orden, som Margrethe havde skaffet Riget, den Fred, der indtraadte paa Søen, efterat Kampen med Meklenburgerne var bragt

til Ende og Vitalianerne fordrevne fra de danske Farvande, har tilladt Landets naturlige Hjæpekilder at trives. En ikke ringe Rolle har vistnok den stærke Indvandring af Tyskere til de danske Købstæder spillet; deres Bosættelse er i sig selv et Tegn paa, at det kunde lønne sig at være dansk Borger, og de har medbragt en Handelskyndighed og en Kapital, som de indfødte ofte savnede. Midtpunktet for al Omsætning i Danmark var ligesom for de store Markeder, der hvert Efteraar holdtes ved Skanør og Falsterbo. Det var Udlændinge, som hertil bragte Varer fra fremmede Lande og igen udførte den Sild, som fangedes i Øresund, og dette Forhold ændredes ikke; den danske Købmandsstand kunde ikke i den udenrigske Handel tage det op med de tyske Købmænd, som her havde alle Fordelene paa deres Side. Anderledes i den indenrigske Omsætning; hvor store Friheder Hansekøbmændene end efterhaanden havde erhvervet, her stod de dog tilbage for de indfødte, og man skimter, at denne Indenrigshandel har været i god Fremvækst. Paa denne Tid synes man ogsaa i Danmark at have faaet den Vare frem, som siden i lange Tider kom til at spille Hovedrollen, Hornkvæget nemlig. Landets store Rigdom paa Kvæg træder i det mindste frem; man sporer den i Klageskrifterne fra de slesvigske Stridigheder, og naar de holstenske Grever foretager deres Hærgetog ind paa Kongens Grund, vender de tilbage med et Bytte i Kvæg, for hvilket Krønikerne nævner umaadelige Tal. Sagnet fortalte ogsaa, at Hanseaternes Formaal med deres Tog mod København i 1428 var at hente det danske Oksekød; derfor kom de med Skibe, fulde af Salt og tomme Tønder, men de Danske spottede dem ved at stille en Ko frem nede ved

Stranden og bede Tyskerne prøve paa blot at rykke den et Haar ud af Halen ³³.

Denne begyndende Ophlomstring har aabenbart vundet Eriks største Interesse, og han gør sit bedste for at støtte og fremme den. Margrethe havde indskrænket sig til at stadfæste Købstædernes gamle Rettigheder; Erik føjer derimod oftest til sine Privilegiestadfæstelser nye Punkter, og hele Købstadlovgivningen tager Fart. Ja, den faar en ganske ny Karakter; tidligere var det væsentlig Borgerne selv i de enkelte Byer, der formede den Byret, de ønskede for deres By, og saa søgte Kongens Stadfæstelse paa den; med Erik af Pommern begynder Regeringen selv at tage Initiativet og søger at værne Købstæderne og den danske Handel mod udenlandske og indenlandske Konkurrenter, baade mod Bønderne i Danmark og mod de fremmede Købmænd, der tager Næringen fra Landets egne Børn. Og Erik nøjedes derfor heller ikke som Forgængerne med at give hver enkelt By visse Privilegier; han er den første, der udsteder Fællesregler for Købstæderne, i alt Fald indenfor en hel Landsdel. I Aaret 1422 forhandlede han desangaaende med Sjællænderne; han henviste til, at Borgere og Købstædmænd havde været i Ringsted og klaget for ham i Nærværelse af Raad, Klerkeri og Ridderskab; siden havde han kaldt for sig i Roskilde Bisp Jens og de andre Prælater og Ridderskab af Sjælland, dertil Købstædmændene selv, »de fornuftigste og bedste, vi vidste der i Landet at være«, og hvad de underviste og raadede ham til, paabød han nu som Regler, gældende overalt i Sjælland. Saaledes fremkom den mærkelige Forordning af 15. Febr. 1422 ³⁴.

Hvad Købstædmændene klagede over og hvad Kongen

søgte at raade Bod paa saavel ved denne Forordning som ellers ved sin Købstadlovgivning, var, at andre drev den Næring, som burde være Købstædmændene forbeholdt; »det, som de skulde have deres Bjærgning og Købmandskab af og holde skelligt Regimente med, det har nu andre Mænd paa Landet, som er Bønder og Vornede og Forprangere i Landet«; saadanne drev Købmandskab, »vandrede Landet rundt til nye Fiskerlejer og købte der, hvad de lystede, og gjorde Forkøb baade paa Sild, Fæ og allehaande Købmandskab«. I Modsætning dertil indskærper nu Kongen, at Købstædmændene har Eneret til at drive Handel og Købmandskab, og han anslaa dermed den Grundtone, der lyder gennem dansk Købstadlovgivning Aarhundreder igennem. Erik uddrog allerede Konsekvenserne deraf i de forskelligste Retninger.

Først og fremmest bliver da Handel paa Landet, Landkøb, strengt forbudt; al Handel skal foregaa i Købstæderne paa deres Torv og paa de fra Arild kendte Markeder. Undertiden gik man videre og foreskrev Bønderne i en vis Kreds, til hvilken Bys Torv de ene maatte søge; saaledes befaledes det for Korsørs Vedkommende, at Bønderne i de tre nærmest liggende Sogne skulde søge denne Købstad og ingen andre. Erik søgte ogsaa at sikre Købstæderne mod de ulovlige Havne, mod de smaa Fiskerlejer eller saakaldte Bondehavne, hvorfra Bønderne drev Handel til Købstædernes Skade. Vi vil, skrev han til Kærteminde, at hvilken som Gods ind- eller udskibe skal, skal gøre det i vore Købstæder, som gammel Sædvane har været, og ikke andensteds; kun derved kunde ogsaa Kronen være sikker paa at faa sin rette Told,

ligesom at de Udførselsforbud. Kongen udstedte, blev overholdte.

Ligesaa vigtigt blev det dog at sikre Købstædmændene Hovedfordelen af den Handel, der foregik paa deres Bys Torv, og her optog man da og skærpede de allerede fra tidligere Tid kendte Regler, der gik ud paa at indskrænke fremmedes Handel, »Gæsternes« Deltagelse i Omsætningen. Naar der er Torvedag, forordnede Kongen 1422, skal Borgerne stikke et Tegn ud, og saa længe det staar, maa ingen købe og sælge uden bofaste Bymænd og Borgere; men det maa ikke staa længere, end til Klokken slaar ti, og derefter kan da sælge og købe Gæst eller hvo, der vil. Men selv saa gjaldt dog helt andre Regler for Gæster end for selve Byens Borgere. Gæsterne maatte ikke, som vi vilde sige, sælge en detail, men ene i større Partier, Lærred og Klæde i hele eller halve Stykker. Salt i Tønder eller Pund. Staal i hele Fade. Gæsterne skulde desuden kun handle med Borgerne, ikke indbyrdes; kun hvad de havde Brug for til egen Kost, kunde de købe af Bønderne, alt andet maatte de skaffe sig fra Bymændene. Paa denne Tid bredte sig ogsaa den Skik, at Købstæderne ved Siden af deres ugentlige Torvedag holdt store Markeder een Gang aarlig, oftest om Efteraaret, naar man kom hjem fra det skaanske Fiskeri; »Jarmarkeder« kaldtes de med et tysk Ord, og Kongen gav flere Byer Tilladelse til at holde saadanne.

En anden Hovedside af Eriks Købstadlovgivning angaar Haandværkerne i Byerne. Disse var forenede i Lav, hvert Haandværk for sig, og dette passede jo godt med hele Tanken om, at hver skulde bjærge sig af sin Gerning og ikke blande sig i andres; 1422 indskærper Kongen ogsaa,

at alle »Embedsmænd« skal bjærge og ernære sig af deres »Embed«. Men man frygtede aabenbart, at Haandværkerne ved deres Foreningsret skulde skade andre Interesser, og man vilde sikre sig imod, at de vanskeliggjorde andre Adgangen til Haandværket. Erik slaar da i sin Handelsforordning fast, at den, som i en By vil »vinde et Embede«, skal for sin Indgang i Embedet betale saa meget som han giver Byen, naar han vorder Bymand, og ej mere. Fremfor alt indskærpes, at Byens Magistrat skal have Tilsyn med alle Haandværk og Magt til at dømme over Lavene sammen med Fogden, om de ikke vil overholde de givne Regler. I Forbindelse dermed fastslaas det, at ingen Haandværker skal kunne blive Borgemester eller Raadmand: saadanne skulde udelukkende tages af Byens Borgere og Købmænd. Selv stadfæstede Erik sammen med Dronning Filippa 1429 en Skraa for Guldsmedelavet i København; i Malmø var det derimod Magistraten, der fastsatte Lavsartiklerne under Henvisning til den Myndighed, den havde faaet af Kongen med Rigsraadets Raad.

Det var en betydelig Myndighed, som der paa dette og andre Omraader lagdes i Magistratens Hænder, og i alt Fald i Praxis blev baade Borgemester og Raad valgte af selve Bymenigheden. I Privilegierne for Kongens nye By Landskrone siges, at Byen skulde have to Borgemestre og tolv Raadmænd; Kongen indsatte de første, men fremtidig skulde de kejses af Menigheden, Mand i Mands Sted, »beskedne og uberygtede Dannemænd, som os og vort Rige og vor Købstad er tro«. Den en Gang valgte Magistrat holdt Kongen sin Haand over, og 1422 forordnes, at Menigheden ikke havde Ret til at afsætte nogen Borgemester, uden den kunde

bevise for Kongen og Rigsraadet med Skel, at »de ikke var Kongen, Købstaden og Riget nyttige«.

I Forhold til denne borgerlige Magistrat traadte Kongens Foged mere i Skyggen, saaledes som vi før har berørt, og enkelte Byer fik endog af Kongen det Privilegium at Magistraten selv maatte vælge denne Foged, saaledes Flensborg 1413 og Korsør 1425. Kongen lagde i alt Fald megen Vægt paa, at hans Embedsmænd ikke maatte paalægge Borgerne ulovlige Byrder. I Næstveds Privilegium 1426 hedder det f. Ex.: »Ingen skal have Magt eller Bud over Bymændene, uden vi selv eller hvem vi det særdeles befaler, men til Rigets Værn og Tørft skal de være redebonne og vore Breve og Bud staa efter deres yderste Eyne«; i Helsingborg skulde Byens Borgere holde Færgerne vel i Stand, men Kongen tilføjede, at »derover vil vi, at vore Fogder eller Embedsmænd skal dem intet ydermere tilsige om nogen Haande Stud, uden os og Riget nogen Orlog paa-kom, at vi dem da selv bad eller tilskrev med vore synderlige Breve«.

Overfor enkelte Købstæder viste Kongen sin Gunst paa mange Maader. Halmstad fik Fiskeret i den lakserige Aa, der løber forbi Byen, Svenborg undte han at nyde en Jord ved Kongens Mølle, i Korsør fik Bymændene Lov til at skære Rørtag til deres Huse paa Halskovnæs og til at lade deres Heste og Fæ græsse paa Sprogø, i Vordingborg fik Borgerne Fægang og Lov at hugge Brænde til deres Ildebrand i Kronens Skov Stensvid. Indflytningen af nye Borgere begunstigedes, i Kærteminde f. Ex. ved, at de kunde faa Jord »ukøbendes« af Kronens Grunde; i Korsørs Privilegier udtaltes, at ingen, hverken Fogder eller andre, maa hindre den i at

indflytte i Byen, som vil bjærge sig der ærlig og vil og kan forsvare sig med Ære.

En ganske særlig Interesse nærrede Kong Erik for Øresund. Siden 1416 var han Herre i København, og Byen er sikkert blomstret stærkt frem ved at komme over til Kronen; i 1422 stadfæstede Kongen Borgernes gamle Rettigheder og føjede nye til. Helsingør skylder ham saa meget, at han næsten kan betragtes som denne Bys Grundlægger; før hans Tid var den saa ringe, at den knap kunde regnes for en Købstad, men Erik flyttede den gamle Kongeborg fra Skrænterne Syd for Byen helt ud paa den yderste Pynt, Ørekrog, og Byen fulgte med; Erik kaldte den sin nye Købstad paa Krogen. Staden fik 1426 Privilegier, byggede over dem, som København havde, og de, der flyttede dertil, fik af Kongen Lov til at sidde fem Aar skattefrit, ja ti Aar, om de byggede Stenhuse. Alle Byens tre Klostre blev oprettede af ham, Graabrødrenes i 1419, Karmeliternes i 1430 og Sortebrødrenes vist i 1425.

Lige overfor Helsingør laa Helsingborg, som fra gammel Tid var en anseelig By med en stærkt befæstet Borg. Syd for den oprettede Erik derimod en helt ny By i Landskrone. Her laa tidligere en Landsby, der i et Pavebrev kaldes Hvaldenbæk; allerede 1410 skal Erik have oprettet et Karmeliterkloster her, 1413 fik Byen udstrakte Friheder. Det Navn, den fik, synes at vise, at Kongen har lovet sin ny By en stor Fremtid, og han sørgede for, at den blev besøgt af de Vesterlændinger, som begyndte at konkurrere med Hanseaterne; fra 1412 omtales et Kongebrev, »at de engelske Købmænd maa ligge i Landskrone«, og en af Byens Gader kaldes i hans Tid Hollænderstræde. Lidt sydligere endnu kommer

vi til Malmø, som Erik oftere viste sin Gunst; han gav blandt andet Stadens Borgemestre og Raadmænd for Troskab mod ham og Hertug Bogislaus Lov til at bære Guld og forgylt, »dem og vor By til særdeles Ære og Værdighed«; udtrykkelig siges det at være sket efter Rigsraadets Raad, og Brevet har Paategningen: »Efter Hr. Kongens særlige Befaling i Nærværelse af Raaderne«. Det var nok paa Kongens Foranledning, at der allerede 1419 arbejdedes paa Byens Mure: efterat Krigen med Hanseaterne havde vist, hvad Vigtighed Befæstningen af en saa betydelig Stad kunde have, optoges Arbejdet paa ny, Kongen befalede enhver i Malmø, »læg eller lærd«, at hjælpe til, og den Ringmur, der opførtes, var meget anselig, 9 Alen høj og tre Stene tyk. Paa den Tid agtede Kongen ogsaa selv at bygge et Slot i Malmø; han købte og tilmaageskiftede sig store Grunde nede ved Stranden, men om der blev taget fat paa Bygningen, vides ikke, og først Kristian III opførte det senere Malmøhus³⁵.

Der ligger et vidt fremskuende Blik bagved Eriks Interesse for Øresund. Kranset af blomstrende Handelsbyer, værnet mod Syd af den forhenværende Bispeborg i København sammen med det tilkommende Kongeslot i Malmø, lukket Nord fra af Helsingborg og det nye Slot paa Ørekrogen, det er et Billede, Kong Erik sikkert ofte har glædet sig ved, og i hvilken Grad han opfattede Sundet netop som et dansk Farvand, viste sig i hans Indførelse af Øresundstolden, som vi snart skal omtale.

Eriks hele Stilling til Næringslivet i Danmark vidner om, at han har haft en levende Følelse for, hvad der spirede i hans Rige; men om det er lykkedes ham at vinde de danske Købstædmænds Sympathi, kan alligevel nok være tvivl-

somt. Han gjorde meget for at støtte Borgerstanden; men hans ydre Politik var ikke gunstig for Trivselen af dansk Handel. Allerede hans Krig med Holstenerne medførte mange Byrder, som sikkert ikke mindst er baarne af Købstæderne, og selv om Kongen havde Overmagten til Søs, kan det ikke være andet end, at de holstenske Vitalianere har gjort megen Skade. Værre blev det, da Erik tillige kom i aaben Krig med de vendiske Stæder; en Tid har al Storhandel paa Danmark ligget ganske nede, og selv om Uenigheden med Hanseaterne vel nok har budt de danske Købmænd adskillige Muligheder, er der dog Grund til at tro, at Skaden har været størst. Da Rigsraadet tilsidst vendte sig mod Kongen, var der heller ingen Købstad, der løftede en Haand til Forsvar for Erik, medens Bønderne, overfor hvem Kongen ikke vides at have gjort noget særligt, rejste sig til Opstand rundt om i Riget.

Megen Skade har Erik i alt Fald gjort ogsaa Handelslivet ved sin Møntpolitik. Margrethe havde reformeret det danske Møntvæsen og efter engelsk Mønster slaaet en Sølvmønt, der kaldtes Sterling. Disse Mønter skulde gælde for fire Penninge, men Hanseaterne klagede over, at de langt fra var saa meget værd, og selv om Dronningen kæmpede for sin Mønt, synes den dog oftest kun at være regnet for en Trepønning. Saadanne Mønter sloges ogsaa i Eriks første Tiaar, men under Kongens voksende Pungenød greb han i 1422, som vi før har onttalt, til ren Møntforfalskning, idet han slog en Kobbermønt, som han vilde tvinge igennem som en Sterling. Det vakte den største Vrede i Hansebyerne, sikkert ikke mindre i Danmark selv: endnu en halv Meuneskealder efter indførte man i en Kontrakt, at Betalingen

skulde ske i gæve Penninge, »Kobbermønten undtagen, om den vorder gængse«. For at vinde Hanseaternes Venskab blev Kobbermønten dog atter indkaldt allerede 1423. og Aaret efter traf Filippa en Aftale med Hansestæderne, der var vel egnet til at bringe dette gamle Stridspunkt ud af Verden. De ældre danske Mønter blev sat ned, Firpenningen saaledes til at gælde to Penninge, og Dronningen lovede at slaa Mønter af samme Godhed som de hanseatiske, især en Sekspenning eller Søsling. En saadan blev virkelig ogsaa præget, men den er kun bevaret i saa ringe Tal, at der er god Grund til at tro, at den ikke har været længe i Brug. Om Kong Erik endda ikke er vendt tilbage til sine Kobberpenge, maa staa hen, men i hans senere Aar prægedes større Mønter, saakaldte Groter eller Nipenninge, men rigtignok af saa daarligt Sølv, at de var langt fra at have denne Værdi³⁶.

V. Kong Erik overfor Hanseaterne.

De danske Konger havde fra først af stillet sig ret gunstigt overfor Hanseaternes Handel i Danmark og havde med Glæde set det store Marked vokse frem, der hvert Efteraar kaldte saa mange Skibe og Købmænd sammen ved Skanør og Falsterbo. Paa mange Maader var Omsætningen belastet til Fordel for Kronen, og paa en Tid, hvor ellers Kongens Indtægter gik ned ad, blev Toldafgifterne fra Skaanemarkedet Kronens vigtigste kontante Indtægtskilde.

Men Forholdet førte ogsaa til endeløse Kævlerier mellem Købmændene og Kongen med hans Fogder. Da Valdemar

Atterdag paa ny rejste Kronens Magt i Danmark og 1360 blev Herre i Skaane, fulgte snart hans voldsomme Sammenstød med Hanseforbundet; overfor hans Forsøg paa hensynsløst at udnytte sin Herskerstilling stod Stæderne fast sammen, og selv om de ved den første Krig led Nederlag, optog de snart efter Kampen med større Held: i Forbund med de nordtyske Fyrster tvang de Kongen til at forlade sit Land, og for at redde Riget nødsagedes Rigsraadet til at tilstaa Hansekøbmanden de gunstigste Vilkaar. Ved Stralsundfreden blev Privilegierne ikke blot udstrakte til alle Medlemmer af den tyske Hanse, men de blev ogsaa formede saa skarpt, at alle de før omstridte Punkter nu synes løste. Hvad der var tilstaaet Hanseaterne, maatte Margrethe stadfæste, først i sin Søn Olufs Navn, da det gjaldt at vinde dem for hans Valg i Danmark, siden for Erik af Pommern, da de havde hjulpet Dronningen til at faa Ende paa Striden med Albrecht af Meklenburg i Sverige.

Hurtig viste det sig imidlertid, at selv den nøjeste Fastsættelse af Privilegierne ikke forslog til at sikre Hanseaterne. Kronens Pengetrang var stor, og fra dansk Side var man utrolig opfindsom, naar det gjaldt at finde nye Maader til at afpresse Købmanden Afgifter. Privilegierne stod paa Papiret, men Virkeligheden var meget forskellig derfra, hvad enten det drejede sig om Kræmmeren, der handlede paa Skaanemarkedet, eller Skipperen, der strandede i danske Farvande. Ogsaa efter 1398, da Erik af Pommern havde stadfæstet Privilegierne fra 1370, lyder der stadige Klager fra Hanseaternes Side; idelig forhandles der, uden at man kommer Løsningen et Skridt nærmere.

Under Eriks selvstændige Styrelse blev det ikke bedre.

Allerede paa Nyborgmødet i 1413 mødte Hanseaterne for ham med deres Klager, og siden gentager det samme sig Aar efter Aar, Haand i Haand med de egentlige politiske Forhandlinger. De gamle Spørgsmaal blev ikke løste, og nye kom stadig til. Om nærmere Fastsættelse af den »redelige Bjærgeløn«, som Købmanden skulde give ved Skibbrud, havde der været lange Forhandlinger i Margrethes Tid; i Nyborg fremlagde Hanseaterne et Forslag til nærmere Taxter, fire Aar efter kom det igen frem, atter forelagdes det i 1423, men Enighed opnaaede man ikke³⁷. Der var Strid om de ved Privilegierne fastsatte Afgifter, ikke mindre over nye Afgifter eller Udpresningsmaader; under Erik synes man bl. a. at have prøvet paa ved Skaanemarkedet at indføre en i Tyskland kendt Retssætning, hvorefter alt, hvad der berørte Jorden, var Kongens, en Skude, naar den rørte Grunden, Vogngods, naar Vognen væltede, ja selv Gæs og Høns, naar Købmanden tabte dem ud af Hænderne.

Valdemar Atterdag og Margrethe havde i deres Stridigheder med Hanseaterne først og sidst været ledede af fiskale Hensyn; til Kronens Fordel vilde de udbytte de fremmede Købmænd, saa meget de kunde. Erik stod paa samme Maade, men han havde tillige Blik for, at der i disse store Friheder, som de fremmede nød under deres Virken paa dansk Grund, var meget, der stred mod Kronens Ære og Højhedsret. Han klagede over, hvor uforenelig med Kronens Værdighed det var, at de af fremmede Byer udsendte Fogder i Skaane paa deres Fid kunde beskytte enhver, selv om det maaske var Kongens Fjender; han fandt det utilstedeligt, at Fogderne udøvede den mest udstrakte Domsret, »stokkede og blokkede«, hvem de vilde. Og saa havde Erik, hvad vi i

alt Fald ikke kan paavise om hans Forgængere, et aabent Øje for, at Hanseaternes store Handelsfriheder var Uret mod hans egne Undersaatter. Vi har set, med hvor levende Interesse han fulgte den begyndte Fremblomstring af Handel og Købstadliv i Danmark, og saa lidt som man i Skaane eller overfor skibbrudne strengt overholdt Hanseaternes Privilegier, saa lidt lod Erik sig binde af dem, naar han ved Forordninger og Privilegier stræbte at ophjælpe de danske Købstæder. Naar han søgte at indskrænke al Handel til Byerne selv og forbød at drive Forprang paa Landet eller i ulovlige Havne, ramte dette ikke mindst de fremmede Købmænd, og naar han indenfor hver By lagde stærke Baand paa Gæsternes Ret til at handle og købslaa, ja saa var det Hanseaterne, som først og sidst faldt ind under Begrebet Gæster.

Vi hører da ogsaa Hanseaterne klage over, at Kongen giver sine Byer Rettigheder, som er i Strid med de hanseatiske Privilegier, og vi ser modsat de danske Byer beraabe sig paa Kongens Frihedsbreve netop overfor de tyske Købmænd. I Malmø forbød man Hansekøbmanden at have Høser og Lærred til Fals, de hanseatiske Skomagere maatte ikke sælge Sko, naar Høstmarkedstiden var til Ende, Købmanden ikke købe sin Mad af andre end Byens Borgere. Magistraten forbød ogsaa Tyskerne at købslaa udenfor Byen, og naar de klagede, svarede der: »Vi har et Privilegium, og det vil vi følge i stort og smaat; efter Købmandens Privilegier spørger vi ikke«³⁸.

Vanskelighederne øgedes nu i høj Grad ved den Krig med Holstenerne, der var paabegyndt 1416 og siden kun blev afbrudt ved Stilstande, som overholdtes meget daarlig.

Kongen udstedte Udførselsforbud, og disse vakte megen Beklagelse i Hansestæderne; han lagde efter Tidens Skik Beslag paa de Skibe, som han havde Brug for, eller ogsaa paa deres Varer. Dertil kom Fribytteriet til Søs, thi vel var dette begyndt fra holstensk Side, men efterhaanden kom Nordboerne med, og snart var der ogsaa mange Vitalianere i Eriks Tjeneste.

Mangfoldig var den Skade, Købmanden led i Danmark og i de danske Farvande, endeløse de Plagerier, de var udsatte for. Danzig opstillede 1434 en Liste over, hvad Borgerne her havde at klage over; det løb op til 101 Punkter. Skibe var blevet tagne, nogle af Vitalianerne, andre af Kongens bedste Mænd; der nævnes Iven Bryske, Benedikt Pogwisch og Peder Okse. Af andre Skibe havde man i det mindste udtaget enkelte Varer, af det ene Salt og Olie, Harnisk og Klæder, af et andet Urter, Konfekt og Vin til Kongen selv. Over Strandinger er Danzigerne fulde af Klager. Den ene Foged efter den anden beskyldes for at have forgrebet sig paa Strandingsgoods, store Adelsmænd som Sven Sture eller Anders Nilsson. Hovedsmand paa Københavns Slot, og ringe Mænd som Tuve Bagge paa Kalundborg eller Fogden paa Skagen³⁹. Endda hørte Danzig nok til de Byer, der drev megen Skibsfart gennem de danske Farvande, men med Danmark selv havde Byen ikke synderlige Forbindelser og deltog kun lidt i det skaanske Fiskeri. De vendiske Stæder spillede her Hovedrollen, og de maa have lidt meget mere under Overgreb af enhver Art og ved alt, hvad Krigen drog med sig.

Man vil nu bedre forstaa Hanseaternes Holdning overfor Kong Erik, saaledes som vi tidligere har fulgt den paa

det politiske Omraade. At Kongen efterhaanden mistede den Sympathi, som han havde vundet ved at hjælpe det »gamle Raad« til Magten i Lübeck, er intet Under; Stædernes stigende Kølighed mod ham fattes let, naar man ser, hvorledes deres Købmænd blev behandlede i Eriks Riger. Kongens Interesse for hans Undersaatters Handel maatte indgyde Hanseaterne megen Frygt; hans store Forordning af Februar 1422, hvorved Handelsforholdene i Sjælland ordnedes, har nok været en Hovedaarsag til det spændte Forhold, der netop i samme Aar viser sig mellem ham og de vendiske Stæder. Men naar Erik paa den anden Side stadig arbejdede paa at vinde Hanseaternes Hjælp mod Holstenerne og stillede i Udsigt, at han i saa Fald vilde sikre og udvide deres Handelsrettigheder, saa har der dog altid været et Parti i Stæderne, der kæmpede for, at man skulde prøve denne Vej. Vi har set, hvorledes denne Retning vandt Overhaand i Vinteren 1422—23, og hvorledes de vendiske Stæder sluttede det nøjeste Forbund med Kong Erik, haabende paa, at det vilde bringe en fuldstændig Ændring i alle de Forhold, hvorunder deres Handel paa Danmark og deres Sejlads i danske Farvande led stedse mere.

Jeg har allerede antydnet, at de i den Henseende blev skuffede. Da de i Pinsen 1423 kom over til København, medbringende den forseglede Udfærdigelse af Forbundet med Kongen, ventede de at faa deres Privilegier stadfæstede og de saa længe omstridte Spørgsmaal om Bjærgningsforholdene endelig afgjorte ved klare Bestemmelser. Ogsaa Kongen ønskede et fuldt Opgør, men hvad han vilde have ud deraf, var noget helt andet, end Hanseaterne havde tænkt sig. Mens de gik ud fra Privilegierne og vilde have dem yderligere

forklarede og forbedrede, gik Kongen ganske modsat ud fra, at det maatte gælde om at finde Vilkaar, der virkelig kunde bringe endelig Ro og et godt Forhold mellem begge Parter. Men naar han skulde paapege, hvad han maatte kræve af en saadan Ordning, saa viste det sig, at han baade for sin egen Skyld og sine Undersaatters krævede de mest indgribende Indskrænkninger i de Friheder, Købmanden havde i hans Riger⁴⁰.

Selv holdt Erik i Overværelse af sine Raader en stor Tale til Hanseaternes Udsendinge. Punkt for Punkt gennemgik han Købmandens Privilegier og viste, hvor uforenelige de var med hans Riges og hans Undersaatters Interesser. At det skulde være Købmanden tilladt at vandre og handle over alt, fandt Kongen, var Kronen og Rigets Indbyggere til største Skade; thi alle Rigets Byer og deres Indbyggere mistede jo deres Privilegier, naar de fremmede paa den Vis kunde gøre Forkøb og drive Handel, hvor de vilde, baade i Byer og paa det aabne Land. Deres Krav paa at være fritaget for Strandretten, saaledes at enhver selv kunde bjærge sit Gods og føre det frit bort, var Kronen og Riget til Forfang; det var jo i Norden en fra Fædrene arvet Regel, at hvor der kom skibbruddent Gods til Landet, der tilfaldt det Kronen. Naar Købmanden krævede, at ingen maatte dømmes efter dansk Ret, men at enhver skulde stævnes for sin egen Foged og dømmes af ham efter vedkommende Bys Lov, var det stor Uret baade mod de Danske og mod Købmændene fra andre Lande, og det maatte ubetinget ændres. Hanseaternes gamle Friheder paa det skaanske Marked angrebes i deres Grundpunkter; at Tyskerne maatte have egne Fiskere og egne Skuder, anførtes som yderst skadeligt for

Rigets egne Indbyggere, og om de i Privilegierne fastsatte Toldsatser paastodes det, at de var altfor lave; at man, naar man førte Sild vestværts, betalte en Skibstold af $10\frac{2}{3}$ Skilling Grot, var latterlig ringe, en Taxt, der stammede fra den Tid, da Skibene var paa 40 eller 50 Læster, mens de nu ofte var paa 200; at man for to danske Penninge altid skulde kunne give een lybsk, var ganske urimeligt, og Kongen nødtes derved til at slaa daarlig Mønt.

Alt dette fremførtes med det største Eftertryk, og Kongen søgte ivrig at vise Hanseaterne, hvor naturligt det var, at han maatte kræve den Slags Friheder ændrede, ikke mindst ved at henvise til, at de selv jo dog ikke vilde tilstaa fremmede lignende Rettigheder hos dem. De forlangte, at deres Fogder paa Fiddene i Skaane skulde have Ret til at forsvare enhver, selv om det var Kongens aabenbare Fjender, men kom deres Fjender til Stæderne, vilde de dog vist ikke unde dem at drage frit bort; de krævede, at Købmanden altid skulde have Lov til at udføre een Hest, selv om der var lagt Forbud paa Hesteudførsel, men Kongens Befalinger maatte dog overholdes i Rigerne, ligesom Stæderne vilde kræve deres adlydte i Byerne.

Saa alvorlige Ord havde Stæderne næppe nogensinde hørt i Danmark, og for at formilde den bitre Pille skyndte Kongen sig at tilføje, at det jo slet ikke var hans Mening at fare frem med Strengthed eller ved overdrevne Krav hindre det gode Venskab; han ønskede alene, at man vilde tage alle disse Spørgsmaal op til alvorlig Overvejelse og søge at finde en Ordning, med hvilken bægge Parter kunde være tilfredse. Hanseaterne maatte jo selv forstaa, at det ikke hjalp dem stort, om en eller anden Konge lovede dem Friheder;

var disse til Skade for Riget og Undersaatterne, maatte hans Efterfølger jo tage dem tilbage. Og særlig maatte Erik selv være paapasselig med, hvad han indrømmede; ellers vilde Eftertiden blot sige: Hvad Magt laa derpaa for ham, han havde tre Riger og kunde besegle, hvad han vilde, thi han var rig nok! Derfor bad Kongen baade sine Raader og Stæderne nøje at overveje alt, hvad han havde sagt; ellers vilde Endrægtigheden ikke faa Bestand.

Man nøjedes dog fra dansk Side ikke med disse almindelige Udtalelser, men fremkom med bestemte Forslag om, hvorledes den fiskale Side af Hansekøbmandens Forhold til Kronen kunde ordnes paa tilfredsstillende Maade. Kongens Raader begærede, »forat Kronen kunde have noget til sin Herlighed«, enten at hvert Skib i Øresund skulde stryge sit Flag og betale saa meget, som Stæderne vilde, eller at alt Vrag skulde deles halvt mellem Kronen og dem, hvem Godset tilhørte, eller endelig at Tolden i Skaane blev forhøjet. thi »Skibene tog hver Dag til i Tal, mens Mønten blev daarligere«. Ved det sidste Forslag blev Raaderne staaende, og man har endnu de Toldsatser, der bragtes i Forslag⁴¹. For flere Varer, deriblandt selve Silden, forlangte man ingen Forhøjelse, andre Toldsatser ønskedes derimod fordoblede, saaledes hvad der betaltes for Oksekød og for Heste, og meget stærkt vilde man belaste Klædeindførselen; tidligere havde man betalt for hver Balle 2 Øre, hvis der i Ballen var over tyve Stykker (»laken«), 1 Øre, hvis der var færre, men nu krævedes der 1 Øre for hvert Stykke af de dyrere Tøjer, $\frac{1}{2}$ Øre for de billigere.

Forhandlingerne førte ikke til nogen Afgørelse, hvad der vel heller ikke var Meningen; men de Tanker, Kong Erik

havde fremført, fik snart efter vigtige Følger. Af de Muligheder, som han lod sine Raader fremsætte, var det, at Kronen skulde have Halvdelen af alt Vrag, en Idee, der allerede var fremme under Margrethe; ganske ny og ejendommelig var derimod den første Mulighed, om Betalingen af en Told i Øresund⁴². Man havde tidligere kendt det, at Skibe, der fra Skaanemarkedet sejlede Vest paa, altsaa op gennem Sundet, havde betalt en Skibstold, og vi har berørt, hvorledes Kongen bl. a. klagede over dennes urimelige Lidenhed med de nu forandrede Skibsstørrelser; men denne Afgift var dog betalt ved selve Markedet og var nærmest en Udførselstold. Kong Erik vilde derimod ved, hvad han foreslog, ramme ethvert gennemfarende Skib, selv om det ikke lagde til ved Skaanemarkedet; med andre Ord, han vilde have Øresund betragtet som et rent dansk Farvand, for hvis Benyttelse man skyldte Danmarks Konge Afgifter.

Det var en stor og frugtbar Plan, og Erik lod den heller ikke falde. Under sin Udenlandsrejse drøftede han Ideen med Højmesteren og paastod siden, at denne havde tilladt ham at hæve Tolden for de preussiske Skibes Vedkommende, hvad Højmesteren rigtignok ikke kunde mindes. Efter sin Hjemkomst tog Kongen fat paa at rejse sit nye Slot ved Helsingør længst ude paa Næsset; i Forening med Helsingborg Slot kunde denne Borg nu beherske Sejladsen paa Sundets smalleste Sted. Saaledes var alt forberedt til, at Tolden kunde indføres, og vi skal siden høre, hvorledes Kongen virkelig begyndte at opkræve den midt under den Krig, som de vendiske Stæder paaførte ham, og hvor ivrig han kæmpede for at fastholde den overfor al den Modstand, den naturligvis vakte. Det var jo ogsaa en dristig Tanke

saaledes paa en Gang at gøre Øresund til et lukket Farvand og at kræve Afgifter af enhver Sejlads, der gik ud af eller ind i Østersøen. At Ideen kunde opstaa og gennemføres, er maaske det stærkeste Vidnesbyrd om den Kraft, som Kongemagten i Danmark havde vundet.

VI. Kong Erik og Sønderjylland.

Den tyskfødte Erik af Pommern er den første Konge, der klart ser det fordærvelige i Hanseaternes Friheder i Danmark; han er ogsaa den første, der skarpt vender sig mod Tyskernes Indtrængen i Sønderjylland. Forlængst havde dette Land under Hertugerne af Abels Linie opnaaet stor Selvstændighed; det var kommet saa vidt, at Hertug Valdemar i 1336 kunde udtale i en Ansøgning til Paven, at Slesvig nok forhen havde været et Len af Danmark, men nu var det et selvstændigt Hertugdømme, og naar de sønderjydske Hertuger kæmpede for deres frie Stilling mod Danmarks Konger, havde de altid fundet Støtte hos deres Naboer i Holsten. Men disse Hertuger var dog selv af dansk Kongeblood, og tilsidst var Holstenerne blevet dem farligere end Kongerne; den samme Valdemar, der 1336 havde betegnet sig selv som selvstændig, havde dog hjulpet til at faa den ledige Trone i Danmark besat og havde selv anerkendt Valdemar Atterdag som sin Overherre; hans Søn Henrik var død i nøje Venskab med Kongen og havde set sin Arvetager i ham. Men saa havde Holstenerne bemæg-

tiget sig Landet, og Margrethe havde været nødt til at give dem Lensbrev derpaa. Kronens Overhøjhed var bevaret, men det var fremmede, der sad som Herrer i Hertugdømmet, en Æt, hvori man et Aarhundrede igennem havde set Rigets værste Fjende, og som selv folte et bittert Had til Danmark og alt dansk. Intet Landsmandskab forbandt mere Sønderjyllands Hertuger med Danmark; Gerhard og hans Børn folte sig som Tyskere og saa ogsaa med tyske Øjne paa deres Forhold til Riget, og Lenshøjhed betød efter tysk Opfattelse overmaade lidt.

Dronning Margrethe havde i sine sidste Leveaar søgt at oprette, hvad der var tabt ved hendes tidligere Indrømmelser til Schauenburgerne; for Erik af Pommern blev dette hans Livs Hovedmaal. Allerede Dronningen havde faaet sat igennem, at det danske Rigsraad skulde dømme mellem hende og de holstenske Herrer i Sønderjylland, og at der skulde dømmes efter dansk Ret; men deri behøvede endda ikke at ligge mere end det, som Holstenerne heller ikke nægtede, at Sønderjylland var undergivet det danske Riges Højhed. Erik gik bestemt og klart et stort Skridt videre; for ham stod det urokkelig fast, at Sønderjylland fuldt og helt var et dansk Land. Oprindeligt bebygget fra Danmark var Landet aldrig udsondret fra Riget; Dansk taltes i alle Egne af Sønderjylland, naar man da ene saa bort fra Friserne ude ved Vestkysten; i Købstæderne som paa Herredstingene dømtes der efter de samme Love, der gjaldt i Nørrejylland, og var man ikke tilfreds med Rettens Kendelse i Sønderjylland, kunde man skyde sig ind under Viborg Landsting eller Kongens eget Retterthing. Landet var dansk og lød under Danmarks Konger; men det havde i den sidste Tid

haft fremmede Herrer; det var dette, der nu skulde have Ende. I 1413 stadfæstede Kongen Staden Flensborgs Privilegier og gav Borgerne nye Rettigheder, og i dette paa Dansk skrevne Brev siger Erik, at Staden i lange Tider havde været fjernet fra »vore Forældres, Kongers i Danmark, og vore Hænder og Styrelse og været undergivet andre Herrer, de, som os og vore Forældre Kongerne ofte ej har været venlige«, men nu var Staden og dens Borgere ved Guds Naade igen kommet »til vore og vort Riges Hænder og Styrelse«⁴³.

Det nye og ejendommelige i Kong Eriks Opfattelse af Sønderjyllands Stilling træder endnu ikke klart frem, da han paa Danehoffet i Nyborg 1413 første Gang retter sit Angreb mod den holstenske Greveslægts Krav paa Hertugdømmet. Disse underkender han vel ganske, men han naar dertil ud fra Synspunkter, der ikke er forskellige fra Modpartens; Kongen og Schauenburgerne staar endnu paa en bred fælles Grund; bægge ser de i Slesvig et særskilt Hertugdømme, et arveligt Len, et *feudum*, og de er derfor tillige enige om, at Striden maa afgøres efter lensretlige Grundsætninger. Ud herfra naar Erik til at frakende Hertugslægten dens Ret til Slesvig; de har forbrudt deres Ret til Lenet, idet de har løftet Vaaben mod Kongen, altsaa begaaet Troskabsbrud, Feloni, og jævnsides rejser Kongen Tvivl om, at de har faaet en virkelig gyldig Forlening med Hertugdømmet, medens han antyder, at han selv har bedre Lensarveret end de. Paa dette Tidspunkt spiller det da heller ingen Rolle, at der dømmes efter dansk Ret. Peder Lodehat finder i de danske Love en Bestemmelse om, at den, der fører Avindskjold mod sin rette Herre, derved for-

bryder alt, hvad han ejer, og Kong Sigmund kan siden stadfæste denne Sætning, som han erklærer stemmer overens med den almindelige Lensret.

Efter 1413 hviler den egentlige Retsstrid i otte Aar. Paa ny vaagner den atter, da det i 1421 lykkes Kongen at faa Voldgiftsmødet paa Femern bragt i Stand; den genoptages overfor Hertug Rumpold, og den bringes til Afslutning for selve Kong Sigmund i 1424⁴⁴. I de mellemliggende Aar var Erik naaet til at gennemføre sine Grundtanker med en ganske anden Skarphed end i 1413, og hans hele Opfattelse af Stridsspørgsmaalet er nu Holstenernes diametralt modsat, ikke blot i Resultatet, men ogsaa i hele Begrundelsen.

Paa Nyborgmødet var Schauenburgerne ikke kommet til at fremlægge noget Forsvar for deres Ret til Slesvig, men de vilde for øvrigt vistnok have udtalt sig paa samme Maade, som de gjorde i 1421 og de følgende Aar. Deres Opfattelse gik ud paa et dobbelt; de paastod, at Sønderjylland var et særskilt Hertugdømme, og at dette tilkom dem som Arv efter deres Forfædre. Hvad det første angaar, udviklede de, at et saadant Hertugdømme Sønderjylland eller Slesvig havde existeret i hundrede Aar og mere, ja saa langt menneskelig Hukommelse rakte tilbage; det laa i Tyskland, men paa Grænsen af Danmark, og det omfattede alt Landet fra Levensaa op til Kolding Aa, hvor Kongeriget begyndte; Hertugdømmet havde sit ejendommelige Vaaben, de to blaa Løver i gult Felt, og det plejede at uddeles af de danske Konger som et evigt og arveligt Len. Naar Schauenburgerne skulde godtgøre deres egen Adkomst til dette Hertugdømme, henviste de i første Linie til, at den danske

Kong Valdemar i 1326 havde forlenet det til deres Oldefader Grev Gerhard og hans Efterkommere som et arveligt Len efter Lensretten; herom forelaa selve Lensbrevet, udstedt af Kongen med hans Raadgiveres Billigelse, og dertil ogsaa særlige Breve af Danmarks bedste Mænd, der bevidnede Forleningen og gav deres Samtykke til den. De godtgjorde videre, at deres Fader Gerhard var ret Arving efter den ældre Gerhard, og at han ogsaa var blevet forlenet med Hertugdømmet af Kong Oluf; det var sket i Nyborg paa den højtideligste Maade med Nedkastelse af Fanen, saaledes som det kunde bevidnes af Mænd, der selv havde overværet Højtideligheden. Da Oluf som Konge i Danmark var blevet fulgt af den nu-regerende Kong Erik, havde Hertug Gerhard aflagt Troskabsed til ham i Assens og faaet Stadfæstelse paa Hertugdømmet: ogsaa dette bevidnedes af Mænd, der havde været til Stede ved den Lejlighed. Efter Gerhards Død i 1404 var hans Sønner hans rette Arvinger, og først deres Formyndere. siden de selv havde gentagne Gange anmodet Kong Erik om at tildele dem Lenet.

Saaledes var Beviskæden fuldstændig, og alt godtgjorde, at de unge holstenske Fyrster havde fuld lensretlig Adkomst til Hertugdømmet, som deres Forfædre havde haft i rolig Besiddelse gennem lange Tider. Kong Erik havde imidlertid nægtet dem Forleningen ganske uden Grund, ja han og Dronning Margrethe havde dertil med Urette trængt sig ind i Landet, mens Hertugsonnerne var smaa, havde købt forskellige Slotte og Lande af Lensmændene og faaet andre i Pant af Fyrsternes Formyndere. Kongen havde siden nægtet at modtage Indløsningen for det saaledes pantsatte, og

mange Aar igennem havde han paaført Holstenerne Fejde og skadet dem, hvor han kunde.

Denne Holstenernes Bevisførelse var unægtelig meget stærk. Den indeholdt i Virkeligheden en grundig Imødegaaelse af alt, hvad der i 1413 var opstillet mod deres Lensadkomst til Hertugdømmet. Naar Kongen dengang havde betonet, at Slægten havde forbrudt sin Lensmandsret ved at føre Vaaben imod ham, kunde de unge Hertuger med god Grund svare: Mod deres Forfædre var der aldrig i deres levende Live rejst en saadan Beskyldning, og hvis de selv havde gjort noget mod Kronen, var dette dog først sket, da Kongen havde paaført dem aaben Krig. Naar Kongen angreb deres Lensadkomst, kunde de ikke blot henvise til det arvelige Lensbrev fra 1326 og til de Vidnesbyrd, de fremførte om senere Fornyerelser af Forleningen, men de kunde ogsaa pege paa den Traktat, Dronning Margrethe i 1392 havde indgaaet med deres Fader og hvori hun for sig selv, sine Efterfølgere og Riger havde lovet aldrig at hindre Hertugen eller hans Arvinger i deres Besiddelse af Hertugdømmet Slesvig ⁴⁵.

Overbevisende som Holstenernes Bevisførelse var, naar den stilledes overfor Eriks Paastande fra 1413, ramte den imidlertid slet ikke Kong Eriks senere Retsstandpunkt, saaledes som han første Gang udformede det ved Femernmødet og siden fastholdt det. Hans Hovedsætning var nu den, at Sønderjylland overhovedet ikke var noget særskilt Hertugdømme, ikke noget Len i europæisk Forstand, et Arvelen, et *feudum*. Denne Paastand blev med sikker og klar Logik bevist som en simpel Følge af to andre Sætninger,

den første, at Slesvig var en Del af det danske Rige, den anden, at der i Danmark ikke fandtes eller kunde findes Arvelen, idet Feudalretten her var ganske ukendt og i Modstrid med selve Rigets Love. Erik nægtede altsaa, at Sønderjylland var et særskilt Land, modsat Kongeriget; hvor urimelig Holstenernes Tale om et særligt »Hertugdømme Jylland« var, kunde man allerede se deraf, sagde Kongen bl. a., at der i Jylland laa fem af Danmarks otte Bispedømmer, at den danske Konge altsaa, om Holstenerne havde Ret, skulde have mindre af Danmark end de⁴⁶. Nej, Sønderjylland var lige fra dets første Bebyggelse et dansk Land, en Provins af det danske Rige, ikke anderledes stillet end dets andre Landskaber og ligesom disse under Kongens umiddelbare Herredømme. Ikke mindre vist var det, at man i Danmarks Rige ikke kendte Lensret eller brugte at uddele feudale Len; man kendte vel det, at Kongen pantsatte Slotte eller Lande eller tildelte sine Mænd saadant mod Tjeneste, men det skete paa Aar eller højst paa Livstid, og en ny Konge kunde altid tage tilbage, hvad hans Formænd paa den Vis havde bortforlenet. Til at disponere over Rigets Lande udover sin Levetid var den danske Konge overhovedet uberettiget, da han ved sin Hylding bl. a. maatte love ikke at formindske Kronen eller Riget eller afhænde noget, der hørte Kronen og Riget til; skulde en eller anden Konge alligevel have gjort saadant, var hans Efterfølger berettiget, ja forpligtet til at genoprette den Skade, Kronen derved havde lidt.

Fra dette Stade maatte det være indlysende, at Holstenerne umulig kunde have Ret, naar de paastod, at deres Forfædre havde faaet Forlening paa Hertugdømmet, og Kong

Erik kunde ogsaa godtgøre, at naar de og deres Forgængere havde siddet inde med forskellige Dele af det saakaldte Hertugdømme, havde det helt andre Grunde. Det stammede dels fra, at Gottorp med Underliggende en Gang i Fortiden var blevet pantsat til dem, dels var det simpelthen Frugten af voldelig og uretmæssig Erobring. Det sidste kunde aldrig skabe noget Retskrav for Holstenerne, thi Kongen beviste, at man efter dansk Ret ikke kunde faa Hævd paa en uretmæssig Besiddelse, selv om man sad inde med den nok saa længe, og hvad det pantsatte Gottorp angaar, var Indløsningsretten dertil overdraget Valdemar Atterdag, og saavel han som hans Efterfølgere havde gentagne Gange erklæret sig rede til at udbetale Pantessummen. Af alt, hvad Holstenerne anførte om Forleningen, var da kun det ene sandt, at de selv oftere havde bedt Kong Erik om at faa Hertugdømmet som Arvelen; at han imidlertid med fuld Ret havde afslaaet dette, var jo ganske klart.

For Rigtigheden af alle disse Paastande fremlagde Kong Erik et omfattende Bevismateriale. Ved en Række Breve godtgjordes det, at tidligere danske Konger havde udøvet fuld Herskerret i Slesvig, og hver eneste af de Vidner, der afhørtes, stadfæstede ved deres Udsagn, hvor nøje Slesvig var knyttet til Danmark, hvorledes Sproget og Retsforfatningen var den samme. Ved Thingsvidner fra alle de danske Lande bevistes det, at der i Danmark ikke kendtes nogen Feudalret⁴⁷, og de mundtlige Vidnesbyrd bekræftede helt igennem, hvor fuldstændig uforeneligt et Arvelen var med dansk Ret. De ældste af Vidnerne vidste endelig at oplyse, hvorledes i Valdemar Atterdags sidste Aar hele Sønderjylland, ene Gottorp undtaget, havde været i Kongens Hænder, og

hvorledes først efter hans Død, da Danmarks Trone stod ledig, Slotshovedsmændene forrædersk var gaaet over til Holstenerne. Kong Erik selv fremlagde Dokumenter om Gottorps Pantsættelse saavel som om Overdragelsen af Indløsningsretten til Valdemar Atterdag, medens de danske Kongers Tilbud om at indløse Slottet blev godtgjort ved Vidneførsel.

Til det centrale Stridsspørgsmaal om Sønderjylland traadte under Processen en Mængde Krav baade fra den ene og den anden Side. Bægge Parter havde endeløse Lister over den Skade og Uret, der var tilføjet dem eller deres Undersaatter i de foregaaende urolige Tider, men hver gik ogsaa længer tilbage i Tiden. Kong Erik mindede om alle de Overgreb, som Holstenerne havde begaaet i Danmark lige siden Grev Gerhards og Johan den mildes Dage; Holstenerne anførte, at de havde et gammelt Gældsbrief af Kong Kristoffer II, lydende paa 100 000 lødige Mark, og et paa samme Sum af Magnus Smek, de paastod, at baade Tranekær med Langeland og Skelskør paa Sjælland horte med til deres Hertugdømme, og at de i Sverige havde Pantebrev paa Kobberbjærget i Dalarne og paa Øen Gotland. Det blev en lang og indviklet Regning, som den ene paa den Vis krævede betalt af den anden, men herpaa skal vi ikke gaa ind, saa meget mindre som Kong Sigmund i sin Dom aldeles ikke indlod sig paa alt dette.

Holder vi os til selve Grundspørgsmaalet, vil det ses, hvorledes Kong Eriks Retsstandpunkt skar helt igennem Holstenernes Bevisførelse. Naar de ad lange Veje forsøgte at bevise, at de havde Lensarveret til Hertugdømmet, tog Erik ganske Grunden bort herunder ved sin simple Hovedpaastand:

Slesvig er intet Hertugdømme. Og hans Bevisførelse for, at det var saaledes, er egentlig ikke mindre enkel end selve Paastanden; det var jo en ren Syllogisme: i Danmark kan der ikke existere Arvelen, Slesvig ligger i Danmark; altsaa er Slesvig intet Arvelen. Alle Holstenernes historiske Enkeltheviser svandt hen overfor denne klare juridiske Demonstration.

Det viser sig ogsaa, at Kong Erik næsten slet ikke mener det nødvendigt at komme ind paa Enkelthederne i Holstenernes Bevisførelse; hvorledes skulde de overhovedet kunne bevise det i sig selv umulige? Kun et eneste af deres Punkter gaar han lidt ind paa, de af dem fremlagte Dokumenter om Forleningen af Hertugdømmet til Grev Gerhard, og unægtelig kunde disse Dokumenter nok paa kræve et Svar, da de jo, deres Ægthed forudsat, godtgjorde Existensen af et dansk Arvelen efter Feudalismens strengeste Regler og saaledes egentlig var ganske ødelæggende for Kong Eriks hele Theori. En Tid havde man da ogsaa fra dansk Side tænkt at rette det grundigste Angreb mod disse Akters Ægthed, og Kongen havde til den Ende i Sommeren 1423 taget Vidnesbyrd af alle de danske Landsting, som gik ud paa, at der under Kristoffer II og senere aldrig havde været andre Konger i Danmark end Valdemar Atterdag, Oluf og den nuregerende Kong Erik; Meningen heraf er klar og udtrykkes skarpt i en Paategning paa disse Vidnesbyrd: »at Hertug Valdemar aldrig var Konge i Danmark«. Med andre Ord, man vilde komme bort fra Lensbrevet af 1326 ved at underkende den slesvigske Valdemars Kongeværdighed. Under Processen blev disse Vidnesbyrd imidlertid ikke fremlagte, og Grunden dertil er vistnok, at man i Danmark fik at vide, hvor-

ledes Holstenerne vilde afværge et Angreb af den paatænkte Art, idet det lykkedes Kongen at faa fat i et Indlæg, de agtede at fremlægge. De sagde nemlig heri, at hvis man fra dansk Side vilde paastaa, at Valdemar ikke var ret Konge af Danmark, siden Kristoffer II dengang levede endnu, saa var dette ganske uholdbart; en Konge kunde begaa saadanne Misgerninger, at hans Afsættelse var fuldt berettiget, og det var netop Tilfældet med Kristoffer; indsat af det danske Riges Raader var han med Rette atter blevet afsat af dem. Og Holstenerne bestyrkede dette ved at henvise til, hvad der var sket i Tyskland; her, hvor Kurfyrsterne valgte den romerske Konge, havde disse afsat Kong Wentzel og, mens han endnu levede, indsat først Hertug Ruprecht af Baiern, siden den nulevende Kong Sigmund; den, der nægtede, at Valdemar var ret Konge af Danmark, maatte ogsaa nægte, at Sigmund var rettelig romersk Konge. Det var jo et Argument, der maatte gøre en vidunderlig Virkning, naar Processen forelagdes for selve Sigmund, og man fatter nok, at Erik under disse Forhold har foretrukket at lade Angrebet paa Valdemars Kongeværdighed falde⁴⁸.

Han kunde saa meget bedre gøre det, som han paa anden Maade var i Stand til at sætte Brevene fra 1326 i et meget tvivlsomt Lys. Efterat Grev Gerhard ved dem havde faaet Hertugdømmet, havde han jo nemlig allerede 1330 givet dette tilbage til Valdemar, da denne maatte opgive sin Kongestilling i Danmark, og i Aaret 1340 var derefter sket det mærkelige Mageskifte mellem den slesvigske Valdemar og Grev Gerts Sønner, hvorved disse overlod Hertugen deres Panteret til Nørrejylland mod i Stedet at faa hele Sønderjylland i Pant. Hvad der var sket i 1330, vidste man nu i

Kong Eriks Tid ingen Besked om; men det Genbrev, som Greverne i 1340 havde udstedt ved Pantsættelsen til dem, var ved Hertugslægtens Uddøen kommet i dansk Eje, og dette Brev forelagde Erik nu med stor Triumf. Ser man ikke heraf, sagde han, tydelig og klart, at det er fuldstændig usandt, naar Holstenerne paastaar, at Slesvig er deres gamle Arvelen; det, som de kalder saaledes, det siger jo deres Forfædre heri selv, at de kun har i Pant af den danske Hertug! Man kan dog ikke modtage i Pant, hvad man selv har i Len, og paa den anden Side kan en Panteret dog ikke blive til en Lensarveret⁴⁹.

Naar Holstenerne derimod betonedede den Ret, som deres Fader havde faaet ved Forleningen i Nyborg 1386 af Kong Oluf og som Erik selv efter deres Paastand havde stadfæstet i Assens ti Aar efter, saa tillod Kong Eriks Theori ham aldeles ikke at nedlade sig til at imødegaa saadanne Enkeltheder; intetsteds omtaler han disse Tildragelser, som var den virkelige Basis for Holstenernes Ret til Slesvig. Enkelte Udtalelser fra dansk Side findes dog herom, idet den udsendte kejserlige Kommissarius fandt sig forpligtet til desangaaende at rette Spørgsmaal til de Vidner, som man havde fremført fra dansk Side. Hvad de sagde, var dog holdt i største Almindelighed. Naar Ærkebisp Peder Lykke blev spurgt, om de nuværende Grevers Fader nogensinde havde faaet Slesvig, Gottorp eller noget andet Slot eller Len i Sønderjylland i Len af den danske Konge, svarede Prælaten, at han hverken vidste eller havde hørt, at de nuværende Grevers Fader, Farfader, Oldefader eller nogen anden af deres Forgængere havde dette eller noget deraf tiff Len, og paa Spørgsmaalet, om Kong Erik selv havde investeret de nu-

værende Grever eller nogen af deres Forgængere eller stadfæstet andres Investitur, svarede han atter, at det hverken vidste han eller havde hørt. I samme Toner taler alle de andre; ofte tilføjer de, at de overhovedet aldrig havde hørt, at nogen i Danmark havde feudale Lande eller Rettigheder, eller de rykker endnu tydeligere frem med Læren om, at der i Danmark aldeles ikke eksisterede feudale Len eller Lensret. Kun en eneste kommer lidt nærmere ind paa Sagen. En Borgemester i Flensborg, Bertold Aktorp, var ved at udvikle, hvor nøje Sønderjylland maatte betragtes som en Del af det danske Rige, bl. a. kommet til at sige, at de Hertuger, som Kongen undertiden indsatte i Sønderjylland, ogsaa delte Vaaben med det danske Rige, og han blev da spurgt, om han havde set nogen blive indsat som en saadan Hertug; hertil svarede han nej, men tilføjede, at han vel havde hørt, at Dronning Margrethe indsatte som Hertug Grev Gerhard af Holsten for hans Livstid. Saa blev han spurgt, om Dronningen tilstod ham Sønderjylland som Len, hvortil han svarede nej. — Paa Assensmødet i 1396 kommer man slet ikke ind fra dansk Side. Man havde i Nyborg 1413 paastaaet, at paa dette Møde havde Hertug Gerhard ligefrem nægtet at modtage Hertugdømmet som Len, og man havde søgt dette stadfæstet ved at lade en Del danske Stormænd, som selv havde overværet Forhandlingerne, afgive Vidnesbyrd om, hvad der da var foregaaet; men under Keiserprocessen gentages Paastanden kun for saa vidt, som man jo overhovedet nægter, at nogen dansk Konge har givet Holstenerne Investitur, og Vidnesbyrdet fremlægges ikke.

Dette hænger sammen med, at det Retsstandpunkt, som Kong Erik nu forsvarede, ikke blot var forskelligt fra det,

som han havde indtaget, da han skaffede sig Dommen i Nyborg, men i Virkeligheden ganske uforeneligt med det. I Nyborg havde man jo fra dansk Side for at faa Holstenernes Ret til Sønderjylland underkendt først og sidst bygget paa lensretlige Sætninger; atter og atter havde man talt om *jus feudale*, om Slesvig som et Len, et *feudum*; nu gik Eriks Standpunkt ud paa, at der ingen Lensret fandtes i Danmark, at Slesvig derfor umuligt kunde være et Len. Det var da ikke saa underligt, at man under den senere Proces aldrig paaberaabte sig den store Dom fra Nyborg, og at man kun en enkelt Gang rent i Forbigaaende henviste til, at Kong Sigmund tidligere havde fældet Dom i Sagen ⁵⁰. End mindre kunde man fremlægge det Vidnesbyrd, man faa Aar forud havde faaet om, hvad der var sket i Assens; thi i dette fortaltes, at Kong Erik tilbød Holstenerne Slesvig til Len, og at de afslog Tilbuddet, skønt Kongen meget gerne havde set, at de havde modtaget det og var blevet hans Mænd. Hvor underligt vilde alt dette ikke lyde nu, da Kong Erik bestemt hævdede, at Slesvig slet ikke var noget Len, at han efter sin Kongeød umulig kunde efterkomme Holstenernes Ønske om at faa det i Forlening!

Den juridiske Doktrin, man nu fremsatte fra dansk Side, var da en ny Lære, og der er al Grund til at tro, at den stammer fra Kong Erik selv. Den stemmer i hele sin abstrakte Karakter med hans Personlighed, og Erik maatte tilige lettere end nogen Dansk faa Øje for, hvor lidet Forholdene i Danmark lignede Feudallandenes, han, som kom fra Tyskland, hvor Feudalsystemet gennemtrængte hele Samfundet. Naar han med sit Kendskab til den tyske Feudaladel saa paa den danske Adelstand, maatte Forskellen træde

skarpt frem; hist en Arveret ordnet efter lensretlige Regler med Eneret for Sønnerne, her en fuldkommen fri Arvegang, hvor Datteren arver lige saa godt som Sønnen, hvor Søsteren arver Broderen og Moderen Sønnen, siden, hvem der er nærmest i Slægtskab; med god Grund henviste Erik hertil under Processen som Bevis for, hvor urimeligt det var at tænke paa Feudalret i Danmark⁵¹. Og saa det, man i Danmark kaldte Len, hvor væsensforskelligt var det ikke fra de tyske Len. Den danske Konge overdrog sine Slotte og Godser til sine Mænd, gav dem det paa Vilkaar, han selv bestemte, paa Aar eller Livstid eller blot, saa længe hans Naade tilsagde; her var slet ingen Lighed med de feudale Len i Tyskland, der paa denne Tid altid var arvelige og hvis øvrige Vilkaar ingenlunde kunde ændres efter Lensuddelerens Lyst. Det laa da nær netop for Kong Erik af disse Forhold at uddrage sin Lære om, at feudal Lensret og Arvelen var ganske umulige i Danmark, og hvor nøje passede ikke ogsaa denne Opfattelse til de høje Tanker om Kronens Magtfylde, som han havde taget i Arv fra sin store Fostermoder!

Synes meget at tale for, at det er Erik af Pommern personlig, der har formet de danske Paastande, saaledes som de nu fremtræder, er det dog ikke mindre vist, at denne Opfattelse fandt den fuldstændigste Tilslutning i hele Danmark. De danske Landsting knæsatte den ganske i de højtidelige Vidnesbyrd, som de udstedte 1421, og under selve Processen sluttede de fra dansk Side fremførte Vidner sig paa alle Punkter til Kongen; de paaberaabte sig, hvad de selv vidste og havde oplevet, eller de henviste til, hvad de havde set i gamle Dokumenter eller læst i paalidelige

Krøniker. Fra holstensk Side havde man krævet, at disse danske Vidner skulde adspørges om en Række Punkter; naar blandt disse flere drejede sig om Grev Gerhards Forlening i 1326 og om de senere Stadfæstelser i Nyborg og Assens, blev Spørgsmaal desangaaende dog ikke forelagt; den kejserlige Kommissarius har maaske ment, at disse Spørgsmaal forud var besvarede, naar de danske Vidner bestemt havde nægtet, at nogen dansk Konge havde tilstaaet Holstenerne Forlening paa Slesvig. Derimod blev de danske Vidner efter Holstenernes Forlangende spurgt om, hvor vidt de vidste eller havde hørt, at Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland var et særligt Hertugdømme og fra gammel Tid plejede at have særlige Hertuger. Peder Lykke besvarede dette Spørgsmaal med et simpelt nej; saa uforbeholdent ytrede dog ingen af de andre Vidner sig, og det kunde de vel heller ikke med god Samvittighed, saa vist som de gamle Aarbøger dog adskillige Steder nævnte Hertuger i Sønderjylland. Vidnerne nægtede da kun, at der havde været et særligt Hertugdømme *per modum feudi*, men indrømmede, at Sønderjylland nok kaldtes Hertugdømme; Sagen var, sagde de, at Kongerne undertiden gav deres Sønner eller Brødre en Del af Landet, forat de kunde have noget at leve af, men enten blev Modtageren selv siden Konge eller ogsaa døde han, og paa den ene eller anden Maade vendte da Landet tilbage til Kronen; en enkelt indrømmer, at Kongen ogsaa kunde tilstaa den første Modtagers Søn et saadant Land; men alle skyndte sig at tilføje, at feudalt var hverken et saadant jydsk Hertugdømme eller de ligeartede, der havde existeret i Halland, Bleking eller Laa-

land. Paa den Vis fik man de gamle danske Hertuger, som man kendte fra Aarbøgerne, til at passe ind i Hovedtheorien.

De holstenske Fyrster paa deres Side havde den største Vanskelighed ved at skulle imødegaa de danske Paastande. Man kan fatte, at alt, hvad der blev udtalt fra dansk Side, maatte staa for Holstenerne som en fuldstændig Omgaaen af Sandheden; Benægtelsen af, at Sønderjylland fra ældgamle Tider var et særskilt Hertugdømme, stred imod, hvad de havde hørt og selv set; Nægtelsen af deres egen Lensarveret til Slesvig maatte forekomme dem som den mest soleklare Uret. Men modbevise de danske Paastande formaaede de i Virkeligheden ikke. Hvad hjalp det, at deres Stormænd og en Række holstenske Byer erklærede, at det var vitterligt, at Sønderjylland fra umindelige Tider havde været et særskilt Fyrstendømme; de danske Landsting vidnede jo det modsatte, og de Breve, som Kong Erik fremlagde, viste, at Fortidens danske Konger havde udøvet umiddelbar Herskerret i Sønderjylland. Ligesaa umuligt var det for Holstenerne at føre overtydende Beviser for deres egen Arveret til Hertugdømmet. De kunde forelægge Lensbrevet 1326, men vi veed jo, hvorledes man fra dansk Side havde undergravet Tilliden til dette Dokument; de kunde henvise til, hvad deres Mænd udsagde om Forløningen af 1386 og dens Stadfæstelse ti Aar efter, men paa bægge Punkter mødte man fra dansk Side en bestemt Benægtelse. Vidner stod her mod Vidner, men Loven selv havde de Danske, syntes det, paa deres Side; thi de kunde jo godtgøre, at der ikke kunde findes Arvelen efter det danske Riges Ret, at Feudalretten var noget i Danmark ukendt og fremmed. Alt, hvad Holstenerne

kunde sige, strandede paa Kong Eriks juridiske Syllogisme, som de ikke mægtede at modbevise eller omstøde.

Kejserdommen af 28. Juni 1424 afgjorde da ogsaa Sagen ganske til Eriks Fordel. Kong Sigmund var sikkert ingen upartisk Dommer; hans Frændskab med Kong Erik, hele den politiske Stilling dikterede ham hans Afgørelse. Men det maa dog siges, at saaledes som Sagen var lagt i Rette for ham, var hans Dom fuldt forsvarlig. Kong Eriks Bevisførelse var saa sammenhængende og klar, at der ikke syntes Plads for nogen Tvivl; Holstenernes hele Forsvar for deres Lensrettigheder prellede af paa dette danske Standpunkt: Len findes ikke i Danmark, og at det var rigtigt, bekræftedes paa saa mange Maader, at Kong Sigmund og hans juridiske Bisiddere med god Grund kunde bøje sig derfor. Hele den abstrakte Karakter, som den danske Opfattelse og Bevismaade har, var desuden ganske i Tidens Aand; med Syllogismer som den, hvori Kong Erik samlede hele sit Bevis, var det, at Skolastiken opererede paa alle Omraader, i Juraen ikke mindre end i Theologien.

Man vil nu bedre kunne forstaa den fulde Betydning af de faa og fyndige Ord, hvormed Sigmund udtrykte sin Afgørelse (foran S. 107). Hele Sønderjylland, siger han, tilhører Kong Erik med direkte og brugelig Herredømmes Ret, *jure directi et utilis domini*. Det er tekniske Udtryk, hentede fra den almindelige Lensret, og med dem betegnes den Ejendomsret, som Lensmanden har faaet overdraget i sit Len; at sige, at denne Ret er hos Kongen, betyder da, at Slesvig ikke er noget Len, men er Kongens *dominium*, hans Domæne. Og negativt udtrykkes det samme, naar Sigmund frakender Holstenerne al Ret til Hertugdømmet *ratione feudi*;

Eriks Paastand om, at Sønderjylland intet Len er, bliver fuldt ud godkendt⁵².

I vore Dage bliver i Tyskland Sigmunds Dom bedømt med stor Bitterhed; man ser i den et af de sørgeligste Exempler paa, hvorledes det tyske Riges Overhoved ganske tilsidesætter sit Riges Interesser, hvorved man rigtignok glemmer, at Sigmund ikke var taget til Dommer som tysk Konge, men at man søgte ham som Indehaver af den romerske Majestæt og derfor som den, der efter middelalderlig Retsopfattelse var den højeste jordiske Dommer i verdslige Sager. I Danmark priser man hans Dom, undertiden med en vis Forundring over, at en Tysker kunde dømme saa sandt og retfærdigt mellem en dansk Konge og tyske Fyrster, og for øvrigt ogsaa uden at man hidtil er naaet synderlig dybt i Forstaaelsen af, hvad Dommen egentlig betyder og hvad hele Eriks Retsopfattelse gaar ud paa.

For en roligere afvejende Bedømmelse vil det vel først træde frem, at vi uvilkaarlig har mere Respekt for de positive historiske Argumenter, som Holstenerne fremførte, end for de abstrakte Theorier, Erik førte i Marken. Naar denne fra sin Theoris Højde ser saaledes ned paa Holstenernes enkelte Paastande, at hverken han eller hans Vidner kommer synderlig ind paa dem, kan vi ikke følge ham. Eller for at tage et bestemt Exempel: Hvis vi skal danne os en Mening om Forleningen 1386 til Gerhard, kan det ikke for os betyde stort, at de danske Vidner erklærer, at de hverken veed eller har hørt noget om nogen Forlening hverken til ham eller andre Holstenerne; vi ser altfor tydelig, hvorledes de her ikke taler ud fra sikker Viden, men at deres Svar udspringer af den juridiske Doktrin, som de alle kan paa Fingrene. Og naar blandt Eriks Vidner Hr. Bertold fra Flensborg nok indrømmer, at han har hørt, at Margrethe indsatte Gerhard til Hertug, men skyndor sig at tilføje: dog kun paa Livstid, saa kan dette i vore Øjne umulig opveje de langt mere detaillerede holstenske Vidneudsagn om, hvad der var sket i Nyborg; den gode Borgemester taler jo kun om, hvad han har hørt af andre, de holstenske Vidner har selv overværet hele

Akten, ja nogle gejstlige tilføjer endda, at de har staaet saa nær, at de har hørt alle de enkelte Ord i Lensformnlaren. Naar dertil kommer, at den med Forleningen samtidig Krønikeskriver Detmar i Lübeck, som skrev, længe før Retsstriden var begyndt, ogsaa fortæller om denne Forlening, er det intet Under, at saa godt som alle danske Historikere har holdt paa, at Grev Gerhard i Nyborg fik Arveforlening paa Slesvig.

Ikke mindre træder det skarpt frem, hvor mangelfuld de stridende Parter Kundskab var til Fortiden. Man var nogenlunde klar over, hvad der var sket i de sidste halvhundrede Aar; saa langt rakte de ældste dalevendes Hukommelse tilbage. Om hvad der laa forud, var der derimod ikke mere nogen mundtlig Overlevering; man maatte bygge paa, hvad man kunde læse i de middelalderlige Aarbøger, og disses magre Efterretninger ydede knn ringe Oplysning, eller man maatte slutte ud fra de spredte Dokumenter, som man ret tilfældig havde faaet fremdraget. Herfra faldt der enkelte Lysglimt over Fortiden, men ellers hvilede denne ganske i Mørke; man kunde hverken faa Sammenhæng i Tildragelserne eller Forstaaelse af Forholdene.

Dette gælder bægge Parter i omtrent lige høj Grad, og det viste sig allerede i den modstridende Opfattelse af, hvorledes Sønderjyllands Stilling var. Holstenernes Paastand, at dette Land laa i Tyskland, var ganske uholdbar; men naar de Danske vilde frakende Landet al Selvstændighed, var dette ligesaa urigtigt; de Kongebreve, hvormed man vilde godtgøre den danske Konges umiddelbare Herredømme, stammede fra 12. og 13. Aarhundrede, og de kunde ingenlunde modbevise, at det jydsk Hertugdømme efterhaanden havde opnaaet en høj Grad af Selvstændighed, saaledes at Kronens Magt over Landet var indskrænket til en blot Lenshøjhed. Kong Erik og hans Mænd formede her deres Billede af Fortiden ud fra, hvad de selv havde set og oplevet, Sønderjylland opløst og delt i mange Len og Byer, lydende forskellige Herrer.

Dette gælder ogsaa selve Grundspørgsmaalet, Holstenernes Lensret til Sønderjylland. For Holstenorne stod det aabenbart

saaledes, at deres Slægt i det mindste siden Forleningen til Grev Gerhard 1326 uafbrudt havde siddet inde med Landet; at Gerhard allerede 1330 havde givet Hertugdømmet tilbage til Valdemar Eriksøn, vidste hverken de eller deres Modstandere, og man fatter ogsaa nok, at dette var gaaet i Glemme, siden Holstenerne allerede ti Aar efter atter fik Sønderjylland i deres Hænder, ganske vist kun som Pant af Hertugen. Der er derfor ingen Grund til at tvivle om, at Holstenerne virkelig troede paa denne uafbrudte Besiddelse af Hertugdømmet; hos den samtidige holstenske Krønikeskriver, den saakaldte Presbyter Bremensis, finder vi netop den samme Opfattelse af, hvorledes Slesvig er kommet til Greveslægten, og det er lidet rimeligt, at Fyrsterne har vidst bedre Besked end deres præstelige Historieskriver. Deres historiske Misforstaaelse blev dem jo ogsaa til stor Skade; Pantsættelsen fra 1340, som Kong Erik kunde godtgøre dokumentarisk, blev jo det stærkeste Argument mod Lensbrevet af 1326. Forleningen i Nyborg fra 1386 kom herved i Holstenernes Bevisførelse ikke til at indtage den afgørende Plads, der i Virkeligheden tilkom den; den stod for dem væsentlig kun som Stadfæstelse af et Forhold, der havde eksisteret forud.

Fejler Holstenerne i deres historiske Bevisførelse, saa tager dog Kong Erik endnu meget mere fejl i den juridiske Deduktion, som han fremførte med saa stor Sikkerhed. Vel har han i Grunden Ret i alt, hvad han siger om den store Modsætning mellem Danmarks Retsforfatning og Feudalsystemet; men utvivlsomt er det dog, at den fremmede Feudalisme i Tiden efter Valdemar Sejr var trængt ind over Danmarks Grænser. Kongerne selv havde benyttet sig af Systemet, naar det var til deres Fordel, og de havde paastaet, at det Bispestolene skænkede Gods var Kronlen, Bisperne solv Kongens Vasaller. Endnu ivrigere havde de Kongefrænder, der sad inde med vigtige Landskaber, været for at faa deres Stilling ordnet efter Feudalrettens Regler, og deres Bestræbelser var efterhaanden lykkedes; i de første Aartier af det 14. Aarh. var alle de danske Fyrstelen blevet rene Arvelen. Nørrehalland var blevet arvelig overdraget den

norske Konge, Sønderhalland havde Hertug Kristoffer faaet som Mandsarvelen 1307; det jyske Hertugdømme var blevet anerkendt som Arvelen 1326, om ikke allerede før, og 1330 havde den danske Konge tilstaaet Grev Gerhard Samforlening herpaa, samtidig med at han forlenede ham arvelig med Fyn. Naar Erik da paastaar, at Arvelen og Feudalret er uforenelige med dansk Ret, giver det faktisk skete ham ubetinget Uret, og heller ikke forholder det sig rigtigt med hans Paastand om, at den danske Konge var uberettiget til at mindske Kronens Gods eller, om han gjorde det, hans Efterfølger pligtig til at tage tilbage, hvad han havde bortgivet. Fra dansk Side var man nødt til at indrømme, at Kongen dog nok kunde bortsænke Krongods til Kirken, med sine Raaders Samtykke, som et af Vidnerne tilføjer, men netop det samme gælder Dispositioner i verdslige Øjemed, og en Arveforlening, sket med Samtykke af Rigets Raad eller »Rigets bedste Mænd«, var sikkert fuldgyltig⁵³.

VII. Eriks Personlighed og Ægteskab.

Da Kong Erik i 1424 og 1425 besøgte det tyske Kejsershof, maa Kongen fra det fjerne Nord have gjort et ikke ringe Indtryk; endnu en Snes Aar efter, da Humanisten Æneas Sylvius, senere Pave under Navnet Pius II, opholdt sig i Tyskland, var Mindet om Erik ret levende, og Æneas gav ham en Plads i sit Værk »om sin Samtids navnkundige Mænd«. Hvad han her beretter om Kongens ydre Skæbne, er rigtignok forvirret nok; han lader et truende Oprør være Grunden til Eriks Rejse, og paa Hjemvejen, fortæller han, ønskede Kongen at indtræde i den tyske Orden, siden hans

Hustru da var død. Men Æneas giver et Billede af Eriks Personlighed, som gør et mere paalideligt Indtryk. Erik havde, siger han, »et skönt Legeme, guldgult Haar, et rød-musset Ansigt og en lang og smal Hals. Han bar ejendommelige Klæder, thi han dækkede sin Hals med et Linnedtørklæde, som var fasthæftet med et gyldent Spænde. Alene, uden Hjælp og uden at berøre Stigbøjlerne sprang han op paa sin Hest, og han drog alle Kvinder, især Kejserinden, til sig med Elskovs Længsel.«⁵⁴

Naar Æneas Sylvius hentyder til Kongens Færdighed i ridderlige Idrætter, er det egentlig ikke, hvad man venter at finde hos Erik, og i alt Fald, Kriger er han ikke. Aldrig træder han personlig frem under de lange Kampe, der fylder hans Regering; han er maaske ved Hæren eller paa Flaaden, men selv rider han ikke i Spidsen for den Rytterskare, som skal bringe Fjenderne Død og Ødelæggelse; selv leder han ikke Slaget fra Admiralskibets Dæk. Hans Modstandere, de unge holstenske Grever, møder vi atter og atter i den hede-ste Kamp; Hertug Henrik falder tilsidst under en Storm paa Flensborg, hans Brødre rider siden ind i Staden midt blandt deres Krigere, og den yngste af Brødrene, Gerhard, færdes til Søs sammen med de hanseatiske Flaadeførere. Om Kong Erik fortælles aldrig noget tilsvarende, ja den senere danske Tradition er tilbøjelig til at betragte Kongen som personlig fej; da Hanseaterne angriber København i 1428, lader Sagnet det være Dronning Filippa, der opmuntrer det danske Ridderskab til modig Kamp, mens Kong Erik holder sig stille i Sorø. Man tør ikke stole fuldt ud herpaa, men vist er det, at Kong Erik ikke paa den Maade fremtraadte som Rigets øverste Krigsherre, som man var vant til at vente af Dan-

marks Konger, og det har sikkert bidraget meget til, at han ikke kom i det rette personlige Forhold til sine Under-saatter.

Erik var i det hele mere Talens end Handlingens Mand. Naar han saa ofte forhandlede med sine Raader, har det nok hængt sammen med, at han yndede at høre sig selv tale; under Møderne med Hanseaterne, som vi kender bedst til, træder han i alt Fald ofte personlig frem og fremlægger selv sine Planer og Ønsker. Han trænger dybt ind i de Sager, som interesserer ham, og han har aabenbart atter og atter drøftet dem; vi har endnu bl. a. en Række Optegnelser fra hans Kancelli, stammende fra 1430, som viser, hvor grundig man forberedte sig til en da forestaaende Forhandling med Hanseaterne ⁵⁵. De Indlæg, der udgik fra kongelig Side, mod Holstenerne i den Tid, vi har lært at kende, siden ogsaa mod Stæderne, er altid meget indtrængende og udtømmende; Sagen belyses fra alle Sider, i en yderst vidtloftig Fremstilling, men med klare, skarpt formede Grundtan-ker. Naturligvis er alt dette ikke Eriks personlige Arbejde, men han har dog staaet bagved det hele, og naar han selv træder frem, behersker han ganske dette store Stof, som er samlet fra saa mange Sider. Selv kunde han finde træffende Ord, ofte drastiske Vendinger. Det fortæltes om ham, at da den modige Ridder Morten Jenssøn ved en af Gottorps Be-lejringer svor at overlevere Hertug Henrik i Kongens Haand, svarede Erik koldsindig: »Naar du faar ham, vil du saa stege eller koge ham?« Anekdoten ⁵⁶ er næppe meget tro-værdig, men Ytringen kunde nok ligne Kongen. Erik har vist, som vi har set, Æren for i det slesvigske Retsspørgs-maal at have formet det skarpe Kampprogram, som ved at

gaa ud fra Sønderjyllands Stilling som dansk Land tog Grunden ganske bort under Hertugernes Lenskrav, og slaaende er det, naar han siden, da Hanseaterne havde brudt Forbundet med ham og var blevet hans Fjender, en Gang opkaster det Spørgsmaal, om man egentlig kan sætte blandt Klagepunkterne mod Stæderne, at de ved deres Opførsel har forbrudt deres Privilegier, og dertil svarer: »Nej; thi beskylder vi dem derfor, saa skylder vi dem for noget, som er dem selv til stor Skade og os til stor Fromme«⁵⁷.

Gennem de lange hanseatiske Indberetninger faar vi ofte et ret levende Billede af Kong Erik, men saaledes som vi ser ham der, er det just ikke den Elskværdighed, Æneas Sylvius tillægger ham, der slaar os. Tværtimod, Kongen viser sig meget pirrelig og opfarende. Han har et heftigt Sind og er ikke vant til at lægge Baand paa sig; hans Hidsighed tager let Magten fra ham, og ofte maa hans fyrstelige Frænder eller hans egne Raader lægge sig imellem. Tiden var grov i sin Mund, men Erik synes at have overgaaet, hvad man var vant til; i Ungarn taler han om Kurfyrsterne »fast vrede Ord, som ikke staar til at skrive«, og Paven var jo meget opirret over de Smædeord, som han høflig giver Kongens Sekretærer Skyld for. I hvor høj Grad Eriks Hidsighed kunde beherske hans Handlinger, viser Grusomhederne paa Femern i 1420, og i det smaa er den vel ofte traadt frem paa uheldig Maade; Rigsraadet fortæller, at Kongen en Gang havde modtaget en pavelig Brevbringer med største Haan og »nødet ham til, at han selv skulde opæde Brevet, hvad han dog ikke kunde«⁵⁸. Naar Erik var vred, tog han ingen Hensyn, og det er højst utiltalende, naar han blandt sine Klager over Klaus Lembek ogsaa løst hen udkaster det

Ord mod ham, at han slet ikke var sin Faders Søn; den Art saarende Beskyldninger kan nok have fjernet mange fra Kongen.

Helt grebet ud af Luften er dog Æneas' Ord om Kongens Elskværdighed ikke, og den maa vel ogsaa have vist sig overfor andre end Kvinder. Lembek er den eneste af hans Mænd, der forlader ham, før Bruddet kom mellem ham og det danske Aristokrati, og han holdt trofast ved de Raadgivere, han havde valgt sig. Erik Krumedige stod i over tyve Aar ved hans Side; Aksel Pederson (Thot), som havde siddet i Rigsraadet lige fra den Tid, da Erik som Barn fik de tre Rigers Krone, holdt ud med Kongen endnu efter hans Afsættelse, og da han, sidst af alle Danske, nødtvungent opsagde ham sin Troskab, gjorde han det i et Brev, der vidner om virkelig dyb Hengivenhed for Kongen.

Paa Eriks Bekostning priser Traditionen hans Dronning, og i hende havde Kongen sikkert nok en fortræffelig Støtte. Filippa var kun nitten Aar gammel, da hendes Ægtefælle overtog Styrelsen alene, og i hans første Aar omtales hun kun lidt. Fra 1420 bliver det anderledes; ved den Aftale, der i dette Aar blev truffet om Dronningens Livseje, knyttede hun sig fast til Eriks Stræben efter at skaffe Hertug Bogislaus Tronfølgen; da Kongen tre Aar efter drog til Udlandet, betroede han hende de tre Riger under sin Fraværelse, og efter hans Tilbagekomst fik hun stor Del i Styrelsen. Gentagne Gange rejste hun til Sverige for at forhandle med Rigsraadet om Krigshjælp; i Danmark selv træder hun oftere frem. Hun synes at have haft de Egenskaber, som Kongen netop savnede, en Mildhed og Hensynsfuldhed i sin Optræden, der vandt Hjerterne for hende, hvor hun kom frem. I

Sverige priste man hende meget, og Sammenligningen med Kong Erik faldt ikke ud til dennes Fordel; da det gjaldt i Rom at forsvare Birgittinerne, tog bægge sig af Sagen, men Vadstenadagbogen tilføjer, at Dronningen viste sig langt gavmildere, hvad Gaver og Udgifter angaar, end Kongen, og da den svenske Flaade i 1428 med uforrettet Sag vendte tilbage fra Øresund og nogle Skibe strandede paa Saltholm, skal Filippa have hjulpet dem i Nøden; »hun sendte dem da Mad og Øl og lod dem med Skib indhente«, og det tilføjes: »Kongens Hjælp torfte de ej vente«. Virksom og energisk var Dronningen; hun laante nogle nordiske Skippere Penge, forat de kunde udruste sig til Kaperi, og i de tyske Krøniker faar hun Æren for det Angreb, den danske Flaade 1429 rettede mod Stralsund. Om politisk Klogskab synes hendes Møntoverenskomst med Hanseaterne at vidne ⁵⁹.

Det var et stort Tab, som Kong Erik led, da Filippa døde pludselig Natten til Hellig tre Kongers Dag 1430 under et Ophold i Vadstena Kloster, og Kongen synes ogsaa at have følt, hvad han mistede i hende. Han kom selv til Vadstena for at overvære Dronningens Bisættelse i det St. Annæ Kapel, hun havde stiftet i Klostret, og til Minde om hende skænkede han ikke blot Vadstena rige Klenodier, men indstiftede tillige en storartet Gudstjeneste. Denne skulde besørges af 10 gejstlige, som kaldtes kongelige Kapellaner og paa deres Kapper bar et rødt Kors i gult Felt, hvad der betegnedes som »Rigets Banner«; de skulde holde Messer og Gudstjeneste af forskellig Art, men først og sidst læse Psalteren Dag og Nat. Til Underhold for disse Kapellaner gav Kongen 1100 Nobler, hvorfor Klostret skulde købe frit Jordegods. Lignende Gudstjenester stiftede han i den

følgende Tid rundt om, i Kalmar, i København, i Roskilde og Lund, ja helt oppe i Nidaros; over alt skulde den evige Psalterlæsning holdes til Amindelse for Dronningen, og det var meget store Pengesummer, Erik ofrede herpaa i en Tid, da han ellers var i stor Pengeød ⁶⁰.

Da Filippa døde, var Erik henved de halvtreds, og der gik straks Rygter om, at han vilde gifte sig igen; man nævnte en Hertuginde af Kleve som den, Kongen vilde tage til Brud ⁶¹. Det blev ikke til noget; det var tunge Aar for Kongen, og han følte ikke Kræfter i sig til ligesom at begynde Livet forfra; barnløs var han, men han havde jo i den unge Bogislaus udset sig sin Efterfølger og mente derved at have sikret sine Rigers Overgang til hans egen Slægt, »de, som Griffen fører«. I Stedet tog han sig en Frille, Cæcilia, der skal have været en af Filippas Hofjomfruer, og hun levede siden stadig sammen med Kongen. Forholdet maa have vakt Opsigt og større Forargelse, end man egentlig kunde vente. Helt ned til Æneas Sylvius er der naaet Rygter om, at det er Kongens Frilleliv, der volder Opstand imod ham, og Rigsraadet paastaar, at det ofte har bedt Erik »forandre sig og tage en Fyrstinde til Ægte, Gud til Lov, Rigerne til Ære og Bestand«, men han havde aldrig villet høre Raadet og førte i Stedet et Levned, der var Rigerne »til stor Haan og fordærvelig Skade«. Cæcilia var i det mindste sin kongelige Elsker tro ogsaa i hans Ulykkestid; hun fulgte med ham til Gotland og derfra til Pommern ⁶².

Saa lidt som Erik, hvad et nyt Giftermaal angaar, bøjede sig for sine Raaders Ønske, var han i det hele tilbøjelig til at lytte til andres Meninger og Raad, naar det gjaldt Sager,

der var af afgørende Betydning for ham selv som Konge. Hvor meget han end forhandlede med sine Rigsraader, bærer hele hans Styrelse dog i høj Grad Præget af hans egen Personlighed, og uden at vi kan vurdere, hvor meget Eriks Raadgivere har betydet for ham, tør vi dog antage, at han personlig har haft den egentlige Ledelse i alle Sager. Under disse Forhold maa det regnes Erik selv til Ære, at hans Regering i saa høj Grad er fyldt af en ivrig Stræben efter alt, hvad der kan være hans Krone og hans Undersaatter til Nytte. Betænker man ret, i hvilken Grad Striden om Sønderjylland lagde Beslag paa hans Tanker og Kræfter, maa man undre sig over, paa hvor mange forskellige Punkter han dog greb virksomt ind, selv efter vor fattige og ufuldstændige Kundskab til hans indre Styrelse. Han har Blik for, hvad der rører sig i hans Tid, og er ivrig for at skaffe Danmark Del i, hvad der er oppe rundt om i Europa, men han er ogsaa skarpsynet overfor, hvad der spirer frem i hans egne Lande; af største Betydning er hans Indgriben i Næringslivet og i Sammenhæng dermed hans Forsøg paa at indskrænke Hanseaternes Handelsvælde.

Paavirkninger fra Udlandet har spillet en ikke ringe Rolle for Erik; mest fremtræder han dog som en Fortsætter af den Gerning i Danmark, som Valdemar Atterdag og Margrethe havde begyndt. Han vaager over den kraftige Kongemagt, de havde skabt, og han benytter den til at tage fat paa Opgaver, som de havde ladet ligge eller sat i anden Række. Ved sin Kamp for at generhverve Sønderjylland vil han fuldende den Genoprejsning af Riget, der skyldtes Valdemar; ved sin Modstand mod Hanseaterne fortsætter og udbyder han sine Forgængeres Bestræbelser.

Naar Erik saaledes optræder som den varme Forkæmper for Danmarks og Kronens Ret paa alle Omraader, virker han i Margrethes Aand, men hvor forskellig er han dog ikke fra sin Fostermoder! For at sætte sin Vilje igennem skyede hun ikke de største Omveje; hun gør Indrømmelser, der imødekommer alle, og fører saa alligevel sine egne Planer igennem. Hun vinder Danmarks Krone for Oluf ved at opgive sine Arvekrav og ved at udstede en Haandfæstning i hans Navn; hun slutter Forbund med den svenske Adel og stadfæster Sveriges gamle Friheder; men hun lader sig saa lidt binde af Haandfæstningens Baand i Danmark som af den svenske Lov i Naboriget. Hun gaar i Kalmar tilsyneladende ind paa de Vilkaar for Unionen, som Stormændene vil samtykke i, men former saa i Gerningen Foreningen helt anderledes; hun giver Schauenburgerne Arveforlening paa Sønderjylland, og bagefter benytter hun Gerhards Død til at trænge sig selv ind i Landet. Intet Under, at Samtiden enstemmig karakteriserer Dronningen som »over al Maade listig«.

Ingen vil falde paa at bruge saadanne Ord om Erik. Han vedkender sig aabent de Planer, han har. Han begynder sin selvstændige Regering med at skaffe sig Nyborgdommen mod Holstenerne og kræver klart og tydelig hele Hertugdømmet for sig og Kronen; siden formulerer han de danske Retskrav i største Skarphed og holder uvægerlig fast ved dem. Naar han kræver København udleveret til Kronen eller udstyrer sine egne Købstæder med Rettigheder, som Hanseaterne finder ganske stridende mod de dem tilstaaede Friheder, føler Erik sig dybt overbevist om, at hele Retten

er paa hans Side, og han nærer en sikker Overbevisning om, at Retten ogsaa vil sejre. Det er dette, der gør, at han i den sønderjydske Strid aldrig vil høre noget om Indrømmelser eller Eftergivenhed; først og sidst kræver han, at hans Modstandere skal indrømme, at han har den fulde Ret til Stridens Genstand. Og naar han i sin store Tale til Hanseaterne i 1423 (foran S. 161) med mange Ord søger at overbevise Købmændene om, at de Krav, han stiller til dem, er fuldt berettigede, ligger atter heri hans stærke Tillid til Rettens Sejr, en vis naiv Idealisme, som passer daarlig til Livets strenge Krav og sikkert ikke har haft nogen Klangbund hos de praktiske Købmænd.

Det hænger nøje sammen hermed, at Erik sætter sig saa mange forskellige Maal og stræber at naa dem alle, skönt Arbejdet for det ene vanskeliggør eller skader det andet. Han vil fremme sine Undersaatters Handel, men det er dog et Spørgsmaal, om alt det gode, han har skaffet de danske Købstæder, ikke er blevet opvejet ved den Skade, Handelen led ved Uroen til Søs og ved den daarlige Mønt. Han byder Holstenerne Brodden, og han forstaar fuldt ud, at han for at overvinde dem fremfor alt maa skaffe sig Hansestæderne til Forbundsfæller; men han kan dog aldrig bekvemme sig til at betale den Pris, hvorved Hanseaterne ene kan købes, nøje Overholdelse af deres Handelsrettigheder og en gunstig Afgørelse af de svævende Stridsspørgsmaal. Saa var Margrethe forsigtigere. Skridt for Skridt rykker hun fremad; hun tager fat paa eet Spørgsmaal ad Gangen, tænker alene paa dette, gør Indrømmelser til højre og venstre, men saa løser hun Spørgsmaalet og gaar over til det næste.

En saadan Fremgangsmaade laa slet ikke for Erik, og den havde jo unægtelig ogsaa sine Farer og Mangler. Margrethe, siger den holstenske Krønike, vilde ikke tænde to Ilde paa een Gang; derfor forsonede hun sig med Holstenerne, da hun vendte sig mod Albrecht af Meklenburg. Hun vandt Sverige, men det var en høj Pris at betale dette med Arveforleningen til Schauenburgerne, og Erik, der mer end nogen følte, hvad Dronningen her havde ofret, vilde i alt Fald ikke følge hendes Exempel. Han ser i sig selv den store og rige Konge, der netop derfor ikke tør gøre Indrømmelser, som mindre mægtige Efterfølgere maaske kan klage over; hans Ytringer i den Henseende i Talen til Hanseaterne er sagte ud af hans inderste Hjerte. Selv føler han sig som den, der skal gøre Forgængernes Fejl og Indrømmelser gode igen; overfor Holstenerne betoner han ikke blot, at en dansk Konge ikke har Ret til at bortforlene nogen Del af Riget, men yderligere, at det er hans Pligt at genvinde, hvad en tidligere Konge mulig urettelig har givet Afkald paa.

I de Aar af Eriks ydre Historie, vi hidtil har lært at kende, havde hans Kamp for Kronens Ret til Sønderjylland kostet ham store Ofre, og endda stod han, naar der spurgtes om Udstrækningen af hans Magt i selve Grænselandet, mindre godt, end da han aabnede Kampen. For Erik er dette dog vist blevet ganske opvejet af, at det i de forløbne Aar var lykkedes ham stedse fyldigere at føre Beviset for den gode Ret, han havde til det omstridte Land, og Kejsersdommen af 1424 betegnede i den Retning Højdemaalet; den jordiske Retfærdighed havde dermed talt sit sidste Ord. Og naar Erik dertil ved gode, beseglede Breve havde Løfte om

Bistand fra de vigtigste Magter ved Østersøen til at gennemføre Dommen, har han efter sin hele Karakter vurderet den Sikkerhed, disse Løfter afgav, højere end den i Virkeligheden var. Han skulde i alt Fald snart lide bitre Skuffelser i denne Sag og dermed blive rokket i sin faste Tillid til Rettens endelige Sejr.

FJERDE BOG.

HANSEATERNE OG HOLSTENERNE
I FORBUND MOD KONG ERIK.

I. Eriks Hjemkomst; Hanseaternes Brud med ham.

I næsten halvandet Aar var Erik fraværende fra sine Riger, og i denne Tid var det meget stille i Norden, hvor Dronning Filippa styrede i Forening med Rigerens Raad. Efter Aftalerne i Forbundet med Stæderne skulde der jo hvert Aar i September holdes et Fællesmøde til Afgørelse af alle løbende Sager; et saadant fandt ikke Sted i 1423, da Erik paa denne Tid var paa tysk Grund, og man mente, at det heller ikke skulde holdes Aaret efter, siden Kongen stadig var i Udlandet¹. Filippa kaldte alligevel Hanseaterne til sig, og paa Mødet blev, som før berørt (S. 155), aftalt en Møntordning, der svarede til de Ønsker, der var fremsat fra Købmandens Side; medens de tidligere i Danmark slaade Penge blev satte ned, skulde der nu slaas nye gode Penge, som skulde gaa baade i de nordiske Riger og i Stæderne. Tillige værdsattes saavel de lybske Mønter som forskellige udenlandske Guldpenge, og alle disse skulde kunne bruges

som lovligt Betalingsmiddel over alt i de tre Riger; ene Bergen dannede foreløbig en Undtagelse². Det var vigtige Indrømmelser til Stæderne, der laa i denne Aftale, en praktisk, at Mønten blev forbedret, en principiel, at man opgav Kravet om de danske Mønters Enegyldighed.

Hvis Dronningen ved denne kloge Aftale havde ment at vinde Stæderne ogsaa politisk, slog dette dog ikke til. Kort i Forvejen var den unge Hertug Henrik kommet tilbage fra Ungarn, og man hørte om den Kejsersdom, der frakendte ham al Ret til Sønderjylland. Det var givet, at han ikke vilde bøje sig for Dommen, og man forudsaa da i Stæderne med stor Sorg, at det snart atter vilde komme til Krig mellem Holstenerne og Kongen. Saa vilde Erik sikkert mane Hansestæderne om at hjælpe ham efter deres Løfter i Forbundet, men vilde de gøre det? En Dorpaterraadmand, der Sommeren igennem opholdt sig i de vendiske Stæder, mente nej; det vilde være altfor meget imod deres egne Interesser, og han, der havde medbragt de livlandske Byers beseglede Breve om, at de vilde tiltræde Forbundet mellem Kongen og Stæderne, mente under disse Forhold at burde holde Brevene tilbage³.

Dette fik man vel ikke at vide i Norden, men man sporede dog en Kølighed hos Hansestæderne, der ikke spaaede godt. Dronning Filippa havde naturligvis faaet meddelt, hvorledes Rettergangen var endt i Ofen, og hun ønskede at offentliggøre Manifeste om Kejsers Dom og Holstenernes Stilling dertil. Men da hun anmodede Raadet i Lübeck om, at Plakater herom maatte opslaas paa Byens Kirkedøre, svarede det, at skønt det egentlig ikke var sædvanligt, vilde det dog ikke nægte hende at gøre det, men hvis Holstenerne

ogsaa vilde kundgøre deres Breve paa samme Vis, kunde Byen da heller ikke afslaa et saadant Ønske⁴. Det var jo at antyde en Ligestilling mellem de to Parter, der unægtelig lidet stemte med, hvad man i Norden mente om Stædernes Pligter overfor Kong Erik.

Endelig i Maj 1425 kom denne tilbage fra sin lange Rejse. Han var sejrstolt og fuld af Iver efter at iværksætte de store Planer, han nærede; i Norden skulde Sigmunds Dom mod Holstenerne gennemføres, i Tyskland skulde hans Frænder angribe Kurfyrst Frederik og erhverve det, som Sigmund havde givet dem Brev paa. Paa denne Kant var Planernes Udførelse allerede i fuld Gang. I Februar var Pommerns Hertuger brudt ind i det brandenburgske; Byen Prenzlau faldt i deres Hænder, og i Maj Maaned aftalte de et nøje Forbund med Herrerne af Werle og Stargard; Forbundet skulde gælde mod alle, ene undtaget det romerske Rige, den hellige Kirke og Kong Erik⁵. Selv havde Kongen vist oprindelig tænkt sig endnu i samme Aar at aabne den endelige Kamp med Holstenerne, men hans Rejse var trukket i Langdrag, og det var nu for sent at begynde Rustningerne i hans udstrakte Lande. Stemningen i Norden var heller ikke allevegne gunstig; det forlyder, at alle i Sverige og Norge ønskede Fred, og at kun de Danske var ivrige for Krigen⁶.

Angrebet blev da udsat til det næste Aar, men ved St. Hansdags Tid havde Kongen talrige Rigsraader og Stormænd hos sig fra alle tre Riger; ogsaa Stæderne sendte efter hans Anmodning Fuldmægtige til Mødet, og fra Preussen udskikkede Højmasteren sin øverste Marskalk Walrabe von Hunsbach, Kongens tidligere Ledsager paa Rejsen til Ungarn. Denne blev meget forsinket af Vind og Vejr, og da han

endelig 21. Juli naaede til København, var Forhandlingerne mellem Kongen og Stæderne allerede tilendebragte. Kongen, skrev han hjem, var meget tilbøjelig til Fred; han havde aftalt med Stæderne, at de skulde beramme en Dag med Holstenerne, og ønskede nu, at Marskalken og hans Ledsagere, som han behandlede med stor Venlighed, vilde tage Del i dette Mæglingsforsøg, hvad han heller ikke mente at kunne sige nej til⁷.

Ogsaa Holstenerne havde bedt Marskalken lægge sig imellem⁸, og Resultatet af Underhandlingerne blev da, at der i September fandt et Møde Sted i Lübeck, hvor der mødte Udsendinge fra bægge de stridende Parter. Kongen var repræsenteret af to Rigsraader, Erik Krumedige og Sten Basse, og Marskalken og Raadmændene fra de vendiske Byer mæglede. Ved ivrigt Arbejde satte de virkelig igennem, at der Aaret efter paa St. Jakobs Dag skulde holdes et Voldgiftsmøde; hver af Parterne skulde indfinde sig med fire Fyrster, to gejstlige og to verdslige, og disse otte Mænd skulde først søge at forlige Parterne og derefter, hvis dette mislykkedes, afgive en Kendelse, om Sigmunds Dom skulde staa ved Magt eller ikke. Kunde de ikke enes herom, skulde Sagen afgøres af de vendiske Stæder som Opmænd i Forening med preussiske Udsendinge, hvis Højmasteren da var villig til at udsende saadanne. Udskaarne Skrifter om denne Aftale fordeltes til Parterne samt til Hanseaterne⁹.

At Erik Krumedige og hans Ledsagere kunde gaa ind paa en Aftale af denne Art, er i høj Grad forbavsende. Man fatter vel, at Kong Erik nok kunde ønske en rent foreløbig Stilstand; Vinteren stundede til, og hvis Krigen begyndte nu, vilde sikkert hans Modstandere være heldigere stillede

end han, der næppe kunde faa Rustningerne tilendebragte for langt ind i det næste Aar. Men en Stilstand af denne Art! En ny Voldgift af samme Slags som saa mange tidligere, og en Voldgift, der skulde afgøre Anerkendelsen af den med saa stor Glæde hilste Kejserdom! Det var jo at begynde helt forfra og at vise Sigmund en ligefrem Haan. Hvad Kong Erik end har ventet at faa ud af Forhandlingerne, denne Afgørelse kunde han paa ingen Maade gaa ind paa. Saa snart han fik Efterretningen om, hvad der var aftalt, skrev han da ogsaa til Højmesteren, at det var ham umuligt at tiltræde dette. Han kunde vel anerkende, at Mæglerne havde været ledede af de bedste Tanker, naar de ønskede at skaffe Fred til Veje og dermed afværge manges Fordærv og Skade. Men næppe kunde det dog være i fuldt Alvor, naar de bad ham tiltræde denne Aftale, lide denne Skændsel og Haan, at man forholdt ham, hvad der var tildømt ham med al Ret, og lade sig aftrænge, hvad der var tilkendt ham og i hans Værge. Han erklærede udtrykkelig Højmesteren, at han ikke mere vilde finde sig i at vente paa det, der var hans med Rette, og opfordrede ham til at skrive til Holstenerne om at overgive Kongen, hvad der var tildømt ham. Kunde Højmesteren ikke formaa dem dertil, saa æskede Erik hans Hjælp mod dem, henvisende til det Forbund, der var beseglet og sluttet mellem ham og Ordenen¹⁰.

I lignende Toner maa Erik vel have skrevet til Hansestæderne, men herom vides intet. Til Krig kom det foreløbig ikke i Norden; i Tyskland vedblev derimod Kampen med Frederik af Brandenburg. Pommeranerne fortsatte deres Angreb, belejrede Strassburg i Uckermark og plyndrede rundt

om, og da Kurfyrsten selv kom sine Lande til Hjælp, gik det denne Gang ikke som i 1420; Prenzlau modstod alle hans Anstrengelser, og da han angreb Vierraden, mødtes han af de pommerske Hertuger, der siges at have faaet Hjælp fra baade Preussen og Polen, og Frederik maatte ildsomt vige tilbage. I Januar 1426 forlod han atter Brandenburg ¹¹.

I Begyndelsen af Aaret 1426 havde den store Koalition sejret i Tyskland; i Norden skulde dette Aar betegnes ved Holstenernes fuldstændige Ødelæggelse, »totale exterminium«, som Kroniken siger. Over alt i de tre nordiske Riger rustedes der; et skarpt Forbud mod al Udførsel sikrede Forsyningen med Levnedsmidler, alle ankommende Skibe blev beslaglagte, og efterhaanden samlede der sig en »utallig Hær« ¹².

Hvorledes vilde Stæderne stille sig hertil? Det var i det foregaaende Aar blevet aftalt, at Forbundet skulde have sine Udsendinge hos Kong Erik i Vordingborg til Pinsen (19. Maj). De kom, og Kongen gjorde sit bedste for at vinde dem; naar de klagede over Handelsforbudet, undskyldte han sig med at henvise til den haarde Nødvendighed og ophævede det kort efter; de klagede over Skade til Søs, og Kongen lovede dem Erstatning og bad dem indsende Liste over, hvad Skade de havde lidt. Men nu stillede han ogsaa sine Krav til Stæderne. Det aftalte Forligsmøde var han aldrig gaaet ind paa; han begærede ikke mere end, hvad den romerske Konge havde tildømt ham, men det vilde han ogsaa have, og hertil krævede han Stædernes Hjælp efter Forbundet. Vilde Stæderne tilsikre ham, hvad de vilde gøre, om Holstenerne ikke vilde bøje sig for Dommen, vilde han dog være rede til at lade Sagen staa hen et Aar eller to.

Stædernes Udsendinge erklærede, at de ikke havde Fuldmagt til at svare herpaa og lovede blot at forelægge Sagen for deres Byers Raad¹³.

Stillingen var saaledes aldeles klar. Kongen vilde have Krig og kun Krig; Stæderne maatte træffe deres Valg, og som Forholdene var, var Neutralitet umulig. For eller imod?

For at forstaa Hanseaternes Valg maa vi mindes, hvorledes Forbundet med Kong Erik var kommet i Stand. I Hansestæderne var der en stedse stigende Misfornøjelse over Kongens Strid med Holstenerne og Uroen til Søs, ikke mindre dog over, hvorledes Købmanden blev behandlet i selve de nordiske Riger og den daarlige Overholdelse af de dem tilsikrede Privilegier. Man havde i 1422 været lige ved at tiltvinge sig bedre Forhold ved at gribe til de alvorligste Forholdsregler; saa havde under Paavirkning af Hertug Rum-pold fredeligere Stemninger faaet Overhaand, og man havde sluttet Forbundet med Erik for ad den Vej at faa Krigen endt og ved politisk at støtte Kongen at formaa ham til at overholde Købmandens Rettigheder. Siden var der gaaet tre Aar, og Erfaringerne havde klart godtgjort, at den Politik, man var slaaet ind paa, ikke førte til Maalet. Krigen var i Færd med at bryde ud paa ny og havde allerede begyndt at drage de sædvanlige Følger med sig; men hvad værre var, de Indrømmelser, man havde ventet at faa af Kongen paa Handelens Omraade, var slet ikke opnaaede. De Klager, man havde rejst, var ikke blevet hørte; Bjærgningsspørgs-maalet, som man havde ønsket ordnet, stod stadig uløst, og fra Kongens Side var der rejst vidtgaaende Krav om de mest

indgribende Ændringer i de Privilegier, som Hansestæderne havde Brev og Segl paa.

Stæderne havde forsøgt at sikre deres Handelsrettigheder ved at opgive deres selvstændige Politik; Forsøget var ganske mislykket. Og kunde Historien ikke lære dem, at den uforstyrrede Udøvelse af deres Handelsvælde var nøje knyttet til politisk Indflydelse i Norden? Deres store Privilegier havde de først faaet fuld Anerkendelse af, da de efter en heldig Krig mod Valdemar Atterdag havde det halve Danmark inde. De fik dem siden stadfæstede, da deres Hjælp, ydet Meklenburgerne, maaske kunde have hindret Olufs Valg. Tredje Gang var deres Mægling mellem Albrecht af Sverige og Margrethe Midlet til at skaffe dem Stadfæstelse af Nordens nye Konge. Hvor ganske anderledes, da de havde opgivet de skaanske Slotte, da Meklenburgerne ikke mere frygtedes i Danmark, da Stockholm var kommet i Margrethes Hænder! Fra den Tid af havde der ingen Ende været paa Overgrebene mod Købmandens Rettigheder.

Hvad Hansestæderne besluttede og maatte beslutte i dette Ojeblik, det var da at gøre et Forsøg paa ved Opbydelse af alle deres Kræfter at genvinde den politiske Indflydelse i Norden, der var den eneste sikre Garanti for deres Handelsrettigheder. »Lande og Slotte i Danmark til Sikkerhed«, det krævede de som Pris for en Udsoning med Kong Erik, første Gang det efter Bruddet kom til Underhandlinger; en Gentagelse af Stralsundfreden blev Maalet for Stædernes Optræden. Havde Kong Erik paa sin Side indset, at Hanseaternes store Friheder var uforenelige med hans Ære og Fordel, indsaa Stæderne ikke mindre, at de kun kunde haabe at naa frem ved at knække den stærke Kongemagt i Norden.

Og naar Erfaringerne fra Valdemar Atterdags Tid godtgjorde, at Stæderne ikke ene kunde optage Kampen mod Danmark, naar de kun havde sejret, fordi de tilsidst fandt Forbundsfæller blandt Nabofyrsterne, saa var disse Forbundsfæller i dette Øjeblik allerede til Stede. Holstenerne ønskede intet heller end at forbinde sig med Hanseaterne, og disse kunde ved at hjælpe dem i deres Kamp for Sønderjylland ramme det nordiske Kongedømme paa det mest saarlige Sted og sikre sig selv mod den Fare, det vilde være ogsaa for Stæderne, om Danmarks Konge udstrakte sin Magt til Ejderen.

Hansestæderne traadte 24. Juni sammen i Lübeck for her at høre, hvad deres Sendemænd havde faaet ud af Forhandlingerne med Kong Erik. Det var betegnende, at Holstenernes tro Forbundsfæller, Hamburgerne, denne Gang tog Del i Mødet, hvad kun sjældent havde været Tilfældet i de senere Aar, og hvor alvorlige Forholdene var, viste sig ogsaa derved, at Mødet blev aabnet med en Meddelelse fra de fire vendiske Stæder om, at de havde sluttet sig fast sammen til at staa imod enhver, der vilde bygge noget nærmere Stæderne, end det var dem bekvemt. Derefter gik man over til den nordiske Strid; der var kommet et Brev fra Kong Erik, hvori denne gentog sine Krav fra det sidste Møde og forlangte Hjælp af Stæderne i Henhold til det afsluttede Forbund, endda mere end dette medgav, 500 Mand fra hver By. Man svarede, at det havde forundret Stæderne meget at modtage dette Brev, hvori Kongen saa svarlig æskede deres Hjælp og manede dem ved deres Tro, Ære og Segl. De vilde aldrig gøre andet end hvad redeligt var, og vilde ogsaa udføre alt, hvad de havde lovet i Forbundet, men

de kunde rigtignok ingenlunde indse, at Kongen kunde have Ret til at kræve noget af dem efter Forbundet. Derimod havde hans Udsendinge truffet Aftale om et fredeligt Mæglingsmøde mellem ham og hans Modstandere, og de haabede endnu stedse, at Kongen vilde overholde det saaledes bestemte¹⁴.

Endnu før Kong Erik havde modtaget denne Udtalelse fra Hansestæderne, havde han aabnet Krigen; med en stor Krigsmagt rykkede han frem i Sønderjylland, angribende Holstenernes Borge og Mænd rundt om. Den 10. Juli var han selv i Flensborg, hvorfra han paa ny manede Stæderne om at sende ham Hjælp efter Forbundet; Hertug Henrik klagede derimod over, at Kongen havde overfaldet ham midt under den aftalte Stilstand. Hurtig rykkede Kongen videre, og d. 21. Juli blev Slesvig indesluttet baade fra Land- og Søsiden. Midtvejs mellem Staden og Gottorp satte de Danske sig fast paa Hesterbjærg, og den Borg, Kongen her lod bygge, kaldte han med det talende Navn »Avindsborg« eller paa tysk Hatesborch. I Tide havde Hertug Henrik vel sørget for at befæste baade Staden og Hertugborgen, og bægge var ogsaa vel forsynede med Levnedsmidler, men Faren var dog stor. I Kongens Hær følte man sig overbevist om, at baade By og Borg snart maatte falde¹⁵.

Da Gottorp ni Aar tidligere havde været belejret af de Danske, var den gamle Grev Henrik personlig rejst til Hamburg og havde her fundet Hjælp og Støtte. Nu i dette Øjeblik, da Faren atter truede, indfandt Hertug Henrik sig i Lübeck og bad ydmygt den mægtige Hansestad om Hjælp; han mindede om, at hans Forfædre havde hjulpet til at udfri Lübeck fra de Danskes Aag, men ikke mindre betonedes han, hvor farligt det var, om Kongens Magt naaede frem

næsten til selve Stadens Porte¹⁶. Her i Lübeck fandt Hertugen vel ikke som hans Farbroder i Hamburg et Borger-
skab, der tvang Magistraten til at give efter; det lybske
Raad var fuldt ud Herre over Staden og dens Politik, men
det havde i Virkeligheden allerede taget Stilling til Striden.
Bindende Løfter gav man dog endnu ikke, og i Forening med
de andre Hanseater besluttede Lübeck at gøre et sidste For-
søg paa at mægle. Fra de fire vendiske Stæder rejste en
anselig Sendefærd, fire Borgemestre og fire Raadmænd, til
Krigens Skueplads, og ved Haddeby Kirke udenfor Gottorp
forhandlede de med Raader, som Kongen havde sendt dem
i Møde. De erklærede, at Holstenerne havde tilsagt dem,
at Stæderne skulde være dem mægtige til Retten og kunne
afgøre alle Krav; men Kongens Raader holdt sig nøje til For-
bundets Ord og spurgte Hanseaterne, om de havde gjort
Holstenerne »underhørig« til Rette eller vilde gøre det, hvad
Hanseaterne maatte besvare undvigende. En Forhandling
med Kongen selv i Flensborg førte ikke videre. Stæderne
bad Kongen indstændig lade Holstenerne beholde deres Land,
som de mente var dem berøvet og som de holdt for deres
fædrene Arv. Kong Erik erklærede, at han vel gerne vilde
unde dem deres fædrene Arv, men Sønderjylland hørte ikke der-
til, saaledes som det klarlig saas af den Dom, der var fældet
af Sigmund, efterat han fra bægge Sider var blevet anerkendt
som Dommer; Erik vilde være rede til at forelægge sine Breve
for Fyrster, Herrer og Stæder, og kunde da nogen med Rede-
lighed undervise ham om, at der var nogen Uret derved,
vilde han opgive dem. Saa vendte han sig til Stæderne
selv og sagde: »Vi har en Forskrivning af Eder og et For-
bund og beseglede Breve; vi beder og maner Eder, at I holder

Eders Breve og gør os Fyldest; vi vil efter vore Breve gøre det samme overfor Eder«¹⁷.

Hanseaterne vendte tilbage, og et nyt Bymøde blev sammenkaldt til Rostok. Det skulde finde Sted midt i September, og i Mellemtiden indløb den ene Efterretning efter den anden, som ikke talte til Kongens Gunst. I Brandenburg havde Krigslykken vendt sig; Kurfyrst Frederiks Søn, Johan, havde optaget Kampen mod Fyrsterne, og i August Maaned gik han sejrrig fremad; Prenzlau blev generobret, og en af Modstanderne, Kristoffer af Werle, faldt i Kampen¹⁸. I Sønderjylland holdt Slesvig sig stadig, og det lykkedes endda Hertugen at trænge frem og proviantere baade Staden og Gottorp paa ny, medens Vitalianerne i høj Grad vanskeliggjorde Kongens Forbindelser paa Søen og erobrede danske Skibe, der var undervejs med Levnedsmidler og Krigsmateriale. I flere mindre Træfninger var det nærmest Holstenerne, der gik af med Sejren; adskillige af de danske Skibe i Slien blev erobrede, og Hertugen gjorde op til Omegnen af Flensborg et Plyndringstog, hvorfra han vendte hjem med Tusinder af Kvæghoveder. Mest betød det dog, at Holstenerne sammen med en Del Vitalianere landede paa Femern og her belejrede Glambæk, som endelig overgav sig, da man narrede Besætningen ved at lade, som om Lübeck og Hamburg var med ved Angrebet (20. Septbr.)¹⁹.

I September samledes da i Rostok Fuldmægtige fra de fire vendiske Stæder, desuden fra Lüneburg, Hamburg, Greifswald og Anklam. Her toges den sidste afgørende Beslutning om Krigen, og Stæderne indgik et fast Forbund indbyrdes, lovede at hjælpe hinanden til det yderste og at ingen vilde indgaa Fred eller Forlig med Kongen uden de andres Sam-

tykke. Stralsund fik Lov til at vente med at udstede sit Fejdebrev til 14. Oktbr., men det betonedes, at den bortset herfra skulde være »lige saa dybt i Krigen« som alle de andre; man føler, at denne By dog stod Kong Erik et lille Skridt nærmere end de andre og at man særlig vilde sikre sig den²⁰. Af de tilstedeværende holdt kun de to smaa pommerske Byer Greifswald og Anklam sig tilbage; de øvrige forlagde Mødet til Lübeck, og da Hertug Henrik var blevet tilkaldt, vedtoges her den 27. Septbr. et Forsvars- og Angrebsforbund mellem de tre Hertug-Grever og de seks allerede krigsforbundne Stæder. Fyrsterne lovede ikke at sone sig med Kongen uden Stædernes Samtykke; Lande og Slotte, som man maatte erobre under Fejden, skulde bægge besidde i Fællesskab, ene dem undtagne, som Hertugerne før havde Ret til. Af Taknemlighed for den Hjælp, Stæderne ydede dem i deres Nød, lovede de holstenske Fyrster fremtidig at hjælpe dem i alle Krige med 100 væbnede og aldrig at blive Stædernes Fjende, før de havde erstattet al den Udgift, som Byerne for deres Skyld maatte faa i den tilstundende Krig; de lovede heller ikke mod Stædernes Vilje at tage Stratenrøvere eller Sørøvere i deres Værn²¹.

Krigen var dermed fastslaaet, og i Begyndelsen af Oktober udfærdigede de seks Stæder deres Fejdebreve til Kongen; de anførte deri som deres Motiv, at Kongen havde tilføjet dem og Købmanden mange Slags Vold, Uret og Skade mod deres stadfæstede Privilegier, og at han ikke havde holdt det dem besejlede Lejde, hvorved de havde lidt stor Skade²². Imens havde man med fuld Kraft taget fat paa Krigsrustningerne. Holstenerne gjorde gode Fremskridt; ved Stædernes Mægling blev en Fejde mellem Bremens Ærkebisp

og Vilhelm af Lüneburg standset, og fra disse Lande kom der nu Hjælp²³. Erik maatte hæve Belejringen af Slesvig, og paa Tilbagetoget led hans Hær adskillig Skade; Hertug Henrik erobrede bl. a. en Mølle midtvejs mellem Slesvig og Flensborg, som Kongen havde befæstet og som spærrede Holstenerne Vejen Nord paa²⁴.

Hanseaterne selv var fast bestemte paa ogsaa til Søs at aabne Kampen straks, hvor sent det end var paa Aaret. Allerede i Rostok havde de aftalt, at der snarest skulde sendes Skibe i Søen; Lübeck, Hamburg og Stralsund skulde stille hver 500 Mand, Rostok, Wismar og Lüneburg hver 300, og Rustningerne dreves med saa meget større Iver, som man hørte, at Erik samlede Skibe i København. Midt i Oktober laa en anselig Kampflaade i Dybet udenfor Wismar; det var, efter hvad Krønikerne sikkert med nogen Overdrivelse angiver, 100 Skibe med 6000 Mand om Bord. Fra Holsten var Hertug Henriks yngste Broder Gerhard allerede stukket i Seen, men i over 14 Dage ventede Hanseaterne forgæves paa, at Vind og Vejr vilde tillade dem at løbe ud; tilsidst skiltes de saa ad for i det paafølgende Aar at optage Kampen med endnu større Kraft²⁵.

II. Krigen i 1427.

I Løbet af Vinteren traf man fra bægge Sider Forberedelser til det følgende Aars Felttog. Om Kong Erik erfarer vi kun tilfældig et og andet. Han sendte Dronning Filippa

op til Sverige, forat hun ved personlig at forhandle med det svenske Rigsraad kunde formaa dette til at bringe de Ofre, som Forholdene krævede; der lejedes Skibe og toges fremmede Krigsfolk i Tjeneste, og Erik søgte bl. a. at vinde nogle af Vitalianernes Høvdinge, deriblandt den siden saa bekendte Bartholomæus Voet; det lykkedes imidlertid Lübeck ved at benytte Stadens Forbindelser i Nederlandene og England at komme ham i Vejen og vinde disse Fribyttere for sig og Holstenerne ²⁶. Hansestæderne afholdt i Januar 1427 et Møde i Rostok og traf her endelig Aftale om det nye Flaadetogt, hvortil Skibene skulde være samlede allerede ved Midfaste; Lübeck og Hamburg forpligtede sig til hver at stille fire store Skibe »med Forkastel«, Stralsund lovede tre Skibe, Rostok og Wismar hver to, alt med de tilhørende mindre Fartøjer. Hamburg, Lübeck og Lüneburg vilde desuden understøtte Holstenerne med Hjælpetropper ²⁷.

I Slutningen af Marts var Hanseflaaden samlet, og for at træffe de sidste Aftaler mødtes Hanseaterne i Stralsund; kort før havde de sachsiske Stæder været forsamlede i Brunsvig, de havde her indgaaet Forbund med de krigsførende Byer, som de dog kun vilde understøtte til Lands, og henved en Snes Byer lige fra Halle og Magdeburg op til Hannover sendte Kong Erik deres Fejdebreve ²⁸. Dette skulde dog ikke forskrække Kongen stort, endnu mindre et Undsigelsesbrev, som han modtog fra en Meklenburger, der var Marskalk i lybsk Tjeneste, og som i al sin fyndige Korthed lød saaledes: »Vid, højbaarne Fyrste Kong Erik af de tre Riger Sverige, Norge og Danmark, at jeg Ludeke Blücher, Marskalk, vil være Fjende af Eder og af alle Eders Mænd, som er i Eders Riger; skrevet under mit Indsegl« ²⁹. Allerede forinden havde

Kong Erik dog gjort et Forsøg paa at standse Krigen, idet han havde overdraget sine Frænder, Hertugerne Kasimir af Stettin og Vartislaus og Barnim af Wolgast, at opsøge Stæderne og erklære, at Kongen var villig til at lade dem dømme om hans Ret eller Uret overfor Byerne. Hertugerne prøvede først paa at tale med Stralsunds Magistrat alene, som jo i de foregaaende Aar ofte havde vist sig særlig gunstig stemt mod Kong Erik; denne henviste dog straks til de andre Byer, og for alle disses Udsendinge fremkom da Hertugerne med deres Tilbud. Hanseaterne erklærede imidlertid, at de kun kunde indlade sig paa en Mægling, hvis Kongen vilde stille god Sikkerhed for, at hvad der kendtes for Ret, ogsaa blev opfyldt, og paa nærmere Forespørgsel om, hvad de mente hermed, forklarede de, at de til Sikkerhed for, at deres Skade kunde blive dem erstattet, maatte have Slotte og Lande i Pant af Kongen; paa Hertugernes Spørgsmaal, om de da vilde stille Kongen igen en lignende Sikkerhed, nægtede de saadant med stor Bestemthed. Da Hertugerne bagefter gjorde et Forsøg paa at skille Stralsund fra de øvrige Byer og truende anførte deres Landsherrerettigheder, hjalp dette heller ikke, og det hele, de opnaaede, var, at de andre Stæder paa Stralsunds Anmodning gik ind paa at udsætte Flaadens Udsendelse i otte Dage (til 6. April), forat Hertug Kasimir imens kunde rejse til Kongen; viste denne sig villig til at stille den forlangte Sikkerhed, var Flaadehovedsmændene befuldmægtigede til at indlade sig i Forhandling ³⁰.

Lidt ind i April løb Flaaden da ud; det var en betydelig Udrustning, der alene kostede Hamburg over 4000 Pund, og ligesom i Efteraaret sluttede den unge Hertug

Gerhard sig dertil med sine Holstenere og vel især Vitalianere. Det var Stædernes Forsæt at føre Orlogen »det allerhaardeste, de kunde«, og deres Plan var at erobre Slottene ved Øresund og opbrænde alle Skibe her og i Bæltet, saaledes at det ene danske Land ikke kunde komme det andet til Hjælp ³¹. Saa store Ting udrettede de vel ingenlunde, men der plyndredes rundt om langs de danske Kyster; Bornholmerne maatte love 10 000 lødige Mark for at faa deres Ø skaanet for Brand; Møn, Falster og Laaland blev hærgede, Hamburgerne erobrede Læsø, selv Ærø med dets faste Slot faldt i Tyskernes Hænder, og over alt vandt de rigt Bytte ³².

Dette varede ved til langt ind i Maj, da Flaaden efter Gerhards Anmodning sejlede til Flensborg; de hanseatiske Skibe indesluttede Byen fra Søsiden, medens Hertug Henrik angreb den til Lands. Her befalede paa Kongens Vegne Ridderen Morten Jenssøn af Slægten Gyrsting; ogsaa hans Svoger, Bisp Gerhard af Børglum, var til Stede, og Besætningen var ved godt Mod. Da Belejrerne manglede svært Skyts, opsatte de deres Angreb til efter Kristi Himmelfarts Dag (29. Maj). De hamburgske Lejetroppers Anfører, Raadmanden Johan Kletzeke, fremskyndede dog Angrebet; han uddelte Øl til sine egne Folk saavel som til Vitalianerne, og halvt berusede begyndte de at storme Slottet allerede Natten før Helligdagen. Hertug Henrik blev vækket af Støjen og skyndte sig til Kampen; det syntes ham en stor Skændsel, om Stæderne alene skulde erobre Byen, dristig steg han op ad en Stormstige og naaede et af Slottets Udenværker. Hans Mænd advarede ham mod at vove sig saa langt frem, men netop denne Advarsel henledte de Danskes Opmærksom-

hed paa Hertugen, og han blev gennemboret af et Spyd. Endnu samme Nat døde den unge Fyrste af sit Saar; hans næstældste Broder, Hertug Adolf, overtog straks Kommandoen, men baade Lübecks og Hamburgs Hovedsmænd besluttede nu at sejle bort med deres Skibe, og da de til Trods for alle Bønner fra Adolfs og hans Broders Side ikke vilde lade sig bevæge til at blive, trak ogsaa de andre Stæders Skibe sig tilbage ³³.

Da Hanseflaaden havde plyndret paa de danske Øer i April og Maj, havde den ikke mødt synderlig Modstand; saa tidlig paa Aaret kunde Kong Erik ikke faa Hjælp fra sine to andre Riger. Anderledes blev det, efterhaanden som Sommeren skred fremad; baade fra Sverige og Norge kom der Undsætning, og yderligere styrkede Erik sin Flaade ved at skaffe sig saa vel hollandske som engelske Skibe, enten dette nu er sket ved Beslaglæggelse eller disse Hanseaternes Konkurrenter virkelig af egen Vilje har stillet sig til Kongens Raadighed ³⁴. Paa den Vis fik han samlet en betydelig Flaade, der ganske syntes at afspærre Øresund. Dette var i høj Grad generende for Hanseaterne, omend endnu mere for Preusserne end just for de vendiske Stæder. Gennem Øresund gik Preussernes Forbindelser med Vest-europa, og hele Foraaret igennem forhandlede man i Preussen om, hvorledes man skulde sikre Handelsskibenes Passage. I April var Sendebud fra de krigsførende Byer i Marienburg, og man aftalte da, at de Skibe, der vilde gennem Sundet, skulde blive liggende til Pinsen; saa vilde Stæderne befale deres Skibshovedsmænd ikke at beskadige dem og hjælpe dem til at sejle videre, dog at de forvarede sig mod at have

Gods til de tre Riger. Siden blev Udsejlingen udsat til St. Hans Dag, og man vilde lade Flaaden ledsage af Krigsfartøjer; først var der Tale om to Skibe, hver med 40 Mand, siden endog om seks Admiral- eller Hovedskibe³⁵.

Under disse Forhold besluttede de vendiske Stæder at lade deres Skibe gaa i Søen paa ny, mindre for at angribe de Danske end for at hjælpe den preussiske Handelsflaade gennem Sundet saavel som en anden, der ventedes Vest fra, den saakaldte bayske Flaade; naar det var udrettet, skulde Skibene sejle til Fleusborgfjord eller hvor Hovedsmændene ellers tykte det nødigt. Der foranstaltedes nye Udrustninger, og enhver Stad opfordrede tillige sine »lose Partien« til at sejle med til Sundet³⁶. Som Hovedsmand udsendte hver By en Borgemester, og i Spidsen for hele Flaaden sættes som Overbefalingsmand Lübeckeren Tideman Sten, der i sin Tid havde været Medlem af det nye Raad, men var vedblevet at spille en fremragende Rolle ogsaa under den fornyede aristokratiske Styrelse, og som man nu for at give ham større Anseelse udnævnte til Borgemester³⁷. Sidst i Juni var Flaaden rede³⁸; Udsejlingen trak dog lidt ud, men saa sejlede man afsted for gunstig Vind, saaledes at man d. 11. Juli naaede ind i Øresund³⁹. Her fandt man den danske Flaade liggende for København; efter en officiel Angivelse talte den 33 store Mærsskibe, medens Hanseaterne kun havde 36 store og smaa Skibe; Krøniken taler derimod om, at de tyske Skibe var større end de danske og saa ud som Kirker ved Siden af Kapeller.

Hvem der end havde Overmagten, vist var det, at Kong Eriks Flaade tilbød Kamp. Den hamburgske Borgemester Heine Hoier henvendte sig til Tideman Sten, og denne gav

Ordre til at modtage Kampen, men da Hamburgerne saa indlod sig i Slag, understøttede han dem dog meget slet, og det lykkedes de Danske ved deres bedre Kendskab til Færvandet at drive de hamburgske Skibe ind paa en Grund, hvor de kom til at sidde fast; de blev alle tagne og Besætningen gjort til Fanger. Ogsaa Lübeckerne kom med i Slaget, og nogle af deres Skibe havde Held med sig; Raadmanden Johan Beere paa Goswyn Gruls Skib tog et dansk Skib, en anden Skipper ved Navn Wolter Bischof erobrede et Skib fuldt af Svenskere*). Men ellers gik det uheldigt. Tideman Sten traf paa en Bardse, hvori der var »Fyrster, Riddere og meget godt Folk«, men til Trods for sit større Skib unddrog han sig Kampen; »det store Skib blev bange for det lille«, og da Hr. Tideman trak sig tilbage, fulgte de fleste andre Skibshovedsmænd det daarlige Exempel, som Overanføreren gav.

Efter denne for Stæderne saa uheldige og uhæderlige Kamp rømmede Hanseflaaden endog helt Sundet. Tideman Sten sammenkaldte et Krigsraad, og heri blev man enig om, at det var nødvendigt at beskytte de stralsundske Skibe, der endnu ikke havde forenet sig med Flaaden og let kunde støde paa de Danske; man mente ogsaa, at det var vigtigere at værne den fra Weichsel ventede Flaade end den bayske, som ikke var nær saa rig som hin. Hanseflaaden sejlede da

*) Fra et af disse Skibe stammer det mærkelige Skibsflag, der endnu hænger i Lübecks Mariækirke og som i vore Dage er blevet fremdraget og saa ofte afbildet. Det viser Dannebrogskorset, i hvis Vinkler er anbragt Kong Eriks Rigers Vaaben, de tre danske Løver, den norske Løve, de tre Kroner, der her maa betegne Sverige, endelig en Grif, vistnok Pommerns; indenfor ses Apostlen Jakob foran Jomfru Maria med Barnet⁴⁰.

ad Bornholm til, og man nøjedes med at købe en Skipper til at sejle den bayske Flaade i Møde og afholde den fra at løbe ind i Sundet⁴¹. Buddet kom dog for sent. Faa Timer efter at Tideman Sten havde forladt Øresund, sejlede Bayflaaden ind Nord fra, stolende paa at kunne finde Værn hos Hanseaterne, og broget sammensat som den var af Skibe baade fra de krigsførende Byer og fra neutrale Hansestæder optraadte den straks fjendtlig; da den sejlede forbi Kongens nye Slot, Ørekrog, afskød den sine Bøsser mod Borgen. Ud for København stødte den sammen med de danske Skibe, og forgæves opfordrede Kongen ved to Udsendinge Preusserne til at skille sig ud fra de andre og fare i Fred; han fik kun det Svar, at man kunde angribe, hvis man vilde. Saa kom det da til en alvorlig Kamp, der kostede Kong Erik mange døde og saarede, men efter en fortvivlet Modstand faldt saa godt som hele Handelsflaaden i Kongens Hænder; kun enkelte Skibe lykkedes det at slippe igennem, og de bragte Budskabet om den store Ulykke til deres Hjembyer⁴².

Hvad der var sket i Øresund, vakte rundt om i Hansestæderne den største Sorg og Harme. Selve Tabet ved den rige Handelsflaades Erobring var stort; det var omtrent 40 Skibe, der var faldne i Kongens Hænder, og ene fra Wismar var 12 Skibe erobrede med en Ladning, der vurderedes til 32 000 Gylden⁴³. Men end mere harmedes man over den uheldige Ledelse og det daarlige indbyrdes Sammenhold; man følte Nederlaget som en forfærdelig Skændsel og udmaalede sig de skrækkeligste Følger. Vilde det gaa Hansestæderne, som det var gaaet Preusserne en halv Menneskealder før; Polakker og Litaver spillede Herrer i Preussen, skulde nu Hanseaterne blive de Danskes Undersaatter⁴⁴?

Hanseaternes første Sammenstød med det forenede Nordens Flaader var faldet ud til deres største Skade, og i Eftersommeren var Erik fuldstændig Herre til Søs. Udsendelsen af Weichselflaaden blev ganske opgivet, hvad selve Preusserne angaar, men Højmesteren tillod de i Preussen henliggende engelske, hollandske og zeelandske Skibe at sejle afsted; man mente, at de var sikre for Kong Erik, og Højmesteren opfordrede sine egne Undersaatter til at sælge deres Skibsparter til disse fremmede⁴⁵. Selve de krigsførende Stæder opgav paa ny at udsende nogen Flaade, skønt Holstenerne opmuntrede dem dertil, men de aabnede i Stedet deres Havne for Kapere; alle, som vilde røve paa de tre Riger, »ene undtaget Forrædere, Mordere og saadanne, der var dømte fredløse i Stæderne«, skulde have Tilhold hos dem, og hvad de tog af Gods, der hørte hjemme i Rigerne, skulde de ubestridt maatte bruge til deres bedste⁴⁶. Man frygtede et dansk Angreb paa selve Stæderne; det hed sig, at Kong Erik med sine talrige Skibe vilde foretage Tog ned til de tyske Kyster og forsænke baade Trave og Dybet udenfor Rostok og Wismar⁴⁷.

III. Mæglingsforsøg 1427—1428.

Endnu medens Krigen var i fuld Gang, var der gjort Forsøg paa Mægling. Hertug Kasimir havde ikke opgivet Haabet om at faa noget ud af de Forhandlinger, han havde begyndt, og midt i Maj indfandt Hertugen sig paa et Hanse-

møde i Stralsund, hvor han meddelte, at Kongen havde befuldmægtiget ham til at slutte en Stilstand med Stæderne og Holstenerne paa eet Aar, seks eller tre Maaneder eller blot paa fire Uger; under Stilstanden skulde saa bægge Parter lade et Par venligsindede Fyrster afgøre, hvad den ene paa-sagde den anden. Ogsaa hertugelige slesvigske Sendebud overværede Mødet, men saavel de som Stæderne tog kun Forslaget ad referendum⁴⁸. Vigtigere var dog et Mæglingsforsøg, der udgik fra den preussiske Højmester.

De krigsførende Stæder havde fra første Færd af søgt at vinde Tilslutning ogsaa hos de andre Dele af Hanseforbundet og da især hos de preussiske Stæder; disse selv syntes ogsaa ret villige, men deres Herre, Højmesteren, stillede sig anderledes, og for om muligt at overtale ham sendte de vendiske Byer i April Maaned fire Borgemestre til Preussen. Det lykkedes dem dog ikke at vinde Højmesteren: han henviste til, at han stod i stort Venskab med Kong Erik, og kunde pege paa, at denne selv havde sendt Udsendinge til ham, en af sine Raader Vicke von Vitzen og Kartheusermunken Goswin. Indblande sig i Krigen vilde Højmesteren da ingenlunde, men han var meget villig til at optræde som Mægler, og hvor lidet dette end svarede til, hvad de udsendte Borgemestre havde villet opnaa, kunde de dog ikke godt gøre andet end at modtage Tilbudet⁴⁹.

Allerede i Maj afsejlede da en anselig Sendefærd fra Preussen under Ledelse af den samme Walrabe von Hunsbach, der to Aar før var optraadt som Mægler. I Juni forhandlede han i Lübeck baade med Stæderne og Holstenerne, og bægge Parter erklærede sig villige til at underkaste sig Højmesterens Mægling og Dom⁵⁰. Her-

fra drog han over til Danmark, hvor han traf Kongen i Roskilde; han blev personlig meget venlig modtaget, men den Stilling, Erik indtog, lovede rigtignok ikke godt for Sagens Fremme. Kongen var ganske vist rede til at modtage Højmasteren som venlig Mægler, ogsaa som Dommer, om Mæglingen slog fejl, men fra Mæglingen undtog han ubetinget selve Kong Sigmunds Dom; hvad denne havde afgjort, kunde han umulig sætte ind for en anden Dommer. Desuden vilde han til Dommer jævnsidig Højmasteren ogsaa have en af sine pommerske Fættre, og Mæglingsmødet, krævede han, skulde finde Sted indenfor Danmarks Grænser, forat det kunde volde ham den mindst mulige Udgift⁵¹. Med denne Besked rejste Hunsbach til Stralsund, ledsaget af Vike von Vitzen, men man kan jo ikke undre sig over, at hverken Stæderne eller Holstenerne var tilfredse med Svaret: de paastod, at dette var noget helt andet end, hvad Kongens Udsendinge i Preussen havde stillet i Udsigt, og de holstenske Fyrster indtog nu endog det Standpunkt, at de kun vilde lade Højmasteren dømme om, hvad der ellers var dem og Kongen imellem, ikke om selve Hertugdømmet, deres Fædrenearv, hvad Stæderne ogsaa støttede⁵².

I Oktober kunde den preussiske Mægling betragtes som mislykket, og Kong Erik opfordrede nu Højmasteren til at yde ham den Hjælp, som Forbundet mellem dem fastsatte⁵³; Stæderne havde allerede tidligere krævet det samme af de preussiske Stæder, men modtog af Højmasteren kun et undvigende Svar og den Anmodning, at de vilde standse deres Overgreb mod preussiske Skibe⁵⁴. Kong Erik fik sikkert ikke noget bedre Resultat og gentog siden lige saa forgæves sin Opfordring⁵⁵.

Helt havde Højmasteren dog ikke opgivet Haabet om at udrette noget, og i Vinterens Løb havde han atter Udsendinge hos Kong Erik, rigtignok kun et Par Borgere, og deres Ærende var ogsaa væsentlig at sørge for de særlig preussiske Sager: de skulde se at faa nogen Erstatning for, hvad Skade Ordenens Undersaatter havde lidt i de nordiske Farvande. Herom førtes vidtløftige Forhandlinger, der varede ved langt ind i næste Aar, og en Del opnaaedes, intet derimod hvad selve Krigen angaar⁵⁶.

Det preussiske Mæglingsforsøg havde vist, at ingen af Parterne endnu var tilbøjelig til at give efter i noget Punkt, og Kong Erik i det mindste havde ogsaa ringe Anledning dertil. Sommerens saa højst uheldige Krigsforetagender havde udbredt Misstemning i alle Stæderne, hvor Bølgegangen fra de demokratiske Bevægelser endnu næppe havde lagt sig. Man talte ikke blot om Uheld; man mente, at der var Forræderi med i Spillet; Johan Kletzeke beskyldtes for at have voldet Hertug Henriks Død, Tideman Sten for forrædersk at have forladt Sundet netop, da hans Tilstedeværelse var vigtigst. Havde Hamburgerne paadraget sig Klager ved deres Hovedsmands Optræden udenfor Flensborg, gjorde de nu rigelig Gengæld ved at skyde hele Skylden for Ulykkerne i Øresund paa Lübeckerne. Rundt om gærede det i Byerne, og Kong Erik søgte at drage Fordel af disse Stemninger. Han sendte Breve til Menighederne i de vendiske Byer; først derved fik de menige Borgere ret Oplysning om det Forbund, der var sluttet mellem Kongen og Stæderne i 1423. Dette kunde kun forøge den allerede vakte Mistanke; hvad Raadet havde gjort dengang, fuldstændig at underkaste sig Kong Erik, var det ikke det, de nu atter tilsigtede, var det ikke

derfor, at det ene Felttog efter det andet var mislykket? Overalt i Byerne gik der Rygter om en hemmelig Forbindelse mellem Raadet og Erik eller Landsherrerne. Følgen var en Gentagelse af Optrinene fra 1408. I Wismar blev Byens ældste Borgemester, Johan Bantzchow, der ofte havde ført Underhandlinger med Kong Erik, kastet i Fængsel sammen med den Raadmand, der havde anført Byens Skibe i Sundet, og senere hen blev begge henrettede; i Rostok maatte Borgemestrene flygte bort fra Staden, anklagede for at have forskrevet Byen til Kongen. I bække Byer indsattes et Udvalg af 60 Mænd, der blev Byernes egentlige Styrelse og anerkendtes af den meklenburgske Regering. I Hamburg valgtes nye Mænd ind i Raadet, og Johan Kletzeke blev henrettet i Januar 1428. I Stralsund lykkedes det derimod at knuse Bevægelsen allerede i Fødselen, og i Lübeck slap Raadet ud af den vanskelige Stilling ved at ofre Tideman Sten. Da denne maatte indrømme, at han mod sin udtrykkelige Ordre havde givet Befaling til at forlade Sundet, før Bayflaaden endnu var kommet, lod Raadet ham fængsles af Frygt for Opløb. Henrette ham, som man havde gjort i Hamburg med Johan Kletzeke, vilde man dog ikke indlade sig paa, men flere Aar maatte Hr. Tideman sidde i strengt Fængsel, før han slap fri mod at give Afkald paa sit Sæde i Raadet. Hverken i Lübeck eller i Stralsund kom det da til ligefremme Omvæltninger, men bække Steder maatte det aristokratiske Raad dog mod sin sædvanlige Skik finde sig i at forhandle med Byens Borgere om den ydre Politik⁵⁷.

Disse demokratiske Bevægelser i Hansestæderne var vel netop rettede imod, hvad man kaldte forræderske Forbindelser med Kong Erik, og saaledes paa en vis Maade mod denne

selv; men ingen kunde dog vide, om de nye Regeringer ikke alligevel vilde skifte Politik. Man ventede det i Danmark; ved Vintertid gik her Rygter om, at Menighederne i Rostok og Wismar gerne vilde have Udsendinge til Kongen. Den indre Uro naatte i det mindste skade Stædernes Magt, og de nye Udsendinge, der i Vinterens Løb kom fra Højmesteren, indsaa ogsaa, at hvad der skete her, ingenlunde var gunstigt. Fra Lübeck skrev en Preusser hjem: »Rostok og Wismar har sat sig et nyt Raad; det staar ikke godt til der, om end de alligevel af al Magt vil være med de andre Stæder«; fra København skrev andre Udsendinge, at »der fra Pommern og andre Steder daglig kommer Efterretninger, som skader vor Sag meget«⁵⁸. At de demokratiske Bevægelser tilsidst ogsaa kom til at virke til Gunst for Kongen, vil vi siden faa at se.

Foreløbig fik Kong Erik dog ikke stort ud af sine Forsøg paa at udnytte den indre Splid i de vendiske Stæder, men fra anden Side gjordes der henimod Slutningen af Aaret 1427 et kraftigt Forsøg paa at faa Krigen standset. Allerede i Juli Maaned havde Kong Sigmund besluttet paa ny at gribe ind, og han skrev da til Stæderne, at han havde hørt, hvorledes de, »den romerske kongelige Majestæt uspurgte«, havde begyndt Krig med hans Broder Kong Erik: da bægge Parter derved hindredes i at deltage i den vigtige og hellige Kamp mod Hussiterne, bød han dem ufortøvet at standse med Krigen. Til den Ende udsendte Kongen som Fredsmægler en af sine Raadsherrer, Mæsteren Nils Stock⁵⁹. Denne op søgte først den preussiske Højmester for hos ham at blive sat ind i Sagerne; i Oktober Maaned kom han til Lübeck og bød Stæderne paa Sigmunds Vegne

hjemkalde deres Udliggere og slutte en seksaarig Stilstand med Erik under Trusel med Rigets Acht, om de ikke lystrede; videre drog han til de holstenske Fyrster, som han traf i Reinefeld Kloster. Disse sidste svarede først meget bresig, at de ikke kunde slutte nogen Stilstand med Kongen, før denne havde tilbagegivet dem deres fædrene Arv og Stæderne det røvede Gods, men dette Svar nægtede Nils Stock at modtage. Efter nogle Ugers Betænkning stillede Fyrsterne sig ogsaa ærbødigere og erklærede, at de vilde være den romerske Majestæt lydige, hvis Kongen ogsaa vilde være det. Endnu længere varede det, før Udsendingen fik et Svar udpresset af Stæderne, og betegnende nok forelagde disse hans Forslag for deres Menigheder; det var ganske mod Skik og Brug og vidner om, at selv der, hvor det gamle Raad havde overstaaet den første Storm, følte det dog usikker Grund under Fødderne. Menighederne vilde dog ikke tage noget Ansvar paa sig, og Byernes Raader svarede da tilsidst, at de vilde indgaa paa en seksaarig Stilstand med Kongen, hvorunder der skulde være fri Sejlads paa de nordiske Riger, men før de havde hørt Kongens Mening, vilde de dog ikke tilbagekalde deres Udliggere, over hvem Nils Stock havde klaget haardt, og heller ikke vilde de indlade sig paa at give deres Tilbud skriftlig fra sig⁶⁰.

Det var netop Nytaarsdag 1428, at Nils Stock endelig modtog Stædernes Svar; han rejste nu straks over til Danmark og meddelte Kong Erik saavel den kejserlige Opfordring til Fred som hvad Tilbud han havde fra hans Modstandere. Erik stillede sig naturligvis overordentlig velvilligt overfor den romerske Konges Udsending, hvis hele Sendelse var til hans Gunst og sikkert foranlediget af Skri-

velser fra ham til Sigmund. Han erklærede sig villig til at indgaa paa Stilstand og Voldgift og gav Legaten Fuldmagt til at ansætte en Dag til Falsterbo eller Nykøbing til Midfaste Søndag (14. Marts), saaledes at det dog skulde være ham tilladt at udsætte Tiden, endda lige til fire Uger efter Paaske (2. Maj). Midt i Februar drog Nils Stock saa til Slesvig, hvor de holstenske Herrer ikke blev meget opbyggede af, hvad han kunde tilbyde fra Kongen; det havde de kunnet opnaa, naar det skulde være, mente de, og derfor havde den romerske Konge saa vist ikke behovet at udsende sin Raad: de var nu ganske uvillige og vilde vinde deres fædrene Arv tilbage med Sværdet. Kort efter fandt dog en ny Forhandling Sted paa Raadhuset i Lübeck, nu ogsaa med Stæderne, og der kom man videre. Da jeg, skriver Nils Stock, »med stor Møje havde undervist Holstenerherrerne og Stæderne, tilsagde de mig d. 4. Marts, at de vilde holde en fredelig Dag i Falsterbo med kongelig Naade af Danmark og lade deres Værge blive tilbage og sejle med mig derhen. Da blev jeg meget glad«⁶¹.

Magister Stocks Glæde var dog forhastet. Da Midfaste Søndag kom, og man skulde gaa om Bord, fik hans Ledsagere pludselig mangfoldige Betæneligheder. Deres Vitalianere laa i Søen, sagde de, og kunde mulig tilføje Kongen Skade; saa vilde denne maaske sige, at derved var deres Lejde forbrudt; desuden var jo selve Mødedagen nu kommet, saa at man ikke kunde møde til den berammede Dag, heller ikke kunde de lade deres Værge blive tilbage. Nils Stock imødegik sejrrigt alt og fremkom nu med sin anden Fuldmagt, hvorefter han var berettiget til at udsætte Mødet, og endelig fik han da i Lübeck det Løfte, at Stæderne vilde

komme til et Møde Søndagen efter Paaske, saafremt Vind og Vejr tillod det. Atter glad, dog maaske noget mindre sikker end forrige Gang, gav Stock sig undervejs til Danmark, men da han skulde passere Rensborg, blev han her under de mest intetsigende Paaskud holdt tilbage Dag efter Dag, saaledes at han tilsidst maatte klage sin Nød til Lübeck; først Fredagen efter Paaske (9. April) kom han til Kong Erik i Roskilde ⁶².

Da viste det sig, hvad Stæderne og de holstenske Herrer havde ment med disse gentagne Udsættelser og disse evindelige Forsinkelser af Udsendingen; som Nils Stock allerede havde sagt til dem under den sidste Forhandling: »Faar jeg nu ikke Svar, forstaar jeg ikke rettere, end at I kun har søgt Udsættelse for at faa Tid til at angribe«. I Roskilde modtog Kongen ham virkelig med den Underretning, at hans Modstandere, som han havde tilsagt til fredeligt Møde, allerede et Par Dage før havde angrebet ham med deres hele Magt og brændt, fanget og slaet ihjel ⁶³.

IV. Krigen i 1428.

Hanseaternes overraskende Angreb skete efter en Plan, der var fattet længe forinden. Allerede ved Nytaarstid havde Stæderne besluttet sig til et Anfald paa Kong Erik med endnu større Kraft end tidligere. Lübeck skulde skaffe ikke mindre end 2000 Mand, de andre Stæder tilsammen 4800, alle vel udrustede og Skytterne bl. a. hver forsynede med

to Dusin Pile; Skibene skulde være udstyrede med Bøsser og Bøssekrudt, Border og Kastel bemaales med Stadens Vaaben og hvert Sejl med et stort lyseblaat Kors. Man vilde sikre sig Himmelens Gunst; Byerne skulde paalægge deres Folk strengelig ikke at plyndre nogen Kirke, og hjemme skulde der, saa længe Flaaden var i Søen, hver Uge holdes Messer og Processioner. Planen var at sejle til Øresund, før Kongens Flaade endnu kunde være samlet, og her angribe Slottene med fuld Kraft, særlig selve København; til den Ende skulde Flaaden møde Søndagen før Paaske (28. Marts) udenfor Wismar, forsynet med Levnedsmidler lige til Midsommersdag; til Brug ved mulig Belejring medførtes et stort Antal Skovle, Spader, Hakker og lignende Værktøj; man skulde ogsaa være betænkt paa at have Skibe, hvormed man kunde forsænke Indløbene til de fjendtlige Havne. Paa al denne Udrustning havde man nu i den følgende Tid arbejdet af alle Kræfter, mens den skikkelige Nils Stock rejste saa flittig frem og tilbage, og man var endda naaet til, at man kunde fremskynde Tidspunktet for Flaadens Samling til 14. Marts ⁶⁴.

Flaaden var meget anselig, selv om Krøniken sikkert overdriver, naar den taler om 240 Skibe med en Besætning af 12000 Mand. Til selve Hanseaternes Soldtropper sluttede sig talrige Vitalianere, Krøniken siger 800, der kæmpede for egen Regning, og ogsaa fra Holsten kom der Hjælp, mange Adelsmænd under Hertug Gerhard, der fik den øverste Kommando over hele Styrken. Efterretninger, der indløb fra Danmark, spaaede godt nok: ved København foretoges ingen Rustninger, derimod led man her meget af Mangel paa Levnedsmidler, og det hed sig, at Byen ikke vilde kunne

holde sig i otte Dage, hvis Angrebet foretoges, før der kom Skibe fra Norge og Sverige med Fødemidler og Folk, hvad man rigtignok ventede i den nærmeste Tid. Da Lübeck var noget tilbage, skyndte Stralsund, som i Tide havde haft sin Magt i Seen, da stærkt paa, truede tilsidst endda med at kalde sine Tropper tilbage. Endelig var man dog færdig; anden Paaskedag (5. April) lettede man Anker, og fra Wis-mardybet sejlede man over til Øresund, som man naaede Dagen efter. Flaaden kastede Anker udenfor København i Refshaledybet og begyndte straks at hærge Landet⁶⁵.

Da Nils Stock modtoges af Kongen i Roskilde med Efterretningen herom, søgte han ved personlig Indskriden at standse dette Angreb, der saa ganske stred mod, hvad der var stillet ham i Udsigt. Han rejste til København, og paa en graa Hest red han tohundrede Skridt ud i Vandet og begærede, at Flaadehovedsmændene vilde lejde ham og Kongens Fuldmægtige til det aftalte Falsterbomøde. En af Holstenerne svarede, at de ikke vidste noget af nogen Dag, og da Nils Stock forelagde dem Stædernes Brev derom, anstillede de sig meget forbavsede og lod, som de ikke troede paa Brevets Ægthed. Til alt, hvad Hr. Nils sagde dem, vendte de det dove Øre, men tilsidst overrakte han dem en kejserlig Stævning; det blev de meget kede af og søgte at faa ham til at tage Brevet tilbage, men han forkyndte dem med lydelig Stemme, at de var stævnedes til at møde for den romerske Konge inden 100 Dage. Derpaa red han igen i Land og tog en Notarialattest om, hvad der var foregaaet (17. April). I de følgende Dage fandt der nye Forhandlinger Sted, men man kom ikke videre⁶⁶.

Imidlertid begyndte Hanseaterne deres Angreb. Det viste

sig hurtig, at København ikke lod sig indtage saa let, som de havde tænkt sig, hvad enten der saa i Mellemtiden var kommet nye Tropper eller ej, og det eneste, de satte sig som Maal, var nu at spærre Adgangen til Stadens gode Havn ved at forsænke Indløbene dertil saavel fra Nord som fra Syd. Paa Nordsiden drejede det sig om det smalle, men dybe Løb mellem Landet og Refshalegrunden, »dat Reveshol«, som Tyskerne kaldte det; her sænkede Hanseaterne ti Skibe, men ved et Uheld kom der et Sted altfor stor Afstand, saaledes at der var et »Gat«, fire Favne dybt, hvorigennem der kunde sejles ud. I Kallebodstrand laa der et Vrag, der spærrede det meste af Indløbet, og herom førtes en stor Kamp; de Danske lagde en Nat 16 Skibe foran Vraget, og da Hanseaterne sendte frivillige frem med Brandere, mislykkedes dette Forsøg; de prøvede saa at naa frem ved at lægge en Flaade ud med en »Bosse« paa, men den fik de Danske ødelagt. Saaledes var Stillingen først i Maj, da de lybske Anførere skrev hjem; de tilraadede, at man i alle Hansestæderne skulde opkøbe gamle Skibe, som man saa skulde sende dem, lastede med Sten og Sand, forat man atter kunde forsøge at faa Løbene spærrede. De erklærede ogsaa, at de ingenlunde vilde rømme Sundet⁶⁷, men ikke længe efter gjorde de det dog, og hele Flaaden sejlede tilbage til Wismardybet, maaske paa Grund af Mangel paa Proviant.

Kong Erik frydede sig over det mislykkede Angreb, og han haabede, at det snart vilde gaa som forrige Aar, da han blev Herre til Sos; det hed sig, at der under Bornholm laa hundrede svenske Skibe, og at Kongen tænkte paa, naar de var komne, at gøre et Angreb paa selve Hanseflaaden i

Wismardybet og siden forsænke Traven. Man udrustede da i Stæderne Flaaden paa ny, og i Begyndelsen af Juni forlod den sin Ankerplads ved Wismar; d. 8. viste den sig atter udenfor Kobenhavn.

Hanseaterne fandt Byen bedre forberedt til at modtage et Angreb end sidst; af den ventede Undsætning var Sten Basse kommet med syv Skibe, ligesom der var indsejlet tre hollandske Skibe, ladede med Salt. Kongen sagdes at have 3000 væbnede, og der var truffet gode Forsvarsanstalter; en »Barfred« paa Pæle var opført over til Amager, besat med tre store Bøsser, og paa Vraget ved den sjællandske Kyst var der bygget et Blokhús, saaledes at de Danske nærede godt Haab om at kunne hindre Hanseaterne i at forsænke »dat Hol«. Tyskerne gjorde imidlertid deres bedste, og da det lave Farvand hindrede deres Skibe i at naa tæt ind ved Kysten, byggede de af medbragt Træ to »Bolværker«, store Pramme, som blev besatte med de største Kanoner fra Krigsskibene. Saaledes kom det til den første store Artillerikamp i Norden. Fra Byen, fra Slottet og fra de danske Skibe, der laa i Havnen, fyredes der idelig paa Tyskerne; to hundrede eller flere Bøsser skal stadig have været i Virksomhed, men Ilden fra den Tids Kanoner var lidet farlig, og medens Prammene besvarede de danske Skud, lykkedes det Hanseaterne at sænke mange Skibe, 24 efter en, efter en anden Beretning endda 38 større og mindre Fartøjer. De mente derved at have naaet deres Maal, saaledes at i alt Fald de større af Kongens Skibe ikke vilde kunne løbe ud; mange af de danske Skibe sagdes i øvrigt at være saa ødelagte, at de ikke mere vilde kunne gore Nytte⁶⁸.

Da Flaaden midt i Juni syntes at have udført sin Op-

gave ved København, viste der sig nogen Uenighed om, hvad man skulde foretage. Hertug Gerhard ønskede, at Hanseaterne skulde sejle til Flensborg, hvad de tidligere havde lovet ham og hans Broder; Stædernes Hovedsmænd var ikke meget tilbøjelige dertil og henviste til, at de savnede Levnedsmidler. Endelig enedes man da om at sejle til Landskrone og »Skaanesiden« for »der at gøre, hvad man kunde« og siden til Bornholm, hvor de haabede at kunne proviantere. Denne Plan blev udført. Landskrone blev plyndret og brændt, og paa Bornholm hærgedes forfærdelig; Halvdelen af Landet blev nedbrændt, den anden Halvdel maatte købe sig fri ved at yde 500 Køer, 100 Okser, dertil Lam og Smør. Herefter trættedes man atter om, hvad der nu skulde ske; Gerhard holdt igen paa Flensborg, Hanseaterne mente, at de endnu ikke havde Proviant nok og vilde helst gøre et Tog til Øland. Foreløbig sejlede man tilbage til den tyske Kyst og lagde sig under Rygen; her splittede en stærk Storm Flaaden helt fra hinanden, og mens man stadig var uklar over, hvorhen man skulde vende sig, gik Tiden, indtil Flaaden opløste sig i August Maaned ⁶⁹.

I Mellemtiden havde det vist sig, at heller ikke det andet Forsøg paa at forsænke Indløbene til København var helt vellykket; allerede i Juli lykkedes det Kong Erik at bringe syv af sine største Skibe ud over de sænkede Skibe; de blev bemandede med 12—1400 Folk og anførtes af de kækkeste danske Hovedsmænd. I August ankom endelig den længe ventede svenske Flaade, og dens Besætning ansloges til totusinde Mand, mest rigtignok Bønder og løst Folk, saaledes at kun 400 var væragtige i fuld Harnisk; den savnede dertil Levnedsmidler. Alligevel var Kongen nu

overmægtig, og da en Vitalianerflaade gennem Øresund vilde sejle til Norge, forfulgtes den af de Danske, der tog alle Kapernes Mærsskibe, 7 i Tallet, dertil 3 af deres 23 Snækker, med en Besætning af tilsammen 500 Mand. En Flaade, sammensat af omtrent firsindstyve mindre Snækker, mest Skibe tagne fra Udliggere, var af Kongen sendt ud til Grønsund eller Gedser for at opsnappe de Skibe, der sejlede mellem Stæderne indbyrdes; den kommanderedes af Aksel Pedersen (Thot). Faktisk var Kongen paa ny Herre i de danske Farvande, og hans talrige Skibe hindrede al Handelsforbindelse, medens man i Stæderne atter begyndte at frygte et Angreb med Forsøg paa at forsænke Indløbene ⁷⁰.

V. Mæglingsforsøg med Holstenere og Hanseater 1428—1429.

Hanseaternes Krig varede paa tredje Aar, og i denne Tid havde Stæderne gjort bitre Erfaringer. De havde begyndt Fejden i det sikre Haab snart at faa knækket Kong Eriks Mod; de havde ventet en Gentagelse af Tildragelserne i Valdemar Atterdags Tid, haabet hurtig at faa den fulde Overmagt paa Søen og tillige at kunne faa fast Fod i selve Danmark. Men hvor lidet havde de opnaaet! Deres store Udrustninger havde ikke bragt stor Frugt; det ene Aar havde de lidt et ligefremt Nederlag i aaben Kamp, det næste havde de efter mange Forsøg kun naaet en Forsækning af Indløbet til København, som endda snart efter viste sig utilstrækkelig. I hvert Aars første Halv-

del havde de nogenlunde haft Magten til Søs, men ud paa Sommeren, naar Kong Erik havde faaet Udrustningerne tilendebragt i sine vidtstrakte Besiddelser, var det ham, der havde Overtaget. Saa lidt havde man naaet ved store Ofre, og i Stæderne selv havde Misnøjen med Krigens Gang haft de uheldigste Følger, et demokratisk Herredømme i nogle af Byerne og i de andre folkelige Rørelser, der maatte gore de ledende Mænd yderst forsigtige.

Udfaldet af de første Krigsaar har aabenbart ikke blot været en Overraskelse for selve de krigsførende Stæder, men ogsaa for de andre Medlemmer af Hanseforbundet. Naar de vendiske Byer i Begyndelsen havde haabet at finde ligefrem Krigshjælp hos deres Forbundsfæller, havde det vel hurtigt vist sig, at derom blev der ikke Tale, men de havde i det mindste sat igennem, at man rundt om erklærede sig villig til at standse Handelen paa de nordiske Riger og til at indskrænke Sejladsen gennem de danske Farvande, forat Skibene ikke skulde falde i Kong Eriks Hænder. Tilsagn herom havde man faaet paa den ene Side fra Zuiderøstæderne, paa den anden fra Byerne i Preussen og Livland; de smaa Stæder i Pommern, der af deres fyrstelige Herrer, som alle var Kong Eriks Venner og Frænder, pressedes til at holde sig udenfor Striden, havde man ved Anvendelsen af de kraftigste Midler tvunget til at efterleve Handelsforbudet; Greifswald havde endda ikke villet bøje sig og var derfor blevet udstødt af Hanseforbundet. Men naar man ellers villig var gaaet ind paa disse Indskrænkninger, var det sikkert, fordi man ventede, at de vendiske Stæder snart vilde faa Magten til Søs og saa tillade Sejladsens Genoptagelse. Saaledes var det jo slet ikke gaaet. I 1427 var den bayske

Flaade faldet i Kong Eriks Hænder, og den preussiske undgik kun den samme Skæbne ved ikke at lobe ud; Aaret efter ventede man i Preussen stadig paa Besked om, at man nu kunde sejle frit, men i Stedet kom der atter og atter Anmodning om at udsætte Sejladsen. Og ikke blot havde de krigsførende Byer vist sig som daarlige Beskyttere af Handelen; efter deres Uheld til Søs i 1427 havde de jo set sig nødsagede til at aabne deres egne Havne for Kaperne, og disse blev snart lige saa farlige for de neutrale Magters Skibe som for de fjendtlige. Hvert Øjeblik høres der endog Klager indbyrdes mellem de krigsførende Stæder over, at saa den, saa hin har mistet Skibe og Gods, som er faldet i Vitalianernes Hænder, og man kan da fatte, hvorledes det er gaaet dem, der stod udenfor Krigen og paa hvis Handel man i de vendiske Stæder ikke saa med overdreven Sympathi.

Stemningen i Hansebyerne baade inderst ved Østersøen og ovre ved Nordsoen begyndte da at slaa om. Man havde givet efter for de vendiske Byers Ønsker, men hvad Frugt havde man haft deraf? Man holdt sine egne Skibe tilbage, men imens førtes Skibsfarten af andre. Preusserne forbød deres Skippere at sejle ud, men de kunde ikke nægte Flamlænderne, Hollænderne og Englænderne at sejle frit; flere Gange tales der om engelske Skibe, der i stort Antal kom til Norden og hvoraf adskillige med eller mod deres Vilje toges i Beslag af Kong Erik til hans Krigsforetagender; Salt, denne for Norden saa uundværlige Artikel, bragtes til Danmark af hollandske Skibe. Det var fristende at følge dette Exempel, overhovedet at prøve paa at skaffe Handelen gode Kaar ved at henvende sig til denne Konge, hvis Magt paa Søen havde vist sig saa meget større, end man havde tænkt

sig. Man kunde vente at finde megen Imødekommenhed hos ham; Bremen, som i denne Tid var udelukket fra Hanseforbundet, havde han tilsikret fri Sejlads paa sine Riger. I denne Retning begyndte man da at svinge hen. Zuidersobyerne, der tidligere havde erklæret sig rede til at standse Forbindelsen med Norden, erklærede nu, at de stod helt udenfor Krigen og derfor maatte kræve fuld Ret til at handle med bægge Parter; oppe i Preussen vedtog man i Decbr. 1428, at Sejladsen skulde være fri, og at Højmasteren skulde søge udvirket hos Kong Erik, at han tillod Skibe at drage frit igennem, naar de ikke medførte Gods fra de ham fjendtlige Byer. Kong Erik gik naturligvis ind derpaa, og tidlig i det følgende Foraar sejlede en preussisk Handelsflaade fredelig gennem Øresund⁷¹.

Paa denne Baggrund vil man fatte, at der i selve de krigsførende Byer var en voksende Lyst til at faa Ende paa Fejden, og der syntes nu bedre Jordbund end før for Mæglingsforsøg. Saadanne begynder allerede i Sommeren 1428, og det er betegnende, at de nu nok saa meget udgaar fra Stædernes Side som fra Kong Erik og hans Venner. Af disse sidste er Hertug Kasimir af Stettin atter rede til at prøve sine Evner som Mægler, og han har endda det Haab, at Stæderne vil vise deres Erkendtlighed for hans Tilbud ved at dække hans Udgifter. Fra den modsatte Kant kommer Hertug Vilhelm af Lüneburg, de unge Hertugers Morbroder og deres tidligere Vaabenfælle mod Kong Erik; selv Herre over den krigsførende Stad Lüneburg tilbyder han nu Stæderne at lægge sig imellem, og de maa have modtaget hans Tilbud. Han lod saa andre Fyrster, der stod Erik nærmere, især de to Hertuger af Meklenburg, drage til Kon-

gen, og denne var som sædvanlig ganske villig til at prøve Forhandlingernes Vej. Det blev aftalt, at alle Parter skulde mødes i Nykøbing paa Falster den sidste Dag i August⁷².

Mødet fandt Sted lidt senere end bestemt, men i de første Dage af September var dog Parterne samlede, og Hertug Vilhelm arbejdede nu et Par Uger igennem paa en fredelig Udsoning. Kong Erik vilde have Forhandlingerne ført saa offentlig som mulig paa selve Torvet i Nykøbing; Stæderne holdt dog paa, at det skulde foregaa i snæver Kres paa Raadhuset, og saaledes skete det ogsaa. Hanseaterne paastod siden, at det i Forvejen var fastsat, at man skulde søge at naa en venskabelig Overenskomst, uden al Rettergang, men Kongen opfattede ikke Sagen saaledes. Han fremtraadte selv for Hertugen og de fra hans Modstandere mødte Udsendinge, og her lod han da sin Kansler oplæse en stor Tale mod Stæderne. Med den strengeste Daddel gennemgik Kongen deres hele Færd, siden de i 1423 havde sluttet Forbundet med ham; da var det jo udtrykkelig fastsat, at al Uenighed mellem Forbundsfællerne skulde afgøres af det aarlige Forligsmøde og aldrig føre til Krig; Stæderne havde imidlertid ikke besøgt Dagen, heller ikke fulgt hverken den romerske Konges eller Eriks egen Opfordring til at hjælpe ham mod Holstenerne. Medens han havde rettet sig efter deres Ønsker, ophævet sit Udførselsforbud, erklæret sig villig til at give Skadeserstatning, havde Stæderne ikke villet være Holstenerne »mægtige efter Forbundet«: de havde opfordret Kongen til at forlene de holstenske Grever med Slesvig og saa pludselig sendt ham deres Fejdebrev. Hverken de pommerke Hertagers eller Højmesterens Opfordringer til Fred

og Mægling havde de fulgt; Kongens egen Udsending, Hr. Gerd van Diwets, havde de haanet. Til den af den kejserlige Legat fastsatte Dag var de ikke mødt; Befalingen til under Rigets Acht at standse Krigen havde de ikke efterkommet. Saa fremtog Kongen en Protest, som Stæderne i Foraaret havde udsendt til Forsvar for deres Optræden⁷⁵, og plukkede den fra hinanden Punkt for Punkt. Med Rette spottede han over, at de »for Vind og Vejrs Skyld« ikke kunde komme til Falsterbo, mens de dog samtidig plyndrede ved København; at de ikke vilde tage den romerske Konge til Dommer, fandt han var en Fornærmelse mod Kejserens Majestæt, der er alles Herre og Hoved.

Stæderne kunde ikke faa denne store Anklage skriftlig overleveret; de maatte nøjes med nok en Gang at faa den forelæst hos Hertug Vilhelm. De svarede da paa Klagepunkterne saa godt eller rettere saa daarlig de kunde og erklærede for øvrigt, at de var villige til at efterkomme den romerske Konges Befaling om at slutte Fred eller Stilstand paa langt Aaremaal. Man forhandlede derpaa om, hvem der skulde dømme Parterne mellem, og især, hvem der skulde være Opmand mellem Voldgiftsmændene. Erik vilde hertil have Sigmund, men Stæderne forkastede ham og kaarede en af Kurfyrsterne, hvortil Kongen bemærkede, at Lensmanden ikke burde foretrækkes for Lensherren. Saa nævntes Hertug Vilhelm. Kongen var rede til at lade ham dømme om alt, hvad der var mellem ham og Stæderne; Hanseaterne erklærede, at de ogsaa vilde lade Hertugen dømme om alt, dog med Undtagelse af, hvad der var sket under Fejden. Selvfølgelig vilde Kongen allermindst gaa ind paa et saadant Vilkaar, hvorved netop det undtoges, hvorover han først og sidst klagede.

Saa langt var Hertugen kommet ved at tage Stædernes Sag alene for. Nu prøvede han paa at komme videre ved at optage Stridsspørgsmaalene mellem Kongen og Holstenerne. Foreløbig stod bægge Parter paa deres sædvanlige Standpunkt; Erik holdt paa Kejsersdommen, Holstenerne paa deres Fædrenearv. Senere fremkom fra hver Side Tanker, der dog indeholdt en Mulighed til Udsoning. Fra kongelig Side foresloges, at Holstenerne skulde overlevere Erik Gottorp og Slesvig, saa vilde han give dem andet Land i Stedet og lade dem beholde Sønderborg, Tønder og hvad de havde udover Gottorp, endda med Ret til at føre Hertugtitelen. Fra modsat Side antydede man, at Kongen kunde forlene Hertugerne med Sønderjylland for bægge Brødrenes eller sin egen Levetid. Sluttelig stod Erik dog fast paa, at han ikke paa nogen Maade kunde vige fra den Dom, Sigmund havde fældet.

Efter sine store Anstrengelser maatte Hertug Vilhelm erkende, at det ikke var muligt at komme til noget endeligt Resultat, og han indskrænkede sig da tilsidst til at arbejde paa en Stilstand og et nyt Mæglingsmøde. Det første kunde han ikke faa sat igennem, da Stæderne ikke mente, at saadant var dem tjenligt; derimod aftalte man, at der næste Foraar, otte Dage efter Pinse, skulde finde et nyt Fredsmøde Sted⁷⁴.

Til Trods for, at ingen af Parterne havde vist synderlig alvorlig Vilje til Fred, var Haabet dog ikke helt opgivet, og Stæderne gav endog et tydeligt Vidnesbyrd om deres Lyst til at faa Ende paa Sagen ved en Aftale, de traf med Hertug Vilhelm, da han rejste tilbage fra Fredsmødet i Nykøbing. De sikrede sig derved hans Hjælp til senere Forhandlinger ved at love, at han for at mægle paa det med

Kongen aftalte Møde af Lübeck og Lüneburg skulde have for sin Kost og Tæring 2000 Mark; kunde det lykkes ham enten her eller andensteds at bringe Striden mellem Kongen og Stæderne »til en venlig Sone og salig Ende«, skulde han til Løn derfor inden et halvt Aar modtage 6000 Mark, og denne Sum skulde han ogsaa have, hvis Striden endtes med en af ham afgivet Voldgiftsdom. De vendiske Stæder søgte tillige at faa de preussiske Byer og selve Højmasteren til at sende deres Udsendinge til det forestaaende Fredsmøde, og Højmasteren besluttede sig virkelig til at udsende to Ordensherrer. Deres Ærende drejede sig vel især om at varetage de særlig preussiske Interesser, men de skulde dog ogsaa efter bedste Evne virke til Fred, om end Højmasteren nødigt saa, at han selv blev udset til Mægler; de skulde minde Kongen om, at selv om han hidtil havde været sejrrig, var Lykken dog usikker ⁷⁵.

Vanskelighederne var imidlertid store, og der kom i dette Øjeblik en ny til, som næsten var værre end nogen anden, idet Kong Erik nu begyndte at kræve Told i Øresund af de Skibe, der sejlede derigennem. En Tanke om en saadan Told var allerede fremtraadt fra dansk Side under de mærkelige Forhandlinger, der førtes i København i Sommeren 1423 lige efter, at Forbundet mellem Kongen og de vendiske Stæder var kommet i Stand; dengang havde man ladet Planen falde og i Stedet holdt paa en Forhøjelse af Toldsatserne ved Skaanemarkedet. Gemt var dog ikke glemt. Krigen gjorde, at Kong Erik havde den største Trang til at øge sine Indtægter, og fra Skaane kom der selvfølgelig under Krigen kun meget lidt ind; oven i Købet klagedes der paa denne Tid over, at Silden ikke gik til, medens der fiskedes

meget ude i Nordsoen. Ved Helsingør havde Kongen opført sin nye Borg Ørekrog lige over for det gamle Helsingborg Slot; nu midt under Krigen dukker det paa en Gang op, at Kongen her opkræver en Toldafgift af ethvert Skib, der vilde igennem Sundet. De preussiske Udsendinge, der i Foraaret 1429 kom til Danmark, skulde bl. a. takke Kongen for, at han havde tilladt den preussiske Flaade at sejle igennem, og ganske særlig for, at han havde tilstedt den at drage igennem toldfrit, og de skulde tillige søge udvirket, at ogsaa fremtidige Flaader sejlede toldfrit, indtil Freden kom i Stand, og man nærmere kunde enes om hele Forholdet. Det ses, at Englændere, Zeelændere og Hollændere fandt sig i at betale den nye Told, og da, som vi straks skal høre, Fredsunderhandlingerne foreløbig slog fejl, maatte ogsaa Preusserne og Livlænderne underkaste sig den⁷⁶. Men Øresundstolden var ganske vist et skarpere Brud paa Hansekøbmandens gamle Privilegier end noget andet Skridt, Kongen hidtil havde taget.

Det til Trinitatis Søndag 1429 fastsatte Fredsmøde i Nykøbing kom i Stand⁷⁷, skønt Hertug Vilhelm og de andre Tyskere, hindrede af Vind, kom lidt for sent til Danmark; der mødte Afsendinge fra alle de krigsførende Stæder, dertil Raader fra Holstenerne, og i den første Halvdel af Juni førte man paa ny vidtløftige Underhandlinger. Den lüneburgske Mægler søgte at vinde frem ved modsat forrige Gang at begynde med at tage fat paa Holstenernes Sag. Han prøvede først paa ydmygt at bede Kongen at forlene Holstenerne med Hertugdømmet som et Mandsarvelen, hvad Eriks Raader dog straks afviste som en »umulig Bøn«. Derefter kom han ligesom forrige Gang ind paa andre Maader,

hvorpaa Striden mulig kunde sones, og først foreslog han, at Kongen skulde forlene Hertugerne med Slesvig for deres Levetid; siden, naar de bægge var døde, skulde det da falde tilbage til Danmarks Krone, hvad der skulde sikres ved Eder og Breve. Dette afslog man ikke saa bestemt fra dansk Side, men Kongens Raader erklærede, at man først burde forsone Kongen og Stæderne, da det ellers vilde hedde, at Stæderne havde tvunget ham til at forlige sig med Holstenerherrerne. Efter et Par Dages Forhandlinger om Stædernes Stilling vendte man dog tilbage til Holstenerne, og Vilhelm opstillede nu tre Maader, hvorpaa Knuden kunde løses. Den ene Maade kender vi allerede; en anden, der ogsaa havde været paa Tale Aaret forud, gik ud paa, at der skulde sluttes en lang Stilstand eller Fred, hvorunder Holstenerne skulde have Lov til at indløse Nyhus, Flensborg og hvad der ellers var pantsat, for hvad Brevene udviste. Mærkeligst var den tredje Maade: Fyrsterne skulde tage baade Hertugdømmet Slesvig og Grevskaabet Holsten til Mandsarvelen af Kongen, og denne skulde erhverve Sigmunds Samtykke hertil for Holstens Vedkommende. Det er jo en Tanke, som peger frem mod den Ordning, der blev truffet i 1460, og betegnende er det, at denne Plan her første Gang fremtræder fra tysk Side. De danske Raader svarede dog efter en Dags Betænkningstid, at ingen af disse Udveje syntes Kongen passende eller af dem kunde tilraades ham efter de Eder, som Kongen og de havde svorét Rigerne. Alligevel maa det have været denne sidste Udvej, der tiltalte de Danske mest, og Hertugen kom ved Underhandlingernes Slutning atter tilbage til Tanken; denne Gang erklærede han, at han vilde være rede til paa egen Kost at arbejde for Forleningen hos den romerske Konge.

Medens Hertug Vilhelm saaledes søgte at skyde den slesvigske Sag i Forgrunden, var Kongens Raader ivrige for først at faa Sagen med Stæderne afgjort. De opnaaede ogsaa at komme i særskilte Forhandlinger med disse, og paa Kongens Vegne foreslog Hr. Erik Krumedige, at Kongen vilde lade alle Stridsspørgsmaalene mellem ham og Hanseaterne afgøre af Hertug Vilhelm i Forening med den tilstedeværende Biskop af Øsel⁷⁸ og de to Ordensherrer fra Preussen. Stæderne indsaa dog, at dette var lidet fordelagtigt, da deres Ven, Hertugen, kom til at staa ene overfor de tre Preussere, der alle var Kongen gunstige; de fattede ogsaa, at Kongens Mening kun var at sætte Splid mellem dem og Holstenerne. Forslaget blev altsaa vist tilbage, hvorover Kongen skal være blevet meget vred; Stæderne paastod siden, at Kongen havde ladet Klageskrifter mod dem opslaa paa Kirkedørene og tiltalt dem med haarde og uhøviske Ord, som de kun af Høflighed undlod at besvare med samme Mønt.

Det stod da saaledes, at Dobbeltstriden maatte afgøres paa een Gang, og da de venlige Mæglingsforslag ikke havde fundet nogen gunstig Jordbund, blev der Tale om Afgørelse ved Voldgift. Herved optaarnede sig dog de gamle Vanskeligheder. Det kneb allerede at enes om, hvem der skulde være Voldgiftsmænd, men fremfor alt kunde man ikke enes om Opmanden. Ligesom tidligere holdt Kongen paa Sigmund, »da man ikke veed nogen højere Dommer end ham, fra hvem al verdslig Ræt udgaar«; Modstanderne var ikke mindre faste i deres Afvisning af denne Dommer, der allerede havde dømt imod Holstenerne og var Kongens nære Frænde, og de vilde højst strække sig til at gaa ind paa, at Sigmund kunde vælge Opmanden blandt fire Fyrster, som

de vilde opnævne. De foreslog ogsaa, at Paven skulde være overste Dommer; dette afvistes dog skarpt fra Kongens Side; Sagen var verdslig og kunde aldrig komme for en gejstlig Domstol. Kongen gik saa vidt, at han tilbød at opgive sit Krav om Sigmund, hvis Voldgiftsmændene kom til det Resultat, at den romerske Konge ikke med Redelighed burde være Opmand; men Stæderne vilde kun tage Afgørelsen, naar Spørgsmaalet formuleredes saaledes, om de ikke med Rette kunde forbigaa Sigmund eller om de skulde være pligtige til at kejse ham til Opmand ⁷⁹.

Paa ny var et stort Fredsmøde da endt uden Resultat, og hægge Parter folte sig tvungne til at retfærdiggøre sig for det uheldige Udfald af Underhandlingerne. Kong Erik fik et Vidnesbyrd af Bispnen af Øsel og de to Ordensherrer om sin Optræden paa Mødet, og hvorledes han havde tilbudt at ansætte en ny Dag: »hvis Modstanderne ikke vilde gaa ind paa dette velmente Forslag, vilde han stille sin Sag hen til Gud i Himmelen«. I et offentliggjort Manifest betonedes Kongen alt, hvad han havde gjort for at opnaa Fred, men Hansestæderne udsendte ogsaa et offentligt Brev, rettet til alle Tysklands gejstlige og verdslige Fyrster og Herrer, Lande og Stæder, hvori de vidtløftig udviklede, at det var dem og Hertug Vilhelm, der med mest Alvor havde stræbt efter at naa en Udsoning; de havde været rede til at tage Hertugen til Voldgiftsmand om alle Sager og slutte en Stilstand med Kongen, under hvilken baade de og Holstenerne skulde besøge de tre Riger i Fred mod at betale de »pligtige Tolde« ⁸⁰.

De vidtløftige Fredsunderhandlinger havde ingenlunde standset selve Orlogen, men denne havde i 1429 en helt

anden Karakter end i de foregaaende Aar. Hanseaterne opgav ganske deres store Udrustninger, og hele Aaret igennem sendte Stæderne slet ingen Orlogsskibe i Søen. Ude laa kun Vitalianerne, men disse »løse Folk« indlod sig naturligvis som Regel ikke paa større Krigsforetagender, og kun det rige Bergen fristede dem, saaledes som Byen laa, fjernt fra Danmark og Kong Eriks Magt. Allerede i 1428 havde en af Vitalianernes dristigste Hovedsmænd, Bartholomæus Voet, været her oppe⁸¹; tidlig paa Foraaret 1429 kom han igen, men fandt da skarpere Modstand end første Gang; Indbyggerne bemandede saavel Kongens som Bispens Gaard og forsvarede sig mandig. Under Kampen fik Voet saa det gode Raad af en ung Tysker i Bergen, at han snarest burde gaa under Sejl, da der var gaaet Bud ud om hans Ankomst og talrige Tropper samlede sig; han fulgte Raadet, og da han med sine syv Skibe havde forladt Bergen, stødte han ogsaa snart efter sammen med en norsk Flaade, som angives at have talt omtrent 100 Skibe. En ny Kamp begyndte, og Vitalianerne mistede et af deres Skibe, men nu tog de sig saaledes sammen, at de tilsidst fik Bugt med den vældige Overmagt. Nye Vitalianerskibe kom til fra Wismar, og Voet vendte sig atter mod Bergen, som han nu fik erobret; baade Konge- og Bispegaarden blev plyndrede, og med stort Bytte vendte Vitalianerne tilbage til Hamburg⁸².

I de danske Farvande var Kong Erik paa Færde tidlig i Aaret 1429, og allerede ved Kristi Himmelfarts Tid kunde de Danske gaa angrebsvis til Værks; hvad Kong Erik havde paatænkt det foregaaende Aar, et Tog til de tyske Kyster, blev nu virkelig udført. Med en Flaade, der angives at have talt 80 Skibe med 1400 Mand om Bord, kom de Dan-

ske for Stralsund, og skønt man længe havde ventet et Angreb, lykkedes det dem dog at trænge frem til selve Byen; de beskød den, brændte adskillige Skibe og landede endog paa Havnebryggen, hvor de dansede, Fjenden til Haan. Slutningen var imidlertid mindre heldig. Efter at have fuldyrdet deres Planer sejlede de Danske, da Vinden ikke tillod dem at vende tilbage, hen til Wolgast, og i Mellemtiden udrustede Stralsunds Borgere saavel dem af deres egne Skibe, der ikke var brændte, som nogle ankomne lybske Købmandsfartøjer, og da den danske Flaade fornyede Angrebet paa Byen, fandt den denne Gang skarp Modstand. Stralsunderne erobrede flere af de største danske Skibe, sejlede dermed mange smaa Skibe paa Grund og tog andre, saaledes at den danske Flaade tilsidst flygtede i fuld Opløsning. »Saaledes vandt Stralsunds Borgere med kun syv Skibe Sejr over 75 danske Skibe og tog 300 Fanger«⁸³.

Dette Sammenstød kender vi ligesom Vitalianernes Bedrifter i Bergen kun fra tyske Beretninger, som sikkert ikke har undervurderet den Sejr, deres Landsmænd vandt; vi hører tilfældig, at der efter Nederlaget dog laa 500 Danske ved Aalholm, hvor de delte det gjorte Bytte. Til Trods for dette Uheld, der skal have bragt Taarer i Kong Eriks Øjne⁸⁴, maa det staa fast, at Tyskerne ikke var i Fordel i dette Krigsaar. I Stedet for, at Hanseaterne nu to Aar i Træk og to Gange hvert Aar havde været de angribende, var det denne Gang de Danske, der plyndrede de tyske Kyster, lad end være, at de derved ikke var synderlig heldige. Tidligere havde Eriks Flaade først ret behersket Soen i Eftersommeren og Høsten; i dette Aar var kun hans Skibe ude, og de havde Magten i de danske Farvande, endda før den svenske

Flaade kom til. Hindre Vitalianernes Krigstog kunde man vel ikke, og i September gjorde en Skare af disse et rigt Bytte ved at opbringe nogle Skibe, der medførte en Del af de kongelige Skatter fra Sverige⁶⁵; men ogsaa danske Udliggere færdedes nu rundt om paa Havet, og Kaperierne, der gik ud over alle, vedblev efter den største Maalestok.

Hanseaterne selv søgte derfor nu ad nye Veje at ramme deres mægtige Modstander. Medens de ved deres Angreb paa Danmark havde bundet Kong Erik, havde Holstenerne ret uforstyrret kunnet drive deres Landkrig; Hertug Adolf havde i 1428 sammen med flere nordtyske Fyrster gjort et Plyndringstog ind i Jylland uden at finde synderlig Modstand og var vendt hjem med et umaadeligt Bytte i Kvæg, 30 000 Kvæghoveder hedder det, som var blevet delt »paa ridderlig Vis«. Han skal hertil ogsaa have faaet Støtte af Stæderne, men i det hele havde disse jo, som vi har set, hidtil vist sig lidet ivrige efter at tage Del i Krigen til Lands. Nu ændredes dette ganske, og Hanseaterne kastede hele deres Kraft herhen, saaledes at de fra nu af under Krigen kun optræder som Holstenernes Hjælpere. Fredsmødet i Nykøbing var næppe endt, før Stæderne Lübeck, Hamburg og Lüneburg traf Aftale med Mægleren, Hertug Vilhelm, om at han og hans Broder skulde træde i deres Tjeneste; med tre hundrede Glavind skulde de 4 Uger igennem hjælpe dem mod Kong Erik og derfor have 20 000 Mark lybsk. Med disse Tropper kom Hertugen nu Holstenerne til Hjælp, og Kampen i Slesvig tog derved et nyt Opsving. Tyskerne trængte frem langt Nord paa og inde-sluttede Staden Aabenraa med det derved liggende Slot Brunlund; efter fire Ugers Belejring blev Slottet taget med

Storm og endnu stærkere befæstet end tilforn. Det var et vigtigt Fremskridt, ikke mindst fordi de Danskes Forbindelse med Flensborg over Land derved blev lukket eller i det mindste gjort meget vanskelig. Efter dette i September vundne Resultat forlod Hertug Vilhelm atter Sønderjylland⁸⁶.

VI. Fredsforhandlinger mellem Kongen og Stæderne 1430.

Vinterens Nærmelse standsede atter Orlogen, og der var igen Plads for Forsøg paa Udsoning af denne Krig, der var lige trykkende for Deltagerne og for andre Østersømagter. Ogsaa i Tyskland indtraf der Hændelser, der maatte øve en yderligere Pression paa de krigsførende Magter. Netop nu blev Hussiternes Indfald kraftigere end nogensinde; i September 1429 brød de ind i det Meissenske og trængte brændende og hærgende frem indtil faa Mil fra Magdeburg; inden Aarets Udgang begyndte de et nyt Ødelæggelsestog. Under Trykket heraf samlede der sig en stor tysk Rigsdag hos Kong Sigmund i Wien (Decbr.), og man gik især ud paa at sikre Tyskland ved over alt at genoprette den indre Fred. Fra denne Rigsdag udgik nye Opfordringer til Norden om at standse Krigen; betegnende nok var det ikke Kejseren, der traadte op, men de tre Kurfyrstearkebisper sendte Udsendinge, som skulde virke for Fred mellem Kong Erik og hans Modstandere.

Dette var de Efterretninger, der forlød, da ved Nytaars-tid et meget stort Hansemøde traadte sammen i Lübeck; der samledes her Udsendinge fra alle Dele af det store Hanseforbund, Preussere og Livlændere jævnsides Raadmænd fra Zuidersøbyerne og fra det indre Tyskland. Man havde Følelsen af, at Hussiterfaren snart kunde true Stæderne selv, og det gjorde et stærkt Indtryk, at Vilhelm af Lüneburg traadte frem, som han selv sagde, ikke som Fyrste, men som et Guds Bud, og klagede over den Nød, hans Frænde, Markgreven af Meissen, var stedt i. Paa de gejstlige Kurfyrsters Vegne mødte en af Ærkebispens af Kölns Væbnere og henvendte sig baade til de krigsførende Stæder og til de unge slesvigske Hertuger, der selv var til Stede; indtrængende betonede han, hvor stor Skade hele Kristenheden truedes med af de onde, fordømte Kætttere, og formanede til at søge Freden tilvejebragt i Norden; hans Herre vilde være rede til at arbejde derfor og søge foranstaltet et nyt Forligsmøde med Kong Erik.

De vendiske Stæder ønskede intet hellere og gik gerne ind paa Forslaget. De søgte dog paa Hansemødet at vinde de andre Stæder for deres Sag og fremhævede for dem, hvorledes hele Krigen var ført for Købmandens Bedste imod Kong Erik, som paa saa mange Maader brød de Rettigheder, der var Købmanden sikrede i hans Riger; de talte om den ulempefulde, upligtige og usædvanlige Told, som man maatte give ved Helsingør, ikke mindre om de Privilegier, som Kongen gav sine egne Byer imod Hanseaternes Friheder. De tilstedeværende Afsendinge fra de forskellige Byer anbefalede de vendiske Stæder gennem den kølnske Mægling at søge at faa Fred eller i det mindste Stilstand; noget Løfte

om Støtte kunde de ikke give, men de vilde dog, naar de kom hjem, anbefale deres Byers Raad at yde de seks krigende Stæder Trøst og Hjælp⁸⁷.

I de følgende Maaneder arbejdedes der fra forskellige Sider paa at bringe et Fredsmøde i Stand. Ærkebispens af Kölns Udsending rejste til Danmark; Højmasteren, der havde en Udsending i København, virkede derfor, Stralsund havde i den Anledning to Gange sine Udsendinge hos Kongen, og denne gik ogsaa ind paa et nyt Møde i Nykøbing. Allerede Mødestedet var en lille Sejr for Kong Erik; i Lübeck havde Hertugerne og Stæderne udtrykkelig ønsket at faa fastsat et andet Mødested⁸⁸.

Sidst i Juli samledes man i Nykøbing⁸⁹, men det var betegnende, at de holstenske Herrer denne Gang slet ikke var repræsenterede, ligesom deres særlige Ven Hamburg ikke havde Raadsherrer med; med andre Ord, Kongen havde opnaaet det, som han saa længe havde stræbt efter, at staa alene overfor de fem Stæder, der i sin Tid havde indgaaet Forbund med ham og siden svigtet det saa grundig. Af Mæglere var der heller ingen; Forhandlingerne førtes mellem otte af Kongens Raader og otte blandt Hanseaternes Udsendinge udvalgte Mænd.

I Begyndelsen saa det ikke ud til, at man skulde komme videre end før. Kongen indtog sin tidligere Stilling; han lod Forbundet af 1423 oplæse og gennemgik, hvor langt han efter sin egen Mening havde strakt sig ved de to Møder, paa hvilke der var mæglet af Hertug Vilhelm, som endda bag efter var blevet hans Fjende. Stæderne anmodede imidlertid Kongen, om han ikke vilde fremsætte et Forslag til en fuldstændig Udsoning mellem ham og Byerne. Det gjorde

Kongen ogsaa, og d. 8. August forelagdes hans Forslag for Udsendingene. Han udtalte her mange smukke Ord om, hvorledes han i høj Grad ønskede Fred, for hans Rigers og Stædernes eget Gavn, ikke mindre af Hensyn til, hvad Kristenheden led af Kætternes Overfald, og erklærede, at han under Hensyn dertil vilde overse den drabelige Skade og den skammelige Haan, som Stæderne havde vist ham. Kongen vilde da, at man fra bægge Sider skulde give Afkald paa al Tiltale og Skadeserstatning, eller hvis Stæderne foretrak det, kunde man ogsaa lade Skaden afgøre ved Dom. Fremdeles skulde man fra nu af holde sig til det gamle Forbund, saaledes som man havde forseglet og lovet hinanden, og som Følge heraf skulde bægge Parter Undersaatter i Fred kunne søge den andens Lande, Omraader og Havne, dog at enhver der ydede sin Pligt. Endelig krævede Kongen, at Stæderne for den Haan, de havde vist ham og Rigerne, skulde »bede og gøre en mulig Afbigt«.

Dette var overmaade haardt. Naar det som en Følge af, at Forbundet igen skulde træde i Kraft, betonedes, at der atter i Fred skulde drives Handel, var dette jo tiltalende nok, men ingen kunde være i Tvivl om, at Kongen nu som tidligere mente, at der i Forbundet ogsaa laa, at Stæderne skulde støtte ham politisk, hjælpe ham mod Holstenerne. Og Glæden ved at se Handelen med Rigerne paa ny aabnet maatte meget forbitres, naar man hørte, hvorledes Kongen saa tydelig betonedes, at enhver Handelsmand skulde betale, hvad han var pligtig til; deri laa jo, at de nye Afgifter, Kongen havde indført, og sidst nu ogsaa Sundtolden, vilde vedblive, og en lybsk Krønike gengiver ogsaa dette Punkt ved, at naar Hanseaterne kom til Rigerne, »skulde de give

Kongen den Told, han vilde ansætte; saaledes stod der ikke, men Meningen var det. De tilstedeværende har sikkert straks indset det, og Eriks Forslag maa have været dem meget ubehageligt. De afbrød dog ikke Forhandlingerne, men søgte at faa Kongen til at ændre sit Forslag. Midt under dette indtraf noget højest overraskende. Paa en Gang erklærede Rostoks Udsendinge, at de var rede til at modtage Freden paa de Vilkaar, Kongen havde fremsat. Dette hang sammen med den yderst mislige Stilling, hvori Staden var i det Øjeblik. Her herskede jo et nyt, demokratisk Raad, men de gamle, fordrevne Raadsherrer intrigerede stærkt og havde endelig fundet Hjælp hos selve Enkehertuginde af Meklenburg og flere andre Fyrster. Netop paa denne Tid gik de angrebsvis til Værks, brændte Warnemünde og forsøgte Indløbet til Rostok; advarede af Fyrst Vilhelm af Werle satte Borgerne sig dog kraftig til Modværge. Dette er Baggrunden for Rostoks Frafald fra de øvrige Stæder i Nykøbing; hjemme fra havde Udsendingene medbragt et Panser som Foræring til Kong Erik, nu gav de ham en større og betydningsfuldere Gave ved deres Overgang. Selvfølgelig greb Kongen til med bægge Hænder og kundgjorde straks, at Rostokkerne havde fri Sejlads i alle hans Riger.

Under disse Forhold kunde der ikke være Tale om, at de andre Byer kunde stille sig skarpt imod Kongens Fredstilbud. Foreløbig i alt Fald indvendte de da kun, at de ikke kunde antage Forslaget, med mindre man fandt en Maade, hvorpaa Søen kunde blive fredet, og paa Kongens Spørgsmaal om, hvad denne Maade skulde være, svarede de, at der maatte indtræde Fred eller Stilstand mellem ham og Holstenerne; skete dette ikke, kunde der ikke komme Ro til

Søs, da Røverne altid vilde være sikre paa at finde Tilflugt i de holstenske Havne. Stilstanden ønskede de paa tolv eller ti Aar, men dette vilde Kongen slet ikke høre Tale om; han vilde ikke finde sig i saaledes at udsætte Afgørelsen af sin Ret i det uendelige, og han sagde til Stæderne, at var det deres alvorlige Ønske at faa Fred, saa kunde de lige saa godt paa eet Aar som i tolv frede Soen og skaffe Udsoning mellem ham og Holstenerne. En Stilstand paa eet Aar vilde Kongen da bevilge, intet mere.

Kongens endelige Fredstilbud, som han forelagde 14. August, blev da ikke synderlig mildere end hans første Forslag; dog antydede han, at han vilde lade sine Krav paa en muligt Afbigt af Stæderne falde, hvis disse kunde bevæge Paven, Sigmund og deres Landsherrer til at gaa i Forbøn for dem. Holstenerne vilde han indrømme eet Aars Stilstand, men da Stæderne ønskede, at han for dette Aar vilde frigive de hamburgske Fanger, han sad inde med fra Nederlaget i Sundet to Aar før, nægtede Kongen at gøre dette, med mindre Hamburgerne vilde træde ind i Forbundet med ham. Dette Forslag skulde Stæderne tage i Beraad hjem med sig og have Lov at overveje indtil Mikkelstdag, da de skulde meddele Kongen, om de antog det. Med denne Besked sendte Kongen Hanseaterne bort, medgivende dem det venlige Raad, at de burde tage Rostok til følgeværdigt Exempel⁹⁰.

Medens Rostokerne blev lejdede hjem af 200 kongelige, sejlede de andre Stæders Sendebud alene tilbage og forelagde hjemme Kongens Fredstilbud for deres Byraad. Hvor haarde Vilkaarene end var, vovede man dog ikke at afbryde Forhandlingerne, og man aftalte, at paa de andre Byers Vegne

skulde Borgemester Kord Bischof fra Stralsund, der ansaas for at staa i en vis Gunst hos Kong Erik, rejse til ham og søge at faa hans Samtykke til enkelte Ændringer; lykkedes det, skulde de andre Stæders Udsendinge følge efter. Hvad han skulde søge ændret, var paa den ene Side Ting, der kun vedkom Stæderne, nemlig dels den Afbigt, som Kongen forlangte af disse, dels Ordene om, at Stæderne overalt i Rigerne skulde yde, hvad de var pligtige til; det første Krav, syntes de, gik deres Ære for nær, det andet forekom dem at være dunkelt. Men paa den anden Side skulde Bischof søge udvirket, at Kongen udskød sine Retskrav til Holstenerne ved at tilstaa dem en længere Stilstand⁹¹.

Hr. Kort, ledsaget af to stralsundske Raadsherrer, rejste i Oktober over til Kong Erik, som han traf i Lund; men det ham betroede Ærende udførte han paa en noget mærkelig Maade. Den Del af hans Hverv, der angik Holstenerne, skød han ganske i Baggrunden; han nævnte det slet ikke for Kongen, og omend han berørte det i sine hemmelige Samtaler med et Par kongelige Raader, fik disse dog det Indtryk, at det var forholdsvis underordnet. De to Artikler, der vedkom Stæderne særskilt, førte han derimod frem, og Kongen vilde naturligvis ikke lade det Haab, der syntes at være om at vinde Stæderne, strande paa saadant. Afbigten havde han jo allerede tidligere antydet sin Villighed til at opgive under visse Vilkaar, og hvad den anden Artikel angaar, drejede den sig ganske vist om et Punkt af yderste Vigtighed, men naturligvis kunde man vælge andre Udtryk end dem, Stæderne fandt dunkle. Kongen modtog da Hr. Kort Bischof med største Imødekommenhed og erklærede, at det aldeles ikke havde været hans Hensigt at opstille Krav, som Stæderne ikke

kunde gaa ind paa, og at han gerne skulde finde sig i de Ændringer, der ønskedes, saaledes at der igen kunde komme det gode Forhold mellem Rigerne og Stæderne, der havde hersket tidligere ⁹².

Hr. Kort, der jo nok vidste, at denne Kongens gunstige Stemning især skyldtes, at han havde tiet om et Punkt, der kunde volde langt større Vanskeligheder, skyndte sig at udnytte Kongens Venlighed og fulgte Rostoks Exempel. Han erklærede, at ogsaa Stralsund var rede til at gaa ind paa Kongens Fredsvilkaar; ja, det synes, at han har ladet sin Stad fuldt og helt slutte sig til Kongen, love at staa paa hans Side mod de andre Byer, hvis de ikke vilde føje sig, og standse al Sejlads paa Lübeck og Wismar ⁹³.

Paa den Maade var af de forhandlende Stæder to gaaet over; tilbage stod Lübeck, Wismar og Lüneburg, foruden Hamburg, der som Holstenernes nære Ven hidtil havde staaet udenfor disse Forhandlinger. Det har været haardt for dem at høre, hvorledes Stralsunderne havde udført det fælles Hverv, men man maatte bide i det sure Æble. Endnu inden Maanedens Udgang havde man i Lübeck, hvor Raadet havde forhandlet med Borgerne om Sagen, besluttet sig til at fortsætte Underhandlingerne ⁹⁴, og i Begyndelsen af November ankom Udsendinge fra alle tre Byer til Skaane ⁹⁵.

Som det synes, var Skanør fastsat som Mødested; her traf Hanseaterne dog ingen fra Kongens Side, og da de ved Hjælp af Stralsunderne underrettede ham om, at de var til Stede, mødte fire kongelige Raader og bad dem paa Kongens Vegne komme til Helsingborg, hvortil Rigsraadet havde lettere ved at naa end til Skanør. Ret uvillige gik Byudsendingene ind paa i det mindste at drage til Landskrone, længer

ikke, da det var Vinterdage. Saa skaffede de danske Raadsherrer da Sendefærden Vogne til at komme frem med, men i Lund maatte de ligge tre Nætter over, og da de endelig naaede Landskrone, maatte de dog tilsidst finde sig i at op-søge Kongen paa Helsingborg, hvor han til Trøst sendte dem Malmesier og anden stærk Vin til deres første Middag, dertil en Okse, fire Faar og en Snes Høns. Saaledes var der adskilligt at overvinde, før man 1. Decbr. kom til Forhandlinger, og selve disse voldte ogsaa Vanskeligheder. Kongens Raader, blandt hvem Hr. Benedikt Pogwisch førte Ordet, da Erik Krumedige var fraværende, gik jo ud fra, at hele Forhandlingen skulde dreje sig om de to Punkter, Kort Bischof havde betegnet som værende Stæderne »for nær«; fra modsat Side oplyste man, at Stralsundborgemestren tillige havde haft det Ærende at tale om den holstenske Sag, hvad han selv ogsaa maatte indrømme. Kongens Raader søgte at faa Stæderne til at indse, at det vigtigste var, om de og Kongen kunde blive enige; bl. a. sagde Bispen af Sjælland: »Lad blot Holstenerne sove; vi har bokset med Holstenerne i tyve Aar, og det maa vi blive ved med«. Det Synspunkt kunde Stæderne dog ikke dele; tværtimod fik man det Indtryk, at det kom dem langt mere an paa at faa sluttet Stilstanden med Holstenerne end just paa de to Artikler, som Kort Bischof havde paatalt.

De kongelige maatte da, saa nødig de end vilde, indlade sig i en Drøftelse om en mulig Stilstand. Stæderne erklærede, at deres Raader var enige om, at Stilstanden maatte være paa otte Aar; gik Kongen ind derpaa, vilde de være villige til at slutte Fred med ham og ogsaa overholde det gamle Forbund trolig. Fra dansk Side fandt man en saa

lang Stilstand ganske uantagelig, og et Par af Raaderne, Hr. Benedikt og Hans Krøpelin, gik endda alene til Stæderne og forklarede dem de Farer, man saa deri, og som var saa store, at man slet ikke vovede at forebringe Kongen dette Forslag; man maatte tro, at Stæderne regnede paa, at i saa lang Tid kunde Kong Erik dø eller der kunde komme en anden romersk Konge, hvem Stæderne ved deres Indflydelse og Penge kunde faa til at genkalde Sigmunds Dom. Stæderne erklærede dog, at saadant laa ganske udenfor deres Tanker; de udtalte sig ret skarpt om deres eget Forhold til Holstenerne; vilde disse ikke gaa ind paa Stilstanden, maatte det være paa deres egen Æventyr, og efterat Stilstanden var udløbet, vilde Stæderne gøre deres Pligt efter Forbundet. Da de tillige antydede, at Stilstanden kunde indskrænkes til seks Aar, blev dette Forslag da forelagt for Kongen, og Udsendingene bad ham indstændig at lade sig finde godvillig. Erik Krumedige var imidlertid kommet til, og Kongen overdrog saa ham og de andre Raader at fortsætte Forhandlingerne med Udsendingene. Gaa hen, sagde han, jeg giver Eder sammen; mag, at det bliver godt; Gud sende sin hellige Aand til Eder.

Ved de nye Forhandlinger viste Stæderne sig straks villige til at nøjes med en femaarig Stilstand. Erik Krumedige mente dog, at selv dette ikke kunde forsvares, og i indtrængende Ord bad han Stæderne gøre Skridtet fuldt ud; en lang Stilstand kunde skade Kongen i hans mødrene Arv og vundne Ret, og det var jo netop Stæderne, der ved deres Undsigelse til Kongen havde hindret ham i at faa det ham tildømte. Nu burde de slutte Venskab med ham og hjælpe ham til hans Ret; saa kunde de nyde alle deres Pri-

vilegier, og man vilde forbedre og udvide dem. Kongen kom det i øvrigt ikke saa nøje an paa, hvem der havde Gottorp, men han, Erik Krumedige, og Benedikt Pogwisch, de kendte Holstenerne; disse vilde aldrig nøjes med hvad de havde; det var som en Haandfuld Hvesper; naar man lod dem flyve, før de straks løs paa en, og hvorledes man skulde faa dem til at holde Løfter, vidste han ikke. Raadsudsendingene lod sig dog ikke røre; de antydede kun, at de mulig kunde gaa ind paa at nedsætte Stilstandens Varighed til fire Aar. Saa endte da Forhandlingerne med et Ultimatum fra dansk Side. Hvis Stæderne straks vilde slutte Fred med Kong Erik og love Overholdelsen af det gamle Forbund, vilde han tilstaa Holstenerne en Stilstand fra da af til Pinse 1433, dog at Stæderne skulde love for, at Holstenerne under Stilstanden ikke skulde skade ham og hans Lande, og forpligte sig til, naar den var udløbet, uden Indsigelse og Udflugt at hjælpe ham mod Holstenerne.

Hanseaterne var rigtignok i deres Hjerter meget utilfredse med dette endelige Forslag; de mærkede, som de skriver i deres Reces, at man gik dem med Ulempe under Øjnene. Officielt stillede de sig dog anderledes, og paa de øvriges Vegne takkede Henrik Rapesulver for det naadige Tilbud om den Stilstand, Kongen vilde tilstaa Holstenerne, og lovede at bringe Forslaget for deres Byers Raad; det Svar, disse bestemte sig til at give, skulde ved Kyndelmissetid blive sendt til Aalholm Slot paa Laaland. Derefter tog Sendemændene Afsked med Kongen, som lod dem lejde hjem ved Hr. Jens Grim ⁹⁶.

VII. Flensborgs Tab; Stilstand i Horsens.

Kong Erik har sikkert været meget tilfreds med Resultatet af de Forhandlinger, der var førte i Helsingborg i December 1430. Efterat han af de krigsførende Stæder havde faaet to til ligefrem at slutte sig til ham, syntes der nu det bedste Haab om, at Resten vilde følge med; man var jo kommet Enighed overordentlig nær, naar det, der skilte Parterne ad, ene var, om Stilstanden skulde vare halvtredje eller fire Aar. En Fred med Stæderne vilde sikre ham deres Venskab, og naar da Stilstanden var forbi, kunde han føle sig forvisset om den Bistand overfor Holstenerne, som han saa længe havde efterstræbt. Erik syntes at være nær ved atter at naa den heldige Stilling, som han havde haft syv Aar tidligere.

Saa gunstige, som det kunde se ud til, var Forholdene dog i Virkeligheden slet ikke. Kampen mod Hanseaterne havde draget Opmærksomheden bort fra Sønderjylland, og mens Kongen heldig havde bekæmpet alle Stædernes Forsøg paa at slaa ham til Jorden ved deres Angreb paa selve Danmark, havde disse dog gjort, at han i Sønderjylland havde maattet nøjes med en ren Forsvarskamp, og under denne var ikke lidt gaaet tabt. Den første Følge af Hanseaternes Angreb var, at man fra dansk Side helt havde opgivet Forsøgene paa at vinde Gottorp og Slesvig; siden havde man endda mistet adskilligt af det, man længe havde siddet inde med. Holstenerne havde gentagne Gange angrebet Flensborg, og selv om Angrebene hidtil stadig var blevet afslaaede, havde i alt Fald de kongelige Dele af Landet lidt overordentlig meget. Men Forsvaret af Flens-

borg blev vanskeligere og vanskeligere. Efter Tabet af Aabenraa var Landvejen spærret fra Danmark til Byen⁹⁷; fra Søsiden var Forbindelsen afhængig af, hvem der havde Magten paa Østersøen, og her gjorde jo i det mindste Holstenerne og Vitalianerne altid Sejladsen usikker.

Værre end alt andet var dog, hvad vore Kilder kun tillader os at skimte, at det faldt Kong Erik stedse vanskeligere at faa sine Undersaatter med til Krigen. Denne Kamp, der aldrig syntes at faa Ende, kunde nok trætte; Udrustningerne blev drevne stedse slappere, Ønsket om Fred traadte stedse kraftigere frem, i alt Fald for Svenskernes Vedkommende. I Sommeren 1428, da Hanseaterne laa for København, traadte Kongen personlig frem paa Sjællands Lands-thing og forlangte at vide, hvad Straf der burde ramme den, som sad hjemme, naar Fjenden kom for Landet, Vidiebranden gik og Almuen skulde til Stranden, den, som havde faaet Banneret at bære, men satte det i Jorden og rømte fra det, og den, som var faret ud under Banneret og løb bort uden enten Bannerførers eller Hovedsmands Minde. Hvad Landsdommeren oplyste om Straffen for alt saadant, var strengt nok, Hængning ved egen Bjælke eller Æreløshed; men selve Spørgsmaalene vidner om, at Kongen ikke har været tilfreds med sine danske Mænds Opførsel under Krigen⁹⁸. Heri ligger vel ogsaa Forklaringen paa, at Krigsførelsen fra nordisk Side havde været saa svag i Aarene 1429 og 1430, da Hanseaterne dog maatte betragtes som slaaede, og Rigerne ikke mere truedes af deres Angreb. Et enkelt Flaadetog er det eneste, vi hører fra Aaret 1429, og selv om dets Begyndelse lovede godt nok, blev Udfaldet dog tilsidst uheldigt; i 1430 forlyder der slet intet om Krigsforetagender fra dansk Side før allersidst

paa Aaret, da Erik Krumedige gjorde et Forsøg paa at vinde Als.

Opgaven var i Virkeligheden paatrængende; det gjaldt at skaffe en ny Forbindelse med Flensborg, og Øjeblikket var godt valgt. Erik Krumedige sejlede afsted i November Maaned, midt under de ivrigste Forhandlinger med Stæderne; der var Grund til at tro, at disse, der jo syntes i Færd med at opgive Holstenerne, ikke vilde bringe Hjælp, og en Sejr i dette Øjeblik kunde vel gøre, at de helt kastede sig i Armene paa Kongen. Forsøget mislykkedes imidlertid. Holstenerne havde faaet Underretning om Angrebet og havde i Forvejen sørget for, at Sønderborg var stærkt befæstet og godt bemanded; de havde ogsaa, i det mindste efter Krønikens Udsagn, faaet Bistand fra baade Lübeck, Hamburg og Lüneburg. Det lykkedes paa denne Maade at hindre de Danske i at lande, og snart efter blev den danske Flaade for en stor Del ødelagt af Storm. Dette var Grunden til at Erik Krumedige ikke overværede Begyndelsen af Forhandlingerne i Helsingborg, og Krøniken giver ham Skylden for, at de godt begyndte Underhandlinger tilsidst slog fejl, dette dog vist med mindre Ret⁹⁹.

Stæderne havde vel ogsaa under Forhandlingerne ladet sig drive videre frem, end de egentlig mente; den nedtrykkende Følelse, der foraarsagedes ved, at først Rostok, siden Stralsund faldt fra, kan jo nok have gjort, at de syntes, at det gjaldt at faa Fred for enhver Pris. Naar de i saa tydelige Ord havde tilsikret Kongen deres Bistand overfor Holstenerne efter Stilstandens Udløb, var det jo en haard Indrømmelse, og ved nærmere Overvejelse har Stæderne nok fundet, at saa vidt kunde de ikke forsvare at strække sig:

det var jo at opgive alt, hvad de havde kæmpet for, politisk helt at underordne sig Kong Erik og selv hjælpe ham til at vinde Herredømmet i Slesvig. De smukke Løfter om at faa Privilegierne overholdte eller endog udvidede kunde ikke virke stort; Hanseaterne havde jo god Erfaring for, hvad det betød, og havde vel ikke glemt, at de lige efter Forbundet af 1423 havde mødt de største Krav fra dansk Side paa Indskrænkninger i Købmandens Rettigheder.

Vist er det, at Stæderne hurtig svingede bort fra de store Indrømmelser, som de ved Udgangen af 1430 syntes rede til at gøre. Uden at vi kender de Forhandlinger, som Kongens Ultimatum gav Anledning til, ser man dog, at det ikke blev modtaget. I Februar 1431 var der Hanseudsendinge hos Kongen, men det kom ikke til nogen Overenskomst. Ved deres Hjemkomst forhandlede de vendiske Stæder med Holstenerne og med Hamburg¹⁰⁰, og tillige henvendte man indtrængende Anmodninger til de andre Medlemmer af Hanseforbundet om at støtte de krigsførende, der jo dog kæmpede for Opretholdelsen af Købmandens gamle Rettigheder. Man kaldte et stort Hansemøde sammen til Sommeren og skrev til de andre Byer om endelig at møde; det gjaldt Sager af allerstørste Vigtighed, og man maatte ellers frygte, at »vor Hansas ærlige Forbund, som er knyttet ved saa stor Visdom og Arbejde, Omkostninger og mangen ærlig Mands Blod, bliver opløst og lagt ode«¹⁰¹.

Hvad denne alvorlige Henvendelse kunde frugte, maatte Fremtiden vise; først gjaldt det at tage Kampen op paa egen Haand, og man besluttede paa ny at sende Skibe i Soen, hvad man ikke havde gjort i de to foregaaende Aar¹⁰². Man valgte tillige en ny Krigsmaade, belært af Krigens Er-

faringer. Store Tog til Danmark var der ikke mere Tale om, men det havde vist sig frugtbringende at hjælpe Holstenerne i deres Landkamp mod Erik; det sikreste Udbytte af alle Krigsaarene var dog dette, at Holstenerne var rykkede frem i selve Sønderjylland, og deres vigtigste Erobring, Aabenraa, skyldte de jo netop den af Hanseaterne betalte Hertug af Lüneburg. Deri laa et Fingerpeg om, i hvilken Retning man skulde gaa, og paa det samme pegede ogsaa Forhandlingerne med Danmark. Det egentlige Anstødspunkt var jo stadig Eriks Forhold til Holstenerne, hans Krav paa, at Stæderne her skulde hjælpe ham til hans Ret. Kunde man ved at yde Holstenerne Hjælp skaffe disse den faktiske Magt i hele Hertugdømmet, vilde man paa langt gunstigere Fod kunne optage Forhandlingerne med Danmark.

De unge holstenske Fyrster, der aldrig havde tabt Modet eller Troen paa deres Sag, blev opmuntrede ved den ny Tilslutning fra Stæderne, og de begyndte Aarets Kampe med et dristigt Overfald paa Flensborg. En Borger i Byen ved Navn Kort van der Lucht var blevet fordrevet af Kong Erik og traadt i Hertugernes Tjeneste; han foreslog dem nu at benytte den højhellige Palmesøndag (25. Marts) til et Forsøg paa at faa Staden indtaget. Mens Byens Borgere var samlede i Kirkerne, sørgede nogle holstenskfødte Borgere for ved Hjælp af Vogne at gøre det umuligt at lukke Byportene helt til; da det var sket, styrtede Hr. Kort til, snart efterfulgt af de unge Fyrster. De havde kun henved tohundrede Mand, men red dristig midt ind i Staden og plantede deres Banner paa Torvet; her blev de selv slaaede til Riddere og uddelte straks efter Ridderslaget til ti andre. Indbyggerne styrtede ud af Kirkerne og greb til Vaaben, men Holstenerne

havde Overmagten, understøttede af en Del af Borgerskabet, der var dem gunstig. Snart flygtede de dansksindede af Borgerne til alle Sider; nogle satte sig fast i Graabrødreklostret, andre søgte Tilflugt paa selve Slottet Syd paa i Byen eller i et nærliggende Stenhus, en Ridders Bolig. Klostret fik Holstenerne dog snart indtaget, og de aabnede da en Belejring af selve Slottet; noget senere fik de ogsaa skudt Stenhuset sønder. Byen hyldede de unge Hertuger; Slottet alene holdt sig ¹⁰³.

Her befalede de samme to Mænd, der havde forsvaret Flensborg i 1427, Ridderen Morten Jensson (Gyrsting) og Bispen af Vendsyssel. Besætningen talte to hundrede Mand, og den blev forstærket med 400 Mand, inden Belejringen ret var begyndt; den var ved godt Mod, og adskillige Huse i Byen skødes ned af Bombarderne fra Borgen. Paa Proviant skortede det imidlertid, da Byen saa uformodentlig var gaaet tabt, og Hertugerne satte al Kraft ind. De fik Hjælp af Ejderfriserne, der sendte dem 800 Mand, som sattes til at grave en Grav udenom Borgen, saaledes at al Tilgang til den fra Landsiden kunde spærres: samtidig skrev Fyrsterne til Stæderne om at hjælpe dem med Skibe, der kunde spærre Adgangen fra Soen.

I Danmark indsaa man Vigtigheden af denne Kamp om Borgen, Kongens yderste Forpost i det omstridte Land; men det var som sædvanlig vanskeligt at faa tilendebragt Rustningerne. Den energiske Erik Krumedige var tidligst paa Færde, og allerede i Maj lykkedes det ham at naa ind til Flensborg med 14 Skibe, ladede med Korn, Kød og andre Spisevarer; derved blev al Nød foreløbig afhjulpet. Først ved Midsommertid var Hovedudrustningen færdig; Kongen havde da til Lands en stor Hærstyrke samlet ved Haderslev,

i Søen laa under Laalandssiden en Flaade, der sagdes at tælle 18 Holker og Kogger, 24 andre Mærsskibe og i alt 300 Sejlere, store og smaa ¹⁰⁴.

Efterretningen om disse Rustninger vakte Uro baade hos Fyrsterne og i Hansebyerne, hvor Menighederne allerede var blevet højst misfornøjede ved at høre, at det var lykkedes de Danske at bringe Proviant til Flensborg Slot. Der kom nu Fart i Stædernes Udrustninger, og snart afgik til Flensborg Fjord atten Skibe, medførende talrige Tropper under Anførsel af Raadsherrer, dertil Proviant og Belejringsredskaber. Med den største Iver arbejdedes der paa en fuldstændig Indeslutning af Borgen. Til Lands opførte Holsterne og Friserne talrige Bolværker og fuldendte den dybe Grav udenom hele Borgen; Nat og Dag holdtes der skarp Vagt. I Fjorden laa de hanseatiske Skibe; de holdt sig i saa lang Afstand fra Borgen, at Skuddene herfra ikke kunde skade dem, og sikrede sig yderligere ved at beklæde Skibssiderne med Bjælker og Huder. Paa tværs af Indløbet til Havnen nedrammedes en tæt Række af Pæle og jærnbeslaaede Bjælker, der helt spærrede Adgangen.

Fra dansk Side gjorde man forgæves Forsøg paa at trænge frem til Flensborg. Hertugerne kæmpede med Held til Lands mod de i Haderslev samlede Tropper og vandt Sejr i flere mindre Sammenstød, indtil den danske Hær endelig trak sig helt tilbage. Fra Søsiden prøvede Erik Krumedige at bryde igennem, men heller ikke det lykkedes, og han blev tilsidst af Vind tvunget til at sejle bort med den danske Flaade. Under disse Forhold blev Besættningens Stilling stedse misligere. I Begyndelsen havde den spottet Belejrerne og tilraabt Hanseaterne: For sent, Kat, for sent,

Kat, Osten er spist; men med det store Tal Folk begyndte Levnedsmidlerne hurtig at svinde; allerede sidst i Juli var der megen Nød, og Holstenerne haabede sikkert, at Borgen vilde overgive sig, inden Underhandlingerne havde ført til noget Resultat ¹⁰⁵.

Paa ny var der nemlig blevet gjort et Forsøg paa at faa Krigen endt. Allerede i December 1430 havde Kong Sigmund opfordret den preussiske Højmaster til at mægle i Striden, og i April tilskrev han de holstenske Brødre, som han nu giver Titel af Hertuger, om i den Anledning at lade indtræde Vaabenstilstand ¹⁰⁶. Højmasteren, der fra sine egne Stæder hørte Ønsker om at faa Lov til at tage Del i Kampen, var villig nok og udsendte en anelig Sendefærd med Walter Kirskorf, Komtur af Danzig, i Spidsen. Først i Juli kom Sendemændene til Danmark; de traf Kong Erik i København og blev af ham modtagne med stor Hjertelighed. Han var villig til at slutte Fred og byde sig i Rette eller »hvis Retten blev hans Modstandere for haard« da til ven-skabelig Overenskomst; ogsaa en Stilstand paa flere Aar vilde han gaa ind paa, om der ikke kunde opnaas Fred. Meget tilfreds med Kongens Holdning sejlede Preusserne over til Lübeck, men her faldt det dem vanskeligere at faa noget ud af Forhandlingerne. Der aftaltes et Møde, hvor baade Stæderne og Holstenerne skulde indfinde sig, men Fyrsterne kom ikke: paa en Henvendelse erklærede Hertugerne, at de under Flensborgs Belejring overhovedet ikke kunde komme til Lübeck, og da endelig alle Parter kom sammen i Neumünster, fandt Mæglernes Forsøg ikke nogen gunstig Jordbund. Holstenerne krævede deres fædrene Arv, Hertugdømmet som Len af Danmarks Krone, Hanseaterne deres gamle Privilegier

i Rigerne, og en Stilstand vilde man kun nødigt gaa ind paa. Komturen fandt ikke Udsigterne til Fred gunstige¹⁰⁷.

Den Maade, hvorpaa Preusserne var blevet modtagne af Kong Eriks Modstandere, mindede ganske om Nils Stocks Hændelser i 1427, lignende Udsættelser, de samme store Krav, og Meningen var i Virkeligheden den samme. Ogsaa denne Gang ønskede Kong Eriks Fjender kun at vinde Tid for at faa Ende paa Flensborgs Belejring. Paa Slottet var Nøden voksende; dog havde man endnu Adgang til Fjorden og dermed Haab om Undsætning. Det synes, at de Danske har været i Besiddelse af en Forstad til Byen og udenfor denne haft liggende nogle Pramme og et Blokhús eller lignende, som i Beretningerne kaldes »Bard«. D. 13. August prøvede Holstenerne og Hanseaterne at forjage de Danske herfra, og en Tid saa det ud til, at det skulde lykkes, og de Danske tændte selv »Barden« i Brand; men saa gik Angriberne tilbage og Ilden blev atter slukket. Et Øjeblik lyste der et Haab op for de belejrede; en dansk Flaade paa 40 Skibe viste sig i Fjorden, men den maa ikke have kunnet trænge igennem. Paa Slottet var alle Levnedsmidler fortærede, og Besætningen var tilsidst saa glad, naar den blot kunde faa Heste eller Hunde at spise, at »det smagte dem som Kyllingesteg«. Alt Haab om Undsætning var ude, og tilsidst besluttede Slotshovedsmændene at overgive sig, naar de kunde faa fri Afmarch. Dette gik Holstenerne villig ind paa, og d. 7. September overgav Borgen sig da. Ikke længe efter erobrede ogsaa Nyhus Nord for Flensborg og Erik Krumediges faste Gaard Rundtoft i Angel, og saaledes var det danske Herredømme i Sønderjylland indskrænket til en lille Strimmel helt mod Nord, Haderslev og Omegnen¹⁰⁸.

Det var dog lykkedes de preussiske Sendemænd at faa aftalt et Møde mellem de krigende Parter; det skulde finde Sted i Nykøbing, og allerede midt i August havde Kong Erik udstedt sit Lejde for dem, der maatte komme hertil, men fra modsat Side havde man ventet saa længe som mulig med at rejse afsted. Først 2. Septbr. udstedte Lübeck sin Fuldmagt for Stadens Udsendinge¹⁰⁹, og da Forhandlingerne endelig kom i Gang, var Flensborg tabt. Hvad det betød, saa man af de Forslag, der ved Forhandlingerne fremkom fra dansk Side, eller snarere i, hvad man ikke mere forlangte; der taltes ikke et eneste Ord om det store Forbund af 1423 og alt, hvad Kongen vilde opnaa derved, der krævedes intetsomhelst om, at Stæderne under visse Forudsætninger skulde yde ham deres Hjælp til Genvindelsen af Hertugdømmet. Tabet af Flensborg har virket skarpt og afgørende; man har fra dette Øjeblik egentlig fra dansk Side opgivet alt Haab om at faa Holstenerne fordrevne.

Paa Kongens Vegne fremstillede hans Raader tre forskellige Maader, som man kunde vælge for at faa Ende paa Krigen. Den første var en retslig Afgørelse eller, hvis Retten var Kongens Modstandere for haard, da Indgaaelsen af et muligt Venskab; dertil svarede Modparten, at de ikke var komne til nogen Retsdag, men til et Fredsmøde; Venskab vilde de gerne indgaa, naar Kongen blot undte Holstenerne deres arvelige Len, Stæderne deres gamle Privilegier. Den anden var en kort Stilstand, hvorunder man kunde optage nye Forhandlinger; dette tiltalte aldeles ikke de andre, der vel intet havde imod et nyt Møde, men ikke vilde have en kort Stilstand, da de ikke kunde staa sig ved at nedlægge deres Væрге for saa kort Tid. Den tredje Maade var der-

imod en lang Stilstand, og det blev herom, man virkelig kom dybere ind i Forhandlinger. De danske Raader tilbød, at under Stilstanden vilde Kongen »holde Tavshed« overfor Holstenerne og lade dem beholde, hvad de i Øjeblikket havde i Væрге, skønt deriblandt var nogle Slotte, der var vundne mod Kong Sigmunds Bud (vel hans Befaling til at indgaa Stilstand); Stæderne vilde han tillade at søge hans Lande med deres Købmandsskab, dog at de gjorde ham saadan Pligt som hans egne Folk eller Folk fra andre venligsindede Lande, og at hans Undersaatter maatte nyde det samme i Stæderne. Modstanderne, der ikke vilde have Stilstanden paa mindre end ti Aar, havde intet at indvende imod, hvad Kongen tilbød Holstenerne, men krævede, at han skulde tillade Hanseaterne at bruge »deres Privilegier, Breve og gamle Sædvaner« i hans Riger. Herpaa stod de fast, og fra dansk Side var man ganske uvillig til paa den Vis at anerkende Privilegierne fuldt ud.

Efter faa Dages Forhandlinger skiltes man da ad, men paa Tyskernes Tilbagerejse optoges Underhandlingerne paa ny i Gedser, og man blev nu enig om en femaarig Stilstand, hvorunder Stæderne skulde blive ved deres Privilegier i Rigerne, men kun maatte handle her paa to opnævnte Byer i hvert Rige, i Danmark saaledes i Malmø og Næstved, og dertil have Adgang under Sildefisket til de tre Lejer Skanør, Falsterbo og Dragør; paa disse Steder skulde de fredelig kunne drive deres Købmandsskab, dog at »de skulde gøre Kongen den Pligt, som hans Folk og Købmænd fra andre Lande gjorde«. Udsendingene tog dog kun dette Forslag ad referendum, og inden man var til Ende dermed, rettede de danske Raader endda saa meget i den ene Arti-

kel, den om Stædernes Privilegier, at de mæglende Preussere fandt Anledning til at henstille den til Kongens Afgørelse (25. Septbr.). Et Par Dage efter kunde Raaderne meddele Mæglerne, at Kongen var gaaet ind paa at indrømme Stæderne deres Privilegier, saaledes som han havde konfirmeret og tilstaaet dem, under Femaarsstilstanden ¹¹⁰.

Det var Meningen, at Stilstanden skulde træde i Kraft, faa Dage efter at Sendebuddene var komne hjem og fundet Bifald for Vilkaarene. Saa hurtig gik det dog ingenlunde. Stæderne og Holstenerne var vel villige til at modtage Stilstanden paa de aftalte Vilkaar, men da de meddelte Erik Krumedige dette og bad ham skaffe et Lejdebrev, forat de kunde sende Underhandlere til Vordingborg, fik de et Lejde, hvis Varighed var for kort til, at de kunde bruge det. De anmodede da om et nyt, men endnu i December var dette ikke kommet ¹¹¹. Aaret 1432 gik da ind, uden at man ret vidste, hvad det vilde blive til. Højesteren var ængstelig for sine Skibe, som han vilde lade sejle gennem Sundet, og nye Sendebud fra ham til Kong Erik fik vel fredelige Forsikringer, men Rygtet gik, at baade Kongen og Stæderne rustede sig stærkt til Søkrig ¹¹². Om Sommeren laa fra bægge Sider dog kun Kapere ude; fra Norden nævnes baade Erik Krumedige og Broder Svensøn, en Frænde af Abraham Brodersøn, bosat i Sverige. Den sidste tog bl. a. tre rigtladede Skibe fra Riga, men da han siden lurede paa de Købmænd, der vilde sejle ud fra Lübeck, udsendte Raadet seks Skibe imod ham. De traf baade Krumedige og hans Vaabenfælle, og Hr. Erik trak sig forsigtig tilbage; Broder Svensøn derimod angreb Skibene i den Tro, at det var Handelsfartøjer, men maatte bøde haardt for sin Ubesindighed; hans Skib

blev taget, han selv og alle hans Folk, 140 i Tallet, førtes som Fanger til Lübeck¹¹³.

Allerede i Foraaret havde Lübeck dog sendt en Kapellan til Kong Erik, og denne udstedte derefter i Juni sit Lejdebrev for de Underhandlere, der vilde komme til et Fredsmøde i Horsens¹¹⁴, og paa dette kom det endelig til Afslutning af en Stilstand. Der mødte tre Adelsmænd som Fuldmægtige for Holstenerne, dertil Borgemestre og Raadmænd fra de fire krigsførende Stæder; Kongen selv var til Stede med en Del af sine danske Raader, blandt hvilke Erik Nilssen (Gyldenstjerne) træder stærkest frem, medens Erik Krumedige slet ikke nævnes. Med Holstenerne aftaltes det, at Stilstanden skulde træde i Kraft straks og vedvare i fem Aar indtil Mikkelsdag 1437. I 1433 skulde bægge Parter mødes i Svenborg den første Maj og søge at komme til en fredelig Ordning af den indbyrdes Strid; lykkedes det ikke, skulde Parterne til et nyt Møde medbringe »Herrer og Venner«, der skulde søge at forlige dem i Venskab. Under Stilstanden skulde der finde fredelig Samfærdsel Sted mellem Parterne og deres Undersaatter, og hver skulde i Fred beholde, hvad de sad inde med. Det nævntes særlig, at Hr. Eler Rønnov og andre af Kongens Mænd rolig skulde besidde deres Gods, det være sig i Sønderjylland, paa Als eller ellers i de holstenske Herrers Omraade, men der gjordes en Undtagelse med Erik Krumedige, hvem det overlodes selv med sine Venner at søge at komme til et Forlig med Holstenerne i Løbet af det første Aar. — Med Stæderne blev der truffet Aftaler af meget lignende Art; dog opstillede man her den Mulighed, at hvis Parterne ikke paa Svenborgmødet kunde komme til endeligt Forlig uden fremmedes Mel-

lemkomst, skulde man opnævne Voldgiftsmænd, der da paa et senere Møde, hvis det ikke lykkedes dem at mægle venskabelig, skulde sige Ret om bægge Parter Krav til hinanden. Under Stilstanden skulde Stædernes Borgere maatte søge Rigerne til Lands og Vands »efter gammel Sædvane og deres Privilegiens Indhold uden Arg«, og Kong Eriks Undersaatter paa samme Vis maatte komme til Hansebyerne, »dog enhver Part uforsømt i sine Rettigheder«. Bægge Parter skulde straks efter Fredens Forkyndelse tilbagekalde dem, de havde i Søn paa fjendtlig Vis, og holde dem hjemme under Stilstanden; dette skulde være gennemført inden Mortens Dag, og hvis der siden skete Fredsbrud, skulde det erstattes eller paadømmes ved Svenborgmødet.

Stilstandsbrevene er daterede d. 22. August 1432: Dagen efter skete Forkyndelsen af Freden. I en højtidelig Forsamling traadte paa Kongens Vegne Hr. Erik Nilsson frem, angav, hvad man var blevet enig om, og opfordrede Stædernes Fuldmægtige til at udtale deres Tilslutning. Kongen gentog Opfordringen, betonende, at Stæderne var pligtige til, hvis det ikke kom til venskabeligt Forlig, da at staa ham til Rette inden eet eller to Aar. Paa Hanseaternes Vegne erklærede Lübecks Borgemester Henrik Rapesulver, at de vilde overholde det aftalte. Kongen sagde, at der var sluttet mange skriftlige Forlig mellem ham og Stæderne; hvorledes de var blevet overholdte, vidste hver Mand, og han opfordrede indtrængende Raadsudsendingene til, om de fandt nogen Svig eller Bedrag i denne Overenskomst, da at sige det. Baade Henrik og de andre Udsendinge benægtede, at der var saadant, og paa ny Opfordring fra Kongen lovede de i stærke Ord, at Aftalen skulde blive holdt; paa sin Side

lovede Kongen det samme, men tilføjede, at hvis Stæderne svigtede denne Gang, vilde han aldrig mere tro dem eller blive deres Ven. Kongen overgav derefter Hr. Henrik det ene Exemplar af den udskaarne Skrift om Stilstanden, og det aftaltes, at saavel dette som Kongens tilsvarende skulde udveksles tre Uger efter paa Haderslevhus, beseglede af Parterne ¹¹⁵.

Den saaledes aftalte Stilstand gik hurtig i Orden. Lübeck meddelte Resultatet til Wismar som en glædelig og god Nyhed ¹¹⁶. De tyske Udliggere blev straks kaldte hjem og maatte nu være betænkte paa en anden Maade til deres Livsophold; Bartholomæus Voet og andre erklærede, at de vilde søge at tjene deres Brød som Købmænd og Skippere, og de fik i den Anledning Lejde i to Aar. Ogsaa fra dansk Side kaldtes alle Udliggerne tilbage ¹¹⁷.

Horsensstilstanden blev Afslutningen paa Eriks lange Kamp for Sønderjylland. Naar Stilstanden, hvad Holsternerne angaar, kun fastsatte senere Forligsmøder, men intet om Voldgift, betød det, at Kongen opgav at gennemføre sine Retskrav paa det gamle danske Kronland. Erik var begyndt med at sidde inde med hele Sønderjylland, ene undtagen Gottorp og Øerne Als og Femern, men under Forsøgene paa at vinde disse Dele af Hertugdømmet og sikre den danske Krones Ret til det hele, var alt gaaet tabt paa en lille Strimmel nær nordligst oppe ved Nørrejyllands Grænse.

Det synes underligt for os, at den mægtige Konge over Nordens tre Riger ikke kunde staa sig i Kampen mod nogle

smaa tyske Grever. Til fuldt at forklare, at Eriks ihærdige Anstrengelser ikke kronedes med Held, forslaar vore Kilder knap; vi kan gennem dem se Ydersiden af Tildragelserne, men ikke ret forstaa de ledende Personligheder, end mindre de egentlige Aarsager til, at der her sejredes, hist lodes Nederlag. Sikkert er vi dog for tilbøjelige til at overvurdere, hvad det betød, at Erik kunde føre tre Rigers Krigsmagt i Marken mod Holstenerne; naar vi tilfældig faar at vide, at han til den store Hær, med hvilken han i 1426 vilde sætte Kejserdommen igennem, kun fik 300 Mand fra Sverige, viser det, med hvor ringe Styrke Erik maatte regne, i alt Fald naar Talen var om Rytteri, og Almueopbuddet, naar det brugtes i Sønderjylland, kom vel kun fra Danmark og var vist af ringe Krigsværd. Paa modsat Side stod de schauenburgske Grever aldrig alene; de fik til alle deres Kampe stor Tilslutning fra deres Nabolande i Nordtyskland, og det er rimeligt nok, at de i Tallet paa de Riddere, de kunde føre i Marken, ingenlunde har været de underlegne. Krigens regelmæssige Gang synes jo at pege paa, hvor Eriks Fordele og Mangler laa. Altid gik det i Krigsaarene saaledes, at Kongen om Sommeren havde en betydelig Styrke samlet og gjorde et mægtigt Stød fremad; men hvad der var vundet i Højsommeren, gik tabt allerede om Efteraaret, og Vinteren var saa den Tid, hvori Holstenerne vandt frem Skridt for Skridt. Det peger vel paa, at Holstenerne, som havde Krigens Skueplads lige ved deres Hjem, som Regel var de stærkeste, og dette kunde i Længden ikke opvejes af den Styrke, Kongen kunde samle i et enkelt Øjeblik, men ikke holde sammen i længere Tid. Finansielt bød Kongen over de tre Riger vel over helt andre Indtægtskilder end de fattige Gre-

ver, men dette afhjælpedes, da de fik Hanseaterne til Forbundsfæller; disse kunde betale Hertugen af Lüneburg 20 000 Mark lybsk blot for en Maanedes Tjeneste med 300 Glavind¹¹⁸, en stor Sum i en Tid, da den danske Konge af en af sine Hovedindtægtskilder, Tolden i Skaane, næppe tog mere ind end 5000 Mark om Aaret. For Holstenerne betød det ogsaa meget, at Krigens Skueplads var dem nær, og at de kunde skaffe deres Folk Underhold ved at føre dem ind til Plyndring i de kongelige Dele af Slesvig, mens Erik maatte samle sine Tropper langvejs fra og havde store Udgifter til Førsel og Proviant.

Ogsaa Krigen mellem Hansestæderne og Kong Erik sluttede med Horsensstilstanden. Her var det Stæderne, der var de angribende, ligesom Kongen var det overfor Holstenerne; Erik havde netop altid ønsket at drage Hansebyerne over paa sin Side og vinde deres Hjælp til Kampen for Sønderjylland. Det havde Stæderne aldrig villet indlade sig paa, og deres Vægring havde tilsidst ført dem til selv at stille sig blandt Kongens Modstandere. Som Holstenernes Forbundsfæller havde de bidraget meget til disses Fremadskriden; de havde derved ogsaa for sig selv vundet det, at de ikke fik Kongens Naboskab lige op til deres egne Byer. Men vi ser dog klart, at Forholdet til Holstenerne og den sønderjydske Strid aldrig var Hovedsagen for Stæderne; 1423 havde de været villige til paa dette Punkt at underordne sig Kong Erik, og naar de 1426 havde brudt deres Løfter, laa det i, at de ikke havde faaet den Løn for deres Tilslutning til Kongen, som de havde ventet. Hvad der forbitrede Stæderne mod Kong Erik, var hans daarlige Overholdelse af de Privilegier, de havde i hans Riger, hans Stræben efter at

hæve selve den danske Handel, hans Krav paa finansielt at udbytte de fremmedes Færden paa dansk Grund og i danske Farvande efter en helt anden Maalestok, end Privilegierne tillod. Da de vendiske Stæder erklærede Kongen Krig, var deres Maal at knække det kraftige Kongedømme i Danmark, som Valdemar Atterdag havde grundlagt og Margrethe udvidet til at omfatte hele Norden, og mod dette Maal stilede ogsaa deres Krigsførelse i de første Aar; med deres store Flaademagt vilde de sætte sig fast ved Øresund og selv sikre Handelens og Fiskeriets rolige Gang.

Dette Maal havde de aldeles ikke naaet. Kong Erik, der ikke kunde fordrive Holstenerne fra Sønderjylland, havde vist sig mægtig nok til at modstaa alle Hanseaternes Angreb, og hvor megen Skade disse end kunde gøre ved at plyndre paa de danske Kyster og hindre den danske Handel, politisk vandt de intet, og snart var Erik overmægtig til Søs. De vendiske Stæder maatte opgive deres stolte Forhaabninger om en Gentagelse af Sejren fra Valdemar Atterdags Tid, og Krigen betød stor Nedgang for Hanseforbundet; de vendiske Byer kom til at staa saa godt som ene i Kampen, Preusserne gik deres egne Veje, og de nederlandske Stæder kom endda saa langt bort fra de vendiske, at Spiren her lagdes til en aaben Krig, som vi siden kommer til at høre lidt om.

For Stæderne blev Horsensstilstanden da kun for saa vidt en Sejr, som den gjorde Ende paa selve Krigen med alle dens uheldige Følger og dermed paa Kongens Krav til dem om Hjælp mod Holstenerne. Men deres egne Krav fik de ikke opfyldte paa en saadan Maade, at de kunde føle sig sikrede. Hvad betød det, at Kongen tillod dem under Stil-

standen at handle paa de gamle Privilegier; det var jo netop om Fortolkningen af disse, der stredes. Kong Erik havde aldrig villet anerkende, at de Friheder, han tilstod sine Byer, var i Strid med Stædernes stadfæstede Privilegier, heller ikke, at disse kunde hindre ham i at paalægge Købmanden nye Byrder; den nylig indførte Sundtold havde han faaet Preusserne til at betale, skønt ogsaa de jo havde Del i de Hanseaterne tilstaaede Rettigheder. For disse betød Stilstanden heller ikke den endelige Afslutning, som den i Virkeligheden gjorde for Holstenerne; overfor Stæderne forbeholdt Kongen sig, at der tilsidst skulde være Voldgift, eller med andre Ord, han vilde have Ret til at klage over, hvorledes Stæderne havde brudt det med ham sluttede Forbund og hvad Skade de derved havde voldt ham.

For Kong Erik selv var den endelige Udgang af den store Kamp en forfærdelig Skuffelse. Ofte havde han troet sig Sejren nær, mest vel i 1424, da han fik Kong Sigmunds Dom og selv havde sikret sig Hjælpere til dens Gennemførelse ved sine Aftaler med de vendiske Stæder og den preussiske Højmester. Hans Magt havde indgydt hans Modstandere den største Frygt; hvor betegnende var det ikke, at i sin Tid saa godt som alle de fremragende Holstenere, der var bosatte i Sønderjylland, havde opgivet Grevehusets Sag og var gaaet over til Kongen, og selve Schauenburgerne havde jo tilsidst været rede til at gøre store Indrømmelser, som naar de i 1429 tilbød at nøjes med Hertugdømmet for deres egen Levetid og sikre, saa stærkt det kunde gøres, at det siden kom ind under Kronen. Endnu dengang kunde Erik, saa gunstig som Stillingen syntes for ham, vel forsvare at afvise alle halve Afgørelser, men da Krigen saa fortsattes,

faldt Flensborg, og dermed udslykkedes alt Haab om at opretholde det danske Herredømme Syd for Kongeaaen.

For Erik havde Løsningen af det sønderjydske Spørgsmaal været hans Livs Maal; med Rette havde han ment, at Holstenernes Fordrivelse fra det danske Grænseland vilde være at sætte Kronen paa Valdemar Atterdags og Margrethes Værk. Nu maatte han opgive Haabet om, at han kunde gennemføre Tanken, og han nedlagde sine Vaaben, forbeholdende en lykkeligere Efterfølger at føre den Ret ud i Livet, som han i det mindste havde faaet saa kraftig fastslaaet. Men snart skulde det vise sig, at den mangeaarige Strid om Sønderjylland havde aabenbaret store Svagheder i den af Margrethe stiftede Kalmarunion; der rejste sig en Modstand mod Kong Erik netop i det Øjeblik, da hans Nederlag havde berøvet ham al Selvtillid, og han tillige i Filippa havde mistet sin trofaste Støtte.

FEMTE BOG.

ERIKS STYRELSE I SVERIGE
OG NORGE.

I. Erik som Unionskonge.

I over tyve Aar havde Margrethe staaet i Spidsen for de tre nordiske Riger, og hun havde i denne Tid formet deres Fællesstyrelse med fast Haand. Uden at lade sig binde ved de Løfter, som hun havde afgivet, da hun valgtes til Dronning i Sverige, uden synderligt Hensyn til de Vilkaar for Foreningen, der var vedtagne paa det store Kalmar-møde i 1397, havde hun samlet al Magten i sin Haand og styret de tre Riger som et fælles Hele. Hun kunde bygge paa, at Fællesskabet havde faaet et stærkt Udtryk deri, at Kong Erik var blevet kronet paa een Gang til Konge i alle tre Riger; denne Kroning, som talrige Prælater og Læg-mænd af alle tre Nationer havde overværet, og hvorom Rygtet gik vide om Lande, betød mere end nogle hemmelige Aftaler mellem Rigets første Stormænd, der aldrig, som det var paatænkt, blev fremlagt for større Krese, og hvorom Vidnesbyrdet i en højst ufuldkommen Form laa gemt og halvvejs glemt blandt Kronens Breve.

Efterhaanden som Erik voksede op, levede han sig ganske ind i den Form for Unionsstyrelsen, som Margrethe havde gennemført, og da Magten ved hendes Død gled over til ham, fortsatte han i hendes Spor. Vi har før berørt, at heller ikke han besatte de store Rigsembeder i Danmark, men lige saa lidt gjorde han det i de to andre Riger. I Norge tilsattes ingen Drost; i Sverige, hvor man desforuden havde været vant til at have en Rigens Marsk, stod bægge Embeder ubesatte, lige til Svenskerne, som vi siden skal høre, tvang Kongen til at opgive alle de fra Margrethe arvede Styrelsesprinciper. I Dronningens Tid havde der hverken været nogen Kansler for Norge eller for Sverige; hvad det første Rige angaar, gjorde Kong Erik dog den Indrømmelse, at Kanslerposten blev besat, men medens det tidligere havde været fast Skik, at Provsten ved Mariækirken i Oslo var Rigskansler, blev Seglet nu overgivet til selve Bispen i Oslo. Dette hænger vel sammen med, at Bispestolen her i Begyndelsen af Eriks Tid var besat med en trofast Tilhænger af Kronen, den danskfødte Bisp Jakob Knudsen; han afløstes siden baade som Bisp og som Kansler af en anden Dansk, Jens. Kongen opfyldte herved et Ønske, som allerede i Margrethes Tid var fremtraadt om atter at faa Rigets Segl til Norge, men stort betød det ikke; det norske Rigssegel brugtes fra denne Tid af ene til Udfærdigelsen af visse Domsakter, som Kansleren var bemyndiget til at afgøre i Kongens Navn, kom med andre Ord til at svare til det særskilte Retterthingssegel, som brugtes i Danmark og som man tidligere ogsaa havde haft i Norge. Nogen Regeringsmyndighed fik derimod den norske Rigskansler slet ikke, og endda klagede man over, at Seglet ofte ikke fandtes indenfor

Rigets Grænser; Oslobispen førte det med sig, hvor han drog hen, og baade Jakob og Jens kaldtes meget ofte ned til Danmark ¹.

Al Regeringsmyndighed var saaledes stadig samlet i Kongens Person, og dette fik sit skarpe Udtryk deri, at alle Regeringsbreve blev beseglede med Kongens »Sekret«, ikke med Rigsseglet. Et dansk Rigssegl fandtes, men brugtes kun yderst sjældent; et svensk eksisterede ikke, det norske benyttedes kun som Domssegl. Kongens personlige Kansler, en lavere gejstlig, der ikke var Medlem af Rigets Raad, beseglede alle Breve, hvilket Rige de saa gjaldt, og Sekretets tre Kroner var jo ogsaa et godt Symbol paa de forenede tre Riger; men den, der bevarede det, var dog altid en dansk Mand, og allerede herved træder det frem, at Enhedsstyrelsen i Virkeligheden var en dansk Styrelse over de andre Riger. Kancelliet ledsagede vel Kongen, hvor han saa drog hen, men det havde dog sit fasteste Stæde i Danmark, og naar Kong Erik havde sit Brevgemme paa Kalundborg, sit Fadebur paa Københavns Slot, saa førtes til Arkivet Breve fra alle tre Riger, ligesom Regnskaberne aflagdes for dem alle paa Kongens danske Hovedslot.

Allerede i Margrethes Tid var det vel traadt frem, at de tre Rigers Regent opholdt sig oftere i Danmark end i Sverige, for slet ikke at nævne Norge, og især i sine sidste Aar havde Margrethe kun sjældent været i sit svenske Rige; men hun havde til Gengæld sendt den unge Kong Erik derop ofte og for længere Tid. Da Erik selv blev Enestyrer i Norden, var det det slesvigske Spørgsmaal, han først og sidst vilde løse; men naar han bekæmpede Holstenerne i Sønderjylland, naar han forhandlede med Hanseaterne, maatte det

ske i og ud fra Danmark, og disse Anliggender optog ham i den Grad, at han kun sjældent fandt Tid til at komme til Sverige og aldrig gentog det Besøg i Norge, han havde aflagt i sin første Ungdom. Vi har hørt, hvorledes han straks efter Margrethes Død ilede til Sverige og opholdt sig i dette Rige i hele den første Halvdel af Aaret 1413; Aaret efter besøgte han i Marts og April Sydsverige, og i 1415 foretog han, ene og ilsomt, en Rejse op til Vadstena. I de følgende fire Aar derimod, da Kampen om Sønderjylland fyldte alle hans Tanker, synes han ikke en eneste Gang at have været i Sverige. I 1420 var han i Marts i Kalmar, i 1421 kom han i Eftersommeren til Vadstena og Östergötland, særlig for at træffe Afgørelse om Klager, der var rejste mod den svenske Ærkebisp. Derefter kom atter Aar, hvori Kongen var stærkt optaget paa anden Vis; i 1422 gik Holsternerne truende frem i Sønderjylland, mens Forholdet til Hansestæderne blev yderst spændt; saa fulgte Rumpolds Mægling og Kongens halvandetaarige Udenlandsrejse, snart efter hans Hjemkomst det nye Udbrud af Krigen og Hanseaternes Angreb paa Danmark. Man fatter nogenlunde, at Erik under saa vanskelige Forhold ikke har turdet forlade Begivenhedernes egentlige Skueplads, og han fandt tillige nu en god Støtte i sin Dronning. Allerede mens Filippa ene styrede Rigerne under Eriks Fraværelse i Udlandet, havde hun fundet Tid til at komme op til Vadstena (Marts 1425); efter Kongens Tilbagekomst overdrog han hende at forhandle med det svenske Rigsraad og formaa det til at yde Hjælp til Krigen. Saaledes kom Dronningen til Sverige to Vintre i Træk, baade 1425—26 og 1426—27, og endelig rejste hun derop i Slutningen af 1429; under denne Færd var det, at hun døde

i Vadstena. Dødsfaldet førte Kongen til Sverige; han overværede Filippas Bisættelse i Klosteret og besøgte paa Hjemvejen Kalmar, men efter denne Tid kom han ikke ind i Riget, før Opstanden tvang ham dertil².

Idet Kongen saaledes overvejende opholdt sig i Danmark, var det her, at Regeringsærenderne besørgedes, og at Kongen forhandlede med Raaderne fra de to andre Riger. Store Raadsmøder, besøgte fra alle tre Riger, var imidlertid ret sjældne. Vi kan nævne det Rigsmøde, der holdtes i København i Sommeren 1419, da Kong Erik afsluttede sit Forbund med Kongen af Polen; det var dog vist mindre denne Sag, der havde gjort Mødet saa talrig besøgt, end Retssagen mod Sveriges Ærkebisp; vi kommer tilbage dertil. Ved den Lejlighed savnedes Nordmændene næsten ganske; i Sommeren 1423, da Kongen endelig afsluttede Forbundet med Hansestæderne og for længere Tid agtede sig til Udlandet, var derimod baade norske og svenske Raader i København ligesom atter i 1425, da Erik kom hjem og nu forberedte det afgørende Slag, der skulde gøre Ende paa Holstenernes Herredømme i Sønderjylland.

Var den Slags store Rigsmøder sjældne, er der dog næppe et eneste Aar, hvor vi ikke kan paavise, at Kong Erik havde i det mindste svenske Raader hos sig; sjældnere var det derimod, at der kom norske Raader til Danmark. Ligesom Kongen, som vi har set, var meget villig til at høre sine danske Raader, har han da vistnok heller ikke lagt systematisk an paa at tilbagetrænge den Indflydelse, der tilkom Raaderne fra de to andre Riger, men det fulgte jo af selve Forholdene, at disse ikke havde den lette Lejlighed som de Danske til at paavirke Kongen. De maatte søge

ham udenfor deres eget Land og foretage en lang og kostbar Rejse for at naa til ham. Da Hanseaterne en Gang under en Forhandling klagede over, at Modet trak ud, svarede Erik Krumedige dem, at der snarere var andre, som havde tohundrede Mil og mere til deres Hjem. Undertiden kunde der endda være Fare forbundet med Raadernes Tilstedekomst; i 1431 vilde Erik saaledes have det norske Raad til sig i Anledning af nogle Forhandlinger med England, der særlig vedrorte Norge, men kun tre af Raaderne kom til København og maatte her fortælle, at to af deres Medbrødre undervejs var blevet taget til Fange af Englænderne³.

Det kunde da ikke være andet end, at det svenske og norske Rigsraads Indflydelse paa Kongen maatte staa langt tilbage for det danske Raads. Selv ved de store, forud højtidelig indkaldte Raadsmøder var Svenskere og Nordmænd i stort Mindretal i Forhold til de Danske. Prælaterne mødte endda nogenlunde talrigt; i 1419 overværedes Mødet saaledes fra Sverige baade af Ærkebisper og af tre Biskopper, fra Norge ganske vist kun af Provsten fra Bergen; i 1423 mødte fra Sverige atter Ærkebisper og tre Bisper og fra Norge ogsaa tre Bisper. Men af verdslige var der altid langt flere Danske end Svenskere og næsten ingen fra Norge, og blandt dem, der kom fra Sverige, spillede endda Kongens dansk-tyske Fogder ofte en stor Rolle. 1419 stod en fyrretyve danske Adelsmænd overfor en halv Snæs svenske Raadsherrer, dertil fem af Kongens Fogder fra svenske Slotte; 1423 var der i København 7 svenske Raader, lige saa mange Slotshovedsmænd fra Sverige, og fra Norge var der slet ingen af de verdslige Rigsraader, men et Par af Kongens uden-

landske Slotshovedsmænd, medens der fra Danmark var mødt over en Snes Raader og Slotsfogder.

Saaledes kunde det ske, at selv meget vigtige Fællessager blev afgjorte af Kongen efter Overvejelse alene med Danmarks Rigsraad; det gælder f. Ex. den Stilstand i Horsens, som 1432 gjorde Ende paa Orlogen med Holstenerne og Hanseater. Ogsaa Sager, som ene vedrørte et af Rigerne, afgjordes uden at Raadet fra vedkommende Rige blev hørt; i 1418 og 1419 udstedtes Lensbreve paa Hjalmland og Orknoerne, uden at det norske Rigsraad var med, og den førømtalte Forhandling med England afsluttedes ved en Traktat, sluttet i København 1432 af Raader med Fuldmagt fra Kongen, men blandt dem var der kun een, som kunde siges at repræsentere Norge, den danskfødte og endnu ikke tiltraadte Biskop Arnold af Bergen. Det samme gælder ogsaa Sverige; i 1431 afgives der paa Helsingborg Slot en Dom af Rigsraader, som siger sig at være tilnævnte af Kongen som Trætte og Delemaal, som paa Færde var mellem gode Mænd af hans Riger, men skønt den paagældende Retsstrid var mellem to Svenskere, stod dog blandt Dommerne to svenske Bisper ene overfor tre danske Prælater og 5 verdslige Raader fra Danmark ⁴.

For Erik har der sikkert ikke været noget stødende heri. Ganske i Margrethes Aand betragtede han de tre nordiske Riger som eet, og naar han havde Raader hos sig, spurgte han ikke om, fra hvad Rige de var; altid fremtræder de i Brevene blandede sammen uden Hensyn til, hvilket Rige de egentlig repræsenterer, og nævnes efter deres Fornemhed, Prælaterne først, saa Riddere og Væbnere. Paa tilsvarende Maade holder Kongen sig i Sager, der ene vedrørte et af Rigerne, ingenlunde til dette Riges Raader; han medtager

ved sin Afgørelse, hvilke Raader der netop er hos ham. Da Ærkebissen af Upsala var stævnet til København i 1419, var det uden Forskel svenske og danske Raader, der sad til Doms over ham; to Aar i Forvejen, da Erik havde sin Strid med Roskildebissen om København, var svenske og norske Prælater med til at domme i Sagen. Ganske stemmende med Eriks Opfattelse af Forholdet mellem de tre Riger er det ogsaa, at han stadig ligesom i Margrethes Tid kalder sig med een og samme Titel; hvilket Rige hans Befalinger end gælder, hedder det »Danmarks, Sveriges og Norges Konge«⁵. Der er Undtagelser; i den Forordning om Ræfste-thing i Sverige, som Kongen udstedte under sit Ophold i Sverige og sammen med det svenske Rigsraad, stilledes Sverige forrest; i de Breve, som den norske Kansler udfærdiger i Kongens Navn, staar i Titlen altid Norge foran; men dette viser jo egentlig kun, at der maatte være noget saarende for de andre Riger i dette, at Kongens eget Kancelli altid nævnede Danmark først. For Kongen har det været ganske naturligt; naar han skal tale om sig selv, kommer han ganske uvilkaarlig til at kalde sig »Konge af Danmark«, se f. Ex. Ytringen til Preusserne foran S. 84, og saaledes kaldtes han ogsaa af alle Udlændinge.

I hvor høj Grad end Danmark paa alle Maader fremtraadte som Hovedlandet i Unionen, kan det næppe siges, at Sverige og Norge kom til at lide derunder, hvad disse Rigers udenrigske Forhold angaar. Sagen var jo den, at de to Riger laa ret isolerede; de havde i tidligere Tider haft mange Stridigheder indbyrdes, ogsaa bægge ligget i Kiv med Danmark, men naar nu alt dette var hørt op, kunde der knap tales mere om særlig norske eller svenske Uden-

rigsinteresser. Paa Sveriges yderste Østgrænse havde Riget de hedenske Russere til Naboer; Grænsen i disse øde Egne var uklar, og ofte var der Smaastridigheder her. 1415 siges Russerne at have plyndret i Norrbottn; nogle Aar efter klagedes der fra Norges nordligste Landskab, Helgeland, over, at Russer og Hedninger gjorde Indfald og ikke overholdt den Fred, de havde svoret Kongen. Under Krigen med Hanseaterne ophidsede disse Russerne mod Erik, men da en stor Sendefærd fra Novgorod kom til Kongen, lykkedes det ham at vende deres Vrede mod Tyskerne, og den mellem Norden og Russerne bestaaende Stilstand blev forlænget paa flere Aar ⁶. Alt dette havde dog lidet paa sig, og Kongen kunde nok overlade sine Lensmænd i Finland at ordne disse Sager; nogen virkelig Fare truede ikke herfra. Opfattede man som han de tre Riger som een sammenhængende Stat, var det sikkert nok, at denne kun truedes paa sin Sydgrænse, hvor Leddet var af Lave, og ogsaa siden, da Hanseaterne gik i Orlog mod Kongen, laa Afgørelsen i de danske Farvande.

Paa den anden Side var der Sager, der særlig vedrørte Sverige, og som Unionskongens Indflydelse i høj Grad kom til gode. Det gælder Vadstena Kloster og hele Birgittinerordenen. Denne havde netop i hans Tid store Farer at overvinde; under hele den reformerende Retning, der var fremme i den katholske Kirke og som kom til Orde paa de to Kirkeforsamlinger, saa man med ringe Sympathi paa nye Munkeordener, og Birgittinerne vakte endda særligt Anstød ved, at deres Ordensregel lod Munke og Nonner bo Side om Side i samme Kloster. I denne Sag fandt Vadstena Kloster en kraftig Støtte i Erik; han havde lige efter Margrethes Død besøgt Klostret og lovet at være det ligesaa trofast en

Ven som den afdøde, og han holdt sit Ord. Saavel han som hans Dronning var utrættelige i at tale og skrive til Gunst for Birgittinerne, og Erik fik baade Kong Sigmund og sin Svoger i England, Henrik V, til at optræde for Ordenen. Efter mange Omvekslinger hjemfortes ogsaa Sejren, idet Pave Eugenius IV under Basalkonciliet stadfæstede Ordensreglerne i den ønskede Skikkelse ⁷.

Meget utilfredsstillende baade for Norge og Sverige var derimod den indre Styrelse i Rigerne. Man savnede baade i det ene og det andet Rige Kongens personlige Nærværelse; naar Erik aldrig kom til Norge og kun paa faatallige og korte Besøg i Sverige, kunde dette Savn ikke udfyldes af Rigsraadet. Man havde jo ikke mere de høje Rigsembedsmænd, der med virkelig Myndighed kunde træde i Kongens Sted, naar han var fraværende, og Raadet savnede baade Adkomst og Organisation til at udfylde, hvad her manglede. Raaderne kunde kun træde sammen, naar Kongen kaldte dem til Møde, og selv i saa Fald kunde de kun udtale deres Raad eller ordne de Sager, som Kongen særlig bemyndigede dem til at tage for. Saadaane Raadsmøder har dog vist været sjældne; fra Norge hører vi, at Raadet i 1425 var samlet paa Akershus og her i Kongens Navn udstedte en Forordning om Tyskernes Handel; Aaret efter forhandlede Raadet efter en særlig Fuldmagt fra Kongen med Udsendinge fra Skotland. Ogsaa fra Sverige kendes et og andet Raadsmøde, men til at der ad den Vej blev udrettet noget synderligt, er der intet Spor ⁸.

Helt igennem styredes da Sverige og Norge ud fra Danmark, men det kunde ikke være andet, end at Regeringsrænder fra disse Riger blev behandlede med stor Langsom-

hed og uden Kraft. Kongen stod personlig de to andre Riger fjernt, og den livlige Virksomhed, han udfoldede paa flere Omraader af Danmarks indre Styrelse, har kun lidet tilsvarende for Norges og Sveriges Vedkommende. I Norge skaffede han Birgittinerne et Kloster i Munkeliv, hvor Benediktinerne maatte vige for den ny Orden; hvor lidt vejer dette dog ikke mod Eriks mange Grundlæggelser af nye Klostre i Danmark. Den Interesse, som Kong Erik havde for Handelslivet, satte ligeledes enkelte Spor udenfor Danmark. Flere norske Forordninger fra hans Tid gaar ud paa at ordne Handelsforholdene i dette Rige; ligesom i Danmark søgte han her at hævde Købstædernes Eneret til Handelen overfor Bønderne, medens han tillige stræbte at begrænse den hanseatiske Handel og i Stedet begunstigede Englænderne⁹. For Sverige kan man i det mindste nævne, at Kongen gjorde Forsøg paa at skaffe sine Undersaatter Adgang til det tyske Kontor i Novgorod, medens han paa den anden Side holdt paa, at de, hvad Handelen med Russerne angik, ikke behøvede at rette sig efter de Forbud og Forholdsregler, der vedtoges af de tyske Købmænd¹⁰. Det er rimeligt nok, at der hverken i det ene eller andet Rige var den begyndende Opblomstring af indenlandsk Handel, som spores i Danmark, men sikkert kunde der dog være gjort mere fra Regeringens Side for at fremme og værne om Næringslivet.

II. Fogedstyrelsen i Sverige og Norge.

Naar Erik sjældent kom til Sverige, aldrig til Norge, fik Unionsstyrelsen i disse Riger især sit Præg af de Fogder, der rundt om stod som Kronens Hjælpere. I Sverige som i Danmark havde Fogderne faaet Sæde paa et kongeligt Slot, ja Systemet var vistnok trængt nok saa stærkt igennem i Sverige. I Norge var det anderledes; her fandtes endnu i de fleste Landsdele talrige smaa Fogder, og kun ringe var Tallet paa Slottene.

Paa Slotshovedsmændene hvilede Kronens Magt; de skulde med deres befæstede Borge og med den Besætning af rustede Svende, de holdt til Borgens Forsvar, sikre Kongen mod baade fremmede og indenrigske Fjender. Dette havde gjort, at Dronning Margrethe ved Tilsættelsen af Borgfogderne kun lod sig lede af eet Synspunkt: hun vilde her have Mænd, der var fuldt paalidelige og paa hvis Troskab hun ubetinget kunde lide. I Norge var der vel ikke Grund til at frygte noget; Adelen havde ikke faaet ret Vækst i dette Rige, og det gamle Kongedømme stod fast og urokkeligt. Anderledes i Sverige. Her var Aristokratiet under den indre Splid i det fjortende Aarhundrede vokset frem til stor Vælde; det havde fordrevet den gamle Folkungeæt og siden taget næsten al Magten fra den meklenburgske Albrecht. I Forbund med Stormændene havde Margrethe vundet Riget, men deres Tilslutning til hende havde været mer end halv nødtvungen, og Margrethe har aabenbart nærret den dybeste Mistillid til deres Troskab. Hun havde da ikke nøjedes med at udvide Kronens Magt ved at inddrage bort-

kommet Krongods efter den største Maalestok; men hun havde tillige stængt den indfødte Adel næsten ganske ude fra Del i Fogedstyrelsen. Rundt om i Sverige sad der i hendes Tid paa Kronens Slotte Fogder, der ene skyldte Dronningens Gunst deres Stilling, og som hun havde kaldt ind fra Danmark eller Tyskland; det var i Strid med Sveriges gamle Love, i Strid med hvad hun oftere selv havde lovet, men Dronningen har vel ment, at hun kun paa den Maade kunde sikre sit Herredømme i Sverige. — I Norge synes Margrethe derimod kun at have overdraget eet af de faa Slotslen til Mænd, fødte udenfor Riget; det var Bahun Slot, der under hende styredes først af Klaus Grubendal, siden af Hans Krøpelin.

For dette sidste Riges Vedkommende gik Erik adskillige Skridt videre med det, der var begyndt under Margrethe. Bahun Slot beholdt Krøpelin i flere Aar og forenede med det det tæt derved liggende svenske Slot Elfsborg; saa forflyttedes han til Stockholm, og paa Bahun fulgtes han som Høvedsmand af Albrecht Bydelsbak af en dansk-tysk Slægt. Paa Akershus finder vi 1423 en Høvedsmand Timme Jonson, der hørte til den jyske Slægt Lange og var gift med en Datter af Kong Eriks Hofmester Erik Krumedige; han beholdt Slottet til sin Død og blev begravet i Oslo. Efter ham forlenedes Borgen til Jens Svarteskaaning, en Søn af den skaanske Herremand Nils Svarteskaaning, som Margrethe havde givet vigtige Len i Sverige og som her havde skaffet sig udstrakt Jordegods; hans Søn, Hr. Svarte Jøns, som han oftest kaldtes, var halvt Svensker og gift med en svensk Dame, Ingeborg, Datter af Nils Boson af Slægten Nat og Dag, men han regnedes dog med til de danske Rigsraader.

Det tredje Hovedslot i det søndenfjældske, Tønsberghus, var derimod forlenet til en indfødt Nordmand, Rigsraaden Endrid Erlandsøn, og af de mange Fogder, som havde mindre Distrikter, var Flertallet vel ogsaa norsk. Mange fremmede findes dog blandt dem; Meklenburgeren Jakob Augustin, der allerede i Margrethes Tid var kommet til Norden, var saaledes Foged i Viken, en anden Tysker, Herman Moltke, havde Borgesyssel, og paa Lister var Hartvig Krumedige, en Søn af Hofmesteren, Foged. Blandt de Underfogder, som de verdslige Lensmænd brugte eller som hjalp Oslobisperne, der jo i denne Tid var danskfødte, findes adskillige Danske, ogsaa en Pommeraner Markvard Buk.

Den Indstrømning af fremmede, der efterhaanden blev saa skæbnesvanger for Norge, var saaledes i fuld Gang, hvad det søndenfjældske angaar. Til Norges Vestkyst var den derimod endnu ikke naaet — undtagelsesvis nævnes en Baltasar von Dam som Foged i Søndhordeland ved Bergen —, og paa selve Bergenhus var den førnævnte Endrid Erlandsøn Hovedsmand og synes at have forenet dette Embede med sin Stilling paa Tønsberghus. Efter en usikker Efterretning skal dog Albrecht Bydelsbak have været forlenet med Bergenhus i 1436¹¹.

I Sverige kan man maaske ikke sige, at Erik gik ud over det System, som han tog i Arv efter Margrethe; det var i Virkeligheden saa skarpt gennemført i hendes Tid, at man ikke godt kunde komme synderlig videre. I Dronningens sidste Aar kunde man ene finde svenske Mænd af de store Slægter paa Slottene ovre i Finland; i selve Sverige havde Bengt Niklissøn Slottet Stækeholm Nord for Kalmar, den eneste Rest af de store Pantelen, som den mægtige Bo

Jonson havde erhvervet sig i Kong Albrechts Tid, og hist og her sad en indfødt Foged af Lavadelen; ellers var alle vigtigere Borge, alle større Len besatte med danske eller tyskfødte Mænd. Paa denne Baggrund skal vi kaste et hurtigt Blik paa, hvem Erik brugte til Lensmænd i Sverige.

De smaa Borge langs Rigets Vestgrænse, der havde spillet en vis Rolle under den foregaaende Menneskealders Krige, havde nu ringe Betydning; kun Elfsborg, der lukkede for Gøtaelv, maatte stadig anses for en vigtig Fæstning, og var allerede af Margrethe betroet til Hans Kropelin; senere, da Opstanden begyndte i Sverige, sad her som Hovedsmand en anden Tysker, Matthias von Kalen. Af Slotte i det indre af Landet stod Axevalla som Hovedborgen, der beherskede Vejen mellem Vænern og Vettern. Her sad siden Margrethes Tid den tydskfødte Henneke Bekman, og da han døde 1430, gik Slottet over til hans Svigersøn, den danske Ridder Anders Nilsson af Dronningholm; han betegnes ligefrem som Hovedsmand i hele Vestergötland.

Størst militær Vigtighed havde Slottene langs Sveriges Østkyst. Sydligst laa her Kalmar og skraas overfor det paa den anden Side af Kalmarsund Borgholm paa Öland. Det sidste Slot havde fra Margrethes Tid Danskeren Peder Ryning og beholdt det lige til 1436: det anselige Kalmar var under Erik længe forlenet til Tyskeren Bengt Konigsmark, og efter ham kom her atter en tyskfødt Foged, Frederik Vardenberg, af en Slægt, der allerede havde fast Fod i Danmark; fra 1430 befalede paa Slottet den skaanske Adelsmand Jens Grim, der havde Sæde i Danmarks Rigsraad. Lidt længere mod Nord laa ved Vestervik Stækeholm, som Bengt Niklisson havde i Pant; denne tilbagegav det dog, og der kom nu i Stedet

kongelige Fogder, som skiftede hurtig; da Engelbrechts Opstand udbrød, sad her en Dansk ved Navn Lave Rød. I det rige Østergötland laa vigtige Slotte, Stækeborg ud for Indløbet til Söderköping, Ringstadaholm ved Norrköping og Nyköpingshus ved Købstaden af samme Navn. Paa det første Slot sad i Eriks senere Aar en Mand, der kaldtes Johan Franke; det var en Italiener, som havde vundet Kongens Gunst under Jerusalemsrejsen og var fulgt med ham til det fjerne Nord; ved en mærkelig Tilskikkelse af Skæbnen fik han her Besøg af nogle Venezianere, som var strandede højt oppe i Norge og nu søgte hjem over Sverige. Nyköpingshus var af Margrethe overdraget en vis Arnold Styke, en berygtet Vitalianer, der siden var traadt i Dronningens Tjeneste; i Eriks Tid finder vi her Albrecht Styke, paa Naboborgen Ringstadaholm Henrik Styke; bægge var vist Sønner af Arnold og viste sig under Opstanden som trofaste og krigsdygtige Forsvarere af de dem betroede Slotte.

Vi naa nu op til selve Sveriges Hovedstad med dets stærke Borg. Margrethe havde her som Hovedsmand den danske Adelsmand Bo Dyre, som dog delte Befalingen med en anden Dansk, Anders Ingvarson. Senere forflyttedes Hans Kropelin hertil, og han havde, da Opstanden udbrød, siddet her i femten Aar. Det var et stort Bevis paa Kongens Tillid, men ikke mindre havde den fortræffelige Mand vidst at vinde sine undergivnes Kærlighed; den Tiltro, han indgød Svenskerne, gav ham en Særstilling blandt Eriks Fogder og tildelte ham en vigtig Rolle, da Misnøjen med Eriks Styrelse traadte frem i Sverige.

Forbi Stockholm kommer man ind i Svearikes indre Landskaber; her fandtes adskillige Slotte, af hvilke dog kun

to havde større Vigtighed, Ørebro som Midtpunktet i Nerike og Vesteraas, hvis Hovedsmand ikke blot befalede over Vestmanland, men ogsaa over Dalarne. Paa Ørebro sad i Eriks Tid efter hinanden Jens Laurensen og Oluf Gris, begge vistnok Danske; saa kom Hr. Svarte Jons, hvis Stilling i Norge før blev omtalt, endelig Sønderjyden Matthias Köttilberg. I Vestmanland havde Margrethe til Foged haft en vis Jøns Finson, der nok var indfødt Svensker, men havde gjort sig saa ilde lidt, at Erik straks afsatte ham; han afløstes af en jydsk Adelsmand Jens Eriksen, en Søstersøn af Ærkebisp Peder Lykke, og denne Mand blev siddende i Lenet uden Afbrydelse tyve Aar igennem.

Alt dette svarer ganske til, hvad der var fremtraadt i Margrethes Tid; allevegne træffer vi danske eller tyskfødte Fogder, de sidste især af Slægter, der allerede forud havde fæstet Bo i Sverige. Indfødte Mænd af de gamle ansete Slægter er der ingen af, eller de optraadte i alt Fald kun saa at sige i forbigaaende. Algot Magnusson Sture f. Ex., der havde været Dronningens første Tilhænger i Sverige, stod ogsaa i Gunst hos Kong Erik og ledsagede ham paa hans Udenlandsrejse; han havde en Tid Slottet Gripsholm ved Mælarn i Forleping, men inden hans Død gik det over til Grev Hans af Neugarten af Slægten Eberstein, en Frænde af Kongen. Da Erik afsatte den rovgerrige Foged i Østergotland, Esbjørn Djekn, blev Ringstadaholm udskilt som særligt Len, og her sad efter hinanden to svenske Lagmænd, men saa kom Slottet, som ovenfor nævnt, til den tyskfødte Henrik Styke. Da Bengt Niklisson 1419 opgav sine Pengekrav paa Stækeholm, fik han i Stedet Byen Soderköping i Pant for 3000 lodige Mark, men efter hans Død (1423) kom

Byen atter under Kronen, om med Rette, er tvivlsomt; i Engelbrechts Tid rejste i alt Fald Hr. Bengts Arvinger Krav paa Pantet og fik ogsaa Byen udleveret.

Først ovre i Finland finder vi ligesom i Margrethes Tid svenske Slotshevedsmænd. Endda sad paa Kastaleholm paa Aalandsoerne Tyskeren Benedikt Pogwisch, og Slottet gik fra ham over til hans Enke Ida Königsmark, som brugte sin Søn Otto som Foged; selv havde denne Otto en Tid Rasaborg. Men ellers er Borgene her paa svenske Hænder. Tre Brødre, Sønner af en Lydike Djekn, sad inde dels med Aabo, dels med Tavasthus; paa det lille Slot Korsholm langt oppe ved den botteniske Bugt befalede den svenske Rigsraad Nils Gustafson, og paa den modsatte Kant af Landet var Grænseborgen mod Russerne, Viborg, først forlenet til den ansete Tord Bonde, siden i mange Aar til den gamle Rigsraad Kristjern Nilsson Vasa. Dette var i Virkeligheden det eneste Slot af virkelig Betydning, der var betroet til en indfødt Stormand ¹².

Naar man ser, i hvilken Grad danske og tyske Mænd sad inde med de Slotte og Len, som den svenske Adel havde et naturligt Krav paa, skulde man tro, at denne Regeringsmaade maatte vække det største Mishag blandt Sveriges Stormænd. Ganske vist er der nu ogsaa Udtalelser fra Margrethes Tid, der vidner om, at et saadant Mishag dengang rørte sig, men under Erik er der ikke det mindste Spor til sligt før efter Opstandens Begyndelse. Saa lød Klagerne højt nok, og de genlyder i Rimkrøniken: »Udlændinge gav han Slot og Len, de skulde da raade over Land og Slot; Svenske holdes for Had og Spot og vorde alle forsmaaede; de udlændske

over alt Riget raade, ganske som den forud har sagt om Margrethe:

Siden Riget kom hende til Haande,
da aabnedes svenske Mænds Vaande;
Udlændske finge alt Land og Slot,
og Svenske holdtes ej uden for Spot.

Men det var Bondestanden, der rejste sig mod de fremmede Fogder; Adelen fulgte med, i Begyndelsen kun tvunget, og det er vist mere end et Tilfælde, at der slet ikke fra Eriks tidligere Tid er bevaret noget Træk af Vrede over den hele Ordning. Tværtimod er det ret sikkert, at de enkelte fremmede Fogder under deres Virksomhed kom i et godt Forhold til den svenske Adel; i de Breve, der er bevarede fra Datiden, træffer vi dem stadig Side om Side med de indfødte Adelsmænd, og talrige Slægtskabsforbindelser stiftedes mellem disse og de kongelige Fogder. Bengt Kønigsmark paa Kalmar havde saaledes efter hinanden to svenske Hustruer og blev en stor Godsejer i Sverige; han ligger begravet i Vadstena. Grev Hans af Eberstein giftede sig med Ermegaard Bülow, som var Enke efter Drostens Bo Jonsons Søn Knud; det er nok hendes Pengekrav til Kronen, der skaffede Greven Gripsholm i Pant, og han beholdt ogsaa dette Slot efter Erik af Pommerns Fordrivelse. Jens Erikson paa Vesteraas ægtede Birgitte Ulfsdatter af en norsk, til Sverige indvandret Slægt og blev derved Ejer af Hovedgaarden Ervalla; han stod sig godt med Nonnerne i Vadstena, og i Klosters Dagbog kaldes han »vor særlige Ven« (specialis amicus noster). Bo Dyre paa Stockholm, der ogsaa blev begravet i Vadstena, havde en svensk Hustru, og deres Datter ægtede den højtansete Karl Bonde Tordson,

som derved bl. a. arvede Gods i Danmark og hvis ene Søn antog Bedstefaderens Navn. Der kan nævnes endnu flere Exempler paa saadanne Forbindelser, og adskillige af Kongens Slotsfogder kom i saa nært Forhold til Sverige og Svenskerne, at de, da siden Bruddet kom, gled over paa svensk Side. Hr. Svarte Jøns f. Ex., der fra Faderen havde arvet udstrakt Jordegods i Sverige og selv havde en svensk Hustru, kom saaledes, da han maatte opgive sin Stilling i Norge, til Sverige og fik Nyköpingshus at styre paa et Tidspunkt, da man holdt strengt over, at kun indfødte svenske Mænd skulde have Rigets Slotte; hans to Sønner blev svenske Rigsraader. Ogsaa Peder Ryning paa Borgholm blev Stamfader til en svensk Adelsslægt¹³.

Synes det, at Kongens Fogder i det hele har staaet sig godt med Sveriges Adel, frembød deres Forhold til Almuen større Vanskeligheder. Det var denne, Fogderne havde mest at gøre med; de skulde opretholde Fred og Orden i deres Len, og de skulde fremfor alt opkræve Kronens Indtægter. Paa Forhaand saa den middelalderlige Bonde i Kongens Foged en fjendtlig Magt, fra hvem han kun havde Ubehageligheder at vente, men denne Følelse maatte øges, naar han i Fogden tillige fandt en fremmed, som tilsendtes langvejsfra uden at kende til Forholdene og som stod Almuen fjernt i Sprog og Oprindelse.

Vanskelighederne steg ved, at den ældre Ordning af Skatteforholdene baade i Sverige og Norge var i fuld Opløsning. Oprindelig var hele Ordningen beregnet paa en krigersk Almue, hvis Hovedpligt overfor Riget var den personlige Krigstjeneste; dertil kom forskellige Ydelser, som byggede paa Almuens Pligt til at underholde Kongen og hans Ombudsmænd,

naar de var i Lenet. Men i Tidens Løb var den personlige Ledingsydelse oftest blevet opgivet og afløst af Ledingsafgifter; Gæsteripligten overfor Kongen var erstattet med Afgifter i Penge og Naturalier, samtidig med at nye Ydelser var kommet til under mange skiftende Former. Her var Rum for megen Tvivl og megen Vilkaarlighed.

I det mindste i Sverige blev der gjort et Forsøg paa at bringe bedre Orden til Veje ved en Reform, der var begyndt allerede, medens Margrethe levede, men fortsattes i Erik af Pommerns første Regeringsaar. Man lod affatte Jordebøger, der nøje angav alt, hvad Bønderne var pligtige til at yde Kronen, og alle Ydelserne blev omsatte i Penge; Bønderne blev derefter delte i smaa Lægder, oftest paa en fire—fem Personer, og disse forpligtedes til at paatage sig den Del af hele Summen, der faldt paa dem. Det var utvivlsomt i sig selv en heldbringende Reform, som hvis Ophavsmand man i Datiden udlagde en af Kongens tyske Raadgivere, Henning Königsmark, og den blev gennemført i ikke saa faa af Sveriges Len; det skete paa den Maade, at Ombud fra Kongen mødtes med Bønderne og fik dem til frivillig at gaa ind paa en Aftale om den ny Maade at yde Skatterne paa, saa længe man ikke fra en af Siderne opsagde Aftalen med et halvt Aars Varsel ¹⁴.

Det var fortjenstfuldt af Regeringen paa saadan Vis at bringe Orden i Oppebørselsforholdene, men i Hovedmassen af Lenene i Sverige og Norge herskede dog stadig de gamle uklare Forhold, der gav saa meget Rum for Fogdernes Vilkaarligheder. Saadanne foregik da ogsaa efter en stor Maalestok. De Klager, der under Opstanden i Sverige lød mod de fremmede Fogder, spores allerede i enkelte tilfældig

bevarede Klageskrifter fra tidligere Tid. I 1420 havde f. Ex. Indbyggerne i Jæmteland Udsendinge hos Kongen for at klage over deres Foged, Jens Erikson, og Kongen gav gennemgaaende Klagerne Medhold. Naar Fogden, hedder det i Kongens Brev desangaaende, »skal tinge med Eder, da fører I først en Gengærd (Madskat) i Gaarden, og der fortæres den, og siden gør I en anden til Fogden, naar han rider i Lenet, og den fortærer Fogden; da vil vi ej, at saa være skal«. Naar Bønderne sendte deres Fæ at græsse paa Ødemarken, hindrede Fogden det og krævede Penge derfor; han forbød Købmændene at fare til Lenet og købslaa, og han har aabenbart ogsaa tiltaget sig en vis Domsret, siden Kongen udtrykkelig udtalte, at Bønderne skulde dømmes af deres Lagmand efter Landets gamle Lovbog ¹⁵. — Langt værre var de Klager, som Indbyggerne i Skaun i det sydlige Norge rejste mod deres Foged, Tyskeren Herman Moltke; uden Lov og Dom havde han fængslet Folk og taget Gods fra andre. Men her havde Indbyggerne ogsaa taget sig selv til Rette; »derfor gik vi sammen og kørte ham ud af Lenet«, og de bad nu Kongen befri dem fra Moltke. Vilde han ikke gøre det, saa vilde de vel ikke atter »køre Fogden ud«, men de vilde saa opgive deres Arv og Eje og flytte bort fra Lenet heller end at finde sig i hans Styrelse ¹⁶.

Kong Eriks lange Krig mærkedes overalt i hans Riger, og omend sikkert Danmark har baaret Hovedbyrden derved i enhver Henseende, blev ogsaa Norge og Sverige dragne med ind. Kongen kunde jo i den Henseende bygge paa selve Unionstraktatens Bestemmelser om, at det ene Rige skulde hjælpe det andet i Orlog; da han i 1415 lod udgaa Breve til Norge om at udgive fuld Leding, mindede han om, at

»disse tre Riger Norge, Danmark og Sverige er saaledes sammenbundne og er saaledes af de bedste Mænd i disse Riger fuldkomment stadfæstet og samtykt, at hvert Rige skal være de andre til Styrke og Hjælp til Fred«¹⁷. Hvad der dengang var Tale om, var Pengehjælp; Norges faatallige Adel synes Kongen ikke at have lagt personligt Beslag paa til sin Krig. Anderledes i Sverige; næsten fra ethvert af de virkelige Krigsaar har vi Vidnesbyrd om, at Svenskere var med i selve Orlogsen, og det maa have været overordentlig besværligt for de talrige smaa svenske Væbnere at drage ud til denne Kamp, der førtes saa langt borte fra deres Hjem. Saa længe Kampen stod alene mod Holstenerne, synes Kongen at have ladet sig nøje med Adelsopbuddet; Kampen førtes jo i denne Tid især til Lands, og til den var det vigtigst for Kongen at have Ryttere. Anderledes da Hanseaterne kom med i Krigen; nu blev det Hovedsagen for Kongen at kunne møde sine Modstandere til Søs, og i de senere Krigsaar hører vi stadig om store Flaader fra Sverige, saa store, at Stormændene, Fogderne og Købstæderne næppe kan have været ene om at stille Skibene, men at der er Grund til at tro, at Almuens gamle Skibsleding her er levet op igen.

Ogsaa for de hjemmesiddende medførte Krigen store Byrder. Vi hørte, at Kongen 1415 i Norge udbød fuld Udfareleding, d. v. s. det dobbelte af, hvad Bønderne ellers plejede at betale i Ledingsafgift. Dette er formodentlig gentaget i de fleste af de paafølgende Aar, men ogsaa nye Byrder kom til; 1424 klages der over, at Bønderne maatte modtage Heste til Underhold; de var frivillig gaaet ind paa dette »Hesteløb«, da det »kom til dem med Bønneord«, men nu

krævede Fogden det som en vis Skat, og Almuen i Tønsberg Len erklærede, at den heller vilde forlade Lønet end mere modtage disse Heste. Ikke mindre utilfreds var man med »Vaabenviden«; Aar efter Aar blev den opkrævet, medens der aldrig spurgtes efter Vaabnene¹⁸. Fra Sverige forlyder der intet sikkert om egentlige Extraskatter under Krigen, saaledes som Dronning Margrethe flere Gange havde paalagt; men Landboerne maatte udruste deres Godsherre med Proviant, naar han kaldtes ud i Leding. Nok saa meget led man vel baade i Norge og Sverige under de middelbare Følger af Krigen, især da Erik ogsaa kom i Strid med Hanseaterne. Handelen laa nede; ofte kom der Udførselsforbud fra Kongen, fordi han vilde forbeholde sig selv og sine Tropper de Varer, Landet frembragte. Salt, der var en Hovedfornødenhed for Sverige, kom fra Vesteuropa; tilfældig erfarer vi, at Kongen nok tillod at sende Skibe til Flandern efter Saltet, men de maatte ikke udføre noget fra Sverige¹⁹.

Under disse Forhold maatte Fogdernes Stilling til Folket blive endnu vanskeligere end fordum. De var nødte til at optræde med Strengthed for at hjælpe deres Konge, hvis Trang var stadig voksende, og paa den anden Side tiltog Almuens Vanskeligheder ved at udrede, hvad Kronen krævede af dem. Selv en saa god Foranstaltning som Skatternes Om-skrivning i Penge viste sig nu uheldig; Mønten var blevet daarligere, Priserne svarede ikke til dem, man var gaaet ud fra ved Skattevurderingen, og skønt Gaarde og Bosteder var blevet øde, siden den foretoges, krævedes Skatten alligevel af Bønderne. Fra Øland har man et Andragende til Kongen om, at Indbyggerne atter maatte vende tilbage til den gamle Skatte-maade og give deres Afgifter i Kvæg og Korn i Stedet for

i Penge; men Kongen, der fremfor alt netop trængte til Penge, har sikkert været lidet tilbøjelig til at fravige den en Gang aftalte Ordning. Det siges tværtimod, at Kongen i Stedet for det Arbejde ved Slottenes Bygning, som Bønderne plejede at yde, nu krævede Penge, som førtes til Danmark, medens Borgene forfaldt ²⁰.

III. Voksende Misstemning i Sverige; Strid om Ærkebispervalget i Upsala.

Det kunde ikke være andet, end at de store Byrder, som Kong Eriks Kamp for Sønderjylland medførte, i Længden maatte vække Misstemning i Norge og Sverige, hvor man ikke kunde have den Interesse for Kampens Maal, som man følte i Danmark. I Aaret 1425 nævnes det første Gang i vore Kilder, at man i de to andre Riger ønskede Fred (foran S. 200), og det hænger vel sammen hermed, at Kongen lige efter sin Hjemkomst fra Udlandet lod sin Rigskansler, Roskildebispen, udfærdige en Genpart af det gamle Unionsbrev fra Kalmar. I dette var jo det ene Riges Pligt til at hjælpe det andet tydelig udtalt, men selve Originalen i dens mangelfulde Skikkelse egnede sig ikke til at fremlægges; i en Genpart kunde man derimod let dække over Manglerne, og rimeligvis har Dronning Filippa haft den med, da hun i Vinteren 1425—26 forhandlede med det svenske Rigsraad. Dette efterkom ogsaa Kongens Ønsker og lovede at stille 300 væbnede til Krigen, men Raaderne klagede dog over

den store Vanskelighed, som Frelsemændene havde ved at skaffe sig Heste, og bad Kongen lade Købstæderne være fri for Udbud denne Gang. Det sidste gik Erik ind paa, det andet derimod ikke, thi, som han skrev til Raadet: »I kan vel mærke, kære Venner, at vi kan lidet gøre med Folk i denne Landsende, uden de er vel hestede«. Ellers takkede han Raaderne hjertelig for den gode Modtagelse, de havde givet hans Dronning nu ligesom før, og fordi de igen var villige til at støtte ham i Kampen for hans Ret. Han gik ogsaa gerne ind paa, at de udsendte Svenskere skulde holdes under en særlig Hovedsmand og bad Raadet selv udskikke en god Mand af Riget dertil ²¹.

Kampen i 1426 fik jo imidlertid et højst uheldigt Udfald, og da Hanseaterne nu sluttede sig til Holstenerne, voksede Krigen i Omfang. Paa ny maatte Filippa drage til Sverige, og det danske Rigsraad medgav hende et Brev til deres svenske Medbrødre, hvori de med al Tak for den ydede Hjælp indstændig bad dem om at holde ud. »Vi kan intet bedre prøve«, skrev de, »end at vi alle bliver haardt ved Værg og god Trøst«, og de haabede, at Svenskerne vilde have det samme Sind, »paa det at vi maa fly saadan Hovmod og Trældom, som de Stæder nu mener os alle med« ²². Atter efterkom Svenskerne deres Forbundspligt, og i den sejrrige Kamp i Sundet mod Tidemand Sten deltog ogsaa svenske Skibe; men det var et særligt Uheld, at netop et saadant blev taget af Lübeckerne; det havde mange gode Mænd om Bord, og disse maatte sukke længe i tysk Fangenskab, medens man klagede over, at Kongen ikke efter sin Pligt bekostede deres Udløsning. Aaret efter kom igen en svensk Flaade ned til de danske Farvande, men den egent-

lige Kamp var da allerede forbi, og nogen synderlig Nytte kom Flaaden ikke til at gøre. Ogsaa det satte ondt Blod i Sverige, hvor man dertil var vred over, at Kongen ikke hjalp Skibene med Levnedsmidler, hvormed de var daarlig forsynede. Da Flaaden endelig fik Hjemlov, led den endda meget af Storm ²³.

Under disse Forhold vandt Misstemningen i Styrke, og allerede i December 1427, da flere svenske Raader var hos Kong Erik paa Helsingborg Slot, fik den et Udtryk, som harmede Kongen meget. Her fremtraadte nemlig selve Upsala Ærkebisp med Bisperne af Skara og Strengnæs og udtalte, at Kirken vel hidtil havde hjulpet til at forsvare Rigerne ved at udsende væbnet Mandskab og ved at yde Skat af sine Landboer, men at dette kun var sket frivillig; det var en »*subsidium caritativum*«, ikke en Ydelse, hvortil Gejstligheden ligefrem var pligtig. Dette stemmede aldeles ikke med, hvad Erik opfattede som Kirkens Pligt overfor Kronen, og han nedlagde en højtidelig Protest mod Bispernes Udtalelse ²⁴. Videre Følger kom der foreløbig ikke af dette, men at Stemningen var meget sløj overfor Krigen, kan man udlæse af et Brev, som den danskfødte Biskop Oluf Knob af Vesteraas sendte til sin Ærkebisp. Det tilhører vistnok det følgende Aar og begynder med, at Bispen minder om de herlige Bedrifter, der nu er udrettede ved København; han tænker vel paa den hæderlige Modstand mod Hanseaternes Forsøg paa at forsænke Byens Havn, men erklærer, at da Bedrifterne jo er kendte af enhver, vil han ikke meddele noget derom. Ud herfra taler han saa varme Ord om, hvor nødvendigt det er at undgaa, at Rigerne paa ny udsættes for en saadan Fare, og baade det og den ønskede Fred kan

kun naas, naar alle virker med største Kraft; paa Magten til Søs kommer det især an, siger Bispen, thi den, der hersker paa Soen, vil nok bringe Sejren hjem. Dertil maa enhver medvirke; Gejstligheden kan vel ikke personlig deltage i Kampen, men kan ellers ikke være fri for at bringe Ofre; Adelen, den Stand, der netop er skabt til Fædrelandets Forsvar, maa ikke svigte; med forenede Kræfter maa alle hjælpe til ved store Udrustninger at naa Maalet, og selv erklærer han sig villig til at gøre sit yderste²⁵.

Der var næppe mange i Sverige, der var opfyldte af saa stor Iver som den gode Biskop. Under Fredsunderhandlingerne i 1429 hedder det atter: »Svenskerne vil ikke gøre nogen ny Soudrustning, før dette Møde er til Ende, og de mener Fred og vil have Fred«²⁶. Imidlertid, Krigen kom jo langt om længe til Ende, og selv om der i Horsens 1432 kun blev sluttet en Stilstand paa fem Aar, var der dog vist selv hos Kong Erik ingen virkelig Tanke om at aabne Orlogsen paa ny. Naturligvis kunde der endnu gaa adskillige Aar hen, før alle Eftervirkningerne af den mangeaarige Fejde var svundne, men de store Byrder maatte dog høre op, og det syntes da, at den Misstemning, Krigen havde vakt, ogsaa maatte lægge sig. Lige i dette Øjeblik fremtraadte der imidlertid paa et helt andet Punkt en stærk Misnøje med Eriks Styrelse i Sverige, nemlig hvad Kirken angaar og Besættelsen af Bispestolene.

Vi har ved at tale om Eriks Styrelse i Danmark berørt, hvilken Myndighed Kongen havde ved Bispevalgene; enten ved at paavirke Kapitlerne for Valget eller ved bag efter at benytte Pavens Indgriben, kunde Regenten næsten

altid sætte dens Valg igennem, som han ønskede til en ledig Bispestol. I Sverige og Norge havde i Margrethes Tid hendes Indflydelse ogsaa gjort sig stærkt gældende paa dette Omraade, og hun havde bl. a. været meget ivrig for at indtrænge Danske paa Bispesæderne baade i Norge og Sverige; det havde dog vakt stor Vrede, og i Sverige havde hun ikke opnaaet noget synderligt, før det i 1408 lykkedes hende at faa Johannes Gerekesøn (Gerechini), en Brodersøn af hendes Hovedraadgiver Peder Lodehat, gjort til Ærkebisp i Upsala. Johannes var sikkert en Mand af ikke ringe Dygtighed og Energi, og man kan langt fra sige, at han i sit svenske Embede opførte sig som Øjentjener af Regenterne; under hans Forsæde holdtes i 1412 en svensk Synode, der talte haarde Ord mod Margrethes Fogder, og nogle Aar efter protesterede han sammen med sit Kapitel mod det Primat over Sverige, som Ærkebispen af Lund gjorde Krav paa. Men han var i kønslig Henseende meget dadelværdig, og hans Energi førte ham til at begaa rene Ulovligheder. Hvor meget Kong Erik end kunde have til overs for Ærkebispen, kunde han dog ikke finde sig i saadant; Johannes maatte i Sommeren 1419 møde i København for en stor Forsamling af Prælater og Stormænd, og hvad der kom frem her, var saa graverende, at Ærkebispen fremfor en Dom foretrak at underkaste sig Kongens Naade. Kongen bestemte da, at han vilde holde ham i Forvaring hos sig, indtil Sagen var forelagt Paven. Johannes skal siden være flygtet til Rom, men fandt ingen Støtte her; Ærkebispen af Riga kom til Sverige for at dømme i Sagen, og det endte med, at Johannes frivillig opgav sit Sæde mod en aarlig Pension af Ærkestolen. Kongen slog dog ikke helt Haanden af den

afsatte Prælat; Johannes ledsagede ham endog paa hans store Udenlandsrejse, og Erik brugte ham under denne til hos Vitold af Litaven at virke for Hertug Bogislaus' Ægteskab. Siden sendte Kongen ham som Biskop til Skalholt paa Island, hvor han optraadte saa voldsomt, at Bønderne tilsidst druknede ham i en Elv ²⁷.

Uden synderlig Grund har man gjort denne Mands Indsættelse paa Ærkestolen til et Klagepunkt mod Erik; den skete jo, mens Margrethe endnu stod i sin fulde Kraft. I sin egen Tid gjorde Erik dog ogsaa sin Indflydelse stærkt gældende ved Bispestolenes Besættelse, og i Norge kom bl. a. ikke saa faa Danske ind paa Bispesæderne. Vi har berørt, hvorledes i Oslo den danskfødte Biskop Jakob blev afløst af en anden Dansk; i Hamar indsattes en Peder Bosøn, der tidligere havde været Provst paa Fyn ²⁸, og da Bergen Stift blev ledigt ved, at Nordmanden Aslak Bolt forflyttedes til Ærkesædet i Nidaros, søgte Kongen at faa den tomme Bispestol besat med Arnold Klemitsøn, der havde været Kantor i København, siden var kommet til Linkøping som Dekan og samtidig havde været i Eriks Tjeneste som Kammermester; Paven udnævnte ham ogsaa til Biskop i 1431, men vi skal straks høre, hvorledes Kongen snart fik Anvendelse for ham andensteds ²⁹. Ogsaa i de norske Udlande træffer man ved Siden af et Overtal af indfødte Mænd tillige enkelte fremmede; i Skalholt paa Island fulgtes saaledes en Islænder, Arne Olafson, hvem Kongen havde overdraget den verdslige Styrelse af hele Øen, af den forhenværende Upsalaærkebisp Johannes Gerekesøn, og denne afløstes atter af Kartheuseren Gosvin, i alle Maader et Modstykke til sin lidet kirkelig-sindede Forgænger.

I Sverige mærker man mindre til, at Erik har stræbt efter at faa fremmede ind paa Bispestolene, og oftest gik det rolig til ved de nye Bispetilsættelser. Efter Johannes Gerekesøns Afsættelse lod Kongen Upsala Kapitel indstille tre Mænd, og blandt dem tog han en svensk Birgittiner, Jøns Haakonson, der havde været hans egen Skriftefader. Rundt om paa Sveriges Bispestole sad eller kom i Eriks Tid indfødte svenske Mænd, som f. Ex. Magnus Tavast i Aabo, Knud Boson i Linköping, Sigge i Skara. I Strengnæs sad en Tid en vis Arnold, der maaske var Tysker, men hans Efterfølger var den svenskfødte Biskop Thomas. Kun et eneste Stift blev i Eriks Tid besat med Danske, nemlig Vesteraas; skønt Kapitlet her havde valgt sin Domprovst, Ingemar, fik Kongen Paven til i Stedet at indsætte Navne Jensson, en Broder til Ridderen Morten Jensson, som vi kender fra Flensborgs Belejring, og da han 1421 blev forflyttet til Odense, fulgtes han i Vesteraas af Oluf Knob, som vi nylig omtalte, og som forinden havde været Provst i Roskilde ³⁰.

Selv om Kong Eriks Indgriben i Bispestolenes Besættelse snarest var mindre end Dronning Margrethes, vakte dog vist hans Optraeden paa dette Omraade endnu større Vrede end hendes. Der var jo i Eriks Tid store Reformbevægelser oppe i Kirken, og naar man stræbte at forbedre Gejstligheden, mente man ikke mindst at kunne naa det ved at hævde den enkelte Kirkes frie Ret til at vælge sin Biskop: man holdt paa det i den kanoniske Ret foreskrevne Valg af Kapitlet og vilde bort fra al den vilkaarlige Indgriben, som Paverne havde tilladt sig, og tillige vilde man indskrænke den Indflydelse, Fyrsterne hidtil havde øvet. Spørgsmaalet

havde været fremme paa Kirkeforsamlingen i Konstanz uden her at have ført til nogen Beslutning, men da et nyt Koncilium traadte sammen i Basel 1431, gik man kraftigere frem, og i Juli 1433 vedtog Forsamlingen, at de gamle Regler om Kapitlets frie Valg skulde følges strengt; Paven skulde ikke have Ret til at blande sig ind, naar Valget var kanonisk udført, Fyrsterne maatte ikke paavirke Valget ved Breve eller Bønner, endnu mindre naturligtvis ved Trusler eller Magt.

Baselersynodens Beslutning sendtes ogsaa til Norden, og den gjorde her straks Virkning. Til den stadig ledige Bispestol i Bergen havde Kongen nu udset en af sine Kapellaner, den indfødte Nordmand Oluf Niklessøn, og havde, synes det, skrevet til Paven om at providere ham med Stiftet; men da i 1434 en Mængde af Nordens Bisper var samlede i Auleadning af Forhandlinger med Hanseaterne, fik Ærkebisp Aslak Kongen til i Stedet at lade Oluf vælge kanonisk under Henvisning til Kirkeforsamlingens Beslutning; Valget foregik saa regelmæssig, som det kunde, naar det skulde foretages nede i Danmark, og straks efter indviede Aslak den nye Biskop. Herved reddedes Formerne, medens man tog skyldigt Hensyn til Kongens Ønsker³¹.

Paa en helt anden Maade var det derimod lige forud gaaet i Sverige, da Ærkestolen i Upsala blev ledig ved Jøns Haakonsons Død 9. Febr. 1432. Faa Dage efter traadte Kapitlet sammen og valgte enstemmig til hans Efterfølger sin Domprovst, Magister Oluf Larsson, og straks efter rejste denne til Paven for at søge hans Stadfæstelse. Kannikerne meddelte Kongen det Valg, de havde foretaget, og tilføjede,

at de saa meget heller var skredet dertil, som den afdøde Ærkebisp havde forsikret dem, at Kongen ikke vilde gøre Indgreb i Kirkens Frihed. Næppe var det dog med helt god Samvittighed, at Kapitlet udtalte sig saaledes; at det ikke har troet paa, at Kongen kunde være tilfreds med deres Optræden, viste sig i alt Fald deri, at den udvalgte Ærkebisp ikke selv drog til Erik for at faa hans Anbefaling til Paven; omhyggelig undgaaende Danmark rejste Oluf over Livland, Preussen og Tyskland til Rom.

Det kunde heller ikke være andet, end at denne Fremgangsmaade maatte vække Kong Eriks største Vrede. Kapitlet kunde nok saa meget henvise til, at det havde fulgt den kanoniske Rets Forskrifter; sikkert var det jo, at paa den Vis vilde Kongemagten miste al Indflydelse paa Bispestolens Besættelse. Saa meget mere maatte Erik vredes, som han var sig bevidst, at han havde nærret de bedste Hensigter overfor Upsala Kirke. Saa snart han havde erfaret Ærkebispens Død, havde han skrevet til Kapitlet: »Kære Venner, nu gøres det stort Behov, at I og vi fuldt grannelig tænker paa, hvorledes vi maa faa en god, hæderlig Dandemand til Ærkebiskop; derpaa ligger for os alle stor Magt, og han havde saa foreslaaet Kapitlet at vælge Biskop Thomas af Strengnæs. Denne Kandidat var sikkert fuldt forsvaret; Thomas var en indfødt Svensker og en baade from og fædrelandssindet Mand, som vi ofte vil komme til at nævne i det følgende. Da saa faa Dage efter, at dette Brev var afgaaet, Kapitlets Skrivelse naaede Erik, var det intet Under, at han besvarede det i vrede Ord og dadlede Kapitlet for den Ulydighed og Foragt, det havde vist ham. Han paastod, at det burde have foreslaaet ham tre Kandidater at

vælge imellem, og selv om dette ikke var givet Ret, var det i det mindste den Fremgangsmaade, der var fulgt i Upsala ved det foregaaende Valg. Samtidig har Erik vel ogsaa henvendt sig til Paven om Sagen, men her kom han for sent med sin Indsigelse. Paven havde nok overfor Oluf erklæret, at hans Valg var ulovligt, da Ærkestolens Besættelse var reserveret Paven, men havde derefter selv udnævnt ham til Ærkebisp. Ogsaa det var et Tidernes Tegn; at Paven providerede paa egen Haand, var sædvanligt nok, omend lige imod de Principer, Kirkeforsamlingerne kæmpede for, men at han gjorde det i et Tilfælde, hvor Kandidaten ikke medbragte en anbefalingsskrivelse fra Landets Regent, var nyt og ejendommeligt.

Pavens hastige Afgørelse gjorde Kong Eriks Stilling meget vanskelig, men han mente ikke at kunne opgive sin Modstand, og han henvendte sig baade til Pave Eugenius og siden til Konciliet for at faa Stadfæstelsen omstødt. Samtidig anvendte han i selve Sverige sin Myndighed til det yderste og vilde nu ligefrem paatvinge Upsala en Ærkebiskop efter sin Vilje. Biskop Thomas har sikkert ikke været villig til at lade sig presse ind paa Ærkestolen, og Erik tog da i Stedet den Arnold Klemitsøn, som han nys, efter hvad vi berørte, havde faaet udnævnt til Biskop i Bergen. Han har vel ment, at Paven lettest vilde anerkende en Mand, som han forud havde fundet værdig til en Bispestol, men i Sverige vakte Arnold den heftigste Uvilje. Rimkrøniken siger om ham:

Argere Bøve var da ej Præst;
Skørlevned han øved,
Dobbel og Drik han prøved.

Hvor meget der ligger til Grund herfor, kan vi ikke bedømme; vist er det, at Arnold, støttet af Kongen, tog Stiftet i Besiddelse (1433), men døde allerede et halvt Aarstid efter. Saa sendte Kongen i Stedet Upsala en Nordmand, Provst Thorlaf fra Bergen; næppe var denne dog indsat, før Engelbrechts Opstand udbrød og tvang Thorlaf til at vige Pladsen for den af Kapitlet valgte Ærkebisp.

Upsalastriden blev især mærkelig, fordi den førte til en stor Opgørelse gennem de vidtløftige Akter, der fra bægge Sider forelagdes Pave og Kirkeforsamling. Erik kunde med god Grund henvise til, hvorledes Praxis tilkendte Kongen en afgørende Indflydelse ved Bispevalgene, og han fik Støtte heri ved en Erklæring, som Ærkebiskop Peder af Lund gav ham sammen med Bisper fra alle tre Riger paa et Møde i København i Juli 1433; de udtalte, at fra umindelige Tider var den Sædvane overholdt i de nordiske Riger, at naar en Bispestol blev ledig, blev Kongen enten raadspurgt om, hvem der skulde vælges, eller i det mindste efter Valget ydmygt anmodet om sit Samtykke. Og Erik betonedede, at en saadan Indflydelse fra Kongens Side var nødvendig paa Grund af den store Rolle, som Bisperne spillede i hans Riger; de havde i Kraft af deres Stilling Sæde i Rigernes Raad, men saa maatte Kongen og hans Raad ogsaa bedst vide, hvem der kunde egne sig dertil.

Paa modsat Side holdt man sig til Kirkeloven og betonedede det frie Valg, de udelukkende kirkelige Hensyn, der burde tages; naar man skaffede sig Vidnesbyrd om, at Valget i Upsala altid havde været frit, ene bortset fra den Gang, da Johannes Gerekesøn paatrængtes Stiftet, var dette just ikke

den fulde Sandhed, hvad netop Valget forud for Olufs godtgør. Men Kongens Fremdragen af Statshensynet førte ogsaa Svenskerne ind paa dette Omraade. Kongens Henviſning til, at Bisperne fik Sæde i Rigsraadet, imødegik man ved at lade ham sige, at man derfor kun kunde tage den til Ærkebiskop, som forud var i Rigsraadet, og denne Paastand kunde man da sejrrig tilbagevise. Og naar Erik, hvad særlig Ærkebispens angaar, havde nævnt, at denne efter gammel Skik førte Regeringen i Sverige, naar Kongen var fraværende, nægtede man, at saadant var Skik og Sæd, og man mindede i Stedet om, at der nok tidligere havde været en Embedsmand, der var Kongens nærmeste og hans Stedfortræder; men det var Drosten, og en saadan var ikke tilsat i Sverige i 44 Aar, siden Bo Jonson døde.

Saaledes førtes man uvilkaarlig fra Kirken over til Staten, og man opkastede bl. a. det Spørgsmaal, om det fri Valg af Ærkebispens ikke var fastslaaet ved de Aftaler, der knyttede de tre Riger sammen; nogle Rigsraader blev adspurgte, om det ikke stod saaledes i selve Forbundspagten mellem Sverige og Danmark, og de svarede, at det troede de nok. Ad den Vej kunde man dog ikke komme frem, da det gamle Kalmarbrev fra Mødet i 1397 var utilgængeligt for Svenskerne, henlagt som det var i Kongens danske Brevgemme. I Stedet rettede man derfor sin Opmærksomhed mod det utvivlsomme, at Erik var blevet Sveriges Konge ved et Valg, og den nye Ærkebisp førte endog denne Tanke et Skridt videre, idet han overfor Paven udtalte, at Erik ikke var »sand Konge, født til Sveriges Rige«. Ordene var tvetydige, og de ramte Erik paa hans ømmeste Sted. Han fik sine

Bisper til at aflægge Vidnesbyrd derimod, og de søgte at komme Kongens Ønsker saa nær, det var dem muligt; de erklærede, at »Kongen, stammende fra disse Rigers Kongeslægter, med Fødsels- og Arveret havde opnaaet Regeringen over de tre Riger ved et enigt Valg af alle dem, som havde Ret dertil, og at der ikke levede nogen Mand, som havde Ret til disse tre Riger, uden han alene.« Valget kunde man altsaa dog ikke komme bort fra, og Svenskerne fremlagde bl. a. en Kopi af den Indskrift, der var sat paa Mora Sten ved Eriks Valg. Men i Valget laa tillige, at Kongen havde forpligtet sig overfor dem, der havde valgt ham, og ogsaa det kom man ind paa, idet Ærkebispfen lod Vidner besvare det Spørgsmaal: »Har Kong Erik svoret at bevare Rigets Sæd og Lov, naar skete det, og i hvis Hænder aflagde han Eden?« Svaret gik ud paa, at han havde aflagt Eden paa Mariæ Magdalenæ Dag 1396 i Hænderne paa Ærkebisp Henrik og i Overværelse af dennes Lydbiskopper, næsten hele Rigets Baroni og en stor Mængde af Almuen.

Under Striden vandt Upsala Kapitel stedse større Tilslutning i Sverige. Selv de svenske Bisper, der i København havde været med til at give Kongens Anskuelse Medhold, veg bort derfra, saasnart de kom tilbage til Sverige, og afgav paa et Raadsmøde i Vadstena i Aug. 1433 en Erklæring om, at deres Vidnesbyrd var fravristet dem ved haarde Trusler fra Kongens Side, og at de kun ved Frygt var førte til Udtalelser, som var skadelige for Kirkens Ret og Frihed. De verdslige Raader stod mere vaklende, og endnu da Thorlaf i Maj 1434 førtes til Upsala, ledsagedes han af Hr. Bengt

Stenson, siden berygtet som Fader til Engelbrechts Morder, og af Lagmanden i Östergötland, Oluf Ragvaldson ³².

Striden om Besættelsen af Upsala Ærkestol er en mærkelig Forløber for den store Bevægelse, der lige efter rejste sig i Sverige imod Kong Erik og hans hele Styrelsesmaade; hvilken Rolle den i den Henseende har spillet, kan ikke nærmere forfølges, men den maa jo sikkert for Gejstlighedens Vedkommende have forberedt det senere Brud. I sig selv er denne Strid ligesom typisk for Kong Erik og hans hele Skæbne. Han begynder med i god Tro at handle, saaledes som han havde lært af sine Forgængere; han kan ikke tænke sig andet, end at han maa have et Ord med ved Valget af Ærkebisp, endda det afgørende Ord, og det var jo ogsaa sikkert, at skulde den kraftige Kongemagt holdes oppe, maatte Regenten have en udstrakt Indflydelse paa Bispevalgene i Rigerne. I selve Valget af sin Kandidat tager Erik alt Hensyn baade til Nationalitet og til personlig Fromhed og Dygtighed. Men han støder saa sammen med en helt modsat Opfattelse, med Mænd, der paa Kirkens Omraade kræver en Selvstyrelse og en Frihed, der var ganske i Strid med Forholdene, som de havde været i det sidste Hundredeaar; det er en Strømning, der har sin Rod udenfor Norden og derfor kommer Kongen desmere overraskende. Snart staar Erik overfor et næsten uløseligt Problem; Paven har anerkendt den nye Ærkebisp, og Kongen synes dog, at hvis han bøjer sig derfor, sætter han hele Kronens Myndighed paa Spil. Saa farer han stedse skarpere frem, fører sine Krav ud i de yderste Konsekvenser og vil paatvinge Kapitlet Mænd, som maaske var personlig uværdige, i alt Fald paa

Forhaand forhadte som Udlændinge. Han ægger derved Modstanderne og driver dem stedse videre; fra Forsvar gaar de over til Angreb, fra at værne om Kirkens Frihed naar de til at spørge om Eriks Ret til Kronen, og deres Øjne oplades for, at den næsten uindskrænkede Magtfylde, Kongen sidder inde med, aldeles ikke stemmer med Rigets Love.

SJETTE BOG.

DEN SVENSKE OPSTAND.

I. Unionskongen og Engelbrecht Engelbrechtson.

Saaledes som Margrethe havde gennemført Foreningen mellem de tre Riger, var disse blevet styrede som en eneste Stat, men derved havde Unionen fra første Færd faaet Præget af et dansk Supremati i Norden; Rigerne styredes ud fra Danmark, med danske Embedsmænd, med Hovedtonen paa danske Interesser. Kong Erik havde fortsat i den Retning. Margrethe havde anvist. Paa enkelte Punkter var han, sikker paa sin Magtfylde, optraadt mildere end Dronningen, men dette opvejedes langt deraf, at han hele sin Regering igennem kæmpede om Sønderjylland. Naar han satte alle tre Rigers Magt ind paa at genvinde Danmarks gamle Grænse, blev det derved klart for alle, i hvilken Grad Unionen var dansk og de to andre Riger maatte tjene danske Formaal. Det Ord opkom om Unionskongerne: Sverige skal føde dig, Norge skal klæde dig, med Danmark skal du kæmpe.

Erik havde straks vundet Sympathien for sig i Sverige

ved at opgive Inddragelsen af bortkommet Krongods, og de nyorganiserede Ræfstething begyndte endda paa atter at dømme inddraget Gods tilbage. Det sidste standsede dog snart; Kong Erik har ingenlunde været til Sinds at opgive det allerede vundne. Det svenske Aristokrati vandt da ikke saa meget, som det maaske straks havde haabet, og efterhaanden traadte andre Grunde til Misnøje frem. Vi har set, hvorledes man hos det svenske Rigsraad kan spore en tiltagende Misstemning over Kongens Krav paa Hjælp til hans endeløse Fejde, og vi kender de Lidenskaber, der vakttes i den svenske Gejstlighed, da Erik ikke vilde bøje sig for Upsala Kapitels Valg af Ærkebiskop. For første Gang havde man overfor Kongen og hans Styrelsesmaade paaberaabt sig Sveriges gamle Friheder og mindet om den Ed, Erik havde svoret ved sin Hylding. Hvor meget der vilde være kommet ud af dette, er vanskeligt at sige; selv om det svenske Aristokrati kunde ønske, at Kongen vilde ændre sin Politik og forandre meget i sin Styrelsesmaade, er det uvist, hvor stor Kraft man vilde sætte ind paa at faa sine Ønsker førte igennem. Men medens de høje Prælater endnu skrev paa deres Indlæg til Forsvar for Kapitlets frie Valg, rejste der sig i den svenske Almue en Bevægelse, som tog Grunden ganske bort under Kong Erik.

For Almuen havde Margrethes kraftige Regimente paa mange Maader bragt store Goder. Der var kommet Fred i Landet, Retstilstanden var blevet bedre end den havde været i flere Menneskealdre, de stores Overgreb og Undertrykkelse var blevet hæmmet. Næppe har Almuen dog ret følt, hvad den i den Henseende skyldte det nye Regimente. Under Opstanden mod Albrecht var det jo lykkedes de svenske

Stormænd at faa Folket til at tro, at alle Landets Ulykker stammede fra den tyske Konge og hans fremmede Hjælpere; de har da nok ogsaa selv i deres Landsmænds Øjne faaet Hovedæren for den Ro og Orden, der indtraadte i Riget efter Tyskernes Fordrivelse. Margrethe vandt i alt Fald ikke Almuens Sympathi; man klagede over de haarde Skattebyrder, der lagdes paa Landet, over hendes Fogder og deres Udpresninger. Ikke anderledes blev det under Erik. Hans Fogder var vel i det hele bedre end Margrethes; til saadanne Godskobere og Godsrovære som Abraham Brodersøn og Nils Svarteskaaning er der intet Sidestykke under Erik, og Sverige blev dog ikke mere behandlet som et nyerobret Land; de skarpe Klager over Fogderne, der lød fra Gejstligheden i Margrethes Tid, gaar heller ikke igen paa Synoderne under Erik. Af dennes Fogder er Jens Erikson blevet berygtet som den, hvis Regimente blev den særlige Anledning til Opstanden, og den svenske Rimkrønike veed at fortælle, hvorledes han lod genstridige Bønder ophænge i Røg og spændte frugtsommelige Kvinder for Hølæs; det sidste nævner det svenske Rigsraad ikke i sine Klager, det første findes derimod i alle Klageskrifterne, men det gaar igen saa ensformig og uden at udfyldes med andre Træk, at Fogdernes Synderegister knap kan have været meget slemt. God Grund til Klage var der dog sikkert nok. En middelalderlig Embedsmand forsømte sjældent at udbytte sin Stilling til det yderste, og Lejligheden var unægtelig god i Sverige, hvor enhver Klage over en Foged skulde gaa den lange Vej til Kongen i Danmark.

Mere end Fogdernes Vilkaarligheder og Udpresninger i

egen Interesse betød det dog, at selve Statsbyrderne var haarde og yderligere øgedes under Eriks lange Fejde. Endog under de bedste Fogder lød der Klage fra Almuen. I Februar 1424 traadte Hans Kröpelin frem paa et Herredsting i Stæke Len og spurgte Almuen, om den havde noget Kæremaal mod ham eller mod Fogder, Embedsmænd, Lensmænd eller Tjenere; de maatte, sagde han, heller tale paa Thinget end andensteds og behøvede ikke at frygte for at tale frit. Almuen svarede, at den skyldte ham intet uden godt og ingen, ham tilhørte, men de kærede deres Fattigdom og bad ham om at ville gøre vel paa hans naadigste Herre Kongens Vegne og gøre dem nogen Lise og Fordrag i deres Skat og Tynge, thi de var baade faa og fattige. Maaneden efter gentog det samme sig i et andet Herred¹.

Almuen kunde vel endda have baaret Byrderne, hvis den havde forstaaet, hvad de skulde tjene til, men hvorledes kunde Bønderne i Upland eller Romerike interessere sig for en Krig, der fortos langt borte fra deres Hjem, førtes i et Rige, som i alt Fald ikke var deres eget? En eller anden videreskuende kunde maaske fatte, hvor meget det allerede betød, at der nu herskede Fred og Enighed mellem de tre Riger, der i Fortiden saa ofte havde plaget hinanden med Fejde, men selv i det høje Rigsraadsaristokrati har det sikkert være vanskeligt at vække nogen virkelig Interesse for den sønderjydske Sag, og for Almuen har alt det, der skulde forsvare de Byrder, der krævedes af den, lydt ganske fremmed og urimeligt.

Først og sidst har Almuen dog savnet Kongens personlige Optræden midt iblandt den. Sveriges Bønder var vante

til at se deres Konge drage rundt i Landet, høre Almuens Besværinger, dømme i deres Stridigheder. Nu maatte de søge ham i et fremmed Rige, og de gjorde det ogsaa; selv fra Rigets fjerneste Landskaber kom der Ombud til Kong Erik for at frembære Almuens Klagemaal. I Finland havde Kongen indrettet en staaende Landsret, der skulde dømme i alle Sager; faa Aar efter mødte dog klagende hos ham, og Kongen skrev til Rettens Medlemmer: »Vi undrer os stort, at de fattige Mænd af Østerland søger os saa fjernt med deres Kæremaal, efterdi vi har befalet Eder at høre og rette alle Ærender der i Landet; siger Retten mellem alle, baade fattige og rige, som I vil ansvare for Gud«. Fem Aar efter søgtes Erik alligevel igen af Finner, og saaledes kom der Folk fra alle Egne i Riget. Kongen stræbte saa godt som mulig at afhjælpe Klagerne, og Udsendingene hjemførte strenge Breve til Fogderne. Men bagefter er det vel ofte gaaet, som Rimkrøniken siger: Fogderne skøttede intet om Kongens Breve, og de Bønder, der havde klaget, blev forfulgte og plagede paa alle Maader. Og kom de saa atter til Kongen, maatte han fortvivle over sin egen Magtesløshed til at raade Bod paa Klagerne, og det kan nok passe med Eriks Karakter, at han saa, som Rimkrøniken vil, før hidsig op mod Bønderne, »baandede dem mangleled, greb dem i deres Hals og drog dem i Haarene«².

Der hvilede et Tryk og en Tynge over hele Sverige, men saa udtaltes det befriende Ord i en eneste, skarpt formet Sætning: Ulykkens Aarsag er selve Unionen, den udenlandske Konge, som med sine udenlandske Fogder har trælbundet vort fordums frie Rige. Det var Ord, der straks

fandt Genlyd i alle svenske Hjerter, men den, der først udtalte dem, var Engelbrecht Engelbrechtson fra Dalarne³.

Dalarne med dets fattige Jord havde ikke fristet de svenske Stormænd; af Herregaarde var der faa, af Klostre slet ingen; heller ikke fandtes der i Landskabet noget større kongeligt Slot, og Landet laa under Fogden i Vesteraas. Saaledes havde her den gamle Folkefrihed bevaret sig bedre end maaske noget andet Sted i Riget, og dog mødtes det gamle med noget nyt og frisk. Landskabets sydlige Dele var Sæde for en stor Bjærgværksdrift, og denne var i stærk Opkomst; tyske Købmænd og Grubearbejdere havde medvirket hertil, og Bjærgværkerne dreves af Lav, som i Fællig ejede Gruben og af Regeringen var udstyrede med mange Særrettigheder.

I denne Bjærgværksegn hørte Engelbrecht hjemme. Hans Navn tyder paa, at han er af tysk Afstamning, men i det mindste i tre Slægtled havde hans Forfædre været i Sverige; hans Bedstefader Englike var Borger i Vesteraas, Faderen boede paa Noraberg. Selv kaldte Engelbrecht sig Væbner, og det er vel muligt, at Traditionen har Ret, naar den fortæller, at han i sin Ungdom havde tjent i de stores Gaarde. Vist er det, at hans Tanker gik vidt ud over hans Hjemstavn's snævre Grænser, og at han var fyldt af en varm Kærlighed til hele Fædrelandet.

Paa flere Maader stod Engelbrecht i Forbindelse med dem, der led mest under Eriks Regimente. Han har sikkert været Lodsejer i Norabergs Bjærgværk, og Bjærgmændene havde i 1420 forgæves opsøgt Kongen, mens han var i Kal-

mar, for at faa deres Særrettigheder stadfæstede; Erik havde henvist til, at han ikke havde sit Raad hos sig og derfor ikke kunde stadfæste Privilegier⁴. Folgen har jo nok været, at Bjærgværksejerne, savnende deres faste Retsgrund, har haft adskilligt at døje af Fogderne, medens selve Bjærgværksdriften maa have lidt mere end Sveriges øvrige Erhverv under Kongens Strid med Hanseaterne, ved den hele Standsning i Handelen og de af Krigen forårsagede Forbud mod Udførsel. Engelbrecht regnedes med til Væbnernes Klasse, og denne Sveriges talrige Lavadel var det især, der bar Byrden ved Krigstjenesten; dens Pligt til at tjene selve Riget Sverige var jo blevet til en Pligt til at tjene de forenede Riger, og i Unionsbrevet fra 1397 var det fastslaaet, at Frelsemændene uden Hensyn til den gamle Rigsgrense skulde drage i Kongens Udbud. Selv havde Engelbrecht i Dalarne at gøre med Jens Erikson som Foged; vi har talt om denne Mand, en tro Tjener af sin Konge, som i tyve Aar sad som hans Foged over Vestmanland og Dalarne og dertil ogsaa havde Styrelsen af det tilgrænsende norske Landskab Jämteland. Han var gode Venner med Sveriges Stormænd og Gejstlighed, men i sit Len har han været en streng Herre; han har staaet stift paa Kronens Ret og vist heller ikke glemt sin egen Fordel; den Klage over ham, som Jämtelænderne rejste allerede 1420, peger baade paa det ene og det andet, og han har næppe faret mildere frem i Dalarne, allermindst da Tiderne blev vanskeligere for Kong Erik og denne mer end nogensinde maatte paalægge Almuen Byrder. Med dyb Harme har en frisindet svensk Mand som Engelbrecht maattet se paa de fremmede Fogders Styrelse rundt om i Sverige, og naar han fra Fogderne vendte Tanken til Kongen, blev han ikke mildere

stemt. Erik kaldte sig Konge af Sverige, men personlig var han ganske ukendt for dettes Befolkning. Man hørte ene om ham, at han førte sin lange Krig med Holstenerne, siden ogsaa med Hanseaterne, og hvad der rygtedes derom, viste kun, hvor unyttig og haabløs denne Fejde var. Atter og atter var Svenskerne dragne i Leding paa Kongens Bud, men hvad var der kommet ud af det? Den ene vidste at fortælle, at man havde ligget for Gottorp og været lige ved at indtage Borgen, men saa paa en Gang var draget derfra med Skamme; den anden havde været med paa den Flaade, som hele Sommeren 1428 laa i de danske Farvande; intet havde man udrettet, men var tilsidst kommet i den største Nød for Levnedsmidler, og Kongen havde ikke villet sende Skibene nogen Hjælp.

Alt dette oprørte Engelbrechts Sind, og han maalte Kong Erik og hans Styrelse med, hvad enhver svensk Konge svor at overholde, naar han paa Mora Sten blev hyldet af sit Folk. Kongen svor, at han vilde elske Gud og den hellige Kirke, men var det ikke Erik, der havde paatvunget Vesteraas, Engelbrechts egen Bispekirke, en dansk Biskop mod Kapitlets Valg og nu forsøgte at sætte en uværdig Yndling paa Ærkebispesædet? Kongen svor at elske Retfærdighed og nedtrykke Uret; men var det ikke Kongen, der sendte Sverige alle disse umilde Fogder? Han svor at være sit Rige huld og tro, men i Stedet søgte Erik at tvinge Riget ind under evig Trældom ved at gøre det arveligt i sin Slægt; han plagede Ridderskabet ved sin unyttige Orlog, Købmændene ved uskellig Told, Almuen ved upligtig Skat. Han svor at ville styre og raade sit Rige med indfødte Mænd, og Erik

havde dog antvordet alle Lande og Slotte i udenlandske Mænds Hænder.

Skarpt tegnede sig her Modsætningen mellem Kongen, som han burde være, og saa den fremmede Konges Styrelse af Sveriges gamle Rige, og mer og mer levede Engelbrecht sig ind i den faste Overbevisning, at Rigets Ulykker var begyndte, da det i Stedet for de indfødte Konger tog sine Fyrster udenlands fra. Under Albrecht og Margrethe som nu under Erik havde Riget været ulykkeligt og undertrykt, men bagved dem rejste sig Billedet af et frit Rige, mægtigt og lykkeligt under indfødte, folkekaarne Konger. Det maatte være Opgaven for enhver svensk Mand at bringe denne Tid tilbage for Fædrelandet, og det maatte kunne lykkes, naar alle vilde enes om det store Maal; hvad betød den fjerne Konge og saa disse Føgder, spredte rundt om i Landet, siddende paa deres Borge med et Faatal af Svende, naar hele det svenske Folk rejste sig som een Mand for at kæmpe for Rigets Ret og Frihed. Det gjaldt kun at vække Folket til Daad, og Engelbrecht folte, at han besad den flammende Veltalenhed, der kunde drage alle med, naar han talte om, at

vi ville hjælpe Riget af Nød
eller alle blive slagne død,
og ville nyde Rigens Ret,
eller og dræbes alle slet.

De lyse Farver, hvori Engelbrecht saa Sveriges Fortid, svarede kun lidt til Virkeligheden, der meldte mere om Splid mellem Kongerne og deres Frænder, om en overmodig Stormandsstand og megen Undertrykkelse af Almuen. Men han saa sundt og rigtigt, naar han ikke søgte Frelsen hos

Stormænd og Prælater, men stadig kresede om dette ene: den indfødte Konge og det store menige Folk. I disse Engelbrechts Tanker spirede Sveriges Fremtid.

II. Opstanden i Sverige indtil Forliget i Halmstad.

I Engelbrecht Engelbrechtson fandt Dalekarlene en varm og modig Talsmand for deres Klager over Fogden Jens Erikson. Engelbrecht rejste selv til Kongen i Danmark og forebragte ham Almuens Kæremaal; han tilbød at staa inde for Klagernes Rigtighed med sin egen Person, om Kongen vilde kalde Fogden til sig og stille dem bægge for Retten⁵. Kong Erik foretrak at henvise Sagen til det svenske Rigsraad, og i Efteraaret 1433 red nogle af dettes Medlemmer til Vestmanland for derfra at drage ind i Dalarne. Allerede i Vesteraas mødte Bønderne dem dog i stor Skare, væbnede og anførte af Engelbrecht; Raaderne hørte, hvad de havde at fremføre, og da de gav Bønderne Ret i deres Klager og lovede at bede Kongen afsætte Jens Erikson, gik Bondeskaren hjem. De svenske Raader skrev virkelig til Erik om Sagen, men han vilde ikke slaa Haanden af den Foged, der saa længe havde tjent ham tro. Saa mødte ved Midfastetid 1434 atter en væbnet Skare af Dalekarlene i Vesteraas, og denne Gang mente Raaderne kun at kunne skaffe Ro ved paa egen Haand at afsætte Fogden; i hans Sted betroede de Lenet til Grev Hans af Neugarten, Kongens egen Frænde, forud bosat og indgiftet i Sverige. Dette bragte dog kun

Ro for nogle Maaneder; man klagede over, at Jens Eriksøn ikke var blevet straffet, og da han imens var draget til Kongen i Danmark, bredte der sig Rygter om, at Erik agtøede at sende Dalarne en endnu værre Foged⁶.

Saaledes kunde Engelbrecht atter rejse Dalekarlene. Ved St. Hansdags Tid angreb de det lille Slot Borganæs i Dalarne, og uden Vanskelighed blev Borgen indtaget og nedbrændt til Grunden. Opmuntrede af dette første Held drog Bondehæren ind i Vestmanland og siden til Upland. Over alt, hvor Engelbrecht kom frem, sammenkaldte han Folkemøder, og i æggende Ord viste han, hvor ilde Kongen havde opfyldt sin Ed og sine Løfter; han pegede tilbage paa den hellige Eriks Tid, da der hverken var tyranniske Fogder eller udenlandske Konger i Sverige, og han lovede, at de haarde Skatter skulde afskaffes. Dag for Dag voksede Bondehæren, og Engelbrecht truede enhver, der ikke vilde slutte sig til ham, paa Liv og Gods; ogsaa enkelte Adelsmænd stillede sig paa Bøndernes Side, og de smaa kongelige Borge i denne Egn, for største Delen opførte af Træ og kun værnede af Palisadeværker, kunde ikke gøre Modstand; Fogderne enten flygtede ved Bondehærens Nærmelse eller overgav Borge mod at faa Lov til selv at drage bort⁷.

Knap en Maaned efter Opstandens Begyndelse stod Engelbrecht med en vældig Styrke udenfor Stockholm, hvor Hans Krøpelin befalede. Slottet var stærkt befæstet, Byens Belliggenhed ude paa en Ø i Strømmen gjorde den ganske uindtagelig for en Bondehær; men paa sin Side mente Krøpelin heller ikke at kunne udrette noget mod den store Almueskare. Man enedes da om, at der skulde være Stilstand lige til St. Mortens Dag, og Engelbrecht drog videre Syd

paa. Han traf her større og kraftigere Borge end før, og ved Ørebro og Nyköping maatte han nøjes med, at Hovedsmændene lovede at overgive Borgene, om de ikke fik Undsætning inden 6 Uger; da han derefter angreb Ringstadaholm, mødte han alvorlig Modstand og maatte aabne en ligefrem Belejring⁸.

Imidlertid var de første Bud om den store Bonderejsning naaede til Danmark, hvor Kongen i Sommeren 1434 havde sine Raader samlede i Vordingborg for at forhandle med Hanseaterne. Foreløbig bundet herved kunde Erik ikke selv begive sig til Sverige; han stoledes imidlertid paa, at Rigsraadet ligesom tidligere vilde formaa at bringe Ro, og han sendte Brev til Raaderne om d. 1. August at træde sammen i Vadstena. Man ansaa aabenbart ikke Sagen for saa alvorlig som den var, og et Par svenske Bisper, der var hos Kongen, meddelte deres Medbrødre i Raadet, at de selv vilde være hindrede i at møde i Vadstena, da Kongen i København agtede at holde et stort Raadsmøde⁹. Nye Efterretninger gjorde dog, at de to Prælater skyndsomst rejste til Sverige, og midt i August var der i Vadstena samlet en Snes svenske Raadsherrer.

Hvorledes man i denne Kres saa paa Bonderejsningen, er ikke tvivlsomt. Man var sikkert ikke tilfreds med Kongens Styrelsessæt og kunde ønske mangt og meget anderledes; men langt mere frygtede man dog en Folkerejsning som den, der nu var begyndt i Sverige. Disse Bønder, som paa deres Program havde sat, at de vilde føre Sverige tilbage til den hellige Eriks Tid, da der hverken var Skat, Told eller andre Byrder, stod i Stormændenes Øjne som en blind, forvildet Oprørsskare, der vilde omstyrte al Orden og Styrelse. I

disse Aar skælvede hele Europa ved at høre om de vilde Bønder fra Bøhmen, der bragte Død og Ødelæggelse ind over Tyskland, og en Bondehær som Engelbrechts mindede ganske om Hussiternes Skarer. En Tysker i Stockholm, der saa Bondehæren ligge foran Staden, sammenligner den netop med Kætterne for Danzig¹⁰, og de svenske Bisper havde ogsaa Hussiterne i Tanke, naar de fra Danmark skrev om, hvorledes »den blinde Menighed i vort Rige har optændt en Ondskabens og Selvførdærvælsens Ild«, og ønskede, at »Gud vilde give Raadet sin hellige Naade til at udsukke denne farlige Ild, at den ej maa vokse i det umaadelige«.

Engelbrecht forstod imidlertid, hvorledes Raaderne skulde tages. Uden at opgive Belejringen af Ringstadaholm drog han med en udvalgt Skare Bønder til Vadstena, og her talte han Frihedens Sag for de forsamlede Raader og opfordrede dem til at slutte sig til Bevægelsen og opsiges Kongen deres Troskabsed. Vel mødte han først hos Raaderne et aabent Afslag, men saa »greb han dem straks ved Halsen fat« og vilde drage dem ud til Almuen; de bad ham unde dem Livet, saa vilde de gerne være hans Fanger, men han svor, at »de skulde straks med Riget holde, om de vilde deres Liv beholde«. Paa den Maade fremtvang han et Opsigelsesbrev til Kongen. I selve Brevet siger Raaderne ogsaa i tydelige Ord, at Opsigelsen er tvunget; Engelbrecht, hedder det, »kom over os uforvarende med stor Magt og greb os og tvang os med værgende Haand til at blive ved ham og Almuen«; de opsigde derfor Kongen den »Tjeneste, Raad og Troskab, som vi har lovet, tilsagt og svoret Eder, saa at I ej hiefter kan haabes af os i nogen Maade Tjeneste, Raad eller Mandskab, efter det at I ej har holdt os de Eder og

den Tro, som I har lovet os med oprakt Haand og svoret ved Helligdommene og den kristne Tro«; endda tillægger Raaderne, at de ikke vilde gøre noget imod Kongen i de første fjorten Dage, »hvilke Dage vi kun med stor Nød og Bøn kunde faa af Engelbrecht«¹¹.

Det var et stort Skridt fremad, som Engelbrecht havde gjort i Vadstena, og Raadets Tilslutning til Folkebevægelsen gjorde det største Indtryk. Ringstadaholm overgav sig, snart efter ogsaa Stækeborg; det sidste Slot overlod Engelbrecht til Biskop Kuud af Linköping, det første til Rigsraaden Hr. Nils Erengislason, og paa den Vis lærte han Stormændene, hvad de kunde vinde ved Opstanden. Selv stævnedes han Østergøterne til at møde i Søderköping, og efterat de havde sluttet sig til ham, følte han sig stærk nok til at dele sin Hær i tre Dele. Een Afdeling drog ned langs Sveriges Østkyst og angreb Stækeholm, hvor dog Fogden, Lave Rød, forsvarede sig saa godt, at han modstod seks Ugers Belejring og siden fik Stilstand til Mortens Dag; en anden Skare drog til Rumlaborg ved Jönköping, hvor Sønderjyden Otte Snafs sad som Foged, og tvang ham til Overgivelse; derefter gik den Syd paa, nedbrændte baade Trolleborg og Piksborg og overskred Hallands Grænse ved Falkenberg. Selv førte Engelbrecht Hovedstyrken frem mod Axevalla, paa hvilket vigtige Slot den danske Ridder Anders Nilsson førte Kommandoen; han forsvarede Borgen, men Vestgøterne gik Engelbrecht til Haande, og fra alle Sider kom der Budskab om nye Folkerejsninger¹². Med stolt Glæde kunde Engelbrecht fra Lejren for Axevalla berette Biskop Thomas i Strengnäs alt, hvad han havde udrettet siden Mødet i Vadstena. Sverige var nu næsten helt befriet for de udenlandske Fogder,

og Engelbrecht frygtede ikke, hvad der kunde true fra Danmark. »Og maa I vide«, skrev han til Bispen, »at mit Bud kom nu straks fra Kong Erik og berettede, at han selv vilde til Hest, dog sender han Folk til Skibs; fordi vil jeg drage straks imod ham, og tag I Vare til Lands, jeg vil tage Vare med Guds Hjælp og Sankte Eriks til Landet til Øresund«¹³.

Den Sejrsstolthed og Tillidsfuldhed, der lyser ud af dette Brev, blev ogsaa stadfæstet. Fra Axevalla gik Engelbrecht med sin Hovedstyrke Syd paa over Falen og trængte frem ad Viskaaens Dalføre for at naa ind i det nordlige Halland. Paa denne Vej laa de smaa Fæstninger Oppensten og Øresten, der ikke kunde gøre Modstand; paa den første befalede Tyskeren Morten Grabov paa Grev Hans af Neugartens Vegne, paa den anden Laaliken Jøse Laurensøn, og bægge overgav sig mod at faa Lov til at drage frit bort, hvorefter Borgene blev nedbrændte. I Norrehalland sluttede Almuen sig straks til Bevægelsen og gik Engelbrecht til Haande; med Lensmanden, Aksel Pederson (Thot), forligedes han i Venskab, saaledes at Engelbrechts Folk skulde styre Landet og oppebære Skatterne, men betale Halvdelen ind til Hr. Aksel paa Varberg Slot. Sydligere paa Grænsen mod Sønderhalland laa Falkenberg, der allerede var angrebet, da Engelbrecht skrev sit Brev fra Axevalla; her befalede Aksel Pedersons Søn Aage, og han svor, at Svenskerne aldrig skulde faa Borgen ind. Den første Storm slog Hr. Aage ogsaa heldig tilbage, men han vovede ikke at oppebi den næste og sejlede bort efter selv at have stukket Slottet i Brand. Saaledes kunde Engelbrecht samle sine Skarer og rolig drage Syd paa til Halmstad; Borgerne aabnede ham frivillig Portene paa det Vilkaar, at han kun skulde blive

een Nat derinde. Imens havde Skaaningerne samlet en stor Styrke og var naaede frem til Laholm, hvor de satte sig fast paa den søndre Side af den brede Lagaa; ingen af Parterne havde dog Lyst til at optage Kampen, og man enedes om en Fred, der skulde gælde mellem Sverige og Skaane, indtil den fra en af Siderne opsagdes med tolv Ugers Varsel. Engelbrecht drog derefter selv tilbage til Stockholm ¹⁴.

Til Danmark var det svenske Rigsraads Opsigelsesbrev naaet sidst i August, mens talrige Raader endnu var hos Kong Erik i København, og ganske klogt lod Kongen de norske Rigsraader besvare Brevet. Disse ytrede stor Forundring over, at de svenske Raadsherrer havde kunnet skrive saadant til deres rette Herskab, og advarede dem mod den Bane, de var komne ind paa og som vilde føre til store Ulykker for alle tre Riger; imidlertid forstod man vel, at de var »truede og nødte med Overvælde« til at handle, som de havde gjort, og haabede, at de »nu var kvit og fri og komne i Behold« fra dem, som havde trængt dem dertil. Nordmændene forsikrede, at Kongen vilde vise sig naadig og ærlig; hvis der var sket noget urigtigt i Sverige, maatte det jo undskyldes med Kongens mangfoldige Ærender, og heller ikke havde de norske Raader hørt, at nogen af Svenskerne havde krævet Kongen til Rette, skønt »Paamindelse dog burde gaa forud for Hævn«. Denne fredelige Henvendelse faldt imidlertid ganske til Jorden, og det svenske Rigsraad gjorde i sin Svarskrivelse alle Almuens Anker til sine, medens det selv tilføjede nye Klagepunkter, ikke mindst, at Kong Erik havde »bundet Riget til evindelig Trældom« ved at bebreve og besegle det

Rige, som han havde faaet ved Valg, til Hertug Bogislaus eller andre, »som Griffen fører«, og derved betaget Rigerne deres frie Kaar¹⁵.

Om Kong Erik virkelig, som Engelbrecht havde faaet meddelt, nærrede Planer om med Magt at drage ind i Sverige, maa staa hen. Et Tog over Land prøvede han i alt Fald ikke paa, og da han midt i September sejlede ud, havde han næppe stor Styrke med sig. Endda led han undervejs meget af Storm; en stor Galej ved Navn Kraken med 160 Mand om Bord gik under ved Bornholm, og da Kongen kom op i Kalmar Sund, led hans eget Skib, Rosenkransen, Skibbrud, saaledes at Kongen maatte redde sig i Land paa en lille Baad. Medens hans Folk ophidsede Bønderne ved at gæste dem haardt, bredte Kongens Ankomst Skræk blandt Svenskerne, og fra Søderköping skrev Linköpingbispen og to andre Rigsraader hastig til den tyske Ordens Højmester for at anmode ham om Hjælp. Hjælpen fandtes dog nærmere; Engelbrecht Engelbrechtson kom til, og paa hans Bud samlede sig snart store Skarer fra hele Mellem Sverige og lagde sig uden om Stockholm, hvortil Kongen var naaet. Endnu indtil Mortens Dag gjaldt den Stilstand, som Hans Kropelin havde sluttet, og den blev heller ikke brudt; men de væbnede Bondeskarer, der saas udenfor alle Byens Porte, talte tydelig nok, og de kongelige følte sig saa underlegne, at de endog opgav at forsvare Borgen Stæket, der laa som en fremskudt Post ved Søleden ind imod Upsala; paa Stilstandens sidste Dag brændtes denne Borg ned af Hovedsmanden, Nypertz, og han trak sig med sine Folk tilbage til Stockholm¹⁶.

Da Stilstanden udløb, kom det dog ikke til Kamp. Kong

Erik maatte have en foreløbig Udsættelse af den svenske Sag, forat han i Mellemtiden kunde faa Afslutning paa sit Forhold til Holstenerne og Hanseaterne, og paa svensk Side ønskede Rigsraadet vist intet heller end at faa en Overenskomst i Stand. En saadan afsluttedes da allerede d. 15. Novbr. og gik simpelthen ud paa, at alle de omstridte Spørgsmaal skulde afgøres ved en Rettergang, der skulde finde Sted i Stockholm Aaret efter paa Vor Frue Fødselsdag (8. Septbr.); fire Raader fra hvert Rige skulde da her afgøre al Tvedragt efter Sveriges beskrevne Lov. Udeblev Kongen eller nogen befuldmægtiget fra hans Side fra det bestemte Møde, skulde hver »nyde sin beskrevne Ret uden al Modsigelse«. Skönt dette jo lød strengt nok for Kongen, og Henvisningen til, at Dommerne skulde holde sig til den svenske Lov, ikke spaaede ham godt, tegnede Valget af Dommerne dog ret gunstigt for ham. De danske Raader med hans egen Rigskansler Bisp Jens af Roskilde i Spidsen maatte regnes som meget paalidelige, og det samme gjaldt de fire opnævnte Nordmænd, blandt hvilke Bisp Oluf af Bergen stod fremmest, men selv de fire udpegede Svenskere var tagne blandt dem, der stod Kongen nærmest. Kun een af de fire hørte til dem, der havde opsagt Kongen Troskab, nemlig Bisp Sigge af Skara, og ved ham tilføjedes: »om han med Rette maa være i den Ret«; de andre var Bisp Magnus af Aabo, Kristjern Nilsson (Vasa), en Mand, der lige fra Margrethes Tid havde staaet i Gunst hos Kongen og ene blandt de fornemme Svenskere faaet betroet en anselig Forlening, endelig Kongens egen Foged Hans Krøpelin. En Mængde tilstedeværende danske og tyske Adelsmænd gik i Borgen for Forliget, og tilfreds med Re-

sultatet skyndte Erik sig tilbage til Danmark, efterladende en stærk dansk Besætning i Stockholm ¹⁷.

Kongen havde opnaaet den Tidsfrist, der var ham saa nødvendig, og det svenske Aristokrati kunde ogsaa med gode Forventninger imødesee en Afgørelse, som skulde træffes af Mænd af deres egen Stand. Men for det svenske Folk var Forliget en stor Skuffelse; med den Konge, mod hvem man havde rejst sig, var der sluttet en Sone, rundt om paa mange af Rigets Slotte sad endnu hans Fogder, og hvad Fremtiden vilde bringe, var det umuligt at vide. Fremfor alt har Engelbrecht sikkert med Harme set, at der ikke kom mere ud af den store Folkerejsning, men han var da heller ikke til Sinds at bøje sig for Resultatet, og det skyldes sikkert ham, at der kort efter Jul sammentraadte en svensk Rigsdag i Arboga. For første Gang i Sveriges Historie mødte her jævnsides Prælater og Ridderskab ogsaa de lavere Stænder, »Købstadmænd og Riget mene«; den Almue, som Sverige havde at takke for sin Befrielse, fremtraadte nu med Krav paa ogsaa at have Stemme ved Afgørelsen af Rigets Sager *). Og den Stemning, der raadede i Arboga, svarede til Forsamlingens Karakter; Rigsdagen satte sig ganske ud over det sluttede Forlig og valgte Engelbrecht Engelbrechtson til »Rigets Høvedsmand«. Saaledes fik man, omend ikke den indfødte Konge, som Almuen ønskede, saa dog selve Bondeføreren sat i Spidsen for Riget, og idet man tillige

*) I Sverige havde Folket allerede tidligere været repræsenteret ved Kongevalg, og Magnus Smek havde i 1359, da han atter fik Enemagten efter sin Søn Eriks Død, indkaldt en Rigsdag, hvortil skulde møde Bønder fra hvert Lagmandsdømme og udvalgte Mænd fra Købstæderne, men dette Møde synes ikke at være kommet i Stand.

udnævnte Hovedsmænd i hvert af Rigets Landskaber, skabte man paa den Maade jævnsides de kongelige Fogder en virkelig svensk Administration ¹⁸. Det var Bisper og verdslige Stormænd, som sattes paa disse nye Poster, og da det svenske Rigsraad i Marts traadte sammen i Vadstena, gik det ogsaa videre i den Retning, hvori Rigsdagen pegede. Forrest i Raadet sad nu den nye Ærkebisp Oluf, der lige var hjemkommet med Pavens Anerkendelse, og paa hans Opfordring skrev Raaderne til Konciliet i Basel for at forsvare deres Fremfærd mod Kongen; naar man betoned, hvorledes man kæmpede for Friheden paa alle Omraader, ogsaa for Kapitlernes frie Ret til at vælge Bisperne, vidste man vel, at dette vilde finde gunstig Optagelse hos de forsamlede Kirkefædre. Andre Klageskrivelser over Kong Erik medgav man en Sendemand, som skulde rejse til Preussen og Lübeck, og han skulde tillige erklære, at Hanseaterne maatte besøge Sverige ganske fri for Told og anden Tynge ¹⁹.

Allerede forinden var der dog indledet Forhandlinger, som tilsigtede paa ny at give den udbrudte Strid en fredeligere Vending. Den ogsaa blandt Svenskerne saa højt ansete Hans Krøpelin havde straks efter Arbogarigsdagen faaet et Møde i Stand i Sigtuna med Engelbrecht og det svenske Rigsraad (2. Febr.), og hertil havde han medbragt en preussisk Komtur, som Højmesteren paa Kong Eriks Bøn havde udsendt som Mægler. Bægge manede til Fred, og de fik tilsidst Svenskerne til at erklære, at de var villige til at forhandle. Baade Krøpelin og Preusseren rejste selv med denne Besked til Danmark, og det danske Raad skal ivrig have raadet Kongen til at modtage den Haand, der udraktes.

Saaledes enedes man om, at befuldmægtigede Raader fra bægge Sider skulde mødes i Halmstad først i Maj³⁰.

Dette Møde kom i Stand; seks danske Raader med Roskildebispens i Spidsen mødte med Fuldmagt af Kongen, og fra svensk Side kom Upsalærkebispens og fem andre Raader, »havende Fuldmagt af Rigens Raad og Mænd og alle Indbyggere i Sverige«; mange Stormænd overværede Mødet, saaledes Danmarks Ærkebisp, den gamle Peder Lykke, og blandt Svenskerne ogsaa den unge Karl Knutson, der tidlig havde sluttet sig til Opstanden og selv snart skulde komme til at spille en saa stor Rolle. Det blev da et Møde af Aristokratiet; for første Gang skulde Stormænd fra de to Riger søge at mægle, og de skulde gøre det uden Kongen, men ogsaa uden Svenskefolkets kaarne Fører. I de Beslutninger, man tog, tegner sig Grundlinierne til det, som man kan betegne som Aristokratiets Unionsprogram.

Ganske som om intet var foregaaet i Mellemtiden, vendte man i Halmstad tilbage til Stockholmsforliget fra November, og man imødekom kun forsaavidt Folkestemningen, som Tiden for Voldgiftsdommen blev draget noget nærmere; paa St. Olufs Dag (29. Juli) skulde Kongen komme til Stockholm og de tidligere opnævnte Raader domme i alle Sager. Var Dommen først fældet, skulde Kongen ufortøvet have alle Rigets Lande og Slotte overgivet og alle holde ham for Sveriges rette Konge; men han skulde paa sin Side ogsaa lade Sveriges Indbyggere nyde deres Lov, skrevne Ret og Privilegier; dog tilføjedes: »uden han! kan noget ydermere formaa med Rigets Raads Samtykke«. Stillede end herved enkelte Lempelser i Udsigt, saa gjordes dette dog afhængigt af Rigsraadet, og i selve Henvisningen til den

svenske Lov laa, at Raadets lovmæssige Indflydelse nu først og fremmest skulde hævdes; det hed sig ogsaa videre, at paa det kommende Møde skulde Almuens Byrder ordnes »efter Kongens og Rigsraadets Raad«, og Indførelsen af et helt nyt Regeringssystem fik endelig et skarpt Udtryk i, at man fastsatte, at Kongen skulde sætte Drost og Marsk i Sverige og saaledes besætte de store Rigsembeder, der sikrede Raadets Indflydelse paa den daglige Styrelse. Forbindelsen mellem Rigerne vilde man holde fast ved, men de aftalte Vilkaar for Foreningen skulde overholdes; blandt de svenske Raader i Halmstad var ogsaa den gamle Biskop Knud af Linköping, der selv havde været med ved Unionsmødet i Kalmar 1397, og han maa have kunnet forklare sine Medbrødre, at de i det da aftalte vilde finde Bestemmelser, som tilsikrede Sverige en helt anden Behandling, end der hidtil var overgaaet Riget, og man krævede derfor nu, at »Sammenbindelsesbrevet mellem Rigerne« skulde forelægges i Stockholm eller i det mindste en Genpart deraf. Engelbrechts Stilling som Rigshovedsmand undlod man ganske at omtale, men for at vinde ham for de trufne Aftaler fastsattes, at Kongen skulde lade ham beholde Örebro Len for Livstid, medens hans ivrigste Tilhænger, Erik Puke, fik Løfte paa et Herredslen ²¹.

Et nyt Styrelsessystem i Sverige med Tonen paa Rigsraadets Indflydelse, det indbyrdes Forhold mellem Rigerne ordnet efter Aftalerne fra Kalmarmødet, hvori Margrethe havde samtykt, men som hun ganske havde forladt i Praxis, det var det Fremtidsbillede, som Mødet i Halmstad pegede paa.

III. Fredslutning med Holstenerne og Hanseater.

Ved den i Horsens 1432 afsluttede Femaarsstilstand var det fastsat, at Parterne allerede Aaret efter skulde mødes for om mulig at enes venskabelig om en endelig Udsoning af deres indbyrdes Strid. Som aftalt kom man virkelig i 1433 sammen i Svenborg, men Mødet blev ganske frugteløst; Kroniken skyder Skylden derfor paa Kongens Raadgivere, medens den mener, at en Forhandling med Kongen selv vilde have ført til et gunstigt Udslag²². Dermed op- hørte alle Forhandlinger med Holstenerne; med Hanseaterne skulde der derimod Aaret efter holdes et nyt Møde, hvor Voldgiftsmænd skulde dømme Parterne imellem; Mødestedet var denne Gang Vordingborg. I rette Tid kom ogsaa Hanseaterne, medbringende Bisperne af Verden og Ratzeburg som deres Dommere; længe maatte de vente paa de kongelige, men tilsidst indfandt dog Kong Erik sig, ledsaget af talrige Raader fra alle tre Riger med Ærkebisperne af Lund og Trondhjem i Spidsen. Ligeledes kom hans Voldgiftsmænd til Stede, Bisp Magnus af Hildesheim, to pommerske Hertuger og Hertug Henrik af Meklenburg-Stargard; ogsaa Hertug Bernhard af Sachsen overværede Mødet ligesom Kongens unge Søstersøn, Kristoffer af Baiern.

Tre Uger igennem førte man stadig indbyrdes Forhandlinger, men man kom ikke af Stedet. Hansestæderne paa- stod, at de havde lidt megen Skade af Kongen under Horsensstilstanden, og mente, at der først burde fældes Dom over disse Fredsbrud, før Voldgiftsmændene kunde udtale sig om selve Hovedstridspunkterne. Kongens Raader holdt paa,

at man maatte tage Stridspunkterne i den modsatte Orden eller i alt Fald lade Voldgiftsmændene selv afgøre, hvorledes de vilde dømme, og de tog en Erklæring af de kongelige Dommere om, at Kongen havde fuldgjort Dagen efter Stilstandens Bestemmelser. Denne formelle Strid blev ved, og først til syvende og sidst enedes man efter et af den stettinske Hertug fremsat Forslag om at udsætte alt. Under Henvisning til, at Stridspunkterne var altfor mange og vanskelige til at afgøres nu, erklærede Voldgiftsmændene, at det med Parternes Samtykke var vedtaget, at de atter skulde mødes ved Midsommertid Aaret efter paa samme Sted, hvor der saa skulde fældes Dom, om da Parterne ikke ved et forudgaaende Møde, der skulde holdes den 1. Maj, havde opnaaet at enes i Venskab ²³.

Udsigterne for det nye Fredsmøde syntes lidet lovende. Ved Sammenkomsten havde det vist sig, hvor skarpt Kongen og Hanseaterne stod mod hinanden; bægge Parter afskyr hinanden som Gift, skrev de tilstedeværende svenske Bisper. Kongen stod endnu fast paa alle sine gamle Ankepunkter mod Hansestæderne og krævede Erstatning for den Skade, han havde lidt af dem baade før og under det store Forbund fra 1423; han paastod dertil, at heller ikke de havde opfyldt Stilstanden fra Horsens, idet de af hans Undersaatter, der var kommet til Stæderne, havde opkrævet en Cise, skønt det var en ny, for faa Aar siden indført Afgift, som Nordboerne aldrig havde været vante til at give. Med ikke mindre Bitterhed klagede Hanseaterne over, hvor daarlig Stilstanden var blevet overholdt fra Kongens Side; ikke blot havde Fogderne plaget og drillet Købmændene, men Søen havde været usikker, og endnu i Foraaret 1434 havde flere

danske Slotshovedsmænd ligget ude med nogle hundrede Mand. Dertil mødte ogsaa de med de gamle Klager over, hvorledes Kongen havde brudt Købmandens Rettigheder og vel erhvervede Sædvaner, først og fremmest ved at afkræve Skibe, der sejlede gennem Sundet, en Told ved Ørekrog. Kongen paa sin Side underkendte alle disse Klager; hvad Privilegierne angaar, mente han, at Hanseaterne havde forbrudt dem ved deres Brud paa det besvorne Forbund med ham, og selv om Horsensstilstanden havde sikret dem foreløbig at nyde de gamle Privilegier i de nordiske Riger, var det dog kun sket med Forbehold af hans Rettigheder. Deri laa da f. Ex., at han ingenlunde kunde være uberettiget til at kræve Told af dem; han maatte have samme Ret til at paalægge Told i sit eget Rige som andre Konger i deres Lande²⁴.

Medens Underhandlingerne stod paa i Vordingborg, havde et stort Hansemøde været samlet i Lübeck, og man hørte her med megen Misnøje, hvor lidt der var kommet ud af Forhandlingerne. Imidlertid havde man allerede forud gjort Skridt, hvoraf man lovede sig godt Udbytte; man havde nemlig sendt en talrig Sendefærd til den tyske Ordens Højmester og indtrængende formanet ham til at støtte Hanseaterne i deres Kamp for Opretholdelsen af Købmandens gamle Friheder baade i de nordiske Riger, i England og andensteds. Højmesteren havde laant villig Øre til Udsendingenes Klager over, hvor daarlig Privilegierne blev overholdte, og lovet dem, at han vilde udfærdige Skrivelser til Kong Erik ligesom ogsaa andenstedshen med kraftige Henstillinger, som Hanseaterne da kunde lade overbringe ved deres Udsendinge; gjorde disse Henvendelser ikke Virkning, stillede han i Udsigt, at han vilde slutte sig til de Skridt, de yderligere maatte

beslutte sig til. Med denne Skrivelse afrejste da allerede i Eftersommeren to Udsendinge til Kong Erik; man havde dertil valgt en Stettiner og en Danziger, forat Kongen kunde faa Indtryk af, at de optraadte paa hele Forbundets, ikke alene paa de krigsførende Stæders Vegne ²⁵.

Næppe var der dog kommet synderligt ud af denne Henvendelse, hvis ikke den svenske Opstand nu havde vist sine Virkninger ogsaa paa Kong Eriks Forhold til hans sydlige Naboer. De første Rygter om Opstanden var allerede naaede til Danmark, mens Fredsmødet holdtes i Vordingborg; nu kom det svenske Rigsraads Opsigelsesbrev og viste, hvor stor Faren var. Erik maatte have Fred, og der blev aftalt en Sammenkomst mellem ham og hans Modstandere, der skulde finde Sted sidst paa Aaret, naar Kongen kom hjem fra den Rejse til Sverige, han først maatte tiltræde ²⁶.

Kong Eriks Ophold i Sverige førte jo kun til en rent foreløbig Stilstand, og ved Hjemkomsten maatte han være klar over, hvor vigtigt det var at faa Ende paa alle andre Stridigheder, forat han kunde vende hele sin Kraft mod Sverige. Hans Raader mødtes med Stædernes Udsendinge i Haderslev, og her gik det ganske anderledes end sidst; meget hurtigt kom man til fuld Enighed. Forhandlingerne kender vi ikke, men straks efter skrev Lübeck om Resultatet til Danzig med den største Tilfredshed. »Vi har i Haderslev fra bægge Sider rammet Artikler, ved Hjælp af hvilke det, som vi haaber, vil komme til en salig Ende med den Krig, som har været mellem Kongen, Hertugen af Slesvig og Stæderne, og disse Artikler har alle Parter taget i Beraad til den næste 1. Maj, da vi atter skal samles i Haderslev for, om Gud vil, at fuldgøre alt«. Det tilføjedes, at

Købmanden saaledes kunde sejle sikkert gennem Sundet, og Lübeck har da aabenbart været ganske overbevist om, at det foreløbig vedtagne ogsaa vilde blive endeligt ²⁷. Selve de Artikler, hvorom man enedes ved dette Møde, kendes vistnok gennem en samtidig Krønikeskriver, og de var unægtelig vel egnede til at vække stor Glæde hos Hanseaterne. Paa alle Punkter gav Erik efter. Overfor Hansekøbmændene gik Kongen ikke alene ind paa at lade dem nyde alle gamle Privilegier og Friheder, som tidligere Konger havde tilstaaet dem i Rigerne, men dertil udtaltes det, at de ikke skulde betale nogen anden Told eller tolde paa noget andet Sted, end de havde været vant til for over 100 Aar siden, Udtryk, der jo paa det uomtvisteligste vilde hindre en fremtidig Opkrævelse af Sundtolden; desuden bevilgede han dem at nyde Erstatning for, hvad Skade de havde lidt under den herskende Stilstand, altsaa netop det, som han paa det sidste Møde vilde have skudt i Baggrunden. Om Skadeserstatning til Kongen var der derimod ikke Tale, og den eneste Indrømmelse til ham var, at hans Undersaatter i Stæderne heller ikke skulde betale nogen Told, der ikke havde været sædvanlig allerede for hundrede Aar siden. Overfor Holstenerne var Kongens Indrømmelser ikke mindre afgørende; al den Ret, Erik havde erhvervet mod dem ved Kejserens Hof, skulde være død og magtesløs *).

*) Disse Artikler anføres hos den samtidige Herman Korner, men han ser i dem ganske vist de Vilkaar, hvorved man Aaret efter sluttelig bragte Striden til Ende. Dette har dog vist sig ganske falsk, efterat man har faaet selve de originale Fredsbreve frem; men der er al Grund til at tro, at Artiklerne dog een Gang er blevet vedtagne, og de passer fortræffelig til det lidet, der vides om Haderslevmødet sidst i 1434 ²⁸.

Hvad man fra kongelig Side havde været rede til at indrømme ved dette Møde, betegnede det fuldstændigste Tilbagetog, Opgivelsen af al den Ret. Danmark havde vundet overfor Holstenerne, Anerkendelsen af Hansekøbmandens Friheder i det fyldigste Omfang og med alle de Konsekvenser, som kunde ligge deri. Om Erik virkelig i dette Øjeblik har været tilbøjelig til at strække sig saa vidt, maa staa hen; muligt er det jo, at hans Raader er gaaet videre end Kongen ønskede, men det kan ogsaa være, at det friske Indtryk af Oplevelserne i Sverige har gjort et saa nedslaaende Indtryk, at de har ført Erik til at opgive alt, hvad han ellers havde holdt fast ved. Ved nærmere Overvejelse maa man dog være kommet paa andre Tanker, og hvad der skete i Sverige i første Halvdel af Aaret 1435, syntes jo ogsaa at aabne bedre Udsigter. Vist er det, at da Fredsforhandlingerne genoptoges, var Kongens Standpunkt et helt andet. Hvad der er sket paa det til 1. Maj fastsatte Møde, vides ikke; men en Afgørelse naaedes ikke her; man maatte nøjes med at fastsætte en ny Dag til Vordingborg, saaledes som det allerede var aftalt ved det forrige Aars Forhandlinger i samme By. Kort før dette ses det dog, at man i Lübeck nærrede de bedste Forhaabninger om at komme til en salig Ende²⁹.

Da man mødtes i Vordingborg, gik det dog ingenlunde glat. Det skal efter Krønikeberetningen endog være kommet til heftige Sammenstød mellem de kongelige Raader og Tyskerne, og disse skal tilsidst have truet med at ville forlade Mødet; man frygtede da fra dansk Side, at det var Meningen, at Kongens tyske Fjender vilde forbinde sig med Svenskerne, og gav derfor efter³⁰. Maaske hører dette dog

snarere til Mødet i December; i alt Fald blev det sluttelige Resultat meget ugunstigere for Kongens Modstandere end de dengang vedtagne Artikler.

Overfor Holstenerne bekvemmede Kongen sig til at tillade Grev Adolf — den yngre Broder Gerhard var død to Aar før — rolig Besiddelse af Hertugdømmet Slesvig, saa vidt som han nu havde det i sit Værge, for hans Livstid og siden hans Arvinger i to Aar; men naar denne Tid var gaaet, skulde saavel Kongen og Kronen som Adolfs Arvinger være ganske uforsømte i deres Rettigheder og Freden kunne opsiges med et halvt Aars Varsel. Af det ham saaledes overladte Land skulde Adolf gøre Kongen paa Kronens Vegne »billig Tjeneste«, som det hedder, men det ses, at denne Tjeneste dog kun bestod i, at han skulde holde Fred med Kongen og hans Undersaatter, om man da ikke siden blev enig om anden Tjeneste. Man enedes tillige om, at bække Parter skulde udnævne hver to Mænd, der skulde danne en staaende Voldgiftsdomstol til Afgørelse af alle Stridigheder, der maatte opkomme mellem dem; Fredsbrud skulde afgøres paa denne Maade, aldrig ved Fejde³¹. Kongen forbeholdt sig saaledes den Del af Sønderjylland, der endnu ikke var afvundet ham; den angives nærmere i Fredsbrevet: Haderslev og Ærø, dertil Vesterherred paa Før og List paa Sild. Og fremfor alt opgav han ikke en Tøddel af Kronens Ret, men udskød den kun til et senere Tidspunkt. Det var jo noget helt andet, end at al den Ret, Kongen havde vundet ved Kejserens Hof, skulde være magtesløs.

Med Hansestæderne enedes man om, at den med Kongen i 1423 sluttede Traktat skulde ophæves; de derom vekslede Breve skulde forelægges paa et senere Møde i Kø-

benhavn og hver Part da sønderbryde sine Segl og tage sin Udfærdigelse af Traktaten tilbage. Fra bægge Sider opgav man al indbyrdes Strid, alle Krav og gensidige Beskyldninger, og fra nu af skulde Stæderne atter maatte nyde alle de Privilegier, Friheder og gamle lovlige Sædvaner, som var dem tilstaaede af Konger i de tre Riger, og ikke blot de tidligere krigsførende Byer, men ogsaa alle, der med Rette havde Del i disse Privilegier. Omvendt skulde ogsaa Kongens Undersaatter maatte besøge Stæderne efter gammel Sædvane. Til yderligere Opretholdelse af det gode Forhold, der fra nu af skulde herske mellem Rigerne og Hanseaterne, optog man fra det ellers ophævede Forbund af 1423 den Bestemmelse, at der aarlig ved Midsommertid, før Skaanefiskeriet begyndte, skulde holdes et Møde i København, hvor da Fuldmægtige fra Stæderne sammen med Kongens Raader skulde dømme om og afgøre al Skade og Overgreb, der maatte være sket i det foregaaende Aar³².

Maalt med Kongens tidligere Ønsker, saaledes som de endnu fremtræder Sommeren forud, var dette haarde Indrømmelser. Han maatte opgive ethvert Krav paa Erstatning for al den Skade, som han paastod at have lidt af Hanseaterne, give Afkald paa det ham saa kære Forbund af 1423 og finde sig i at stadfæste alle Købmandens Privilegier i den fyldigste Form. At Kongen har været personlig ret utilbøjelig til at strække sig saa vidt, ses deraf, at han af de danske Raader, der var til Stede, krævede en ligefrem Udtalelse om, at det var efter deres Raad, han havde bekvemmet sig til at slutte Freden; det fik han, og Raaderne ndtalte, at de havde sagt Kongen, at han maatte gøre dette med Ære, »og vil vi staa ved dette for alt hans Raad«³³. — Paa den an-

den Side havde Hanseaterne opnaaet meget mindre, end de havde ventet efter de Artikler, man tilsyneladende var blevet enig om et halvt Aar for. Den Erstatning for Skade, de havde lidt efter Stilstanden ved Horsens, der da var stillet dem i Udsigt, var nu bortfaldet; endnu væsentligere var det dog, at de havde maattet opgive at faa fastslaaet Ophævelsen af den ny Told, Kongen havde indført i Øresund. De mente vel, at denne Told var i Strid med deres Privilegier, og deri havde de egentlig overmaade Ret; men det var jo en Kendsgerning, at Kongen ikke saa saaledes paa Sagen: en Stadfæstelse af Privilegierne, uden at det defineredes, hvad der laa i dem, var en Halvhed, en Uklarhed, der gemte megen fremtidig Strid i sig. Endda maatte Stæderne som Tak for Stadfæstelsen af deres Privilegier love Kongen »at gore ham og Kronen venlig Tjeneste og behagelig Vilje«. Det var vel løse Ord, noget helt andet end den bestemte Aftale om Hjælp, som Traktaten af 1423 havde indeholdt; men det synes, at Hanseaterne straks har maattet drage en Følge af dette ubestemte Løfte og stille Erik i Udsigt, at de vilde afbryde deres Handel med Sverige, om dette Riges Indbyggere ikke udsonede sig med Kongen³⁴.

Fredsbrevene udfærdigedes d. 15. og 17. Juli, og Udførelsen af Freden, der jo kun havde afløst en fleraarig Stilstand, voldte ingen Vanskeligheder. I Hansestæderne kunde man vel ikke finde Kongens Udfærdigelse af Forbundet af 1423, men man afgav da i Stedet en Erklæring om Forbundsbrekets fulde Magtesløshed³⁵. Saavel dette Brev som selve den beseglede Fredstraktat oversendtes til Danmark og udveksledes her med Kongens Udfærdigelse, medbeseglet af hans danske Rigsraad samt af Byerne København og

Malmø; den sidste Stads Segl fattedes vel endnu ligesom Ærkebispens af Lunds, men man lovede, at de siden skulde blive efterskikkede³⁶.

Derimod viste det sig straks, at om Fredens Forstaaelse var der ikke Enighed; Kongen blev ganske rolig ved at opkræve Tolden i Helsingør af de forbisejlende Skibe. En preussisk Udsending, som i Marts 1436 drog til et Hanse-møde i Lübeck, fik Ordre til at føre denne Sag paa Bane: da man intet hørte fra ham, skrev Danzig til Lübeck for at faa at vide, hvad der desangaaende var tinget med Kongen, og om man fremtidig skulde give Tolden eller ej. Lübeck svarede straks, men hvad Staden kunde oplyse, var ikke meget tilfredsstillende. Den citerede Fredens Bestemmelse om, at Købmanden skulde nyde alle sine gamle Rettigheder ganske ubrudte, og tilføjede, at da Preusserne havde Lod og Del i disse Rettigheder, »saa maa I vide at rette Eder derefter med den ny Told; vi og vore mener ikke at ville give den, da vi ikke er pligtige dertil efter Indholdet af vore Privilegier«. Det var jo godt nok, men det ses heraf klart, at Stæderne end ikke paa Vordingborgmødet har faaet en mundtlig Fortolkning, som de kunde bygge paa; de maatte nøjes med at støtte sig paa den almindelige Stadfæstelse af Privilegierne, skønt de godt vidste, at Kongen ikke heri saa en Indskrænkning i sin Ret til at paalægge Told. Hvorledes denne Sag siden ordnedes, skal vi se videre frem.

IV. Fortsatte Bevægelser i Sverige indtil Engelbrechts Død.

Det Forlig, der var sluttet i Halmstad paa Mødet i Maj 1435, havde skaffet Kong Erik Frist til at bringe Striden med Holstenerne og Hanseaterne til Ende, og Kongen har næppe forstaaet, hvilke Indskrænkninger i hans hele Magtstilling der gemte sig i Overenskomsten; han takkede ogsaa Højmesteren for, hvad dennes Udsending havde bidraget til Forliget³⁸. I Sverige vakte derimod denne nye Sone den største Misfornøjelse hos Engelbrecht og alle, der stod ham nær, og det gik da nu som tidligere; hvad Rigsraadet havde besluttet, blev omstødt af en Rigsdag eller i det mindste grundig ændret. Paa ny samledes Udsendinge fra alle Stænder, »Rigets fribaarne Mænd, Købstæder og ganske Menighed«, denne Gang i Upsala, og her gik man vel ind paa at overholde, hvad der var dagtinget i Halmstad, men man fortolkede Forliget saaledes, at det fuldt ud tilfredsstillede de svenske Krav. Man erklærede nemlig, at Kongen skulde antvorde alle Slotte og Len i Sverige til indfødte svenske Mænd, som Rigets Raad raader ham til, mens Slotslovene skulde kaldes tilbage fra udenlandske Herrer til Riget i Sverige frit igen. Gjorde han det og holdt alle ved Lov og Ret og de gamle Friheder, skulde man holde ham for en ret Herre og Konge, og alle Rigets Ærender skulde da endes, styres og raades efter Rigsraadets Raad og Lovbogen baade om Almuens Skat og al anden Tynge, Mønten og alt andet. Men vilde Kongen ikke gøre saaledes eller forstaa Dagtingningen anderledes, forbandt man sig indbyrdes til at

værge Rigets Frihed og Lovbog med Liv og Gods og aldrig herefter være Kong Erik lydig, og den, der handlede herimod, vilde de andre anse og behandle som en Forræder³⁹. Man befalede tillige alle Svenskere, der var i Tjeneste hos udenlandske Fogder i Sverige, inden fjorten Dage at opgive denne Tjeneste og forene sig med de andre Rigens Mænd⁴⁰. Den Beslutning, der var taget, meddelte man ogsaa til Højesteren og til Hansestæderne og henviste til, at de store Befæstningsarbejder i Stockholm og Kongens Planer til at møde i Stockholm med stor Magt lod befrygte, at han ikke tænkte paa at udføre Dagtingningen⁴¹.

Stemningen i Sverige ophidsedes end mere, da Erik ikke indfandt sig i Stockholm til den i Halmstad aftalte Tid; Fredsunderhandlingerne i Danmark trak jo ud til over Midten af Juli og var egentlig en tilstrækkelig Undskyldning, men herpaa troede man ikke ret i Sverige. Nogle norske og danske Raader var dog til Stede, og disse afgav sammen med Stockholms Magistrat og talrige danske og tyske Adelsmænd den Forsikring, at Kongen eller nogen med hans Fuldmagt i alt Fald skulde møde til den først aftalte Tid, Vor Frue Fødselsdag (8. Septbr.), og selv om det ikke skulde ske, gik de i Borgen for, at Halmstadsaftalen endda skulde blive overholdt⁴². Under Udsættelsen viste det sig, at den Fortolkning af Traktaten, som Upsalamødet havde villet sætte igennem, nu fandt Tilslutning hos endnu flere af de svenske Raader; da den gentoges i et Brev af 12. August, finder vi her blandt Udstederne saavel Bisperne af Skara og af Aabo som Kristjern Nilsson, altsaa de tre virkelig svenske Medlemmer af det udsete Dommerudvalg⁴³. Det svenske Rigsraad optraadte med Ærkebispen i Spidsen som fuld Re-

geringsmyndighed; det udstedte Adelsbreve i sit eget Navn, og da Arvingerne efter Bengt Niklisson klagede over, at de med Urette havde mistet Byen Søderköping, befalede Raadet Indbyggerne at udgive Byskat og andre Afgifter til dem⁴⁴.

Svenskernes Frygt for, at Erik havde krigerske Hensigter, var næppe helt ubegrundet; det var i alt Fald en ret betydelig Udrustning, hvormed han midt i August forlod Danmark, en Flaade paa 62 Skibe og paa den 1600 Mand, »gode og daarlige«. Ved Falsterborev led han af en Vestenstorm, men han kom dog til Kalmar, hvor han tilbragte tre Dage; d. 22. August passerede Flaaden, som nu kun talte 43 Skibe, forbi Gotland med gunstig Vind, og inden den sidst fastsatte Termin naaede han da til Stockholm⁴⁵. Det svenske Rigsraad laa udenfor Staden i Jomfruhampn, men Fuldmægtige fra det dagtingede med Kongen inde i Byen, og det kom til Forhandlinger, der varede over en Maaned, uden at man kender til Enkelthederne.

Kongen fandt saa mange Funder,
at Freden havde nær gaaet sønder;
ham tykte være haardt uppaa gange,
unde de Svenske deres Frihed fange.
Dog dagtingede de saa længe,
han kunde dem ej højere trænge;
hvad han dem mod Loven bed,
de svarede hannem med Loven imod.

De danske og norske Raader har sikkert raadet til Eftergivenhed, og den samme preussiske Komtur, der allerede ved Aarets Begyndelse havde været i Sverige, virkede atter ivrig for Fred⁴⁶.

Endelig blev der da d. 14. Oktober sluttet et Forlig

mellem Svenskerne og Kongen. I alt væsentligt svarede dette til Aftalerne fra Halmstad, men saaledes som disse var forstaaede og fortolkede i Sverige. Svenskerne anerkendte Erik som deres Konge, men denne lovede at styre Riget efter Sveriges Lov og ogsaa besætte alle Slottene med indfødte svenske Mænd; dog opnaaede Erik, at han paa tre af Landets vigtigste Borge, Stockholm, Kalmar og Nyköping, maatte sætte Danske og Norske, derimod ikke andre Udlændinge. Slotslovene skulde ændres til at lyde paa den Eftermand, som Svenskerne maatte vælge efter hans Død, om Kongen da ikke efterlod ægte Børn, og Kongen lovede at tilnævne en svensk Drost og Marsk. Forbindelsesbrevet mellem Rigerne skulde staa ved sin fulde Magt og hvert Rige snarest have en Udskrift deraf. Alle de øvrige Stridsspørgsmaal skulde henstilles til de tolv udvalgte Raaders Afgørelse. Talrige Forlovere gik i Borgen for, at baade Forliget og den endnu ikke afsagte Dom skulde overholdes⁴⁷. — Selve Voldgiftsdommen faldt fire Dage efter. De fleste Sager henstillede de udvalgte Raader dog til Afgørelse af Kongen i Forening med det svenske Rigsraad, dels straks, dels paa et nyt Møde, der skulde holdes i Midsommeren 1436 i Lødöse. Halland skulde, saaledes som det allerede var fastsat i Halmstad, straks komme til Kongen; om Gotland, hvorpaa baade Danske og Svenske gjorde Krav, skulde Kongen dømme med sit norske Raad. Fogedregnskaberne skulde gøres Kongen, »dog at Eders Naade det Regnskab naadeligen tager og annammer for Guds Skyld«. Naar Ærkebispens og andre havde skrevet noget til udenlandske Herrer eller Stæder, som var Kongens Ære for nær, skulde de nu skrive anderledes efter de nærværende tre Rigers Raads Raad⁴⁸.

Endnu en Maanedstid efter Forliget blev Kong Erik i Stockholm, og i denne Tid gennemførtes i det mindste en Del af, hvad han havde lovet. Først og fremmest fik Sverrige nu sin egen Drost og Marsk. Til det første Embede indstillede Rigsraadet tre Mænd, deriblandt Karl Knutson, men Kongen fandt dem alle for unge og nævnte selv tre andre, af hvilke Raadet bad om at maatte faa Kristjern Nilsson til Drost; Marsken valgte Erik derimod blandt de først indstillede, og det blev Karl Knutson. Til Drosten overgav Kongen et lille Sværd som Tegn paa hans Myndighed, til Marsken en hvid Kæp, men han gav dem i Virkeligheden kun ringe Magt og skal have sagt til den nye Marsk: »Jeg vil lære dig et Raad; vogt dig, at du dine Fodder ej længer udstrækker, end som Skindfællen rækker. Ogsaa Besættelsen af Slotshovedsmandsposterne vakte Misnøje. Kongen skulde tilnævne disse efter Raad af Rigsraadet, men allerede i Dommen havde man forudset, at bægge Parter maaske ikke kunde enes, og saa henstillet til Kongen selv at vælge saadanne Mænd, »som I kan kende mellem Gud og Eder, er Eder og Riget nyttige, dog jo indenlandske Mænd«. Paa de tre Slotte havde han jo frit Valg, men det var sikkert lidet klogt, at han paa Stockholm lod den yndede og trofaste Hans Krøpelin afløse af Erik Nilsson (Gyldenstjerne); paa Kalmar indsattes Jens Grim, paa Nyköping Skaaningen Jon Jønsson. Men ogsaa andre Slotte blev mod Aftalen besat med Danske eller i alt Fald mod Raadets Ønske, Stækeborg saaledes med Iven Flemning, som Rimkrøniken kalder »den argeste Skalk, ham tjente da, en Sørover og Voldgerningsmand, Stækeholm med en Oluf Finne, der før havde tjent i Kongens eget Kammer. Man kan over-

hovedet let forestille sig, hvor vanskelig det er faldet Kong Erik at opfylde Løfter, hvis Rækkevidde han knap ret har fattet; forgæves klagede de svenske Raader til ham og støttedes endda af de tilstedeværende Danske. Kongen holdt paa sine egne Meninger; »jeg vil ikke være eders Jaherre-, skal han have svaret. Heller ikke efterkom han Svenskernes Ønske om at blive i længere Tid i Riget; saa snart de mest paatrængende Sager var afgjorte, gav han sig paa Hjemreisen, under hvilken der igen klages over, at Bønderne blev plagede med Gæsteri⁴⁹.

Engelbrecht Engelbrechtson havde, som det synes, ikke deltaget i Forhandlingerne i Stockholm⁵⁰, hvis Resultat sikkert ingenlunde tilfredsstillede ham, og da Kongen nu saa daarlig udførte, hvad der var blevet aftalt, var det atter hans Mening, der fik Stemningen for sig. En Rigsdag blev paa ny indkaldt til Arboga til tolvte Dag Jul, og herfra skrev man et haardt Brev til Kong Erik. Raaderne foreholdt ham, hvorledes han til Trods for deres Formaninger ikke havde udført Dagtingningen, men i Stedet forladt Sverige; de, der hverken havde faaet Slot eller Fæste, var derfor magtesløse. Raadet erklærede da nu, at hvis Kongen ikke inden Fastelavn (5. Febr.) udførte, hvad der var dagtinget, vilde de ikke mere holde ham for deres Herre. De henvendte sig tillige til det danske Raad, udtalte, at naar de i Stockholm var gaaet paa Forlig med Kongen, var det af Hensyn til Foreningen med Danmark og Norge, og bad det efter dets Løfte som Forlovere at holde Kongen til at opfylde sine Løfter⁵¹.

Den Frist, der var foreskrevet Erik, var saa kort, at

han ganske umulig kunde overholde den — han modtog først Svenskernes Brev fire Dage før Fastelavn —, og endda kom det i Sverige til aaben Strid endnu inden Fasten. Der bredte sig Rygter om, at Kongen, saa snart Isen gik op, vilde komme til Stockholm og medbringe Hertug Bogislaus, til hvem han da vilde overgive Byen. Engelbrecht og Marsken Karl Knutson red i den Anledning til Staden, men dennes tyske Borgemestre lukkede Byens Porte for dem, og da Svenskerne vilde tiltvinge sig Adgang, skødes der paa dem fra Borgen. Byens indfødte Borgere sympathiserede dog med deres Landsmænd, og snart vajede hellig Kong Eriks Banner paa Byens Korntorv midt i Staden, medens den danske Besætning var indskrænket til Borgen og her belejredes fra alle Sider⁵². Saaledes vedblev man at kæmpe i de følgende Uger, og da Fasten imens var kommet og den Kongen givne Termin dermed udløbet, traadte Rigsraadet sammen i Stockholms Sortebrødrekloster for at vælge en Hovedsmand for det kongeløse Rige. Det skete ved hemmelig Afstemning, og Udfaldet blev, at Karl Knutson valgtes med 25 Stemmer, medens der kun faldt tre paa Engelbrecht og to paa hans Stalbroder Erik Puke. Aristokratiets Mistillid til Bondeføreren havde her faaet et tydeligt Udslag, men da det kom til Stykket, turde man dog ikke ret gennemføre dette Forsøg paa at trænge Engelbrecht tilbage i anden Række. Klerkeriet og Ridderskabet holdt vel fast ved Marsken, men Almuen endnu fastere ved Engelbrecht, og tilsidst ordnedes det saaledes, at bægge skulde styre jævnsides hinanden, Marsken blive i Stockholm og Engelbrecht fuldende Rigets Befrielse fra de uskellige Fogder⁵³.

Paa ny kaldte da Engelbrecht de svenske Bønder til Vaaben, og de fulgte villig hans Kald. Med samme Hurtighed som to Aar før drog han frem; langs Sveriges Østkyst gik hans Vej, og den ene Borg efter den anden blev indesluttet, Nyköping, Stækeborg, Stækeholm og endelig selve Hovedslottet Kalmar. Ingen af Slottene overgav sig, men Engelbrecht overlod andre at holde dem belejrede, og inden Udgangen af Marts vendte han sig personlig til Angreb paa de danske Lande. Han indtog den lille Grænseborg Brøms-
hus og drog ind i Bleking, hvor han ikke fandt synderlig Modstand og blev hyldet af Borgerne i Rodneby. Saa bød han Smaalændinger og Vestgøter op og lagde sig for Laholm, hvor Fogden Henning Odarg gjorde god Modstand. Imens nærmede en stor Styrke af Skaaninger sig under Peder Okse, og ved Vadestedet Tranorp stod bægge Skarer lige over for hinanden, adskilte ved den brede Rønne Aa. Engelbrecht fik imidlertid Skaaningerne til at slutte Stilstand, og under denne vandt han Laholm ved at bestikke Fogden. Efterat ogsaa Halmstad havde overgivet sig, drog den svenske Hær mod Nord og indesluttede Varberg, medens Hovedsmanden paa Elfsborg, Matthias von Kalen, sluttede Stilstand⁵⁴. Selv vendte Engelbrecht tilbage til Sverige for at belejre Axevalla, men her blev han syg, og da der tillige kom en Kaldelse til ham fra Rigsraadet i Stockholm, gav han sig paa Vej dertil. Under et Ophold paa Örebro mødtes han med Hr. Bengt Stenson, med hvem han havde en gammel Strid; de enedes om at henstille Sagen til Rigsraadets Dom, og Hr. Bengt sammen med sin Søn lovede ham Fred. Engelbrecht fortsatte da sin Rejse og gik i Land paa en lille Holm i Mælarn, tæt ved Hr. Bengts Borg; her blev han

imidlertid overfaldet af Bengts Søn Magnus, og forgæves søgte den syge Mand at væрге sig med sin Krykke. Magnus slog ham til Jorden med sin Økse, og siden blev han gennemboret af mange Pile. Saaledes udaandede Sveriges Befrier for sine egne Landsmænds Haand (27. April)⁵⁵.

Engelbrechts historiske Optræden strækker sig over knap tre Aar, men i denne korte Tid virkede han mere for sit Folk end nogen anden før eller senere. Aristokratiet havde bøjet sig for det Regimente, hvorved Sverige udbyttedes til Fordel for et andet Rige, og fundet sig til Rette med Kong Eriks udenlandske Fogder. Saa rejste Engelbrecht Bønderne til Kamp for Rigets Frihed, alle fulgte ham, og Fremmedherredømmet faldt i Sverige for aldrig at rejse sig mere; ved denne Stordaad sikrede Bondestanden sig selv en Stilling i Sverige, som den ganske maatte savne i Nordens andre to Riger. Ogsaa Stormændene sluttede sig til Engelbrecht, med hvor stor Ængstelse de end saa paa hans Myn-dighed; de bedste af dem blev grebne af hans Aand, saaledes f. Ex. Biskop Thomas af Strengnæs, der selv fejrede Befrieren i et skønt Mindedigt og ret i hans Aand digtede sin Hymne til Friheden: »Frihed er den bedste Ting, hun er ej god at miste«. Den slumrende Nationalfølelse blussede op, og Frihedskampen forenede det svenske Folk, de før saa splittede Landskaber, de mod hinanden staaende Befolkningslag. Kampen for Fædrelandet blev en hellig Krig, og da man ved denne Tid skred til at give Sveriges Rige det Rigs-segl, som det ikke havde haft under Erik, kom der paa det til at staa Billedet af den Helgenkonge, til hvem Engelbrecht saa ofte havde peget tilbage; en ungdommelig kraftig

Skikkelse i Datidens Ridderdragt bærer Skjoldet med de tre Kroner, og i Omskriften staar: »Sveriges Riges Segl; hellig Erik, de Sveers og Goters Konge«.

V. Hanseatisk Mægling; Kalmarmødet i 1436.

Efter Engelbrechts Død kunde det svenske Rigsraad med mere Tryghed følge sine egne Planer. Kun nødtvunget var Raaderne gaaede med Folkebevægelsen, men de havde hurtig lært, hvad Fordel de selv kunde drage af den. Naar man krævede, at Riget skulde styres efter svensk Lov og med svenske Mænd, betød det praktisk, at Kongen skulde styre Sverige efter Raadets Raad og at svenske Stormænd skulde afløse Udlændingene paa Slottene. Saa langt kunde Rigsraadet og Folkepartiet følges, men her skiltes Vejene. For Engelbrecht stod det saaledes, at Ondets Rod, det var selve den udenlandske Konge, hele Forbindelsen med Danmark; han vilde have en indfødt Konge, valgt af Folket og knyttet til det. Raaderne derimod ønskede at beholde Kong Erik og Unionen. De havde maaske Blik for den Ro og Sikkerhed, som Unionen sikrede Sverige; stærkere virkede dog vistnok personlige Hensyn. De høje Herrer stod sig godt med deres Fæller i det danske Rigsraad, med hvem de saa ofte var trufne sammen til Raadslagninger; de mødtes i fælles Standsinteresser, knyttedes ogsaa sammen ved Slægtskabsforbindelser. Og fremfor alt maatte Raaderne i høj Grad foretrække Kong Erik for den indenlandske Konge,

som Engelbrecht ønskede, og som med Støtte i Almuens kunde blive langt farligere for Raadets Myndighed og hele Aristokratiets Stilling. Hvor meget mere tiltalende var det ikke at have en Konge, der havde sit egentlige Tilhold i Danmark og overlod Raadet at regere i Sverige!

Raadets Maal var da givet nok. Det maatte kæmpe med dobbelt Front, paa den ene Side holde fast ved, at Erik skulde bøje sig for dets Krav, paa den anden Side hindre det svenske Nationalparti i at føre sine Planer helt igennem. Med Engelbrechts Død var dets farligste Modstander forsvundet, og med ham ophørte foreløbig de Rigsdage, paa hvilke han altid havde forstaaet at sætte sin Vilje igennem overfor Rigsraadet. Engelbrechts vigtigste Tilhænger Erik Puke søgte vel at træde i den afdødes Sted, og Folket lyttede ogsaa til ham, naar han advarede mod Raaderne som Forrædere mod Riget, der atter vilde give den udenlandske Konge Magten; men baade i Talent og i Indflydelse stod han langt tilbage for sin Forgænger. Snarere begyndte man i Raadets Kres at frygte Modstand fra den unge Karl Knutson; han var vel mere ivrig end nogen anden for at indskrænke Almuens Magt og holdt bl. a. sin Haand over Engelbrechts Morder, men man begyndte at mærke, at han for sig selv nærrede de mest ærgerrige Forhaabninger.

Foreløbig fik dog Raadets forsonlige Politik Magten. Allerede tidlig paa Aaret var den trofaste Mægler Hans Kröpelin fra Stockholm draget til Danmark, og Kong Erik besluttede at prøve, om han paa en ny Maade kunde faa et Forlig i Stand med sine oprørske Undersaatter. Han sendte derfor Grev Hans af Neugarten og Erik Krumedige til Hansestæderne og bad disse optræde som Mæglere.

Stæderne, der jo gentagne Gange havde modtaget Henvendelser fra Sverige, var villige til at yde deres Medvirkning, og to Udsendinge, en Raadmand fra Lübeck og en Wismarborgemester, kom ved Pinsetid til Vadstena, hvortil Hans Kröpelin havde formaaet det svenske Rigsraad til at sende en Del af sine Medlemmer med Karl Knutson i Spidsen; selv mødte Kröpelin sammen med Morten Jenssøn (Gyrsting) som Fuldmægtige fra Kongen. Her aftaltes da en Stilstand indtil St. Olufs Dag (d. 29. Juli); fjorten Dage før den udløb, skulde der holdes et Fredsmøde i Kalmar, hvor bægge Parter skulde lade alle Stridspunkter paadømme af det danske Raad i Forening med Udsendinge fra de vendiske Stæder. Under Stilstanden skulde alt blive, som det var; hvor Slottene var belejrede, maatte ingen af Parterne opføre nye Skanser, og Svenskerne skulde sørge for, at de indesluttede Besætninger under Stilstanden fik, hvad Proviant de trængte til ⁵⁶. Da Mødet sluttede, rejste Kropelin og Borgemesteren tilbage med Karl Knutson for at faa Stilstanden anerkendt af det svenske Rigsraad og gennemført i Stockholm. Besætningen her havde lidt saa meget, at den med Glæde hilste den Fred, der nu indtraadte, og Rigsraadet tilskrev Stæderne, at de gerne gik ind paa, hvad der var dagtinget ⁵⁷.

Hvor vidt Henvendelsen til Stæderne virkelig er udgaaet fra Erik selv eller ikke snarere paatvunget ham af det danske Rigsraad, maa staa hen; vist er det, at det var ydmygende for Norden at søge Mægling hos dem, med hvem man nys havde ført en forbitret Kamp. Hanseaterne greb derimod med Begærlighed denne Lejlighed til at blande sig ind i de nordiske Rigers Forhold; den politiske Indflydelse i Norden, som de forgæves havde søgt at vinde ved deres Orlog, tilbød

sig jo her af sig selv. Allerede ved deres Fredsunderhandlinger havde de stræbt at udhytte Opstanden i Sverige: nu bestemte de sig til at overtage den dem tiltænkte Rolle som Voldgiftsmænd mellem Kong Erik og hans svenske Under-saatter, og de glemte ikke at drage al mulig Fordel af denne Stilling for deres egne Sager; som de siden ytrede til Kongen, var det meningsløst, at de skulde tinge Kongen ind i Huset og til Fred og selv blive udenfor Huset og Freden. Da deres Sendemænd, en anselig Skare med Henrik Rapesulver i Spidsen, kom til Erik i København, stillede de straks det bestemte Krav, at Kongen skulde love dem den fulde Gennemførelse af Vordingborgfreden, saaledes som de förstod den, og ligeledes opgive at værne det nye Raad i Rostok. Fra denne Stad var der samtidig Udsendinge, der forhandlede ivrig med Kongen; men de andre Hanseater satte deres Vilje igennem. Erik maatte love, at hvis Rostokkerne ikke udførte, hvad han nu vilde befale dem, vilde han forfølge dem efter Indholdet af de pavelige og kejserlige Skrivelser, han havde modtaget, og han maatte fremfor alt forpligte sig til at overholde Stædernes gamle Privilegier og lade dem gælde for alle dem, der havde Ret dertil. Tolden ved Ørekrog skulde ikke mere opkræves af nogen Skipper af Hansen; naar en saadan kom til Ørekrog, skulde han udstikke sit Stadsvaaben agter ude fra Kastellet, fæstet til en Stang eller et Glavind, og dermed sejle frit. Først efter at have modtaget disse Løfter erklærede den hanseatiske Sendefærd sig rede til at følges med Kongen til Kalmar og her overtage Mæglingen ⁵⁸.

Efter tre Ugers Ophold i København sejlede Hanseaterne til Kalmar, hvortil de naaede St. Jakobs Aften (24. Juli).

Kongen var da allerede ankommet og sammen med ham hans danske Raader, blandt hvilke nævnes Bisp Ulrik af Aarhus og Erik Krumedige; ogsaa Kongens pommerske Frænder kom til Stede, først Bogislaus af Pommern og Barnim af Barth, siden ogsaa Barnim af Wolgast med et Følge paa 120 Personer. Det svenske Rigsraad var repræsenteret af Bisperne af Strengnæs og Aabo, dertil af Drostén Kristjern Nilsson og flere andre, medens saavel Karl Knutson som Erik Puke savnedes; Svenskerne laa først udenfor Kalmar, men blev siden lejdede, saaledes at Underhandlingerne kunde begynde allerede St. Jakobs Dag. De førtes mest i et Hus i Kalmar, der kaldtes Kristoffer, og en lang hanseatisk Indberetning⁵⁹ giver os et levende Billede af Mødet og dets Karakter.

Fra bægge Sider anerkendte man, at man vilde modtage Voldgift af de danske Raader og Stædernes Udsendinge; disse sidste modtog dog først dette Hverv, da Kong Erik paa ny havde sagt og svoret, at han vilde overholde, hvad der var lovet Hanseaterne i København. Efterat Svenskerne ydmygt havde knælet for Kongen og bedt ham tage dem til Naade, fremførte de deres Klager, Kongen sit Svar og sine Modklager, og »med saadan Tale gik der megen Tid, uden at der kom nogen Profit eller endeligt ud deraf«. Paa Voldgiftsmændenes Vegne erklærede da Erik Krumedige, at man ikke kom videre paa den Maade; i Stedet vilde nu Voldgiftsmændene ramme et Forslag til en venlig Sone, og kun hvis dette ikke behagede Parterne, vilde man skride til en Voldgiftsdom. Forslaget gik ud paa, at Svenskerne skulde tilbagegive Kongen, hvad de havde erobret i Danmark, atter anerkende ham som Konge samt overgive ham alle Slotte og genopbygge dem, der var

afbrændte. Han skulde til Gengæld lade dem nyde alle deres Rettigheder og Friheder efter Sveriges skrevne Lov og kejse sit Raad efter Lovens Udvisning; hvad angaar det mest omtvistede Punkt, den Artikel i den svenske Lov, der nævnte indenlandske Mænd, vilde Mæglerne ikke afgøre, om herved ene mentes indfødte Mænd eller tillige saadanne, som havde Arv og Ejendom i Sverige, af hvad Land de saa var fødte, men vilde forbeholde hver Part sin Ret paa dette Punkt. Drosten og Marsken skulde Kongen give den dem tilkommende Magt; overfor den Klage, at Kongen førte Sveriges Penge ud af Riget, erklærede Mæglerne, at skulde han være Konge over de tre Riger, maatte han have Ret til at bruge sin Oppebørsel til alle Rigernes Nytte og ligeledes have sin »Dræssel« (Skatkammer), hvor han vilde. Den Anke, at Kongen vilde lade Riget gaa i Arv, »det lader vi staa hen«, men Svenskerne maatte tillade Kongen at lade det gaa i Arv, som han med Rette havde arvet, det være sig Kronens Køb eller Pant, som Dronning Margrethe eller han selv havde købt, pantet eller indløst. Andre Stridspunkter henstilledes til Afgørelse af Kongen i Forening med det Raad, han vilde kejse for Sverige, og Mæglerne bad Kongen indstændig paa saadanne Punkter at følge sit Raad og afskaffe det uredelige Regimente og heller gaa frem med Lempe end volde stor Blodsudgydelse ⁶⁰.

Dette Forslag til Sone viste utvivlsomt en redelig Vilje til at finde en Løsning, der laa midt imellem de stridende Parters Standpunkter, og Unionskongens Rettigheder var heri betonedede paa en Maade, der kunde være nogenlunde tilfredsstillende. Andre Punkter maatte være Erik mindre tiltalende; fremfor alt led Forslaget dog af den

Fejl, at de mest omstridte Spørgsmaal ikke var løste, hverken Arvefølgen eller Indfødsretten. Resultatet var imidlertid, at bægge Parter efter at have overvejet Forslaget erklærede, at det ikke behagede dem. Man maatte da atter tænke paa Rettergangen, og fra bægge Sider modtog Voldgiftsmændene Klager⁶¹. Kongen holdt sig især til det sidste Aars Begivenheder. Efterat Svenskerne i Stockholm havde hyldet ham paa ny og han efter deres Vilje sat dem Drost og Marsk, havde de fra Arboga opsagt ham Huldskab og Troskab, hvis han ikke kom inden Fastelavn, noget, der var faktisk umuligt, og de havde saa endda inden denne Termin besat Stockholm og angrebet Slottet; senere havde de gjort Indfald i Danmark og rundt om i Sverige angrebet hans Borge. Svenskerne gik længer tilbage og forklarede, hvorledes Kongens afvisende Holdning overfor alle Klager over den daarlige Styrelse havde voldet denne Opstand, der tvang dem til at opsiges ham Troskab; de paastod, at Kongen ikke havde udført, hvad der sidst var blevet aftalt i Stockholm, og derfor selv var den, der havde brudt Stilstanden. Svenskernes Indlæg var dog i det hele temmelig svagt, og de erklærede ogsaa, at de, efter hvad der var forefaldet i Vadstena, egentlig ikke havde tænkt sig en Rettergang; derfor var de heller ikke forberedte paa at fremlægge deres Klager, hvoraf de havde mange flere hjemme.

Forhandlingerne tilspidsede sig; det var klart, at man ikke kunde komme uden om det egentlige centrale Spørgsmaal, Indfødsretten. Svenskerne paaviste udførlig, at der med »indenlandsk« kun kunde menes Svenskere og intet andet. De godtgjorde det ved Citater af Loven; de holdt paa, at siden dunkle Ord burde udtydes paa det bedste og nyttigste,

kunde der heller ikke af den Grund være Tvivl om, at det var nyttigere at styre Riget med indenlandske, saa vist som, at da Riget styredes med indfødte Mænd, stod det i sin fulde Magt og Værdighed, men siden udenlandske blev raadende i Sverige, da »er Riget ødet af Folk for Nedtrykkelses Skyld og forarmet ved Rigdomme, som er udforte af Riget, og ikke mindst anførte de Forbindelsesbrevets Ord, om at ingen Ret skulde drages ud af et Rige og ind i det andet, men hvert Rige styres med sin Lov og Ret. Forfædrene havde sammenbundet de tre Riger, forat hvert skulde hjælpe det andet til at nyde Lov og Ret og ej formindske eller krænke den; ellers var det en ujævn og skadelig Forbindelse. Svenskerne mindede om, at de i mange Aar med Liv og Gods havde hjulpet til at værgе danske Mænds Lov og Ret, og bad nu de Danske hjælpe dem til at nyde deres Lov og Ret, ukrænket og uformindsket ⁶².

Voldgiftsmændene gik paa ny til Kongen og bad ham modtage Venskab af Svenskerne, da de alle mærkede, at med Rettergang kom der ingen Endrægtighed eller Fred. »Dertil svarede Kongen, at naar Svenskerne skrev, at han skulde besætte Landet og Slottene med indenlandske og ikke med udenlandske, saa vilde han ikke føre den evige Skam over sig, at han havde indrømmet, at Dansk, Tysker og Nordmand, som Svenskerne holder for udenlandske Folk, skulde fordrives og udvises fra Sveriges Rige; paa den Vis havde han ikke modtaget Riget af Fru Margrethe, salig Ihukommelse, og derfor skulde vi sige Ret derom. Baade Erik Krumedige og Henrik Rapesulver søgte at faa Kongen bort herfra, og den sidste sagde bl. a.: »Hvis Eders Naade ikke følger Eders Raader, men Eders eget Hoved og Godtykke, og

der saa bliver slaaet et eller totusinde ihjel af Eders Folk eller af Svenskerne og I alligevel ikke kan faa Eders Vilje, saa vil Eders Naade komme til at lide evig Skam, men gør I efter Eders Raads Raad og raader de Eder slet, rammer Dadlen dem og ikke Eder. Ogsaa en af de pommerske Herrer talte i samme Retning, og endelig bød Kongen sit Raad at sammenkalde alle de tilstedeværende danske Adelsmænd og høre, om de gav deres Samtykke til den Eftergivenhed, man ønskede af ham.

Saaledes mødte da baade Mandskabet, Svenskerne og Stædernes Sendebud, men for det menige Mandskab æskedes frem, forefaldt der en yderst karakteristisk Scene. Svenskerne bragte det danske Rigsraad og Hanseaterne en inderlig Tak for, at de med Arbejde og Flid havde bragt det saa vidt, og de henvendte sig da særlig til de danske Raader, mindede dem om, at de havde forbundet, forseglet og lovet hinanden at blive sammen som Brødre og enhver at hjælpe den anden til at blive ved sine Rettigheder, Privilegier og gode gamle Sædvaner, og de haabede, at det skulde blive fast til evige Tider. Straks tog Henrik Rapesulver Ordet: »Kære Herrer og Venner, naar I siger, at I vil blive sammen som Brødre, hvad vi har hjulpet Eder til og ogsaa gerne gør i Fremtiden, saa vær ogsaa betænkt paa, hvad I har lovet og tilsagt os og lad os være Søstre med, saaledes at vore Privilegier og gode gamle Sædvaner bliver holdt os. Dertil svarede Hr. Erik Krumedige, at det var altsammen sandt, og hvad der var tilsagt Stæderne, det skulde blive holdt fuldt og helt.

Derefter kaldtes det menige Mandskab ind, og for det forebragtes Kongens Mening. Svenskerne betonedes, at de

evig vilde blive sammen under een Konge, »dog ethvert Rige at blive ved sin Ret, saaledes som vore Forældre havde gjort i alle tre Riger«, og bad Danskerne undervise Kongen om at gøre saa; de fremhævede, at de intet havde imod, at den fribaarne Mand, der havde Arv eller Pant i Sverige, han være dansk eller hvorfra det skulde være, beholdt sit Gods, og de vilde værne og elske saadanne, men om Kronens Slotte og Tilliggende maatte det gaa, som Sveriges skrevne Ret udviste. De Danske blev derefter ladt ene, og Rigsraaderne opfordrede nu Mandskabet til at udtale sig om, hvad det havde hørt. Den menige Adel vilde ikke ytre sig, før Kongens Raader havde sagt deres Mening, men tilføjede dog straks, at de ikke vilde have noget i Sverige, som var mod Svenskernes Ret. Raadet udtalte da, at de vel vidste, at deres Forfædre havde bundet og svoret de tre Riger at blive sammen under een Konge, dog ethvert Rige at blive ved sin Ret, og det var vel saa, at havde Forfædrene vidst noget bedre paa den Tid, saa havde de vel skikket dette anderledes; derfor vidste de heller ikke bedre, end at Kongen regerede hvert Rige efter dets Ret og drog ikke nogen Ret fra det ene Rige ind i det andet. De maatte derfor tilraade Kongen at modtage Svenskernes Venskab. Hertil sluttede Mandskabet sig, og Raadet forebragte da Kongen dette. De tilføjede tillige alvorlige Formaninger ogsaa om hans Styrelse i de andre Riger: »Maatte Eders Naade tænke paa i Danmark at skikke og regere, saaledes som vi og andre af Rigets Indbyggere har raadet Eder til, og ikke lade Riget staa i saadan Fare og Fordærv, som det endnu staar; det er vort Raad og Bøn til Eder. Og som I vel mindes, hvad der blev talt om i København, bør I vel svare dertil. Og forglemmer

saa ikke Norge, at I skikker der Embedsmænd og Fogder, som sig bør, saaledes at det kan komme i bedre Regering, end vi fornemmer, at det nu staar; siden ingen er kommet her fra Norge, giver vi Eder det til Kende, forat det ikke skal være vor Skyld, om deri bliver noget forsømt. Og raader vi Eder, at det bliver holdt, som Eders Naade har tinget med Stæderne og I tilsagt dem og vi paa Eders Vegne, og at I sørger for, at Eders Fogder og Embedsmænd ikke handler derimod«.

Saaledes stod alle Kongen imod, og han havde intet andet at gøre end give efter. Den højtidelige Udsoning mellem Kongen og Svenskerne foregik d. 23. August. »Efter Maaltid lod Kongen alle Herrer og gode Mænd og al Almuen byde sammen til Bursprog og lod alle Klokker ringe som til Storm. Saaledes samlede alle sig paa Torvet. Da kom Kongen med de pommerske Herrer, og Voldgiftsmændene og alt Mandskabet, som var der, stod i en Kres og uden om dem alt Folket. Der kom Svenskerne og gjorde ydmygeligt Knæfald, bedende Hr. Kongen at tage dem til Naade og for Guds Skyld tilgive dem al Uvilje, som han maatte have til dem. Da vilde han drage dem op med sine Hænder, men de vilde nødig staa op; da lagde Kongen sig selv paa Knæ og drog dem paa den Vis op. Ved dette Syn traadte Taaernerne i Øjnene paa mange. Da bad ogsaa de pommerske Herrer, Rigsraadet og Voldgiftsmændene for Svenskerne. Da bad ogsaa Hr. Kongen Svenskerne, at de vilde tilgive ham, om han havde gjort dem nogen Uret. Saaledes tog Hr. Kongen sit Raad og Svenskerne og gik med dem op paa Raadhuset for at gøre dette Venskab fuldkomment«.

Det endelige Forlig fulgte nogle Dage efter. Kongen

skulde anerkendes i Sverige, men styre Riget efter Sveriges Lov; Slotte og Lande skulde gives indenlandske Mænd efter Rigsraadets Raad, som Loven udviser, og alle Slotslove, der lød paa andre end Erik, genkaldes; det var Hovedsagen. Ikke mindre væsentligt var det dog, at Voldgiftsmændene ikke blot krævede, at bægge Parter skulde følge den afsagte Kendelse, men selv lovede at stille sig imod den, der brød, hvad der her var aftalt. Hvad der udtaltes herom, var tilstrækkelig tydeligt: »Og synderlig siger vi forskrevne Riges Raad af Danmark, at vorder det saa, at nogen ikke vil holde det, som forskrevet staar, hvad Gud forbyde, men bryder derimod, som vi haaber, de ikke vil gøre, da vil vi derpaa trolig mane og vil dertil inddrage med os Herrer og Venner, som vi kan formaa dertil, mod den Del, som vorder overtrædende, og mane derpaa, som det vedbør, og hjælpe den Del til Rette, som Uretten er sket, imod den Del, som Uretten har gjort eller gør, og bevise os derudi, som os af Ære og Rets Vegne bør at gøre«. Og i lignende Udtryk lovede Stæderne, at om Kongen overtraadte det aftalte og Svenskerne krævede det af dem, vilde de mane Kongen om at gøre det Løfte fuldt, som de havde modtaget af ham, og lige saa omvendt Kongen mod Svenskerne. Og tilsidst rettede Voldgiftsmændene en alvorlig Formaning til bægge Parter: »Og raader vi Eder paa baade Sider, først vor naadige Herre Kong Erik og saa Rigets Raad, som han nu vorder vælgende, at I de Artikler holder i alle Maader «⁶³.

Forliget havde afgjort de store Stridspunkter mellem Kong Erik og hans svenske Undersaatter; mange mindre Spørgsmaal stod dog endnu tilbage at løse, hvad Sveriges

Styrelse angaar, og det syntes meget paatrængende at søge yderligere Klarhed over, hvorledes Rigerne indbyrdes Forhold skulde ordnes og Forbindelsen sikres udover Kong Eriks Tid. En Afgørelse herom kunde ikke træffes da, allerede fordi Norge ikke var repræsenteret i Kalmar; men man talte om, at der snart burde afholdes et Fællesmøde paa et for alle Rigerne heldigere beliggende Sted. Med denne Plan hænger det vel sammen, at der nu eller kort efter fremkom et Forslag til en helt ny Unionsakt, som frembyder stor Interesse ⁶⁴.

Der er Grund til at antage, at dette Forslag er udarbejdet af Hans Krøpelin, denne Mand, der atter og atter søgte at mægle mellem Kong Erik og Svenskerne og mere end nogen anden maatte sætte Pris paa at faa en fælles Grundlov for de nordiske Riger, som kunde ordne deres indbyrdes Forhold paa tilfredsstillende Vis. Sikkert er i alt Fald Forslaget udgaaet fra en Mand, der havde en varm Følelse for de tre Rigers Forening, og det indledes med en kraftig Lovprisning af Dronning Margrethe, som »kom disse Riger sammen« med Hjælp af den alvældige Gud. Ved sin »ydmyge Bøn og gode Gerninger mod Almuen og Rigerne« havde hun fuldbragt, at Kong Erik blev indhentet, valgt til Konge i hvert enkelt Rige og siden i Kalmar kronet til fuldmægtig Konge over alle tre, og ved den Lejlighed havde hun og de bedste Mænd i Rigerne affattet »et Forram og Begrif«, hvorefter de kejste det for det bedste, hun med dem og de med hende, at disse Riger altid skal blive sammen til evig Tid, een Konge at have over alle tre Riger. De tre Rigers Raader — saaledes taler Forfatteren videre i sit Forslag — kan nu ej bedre kende end følge det samme Sind,

og »for den menige Bestand og Nytte, som maa komme alle tre Riger til Gode, forpligter vi os alle sammen til at blive til evig Tid under een Konge«.

Forslaget søger derfor at sikre, at Kongevalget altid bliver fælles. Naar Kongen dør, skal Valgmænd fra hvert Rige straks træde sammen i Halmstad, Ærkebisen med et Par Prælater, Drosten og Marsken, Lagmændene, fra Danmark Landsdommerne, ledsagede hver af et Par Mænd af Ridderstanden, dertil Fuldmægtige fra udvalgte Købstæder og fra Bønderne i hvert Riges Hovedlande, i alt 40 Valgmænd fra hvert Rige; »thi skulde man ikke før Konge have, førend man fik forsamlet hver Mand i alle tre Riger, da finge man sent Konge«. Denne Valgforsamling, som har en ret demokratisk Karakter, siden Borgere og Bønder udgør omtrent Halvdelen af Valgmændene, skulde saa ikke gaa fra hinanden, før den havde valgt en Konge i Enighed. Efterlod Kongen Sønner, skulde man tage en af dem, uden dog at være bundet til den ældste; var der ingen Søn, skulde man først lade en Lodtrækning, udført af et Syvaarsbarn, afgøre, i hvilket Rige Kongen skulde søges. Kunde man ikke enes, skulde de 120 overlade Afgørelsen til tolv Mænd, Halvdelen gejstlige og Halvdelen verdslige, og disse skulde lukkes inde i et Hus, som de ikke maatte forlade, før Valget var sket.

Saaledes stræber Forslagsstilleren at sikre Rigernes stedsevarende Forening, men indenfor Unionen vil han først og sidst have den fuldkomneste Ligestilling mellem alle tre Riger. Han lader sig da ikke nøje med at gentage det gamle Unionsbrevs Bestemmelse om, at Kongen ikke maa drage Lov og Ret fra det ene Rige ind i det andet, men Tanken

gennemføres i alle Enkeltheder. Forslaget giver nøje Bestemmelser om, hvorledes Kongen i hvert Rige skal have høje Rigsembedsmænd, valgte blandt Rigets egne Mænd og efter Rigsraadets Raad, og give disse Embedsmænd al den Magt, de bør have; Drosten skal kunne træde i Kongens Sted alle Vegne, hvor denne selv ikke er til Stede; Marsken skal under Orlog staa i Spidsen for sit Riges Krigsmagt; desuden skal Kongen i hvert Rige have en Hofmester, en Overste-Kansler med Rigsseglet og en Gaardskansler til Retterthingssager. Selv skal Kongen skiftevis opholde sig i hvert af sine Riger; »da disse Riger er tre og Aaret er regnet til 12 Maaneder, da stille Kongen sig saa, at han er fire Maaneder i hvert Rige, mindre eller mere efter Lejligheden, som paa Færde er«. I hvilket Rige han er, skal han ledsages af to Raader fra hvert af de andre Riger for at kunne høre dem om Sager, der vedkommer deres Riger eller alle Rigerne i Fællig. Orlog maa han kun begynde med Samtykke af alle tre Riger; under Krigen skal det ene Rige komme det andet til Hjælp, »aldeles som de var eet Rige«, men Hjælpens Størrelse skal Rigsraaderne fastsætte. Saaledes staar indenfor Unionen hvert Rige med en høj Grad af Selvstændighed, og det indskærpes Kongen at behandle dem ligelig; bortset fra de førnævnte Rigsembedsmænd maa Kongen vel tage andre Embedsmænd i sin Gaard frit, men »det er raadeligt, at han tager dem fra alle tre Riger, forat det ene Rige ej skal sige, at det elskes mer end det andet«.

Det er da fremfor alt Ligestillingen mellem de tre Riger, som Forslaget betoner, og det sikrer den ved at lægge Eftertrykket paa Rigernes Selvstændighed indenfor Unionen; dets praktiske Formaal er ved Siden af Foreningen at fastslaa, at,

som det selv udtrykker det, »hvert Rige bliver ved sin Lov og Ret, Privilegier og Friheder og god gammel Sædvane og ved deres Navn«. Forslaget kan derved bygge paa de gamle Kalmaraftaler fra 1397, men idet det yderligere udvikler de Garantier for Rigersnes Selvtændighed, som var indsatte heri, kommer Forslaget i Virkeligheden til at tegne Grundlinierne for en Union, der er ganske modsat den, Margrethe havde gennemført, og den indeholder i sine Bestemmelser den skarpeste Kritik af den Styrelsesmaade, som hun havde fulgt og Erik fortsat. Kong Erik kunde aldrig styre efter det Mønster, der her var tegnet, og i sig selv indeholdt ogsaa Forslaget saa modsigende Tanker, at det vel aldrig kunde være ført igennem. Den fælles Konge skulde vælges paa en Valgmandsforsamling, der i hele sin Sammensætning minder om de Rigsdage, Engelbrecht Engelbrechtson havde kaldt til Live i Sverige, men hvorledes havde ikke Stemningen netop paa disse været enhver Union imod! Og hvad den nøje Fastslaaen af Rigersnes Ligestilling angaar, saa passede det vel godt til det svenske Rigsraads Tanker, og havde, som vi skal se, ogsaa Nordmændene for sig; i Danmark, som hidtil havde haft den overvejende Fordel af Unionen, saaledes som den var, ønskede man sikkert ikke saa nøje Afgrænsninger. Vi skal se, hvorledes det danske Rigsraad i de følgende Aar omhyggelig vidste at hindre, at det kom til et nordisk Rigsmøde og Forhandlinger om de fælles Unionsvilkaar; det samme spores allerede paa Kalmarmødet, hvor en paatænkt Bestemmelse om et kommende Fællesmøde ikke blev optaget i den endelige Udfærdigelse af Aftalen.

Hans Krøpelins Unionsforslag naaede da heller aldrig til at blive forelagt paa noget Møde af de tre Rigers Raad;

det blev ikke Grundlaget for en ny Epoke i Kalmarunionens Historie, snarere et Kors paa Foreningens Grav. Og saaledes kan man ogsaa sige om selve Unionsmødet i 1436. Tilsyneladende bragte dette en fuldkommen Udsoning mellem Kong Erik og hans svenske Undersaatter; i Virkeligheden betegner det Bruddet mellem Kongen og Aristokratiet ikke blot i Sverige, men ogsaa i Danmark.

SYVENDE BOG.

ERIKS AFSÆTTELSE.

I. Erik og det danske Rigsraad.

Kalmarmødet i Sommeren 1436 er det afgørende Vendepunkt i Erik af Pommerns Historie. De Krav til ham, der var rejste i Sverige, var her ført frem til Sejr, og de havde sejret, fordi Kong Erik blev svigtet af selve de Danske. Klart var det traadt frem, at den Maade, hvorpaa Kongen hidtil havde hersket, nu var umulig i Sverige; den var i Strid med Rigets Love og Ret, og Danskerne havde maattet give Svenskerne Medhold, ikke mindst fordi disse kunde henvise til de Vilkaar, som alle tre Rigers Mænd havde vedtaget i den samme By en Menneskealder før. Det var jo ogsaa Sandhed; Dronning Margrethe havde paa det store Unionsmøde i 1397 nok sat igennem, at hendes Fostersøn blev kronet paa een Gang til Konge over alle tre Riger, men da man skulde til at fastslaa de nærmere Vilkaar for Rigerne Forbindelse, havde hun ikke kunnet formaa Rigerne Stormænd til at gaa ind paa den nære Forening, som hun ønskede; de havde tværtimod begrænset Fællesskabet til det

nødvendigste og stærkt betonet, at hvert Rige ellers skulde blive ved sin egen gamle Ret. Margrethe havde dækket over Uenigheden, havde endogsaa tilsyneladende billiget de Kaar, som Stormændene havde fremsat, og hun havde nøjedes med at hindre, at Unionsbrevet blev udstedt i den højtidelige Form, som var aftalt, og havde siden i Praxis gennemført en helt anden Foreningsmaade, styret de tre Riger som et eneste Statslegeme. Mod den Konge, der paastod at have styret Rigerne, som han modtog dem af Dronning Margrethe, pegede nu baade Svenskere og Danske paa, hvad der stod skrevet som vedtaget af Dronningen selv. Kong Erik maatte fortvivle, da han saa de danske Raader række Broderhaand til Svenskerne, mens hans gamle Fjender Hanseaterne blev »Søstre med«. Men at man mod ham, der altid havde været den strenge Kæmper for Loven og Retten, kunde føre selve Loven frem, ja at hans store Fostermoder ligesom stod op af Graven for at sige ham, at alt, hvad han hidtil havde styret efter, var urigtigt, det maatte røve Erik al Selvtillid. Fra dette Øjeblik af er han som en Skipper, der har mistet Landkending og uden Kompas kastes vildt hid og did af skiftende Strømme og Vinde.

Kong Erik var en slagen Mand. Under Tryk fra alle Sider havde han givet Løfter, som ganske stred mod hans Opfattelse af Unionskongens Stilling, og det var Meningen, at han for at opfylde dem skulde mødes med det hele svenske Rigsraad i Søderköping i Slutningen af September. De i Kalmar tilstedeværende ønskede, at han skulde blive i Riget i den korte Mellemtid inden dette Møde, men Erik drog til Gotland, og da han herfra atter vilde sætte over til Fastlandet, blev han drevet tilbage af Storm, saaledes som

han jo næsten altid havde Uheld, naar han færdedes til Søs. Kongen gentog ikke Forsøget og blev rolig, hvor han var, medens man i Sverige længe var uklar over, om han overhovedet levede eller maaske var gaaet under i Stormen¹.

Fra nu af forlod Kong Erik tretten Aar igennem kun Gotland et Par enkelte Gange og kun for kort Tid. Han boede paa det faste Visborg Slot, som han selv havde ladet bygge i Begyndelsen af sin Regering; mægtig hævede Borgen sig op over den rige Handelsstad, bygget højt oppe paa Klippen og ganske uindtagelig. Her følte Erik sig sikker, og i Slotshevedsmanden, Trud Hase, der havde siddet her som Foged lige siden Margrethes Tid, havde han en Tilhænger, paa hvis Troskab han fuldt ud kunde lide. I 1435 skænkede han Hr. Trud og dennes Hustru Magde en sølverne Ske, prydet med det kongelige Navnetræk og med Gotlands Lam med Korsfanen; uden om dette saa man en Række Skibe og den Indskrift: *In Gothlandia et mari spes mea*, »mit Haab er til Gotland og til Havet«. Det blev som Eriks eget Valgsprog i Resten af hans Liv².

Det danske Rigsraad havde i Kalmar, efter først at have søgt at finde en Mellemvej, der dog nogenlunde kunde forene Unionskongens Interesser med Svenskernes Krav, sluttelig ganske kastet sig over paa Svenskernes Side og derved tvunget Kongen til at give efter paa alle Punkter. Ved den Lejlighed havde Raaderne ogsaa peget paa, at Kongens Styrelse i Nordens andre to Riger led af store Mangler; de havde talt paa de fraværende Nordmænds Vegne, og de havde mindet Kongen om, at de allerede i København havde opfordret ham til at ændre hans Styrelsessæt i selve Danmark.

Hvad Norge angaar, var Klagerne sikkert fuldt berettigede. Mere endog end Sverige havde dette Rige lidt under det, at Rigets Konge levede fjernt fra Landet og savnede Forstaaelse af, hvad Riget trængte til; mens Norge ligesom Sverige havde bragt store Ofre for Erik og hans Politik, var Rigets indre Styrelse blevet meget vanskøttet. Allerede før Kalmarmødet havde den ulmende Misfornøjelse givet sig et kraftigt Udtryk, og i Norge var der begyndt en Bevægelse, som var nær i Slægt med Opstanden i Sverige og ogsaa paavirket af denne.

Folkebevægelsen begyndte kort efter Nytaar 1436. Bønderne i Oslo Bispedømme rejste sig mod den danskfødte Bisp Jens og hans udenlandske Fogder; mens Bispen var i Danmark, trængte de bevæbnede Bønder frem til hans Bispegaard og besatte den. Deres Planer gik dog videre; de vilde befri Norge, som Engelbrecht havde befriet Sverige, og i Adelsmanden Amund Sigurdson af Slægten Bolt fandt de en Fører, som satte sig i Forbindelse med Opstandspartiet i Sverige, hvor Engelbrecht naturligvis med Glæde hilste denne nye Forbundsfælle i Kampen mod Kongen. Bevægelsen bredte sig over hele Østlandet; alle vegne sluttede Almuen sig med Glæde til Tanken om at blive af med de fremmede Fogder. Nogen større Organisation fik man dog ikke sat i Scene, og endelig mandede Hovedsmanden paa Akershus, Hr. Svarte Jøns, sig op til at gøre Ende paa Urolighederne; han angreb Bønderne paa Bispegaarden, og efter en kort Kamp tog han den fra dem (16. April). Men Oprørerne blev behandlet med største Mildhed, thi de norske Rigsraader delte egentlig ganske deres Meninger, og de skrev til Kong Erik for at bede ham opfylde Ønskerne. Kongen

svarede med at indbyde Raaderne til at komme til Kalmar, og han opfordrede dem tillige til at standse Urolighederne ved at henvise til, at Raadet siden skulde træde sammen og forhandle om Sagerne. Men de norske Rigsraader foretrak en helt anden Fremgangsmaade; i Stedet for at rejse til Kalmar mødtes de med Almuen og dens Fører og aftalte med dem en Stilstand, der skulde vare, til det store Møde traadte sammen, som Kongen havde ønsket; men vel at mærke, allerede inden Olufs Dag skulde alle de udenlandske Fogder have forladt Norge. Overfor Kongen gjorde Raadet sig til Talsmand for alt, hvad Almuen ønskede, og det tilføjede endda Ting, som maaske mere interesserede det end Bønderne; Kongen maatte ikke indsætte udenlandske Embedsmænd i Stedet for de nu udviste; han burde lette Almuens Skatter og forbedre Mønten, tilsætte en norsk Drost og lade Rigets Indsegl komme tilbage til Riget. Bondehøvdingen Amund Sigurdson anbefalede Raadet til at faa Færoerne i Len.

Naar det danske Rigsraad i Kalmar ogsaa havde peget paa Mangler ved Kong Eriks Styrelse i Danmark selv, er det vanskeligere at sige, hvad det egentlig har tænkt paa. Her var jo Forholdene helt anderledes end i de andre to Riger, og det meste af, hvad der med Grund klagedes over i Sverige og Norge, kunde jo umulig komme frem i Danmark. Klagede man i de andre Riger over, at Kongen var fjern, var det jo netop, fordi han som Regel opholdt sig i Danmark; var man i Sverige og Norge utilfreds med hans Fogder, var det jo først og sidst, fordi disse var Udlændinge, Tyskere, men endnu mere Danske. Var man i de andre Riger træt af at bringe Ofre for Eriks Politik, saa var det jo, fordi denne ene bevægede sig om et dansk Spørgsmaal,

om Sønderjyllands Tilknytning til Riget. Lad være, at Kongens lange Kamp ogsaa for Danmark har medført tunge Byrder; Kampens Maal var dog saa stort, at det nok kunde lønne sig at bringe Ofre derfor, og vi har jo set, hvorledes Kong Eriks Stilling i den sønderjydske Strid omfattedes af alle Danske med den største Varme.

For at faa at vide, hvad da Rigsraadet havde at bebrejde Erik for Danmarks Vedkommende, ligger det nær at gribe til de Klageskrifter, det udsendte mod ham nogle Aar senere, da Bruddet mellem det og Kongen var blevet aabenbart og det havde opsagt Erik sin Troskab. Det nøjedes da ikke med at angribe Kongen for hans Optræden i de allersidste Aar umiddelbart før Afsættelsen; for at motivere, at det havde sat sig op imod ham, søgte Raadet at godtgøre, at hans hele Styrelse havde været højst uheldig. Hvad det imidlertid her mødte frem med, er dog rigtignok for Størstedelen løse Talemaader, Anker af stor Bredde, men saa almindelige og svævende, at man paa Forhaand kommer til at tvivle om deres Sandhed; ofte genklinger kun de Klager, Svenskerne med god Grund fremførte for deres Rige, som naar det danske Raad paastaar, at Kongen imod sit Rigsraads Vilje og Vidende havde sat mange uredelige Fogder; den Bondeopstand, som rejste sig i Danmark, saa snart Magten gik over fra Kongen til Raadet, skal ikke bestyrke en saadan Paastand. Det lyder slemt nok, naar Kongen beskyldes for at have fanget mangan Riddersmand, Borger og from Købmand og lagt dem i Taarnet, men med Rigtigheden deraf staar det vel ikke bedre, end naar han skyldes for at have fængslet og ladet kaste i Taarnet Ærkebisper, Bisper og Prælater, Priorer og Munke, Præster og mange

gejstlige Folk uforskyldt og urettelig, skønt han ikke burde have sat sig til Dommer over dem; thi det bygger vel, hvad Prælaterne angaar, ene paa hans Fængsling af Ærkebisp Johannes Gerekesøn, en Mand, overfor hvem vi snarere undres over Kongens altfor store Vedhængen. Naar de danske Raader klager over, at Kongen ikke har overholdt den gamle Sædvane, hvorefter der hvert Aar skulde holdes Danehof i Nyborg, og saaledes hindret mange i at opnaa deres lovlige Ret, er det jo vitterligt, at Haandfæstningernes Danehofsløfter altid var gaaet hurtig i Glemme, for ikke at nævne, at Erik selv aldrig havde givet noget Løfte i denne Retning. Man kan blandt alle Klagerne over Eriks indre Styrelse næppe nævne andre som begrundede end den, at han havde ødelagt Mønten i Danmark, især ved at slaa den slemme Kobbermønt.

Grundene til Raadets Misstemning mod Kongen laa da vel ogsaa paa helt andre Kanter. Klart var det jo nu traadt frem, at Eriks hele Udenrigspolitik var slaaet fejl; han havde ikke kunnet gennemføre sin Stræben efter atter at knytte Sønderjylland til Danmark, og naar han i sine senere Aar næsten havde vendt sig skarpere mod Hanseaterne end mod sine gamle Fjender i Holsten, havde til Slut den svenske Opstand tvunget ham til at give efter. Saa længe Kampen staar, spores der ingen synderlig Meningsforskel mellem Kongen og hans danske Raader; det skimtes derimod, at en saadan er traadt frem, da man nødtes til at standse Kampen og gaa paa Forlig. Kongen maatte opgive sine store Planer, men han gjorde det nødig og veg kun tilbage Skridt for Skridt; hvor han kunde det, søgte han at slippe bort fra de aftvungne Indrømmelser, og han holdt paa ethvert Punkt, hvor det var muligt, fast ved sin og Kronens

Ret. Raadet har aabenbart ment, at man helt anderledes, fuldt ud og klart, maatte opgive den tidligere Stræben, og at man burde gøre alt for at komme til fuld Udsoning med baade Hanseaterne og Holstenerne.

Mere end noget andet betød det dog, at det danske Raad nu ligesom Nordmændene havde lært af Svenskerne at kræve Magt og Indflydelse for sig selv. Med god Grund lagde man Hovedansvaret for den fejlslagne Politik over paa Erik personlig, som i sig havde samlet hele Regeringsmyndigheden. Nederlagene vakte Kritiken overfor den kraftige Kongemagt, som nu tre Slægtled igennem stadig var vokset; man maatte naturlig nok føres til det Ønske at vende tilbage til en tidligere Tids Styrelsessæt. Det svenske Aristokrati havde gennemført sine Krav om, at Kongen i alle Sager skulde regere efter Raadets Raad, og havde tvunget Erik til atter at besætte de store Rigsembeder; at man ikke kunde nægte de andre Riger, hvad der var indrømmet det ene, havde allerede vist sig i Norge, og Hans Krøpelins Unionsforslag gaar jo ogsaa ud fra, at Kongen i hvert Rige skal have en Række høje Rigsembedsmænd. Raadet i Danmark har sikkert opstillet Krav i denne Retning, men Kong Erik har naturligvis været lige saa uvillig til at bøje sig for det som for Svenskerne. Han vilde ikke være Raadets Jagerre.

Det var dog ikke ene af Svenskerne, at det danske Rigsraad lærte at sætte sig op mod Erik. Ligesom i Sverige endnu før Bonderejsningen Prælaterne havde bekæmpet Kongens Indblanding i den svenske Kirkes Anliggender, er det ogsaa i Danmark Gejstligheden, fra hvem det første Glimt af Opposition kommer, og det viste sig endnu før den svenske

Opstand. Kong Erik, der i saa mange Kirker havde oprettet en evig Psalterlæsning til Minde om sin Dronning, ønskede ogsaa at faa en saadan sunget i Lunds Domkirke, men her mødte han megen Modstand. Selv kom Kongen i Januar 1434 over til Lund, ledsaget bl. a. af Provst Thorlav fra Bergen, og søgte ved mundtlige Forhandlinger at bevæge Kapitlet til at efterkomme hans Ønske; Kannikerne gjorde det ogsaa, men de skyndte sig i al Hemmelighed at protestere mod deres egne Indrømmelser. De paastod, at Kongen havde bevæget dem dertil ikke blot ved Smigerord og endogsaa Gaver, men især ved Trusler; paa den Maade kom de med let Haand hen over, at Kongen betalte dem 1200 Mark lybsk, forat de skulde paatage sig Psalterlæsningen. Men Kapitlet indskrænkede sig ikke til at dadle Kongens Opførsel ved denne enkelte Lejlighed; den blev skildret paa Baggrund af hans hele Kirkestyreelse. Han har, sagde Kapitlet, blandet sig i de Ting, der ikke vedkommer ham, og med vanhellig Trods taget Bestemmelser om Kirkens Sager, indsat og afsat Ærkebisper, Bisper, Abbeder, Prælater og Kanniker i disse Riger og straffet dem efter sin Lyst, ja Klerke, af hvad Stand de end var, som ikke bøjede sig for hans Vilje, overgav han til Fængsel eller andre Pinsler³.

Der hørte vel ikke stort Mod til at affatte en saadan hemmelig Protest, men man ser dog af den, at de Frihedsstrømninger i den katholske Kirke, der ligger bagved de svenske Bispers Optræden i Upsalastriden, ogsaa havde paa-virket danske gejstlige. I Spidsen for Protesten nævnes Ærkebispens, Peder Lykke, men sikkert er det ikke hans Aand, der taler gennem de heftige Ord; Peder Lykke havde hele sit Liv igennem været nøje knyttet til Margrethe og

Erik, og endnu nogle Maaneder efter Striden om Psalterlæsningen ser vi ham i venligt Forhold til Kongen, hvem han overlader to Gaarde i Malmø til Bygningen af det kongelige Slot. Lige efter Peder Lykke nævnes derimod i Protesten Kapitlets Dekan, Hans Laksmand, og i ham tør vi se den egentlige Ophavsmand til hele dette Skridt. Han var af en helt anden Støbning end Peder Lykke. Allerede i Margrethes Tid havde han faaet et Kanonikat i Roskilde, og han drog saa udenlands for at studere ved Universiteterne i Prag og Erfurt (1412—13); siden, da han havde naaet den højst anselige Stilling som Dekan i Lund, fortsatte han sine Studier, denne Gang ved Tysklands navnkundigste Højskole i Köln (1424—25)⁴. Alle Vegne i Udlandet mødte han den store Konciliebevægelse, Raabet paa en Reform af Kirken i Hoved og Lemmer, og blev den ivrigste Tilhænger af disse Tanker. Selv tilhørte han en anset Adelsslægt, og allerede som Dekan blev han Medlem af det danske Rigsraad. Som saadan var han en af de fire Mænd, der sendtes til Halmstadsmødet i Maj 1435, dette Møde, i hvis Aftaler Aristokratiets Unionsprogram første Gang tegner sig, Kravet om Raadets Indflydelse og Besættelsen af de store Rigsembeder.

Det fik da den største Betydning, at netop denne Mand blev Peder Lykkes Efterfølger paa Ærkestolen. Ærkebisp Peder var nu en Olding, og 75 Aar gammel ønskede han at nedlægge sit høje Embede; han fik Pavens Samtykke dertil og afløstes af Hans Laksmand. I Maj 1436 udfærdigedes den Bulle, hvorved denne udnævntes; i August kom Pavebrevet til Danmark⁴. Saaledes tiltraadte Hans Laksmand netop under de vigtige Forhandlinger i Kalmar; i dem deltog han ikke, men fra nu af var han efter sin Stilling den

første Mand i Danmarks Riges Raad, og Raadet fandt i ham en energisk Fører, Kong Erik den farligste Modstander.

Unægtelig gav Erik Raadet god Grund til Misfornøjelse. Han var udeblevet fra det Møde i Søderköping med Svenskerne, hvortil han havde lovet at komme, og havde derved allerede overtraadt de Aftaler fra Kalmar, for hvis Opfyldelse ogsaa det danske Rigsraad var gaaet i Borgen. Men ikke mindre harmedes man over, at han heller ikke kom tilbage til Danmark. Hans lange Fraværelse fra Riget voldte store Vanskeligheder og gav Anledning til mange Gisninger om, hvad Grunden kunde være; det hed sig, at Raadet havde staaet Kongen imod, og at det var derfor, at han ikke vilde vende tilbage. Raaderne skrev alvorlig herom til Kongen, og de sendte tillige to af deres Midte, Erik Krumedige og Esge Brok, til Lübeck for at bede Magistraten her formaa Kongen til atter at komme til Riget. Fra et Hansemøde i Maj 1437 skrev man ogsaa til Erik og udtalte, at man ikke kunde se andet, end at Raadet viste ham al skyldig Ærbødighed og handlede i god Mening til Rigets og Folkets Bedste⁶. Paa sin Side havde Erik Udsendinge i Danmark med det Ærende at henvende sig til Adelen i de forskellige Landskaber for at faa dem til at yde Kongen en Extraskat; det kunde de dog ikke faa sat igennem, og i Stedet maatte de høre mange Klager fra Adelen. De Stemninger, der var oppe i Rigsraadet, genlød nu rundt om; man bad Kongen skaffe Landet Ro og Fred, Ret og Retfærdighed, thi nu havde det i lang Tid haft svær Orlog og Krig og lidet af Ret og Retfærd, og ikke mindre dadlede man ham for, at han havde sat Slotslovene paa sin pommerske Frænde i Stedet for til

dens Haand, som Rigets Mænd efter hans Død vilde kejse til Konge⁶.

I Sverige trængte man endnu mere til Kongens Nærværelse. I Söderköping havde det svenske Rigsraad indfundet sig og blandt dem ogsaa Karl Knutson. De, der havde repræsenteret Sverige i Kalmar, modtog ham med nogen Mistænksomhed, og de vovede sig først ind i Byen, efterat Marsken var kommet til dem i en nærliggende Havn og her var gaaet ind paa at anerkende Forliget og hylde Kongen. I dennes Fraværelse overtoges Styrelsen af Drost og Marsk i Forening, og disse krævede Slottene tilbage af de Fogder, som Kongen havde indsat mod de tidligere Aftaler. Erik selv havde før sin Afrejse gjort Begyndelsen ved at tage Kalmar Slot fra Danskeren Jens Grim og i Stedet overlade det til Hr. Bengt Stenson, Fader til Engelbrechts Drabsmand, og hans Broder Hr. Bo. Nu maatte ogsaa de øvrige Fogder mer eller mindre villig opgive deres Len, Oluf Finne Stækeholm, Folke Erikson Axevalla, Matthias van Kalen Elfsborg, Iven Flemming Stækeborg og Henrik Klausson Aabo. Det sidste Slot forlenedes til Hans Krøpelin, paa de andre sattes gode svenske indfødte Mænd. I Forening tilskrev Drost og Marsken Indbyggerne i de forskellige Len om deres nye Lensmænd og befalede Bønderne at udrede deres tilbørlige Skat og Skyld. Fra Söderköping drog bægge til Stockholm, hvor Hr. Erik Nilsson veg Pladsen som Slots hovedsmand⁷.

I den følgende Vinter gik det meget uroligt til. Drostens og Marskens Autoritet svækkedes ved indbyrdes Splid, og rundt om i Landskaberne var der megen Misnøje; de store Forhaabninger, Folket havde sat til Opstanden, var

naturligvis ikke fuldt opfyldte, Skat og Afgifter opkrævedes stadig, og med de nye svenske Embedsmænd var man ikke synderlig bedre tilfreds end med Kong Eriks. Det var Stemminger, som Erik Puke vel forstod at udnytte, og i December sendte han ligefrem et Fejdebrev til Karl Knutson; han beskyldte Marsken for at spille under Dække med Erik og opfordrede Almuen til at vælge en Konge af deres egen Midte, »hvem St. Erik under os«. Mod denne Folkebevægelse stod Drost og Marsk dog enige, og i Fællesskab udbød de Tropper; efter Brevene skulde de bruges mod de Farer, der truede fra Kong Erik, men de gjorde god Virkning overfor Bønderne. Tilslidst faldt Erik Puke i Karl Knutsons Hænder og blev uden Skaansel henrettet (Februar 1437). Kort efter mødtes det svenske Rigsraad i Strengnæs og vedtog her at holde fast ved, hvad der var vedtaget i Kalmar; Kongen skulde opfordres til ved Midsommertid atter at møde her for at fuldføre det tidligere aftalte*)⁸.

Erik kom dog foreløbig hverken til Sverige eller til Danmark. Den lybske Krønike træffer vist ganske hans Tanker, naar den siger: »han holdt sig borte, fordi han vilde se, hvad Enden blev paa det Regimente, som hans gode Mænd havde begyndt i Rigerne; han formodede, at der vilde komme Tvedragt deraf«. Saa snart Isen brød op paa Østersøen, sejlede Kongen derimod over til Preussen og tilbragte her flere Uger dels i Danzig, dels paa Marienburg. Ogsaa hans pommerske Fættre kom til, og Erik har aaben-

*) I denne Urostdid omkom ogsaa Eriks tidligere Foged i Dalarne, Jens Eriksøn, der var forblevet paa sine Godser i Sverige; han havde et Lejdebrev af Karl Knutson og søgte Tilflugt i Vadstena Kloster, men Bønderne greb ham og lod ham henrette.

bart forsøgt at sikre sig Højmesterens Hjælp overfor sine ulydige Undersaatter. Nogen Lyst til at blande sig ind i de nordiske Forhold fattedes dog ganske, og det hele, der udrettedes, var, at Højmesteren lod en Komtur følge med Kongen tilbage til Gotland, forat han siden kunde drage med til Danmark⁹. Men ellers blev Kong Erik meget venlig modtaget, og særlig synes de gode Borgere i Danzig at have følt sig ret smigrede over at huse en saa højbaaren Gæst; han takkede bagefter ikke blot Raad og Borgere, men ogsaa deres Fruer, og disse sidste skrev i smukke Ord tilbage til Kongen, saaledes at den Elskværdighed, der i sin Tid havde vundet Damerne ved Kejserhoffet, endnu ikke synes at have forladt ham¹⁰.

Hen paa Efteraaret 1437 forlod Erik endelig Gotland; dog drog han ikke til Sverige, hvor det svenske Rigsraad ventede ham i Kalmar, men til Danmark. Under Rygen kom hans pommerske Frænder til ham, og Kongen havde ogsaa en Del Tropper; Rygtet gik, at han nu med Magt vilde gennemføre sin Vilje, tage Slottene fra de Danske og overgive dem til sine Fætttere¹¹. Til en vis Grad stadfæstede dette ved Eriks Optræden i Danmark. Han forlenede Hertug Barnim med Aalholm, Hertug Vartislaus med Ravnsborg, og af de to Brødre Vitslav og Hans af Neugarten fik den ene Stegehus, den anden Tranekær; siden paastod Kongen, at dette var sket efter Raad af flere Rigsraader, og holdt paa, at disse Fyrster ved den tro Tjeneste, de havde ydet Riget under Orlogen, havde gjort sig vel fortjente til Forleningerne¹². Paa forskellig Vis søgte Kongen at vinde Tilhængere for sine Planer. Allerede fra Gotland havde han æret Byen Malmø ved at tilstaa den et nyt Vaaben, et rødt

Grifshoved med en Krone over; det var jo et Stykke af Kongens eget Slægtvaaben, og Malmø fik det ogsaa for den Troskab, Byen havde bevist og skulde bevise Kong Erik og hans Farbrodersøn Hertug Bogislaus. Den norske Provst Thorlav, den samme, som Erik havde søgt at indtrænge paa Ærkestolen i Upsala, fik han nu gjort til Biskop i Viborg, og med hvor stor Uvilje Ærkebisen end saa paa dette, turde han dog ikke nægte sin Stadfæstelse. Mod de Mænd, som Kongen mistænkte for Utroskab, før han derimod skarpt frem. Eggerd Frille, som var af sønderjydsk Afstamning, beskyldte han for at have ført forræderske Underhandlinger med Hertug Adolf, og han blev kastet i Taarnet; Kongen paastod dog, at Fængslingen var sket ham uvitterlig, og satte snart efter atter Eggerd i Frihed. Med en af de yngre Rigsraader, Oluf Akselsøn (Thot), maa Erik ogsaa have haft Strid; han klagede siden over, at Rigsraadet havde nægtet at sikre ham mod Oluf, og det fortælles, at denne, da han en Gang mødte Kongens Frille Cæcilia og uden at kende hende havde hilst ærbødig paa den rigtklædte Dame, bagefter lod hendes Karm vælte og haanede hende selv, erklærende, at hun vilde komme til at skille Erik ved hans Rige¹³.

Samtidig søgte Kong Erik at komme bort fra de Indrømmelser til Hanseaterne, som disse havde tiltvunget sig ved deres Mæglerrolle i den svenske Strid. Kongens Foged paa Ørekrog, Peder Okse, krævede Told af alle, ene undtagen de fire krigsførende Byer, der havde sluttet Freden i Vordingborg 1435, og Kongen forsvarede dette; medens han var i Preussen, førtes der lange Forhandlinger desangaaende, og Kongen holdt fast ved, at han aldrig havde bevilget Toldfrihed til andre end hine. Man kom ikke videre, da Erik

var i Danmark, og ogsaa paa anden Vis optraadte hans Slotsfogder saaledes, at de vakte stor Harm i Hansestæderne. Byen Greifswald, som ikke havde villet lade sig tvinge ind i Krigen mod Erik, fik derimod nu sin Løn af ham; dens Borgere fik ved et kongeligt Privilegium fuld Fritagelse for at betale Sundtolden ¹⁴.

Kongens hele Færd vakte Skræk blandt hans Modstandere ikke blot i Danmark men ogsaa i Sverige. Nogle Udsendinge fra det svenske Rigsraad var undervejs for at opsøge Kongen og om mulig føre ham ind i Riget igen; men da de i Lund hørte, hvorledes han før frem, blev de to af Svenskerne, Ærkebispens og Drostens, saa forskrækkede, at de vendte om; »var de kommet til Kongen, havde de vist alle Hovedet mistet«, mener Rimkrøniken. Saa slemt gik det rigtignok ikke de to andre, Bispen af Aabo og Hans Kröpelin, der fortsatte Rejsen; de opnaaede tværtimod af Kongen et Løfte om, at han i det kommende Aar vilde indfinde sig i Sverige ¹⁵.

Vinteren 1437—1438 tilbragte Kongen paa Vordingborg eller i Nykøbing. Stadig forhandlede han med Rigsraadet ¹⁶, og mer og mer traadte det frem, at han var led og ked af denne Kongemyndighed, for hvilken man nu trak saa snævre Grænser; for sig selv ønskede han intet mere, men han vilde gøre alt for at sikre Riget for sin fædrene Slægt og faa Bogislaus anerkendt som sin Efterfølger. Ganske klart traadte dette frem, da Kongen i Paasken 1438 havde hele det danske Raad samlet hos sig i Vordingborg. Her gjorde Erik sit yderste for at formaa Raaderne til at tage Bogislaus til Konge i hans Sted; han henviste til, at Hertugen lige siden Margrethes Død havde siddet i Slotsloven med ham, og at

det var sket med de daværende Raaders Samtykke. Men Rigsraadet afviste dette: »vi nægtede det haardelig med stor Vaade, og sagde, at vi ingen vilde have til Herre eller Konge, den Stund han levede og styrede Riget efter Rette, som ham burde«. Da begærede Erik, at Raadet i det mindste af Hensyn til hans Alder og den Ro, han trængte til, vilde unde ham, at Hertug Bogislaus maatte være Styrer her i Riget og have alle Lande og Slotte i sit Værge, Embedsmænd i og af at sætte efter sin Vilje; ogsaa dette nægtede Raadet ham »haardelig for Rigens Fordærvs Skyld, som deraf maatte komme«. Men de gjorde ham dog nogle Indrømmelser; han maatte have Bogislaus i Riget, »ikke som Styrer, men som en god tro Ven, og lade ham have to Slotte i Værge, Ravensborg og Tranekær, af hvilke han sig vel muligen maatte holde, og over dette lod vi til, at alle Slotte skulde staa ham aabne for«. Til Gengæld skal Kongen have lovet inden 14 Dage efter St. Hans at tage Aalholm og Ravensborg fra de to andre pommerske Hertuger ¹⁷.

Et Øjeblik saa det fredeligt ud, og en ny svensk Sendefærd, der opsøgte Kongen, fik en ret venlig Modtagelse. I Sverige var Stridighederne mellem Marsken og Drosten vedblevne ligesom de folkelige Bevægelser, rettede mod Karl Knutson, og Stemningen mod denne var blevet saa stærk, at han paa en Rigsdag i Arboga i Marts 1438 havde tilbudt at nedlægge sit Embede som Rigets Hovedsmand, en Stilting, som egentlig aldrig havde faaet synderlig at sige, da alle Regeringsærender dog var blevet udførte af Drosten og Marsken i Forening, ofte med Ærkebispens som Tredjemand. Karls Tilbud blev modtaget af Raadet, og dette sendte nu paa ny Hans Krøpelin til Danmark, denne Gang ledsaget af

Biskop Nils af Vexiø. Det danske Raad opfordrede indstændig Erik til at komme Svenskernes Ønsker i Møde, og Udsendingene fik ogsaa et Løfte af Kongen om, at han ved Midsommertid vilde indfinde sig i Kalmar ¹⁸.

Før dette Møde kom det i selve Danmark til den største Splid mellem Kongen og hans Raad. Erik udførte ingenlunde, hvad der var blevet aftalt i Vordingborg. Han overgav Bogislaus hele Fyn, paastaaende, at det var det, som Rigsraadet var gaaet ind paa, ja, han skal dertil have ladet Almuen paa Sjælland hylde ham; han tog derimod ikke de laalandske Borge fra de andre Hertuger. Raadet overdrog saa Ærkebisen at undervise Kongen, først hemmelig, saa aabenbart, hvis det var nødvendigt, at han skulde tage Slotene fra de fremmede Herrer og lade dem fare ud af Riget og forvandle Slotsloven til Rigsraadets Haand; Hans Laksmand skulde ligefrem true Kongen med, at om ikke han vilde opfylde, hvad Raaderne krævede af ham, vilde de opsigte ham Tjeneste og Mandskab. Ærkebisen traf Kongen paa Nykøbing og i Nærværelse af Hertug Vartislaus, Grev Hans og Erik Nilsson (Gyldenstjerne) opfyldte han sit Hverv. Men det hjalp ikke; Kongen erklærede, at det var Raadet, der svigtede ham; det havde ikke skaffet ham saadan Sikkerhed af Oluf Akselson, at han kunde være tryg paa Livet, og han kunde deraf mærke, at Raadet intet havde imod, om der skete ham noget ondt. Gennem Bisp Thorlav, Grev Hans og Morten Jenssøn tilbød han dog at ville opfylde Aftalerne, om Raadet paa sin Side vilde udføre, hvad det havde lovet. Men uden at oppebi Svaret herpaa forlod han nu atter Landet ¹⁹. Før han drog afsted, tog han det Løfte af Jens Torbernson (Sparre), Hovedsmanden paa Kalundborg, hvor

Kongen havde sin Skat, at han ikke vilde antvorde Slottet fra sig, »før den kommer, som Griffen fører«, eller nogen anden af Kongens egne Blodsforvandte, og at han vilde holde Slottet, »saa længe han havde ikke mere Underhold til Folk end Brøddiskener«. Selv medtog Kongen sine bedste Kle-
nodier og sejlede ad Østersøen til. Det svenske Rigsraad ventede ham i Kalmar, men skønt Børen var god nok, kom Kongen ikke; han slog sig ned paa Gotland og satte aldrig Foden mere paa dansk Grund ²⁰.

II. Erik paa Gotland; Rigsforstandere i Sverige og Danmark.

For anden Gang havde Erik forladt sine Riger, og man havde sikkert i Danmark den bestemte Følelse, at han aldrig vilde vende tilbage, nn da hans sidste Forsøg paa at presse Bogislaus' Tronfølge igennem var strandet. Da Udsendinge fra det danske Rigsraad i Sommeren 1438 indfandt sig i Kalmar til det aftalte Møde med det svenske Rigsraad, stod man overfor det Faktum, at Kongen selv havde und-
draget sig sin Stilling som Rigsstyrer.

Officielt dækkede man over dette. De mødte danske Rigsraader optraadte som befuldmægtigede af Kongen og fremlagde de Vilkaar, paa hvilke han igen vilde overtage Styrelsen af Sverige; det siges, at Erik vilde have tre af de svenske Slotte til fri Besættelse med hvem han vilde, uden Hensyn til Nationalitet. En saadan Indrømmelse, som Sven-

skerne jo havde gjort paa et tidligere Tidspunkt, fandt man nu ganske uforsvarlig, og man kunde oven i Købet ramme Forslaget ved at henvise til, at naar de danske Rigsraader paastod at være komne fra Kongen, havde denne selv tilskrevet Svenskerne, at de var udsendte af Rigsraadet, ikke af ham. Dette var vist rigtigt nok; de i Kalmar mødte Danske var netop Rigsraadets Ledere i dets Opposition mod Kongen, selve Ærkebissen og Erik Krumedige, dertil Morten Jenssøn og endelig denne Oluf Akselsøn, i hvem Kongen saa sin rent personlige Uven.

I Virkeligheden har Forhandlingerne sikkert først og sidst drejet sig om at finde en ny Konge til Erstatning for Erik. Det danske Rigsraad har været ganske klar over, hvem de ønskede; indenlands var der i Danmark intet Kongsemne, og Kongens pommerske Slægtninge vilde man ikke vide af, men der fandtes i det mindste een Fyrste, der paa Kvindesiden nedstammede fra de gamle danske Konger, Eriks Søstersøn, den unge Hertug Kristoffer af Baiern. Han havde været i Norden i Aaret 1434: ham kendte man personlig, og medens han stod Erik fjernt, var han en ganske ung Mand, knap tyve Aar gammel, i hvem man kunde vente at finde en Konge, der vilde bøje sig for Rigsraadets Krav om en helt anden Styrelsesmaade end den, Erik havde lært af Margrethe. Man har sikkert fra dansk Side søgt at vinde Svenskerne for ham, og i sig selv har de i Kalmar mødte svenske Raader næppe haft meget mod Kristoffer, men det viste sig dog snart, at de ikke turde vove at sige ja til en Fyrste, der var ganske blottet for al Forbindelse med Sverige eller dettes gamle Kongeæt. Man turde det ikke overfor Folket, som afskyede den Tanke atter at se en fremmed paa Sveriges

Trone: man vovede det ikke overfor Karl Knutson, hvem Antagelsen af en ny udenlandsk Konge vilde gøre til hele Nationalpartiets selvskrevne Fører. De mødte Raader følte sig yderligere trykkede ved at savne Upsalærkebisen Oluf: han var død ganske pludselig, mens han var undervejs til Kalmar, og dette Dødsfald kom saa bekvemt for Karl Knutson, at der gik Rygter om, at han havde ladet Prælaten forgive.

Kalmarmødet førte da kun til en Beslutning, der dækkede over den indbyrdes Uenighed, men lod det Spørgsmaal staa uløst, som var det eneste brændende. Alle de tilstedeværende Raader, de fire danske blandede sammen med de talrige svenske, udstedte nemlig den 9. Juli den Erklæring, at de vilde holde Kong Erik for fuldmægtig Konge, og at Rigerne skulde blive sammen til evig Tid, saaledes at de aldrig skulde krige indbyrdes, dog at hvert Rige skulde »blive ved sit Navn, Lov, Ret, Privilegier, Friheder og gode gamle Sædvaner«. Man gentog fra det tidligere Forbindelsesbrev Bestemmelserne om, hvorledes det ene Rige skulde yde det andet Krigshjælp og hvorledes den, der var fredløs i et af Rigerne, ogsaa skulde være det i de to andre. Men da man saa kom til Spørgsmaalet om et nyt Kongevalg, i Fald Kronen blev ledig, viste det sig, at man ikke vilde fastslaa, at Valget skulde ske i Fællesskab. »Item, som vi finder i det gamle Forbund Rigerne under een Konge at være, der kan vi ej nu ydermere ens om vorde paa denne Tid, særdeles fordi at os af Sverige er ej nu den Fuldmagt medgiven og ingen af Norges Raad er her hos, og er det ej saa lejligt med dem af Norges Rige, som det er med os, om de Stykker, som man maa vel understaa«. Man fastslog kun, at intet af Rigerne skulde

kejse Konge uden først at have indledet Forhandlinger derom med de to andre Riger; det skulde saa overvejes, »hvad som da er nyttigere at have een Konge eller flere«, og om de kejsede det for det bedste at have flere Konger end een, skulde dog Rigens Mænd »holde og have deres Konge saa, at ingen Splid vorder mellem Rigerne, at de jo bliver sammen ved Fred, Kærlighed og Endrægtighed og ved hverandres Hjælp, som forskrevet staar« ²¹.

Den i denne Akt udtalte Anerkendelse af Erik var en ren Formsag; af største Betydning var det derimod, at man havde maattet stille sig en fuldstændig Opløsning af Rigernes Forening for Øje, og overfor dette maatte de danske Raader være glade ved, at de dog havde faaet deres svenske Kolleger til i det mindste at udskyde Afgørelsen.

Stemningen i Sverige var dog blevet saaledes overfor den Konge, der nu atter havde svigtet sine Løfter, at man ikke kunde blive staaende i denne Uklarhed. Allerede i August sammentraadte talrige Stormænd i Tälje, og herfra udgik et Brev til Kongen om, at han inden 12 Uger skulde møde ved Mora Sten og her staa Riget til Rette; indbyrdes forbandt alle de tilstedeværende med den nyvalgte Ærkebisp Nils i Spidsen sig ved en højtidelig Ed til at værges Sveriges Ret, Lov, Privilegier og Frihed mod enhver, der vilde krænke dem ²². Erik kom ikke, men endnu inden de tolv Uger var forløbne, tog man det afgørende Skridt. I Oktober samledes, for første Gang efter Engelbrechts Død, en Rigsdag i Stockholm, og der vandt den nationale Politik en fuldstændig Sejr. Drosten intrigerede vel alt hvad han kunde mod Marsken, og Bisperne vilde helst gaa med ham; men Karl Knutson bøjede sig ikke for, hvad der

besluttedes i Raadstuen. Han vendte sig til selve Rigsdagen, til »Riddere og Svende, Købstadmænd og alle mene«, og han erklærede dem, at han ikke mere vilde staa for Riget selvanden; de maatte vælge mellem ham og Drosten. Alle sluttede sig Karl, og saaledes valgtes denne til Rigsforstander; alle skulde hylde ham, alle Slottene staa ham aabne ²³. Sverige havde faaet en indenlandsk Styrer, selv om han ikke bar Kongenavn.

Snart efter viste det sig, at det heller ikke i Danmark gik an at udskyde Valget af en ny Rigsstyrer. Hidtil havde det kun været i de andre Riger, at Bondestanden havde rejst Hovedet; nu kom Turen ogsaa til Danmark, og lige efter at Kong Erik anden Gang havde forladt Riget, rejste Bønderne paa Sjælland sig; snart fulgte Fynboer og Jyder Exemplet. Men Opstanden fik her en helt anden Karakter end i Naborigerne; Misfornøjelsen rettedes ikke mod Kongen, men mod »alt Klerkeriet og Ridderskabet«, mod de fornemme Godsejere og mod disse Lensmænd, der var blevet deres Konge ulydige, og Raadet klagede over, at »vi daglig lever i vort Livs Fare med Bønderne og kan ingen Rettighed af dem fange«. Det paastod, at Kongen selv stod bagved, og vist var det i alt Fald, at Biskop Thorlav paa hans Vegne var kommet til Jylland og havde raadslaaet med Almuen, der ogsaa sendte haarde Klager over sin Tilstand over til Kongen paa Gotland. I Nørrejylland øgedes Faren ved, at Bønderne søgte Værn mod deres adelige Undertrykkere hos den nærmeste Fyrste, hos Hertug Adolf, og at denne virkelig tog dem under sin Beskyttelse, medens han samtidig rejste Krav paa de Dele af Sønderjylland, som hidtil var forblevne under Danmark, Haderslev og Ærø ²⁴.

Under disse Forhold trængte Aristokratiet til en Fører, og man besluttede sig nu til at henvende sig til den Mand, der allerede var udset til Eriks Efterfølger. Sidst i Oktober var det danske Rigsraad samlet i Korsør, og herfra sendte Raaderne, Ærkebisen med alle Bisperne, ene Thorlav undertaget, og 13 verdslige med Erik Nilssøn (Gyldenstjerne) i Spidsen *), en indtrængende Opfordring til Kristoffer af Baiern om at komme til Danmark. Raaderne udviklede for ham, hvorledes Erik til Trods for al deres Modstand stadig havde stræbt at bringe Riget over til Hertug Bogislaus, og hvorledes han tilsidst havde forladt Danmark og efterladt det i største Fare; Bønderne truede inde fra, ude fra Holstenerne, Stæderne og Sverige. »Derfor fly vi i saadan Sorg og Bedrøvelse og i daglig Livs og Gods Fare til Eders Naade, som næst Kongen er af kongeligt Blod, beder og formaner Eder, at I for den Troskabs Skyld, som I Riget er pligtig for Eders kongelige Byrds Skyld, vil værdisiges snarest at komme her til Riget«. Hvad de stillede Kristoffer i Udsigt, var nærmest en Rigsforstanderstilling af den Art, som Erik sidst i Vordingborg havde faaet dem til at love hans pommerske Frænde; »Rigerne rækker nok til at holde Eder her, Kongen og Rigerne til Tjeneste i den Stat, som han vilde have Hertug Bogislaus«. Men vilde han ikke komme, antydede man, at man blev nødt til at vælge en anden Konge, og det vilde da være til liden Hæder for ham, om paa den Maade han og hans Slægt mistede disse Riger²⁵. Fra det samme Møde skrev Raaderne ogsaa til

*) Erik Krumedige nævnes derimod ikke; han var nu gammel og maaske syg; Aaret efter døde han.

Erik, formanende ham til at komme tilbage til Riget og her at indsætte Drost og Marsk. Dette Brev lod de Biskop Thorlav overbringe, men fik intet Svar ²⁶.

Den unge Hertug Kristoffer modtog naturligvis det Tilbud, der aabnede ham saa glimrende Udsigter, og i Foraaet 1439 mødtes han med det danske Rigsraad i Lübeck ²⁷, men det varede flere Maaneder, før Forhandlingerne bragtes til Ende. Raadet turde ikke foretage det afgørende Brud med Kong Erik, før det havde sikret sig Støtte hos Hansestæderne og i det mindste en velvillig Neutralitet fra Hertug Adolfs Side; rimeligvis har man ogsaa forhandlet med det svenske Rigsraad for at faa det med til de Skridt, man vilde gøre. Dette lykkedes dog ikke, men ellers fik man efterhaanden alt i Orden, og d. 23. Juni sendte Raaderne deres Opsigelsesbrev til Kong Erik. De henviste til den gamle Haandfæstningsartikel, hvorefter ingen tysk eller udenlandsk Mand maatte have noget af Rigets Slotte i Værge eller være i Rigets hemmelige, strenge Raad, en Ret, som Erik ogsaa havde besvoret ved sit Valg og sin Kroning; denne havde han brudt ved at give Udlændinge Slotte i Danmark og især ved ofte at begære af Raaderne, at de skulde tage Hertug Bogislaus til Konge. Den Aftale, der var truffet i Kalmar, havde han ikke holdt og derved skilt Rigerne og heller ikke sidst fulgt Raadets Opfordring paa Mødet i Vordingborg til at drage til Sverige. Efter hans Bortrejse havde Almuen rejst sig og mange hyldet Holstenerne, hvorfor Riget havde mistet Haderslev og Ærø, og den sidste Opfordring, Raadet havde sendt Kongen ved Bisp Thorlav, om snarest at komme tilbage, havde han ikke efterkommet. Af disse og mange andre grove og »drabelige« Aarsager nødtes da Raaderne til

at opsige ham Mandskab paa egne og paa alle de Indbyggeres Vegne, som Danmarks Krone vil være tro og hulde, som dem alle af Ære og Ret bør at være. Samtidig affattede Raaderne en lang Række Klageartikler mod Kongen, hvori de gennemgik alt, hvad de havde at indvende imod ham; disse Artikler blev ikke blot sendte til Erik, men tillige kundgjorte ved Opslag paa Kirkedørene i Lübeck og vel ogsaa andensteds²⁸.

Mod den afsatte Konge sikrede Rigsraadet sig Hanseaternes Hjælp. Paa Raadhuset i Lübeck mødtes de danske Raader med Fuldmægtige for de fire Stæder, der havde kriget mod Danmark, og gensidig forpligtede man sig til at hjælpe hinanden mod alle Fjender; bægge Parter lovede at opretholde de gamle Privilegier og Rettigheder, som Stæderne havde i Danmark og de Danske i Stæderne, og Rigsraadet gik i Borgen for, at naar Danmark fik en ny Konge, skulde denne stadfæste alle Hanseaternes Friheder; udtrykkelig erklærede de, at ingen Købmand af Hansen skulde betale Told ved Krogen, ligesom Raaderne skulde formaa Peder Okse og andre af Kong Eriks Fogder til at give Erstatning for uretmæssig tilegnet Købmandsgods²⁹. Samtidig skrev Raadet til Danzig og Hertug Kristoffer til Højmesteren for om mulig fra denne Side at faa Støtte imod Erik og hans pommerske Frænder³⁰. — Endnu større Ofre maatte Rigsraadet bringe for at sikre sig mod Hertug Adolf. De lovede at skaffe ham Haderslev og Ærø overgivne inden 15. August og maatte til Sikkerhed herfor forpligte sig til Indlager i Rensborg, om det ikke skete, ja tre af Raaderne maatte straks overgive Hertugen deres private Gods, Otte Nilssøn (Rosenkrans) f. Ex. Hevringholm. Dertil maatte Raaderne paa en ret ydmy-

gende Maade love Hertugen, at de i deres Len ikke vilde undertrykke Bønderne eller kræve usædvanlig Skat af dem, og i andre Len, hvor der sad udenraads Fogder, fik Hertugen endda Lov til stadig at tage Bønderne i Forsvar, om de blev forurettede og klagede til ham. Men fremfor alt lovedes det Hertug Adolf, at den tilkommende Konge skulde forlene ham og hans Arvinger med hele Hertugdømmet Slesvig. Hvis man æskede Hertugens Raad ved Kongevalget, skulde han give det, men Raadet kunde ogsaa vælge en Konge uden ham, naar han blot forud havde faaet Haderslev og Ærø i sit Værges³¹.

I Ro kunde Raadet nu føre Kristoffer til Danmark, hvor han overtog Styrelsen under Navn af Rigsforstander; til et Kongevalg vilde man ikke skride af Hensyn til Svenskerne. Om Modstand i Danmark selv høres intet; Bondebevægelsen lagde sig; de pommerske Hertuger maa have opgivet de Slotte, som Erik havde overdraget dem, og af hans indenlandske Slotsfogeder har de allerfleste sikkert hurtigt hyldet Rigets nye Herre; kun Aksel Pedersen paa Varberg og Peder Okse paa sine to Øresundssløtterne vides at have holdt fast ved den Ed, de havde svoret den afsatte Konge³².

I Sverige var Forholdene langt mere uklare og vaklende end i Danmark. Karl Knutson havde som Rigsforstander ikke nogen ret Tilknytning i Folkets brede Lag, og man hører stadig om Bondeuroligheder, rettede mod ham og hans Fogder; samtidig intrigerede Aristokratiet mod ham. Drosten forbandt sig med Niklis Stenson, der var Hovedsmand paa Hovedborgen i Østergötland, Ståkeborg, og en Broder til de to Stensønner, som Erik havde forlenet med

Kalmar; det hed sig, at de vilde føre Erik ind i Riget igen. Karl optraadte med stor Kraft; han lod sine Folk overfalde den gamle Drost paa hans egen Gaard og tvang ham til at give Afkald paa sit Embede og sine fleste Len; Niklis Stenson lod han belejre paa Stækeborg. Men Niklis benyttede en Stilstand, han fik, til at drage over til Erik paa Gotland og hjemførte fra ham i Marts 1439 en Proklamation, fuld af de stærkeste Klager mod Karl Knutson for hans Opførsel mod Kongen, ikke mindre dog mod det svenske Folk, som han beskattede saa ubarmhertigt, at det maatte æde Bark som Dyr og raabte og skreg om Medlidenhed. Erik erklærede Karl afsat som Marsk og beskikkede i hans Sted Niklis Stenson dertil; denne fik desuden af Kongen baade Penge og Krigsfolk, et Par hundrede Mand. Samtidig formaaede Erik Nordmændene til at gøre et Indfald i Sverige; en norsk Hærstyrke under Befaling af Tyskeren Johan Ummereyse gik over Grænsen og indesluttede Elfsborg, der kom i stor Nød. Men som sædvanlig bragte Frygten for Erik Svenskerne til at glemme deres indbyrdes Strid. Med Danebrog vilde Niklis Stenson undertrykke Sveriges tre Kroner — det blev et Slagord, der rejste Svenskerne til enig Modstand. Niklis Stenson blev snart atter indesluttet paa Stækeborg, Elfsborg blev undsat, og Nordmændene trak sig tilbage³³.

Disse Sejre skyldtes især Karl Knutsons Energi, men de bragte ham ikke et Skridt nærmere til den Kongekrone, han eftertragede. Saa snart Hertug Kristoffer havde modtaget det danske Rigsraads Skrivelse om at komme til Norden, et Brev, hvori det endda tilsyneladende talte paa alle tre Rigers Vegne, havde han skrevet til de svenske Rigsraader; han havde erklæret sig villig til at hjælpe dem mod Erik og

mindet om, at han var af svensk Kongeblood, selv om, som han sagde, han ikke havde Arveret til Sverige saaledes som til Norge³⁴. Siden har sikkert det danske Rigsraad søgt at paavirke det svenske i samme Retning, og i Juni Maaned 1439, netop mens Kristoffer var i Lübeck, var Spørgsmaalet fremme paa et svensk Raadsmøde i Stockholm; Karl Knutson, bundet ved Belejringen af Stækeborg, var ikke til Stede, og des friere kunde Raaderne da udtale sig. At tage en indenlandsk Konge, sagde de, var i sig selv det nyttigste, men det lod sig ikke gøre af mangehaande Grunde; det vilde føre til Tvedragt mellem Rigerne og sætte Sverige i den største Fare, siden dog Gotland, Öland, Kalmar, Stækeborg og Raseborg var paa fremmede Hænder; det vilde i det hele kaste et daarligt Lys over Svenskernes Optræden, som om det, der var gjort af Nød og Trang og for at Sverige maatte nyde sin Ret og Frihed, var gjort af Uvilje og Ondskab, forat indfødte ej vilde stæde andre til Kronen. Nej, man maatte fremfor alt holde fast ved Kalmardagtingningen, »saa at Retten jo bliver ved os«, og man burde derfor anerkende Kong Erik, om han vilde overholde den; han skulde rigtignok i saa Fald nøjes med det blotte Kongenavn og en aarlig Sum af Riget, som han kunde oppebære paa Gotland eller andensteds; paa hans Vegne skulde Riget derimod styres af Hertug Kristoffer. Denne Beslutning meddelte Raadet den fraværende Rigsforstander, og man sendte tillige Hans Krøpelin over til Gotland, forat han kunde forelægge Erik disse Vilkaar³⁵.

Man havde næppe ventet, at der skulde komme noget ud af denne Henvendelse, men til alles Forundring kom Erik virkelig over til Sverige, for første Gang i tre Aar, og

han udtalte oven i Købet i et aabent Brev, at han vilde gøre alt, forat den langvarige Tvedragt i Riget kunde faa Ende, og derfor for sin Person opfylde, hvad der var dagtinget i Kalmar. Det var jo ikke det, som det svenske Rigsraad havde ønsket at opnaa, og Eriks Tilstedekomst gav kun Karl Knutson Vind i Sejlene. De faa Tilhængere, Kongen havde, tabte ganske Modet, da de nu hørte, at Kongen var forladt af de Danske, og Erik selv vendte snart tilbage til sit sikre Visborg³⁶. En Rigsdag traadte sammen i Tælje, og her naaede Stænderne til et helt andet Udslag end Raadet, da det havde været alene tre Maaneder før.

Man besluttede paa den ene Side at opsige Kong Erik Troskab og sende ham denne Opsigelse, ledsaget af et Klageskrift, der indeholdt alt, »hvad han mod Loven i Riget bedrev«. Paa den anden Side vilde man aldeles ikke indlade sig paa at tage Hertug Kristoffer til Konge; Ærkebispens foreslog vel, at man skulde gribe denne Udvej, men

da monne alle ham svare:
 medens vi lever, skal det ej være
 Ulykker var os ej af Fad,
 medens udlændske Konger har over os sat
 Gud lade det aldrig saa haarde gaa,
 at de mere over os raade faa.

Man enedes da om at lade Kongevalget staa hen og Marsken styre indtil videre som Rigets Forstander³⁷.

Det var en stor Sejr for Karl Knutson, og han skyndte sig at gøre Ende paa Eriks Tilhængere i Sverige. Paa selve Rigsdagen i Tælje mødte de tre Brødre, Niklis, Bo og Bent Stenson, og det lykkedes Marsken at faa dem draget bort fra Kongen; han tilstod dem forskellige Forleninger, men til

Gengæld fik han baade Kalmar og Stækeborg overleveret. Paa Fastlandet var der nu ikke mere noget Slot i Kong Eriks Hænder; paa Øland sad derimod Magnus Gren paa Borgholm og modstod alle Marskens Forsøg paa at overtale ham til at svigte Kongen. Saa maatte Karl vende sine Vaaben mod ham, og efter en Kamp, der trak ud lige til Juli 1440, maatte Slottet endelig overgive sig³⁸.

III. Kristoffer af Baiern tages til Konge i alle tre Riger.

Siden Erik i Eftersommeren 1438 atter var vendt tilbage til Gotland, havde han næsten uden at røre sig ladet Begivenhederne gaa deres Gang; led og træt var han ved det hele, og de faa Tilhængere, han havde tilbage, støttede han ikke ved personlig Indgriben. Da han i Juli 1439 modtog det danske Rigsraads Opsigelsesbrev, besvarede han det dog; han erklærede, at Opsigelsen var ganske ufortjent, og at han var villig til at møde for Raadet og alle danske Mænd og modtage Voldgift af dem eller ogsaa af Herrer, Fyrster, Stæder og andre gode Mænd; i et andet Brev imødegik han Punkt for Punkt alle de Klager. Raadet havde rettet mod ham, og han sendte tillige et aabent Brev til alle Indbyggere i Skaane, maaske ogsaa til andre danske Lande, og bad dem formaa Raadet til at gaa ind paa den Voldgift, han ønskede³⁹. Lige efter var det, at han for kort Tid drog over til Sverige.

I Virkeligheden var jo alt Haab ude for Kong Erik om at blive anerkendt i Danmark og Sverige, selv om der endnu i hvert Rige var enkelte Slotshøvedsmænd, der holdt fast ved ham. Anderledes stod det i Norge.

Skønt Eriks Styrelse i dette Rige vist havde været uheldigere end i noget af Nabolandene, var Nordmændene dog kongetro til det yderste, og netop Kongens Forsøg paa at faa Bogislaus til sin Efterfølger, der i Sverige og Danmark havde vakt saa stærkt Anstød, var en Anbefaling i Nordmændenes Øjne, der ikke opgav at betragte deres Land som et Arverige. Den Misfornøjelse, der havde vist sig blandt Almuen, havde Raadet ret let formaaet at holde nede, og endnu i Sommeren 1439 havde det haft Udsendinge hos Kongen for at formaa ham til at indsætte en Drost i Norge, der kunde skytte Rigets Styrelse i hans Fraværelse. Erik havde virkelig efterkommet Anmodningen, og blandt de tre af Rigsraadet indstillede valgte han Sigurd Jonsen til norsk Drost, med Ret til at udøve fuld kongelig Myndighed i Kongens Fraværelse, ligesom han nu gav Riget en særskilt Kansler i Anders Mus, Provst ved Mariækirken i Bergen⁴⁰.

Norge betød dog for lidt i Norden, til at dets Vedhængen ved Erik kunde frugte synderlig. Større Forhaabninger kunde Kongen derimod knytte til den Strid, der var udbrudt mellem de vendiske Stæder og Hertug Filip af Burgund med hans nederlandske Byer. Det gamle Handelsnid mellem Hanseater og Nederlændere havde faaet rig Næring, da de fremblomstrende Byer i Nederlandene havde benyttet sig af Striden mellem Norden og Hanseaterne til i stedse højere Grad at drive Handel paa Østersøen; i de vendiske Byer paastod man, at Hollænderne ligefrem havde ydet Kongen

væbnet Hjælp, og vist er det i alt Fald, at hollandske Skibe havde spillet en ikke ringe Rolle ved Eriks Søudrustninger. Paa deres Side klagede Hollænderne over alle de Overgreb, de maatte lide af Hanseaternes Kapere, og snart øvede man efter Evne Gengæld. Siden 1428 stod de hollandske Byer under Filip af Burgund, og han støttede sine nye Under-saatter, hvor han kunde: i 1431 forlød det, at hans egen Admiral, Herren af Veere, udrustede Kapere og aabent erklærede sig for en Fjende baade af Holstenerne og af de Stæder, der laa i Kamp med Kong Erik⁴¹. Den Fred, der snart efter indtraadte i Norden, dæmpede vel en Tid ogsaa Spliden mellem Hanseater og Hollændere, men i Slutningen af Trediverne blussede den op stærkere end nogensinde; gentagne Forligsforsøg strandede, og 1438 kom det til aaben Krig. I Sommeren 1439 laa en stor nederlandsk Flaade i Kattegat, og Lübeck maatte være glad over, at Danmark i dette Øjeblik havde skiftet Herre: blandt de Løfter, det krævede af det danske Rigsraad, var ogsaa, at dette skulde hjælpe Hanseaterne i Striden mod Hollænderne. Men modsat kunde Erik i disse kun se naturlige Forbundsfæller, og i Vinteren 1439—40 havde Kongen da sine Udsendinge hos den burgundiske Hertug, Grev Albrecht af Neugarten, en Broder til Hans og Vitslav, og den sønderjydske Ridder Otte Snafs. De skulde søge Hertugens Hjælp til at genindsætte Erik og tilbyde Hollænderne store Handelsprivilegier i de nordiske Riger; for den Omkostning, Filip derved fik, vilde Kongen sætte ham Slottene ved Helsingborg og Helsingør i Pant.

I Holland hilste man med Glæde det Forbundskaab, der her tilbød sig, og i April afsendtes en velbemandet

Flaade til de nordiske Farvande. Hovedsmændene for den havde Fuldmagt til at indgaa Forbund med Kong Erik, men man ser dog af deres Instrux, at Hovedsagen for dem var Krigen med Hanseaterne; fik denne Ende, skulde Forbundet med den fordrevne Konge derved falde bort. Det hed sig, at Hollænderne først vilde sætte sig i Forbindelse med Slottene ved Sundet, hvor de maaske allerede vilde finde Kong Erik; var det ikke Tilfældet, vilde de sejle videre til Gotland og bringe ham tilbage til Danmark. Flaaden talte 6 Skibe med Forkasteller, dertil 11 Bardser, og mentes at have henimod 1000 Mand om Bord⁴².

Det var vist Efterretningen om den Fare, der truede herfra, som gjorde, at man i Danmark besluttede at gøre Skridtet fuldt ud og tage Kristoffer til Konge uden at oppebi Resultatet af et til Sommeren fastsat Unionsmøde. Paa Viborg Landsting hyldedes da Kristoffer Lørdag d. 9. April i Nærværelse af Ærkebisper, de jyske Bisper og talrige verdslige af alle Klasser. Han svor at værne om Kirken og holde baade Gejstligheden og alle andre Stænder ved deres Rettigheder: men særlig vigtigt var det, at han tillige lovede at besegle med sit store Majestætssegl i det første Danehof med de ypperste gode Mænds Indsegl af Danmark »et aabent Brev, i hvilket vor Haandfæstning skal stande med saadanne Artikler, som Bisper, Abbeder, Rigens Raad, Riddere, Svende og andre gode Mænd i Riget kan kende, er den hellige Kirke og Riget bedst til Bestand«⁴³. Efterat man havde afsat Kong Erik under Henvisning til en Haandfæstningsartikel, skønt han aldrig havde udstedt en Haandfæstning, skulde nu atter et skrevet Kongelofte ordne Forholdet mellem Konge og Folk i Danmark.

Fra Viborg begav den nyvalgte Konge sig sammen med Rigsraadet til Kolding, hvor der var aftalt et Møde med baade Hertug Adolf og de vendiske Stæder. Hertugen gjorde i Begyndelsen Vanskelighed ved selv at indfinde sig paa dansk Grund, idet han henviste til det store Had, som den lange Fejde havde fremkaldt, men tilsidst fik han betryggende Lejde og ankom da med et Følge af flere hundrede ridende. Man enedes om Formen for den lovede Forlening paa Slesvig, og 30. April fandt denne Sted; Hertugen svor Kongen Troskab som Lensmand og fik Brev paa Sønderjylland som arveligt Len. Med Sendebuddene fra Stæderne førtes der lange Forhandlinger; man frygtede i Danmark, at Hanseaterne vilde slutte Fred med Hollænderne og lade Danmark staa ene mod disse, skønt det kun var for Hanseforbundets Skyld, at Danmark var kommet i Splid med dets Modstandere. Hyad man hørte fra Raadsudsendinges Side, var ingenlunde betryggende; de fleste Stæder holdt sig tilbage fra at sige noget om Sagen, og kun Lübeckerne erklærede bestemt at ville holde de Løfter, de Aaret forud havde givet det danske Rigsraad. I Virkeligheden var ingen af Parterne ivrige efter at lade det komme til krigerske Sammenstød; Hanseaterne stolede paa de Fredsforhandlinger, der samtidig var indledede, og i Danmark sendte Ærkebispem ogsaa Bud til Holland for at faa Underhandlinger i Gang.

Den Fare, der truede, trak dog temmelig hurtig over. At Kong Erik ikke selv dristig begav sig til Danmark, er ikke til at undre sig over; i Stedet drog han i det tidlige Foraar over til Preussen, men her fik han naturligvis ingen Hjælp, saa meget mindre som Landet dengang var i stor

indre Strid. Siden besøgte han sit eget Stamhertugdømme og vendte derefter tilbage til Gotland. Imidlertid var den hollandske Flaade naaet frem til Øresund, men den benyttede ikke Lejligheden til at sætte sig fast paa Slottene, som Peder Okse vel ikke har haft megen Lyst til at give fra sig. Snart kom ogsaa baade danske og hanseatiske Skibe i Søen; Hollænderne trak sig tilbage uden Kamp og laa senere paa Sommeren ved Marstrand. Ogsaa til Lands fik Kong Kristoffer samlet en Del Tropper, saaledes at han kunde indslutte baade Helsingborg og Ørekrog, og sidst i Juli overgav Peder Okse de to Slotte og traadte selv i Kristoffers Tjeneste. Senere sejlede Hanseaternes Flaade ud i Kattegat for at opsøge Hollænderne, men disse havde da forladt de danske Farvande.

I det følgende Foraar saa det atter krigersk ud, og en nederlandsk Flaade viste sig igen heroppe. Imidlertid kom der dog Forhandlinger i Gang, og i August 1441 sluttedes der i København en endelig Fred mellem Danmark og Hollænderne og en Tiaarsstilstand mellem disse og Hanseforbundet ⁴⁴.

Paa den Vis svandt det Haab, Erik kunde sætte til sine hollandske Forbundsfæller. I Løbet af 1440 var Sundslottene gledne ud af hans Haand, og i det danske Rige var der næppe noget andet Slot, hvori Erik anerkendtes som Herre, end Varberg, hvor Aksel Pedersen (Thot) endnu holdt fast ved ham. Hr. Aksel havde været meget ilde ved sin Stilling og gentagne Gange søgt at formaa Kongen til at bruge ham andensteds eller bringe ham Undsætning, men havde intet kunnet opnaa. I Begyndelsen af 1441 maatte han opgive Haabet om at kunne staa længer imod; Kong

Kristoffer var da i Halmstad til et Møde med Svenskerne og truede med at belejre ham, og Hr. Aksel maatte være glad ved at opnaa Stilstand til St. Hans Dag. Dette meddelte han Kong Erik i et langt Brev, der helt igennem vidner om den trofaste Kærlighed, hvormed han fulgte sin gamle Konge; vilde Kongen komme ham til Hjælp, inden Dagen udløb, vilde han da ogsaa i ham finde en tro Tjener, men skete det ikke, nødtes han til at opsige ham Raad, Mandskab og Tjeneste, skönt — tilføjede han — Gud skal vide, »at jeg aldrig var til Vilje at have nogen anden Herre end Gud og Eder«⁴⁵.

Saaledes forlodes Kong Erik af den sidste danske Adelsmand, der stod paa hans Side. Aksel Pedersøns Brev vidner om, at der dog var Stormænd, der ikke følte sig trykkede af Kongens Styrelse, og hvad Almuen angaar, holdt den endnu længer fast ved sin Konge. Bondebevægelserne var begyndte, saa snart Magten var gaaet over fra Kongen til Rigsraadet, og stadig ulmede det, hvor lidt vi end hører derom fra vore Kilder, der er saa fattige, naar det drejer sig om rent indre Forhold i Danmark. Endnu i 1440 var der ikke Ro paa Sjælland; man hører, at Hanseaterne vilde hjælpe Kong Kristoffer med 200 Skytter, der skulde bruges mod Bønderne paa Sjælland. I Begyndelsen af Foraaret 1441 blussede Opstanden stærkt op i Jylland, som det synes, foranlediget ved en Skatteudskrivning; i den svenske Rimkrønike siges, at Kongen vilde have hver attende Penning af Bønderne. I Adelsmanden Henrik Tagesøn fandt Bønderne en talentfuld Fører; Vendelboerne drog mod Aalborg, og da Lensmanden her, Esge Brok, faldt i Kampen, skar Bønderne i deres Harme hans Legeme i mange Stykker. Snart rejste

ogsaa Thyboer og Morsinger sig, og Nils Pedersøn (Gyldenstjerne) af Aagaard maatte se sit Gods opbrændt og »kom selv af sin Gaard ikke uden med en Stav i sin Haand«. Opstanden bredte sig ogsaa Syd for Limfjorden; plyndrende drog Bønderne ind i Himmerland, mod Vest naaede de frem til Lundenæs. Nu kom imidlertid den nyvalgte Konge den betrængte Adel til Hjælp, og overfor hans velbevæbnede Skarer trak Bondehæren sig tilbage; først paa Jørgensbjerg i Hanherred optog den Kampen, men her rømmede »de Morsinger og saa de Forrædere af Thy«; kun Vendelboerne holdt ud, men led et blodigt Nederlag (8. Juni).

Usikre Efterretninger vil vide, at Kong Erik havde staaet bagved ogsaa dette sidste Oprør. Vist er det, at det blev det sidste Haabets Lysglimt, der kom til ham fra Danmark; han havde bedt Højesteren mægle mellem ham og Kristoffer, men da Efterretningen om Opstanden naaede ham, lod han Tanken om et Forlig falde. Omvendt gik det efter Opstandens Undertrykkelse; nu blev Kristoffer ligegyldig for at søge Udsoning med Erik ⁴⁶.

Efterat Bondeopstanden i Jylland var undertrykt, sad Danmarks Krone fast paa Kristoffers Hoved; men endnu havde han ikke vundet Anerkendelse i Sverige, meget mindre i Norge, hvor Rigsraadet vedblivende ønskede at beholde Erik af Pommern. For at forstaa, hvorledes Kristoffer dog sluttelig opnaaede at forene alle tre Riger paa ny, maa vi gaa lidt tilbage i Tiden.

Det danske Rigsraad havde formaaet det svenske til at mødes med det i Jønkøping i November 1439, og man var her let blevet enig om at stadfæste Aftalerne fra det forrige Aars

Møde i Kalmar, idet man dog nu udelod den Artikel, som indeholdt Anerkendelsen af Erik som Konge. Men forgæves havde de danske Raader stræbt at formaa Svenskerne til at gaa ind paa at vælge Kristoffer af Baiern, og man havde maattet nøjes med at aftale et Fællesmøde for alle tre Riger, der i Sommeren 1440 skulde afholdes i Kalmar⁴⁷. Fra dansk Side har man aabenbart faaet et klart Indtryk af, at der i Sverige var en stærk Stemning mod overhovedet paa ny at tage en udenlandsk Konge; Rigsraadet med Ærkebispem i Spidsen var vel villigt nok til at tage imod Kristoffer, forudsat at denne vilde sikre Sveriges Frihed og Raadets Indflydelse, men i det svenske Folk vakte enhver Tanke om atter at se en Udlænding paa Tronen den største Uvilje, og saa længe denne Stemning støttedes af Karl Knutson, var Valget af Kristoffer umuligt at sætte igennem. Paa den anden Side kunde Karl ikke selv have synderligt Haab om at ombytte sin Rigsforstanderstilling med Pladsen paa den svenske Trone; hans Medbrødre i Raadet var ingenlunde tilbøjelige til at underkaste sig en Mand af deres egen Stand, og Karl Knutson, den overmodige Stormand, Engelbrechts Modstander og Erik Pukes Drabsmand, nød personlig heller ikke Sympathi i Folkets brede Lag.

Herefter beregnede man da i Danmark sin Optræden. Til det aftalte Unionsmøde udsendte man af Raadet ene Ærkebispem Hans Laksmann, og hvorvel denne efterhaanden var blevet den egentlig ledende Mand i det danske Rigsraad, kunde han alene dog umulig afgøre den Fornyelse af Rigerne Forening, der officielt var Mødets Formaal. Men desto bedre kunde han paavirke Karl Knutson personlig, saa meget mere som han ledsagedes af den skaauske Adelsmand Klaus Nils-

son af Ellinge, der var gift med Karls Søster; han maatte være Manden til at indlede fortrolige Forhandlinger med sin mægtige svenske Svoger. Saaledes skete det virkelig ogsaa. Til Unionsforhandlinger kom det ikke i Kalmar, hvor der heller ikke var mødt nogen Afsending fra Norge; de danske Udsendinge forebragte kun en Opfordring til det svenske Raad om at tage Kristoffer til Konge, og de roste den unge Fyrste i høje Toner. Vigtigere var det dog, at de underhaanden tilbød Karl Knutson store Forleninger; han skulde have hele Finland i Len, dertil Borgholm med Øland i Pant for en stor Sum Penge. Paa disse Kaar opgav Marsken den Modstand, han hidtil havde gjort mod at tage en fremmed Konge ⁴⁸.

Resultatet viste sig, da en svensk Rigsdag traadte sammen i Arboga sidst i September. Her traadte Karl Knutson frem og gjorde Regnskab for, hvad han havde udrettet for Riget; Sveriges Rige var nu frit, ingensteds nogen Modstand at frygte, og hvad Rigets Mænd nu vilde beslutte, vilde han bøje sig for. Rigsraadet gav ham da fuld Kvittering for hans Styrelse som Rigsforstander og Brev paa de Len, som var lovede ham i Kalmar. I Forening med Karl Knutson kunde nu Raadet vælge efter sin Lyst, og man enedes om at tage Kristoffer til Konge.

Den svenske Almue hørte med Sorg, at Riget atter skulde underkastes en Udlænding, og i Vadstenaklosterets Dagbog føjede Klosters Historieskriver til sin Beretning om Mødet, at »Valget skete efter Prælaternes Vilje, maatte det ogsaa være efter Guds«; men om nogen Modstand var der ikke Tale. Selve Kristoffers Valg var dog ingenlunde ubetinget; Raadet meddelte tværtimod Kongen, at det havde

affattet nogle Artikler, hvorved Sveriges Rige kunde sikres mod, at »det ej kommer i saadan Nød, Trældom og Undertrykkelse, som det før har været«; dem ønskede de at forelægge paa et Møde i Lødøse lige efter Nytaar for de to andre Rigers Raader, og naar de her var vel overvejede og tiltraadte af Kongen, saa, men heller ikke før vilde de modtage Kristoffer som Sveriges Konge og føre ham ind i Riget ⁴⁹.

I Danmark vakte Efterretningen om Arbogamødets Beslutning ikke stor Glæde. Kongen selv var naturligvis ikke lysten efter at faa bundet sine Hænder ved store Løfter til det svenske Rigsraad, men heller ikke det danske Rigsraad var ivrigt for at faa Forholdet mellem Rigerne klart fæstnet i den Retning, hvori man ønskede at gaa i Sverige. Man søgte da atter at undgaa det Fællesmøde, som Svenskerne saa gerne vilde have afholdt, og ligesom før byggede man paa det personlige nære Forhold, der nu var kommet mellem Kristoffer og Karl Knutson. Kongen sendte denne en Indbydelse til at komme til Halmstad tyvende Dag Jul, og

»her lagde Kongen da al sin Flid,
at han Marsken til sig drage,
og sagde alt det hannum behage«.

Kristoffer bad Karl om Lov til at kalde ham Fader og stadfæstede paa ny alle de Løfter, der tidligere var givne ham. Det var da sikkert efter Aftale med Marsken, at Kongen fra Halmstad til Lødøsemødet kun udsendte tre af Rigsraadets yngste og mindst anselige Medlemmer og medgav dem en Fuldmagt, hvorefter de nok maatte høre, hvad Ærender det svenske Raad vilde fremføre, men aldeles ikke kunde beslutte noget ⁵⁰.

Det svarede ganske hertil, at det danske Rigsraad undlod at opfordre Nordmændene til at komme til Fællesmodet. I Norge delte Rigsraadet jo slet ikke den Stemning mod Erik, som herskede i de to andre Riger; men man frygtede, at Riget skulde blive helt isoleret, og mens man undlod at give Møde i Kalmar, besluttede Raadet i Juli 1440 at sende fire af sine Medlemmer til Kongen for at formaa ham til at bringe Riget Undsætning. Endnu inden Sendefærden var kommet afsted, mente Rigsraadet dog at være nødt til at gaa videre og affattede nu et ligefremt Opsigelsesbrev til Erik, »det Gud vel veed, at vi nødigt gør, var vi dertil ej aabenbare og storlig tiltrængte«. Med Sendefærden gik det imidlertid uheldigt nok; en af Udsendingene, den førømtalte Johan Ummereyse, døde, de tre andre kunde ikke faa Lov at slippe gennem Øresund, og derefter vendte de to tilbage til Norge, mens den tredje, Bisp Jens af Oslo, blev nede i Danmark næsten hele Aaret ud. Under disse Forhold modtog det norske Rigsraad en Skrivelse fra Svenskerne om det Møde ved Rigsgrænsen, disse ønskede, og man turde da ikke udeblive ⁵¹.

I Lødøse indfandt sig fra Norge Kansleren og tre verdslige Rigsraader, fra Sverige ikke mindre end otte Raader med Ærkebispem i Spidsen. Med stor Forbavselse og ikke ringe Vrede mødte man her de danske Raader med deres utilfredsstillende Fuldmagt, og man gav sin Harne Luft i Skrivelser baade til Kongen og det danske Rigsraad; det var dets Skyld, at Sammenkomsten blev frugtesløs og at alt maatte udsættes til et nyt Møde, der ved St. Hansdags Tid skulde afholdes i Kalmar. Men hertil indskrænkede man sig dog ikke; de svenske og norske Raader traf Aftale om, at deres to Riger i alt Fald

vilde opretholde Fred og Samdrægtighed indbyrdes, og lovede hinanden Hjælp mod enhver, der vilde krænke Rigerens Friheder. De norske Raader opnaaede tillige, at Spørgsmaalet om deres Forhold til Kong Erik ikke blev afgjort endnu; de skulde have Udsættelse til Paaske, men skrev nu atter til Kongen om, at han endelig inden den Tid maatte komme dem til Hjælp eller i det mindste sige dem til, hvad de skulde gøre, forat Norges Rige kunde undgaa de Farer, der truede det fra dets Naboer paa alle Sider ⁵².

Da man i Juni atter mødtes i Kalmar, ventede man forgæves paa Kongen og det danske Rigsraad; man blev sammen til ind i August Maaned, men stadig hørtes der intet fra Danmark. Saa aftalte da de mødte svenske og norske Rigsraader paa ny, at Sverige og Norge skulde holde Fred og Forbund indbyrdes, og det hvad enten de fik samme Konge eller hver sin; hvert Rige skulde hjælpe det andet trolig til, at de bægge kunde nyde deres beskrevne Lov og gode gamle Sædvaner ⁵³.

Denne Sammenslutning mellem de to Riger i Unionen, der paa saa mange Punkter stod hinanden nærmere i Interesser end det tredje, kunde være truende nok for Kristoffers Udsigter; men det hele blev dog kun et Slag i Luften. Hverken i Lødöse eller i Kalmar havde Karl Knutson været med, og uden ham betød de fattede Beslutninger ikke meget. Paa den anden Side havde Kristoffer nu ogsaa besluttet at give efter for Svenskernes Ønsker; de Artikler, som det svenske Raad havde affattet i Arboga og siden haft med til Lødöse, var blevet ham forelagte, og allerede i April 1441 havde han erklæret, at han vilde efterleve dem ⁵⁴. Naar dette Løfte er blevet meddelt det svenske Raad, er ikke klart, men

vist er det, at det banede Kristoffer Vejen til Sveriges Trone sammen med den Støtte, han havde i Karl Knutson. I September kom Kongen selv til Kalmar, hvor Ærkebissen mødte ham; han drog derfra til Stockholm, hvor han modtoges med stor Højtidelighed af Marsken; den 13. September blev han hyldet paa Mora Sten, og Dagen efter kronedes han i Upsala. Den følgende Vinter red han sin Eriksgata og blev i Sverige lige til Sommeren 1442⁵⁵. Det norske Rigsraad kunde nu, isoleret som det var, ikke gøre andet end træde i Sveriges Fodspor; i Juni 1442 mødtes det med Kristoffer i Lødøse, og her valgtes han til Norges Konge; derfra drog han ind i Riget og blev kronet i Oslo⁵⁶. Ud paa Efteraaret vendte han tilbage til Danmark, og ogsaa her blev han nu kronet; den højtidelige Handling foregik i Ribe Nytaarsdag 1443, Ærkebissen forrettede Vielsen, og Rigsinsignierne bares af Hertug Adolf og tre andre tyske Hertuger⁵⁷.

Efterat Kristoffer var blevet antaget til Konge i alle Nordens Riger, var da Unionen atter kaldt til Live; men Rigerne Forening beroede ene paa Kongens Person. Svenskerne og Nordmændene havde været ivrige efter at faa en Unionsakt i Stand, men Kong Kristoffer og det danske Rigsraad havde vidst at berøve de Møder, paa hvilke Unionsvilkaarene skulde fastsættes, deres Betydning. Man har aabenbart fra dansk Side frygtet en nærmere Fastsættelse af Vilkaarene for Forbindelsen, saaledes som Svenskere og Nordmænd vilde have dem; heller end at faa en ny Unionstraktat foretrak man at leve videre paa den gamle Uklarhed og haabede derigennem at kunne redde i alt Fald Stumperne af den gamle Unions Karakter og de mange Fordele, den havde haft netop for de Danske. Man følte sig stadig i Danmark som

staaende i Spidsen for Unionen; de to andre Riger havde jo maattet tage den til Konge, som det danske Rigsraad havde valgt, og da man i Danmark skred til Kroningen, betegnede man Kongen som *archirex Danicæ*.

Dette var dog kun et tomt Navn; den særskilte Kroning i hvert Rige var det skarpe, for alle forstaaelige Udtryk for, at Tonen indenfor de forenede Riger nu laa paa hvert Rige for sig, ikke paa Foreningen. Og Kristoffer og det danske Rigsraad havde vel undgaaet at faa Unionens nye Vilkaar fastslaaede ved en fælles Akt, men den svenske Krone havde Kristoffer kun kunnet opnaa ved at tiltræde alle de Vilkaar, som det svenske Raad havde foreskrevet ham, og disse var af en saadan Art, at Fællesskabet mellem Rigerne blev indskrænket til det mindst mulige; Kongen havde ikke blot maattet love at lade Sveriges Rige og dets Indbyggere nyde Rigets skrevne Lov, deres Privilegier og Friheder og alle deres gode gamle Sædvaner, men dette almindelige Princip var ført ud i alle Enkeltheder. Al Magt var lagt fra Kongen over til Rigsraadet; efter dets Raad skulde han afgøre alle Sager og vælge Rigs- og Hofembedsmænd saavelsom Lensmænd, ja endog besætte ledige Pladser i Raadet; hvad Kronen oppebar i Sverige, skulde blive i dette Rige og ene anvendes til dets Nytte. De Sverige vedrørende Breve, som gemtes i Danmark, skulde udleveres det svenske Rigsraad; Gotland lovede Kongen at lægge ind under Riget igen.

Det danske Rigsraad med Ærkebiskop Hans Laksmand i Spidsen havde ført sin Kamp mod Kong Erik til Ende, og den myndige, næsten enevældige Kongemagt, som Erik havde

taget i Arv fra Dronning Margrethe, var dermed ført til Graven. Rigsraadet stod nu fuldmyndigt ved Kongens Side: det havde vist sin Magt ved at afsætte een Konge og ind-sætte en anden, og det ansaas fra nu af som den egentlige Indehaver af Suverainiteten i Riget. Kristoffer af Baiern kom vel ikke til at udføre sit Løfte om at udstede en Haand-fæstning, men hans Efterfølger maatte gøre det, og i Kri-stjern I's Valgløfte tegnedes Raadets Myndighed i skarpe Træk.

Og Aristokratiet høstede straks Frugt af sin Sejr, fremfor alt Prælaterne, der var gaaede i Spidsen. Samtidig med Kristoffers Kroning gennemførte de jyske Bisper deres gamle Krav om, at Tienden ogsaa i Jylland skulde udgives med sit fulde Beløb, og ved en anden Forordning sikrede Bis-perne sig en udstrakt Tilsynsret med Munkene. Kongelige Paabud udgik saavel for Danmark som for de andre Riger, hvorved det forbødes Menigmand at bære Vaaben, og Beskatningsmyndigheden gled fra Landstthingene over til Konge og Rigsraad.

Men udadtil betaltes Sejren dyrt. Rigsraadet havde maattet købe Hertug Adolf ved at tilstaa ham den arvelige Forlening paa Sønderjylland, som Erik saa standhaftig havde nægtet, og Kristoffer havde maattet begynde sin Regering med at stadfæste alle de hanseatiske Privilegier. Den »kær-lige Bebindelse« med Norge og Sverige var bevaret, men med Kærligheden stod det saa daarligt til, at Ærkebisp Hans Laksmand bad Baselerkonciliet forflytte den norskfødte Bisp Thorlav fra Viborg til Oslo og lade den danskfødte Biskop her i Stedet komme til det danske Stift, da den ene og den anden, hvor de nu var, blev hadet »som stammende

fra Folkets Hovedfjender⁵⁸. Unionen holdtes i Sverige ene oppe af et Aristokrati, som foretrak en Unionskonge for en indfødt, fordi det under ham mente lettere at kunne faa Lov til selv at raade; ingen ny Unionsakt bandt Rigerne sammen, og efter Kristoffers kortvarige Regimente sprængtes Forbindelsen igen for kun at blive fornyet sjældent og paa kort Tid.

IV. Erik af Pommerns Eftermæle.

Det er Erik af Pommerns Historie som Danmarks Konge, der her fremstilles. Hans Skæbne skal vi da ikke følge videre, end nu sket er, og vi skal ikke fortælle om, hvorledes han lange Aar igennem sad paa Visborg Slot, heller ikke hvorledes han tilsidst atter vendte tilbage til det lille Hertugdømme i Pommern, hvorfra han oprindeligt var kaldt frem, og her endte sine Dage som sin Fader, om hvem Krøniken siger: »Han var en stor Røver«. Lad os fra denne Kong Eriks Alderdom kun mindes det ene, at han endnu en Gang fik Lejlighed til at vise, hvor meget inderligere han følte sig knyttet til Danmark end til de to andre Riger. I 1448 var Kristoffer af Baiern død, og endelig naaede Karl Knutson det Maal, som han havde maattet opgive 1440; nu blev han valgt til Sveriges Konge. Straks kastede han sig over Gotland, og en svensk Hærstyrke indeslattede Visborg til Lands og Vands. Kong Erik kunde ikke i Længden staa imod, men han sørgede for, at det ikke blev Svenskerne, der

lik Borgen; hemmelig gik der Bud fra ham til Danmark, danske Skibe bragte Undsætning og Proviant, og mens de drog ind, forlod Erik selv den ham saa kære Borg. Resultatet blev da, at Gotland forblev i de Danskes Hænder, og endnu tohundrede Aar igennem beholdt Danmark den vigtige Ø, der sikrede Riget Overmagten i Østersøen. Havde Karl ønsket at bringe Gotland som Morgengave til sit Rige, saa blev den i Stedet Kong Eriks sidste Gave til det Rige, hvis Styrer han havde været en Menneskealder igennem.

Ti Aar før var det, at Erik i Sommeren 1439 modtog det danske Rigsraads Opsigelsesbrev og Anklageskrift imod ham. Højt blussede da hans Harmen i Vejret; han forstod lidet af den Modstand, der havde rejst sig imod ham i Sverige og Norge, men overfor Danmark følte han sig som den, der altid havde kæmpet for Kronens Ære og de Danskes Ret.

Mange af de Klager, som Rigsraadet rettede mod Kong Erik, var sikkert ogsaa løse og lidet begrundede; det gælder det allermeste af, hvad det sagde imod hans indre Styrelse i Danmark (jfr. foran S. 381). Med mere Ret kunde Raadet derimod vende sig imod Eriks almindelige Politik. Mange Aar igennem havde han holdt Riget i svar Orlog med de holstenske Herrer og Stæderne og aldrig villet modtage Forlig paa gunstige Kaar, skønt Raadet raadede ham dertil. De tre Riger modtog han i god Endragt af Dronning Margrethe, og nu var de jammerlig adskilte; forgæves havde hans danske Raad manet ham til at drage ind i Sverige og udføre, hvad der var dagtinget i Kalmar. Rigernes Forening havde han sat over Styr, fordi han vilde have Bogislaus til sin Efterfølger, og paa alle Maader havde han søgt at trænge

denne ind i Danmark mod Rigets Ret og Frihed; ham og de andre fremmede Herrer havde han overgivet Rigets Slotte og var selv draget bort til Gotland, efterladende alt i Forvirring.

De løse Klager mod hans indre Styrelse lod Erik ligge; mod de andre Anker forsvarede han sig med lidenskabelig Vrede. Sin Brodersøn havde han taget ind i Riget med Samtykke af de Raader, der levede dengang, Ærkebisp Peder Kruse, Bisp Peder af Roskilde og mange andre, og lige siden Margrethes Død havde Hertugen siddet i Slotsloven sammen med Kongen; naar man klagede over, at han havde betroet Rigets Slotte til sine Frænder, saa var det sket med Raadets Raad, og han haabede, at man ikke vilde kalde dem Udlændinge, der saa trofast havde bistaaet Riget, Hertug Barnim, der havde mistet sin Sundhed i Kampen mod Stæderne, eller Greverne Hans og Vitslav, der havde tjent Riget trofast og var flyttet ind i det for at blive der. Deraf var Riget ikke sket nogen Skade, men kunde, spurgte han Raadet, de sige det samme, som havde tinget Haderslev, Flensborg, Tønder og hele Sønderjylland til de Herrer, der nu havde det i Hænde og om hvem Raaderne selv saa ofte havde forsikret ham, at de var Rigets naturlige Fjender fra Arild?

Ogsaa sin Unionsstyrelse søgte Kong Erik at forsvare. Ingen havde mere end han ønsket at holde Rigerne sammen, og heller ikke var han Aarsagen til Adskillelsen; hvem der var det, kunde Raaderne jo læse i de Svenskes Klageskrifter, eller de kunde mindes, hvorledes Svenskerne i deres Nærvarelse havde sagt overlydt, at de aldrig mer vilde have nogen fra Danmark ind i Sverige for de Danskes store Uredeligheds Skyld; heller vilde de alle dø. Hvad var da Grun-

den til Rigernes Adskillelse? »Det er Eders store Vælde og Uredelighed, I, som aldrig vilde stæde nogen til Lige eller Ret, Eders Utroskab, Overdaadighed og umilde Gerrighed. saa at I for Gods og Penninges Skyld hverken sparer Gud eller den hellige Kirke, hverken Eders rette Herre eller Kronen, hverken Riddere eller Knægte. Fruer eller Jomfruer, Borgere, Bønder eller Indbyggere, Eders Ubarmhertighed og Gerrighed, Eders uredelige Regimente, som ogsaa har rejst Eders egen Møenighed og Bønder imod Eder. Han selv havde altid staaet fast paa Danmarks Bedste, og naar han tilsidst var faret ud af Landet, saa var det sket, fordi man havde vist ham den største Haan og Foragt; aldrig havde han hemmelig eller aabenbart handlet anderledes mod det danske Riges Indbyggere, end han burde efter Ære og Ret. Med Urette havde da Raaderne opsagt ham den Troskab, de havde svoret ham, men det kunde ikke undre ham; thi de gjorde jo kun, som deres Forfædre havde gjort før dem; hvorledes de havde levet med deres Konger, det kunde man jo læse i de danske Krøniker, endda disse i høj Grad havde forskønnet, hvad de havde bedrevet mod de ædle Herrer, som var deres Konger: af saadanne Forældre maatte jo fødes saadanne Efterkommere.

Gennem Eriks Forsvar mod Rigsaadet gaar der en Overbevisningens Varme, som i alt Fald viser, hvor sikker han har været paa sin egen Ret, og naar han anklager de Danske for deres Optræden i Sverige, naar han peger paa Utilfredsheden med Aristokratiet i selve Danmark, er der megen Sandhed i hans Ord. Alligevel tør man vel ikke nægte, at Rigsraadets Afsættelse af Erik var fuldt berettiget. Det var, syntes det, nødvendigt paa alle Punkter at opgive de Maal,

han havde stræbt efter; man maatte forlade den faste Realunion og Danmarks Supremati i Norden, anerkende Holsternes Herredømme i Slesvig og Hanseaternes Handelsrettigheder; men Erik kunde hverken det ene eller det andet. En ny Politik krævede nye Mænd. Eriks Afsættelse betød dog langt mere end et blot Personskifte; med ham faldt den myndige, næsten enevældige Kongemagt, som Valdemar Atterdag og Margrethe havde skabt og Erik levet videre paa. Heller ikke det var uden god Grund. Kongemagten havde gjort sin store Gerning, og med Erik havde den forløftet sig. Den savnede i Danmark den Støtte, som Kronen havde i England og Frankrig i en fremblomstrende Borgerstand; den kunde heller ikke som siden i Sverige bygge paa en kraftig Bondestand. I Danmark stod Gejstlighed og Adel som de ubetinget mægtigste, og at de krævede Lod og Del i Rigets Styrelse, var i sig selv naturligt nok.

Det var en mægtig Bevægelse, der havde rejst sig mod Erik, og hvor pludselig var Omslaget ikke kommet! Endnu 1430 havde det set ud til, at alt vilde vende sig til Eriks Fordel; den fleraarige resultatløse Kamp havde gjort Hansestæderne møre, to af dem var ligefrem gaaede over til Kongen, de andre syntes i Færd med at gøre det. Men Holstenerne var uovervindelige, og 1432 maatte Erik opgive Kampen med dem; lige efter fulgte den svenske Opstand, som tvang Kongen til at give efter ogsaa for Hanseaterne. Han, der havde kæmpet for det danske Riges Krav overfor Holstenerne og Hanseater uden Hensyn til de Rettigheder, disse havde erhvervet, mødte nu fra sine egne Undersaatter, først fra Svenskerne, snart efter ogsaa fra Nordmænd og Danske, Kravene paa, at Kongedømmet skulde anerkende de

Rettigheder og Friheder, som var nedlagte i Rigernes Love og Stændernes Privilegier. Raadløs og magtesløs stod Erik overfor hele denne Strømning. Naar vi har fortalt hans Historie siden 1430, har vi næsten tabt ham selv af Sigte; vi har kunnet fortælle om den Bevægelse, der rejste sig imod ham, meget lidt om, hvad han selv gjorde for at staa den imod eller aflede den. Han, der i den sønderjydske Strid havde haft alle Danske enige om sig, saa sine Tilhængere svinde bort; han, der ene kunde gaa frem efter den lige, rette Linie, blev nu tvunget tilbage Skridt for Skridt. Han dreves fra den ene Indrømmelse til den anden, og naar han søgte at slippe bort fra, hvad han uvillig var gaaet ind paa at love, blev det kun til smaaligt Drilleri. Aar for Aar følte Erik sig mer og mer fremmed overfor alt, hvad der nu rørte sig om ham; led ved det hele slog han sig ned paa Gotland og vendte kun tilbage derfra for at gøre et fortvivlet Forsøg paa at faa en anden sat i sit Sted, der kunde fortsætte Regeringen i den Aand, hvori han selv havde ledet den.

Naar Rigsraaderne skred til at opsige Kongen deres Huldskab og afsætte ham, kunde Erik nok have Grund til at minde om, at saaledes havde ogsaa deres Forfædre handlet mod Danmarks tidligere Konger; han tænkte vel især paa Kristoffer II's Afsættelse, som havde ført til Valget af den slesvigske Valdemar, den Regent, hvis Lensbrev paa Sønderjylland til Grev Gerhard Kong Erik havde mødt som det stærkeste Vaaben i hans Modstanderes Hænder under den slesvigske Strid. Men hvor meget anderledes gik det dog ikke nu ved Kong Eriks Afsættelse. Da Stormændene fordrev Kong Kristoffer, førte det næsten umiddelbart til en fuldstændig Opløsning af det danske Rige; de indfødte Stor-

mænd kappedes med deres fremmede Hjælpere om at udstykke det mellem sig, og Kongemagten gik til Grunde, medens Riget opløste sig i Len og Pant. Da Erik blev afsat, indtraadte vel den store Bondeopstand, men Stormændene holdt fast sammen; Rigsraadet overtog Rigets Styrelse og overgav Kongemyndigheden til en ny Regent.

Rigsraadet som det faste Punkt i Danmarks Rige var det, som blev tilbage som det endelige Udbytte af det myndige Kongedømme, der hundrede Aar igennem havde hersket i Danmark, en fast Kres af Rigets Stormænd, valgte af Kongen, vante til at staa ved hans Side ved Raadslagninger om alle vigtige Sager, opdragne til at se paa Rigets Bedste. Disse Mænd følte sig virkelig som Rigets Mænd, de, hvis Kald det var at holde Riget sammen, værne om det udadtil, men ogsaa værne om dets Ret mod den Konge, som de havde valgt paa alle Indbyggernes Vegne. Derfor bekæmpede de Erik Forsøg paa at gennemføre Rigets Arvelighed; de kunde, som Raadet skrev til Kongen, ingenlunde med Ære finde sig i at give efter paa dette Punkt, thi det vilde være af et fribaaert Rige at gøre et Arverige.

Kan det med Rette siges, at selve det Rigsraad, der afsatte og tog Magten fra Kong Erik, er en Frugt af hans og hans Forgængeres kraftige Kongedømme, havde dette ogsaa paa mange andre Maader varige Følger. Det havde skaffet Danmark en Ro og Retssikkerhed, som danner den største Modsætning til den Opløsning og indre Strid, der særtegner Hundredeaaret efter Valdemar Sejr; den overalt fremtrædende Mangel paa Respekt for Landets Love, Domstolenes svigtende Evne til at gennemføre, hvad de havde dømt, har i det hele og store vejet Pladsen. Kongens Embedsmænd rundt om i

Landet, som i Tiden før 1340 mest udnyttede deres Stilling i egen Interesse, havde lært, at de netop var indsatte af Kongen for Kronens og Landets Skyld og følte sig virkelig som Embedsmænd. Og først og fremmest, Riget dannede nu en fast og ubrydelig Enhed; det fremmede Feudalvæsen, der var trængt ind over Danmarks Grænser og i Tiden lige før 1340 havde ført til Rigets fulde Opløsning, var helt trængt tilbage, alle Hertuger og Grever var forsvundne, ene undtagen den sønderjydske, og hvorledes havde Erik ikke kæmpet for at fjerne denne sidste Rest af Feudalismen i Danmark! Selve Kongedømmets Stilling i Riget var sikret; den Magtfylde, som Margrethe havde skaffet det, kunde begrænses, Rigsraadet kunde i Theorien føle sig stillet over Valgkongen som det blivende i Modsætning til det skiftende, men en Skinkongemagt, som Kristoffer II og den slesvigske Valdemar havde haft, kom aldrig igen i Danmark; Kongemagten, støttet paa udstrakt Godsbesiddelse, sikret ved rigelige Indtægter, blandt hvilke snart Øresundstolden kom til at spille en Hovedrolle, stod fra nu af fast som Hovedleddet i den danske Stat.

Medens saaledes meget af det, som Valdemar og Margrethe havde skabt i Danmark og som var fæstnet under Erik af Pommern, ikke gik under ved hans Afsættelse, staar det anderledes med selve de nordiske Rigers Forening. Naar Raadet siger mod ham, at de tre Riger, som han havde modtaget i indbyrdes Venskab, efterlod han i den største Splid, er dette jo rigtigt. Men det tør vel siges med fuld Sikkerhed, at Unionen, saaledes i alt Fald, som Margrethe havde formet den, umulig kunde vare ved. Den var fremkaldt ved en tilfældig politisk Situation mer end ved stærke Strømni-

ger i de nordiske Folks Liv; med Urette har man efter moderne Tanker og Synsmaader troet at finde en dyb national Grund for den gamle Kalmarunion. En Union maa bæres oppe af store fælles Interesser, og saadanne fandtes ikke i Norden. Et Øjeblik havde man staaet enigt sammen mod disse Meklenburgere, der gjorde Krav paa Tronen i alle tre Riger; men denne dynastiske Kamp førtes hurtig til Ende, og andre Fællesmaal traadte ikke i Stedet. Maaske kunde man mødes i et Forsøg paa at trænge Hanseaterne tilbage; selve Handelsstanden i de nordiske Riger var dog knap stærk nok til at tage Kampen op. Sverige og Norge kunde i det ydre glæde sig ved en Ro og Sikkerhed, som de ikke havde kendt før, men dette opvejede ikke de Ofre, de maatte bringe for Danmarks Interesser, den Ulykke, som det i sig selv var, at Kongen var fjern og at Rigerne styredes udenlands fra. Margrethe havde gjort Danmark til Hovedlandet i Unionen, og, som Forholdene var, maatte det være og blive saaledes; Unionen kunde kun holdes oppe, naar Norge og Sverige holdtes nede som Lydriger af Danmark. Det lykkedes med Norge, men det var Sveriges Ære, at det tilkæmpede sig sin Frihed.

Næppe skal da Klagen mod Erik for at have sprængt Unionen føre til at fordømme ham og hans Politik. I Unionsstyrelsen fulgte Erik kun Margrethes Spor, selv om han maaske traadte det dybere, men jævnsides satte han sig Opgaver, som hans Forgængere havde ladet ligge, og at han derved saa rigtigt, fremlyser vel af den nærmeste Eftertids Historie. Forgæves stræbte de danske Konger efter atter at faa Magten i Sverige; stedse skarpere traadte det frem, at Unionen savnede al virkelig Støtte i Landet, at det saakaldte

Unionsparti kun ønskede en dansk Konge, fordi det derved ventede større Indflydelse for sig selv, og at det store svenske Folk altid stod enigt mod den fremmede Hersker. Forsøgene paa at genoprette Margrethes Union førte kun til endeløse Kampe og avlede et bittert Had mellem Nordens Folk. De Opgaver, Erik havde sat sig, toges derimod straks op igen og førtes tilsidst igennem, til hel eller halv Sejr. Eriks Kamp om Sønderjylland havde fastslaaet, saa det ikke glemtes, hvad dette Land betød for Danmarks Krone, og da Schauenburgernes Hovedlinie uddøde i 1460, turde de i Sønderjylland bosatte Holstenere ikke paa ny optage den Kamp, som havde voldt deres Forfædre saa store Vanskeligheder. Saaledes gennemførtes Kristjern I's Valg i Slesvig, og han blev tillige Greve i Holsten; man vil mindes, at under Eriks Kampe havde hans Modstandere netop tilbudt at skaffe ham Holsten under Kronen, hvis han vilde benaade dem med Slesvig. Og allerede Kristoffer af Baiern begyndte paa ny Modstanden mod Hanseaterne: da han første Gang hørte deres Privilegier oplæse, udbrød han, at de jo havde større Friheder i Danmark end Kongen selv. Længe varede Kampen, ligesaa længe som Hanseaterne, saaledes som de havde gjort overfor Erik, kunde benytte sig af Unionsstridighederne til at holde deres Magt oppe, men hundrede Aar efter var Sagen ført igennem.

Ingen samtidig i Danmark har skrevet Erik af Pommerens Historie. Først en Menneskealder efter hans Afsættelse fortalte den danske Rimkronike om hans Skæbne i nogle faa Verslinier, og i den nærmeste Eftertid optegnedes

en eller anden tilfældig Erindring af temmelig tvivlsomt Værd. Til dette lidet og ringe, som den danske Tradition vidste at fortælle om Kong Erik, føjede man saa i det sekstende Aarhundrede, hvad man kunde lære af Nabolandenes fyldigere Overlevering; men alle Vegne traf man her paa Fjender af Kong Erik og af Danmark, hvad enten man søgte til de svenske Historieskrivere, der i Erik ene saa den udenlandske Tyran, til Hanseaternes Historikere eller til den holstenske Præstemand, der nærer det samme dybe Had til alt Dansk som selve hans grevelige Herrer. Hvitfeld fremdrog talrige Dokumenter, men de kunde ikke ændre den Opfattelse, som fremlyste af de Fortællinger, han læste rundt om, og han fældede en haard Dom over Kong Erik, den første Udlænding paa Danmarks Trone; ulykkelig havde han været i al sin Bestilling, siden han mistede Dronning Margrethe; ved sin slette Styrelse havde han ødelagt den Forening mellem de nordiske Riger, som hun havde stiftet, og mer end alt andet, han havde prøvet paa at forandre selve Rigets Fundamentallov og af et frit Valgrige villet gøre et Arverige; med Rette var han da blevet afsat ligesom siden Kristjern II.

I det hele og store har denne haarde Dom genlydt i Eftertidens Opfattelse af Kong Erik. I den første Menneskealder af det 19. Aarhundrede gav Jahn vel en Fremstilling af Eriks Historie, hvori han paa mange Punkter tog Kongen i Forsvar, men man fortsatte ikke med hvad han havde begyndt. I Danmark opkom de stærke nationale Rørelser, og de førte til, at man paa Forhaand havde megen Antipathi mod Danmarks første tyskfødte Konge; jævnsides bredte de skandinaviske Tanker sig, og mens man priste Unionens

Stifterinde, skærpede man Dommen over den uduelige Efterfølger, der havde ødelagt hendes Værk. Den sidste Fremstilling af Eriks Historie, Barfod, gaar i den ene og den anden Retning videre end nogen, og det skønt der, da han skrev sit Værk, dog forelaa en Skildring fra min Haand af Unionens Tilblivelse, en Redegørelse for den Karakter, som den havde faaet allerede af Margrethe, som var lidet egnet til at bruges som Baggrund for en fuld Fordømmelse af Erik, medens paa den anden Side en saa dyb Kender af Sønderjyllands Historie som A. D. Jørgensen stærkt havde betonet Eriks Fortjenester paa dette Punkt og prist hans heroiske Kamp for Danmarks Ret.

Nu foreligger for første Gang en udtømmende Fremstilling af Eriks Regering i Danmark, og sikrere end før vil Dommen kunne fældes over ham. Hvad vi kan naa til, er begrænset ved vore Kilder og deres Karakter, og næppe forslaar de til helt at bedømme Eriks Personlighed, hans Evner som Statsstyrer, hans personlige Forhold til hans Undersaatter. Paa særdeles mange Punkter viser det sig dog klart, at den traditionelle Opfattelse ikke er rigtig, og de ofte gentagne Ord om Eriks Uforstand og snævre Syn vil vel ikke vise sig mere, endnu mindre Beskyldningen mod ham for at være tysk i Sind og Skind, han, der førte den første aabne Kamp mod Tyskheden indenfor Rigets gamle Grænser. I altfor høj Grad har man ladet Dommen om Kong Erik bestemme af hans Færd i de sidste Aar af hans Regering, da Modstanden rejste sig fra alle Sider. Vist er det vel, at han stod langt tilbage for sine to nærmeste Forgængere i Statskløgt; han savnede ganske den Smidighed, der førte Margrethe udover eller udenom alle

Vanskeligheder, og han havde heller ikke den Spændighed, som tillod Valdemar Atterdag at rejse sig paa ny efter hvert Nederlag. Men Eriks ulykkelige Skæbne skyldes dog ikke alene hans personlige Mangler; nok saa meget er den bestemt ved den Stilling, hvori han er sat. Med ringe Ret har man anklaget ham for den Styrelsesmaade af Unionen, der i Virkeligheden helt var formet under Margrethe, og med lige saa stor Uret har man glemt at betone, hvad baade Valdemar og Margrethe havde forsømt i deres Herskertid. Det er Kong Eriks Ære, at han havde Blik for de Opgaver, hans Forgængere havde forsømt, Opgaver, der skulde og maatte løses, og det bør ikke glemmes, at naar hans Forsøg strandede, laa det ikke mindst i de store og skadelige Indrømmelser, som hans højtpriste Forgængere havde gjort. Med god Grund kan man sige, at Erik som Unionskonge satte Sveriges og Norges Interesse langt bagefter Danmarks; men det hang sammen med Unionens Karakter, saaledes som han forefandt den, og ser man ham som Danmarks Konge, saaledes som han selv kaldte sig og følte sig, maa man anerkende hos ham et Kongesind som hos ikke mange af hans Forgængere eller Efterfølgere.

Der er noget tragisk ved Eriks Skæbne. Han har sat sig sunde og rigtige Maal, og naar han aldrig vil finde sig i noget Afslag eller nogen Udsættelse, ligger det især i, at han føler sig saa dybt overbevist om, at han helt og ganske har Retten paa sin Side. Ingen vil vel heller nægte hans Ret til at tage Sønderjylland tilbage eller fremme sine Undersaatters Handel paa Hanseaternes Bekostning; havde han kunnet naa det ene eller det andet, havde vi prist ham højt, saaledes som vi roser ham som den, der

har skaffet Kronen København og ført Sundtolden igennem. Men ved hans Ret mener vi saa den Ret, enhver Statsstyrer har til at værne om sit Land og Folk, til, naar Kraften er der, at udnytte den til at raade Bod paa, hvad der er tabt i tidligere Ulykkes- og Svaghedstider. Kong Erik saa det anderledes; naar han talte om sin Ret, mente han at have Loven for sig, selve den juridiske Ret, Lovens Bogstav. Det er jo klart nok, at dette havde han i Virkeligheden slet ikke; det var Holstenerne, der havde den skrevne Ret paa deres Side, naar de krævede Slesvig som deres fædrene Arv, Hanseaterne, hvem baade tidligere Konger og Erik selv i sin Umyndighed havde tilstaaet de store Privilegier, som Erik vilde bort fra.

At det var saaledes, har Kong Erik vel aldrig faaet Blik for, men der kom et Øjeblik i hans Liv, da hans egne Undersaatter rejste sig imod ham og pegede paa, at han kun var Rigernes valgte Konge, skyldig at opfylde de Løfter, han havde givet sit Folk. I 1436 faar Erik fra alle Sider at høre, at hans hele Unionsstyrelse er i Strid med de Aftaler fra det gamle Kalmarmøde, hvorpaa hans Kongestilling og de tre Rigers Forening hvilede. Alt hvad han havde levet paa, faldt til Jorden, da man mod ham paa-beraabte sig selve Retten, den skrevne Ret, og han maatte erkende, at hele det Styrelsessæt, som Margrethe havde lært ham, var i Strid med de Vilkaar for Unionen, hvori hun selv havde samtykt. Med dette Møde i Kalmar er Erik i Virkeligheden færdig; han er ramt i sin inderste Overbevisning, i alt det, som havde baaret ham oppe under Kampe og Nederlag.

Kong Erik var en tragisk Skikkelse, men han var ikke

nogen ringe Mand. Med en anden Karakter, med en blødere og smidigere Personlighed, vilde Erik ikke have sat sig saa store Maal, med Sprængningen af Unionen havde det trukket længere ud, og Modstanden mod det kraftige Kongedømme havde antaget mildere Former. Saaledes som Erik var, skarpkantet og haard, skete Bruddet hurtigt og voldsomt, og det knuste Erik selv. Eftertiden bør i alt Fald anerkende, at han i store Grundspørgsmaal viste sine Efterfølgere paa Danmarks Trone den rette Vej.

ANMÆRKNINGER OG HENVISNINGER.

KILDERNE TIL ERIK AF POMMERN'S HISTORIE.

Traditionen om Erik, saaledes som den foreligger fra Danmark selv, er overordentlig fattig; foruden Rimkrønikens korte Skildring findes kun nogle spredte Træk, nærmest Anekdoter, i den saakaldte plattyske Saxo og hos Kristjern Pedersen (Danske Skrifter V). I Sverige uddør ved denne Tid Aarbogslitteraturen, men Engelbrechts Opstand besynges af en samtidig, og hans Digt optages siden i Rimkrøniken om Karl Knutson, saaledes at vi i denne Dobbeltkilde (Svenska medeltidens rimkrönikor, udg. af Klemming, II) har en yderst detailleret og meget paalidelig Fremstilling af Eriks sidste Regeringsaar i Sverige, indledet med en Karakteristik af Kongens hele Styrelse her; paa den bygger i det hele Erik Olson (Scr. rer. Svec. II), som kun paa enkelte Punkter har selvstændig Tradition. Af en helt anden Art er Optegnelserne i den Dagbog, som hurtig skiftende Hænder har ført i Vadstena Kloster (Scr. rer. Svec. I). Fra holstensk Side giver den saakaldte Presbyter Bremensis (udg. af Lappenberg i Quellsammlung d. Schleswig-Holst.-Lauenburg. Gesellschaft, I) en livfuld Skildring, nedskrevet 1448 efter mundtlig Overlevering, kronologisk rigtignok højst forvirret; over enkelte Punkter kaster Ejderstedaarbogen Lys (Staatsbürg. Magazin. IX). Vigtigst blandt alle Kilderne til Erik af Pommerns Historie er dog Lübeckeren Herman Korner, der gentagne Gange omskrev sin store Verdenskrønike og stadig fortsatte den ned til de sidste Aar; paa den

Maade har vi Redaktioner af hans Værk, sluttende 1415, 1420, 1423, 1430, 1435 og 1438; de latinske er udgivne af Schwalm 1895. En Iybsk Fortsætter af Detmars Krønike er i nært Slægtskab med Korner, men har dog paa enkelte Punkter selvstændige Efterretninger (Grautoff, Lübeck. Chroniken. II); ret fattig er derimod baade Hamburgs og Stralsunds historiske Overlevering.

Paa disse primære Kilder bygger i det 16. Aarhundrede talrige Historieskrivere, Olaus Petri i Sverige, Krantz og Reimer Kock i Tyskland, Johan Peterson i Holsten og en Række dansk Forfattere, udmundende i Hvitfeld. Naar man til de seneste Tider har tillagt disse Værker Kildeværdi, er det aabenbart urigtigt; men nærmere at paavise dette eller at rette de talløse Fejl, der findes i dem, vilde tage en Plads, som jeg ikke har kunnet ofre; Forholdet er for øvrigt for enhver kyndig saa klart, at et nærmere Bevis er temmelig overflødigt.

Alt i alt er Krøniketraditionen om Erik af Pommern ret rig, men dens Oplysninger falder dog kun indenfor visse Krese, medens den især om Eriks indre Styrelse i Danmark og Norge giver yderst lidt. Dertil bærer Traditionen i alle sine Skikkelser Mærke af at være udgaaet fra Eriks Modstandere; kun Korner i sine ældste Redaktioner, forfattede paa en Tid, da Lübeckerne stod venlig til Erik, viser nogen Sympathi for Kongen, i de senere har han skiftet Standpunkt, og baade den holstenske Præstemand og den svenske Rimkrønike er ligefrem hadefulde mod Erik.

Af Aktstykker og Breve er der en stor Rigdom. Fra Erik af Pommerns Tid er selve Kronens politiske Akter bevarede ret fuldstændig ligesom hans Modstandere Schauenburgerne; særlig Vigtighed har den store Samling af Procesakterne angaaende Sønderjylland. Ved en stor, omend spredt Udgivervirksomhed er en Mængde Breve fra de gammel-danske Arkiver blevet trykt; hvad der fattes, er nu meddelt i Udtog i »Repertorium diplomaticum«. Nordmændene har omtrent udtømt Stoffet ved »Diplomatarium Norvegicum«; for Sverige naar »Svenskt Diplomatarium« frem til 1420, men jeg har tillige benyttet de svenske Arkiver for Tidon efter dette Aar. Det righoldigste og mest oplysende

Brevstof kommer dog fra Hansearkiverne, og næsten alt, hvad der har Interesse for Eriks Historie, er nu trykt i Hanserecesserne og i Urkundenbuch der Stadt Lübeck; ved en Arkivrejse, som jeg i 1886 foretog til Østersølandene, søgte jeg at udtømme Arkiverne med Hensyn til hans Historie, men det meste af, hvad jeg da benyttede, er siden blevet udgivet, og kun hist og her har mine Excerpter givet smaa Supplementer. Endelig er ogsaa, hvad der findes i de pavelige Registre, blevet os bekendt gennem den Undersøgelse i Rom, som er foretaget paa Carlsbergfondens Bekostning; de tagne Afskrifter er deponerede i vort Rigsarkiv.

Dette store Aktstof oplyser naturligvis efter sin Karakter mere, hvad man talte end hvad man handlede, mere Forhandlinger end Bedrifter, men det har jo en helt anden Paalidelighed end Krønikernes Fremstilling og tillader at kontrolere disse rundt om. Uheldigvis er det mangelfuldt paa samme Punkter som Krønike-traditionen.

Forkortelser.

DN. o: Diplomatarium Norvegicum.

HR. o: Hanserecesse (med VI—VIII menes første Række (1256—1430), udgivet af Koppmann, med I—II anden Række (1431—76), udgivet af v. der Ropp).

Rep. o: Repertorium diplomaticum III.

SA. o: det svenske Rigsarkiv.

SD. o: Svenskt Diplomatarium från 1401.

SRD. o: Scriptores rerum Danicarum.

UB. o: Urkundenbuch.

FØRSTE BOG.

Af ældre Forfattere har Jahn arbejdet flittig for at skildre Eriks Kamp om Sønderjylland, men hans Kildekritik forslog ikke overfor de mange Vanskeligheder, som Krønikerne her byder. Siden har Fremdragelsen af de ældre Redaktioner af Korner lettet

Opgaven, idet der her foreligger en baade fyldigere og nøjagtigere Fremstilling end i hans senere Udgaver, og Hanseakterne giver dertil ikke blot en Mængde hidtil ukendte Oplysninger om Stædernes Stilling til Striden, men kaster ogsaa mange Strejflys over selve Kampen.

1. Lødese: Rep. 5240. Forordning om Ræfstething: SD. II, n. 1702-03; det svenske Rigsraads Erklæring om at have tilraadt Kongen denne: Smstds. 1704. Domme 1413-14: Styffe II, lxxf. Om Stemningen og Føgderne: Dr. Margrethe S. 344, 428.

2. Korner, Redaktion B (ed. Schwalm S. 381, og særskilt udgivet af mig i Kirkehist. Saml. 5. R. III, 810). Om Kalkene: Henry Petersen i Aarb. f. nord. Oldkyndigh. 1888, S. 114 ff.; at udlede alle disse Margrethekalke fra Domkirkeskatten i Roskilde, kan dog ikke forsvares, jfr. Rep. 5268. Tilstedeværende Prælater: se Afladsbrevene Rep. 5265-66, jfr. 5270.

3. Dipl. Flensborg I, n. 50.

4. Det udaterede Vidnesbyrd: Antislesvigholst. Fragm. XIV, 85; jfr. Dr. Margr. S. 500. Udtrykkelig henvises der først til dette Dokument 1416 (HR. VI, n. 246 § 51), og det er mulig først udstedt efter Nyborgdommen, hvori Erik dog udtaler sig ganske i Overensstemmelse dermed (Dipl. Flensborg. I, 207 ned.).

5. Det danske Standpunkt er her udviklet, saaledes som det fremtræder i Nyborgdommen. Eriks mødrene Arveret til Sønderjylland berøres dog kun flygtig heri, og muligt er det, at han tænker paa, hvad han har faaet Ret til gennem sin Fostermoder Margrethe. Ganske betegnende er det, at Erik paa Margrethes Gravmæle ved Siden af de 3 Kroner satte Sønderjyllands to Løver som hendes mødrene Vaaben; jfr. Aarb. f. nord. Oldkyndigh. 1882, S. 44. Sml. for øvrigt Hist. Tidsskr. 7. R. II, 298.

6. Waitz (Schleswig-Holsteins Geschichte I, 303) taler om et Forbund, som Enkehertuginde sluttede med Hertug Bernhard af Brunsvig mod enhver undtagen Kejseren og Kong Erik, Febr. 1413, og mener, at dette var rettet imod Svogeren Grev Henrik. Dette beror vist paa en Misforstaaelse af en Meddelelse hos Jahn S. 60 Anm. Forbundet blev i Virkeligheden sluttet mellem Hertug Bernhard, Johan af Meklenburg, Brødrene Erik og Johan af Sachsen samt Grev Henrik af Holsten mod enhver undtagen Pave og Kejser, Kong Erik og Hertug Vartislaus af Stettin; Bernhard undtager tillige sin Broder Henrik, Albrecht af Meklenburg og Hertug Gerhard af Slesvigs Søn; det er dateret første Tirsdag efter Hellig tre Konger (10. Jan.) 1413. Orig. med Segl: Ge-

meinschaftliches Archiv XX, 39 c. — Jahn S. 60 udmaler en meget krigersk Tilstand i Tiden efter Margrethes Død med et holstensk Overfald paa Als m. m.; det drejer sig dog kun om nogle af de sædvanlige Klager over Overgreb af Fogder: Dipl. Flensborg. I, 216, medens Als var tilbagegivet tidligere.

7. Vordingborgmødet omtales i Nyborgdommen (Dipl. Flensborg. I, 216 ned.) uden nærmere Tidsbestemmelse; Hertug Henrik var imidlertid her sammen med Vartislaus af Stettin, og denne spores 9. Juni i Danmark: Rep. 5262; 11. Juni var Erik i Vordingborg sammen med 4 Hertuger, da en flandersk Adelsmand besøgte hans Hof: Scr. rer. Prussicarum III, 444 f.

8. Nyborgmødet oplyses af den danske Dom med dens indledende Forklaring: Dipl. Flensborg. I, n. 66 (Rep. 5273); Hertugens Standpunkt forstaaes gennem hans Skrivelse til Lübeck: UB, d. Stadt Lübeck V, n. 463, sammenholdt med hans medbragte Klageskrift: Danske Mag. 5. R. II, 95.

9. Dipl. Flensborg. I, n. 67; et hertil hørende dansk Klageskrift: Danske Mag. 5. R. II, 96. — Under selve Mødet i Nyborg havde Erik tilskrevet Lübecks Raad om at søge at formaa Henrik af Lüneburg til at pleje ham Ret: Sudendorf, UB, d. Herzöge v. Braunschweig-Lüneburg X, 166.

10. Henrik nævnes af andre med Hertugtittel allerede 1412: UB, d. Stadt Lübeck V, n. 426; hans Brødre fører Titelen i Overenskomsten med Ejdersted 1414: Michelsen, Nordfriesland S. 202, jfr. ogsaa Danske Mag. 5. R. II, 84. — A. D. Jørgensen (40 Fortællinger^s S. 150) lader Henrik paa et Møde i Flensborg i Septbr. 1413 bede Erik om Forlening, blive modtaget venlig, men dog vist tilbage; det har næppe Hold i nogen Kilde.

11. Indberetning til Hertugen af Lüneburg: Sudendorf anf. St.

12. Antislesvigholst. Fragm. XIV, 27 (Rep. 5522).

13. HR. VI, n. 124, jfr. n. 68 § 14.

14. Om Partistriden i Lübeck henvises i Almindelighed til Wehrmanns Fremstilling i Hansische Geschichtsblätter 1878.

15. HR. VI, n. 227. 262 § 109.

16. Korner A 847, DB. 1231; Fængslingen er vel sket i August, siden den allerede 22. Septbr. er meddelt Hamburg fra Lübeck: HR. VI, n. 211. Om Bergen se DN. I, n. 646-47 (herfra stammer Hvitfelds Notits IV, 266, Fol. 666, hvor Kropelin dog urigtig gøres til Lensmand i Bergen); jfr. Klageskriftet 1507: HR. 1477-1536 V, n. 267 § 23. Eriks Brev 6. Novbr.: HR. VI, n. 227.

17. HR. VI, S. 156-58, 168-71, 176.

18. HR. VI, n. 246.

19. HR. VI, n. 252; jfr. Korner DB 1247.

20. HR. VI, n. 247-48, 255, 262 (§ 3, 7, 15). Aftalen kendes af Tratziger: Chronik der Stadt Hamburg S. 140 f., hvis Kilde maa være en hamburgsk Indberetning (ikke Korner, som hans Udgiver Lappenberg siger).

21. HR. VI, n. 262 § 94-152 (S. 217 ff.), n. 285-91.

22. Sml. UB. d. Stadt Lübeck V, n. 598.

23. Presb. Brem. k. 40; Ejderstedaarbogen (Staatsbürg. Mag. IX, 704-06). Naar Chalybaeus, Geschichte Ditmarschens S. 181, taler om Hyldinger baade 26. Maj*og 28. August, gælder bægge det selvsamme Dokument. — Holstenernes Strid med Otto Schinkel paa Tilenborg (Presb. Brem. k. 40) sættes ofte i Forbindelse med Kong Erik; deri er dog kun det rigtige, at Schinkel senere traadte i dennes Tjeneste, men selve Striden om Tilenborg kan ikke have vedkommet Erik, siden den ikke berøres i Klageskrifterne.

24. Mariebjærg: Dipl. Flensborg. I, 225; om Borgens Anlæg jfr. Wolff: Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schleswig-Holst.-Lauenb. Gesch. XII, 117. Jens Due var en af de første Hovedsmænd her: Smstds. n. 70 (Brevet er vel fra 1417); men naar man i Almindelighed udleder Borgens senere Navn Duborg fra ham, er dette dog vist lidet rimeligt.

25. Om Kongens Fæstningsanlæg fortæller Presb. Brem. k. 36: »Illis diebus rex fecit construi castra plura, unum prope Sligesmunde dictum Koningesborch in Swantze, item Wiltspange, item prope flumen Treya castrum a parte ducatus« (Johan Petersen laver heraf ved Misforstaaelse en særlig Borg ved Sliesmünde, forskellig fra Kongsborg). Nærmere Tidsbestemmelse giver de slesvigholstenske Aarbøger (SRD. V, 507: »Anno 1415 edificavit rex . . . castrum Vilspanghe in parrochia Varenstede«; Ejderstedaarbogen har Navnet Fresenborch for Borgen ved Treaa. I Klageskrifterne tales om Borganlæg under Femaarsstilstanden: der nævnes tre: Kongsborgen, Fredeborg, som svarer til Fresenborch, og Lindov, d. e. Lindaa; mærkelig nok omtales Vedelspang derimod ikke. — For at forklare disse Borganlæg laver Hvitfeld et Felttog i Aaret 1415: dette har vundet Tiltro til de sidste Tider, men er aabenbart urigtigt, da det ikke paaankes i Klageskrifterne.

26. Arveforlig 1415 mellem Hertug og Grev Henrik: Dahlmann (Oversætt.) III, 461.

27. Presb. Brem. k. 38; hvad der her siges om Lüneburgerens Planer, er dog meget tvivlsomt eller tilhører et tidligere Tidspunkt; i Septbr. 1416 udtalte Erik sig yderst vredt imod Hertugen (HR. VI, n. 293 § 28). Kort efter døde denne (14. Oktbr. 1416).

28. Presb. Brem. k. 36.

29. Det udaterede Fejdebrev: Stemann, Gesch. d. öff. Rechts III,

35 (jfr. Danske Mag. 5. R. II, 35). 4. Maj skriver Stralsund, at Kongen har meget Folk i Søen mod Holstenerne, som ogsaa har Folk ude: HR. VI, n. 255; allerede i April havde Kong Erik Tankerne vendt mod Femern, idet han lod Hanseaterne læse et Brev, hvorved Grev Adolf lovede Valdemar Atterdag Tjeneste af Øen med 50 Mand: HR. VI, n. 246 § 55.

30. Korner, Redakt. α 855 med ubetydelige Tilføjelser i de senere Udgaver; Presb. Brem. k. 36 (»*alio tempore*«, men urigtig indsat efter Belejringen af Slesvig). Jakob Lunge: HR. VI, n. 287 § 2.

31. Presb. Brem. k. 36; Hesterbjærg nævnes i Ejderstedaarbogen.

32. HR. VI, n. 262 § 95, 100; jfr. n. 287 § 5.

33. Ejderstedaarbogen angiver Dagen for Friserborgens Indtagelse; det Haandskrift, der er trykt i Staatsbürg. Mag. IX, 703, har ganske vist Aaret 1406, men det af Hamsfort benyttede har haft 1416 (SRD. I, 322), og dette er det rette; Rymer Sehesteds Død omtales ogsaa i Klageskrifterne. I Overensstemmelse med denne Aarbog sætter jeg de Danskes Tilbagetog efter Friserborgs Erobring, og at Vedelspangs Indtagelse falder endnu lidt senere, er i alt Fald det rimeligste; Presb. Brem. k. 36 har dog en anden Tidsfølge (»*eodem tempore fuit demolitum castrum Wiltspange et postmodum castrum Vresenborg, et castrum Koningsborche vacuum remiserunt*«); derefter fortæller Forfatteren om Indtagelsen af Lütken Tunder, men den tilhører Begyndelsen af 1417. Af en hanseatisk Indberetning ses, at de Danske endnu midt i Juli var i Slien: HR. VI, n. 287. — Om Kongsborg blev rømmet, er meget tvivlsomt; det ses i det mindste, at den var i Kongens Magt endnu 2. Septbr. og ligeledes i Juli 1417 (HR. VI, n. 294, 413). — Om en ved Vedelspang fundet Lodbøsse se Blom: Aarb. f. nord. Oldkynd. 1891, S. 37.

34. Korner A 864.

35. HR. VI, n. 262 § 111-16 (S. 220 f.).

36. Samme Reces § 156.

37. Underlig nok omtales dette Kongens Tilbud ikke i Beretningerne om Forhandlingerne ved Laalands Albue, men fra disse kom Udsendingene tilbage 2. Aug. (HR. VI, n. 262 § 150), og allerede 14 Dage efter var Underhandlingerne med Holstenerne i fuld Gang. Efter en Udtalelse i HR. VI, n. 293 § 25 er Kongen mulig i de første Dage af August truffet sammen med Hanseaterne paa Femern.

38. Hanseatisk Beretning: HR. VI, n. 293, jfr. 294-97. Jordan Pleskovs Udtalelse: Presb. Brem. k. 43; det her nævnte Møde i Eutin fandt Sted 18. August. — Senere paa Aaret søgte en pommersk Hertug at mægle; det nævnes af Erik Aaret efter: HR. VI, n. 385 § 15.

39. Erik klager herover under Forhandlingerne i Flensborg: HR. VI, n. 293 § 27; Hertugen selv ligeledes: HR. VI, n. 307.

40. Korner A 865, B 1257 a; Presb. Brem. k. 39.

41. Femerns Erobring fortælles vidtøftig af Presb. Brem. k. 41. kortere, men med nøjere Tidsangivelser af Korner A 869, B 1260 a. At Iven Bryske slap bort, stadfæstes af, at han ses at være i København 3. Febr. 1417: Danske Mag. V, 290.

42. Korner A 877, 879. DB 1269; Presb. Brem. k. 36. Erik klager over, at Holstenerne afvandt ham Tønder, skønt Hertugen af Pommern havde faaet dem til at love Forligsforhandlinger: HR. VI, n. 385 § 15: 21. Jan. skriver Jens Due fra Mariebjærget om holstenske Rustninger og frygter Angreb: Hübertz, Aarhus I, n. 6 (Brevet fattes Aar og henføres af Hübertz og Seidelin i Dipl. Flensborg. til 1415, sikkert med Urette).

43. Kronikerne, anf. St. Det synes endog, at de Danske to Gange har angrebet Tønder (se Klaus Lembeks Udtalelser i hans Klageskrift fra 1421: Danske Mag. 5. R. II, 118 ned.); men naar Presb. Brem. her taler om et Angreb, hvorved Tønne Rønnov faldt, tilhører det 1422.

44. Staatsbürg. Mag. VIII. 97 = Rep. 5653. Korner A 890, B 1276 a.

45. HR. VI, S. 275-322 passim.

46. Recessen: HR. VI, n. 385. Klageartiklerne og Forslagene: n. 388-91.

47. Det Forslag, der findes i selve Receshaandskriftet (n. 389), er vist det, man sluttelig enedes om; i Lübeck findes et andet Udkast (n. 390), som bl. a. har en Bestemmelse om, at Kongen og Stæderne aarlig skulde afholde et Møde i Skanør 8. Septbr. til Ordning af alt, hvad der var kommet dem imellem, noget, der gaar igen i Forbundet af 1423, hvor dog København fastsættes som Mødestedet. Udkastet maa være blevet kendt i Holsten, idet Presb. Brem. k. 36 refererer det nøjagtig (efter ham Reimer Kock, hos Grautoff II, 663); han har bl. a. ogsaa Skanørmødet, saaledes at hans Meddelelse ikke kan bero paa en Misforstaaelse af Forbundet 1423; men han har Uret i at betragte Forbundet som virkelig afsluttet.

48. Den store Reces: HR. VI, n. 397 med de mange deri indflettede Skrivelser giver kun et meget ufuldkomment Indtryk af Forhandlingerne, idet som sædvanlig kun de Punkter indføres, hvorom man har fattet Beslutning. Punkterne er heller ikke indførte i streng Tidsfølge (se f. Ex. § 101 og 110).

49. Recessen § 1-7, 18-19 (ved den mundtlige Fremsettelse af Hertugens Hverv udtaltes, at Hertugen vilde være rede til at tjene Kongen af Lenet; herom staar dog intet i selve Brevet).

50. Recessen § 19—21, 37, 40—42.

51. Recessen § 56, 73 ff., og især den revalske Indberetning: HR. VI, n. 435. Korner A 888, B 1275 a.

52. Recessen § 100 og 62; om det sidste hedder det: »Istud est conceptum, sed non conclusum«. Sml. Receshaandskriftet B § 81 (S. 387).

53. Recessen § 61. Instruxen for Udsendingene til Erik fattes i Recessen, men Meningen ses af de senere Skrivelser og af den revalske Indberetning.

54. Recessen § 110, hvori Brevet n. 414.

55. HR. VI, n. 415-16.

56. Korner A 892 med Tidsangivelsen »citra festum penthecostes« (30. Maj); BD 1297, hvor »circa festum trinitatis« (6. Juni). Grev Henrik til Kiel, dateret »mandag na trinitatis« (uden Aar, men vel hørende hertil): Neues staatsbürg. Mag. VII. 100.

57. Korner anf. St.

58. Korner A 898, B 1282 a, D 1278, jfr. Presb. Brem. k. 37. Overgivelsesbrevene: Rydberg III, n. 448; Staatsbürg. Mag. VIII, 100 (Rep. 5666-67).

59. Privilegiet: Noodt, Beiträge I. 183. Vadstenadagbogen (SR. Svecic. I, 138): . . . Et si eodem impetu oppugnasset castrum Gottorp, cepisset illud; ita narraverunt quidam de obsidione revertentes.

60. Malende Skildring hos Presb. Brem. k. 37, jfr. Korner A 900, B 1282 c, D 1278. Forbundsrevet: Sammlung der den zollfreien Transit zw. Lübeck und Hamburg betreff. Urkunden n. 62.

61. Presb. Brem. fremstiller det med sædvanlig Overdrivelse saaledes, at Kongen, da han modtager Hamburgernes Fjdebrev, straks tiltræder Tilbagetoget, rigtignok paa den underlige Maade, at han rykker frem og brænder Ekernfærde for derefter at gaa tilbage over Slien. Plyndringerne i Ekernfærde falder dog adskillige Maaneder senere. — 4. Aug. erobrede Vitalianerne to danske Bispeskibe med mange Kostbarheder om Bord: Korner A 902, BD 1288, jfr. Presb. Brem. k. 36 (her urigtig i Forbindelse med Slesvigs første Belejring Aaret før) og Ærkebispeskroniken: SRD. VI, 632 f.

62. Korner A 901, BD 1283 med Tidsangivelse 14. August.

63. Recessen: HR. VI, n. 479, jfr. n. 478; Korner A 905, B 1283 b, D 1279.

64. Korner anf. St. Nogle Krigen vedrørende Optegnelser i Hamburgs Kæmnerregnskaber er sammenstillede HR. VI, S. 479 Anm.

65. Korner A 906, BD 1284; Presb. Brem. k. 40; Ejderstedaarbogen under 1416. — Om Ditmarskernes Forhold til Kong Erik vides intet sikkert. Presb. Brem. knytter til sin Meddelelse om Forbundet mellem Kongen og Stæderne, at Ditmarskerne lovede at støtte ham ved et Flankangreb (k. 36), og et andet Sted (k. 43 sidst) fortæller han ret

vidtløftig om, hvorledes Kongen vilde have Ditmarskerne til Dommere mellem sig og sine Modstandere.

66. Korner A 909, BD 1287.

67. Recessen: HR. VI, n. 489 § 1-2 og 10 med n. 491-92.

68. HR. VI, n. 498-99.

69. Recessen: HR. VI, n. 503 § 1-6.

70. Smstds. § 7 ff. Herefter kom Udsendingene til Slesvig Søndagen efter Martini, d. e. 14. Novbr. Forligsudkastet (HR. VI, n. 504) har dog Fredagen efter Martini, d. e. 12. Novbr., og samme Dag findes i selve Holstenernes Udfærdigelse af Forliget, mens Kongens er dateret fra om Søndagen; Recessens Dag er vist den rette; Dokumenterne maa af en eller anden Grund være blevet antedaterede.

71. Holstenernes Brev om Stilstanden: Staatsbürg. Mag. VIII, 104 (Rep. 5679). Kongens: Smstds. 108, Rydberg III, n. 449 (Rep. 5680); de danske Forlovers: Rep. 5681. Hertug Eriks af Sachsens Fredsbrev: Rep. 5683.

72. Saaledes siges der under de senere Forhandlinger.

73. Recessen § 15-60; sml. HR. VI, n. 506, 508.

74. Klageskriftet: Dipl. Flensborg. I, 322 f.

75. HR. VI, n. 532-33, 535.

76. HR. VI, n. 591-92.

77. Recessen: HR. VI, n. 556 § 1-3, 11, 15, 20 med de dertil hørende Breve. Efter Recessen begyndte Mødet 24. Juni; det er dog klart af de i den optagne Breve, at Forhandlingerne i Virkeligheden tog deres Begyndelse flere Dage tidligere, hvad der jo ogsaa ses af, at Hanseaterne var i Slesvig paa St. Hans Dag.

78. HR. VI, n. 593 (Albrecht af Meklenburg er vist en Fejl for Johan; sml. HR. VI, n. 556 § 54). — Da Holstenernes Opmand, Bernhard af Brunsvig, var syg, befuldmægtigedes i hans Sted Hartvig Bülow: Noodt, Beyträge II, 426.

79. Hvitfeld IV, 280, Fol. 672 med Rettelser i Rep. 5722. Hermed stemmer ogsaa Beretningen hos Korner (A 918, BD 1296), efter hvem Raaderne skal have undskyldt Kongens Fraværelse med Modvind, en Undskyldning, hvis Tomhed fremgik af deres egen Nærværelse.

80. Recessen § 29-32.

81. Recessen § 78.

82. Recessen § 54 (jfr. n. 566); efter Korner (A 921, 923, BD 1298, 1300) undskyldte Kongen nu sin Udeblivelse med, at hans Skib var gaaet itu, og at han siden havde faaet Modvind; de færreste af Stæderne fandt dog denne Undskyldning tilfredsstillende saa lidt som Holstenerne. Stæderne vedtog, at om det atter skulde komme til Krig mellem Erik

og Holstenerne. skulde enhver Skipper blive, hvor han var 14 Dage før Mikkels Dag: Recessen § 81.

83. Breve om denne forlængede Stilstand er ikke bevarede; men den omtales af Korner A 931, B 1305 a og i Kongens Klageskrifter: Dipl. Flensborg I, 265, 337; jfr. ogsaa HR. VII, n. 92-93; UB. d. Stadt Lübeck VI. n. 238.

84. HR. VII, n. 12, 35-37. Lübecks Brev til Kongen berøres i HR. VII, n. 86 § 11. Endnu flere Klager fremsættes senere af Kong Erik: Dipl. Flensborg I, 265.

85. Reces: HR. VII, n. 86, jfr. 85. De forudgaaende Forhandlinger med Holstenerne berøres i n. 49.

86. HR. VII, n. 92-93, 100-105, 133. Det er ikke klart, naar Kongen er gaaet ind paa Voldgiftsmødet; dette nævnes af Hertugen i Decbr. 1419; UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 150, men endnu i Marts 1420 vidste Kongen ikke, om Holstenerne havde indvilget; først i April var alt klart: HR. VII, S. 113 f.

87. Korner B 1336; ved en uheldig Ændring i D gøres Breyde til hertugelig Hovedsmand paa Borgen. Kongen klager i Maj over, at Holstenerne har vundet Svavested: HR. VII, n. 210 § 4, n. 218.

88. Korner BD 1346. Det er underligt, at dette Angreb paa Haderslev ikke paaankes fra Kongens Side.

89. Komturen i Reval indberetter 3. Maj til den livlandske Ordensmester om Eriks Rustninger: Livländ. UB. V, 630. Allerede i Febr. talte man i de vendiske Stæder om »Samlingen til Søs i Sundet«: UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 175.

90. Reces: HR. VII, n. 182 § 1-4 (Artiklerne gentages i en Reces af 29. Juni: n. 237 § 10-12); jfr. n. 183.

91. HR. VII, n. 208-10.

92. Reces: HR. VII, n. 228; jfr. Kongens Udtalelser: Dipl. Flensb. I, 267. Forud for Mødet i Slesvig gik der vidtløftige Forhandlinger om Lejdebrevene: HR. VII, S. 114-16.

93. Eriks Brev til de i Slesvig forsamlede Hanseater: UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 209. Klagerne over Fredsbruddene: Dipl. Flensborg. I, 266 f.; her ogsaa om Smædedigtet, som talte om, »vo de mellik scholde beschoren wesen unde de vos in deme krude«; hvad det første angaar, har Biblioteksassistent A. C. Larsen henvist til, at man paa Svensk og Norsk taler om, at Mælken »skærer sig«, naar den skærner; »krude« gengiver Wolfgang Utenhof med »krautepede« (Rep. 5911). — Kirkebønnen: SD. III, n. 2784.

94. HR. VII, n. 233.

95. Korner BD 1338; Presb. Brem. k. 42 (urigtigt under Aar 1417, hvilket Aar Johan Petersen har rettet til 1419).

Erslev: Erik af Pommern.

96. Den første Skildring af Grusomhederne ved Femerns Erobring foreligger i en Skrivelse fra de holstenske Fyrster til Kurfyrst Frederik af Brandenburg, 1. August: UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 238. Da Klagerne fremførtes Aaret efter paa Voldgiftsmødet, forsvarede Kongen sig kun i temmelig vage Ord: Dipl. Flensborg. I, 267 f. I kraftige Toner skildres Eriks Færd af Korner og Presb. Brem. paa anf. St.; den dadles ogsaa i svenske Kilder, Vadstenadagbogen: SRSevicic. I, 142, Rimkroniken, Erik Olson, ja endog i de danske, der rigtignok tillige fortæller, hvorledes Femernboerne i Forvejen havde haanet Kongen.

97. HR. VII, n. 246-54.

98. Møde paa Aalholm: HR. VII, S. 135. Paven til Biskop Johan, 27. Marts: Regesta 3346-47. Møde i København: HR. VII, S. 138 f. Reces fra Mødet i Stralsund: HR. VII, n. 263 § 9-10.

99. Korner BD 1338.

100. Forlovernes Breve om Stilstanden: Rydberg III, n. 451 a-b, jfr. HR. VII, n. 279. Korner BD 1360 giver de mest detaljerede Oplysninger om Stilstanden; kun hans Opregning af de tilstedeværende, som han indleder med sit mistankevækkende Yndlingsord *puta*, beror maaske paa fri Fantasi. — Anders Jakobsen Lunge omtaler i sit Vidnesbyrd 1424 (SRD. VII, 412) et Møde i Flensborg 3 Aar før, hvor Greverne bad Kongen om Forlening; dette passer bedre til Sammenkomsten i 1420 end til det mislykkede Møde i samme By Aaret efter. Er det det, der ligger bagved Jørgensens ovfr. Anm. 10 omtalte Skildring?

101. HR. VII, n. 343, jfr. 344-45.

102. Dipl. Flensborg. I, n. 76 (Rep. 5911).

103. Voldgiftskendelserne: Antislesvigholst. Fragm. XIV, 32, 38, 43, de to ogsaa i Dipl. Flensborg. I, n. 77-78 (Rep. 5914-16). Om Retsstandpunkterne nærmere i Tredje Bog, Kap. 6.

104. Den lybske Kronike hos Grautoff II, 29; i den latinske Korner er mærkelig nok selve Femernmødet slet ikke omtalt, medens han giver saa nøje Efterretninger om det Forlig, hvorved det blev fastsat.

105. HR. VII, n. 355 § 16, 382, 403. Tratziger S. 150; jfr. Kämmererechn. d. Stadt Hamburg II, 36.

106. Korner B 1365 a. HR. VII, n. 403-16.

107. HR. VII, n. 441 (§ 2, 5-6), 440, 465, jfr. 473-76. Hertugernes Stilstandstilbud af 18. Marts 1422: UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 400; den forseglede Original ligger i Lübecks Arkiv og er altsaa ikke udleveret til Kongen, d. v. s. ikke traadt i Kraft.

108. Tønder havde Hanseaterne først overgivet til to holstenske Adelsmænd, men i Septbr. 1418 tog de Borgen i deres egen Haand (HR. VI, n. 600); allerede 1420 var den vistnok tilbagegivet Hertugerne (jfr. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 229). — Slesvig By havde Hanseaterne

endnu i Sommeren 1420, og Kongens Raader krævede den da tilbagegivet (HR. VII, n. 228 § 33-34, jfr. n. 215, 218); i Marts 1421 klager Erik derimod over, at under den af Hanseaterne mæglede Stilstand har han mistet Slesvig, Svavested og Ekernförde (HR. VII, n. 341). Det er underligt, hvor lemfældig Kongen tager paa denne Sag; langt senere klagede han mere højlydt over Hanseaternes Opførsel (HR. 1431-76 I, n. 365 § 25).

109. Hans Skondelev: Moltesen, De avignonske Pavers Forhold til Danm. S. 120 f.; han gøres ofte til en Krumedige, fordi hans Vaaben ligner denne Families Lindetræ, dog næppe med Grund; Thiset har han heller ikke paa sin Stamtavle. Hvitfeld siger, at efter hans Død lod Grev Henrik, den forhenværende Bisp af Osnabrück, sig postulere i Slesvig; dette er mer end.usandsynligt og beror vel blot paa, at Hans' Efterfølger hed Henrik.

110. Dipl. Flensborg. I, n. 94. Pavens Stadfæstelse, sml. Rep. 5949. Cypræus, Ann. episc. Slesvic. S. 362 f. efter tabte Breve.

111. Pavebullen 31. Jan., 4., 5., 25. Febr. 1429. Sml. ogsaa Rep. 6432.

112. Akterne vedrørende Klaus Lembeks Frafald er sammenstillede af A. D. Jørgensen: Danske Mag. 5. R. II, 108.

113. Korner B 1377, i D ligesom 1378 urigtig anbragt lige i Begyndelsen af Aaret 1423; Presb. Brem. k. 36, her i nær Sammenhæng med Angrebet i 1417.

114. Korner BD 1375. Hvitfelds Henførelse af Nederlaget ved Emmervad til 1420 er ganske løs, og den Hr. Antonius Rønnow, som han lader falde her, er netop Tønne Rønnow (denne levede endnu 1421: Antislesvigholst. Fragm. XIII, 118, jfr. Rep. 5869). — Fornyet Belejring af Tørring fremgaar af Forliget 1. Jan. 1423.

115. Angrebet paa Als kendes kun fra Presb. Brem. k. 43; af Hvitfeld henføres det vilkaarlig til 1421, men det passer bedre til 1422; i det holstenske Stilstandsforslag (ovfr. 107) siges udtrykkelig, at Sønderborg skal være indbefattet i Stilstanden, hvad der tyder paa, at Borgen dengang har været angrebet. Iven Bryske levede endnu i Septbr. 1421: Rep. 5938.

116. HR. VII, n. 441 § 3-4, 489-90.

117. HR. VII, n. 487 § 5-6, 8, n. 489-90; Sendefærdens Opgave nærmere omtalt i n. 517 § 1. Klager over Fribyttere med Tilhold i Danmark og Meklenburg: n. 487 § 30 ff.

118. HR. VII, n. 512 § 1, 513-14, 518.

119. Korner BD 1434 fortæller om Kobbermønten under 1425, men dens Udstedelse falder jo forud for Forbundet af Jan. 1423; Krønikens gale Aar kan mulig forklares ved, at Kong Erik atter i 1425 har optaget Udmøntningen af den slette Mønt.

120. Reces 21. Juli: HR. VII, n. 517, jfr. 518. I Recessens § 10 skimtes, at Stralsund var noget betænkelig ved de skarpe Skridt. Lübeck frygtede, at Kongen paa ny vilde rejse Krav paa 20000 Nobler for det gamle Raads Skyld (§ 8). Om Visbys ejendommelige Stilling: § 5, jfr. n. 550 § 2, 558. De preussiske og livlandske Byer gik villig ind paa at lyse Handelsforbudet: HR. VII, n. 519-23, 559 § 11, 562.

121. Korner B 1374 a, 1378. Udgifter til et hamburgsk Tog mod Ribe og Indtægt ved her tagne Fanger: Kämmererechn. d. Stadt Hamburg II, 39 f.

122. HR. VII, n. 538.

123. Korner B 1378. Beretningen er tilligemed adskillige andre Stykker kommet ind under Aaret 1423 i Korners sidste Udgave (D), hvad der har voldt megen Forvirring. Erik omtaler 1430, hvorledes Stæderne »før denne Fejde« kom til Øresund under Anførsel af Ditmar van Tune (en lybsk Raadmand) og »ødelagde og tog vore Skibe ved Landskrone uden Undsigelse eller Forvaring« (HR. 1431-76 I, n. 365 § 27).

124. Korner H (hos Schwalm S. 449). HR. VII, n. 487 § 27. Forhandlingerne med Højmesteren i Aug.—Septbr. 1421: HR. VII, S. 218 ff. (hvor Koppmann synes at opfatte Forbundet som virkelig afsluttet, hvad der vist ikke er rigtigt).

125. HR. VII, n. 550 § 5, 11. Fredspartiets Sejr paa dette Møde hænger maaske sammen med Efterretninger om Rigsdagen i Nürnberg; 29. Septbr. passeredes Rostok af Udsendinge fra Sigmund til Danmark: HR. VII, S. 342 Anm.

ANDEN BOG.

Den Storpolitik, hvori Erik indblandedes, er her fremstillet efter en Række forskellige Værker som Voigt, Geschichte Preussens VII, Caro, Geschichte Polens III, Droysen, Geschichte der preussischen Politik, Riedel, Kurfürst Friedrich I 1420—26 (Märkische Forschungen V), Barthold, Geschichte von Rügen und Pommern IV, Bezold, König Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten; nærmere Kildehenvisninger giver jeg kun for Eriks egen Del i Politiken. Kongens Udenlandsrejse er skildret

fortræffelig af Møllerup i Hist. Tidsskr. 5. R. III, til hvilken Afhandling jeg i det hele henviser, kun givende enkelte Supple-
menter.

1. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 85.

2. Livländ. UB. V, 109. Sml. Møllerup, Danm. Forhold til Lif-
land S. 8 f.

3. Voigt VII, 332. — Forbundet 1419: Rydberg III, n. 450 (Rep.
5791, jfr. S. 255). Oplysningerne om Ægteskabsplanerne kommer frem
under Eriks Udenlandsrejse.

4. Livländ. UB. V, 712, 735, 796. Værnbrev for Øsels Biskop:
Smstds. 679 (Brevet tilhører 1421, jfr. Møllerup anf. St. S. 14).

5. Voigt VII, 332; Livländ. UB. V, 521, 742, 790. Sml. i det hele
Møllerup anf. St. 10 f.

6. Betegnende nok gjorde samtidig preussiske Ordensriddere et
Indfald i selve Hertugdømmet Stolpe: Caro III, 510 efter Raczyński,
Codex Lithuanæ 262, som ikke findes paa vore Bibliotheker.

7. Voigt VII, 434.

8. HR. VII, n. 512. Sigfrid Stegelitz' Instruks 4. Aug. 1422, hvor-
efter han skal anraabe Erik om at hjælpe Ordenen mod Polen: Arkivet
i Königsberg (XXXI a, 76).

9. Sml. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 382.

10. Fuldmagten: Antislesvigh, Fragm. XIV, 107 (Rep. 5976). Følge-
breve: Rep. 5975, 5977.

11. HR. VII, n. 548, 557.

12. Bischofs Sendelse nævner han selv i HR. VII, n. 573; det er
vel det Møde i Nykøbing ved Mortens Dag, som Korner BD 1378 omtaler.
I Decbr., da Preusserne maa have faaet Besked om Resultatet af disse
Forhandlinger, besluttede de, at deres Udsendinge til næste Møde skulde
medbringe Lister over den Skade, de havde lidt, og desuden skulde man
overveje, om man kunde faa noget nyttigt i Privilegier eller andre Ting
af Kongen »vor sulche schaden«, d. e. til Erstatning for Skaden: HR.
VII, n. 559 § 6.

13. Korner B 1384-85, i D henført til 1423; i den lybske Krønike
(Grantoff II, 33) er Tidsangivelsen blevet til »in s. Matheus (for: Mer-
tens) avende«.

14. Antislesvigh. Fragm. XIV, 110, 108, 116. 118 (Rep. 5995-97).

15. HR. VII, n. 572-73.

16. Stædernes Forbunds-brev af 6. Jan., beseglet baade af Kongen
og af Byerne Lübeck, Rostok (hvis Segl dog nu fattes), Stralsund, Wis-
mar og Lüneburg, i Kongens Arkiv: HR. VII, n. 565 (Rep. 5998); om
Beseglingen jfr. n. 599-600. Kongens Modbrev er ikke bevaret. — Til

foreløbig Stadfæstelse af Aftalen besegledes en udskaaet Skrift af Kongen og tre Borgemestre: HR. VII, n. 564. — I sin Tale 1428 (HR. VIII, n. 517 § 1) siger Erik, at Forslaget om et Forbund kom fra Stæderne, hvad der er halvt rigtigt; at han selv da skulde have været utilbøjelig til at modtage Forslaget. er derimod sikkert galt.

17. Korner BD 1385. 6. Febr. gik der i Lübeck Rygter om Rumpolds Død: HR. VII, n. 578.

18. HR. VII, n. 572. Simons Brev, dateret København primo die post palmarum (29. Marts) 1423: Orig. i Danzigs Byarkiv (Bestallingsbrev for Simon Danmark som Herold eller »servus armorum« af Kong Sigmund, 1411: Regesta imperii XI, n. 125).

19. HR. VII, n. 581-82, 586-90, 595.

20. HR. VII, n. 598.

21. Om de mærkelige Forhandlinger paa Pinsemødet se foran S. 160 ff.

22. Forbundet af 15. Juni kendes nu kun gennem en Vidisse, som Dronning Filippa lod tage 1426: HR. VII, n. 601 (i højtysk Oversættelse hos Hvítfeld; Rep. 6026, jfr. 6276). Stædernes originale Udfærdigelse blev tilbageleveret efter Fredsbestemmelserne 1435; Kongens Udfærdigelse existerede dengang ikke mere i Byernes Arkiver, og i Stedet maatte de afgive en Erklæring om, at Forbundet var dødt og magtesløst: Rydberg III, n. 471 b (Rep. 6781). Om Mødet jfr. HR. VII, n. 599-600, 602-03. — Paa et Møde i Lübeck i Juli traf Byerne indbyrdes Aftale om, hvorledes Forbundshjælpen til Kongen skulde fordeles mellem dem. Lübeck skulde stille 200 Mand, Stralsund i Forening med Greifswald og Anklam lige saa mange, Rostok. Wismar og Lüneburg hver 100 Mand. De manglende 300 Mand skulde stilles af de preussiske og livlandske Byer med Halvdelen for hver; man synes da her uden videre at være gaaet ud fra, at disse Byer vilde være med i Forbundet, men man gav dem dog Tilladelse til, hvis de vilde være fri for selve Udrustningen, i Stedet at betale de andre Byer 1 Mark lybsk for hver Uge, hvori de skulde holde en væbnet Mand: HR. VII, n. 609 § 1.

23. HR. VII, n. 573. Herolden Simon skriver i det førnævnte Brev: »Wy hebben hir swarte penninghe; unser eyen kan deme anderen nicht helpen. Efte Got wyl, wen gy mene hensestede komen to mynen heren, so kumpt de bese penningh wol aff. Ok schole gy weten, dat myn here hefft ene kostil reyse vore; dar umme wolde he gherne syn kopperghelt vor uturen to hulpe der reyse«.

24. Forbund 11. April: Styffe II, n. 85.

25. HR. VII, n. 624. — Forbundet: Rydberg III, n. 456 (Rep. 6049-50). Frederik af Brandenburg ytrede sin Misfornøjelse med dette Forbund: Voigt VII, 465.

26. Rep. 6057, 6065. Hertug Henrik havde forgæves bedt Stæderne lade ham ledsage til Sigmund af nogle Raadsudsendinge: HR. VII, n. 609 § 5.

27. Livländ. UB. VII, n. 42, 51, 61, 66, 71, 98, 102.

28. Dette saavelsom adskillige andre Træk fra Eriks Optreden i Polen kendes fra Kansler Cioliks Formularbog, som er udgivet i Archiv für oesterreich. Geschichte (ikke Geschichtsquellen, som Møllerup citerer) Bd. 45.

29. Samtidig befuldmægtigede Sigmund Grev Herman af Cilly og en ungarsk Magnat til at dømme endelig i den sønderjydske Sag, om han selv var fraværende, naar Parterne mødte: Regesta imperii XI, n. 5804-05.

30. Erik fik ved denne Tid ogsaa en af sine Yndlinge, Sigfrid von Buch, gjort til Biskop af Kamin, dette Stift, der laa midt imellem hans Lande: Korner D 1356, Barthold IV, 1. Bd. S. 59-61; jfr. Deutsche Reichstagsakten VIII, S. 409.

31. Deutsche Reichstagsakten VIII, n. 298.

32. Windecke: Leben König Sigmunds § 183 (Geschichtschreiber d. deutschen Vorzeit, 15. Jahrh. I; Altmanns store Udgave (1898) har jeg ikke haft Adgang til).

33. Windecke § 193. Ogsaa Aaret efter udtalte Erik sig meget skarpt mod Fyrsterne og »talte fast vrede Ord, som ikke staa til at skrive«: Deutsche Reichstagsakten VIII, S. 408-09.

34. En god Oversigt over de kejserlige Juristers Optreden i Slesvig gives efter Procesakterne i HR. VII, S. 440 ff.

35. Efter Presb. Brem. k. 45 skal Sigmund efter Domfældelsen have foreslaaet, at Erik skulde betale Holstenerne 300 000 Gylden og give dem Laaland, hvad Greverne dog ikke vilde gaa ind paa.

36. Naar Korner D 1409 og andre Krøniker gaar ud fra, at Eriks hele Rejse fra først af var beregnet til at være en Pilegrimsfærd, kan dette efter de foreliggende Oplysninger sikkert erklæres for urigtigt; det bør siges med en helt anden Bestemthed, end Møllerup gør.

37. Daenell i Hist. Tidsskr. 7. R. III, 190.

37. 22. Septbr. 1429 skrev Erik til Højmasteren, at han i sin Tid i Ungarn havde laant 3000 Gylden, som han skulde betale over Danzig; Pengene havde han forlængst betalt, men ikke faaet Gælds brevet, som han nu beder Højmasteren skaffe. Baade 1431 og 1432 gentages Anmodningen; dog angives Laanet her til 2000 Gld. Origg. i Arkivet i Königsberg (XXXI a, 11, 53. 41).

38. Notitser fra Ragusas Raadsprotokol: Jorga, Notes pour servir à l'hist. des croisades au 15. siècle II, 219 f., 223, bl. a. om et Laan til Kong Erik paa 2000 Dukater.

39. Deutsche Reichstagsakten VIII, S. 409. 2. Marts skriver Erik selv fra Ofen til Højmesteren, at han har modtaget hans Tjener Klaus von Redtwitz; 20. Marts meddeler denne sin Herre, at Erik og Sigmund havde været sammen i Totis fra 6. til 12. Marts, d. 19. var Erik kommet til Kaschau. Origg. i Arkivet i Königsberg (XXXI a, 3 og XIII, 142). I et udateret Brev fra Kaschau taler Erik selv om sin gode Modtagelse hos Sigmund. Origg.: Smstds. (XXXI a, 60).

40. Paveprocessen: SRD. VII. 426-55 (en Oversigt herover: HR. VII, S. 493 ff.); Krønikeberetninger hos Korner D 1409, 1424 (og Rufus hos Grautoff II, 536) og Presb. Brem. k. 45; Rep. 6152, 6180-82 (jfr. UB. d. Stadt Lübeck VI. n. 647), 6191.

TREDJE BOG.

Af Erik af Pommerns indre Historie or hans Forhold til Kirken godt fromstillet af Helveg, og de i de sidste Aar tilvejebragto Afskrifter fra Vatikanerregistrene har ikko bragt meget frem af større Interesse. Paa Grund af Kildernes Natur (sml. foran S. 440 f.) er vor Kundskab i det hele ringe, og der er kun en Del nyt at fremdrage ved Eriks Stilling til Købstæder og Handol, hvor desuden Hansearkivorne givor gode Supplementer, især Eriks mærkværdige Tale paa Mødet i 1423. Det righoldige Stof i Procesakterne om Sønderjylland er, skønt forlængst kendt, hidtil kun blevet udbyttet i en mærkelig ringe Grad.

1. Det Drostsegl, som Erik engang siger sig at bruge i Stedet for sit eget Sekret (jfr. Danske Mag. 5. R. II, 85 Anm.), har nok været det sønderjydske Drostsegl, som Erik Krumedige vel har ført med sig; Hertugernes senere Drost havde i alt Fald et saadant: Rep. 6721, 6868, og Krumedige nævnes med Titelen: Hübertz, Aarhus I, n. 8.

2. 1412: Rep. 5189; 1417: Kbhvns. Dipl. I, 145; 1423: Rydberg III, 72. 1416 nævnes dog Jens Due som Hofmester: Rep. 5569, men maaske kan der underforstaas: forhenværende; fra 1424 er Erik Krumedige Hofmester, medens han 1417 kaldes justitiarius Jutiae: Rep. 5669.

3. SD. III, n. 2661 (vice et loco parlamenti consueti in dicto regno Dacie).

4. Häbertz. Aarhus I. n. 9. 11. Kbhvns. Dipl. I. 153. 1430 bevilgede Erik med de nærværende Raaders Samtykke Oluf Nilsson og hans Hustru Frihed for deres Gods for al kongelig Rente, undtagen hvad Hjælp, som Kongen skal have af Riget efter menige Rigens Raads Tilladelse; den skal deres Bønder gøre som alle andre gode Mænds Bønder. i Rigerne er: DN. XI. n. 149.

5. Hist. Tidsskr. 6. R. III, 727.

6. Hude, Aktstykker S. 24. Adelsbreve: se ndfr. 21; Byprivilegier: Rep. 6263. 6394 og 6802. Aftalen 1417: HR. VI. n. 503 § 16. Bogislaus i Lensbrev: Rep. 6889; jfr. ogsaa foran S. 394; sml. Kbhvns. Dipl. I. n. 117.

7. SD. III. n. 2792; Filippas Genbrev: n. 2793.

8. Haraldsborg: Ældste Arkivreg. I, 36; som kongeligt Slot 1424: Danske Mag. 4. R. I, 355. Skjoldnæsholm: Rep. 6406-07, 6410. — Abraham Brodersen: Jahn S. 477. Det nye Rigsstatut: Harsyssels Dipl. S. 21; om Retssætningen: Dr. Margrothe S. 295 f.

9. Aktstykker samlede i Danske Mag. 4. R. I. 353 og et tabt i Udtog hos Hvitfeld (Rep. 6145). Med Sagen hænger det sammen, at Kongen gjorde Krav paa Forsvaret af forskellige Klostre i Aarhus Stift, Randers Frue Kloster: Neckelmann I. 85; Rind: Rep. 6077; jfr. ogsaa Danske Mag. III, 181. Bo maa være død i 1423, ikke i 1424, som bl. a. jeg selv har sagt i Biogr. Lex.

10. Akterne om Københavns Inddragelse i Kbhvns. Dipl. I; jfr. Danske Mag. V, 300. Sagen fremstilles af O. Nielsen, Københavns Hist. I, 37 ff. Naar Kongen 19. Febr. 1417 siger, at han har taget København i Værge efter de tolv Rigsraaders Dom, mener Nielsen, at dette beror paa fejl Udlæggelse af disses Dom af 3. Febr.; jeg tror derimod, at i Mellemtiden er faldet den Kendelse af de 12 Mænd, som Raaderne henviste Sagen til. — Helvegs Idee, at Erik paastod, at Absalon kun havde faaet København som personligt Len, er ganske ubegrundet.

11. Om Betydningen af Københavns Overgang til Kronen henvises til min lille Skizze i Tilskueren 1889 S. 311 (jfr. Hist. Tidsskr. 6. R. VI. 226 Anm.). Regnskabsaflæggelse til Fadeburet i Kbhvn. for Norge: DN. I. n. 691, II, n. 717; for Sverige: Styffe II, n. 89; LDipl. 22. Decbr. 1424. Mogens Gø, der 1437 var Hovedsmand i København, var samtidig camerarius: Rep. 6855.

12. Hude, Aktstykker S. 33. Kejserdommen: Rep. 6125; Pavebullen: Rep. 6191. Genparterne fra 1413-14: Rep. III. 182-95 passim. Notarprivilegiet: Rep. 6183.

13. Titelen »Rigets øverste Kansler« desuden 1421: Danske Mag. V, 308; »Rigets Kansler« om Peder Lodehat i Nyborgdommen og 1414:

Jahn S. 499. Jeg veed ikke ret, om Titelen ikke forsvinder med Jens Anderssens Død 1431. — 1424 lovede Erik i Preussen senere at stadfæste det med Ordenen sluttede Forbund med sit Majestætssegl: Voigt, Gesch. Preussens VII, 465 Anm., jfr. Rydberg III, 81.

14. Kanslere: Jens Anderssen 1416: Rep. 5606. Jens Jakobsen 1418: Hvitfeld IV, 280, Fol. 672; Supplik til Paven om Provstiet 12. Novbr. 1418. Jens Pedersen (Biogr. Lex. XII, 624) kaldes camerarius i Supplik til Paven 20. April 1419, var Kansler 1422: Rep. 5958; dør 1434: SRD. III, 274. Laurids Brand: Rep. 6817, 6876. 6909.

15. Danske Mag. 4. R. I, 359; Kbhvns. Dipl. I, 146.

16. Danske Mag. V, 300. Ældste Arkivreg. I, 64. Optegnelse om Anders Mortensens Henrettelse i Malmø Stadsbog: Isberg, Bidrag till Malmö stads hist. Ia, 25. Rep. 5800. — Klage over Dom af Iven Fos: Danske Mag. 3. R. I, 183.

17. Kbhvns. Dipl. I, 151; Rep. 6909: Danske Mag. I, 99. Jfr. Yngv. Nielsen, Det norske Rigsraad S. 283.

18. Danske Mag. 4. R. I, 357; sml. Oplysningerne fra Kejserprocessen (foran S. 171).

19. Om Byfogden henvises til Mackeprang, Dansk Købstadstyrelse S. 204 ff., hvor Forf. dog ikke helt er kommet bort fra den traditionelle Opfattelse af denne Embedsmand som noget nyt i 15. Aarhundrede, ligesom han ikke tilstrækkelig har betonet, at Slotslensmanden som Foged i Byen dog er Undtagelsen. — Byskatten brugtes ofte, naar Kongen vilde skaffe en eller anden en fast Aarsindtægt, f. Ex. Rep. 6817, jfr. Hübertz, Aarhus I, n. 10, 12-14.

20. Kinch, Ribe I, 284.

21. Adelsbreve til Svenskere 1412: SD. II, n. 1580 (heri nævnes Hertug Bogislaus ikke), 1416: SD. III, n. 2272-77. De danske Adelsbreve registreres af Thiset: Hist. Tidsskr. 7. R. II, 383 (Henrik Judes er trykt hos Molbech-Petersen S. 102, urigtigt under Aar 1400; Rep. 6439; det Adelsbrev til Sven Djekn, som Thiset citerer efter Fortalen til Adelslexikon, er svensk og trykt i Brings Handlinger III, 208). 1417 tiltaar Erik Iver Fallesen for tro Tjeneste osv. for hans Gaard Mestedt »saadan Frihed og Frelse, som andre vore Riddere og Svende har i Jylland«: Rep. 5673; man kan ikke sikkert sige, om dette betyder en Optagelse i Adelsstanden (da kun personlig, ikke for Arvingerne) eller en Udstrækning af Adelsfrihed til en tidligere ufri Gaard. Det sidste gælder vist Brevet Rep. 5318.

22. Hosebaandsordenen: Beltz, Memor. of the order of the garter liv, lx, lxxiii (jfr. Werlauff, Hellig tre Kongers Kapel S. 32); Eriks Vaaben synes endnu at findes i Canterbury; jfr. Wylie, Hist. of England under Henry IV, II, 451 Anm. Lindormen: UB. d. Stadt Lübeck VI,

n. 85 (hvor den kaldes: des Konings Geselschop). Friks Orden: Scr. er. Prussicarum III, 444; Livländ. UB. V, 712. — Kejser Albrecht giver 1439 Lindormen til Hertug Adolf: Stemann III, 61.

23. Rikman v. Lanken: Vedel Simonsen. Hagenskov S. 22 f. Henrik Rantzan: Rep. 6598. Gaas: Rep. 5256 (fra 1413); nævnes 1435 som Rigsraad.

24. Pavebrevet i Afskrift i Lunds Universitetsbibliothek, hvorefter i L. Dipl. under 6. Septbr. 1419 (Brevet er dateret Florentie 8. idus septbr., men uden Paveaar: Martin var i Florens paa denne Aarstid i 1419 og vel næppe i noget andet Aar).

25. Forbindelse med Kardinaler: SD. III, n. 2556-58, jfr. Rep. 5768. Nedsættelse af Ærkebispeskolens Taxation: SD. III, n. 2598 (Rep. 5756) efter Supplik fra Erik.

26. Om Peder Lykke henvises til Mollerups smukke Skildring i Billeættens Historie I.

27. Om Maribo se Kall-Rasmussen, Musse Herred I, Neergaard i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1890, S. 267. Supplik til Paven fra Erik i Forening med Kong Sigmund 7. April 1418. I Svensk Diplomatarium findes adskillige Breve til og fra de fra Vadstena udsendte Munke (III, n. 2171 f., 2179 f., 2188, 2193 f., 2210 f., 2284, 2384, 2401, 2404, 2412 ff., 2426, 2528); Moderklostret er ivrigt for, at de snarest skal komme tilbage, men frygter, at den frække Tale og de danske Smigrerier glæder og frister dem for meget (quia procax lingua et blanditiæ Danicæ vos delectant plurimum et retentant: n. 2414). Gavebrev fra Kongen: Rep. 5606, jfr. ogsaa 6257; Købstadprivilegiet: Rep. 5607; Domsret og Toldfrihed for Maribo: Rep. 5685.

28. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 170; Supplik til Paven 19. Septbr. 1421. Om Mariagers Stiftelse se Neergaard: Aarb. f. nord. Oldkynd. 1890 S. 284-86; det nævnes i et Brev af 1432, Rep. 6540, men er Aaret rigtigt? — Om Gosvin se Becker: Kalkars Theolog. Tidsskr. 1879, S. 81; Helveg: Nord. Maanedsskrift 1877 I, 161. Han var ansat i Eriks Kancelli og brugtes bl. a. til Sendelser til Preussen (foran S. 220).

29. Om Karmeliterklostrene har Kristjern Pedersen flere Traditioner (Danske Skrifter V, 486 ff.); sagnagtig lader han Stiftelsen 1410 være foranlediget af Kong Eriks Anger over, hvad han havde bedrevet paa Femern (1420)! Om Mariæklostret i Helsingør: Trap, Danmark³ II, 9, jfr. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1879, S. 65, Kirkehist. Saml. 3 R. VI, 601, 4. R. I, 57.

30. Franciskanerklostrenes Oprettelse kendes fra Peder Olsøn: SRD. V, 513 f. Om Klostret i Flensborg se Wolff i Zeitschr. d. Gesellsch. für Schleswig-Holstein-Lauenb. Geschichte XIV, 169 f. Ryd Kloster klager over Overgreb af Kongens Fogder: Dipl. Flensborg, I, 314. Sup-

plik til Paven fra Markvard Luder, professor monasterii Ruris regii, af Erik gjort til Abbed for Regalis curiæ i Roskilde Stift, 14. Juni 1429. Om Krokris foreligger Supplik fra Franciskanerklostret 14. Juli 1427; der er vist udstedt modstridende Pavebreve, men Eugenius IV overdrog Bispem af Viborg at skaffe Franciskanerne Oratoriet: Dipl. Flensborg. I, n. 99. Hertugerne herom: Smstds. n. 104.

31. Sml. Helveg II, 280 ff. — Jeg berører kun de Forhold i Præstestanden, hvori Erik personlig spiller nogen Rolle, og omtaler derfor f. Ex. ikke den indviklede Sag om Viborg Kapitels Sækularisering, der er opredet af Mackeprang (Saml. t. jydsk Hist. 3. R. I. 485), men hvor man ikke kan faa Klarhed over Eriks Forhold.

32. Om Universiteterne i Udlandet: Kaufmann, Geschichte der deutschen Universitäten II. Eriks Supplik til Paven 16 Jan. 1419; efter en senere Supplik af 26. Maj tillodes det at forene flere Beneficier paa samme Haand. Pavens Bulle i dens endelige Form: Hvitfeld IV, 284, Fol. 674 med urigtigt Aar 1418 (Rep. 5773). Er det denne Bulle, der har foranlediget den Skrivelse til Paven, som vakte dennes Vrede (Anm. 24)?

33. Plattyske Saxo og Kristjern Pedersen (Jahn S. 95 Anm. mener, at Traditionen har misforstaaet Hanseaternes Mening med deres tomme Tønder og Salt, og at dette har skullet bruges til Sild; det er dog umuligt paa Grund af Aarstiden).

34. Aarsberetn. fra Geheimeark. V, 57 (Rep. 5958). — Jeg tror derimod ikke paa den fælles Byret, Kongen 17. Juni 1415 skal have udstedt for alle skaanske Byer; den beror rimeligvis kun paa en daarlig Gengivelse af en Byret for Helsingborg alene, jfr. ogsaa Mackeprang S. 10 Anm. og Rep. 5524. — Den følgende Skildring af Eriks Stilling til Købstæderne bygger paa de af ham udstedte Privilegier; Helsingborg: Rep. 5498; Landskrone: Rep. 5246; Malmø: SD. III, n. 2076; Halmstad: SD. II, n. 2334; København: Kbhvns. Dipl. I, n. 113; Helsingør: Aarsberetn. fra Geheimeark. III, Till. 5; Rep. 6260; Næstved: Rep. 6263; Vordingborg: Rep. 5562; Korsør: Rep. 6222; Kærteminde: Danske Mag. V, 235; Svenborg: Rep. 5295. 5746. — Nyrop, Gilde- og Lavsskraaer II, 65, 70, 79.

35. Helsingør: Rep. 6260. Om Klostrene ovfr. 30; at Sortebrødrene stammer fra 1425, angiver Peder Olsson (SRD. I. 194), og at Erik har stiftet Klostret, siges i et Pavebrev 1451 (Kirkehist. Saml. 2. R. VI. 558), hvis Angivelse derom sikkert er hentet fra Munkenes egen Supplik. Der er næppe Grund til med Neergaard (Kirkeh. Saml. 4. R. I, 58) at opgive dette, fordi Munkene straks efter Kristoffer af Baierns Tronbestigelse erhvervede et Gavebrev, hvori denne Konge tilsyneladende fremtræder som Klosters første Grundlægger. — Landskrone: Pave-

privilegium for Karmeliterne. Supplik 19. Febr. 1415. Englænderne: Ældste Arkivreg. I, 71; Hollænderstræde: SD. II, n. 2023. — Malmø: Privilegium for Magistraten: Rep. 6394; Byens Befæstning 1419: SD. III, n. 2584; 1434 ff.; Rep. 6677, 6758, 6882, 6970. Kongens Gaard: Rep. 6672-73, 6683, 6691.

36. Møntvæsenet er behandlet af Hauberg i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1886, S. 161 ff. Paa enkelte Punkter afviger jeg dog noget fra denne Forfatters Resultater; efter de udtrykkelige Ord i Møntforliget 1424 antager jeg, at Sterlingen var beregnet til at gælde 4 Penninge, og jeg holder efter Korners Ord paa, at Kobbermønterne skulde tvinges igennem for Sterlinge; de kaldes jo ogsaa: cuprei sterlingi (Rep. 6032).

37. 1413: HR. VI, n. 69; 1417: Smstds. n. 388; 1423: foran S. 93.

38. Mest oplysende er de Klageskrifter fra begge Sider, der forelagdes under Mødet i 1417: HR. VI, n. 386-87, 391.

39. HR. 1431-76 I, n. 381.

40. Den hanseatiske Indberetning HR. VIII, n. 1155 savner Datering, men maa dog sikkert, som allerede Koppmann har ment, henføres til 1423. En enkelt Ting synes vel at tyde paa 1419; det siges, at et Hverv fra Hertugen i Slesvig, som Stæderne overbragte, gik tilbage med Kong Sigmunds Sendemand Hr. Trulle, og det vides, at denne Mand var undervejs til Kong Erik i Foraaret 1419 (sml. HR. VII, n. 46, der vel savner Aar, men utvivlsomt er fra den anførte Tid). Alt andet peger dog mod Pinsemødet 1423, saaledes Bjærgningsproblemet, Mønten (især § 19 sammenholdt med HR. VII, n. 609 § 12), Kongens Ytringer i Almindelighed og særlig hans udtrykkelige Henvisning til, at Gud nu har føjet det saaledes, at Rigerne og Stæderne er enige. Det maa da antages, at Hr. Trulle i 1423 paa ny har været sendt til Danmark, hvori der jo heller ikke er noget underligt.

41. HR. VIII, n. 1153; at disse udaterede Toldsatser hører til dette Møde, er omend ikke sikkert, saa dog ret sandsynligt.

42. Sundtoldens Oprindelse er i sine Grundtræk først klaret i 1875 af Fridericia, som godtgjorde det urigtige i den tidligere Opfattelse af Toldens høje Ælde og slog fast, at den skyldes Erik af Pommern (Hist. Tidsskr. 4. R. V, 1); naar han derimod mente, at Tolden var indført i 1425, beroede det paa en urigtig Meddelelse hos Danzigs Handelshistoriker Hirsch, hvad Schäfer oplyste. Jeg selv har tidligere udtalt, at man dog i alt Fald maa antage, at Tolden er paalagt før Udbruddet af Krigen med Hanseaterne i 1426 (Hist. Tidsskr. 4. R. VI, Litt. 5), men dette tør jeg ikke mere fastholde. Der er et og andet, der nok kunde tyde derpaa, men efterat nu det store hanseatiske Aktmateriale fra disse Aar er fremdraget, og det har vist sig, at Tolden ikke omtales heri nogensteds før 1429, er denne Kildernes Taushed for stærk til, at man kan tænke

sig, at den da skulde have været tre Aar gammel; med W. Christensen (Unionskongerne S. 23) maa jeg tro, at Kongen, efter at have syslet med Tanken i flere Aar, først har sat den i Værk netop i 1429. Jfr. foran S. 240.

43. 1386: Moltesen, De avignonske Pavers Forhold til Danm. S. 32. — 1413: Dipl. Flensborg. I, n. 68.

44. Akterne fra Femerumødet anføres foran S. 450, Anm. 102-03. Alle Akterne vedrørende Processen 1423-24 blev af den kejserlige Notar sammenstillede i et stort Register (SRD. VII, 263-399), hvortil sluttede sig et særligt Register over de danske Vidners Udsagn (SRD. VII, 399-426); Originalerne fandtes siden i Fællesarkivet, men gik tabt ved at udlaanes til Suhm. Hovedstykkerne er følgende: Kongens Klagepunkter, indgivne til Hertug Rumpold i Jan. 1423: SRD. VII, 266-72 = Dipl. Flensborg. I, 331-44 (hvor sammenstillede med Voss' Udtog af den tabte plattske Original); Holstenernes Klagepunkter til samme: SRD. VII, 276-93 = Dipl. Flensborg. I, 299-331 (ligeledes); Kongens Replik: SRD. VII, 293-303; Holstenernes: Smstds. 272-76. Til den danske Bevisførelse hører Fremlæggelsen af Dokumenter: SRD. VII, 319-34; Svarene paa de Spørgsmaal, Holstenerne krævede forelagte de danske Vidner: SRD. VII, 334-35; selve de danske Vidners Udsagn, anførte ovfr.; de danske Fuldmægtiges sammenfattende Artikler: SRD. VII, 335-38. De holstenske Vidners Udsagn: SRD. VII, 349-51 = Dipl. Flensborg. I, 353-57 (her efter Orig.); andre Vidners: SRD. VII, 368-71; Holstenernes sammenfattende Artikler: SRD. VII, 340-49, ledsagede af deres Dokumenter: S. 349-71, jfr. 372-86. Til disse forlængst kendte Akter kommer endnu et Indlæg fra holstensk Side, som faldt i Kongens Hænder, offentliggjort af mig i Danske Mag. 5, R. IV, 347. Det har stor Interesse ved i en helt anden Grad end Procesindlæggene at holde sig alene til selve Hovedspørgsmaalet; maaske jeg tør oplyse, at jeg først fik dette Stykke fremdraget, da jeg allerede havde gennemarbejdet hele Processen og fremstillet Retsstandpunkterne i et Foredrag i Videnskabernes Selskab, og at det paa alle Punkter passede ind i de Resultater, jeg var naaet til.

45. Jfr. den holstenske Fremstilling § 10.

46. Denne sofistiske Benyttelse af Udtrykket Hertugdømmet Jylland: SRD. VII, 294.

47. Rep. 5923-24, 5932.

48. Vidnesbyrdene: Rep. 6031-32, 6034. Den holstenske Fremstilling § 8.

49. Brevet fra 1340: Rep. 1877. Kongens Ytring: SRD. VII, 267, jfr. 294.

50. SRD. VII, 296; forsigtigvis blev Dommen kun citeret, ikke fremlagt.

51. SRD. VII, 295.

52. Det er forunderligt, at A. D. Jørgensen kan gengive Sigmunds Dom saaledes: »Den led paa, at Hertugdømmet Sønderjylland . . . var et dansk Len . . .; dets Bortgivelse som Len tilkom udelukkende Kongen og Riget» (40 Fortæll.⁸ S. 153). Det er vel den afdøde Historikers Idee om, at Holstenerne krævede Sønderjylland som Arveland, d. e. som arvet Ejendom, der ogsaa her har ført ham vild. Jeg kan paa dette Sted ikke imødegaa denne vistnok ganske uholdbare Tanke for tidligere Tider; naar Jørgensen ogsaa lader den gælde for Erik af Pommerns Tid og lader Greverne nok først holde paa »Lensforholdet«, men senere, »da man stadig kom dybere ned«, skyde »Arveforholdet« i Forgrunden (Afhandling II, 249), hvorved han maa mene denne lensfri Arvejendom, som han tidligere, omend uklart nok, har opereret med, maa dette bestemt afvises. Jørgensen synes at have misforstaaet Holstenernes stadig kommende Udtryk om, at Kongen skal lade dem blive ved deres fædrene Arv, men hvor dette udvikles nærmere, ser man altid, at de dermed mener deres »fædrene Arvelen«; se f. Ex. foran S. 43 o. fl. St.

53. Hvad den sidste Sætning angaar, anerkendes Kongens Ret til at træffe varige Dispositioner over Kronens Gods med Rigsraadets eller de bedste Mænds Samtykke ogsaa af moderne Rethistorikere, se f. Ex. Matzen, Rethist. I. 145. — En fra min vidt afvigende Opfattelse af det danske Retsstandpunkt fremtræder i Dr. L. Holbergs Skrift om »Kirke og Len under Valdemarerne«; jeg maa derom nøjes med at henviser til min Redegørelse i Hist. Tidsskr. 7. R. II, 247.

54. SRSvecic. III, 1, 325 f.; paa dansk Grund først fremdraget af Møllerup: Hist. Tidsskr. 5. R. III, 731.

55. Danske Mag. 5. R. IV, 352.

56. Hos Erik Olson: SRSvecic. II, 124. Lidet troværdig, da Hertug Henrik aldrig var indesluttet paa Gottorp Slot.

57. HR. 1431-76 I, n. 365 § 19.

58. Hude, Aktstykker S. 18.

59. De fleste Efterretninger om Filippa er sammenstillede af Jahn S. 479, jfr. 504 og Rep. 6281. Jahn har ogsaa ihjelslaaet den Beskyldning mod Erik, som tidligere fandt almindelig Tiltro, at han i sin Harme over det uheldige Udfald af Toget til Stralsund sparkede den frugtsommelige Dronning; det er et læst tysk Rygte, som er optaget af Krantz (Vandalia XI, 18) og fra ham i det 16. Aarhundrede kom til danske og svenske Historikere.

60. Filippas Død og Begravelse berettes i Vadstenadagbogen: SR.

Svec. I, 149; om Klenodierne: Smstds. S. 170 f. Gudstjeneste i Vadstena: Hvitfeld IV, 446, Fol. 744; i Kalmar: Smstds. 448, Fol. 745; i København: Rørdam, Kbhvns. Kirker og Klostre S. 36 ff. (Rep. 6537); i Roskilde: Nye danske Mag. VI, 39-41; i Lund: jfr. foran S. 384; i Nidaros: DN. II, n. 717, jfr. V, n. 645.

61. Indberetning til Højesteren 13. Juli 1432: Rigsark, Kongsborgske Afskr. S. 1267.

62. Rimkrøn. S. 17. Hude, Aktstykker S. 14. Æneas Sylvius. anf. St.

FJERDE BOG.

Til Oplysning om Hanseaternes Kamp mod Kong Erik foreligger der nu fra Hansearkiverne et yderst rigt Materiale, som hidtil kun er udnyttet til at skildre enkelte Episoder af Krigen, Slaget i Øresund 1427 og Flensborgs Belejring 1431. Jeg har efter bedste Evne søgt at faa alt væsentligt med, men Stoffet er saa stort, at det knap er lykkedes mig overalt at faa Magt med det. Efter dets Karakter oplyser det naturligvis. Forhandlingerne bedre end selve Krigen, og skønt jeg ved de lange Fredsmøder har søgt at fatte mig i muligst Korthed, vil man vel snarest finde, at jeg har taget for meget med her; det hænger ogsaa sammen med Materialets Ejendommelighed og Oprindelse, at man veed mindre om Holstenernes Kampe til Lands end om Hanseaternes Forsøg paa at besejre Kong Erik ved store Flaadeudrustninger. Helt igennem lider man under det, at baade Krøniker og de fleste Akter lader os se Krigen ene fra tysk Standpunkt.

1. HR. VII, n. 675-77, 695.

2. HR. VII, n. 740, jfr. 738-39, 741; Korner D 1434. Allerede i 1423 havde Stæderne vedtaget at præge en ny Mønt og besluttet at henstille til Kong Erik at slaa en Mønt af samme Godhed: n. 609 § 12.

3. HR. VII, n. 720-21. Om disse livlandske Forbundsbreve, der blev deponerede i Lübecks Raad, se desuden HR. VII, n. 668-70, 675-77,

679, 695, 718, 753-55; i Maj 1425 udleverede Raadet dem: n. 782; men først 1427 blev de døde: VIII, n. 136 § 13.

4. Jfr. HR. VII, n. 742-43.

5. Korner D 1415, jfr. Barthold IV, 1. Bd. S. 68. Frederik af Brandenburg betegnede paa denne Tid Erik som sin bitre Fjende, »gravissimus inimicus«: Deutsche Reichstagsakte VIII, S. 427.

6. Det siges i den nedenanførte Indberetning.

7. HR. VII, n. 782, 814-17. Indberetning 3. Aug.: Smstds. n. 818.

8. Sml. HR. VII, n. 819.

9. Dipl. Flensborg. I, n. 92 (Rep. 6212); jfr. HR. VIII, n. 60.

10. HR. VII, n. 849; samtidig skrev Erik til Højesteren om Ordenens Forhold til Polen og erklærede sig villig til at støtte ham her: Smstds. n. 827 (fuldstændig i Rigsark., Königsbergske Afskr. S. 838).

11. Korner D 1432. Märkische Forschungen V, 275-76.

12. Korner D 1449. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 731, 737.

13. HR. VIII, S. 30, jfr. S. 26 (Brevene n. 43-44 fuldstændig i Rigsarkivet, Königsbergske Afskrifter S. 873, 875). Kongens Indrømmelser paa Vordingborgmødet omtales af Erik selv i hans Tale 1428: HR. VIII, n. 517 § 3.

14. Recessen: HR. VIII, n. 59 § 1-2 med n. 60.

15. Korner D 1449, Presb. Brem. k. 45. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 752-53, jfr. HR. VIII, n. 72, 90. Efter den slesvigholstenske Aarborg (SRD. V, 507) var Avindsborg besat af Kongen fra 22. Juli til 21. Oktbr.; Holstenerne stormede den 2. Novbr.; dens danske Navn allerede i et Kongebrev af 30. Juli: UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 756 (Awuntzborgh). Hvitfeld har uden Grund henført Borgens Anlæg til Belejringen af Slesvig i 1416. — Kort efter at Kongen var begyndt Belejringen af Gottorp, skete der et Mæglingsforsøg, der i alt Fald efter Navnet udgik fra selve Sigmund. Kurfyrsterne havde i 1426 nærmet sig denne, og i Maj holdtes der en Rigsdag i Nürnberg med Raadslagninger om nye Udrustninger mod Hussiterne. Herfra sendtes Rigs-kammermesteren Konrad von Weinsberg til Norden for at mægle; han forhandlede med Stæderne, traf ogsaa Holstenerne, men naaede ikke til Kongen; denne sendte ham sit Lejdebrev, dateret »foran Gottorp« d. 25. Juli, men Sendemanden svarede fra Lauenburg, at hvad han havde ønsket, ikke var et Lejdebrev, men Ledsagelse; nu kunde han umulig komme til Kongen. Deutsche Reichstagsakten VIII, n. 391 § 12, 395-96.

16. Korner D 1449; denne personlige Henvendelse omtales i øvrigt ikke i Hanseakterne, men kan dog næppe ontvives.

17. HR. VIII, n. 95, jfr. 94. Kongens Tale 1428: HR. VIII, n. 517 § 4. Korner D 1449, hvor Haddeby er blevet til Haddemersleue.

18. Korner D 1429, 1446; Barthold IV, 1. Bd. S. 69-72.

19. Korner D 1449, 1451 (jfr. S. 548).

20. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 765, jfr. Korner D 1449, HR. VIII, S. 69.

21. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 767.

22. Fejdebrevene: HR. VIII, n. 102 (Rep. 6271-74); om deres Kundgørelse: Smstds. n. 101, 104-5. At de overleveredes Kongen 18. Oktbr., siger Korner D 1454, men efter Paategningen fik han dem i Haderslev d. 21., Stralsunds først d. 25. Tratziger og Berekman, Stralsund. Chronik, nævner Mikkels Dag som den Dag, da Stæderne undsagde Erik.

23. Korner D 1450; jfr. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 762.

24. Korner D 1454-55; Presb. Brem. k. 45. Hvitfeld gætter, at Møllen var Vedelspang, hvad der ikke er urimeligt.

25. UB. d. Stadt Lübeck VI, n. 764; Korner D 1454; Stralsund. Chroniken, hrsgb. v. Mohrike u. Zober I, 10; HR. VIII, n. 99-100, jfr. 189; om Udgifterne til Udrustningen: Kämmererechn. d. Stadt Hamburg II, 42; HR. VIII, n. 118-19.

26. Styffe II, n. 90. Rep. 6290-91, 6312. UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 2-3, jfr. S. 528.

27. Mødets Datum ses af HR. VIII, n. 128; til dets Reces henvises fra det næste Møde (n. 168 § 3), men det nærmere erfares kun af Tratziger S. 156 f., der maa bygge paa en hamburgsk Optegnelse (Koppmann har her som ellers oversat Tratzigers Betydning).

28. HR. VIII, n. 156 § 4, 159-60 (Rep. 6292-6310), jfr. n. 157, 182 § 2-3, 185.

29. HR. VIII, n. 103.

30. HR. VIII, n. 168-69 (Rep. 6292), jfr. n. 181, 185, 417 § 5. Det omtales ved denne Lejlighed, at Gedser tilhørte (eller var forlenet til) Hertug Kasimir og Stævn's Herred Hertug Vartislaus.

31. Saaledes efter de vendiske Stæders Udtalelser i Preussen: HR. VIII, n. 185; de opgav her deres Styrke til 10000 Mand!

32. Korner D 1463, jfr. HR. VIII, S. 108 og n. 180; Bornholm: HR. VIII, n. 185.

33. Korner D 1463 (og Rufus, jfr. Grautoff II, 42); Presb. Brem. k. 45; Aarbogsnotitser: SRD. V, 507, 509; sagnagtig Beretning i Chronik d. norteluischen Sassen (Quellensamml. III, 121-24). Korner D kalder fejlagtig Gerhard Bisp af Aarhus og giver Ridderen Fornavnet Peder; Rufus (o: Korner C) har det rette. Om Morten Jenssen se Biogr. Lex. VI, 417 f. — Belejringen af Flensborg synes dog ikke hævet saa hurtigt, som man skulde tro efter Krønikeberetningerne; i alt Fald skrev Hans von Baysin, der 28. Juni var kommet med en preussisk Sendefærd til København, Dagen efter: »Fra Flensborg hører vi, at Holstenerherrerne med Stæderne endnu ligger for den, og kort før vor Ankomst

har Hr. Kongen sendt nogle af sine Herrer derhen, „omme tzu retten und spysen“; hvad der kommer ud deraf, veed vi endnu ikke«. Han tilføjer, at den Flaade, der var kommet med dem, lader Kongen sejle uhindret, men den bayske Flaade ligger foran Sundet; af den vil han have en seks store Skibe til sin Orlog. Orig.: Statsark. i Königsberg (LXXVII a, 124).

34. Hanseaterne klager over drabelig Skade, som de har faaet af hollandske og flamske Skibe: HR. VIII, n. 238 § 4; Hamburgerne taler 1428 om 5 engelske Skibe, der »var sejlede Kongen til Hænde«: UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 143. Senere rettede Hamburg Krav paa Skadeserstatning mod Englænderne, Wismar sine Klager mod Hollænderne, jfr. ndfr.

35. HR. VII, n. 136 § 6, 137-38, 143, 182 § 12, 186, 188 § 4, 190 § 5-6, 199 § 3, 215, 218. I Maj opfordrede Lübeck Købmanden i Brügge til at vente med Udsejlingen, da Hanseflaaden for Øjeblikket var optaget andensteds: n. 194 § 3.

36. Reces fra Møde i Lübeck 14. Juni: HR. VIII, n. 201. Fra de sachsiske Stæder havde man forlangt Hjælp af Krigsfolk: Smstds. n. 193.

37. Om Slaget i Øresund fortæller Rufus (a: Korner C, hos Grautoff II, 553) vidtløftig, Korner D 1475 (jfr. S. 549) ganske kort; den lybske Krønike, Grautoff II, 44, har en selvstændig Beretning. Hamburgske Beretninger: Hamburg. Chroniken, ed. Lappenberg, S. 252, 406; Tratziger S. 158; holstenske: Presb. Brem. k. 46; Chronik d. nordelu. Sassen (Quellensaml. III, 124-26). — Slaget kendes ogsaa af den danske Tradition saavel som i Sverige (Rimkrøn. S. 13 f). Sml. i det hele Mantels i Hansische Geschichtsblätter 1871, S. 134-54 (Tideman Sten) og Tehen i Meklenburg. Jahrb. LV, 26 ff.

38. HR. VIII, n. 210.

39. Denne Dag opgives i Magdeburg. Scheppenchronik, aabenbart efter en hamburgsk Beretning; den lybske Krønike har derimod Mariæ Magdalænæ Aften (21. Juli) og Korner ubestemt: ved Mariæ Magdalænæ Dag; en officiel Optegnelse fra 1434 (HR. 1431-76, I, S. 289) endda »ved Jacobi Dag« (25. Juli). Men allerede 22. Juli kendtes Nederlaget i Preussen: HR. VIII, n. 234. Sml. Tehen S. 27 Anm.

40. Henry Petersen: Aarb. f. nord. Oldkyndigh. 1882. Denne opfatter Griffen som svarende til Titelen: de Venders; sml. herom Dronn. Margrethe S. 489.

41. Et Brev fra den udsendte Skipper: UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 93.

42. Kongens Fremstilling af Kampen: HR. VIII, n. 323, jfr. 259, 432. Weichselflaaden var endnu 10. Juli ikke løbet ud: Smstds. n. 218.

43. Wismars Indlæg 1479: HR. 1477-1536 I, n. 227. Danzig opregner 1434 15 preussiske og livlandske Skibe som tagne: HR. 1431-76 I, S. 289 f. Hamburgerne rettede deres Klage mod Englænderne og beregnede deres Skade til 100 000 Nobel: Smstds. S. 301.

44. HR. VIII, n. 234.

45. HR. VIII, n. 237 § 1-3. Regnskab over de allerede ved Udrustningen voldte Omkostninger: Smstds. n. 240.

46. HR. VIII, n. 235 § 4, 238 § 6. Stædernes Kaperbrev for Bartholomeus Voet o. fl.: UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 89.

47. HR. VIII, n. 249-50.

48. HR. VIII, n. 194 § 8.

49. HR. VIII, S. 121 ff.

50. HR. VIII, n. 203, jfr. n. 201 § 5-6.

51. HR. VIII, n. 231-32; sml. ovfr. Anm. 33.

52. HR. VIII, n. 238, 243-44 (Rep. 6326).

53. HR. VIII, n. 233, jfr. 294.

54. Jfr. Voigt, Geschichte Preussens VII, 499 f.

55. HR. VIII, n. 297.

56. Herom HR. VIII, S. 216 ff.; jfr. n. 337-38.

57. Korner D 1479; Wismar: se Techen, anf. St. Dommen over Rostoks Borgemestre: Lützwow, Gesch. Meklenburgs I, 255. Eriks Breve til Lübeck: UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 57, 67; Menighedens Svar: Smstds. n. 91. Jfr. HR. VIII, S. 200 f., Mantels, anf. St.

58. HR. VIII, n. 316, 338, 318.

59. De officielle Breve vedrørende Nils Stocks Sendelse registreres i HR. VIII, S. 193-97. Samtidig Henvendelse fra den pavelige Legat, Kardinal Henrik af Winchester: UB. d. Stadt Lübeck VIII, n. 32. — Om en tidligere Sendemand fra Sigmund, Michael Honinger, som Stæderne beskyldes for at have fængslet, hvad de dog benægter: HR. VIII, S. 196.

60. Nils Stocks Beretning: HR. VIII n. 417 § 1-5, jfr. n. 280-83, 285-91, 308-09, 314-15, 346.

61. Stocks Beretning § 6-8; jfr. HR. VIII, n. 347-48.

62. Beretningen § 9-11, jfr. HR. VIII, n. 388-90, 409-12.

63. Beretningen § 12.

64. HR. VIII, n. 343, jfr. 340, 362, 378; om 14. Marts: S. 260, 264.

65. Korner D 1487; Presb. Brem. k. 46; HR. VIII, n. 403-08; jfr. S. 260 f. Korner kender kun eet Flaadetogt til Sundet; som man vil se, var der i Virkeligheden to tæt paa hinanden følgende Tog, men heri ligger da, at det ikke med Sikkerhed altid kan afgøres, til hvilket Krønikens Enkeltheder skal henføres. Nils Stock saa kun 11 Skibe

foran København (HR. VIII, n. 419), men hermed menes vel kun de store Orlogsskibe, og flere saadanne var vist andensteds; kort efter laa f. Ex. 6 Skibe med Forkasteller ved Helsingør (smstds. S. 276 ned.). — Den mislykkede Sænkning af Københavns Havn nævnes af Presb. Brem. k. 46.

66. Nils Stocks Beretning § 13 og 3^{de}de hanseatiske Flaadehovedsmænds Indberetning: HR. VIII, n. 418. Den Stock givne Notarialat-test: HR. VIII, n. 419; en til Modparten udstedt: UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 149. Sml. HR. VIII, n. 417 § 8, 14.

67. Den anførte Indberetning fra Flaadehovedsmændene. Den senere Tradition giver jo Filippa Æren for Forsvaret af København, medens den vil, at Erik var i Sorø (foran S. 187); efter de hanseatiske Oplysninger var Kongen, da Flaaden uventet kom for Staden, i Kalundborg; senere hen var baade han og Dronningen i København.

68. Man har Indberetninger saavel fra Stralsunds som fra Hamburgs og Lübecks Flaadehovedsmænd: UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 175-77; den lybske falder i to Dele, idet Begyndelsen er skrevet, før Sænkningen begyndte (15. Juni), Resten d. 21. Denne sidste lybske Beretning er mærkelig nok med andre tyske Originalbreve fra samme Tid kommet til Store kgl. Bibliothek; nylig er den herfra afleveret til Rigsarkivet, hvori den naturligvis aldeles ikke hører hjemme.

69. De anførte Indberetninger. HR. VIII, n. 463-67, 469-71, 473, 480-82, 502-05, 511.

70. HR. VIII, n. 324, 463, 472-73, 500-01, 509-11.

71. Om disse Forhold henvises i det hele til den fyldige Indledning til HR. VIII og de deri citerede Akter.

72. HR. VIII, n. 426, 439-41, 478-79, 513-14.

73. HR. VIII, n. 427-28 (Rep. 6358).

74. Mødet oplyses godt af Akter fra begge Sider: HR. VIII, n. 515-18. De danske Optegnelser er oversatte af Hvitfeldt, der dog har indblandet dem i Forhandlingerne fra 1480 og derved bragt megen Forvirring frem.

75. UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 232; den preussiske Ridder Bernd Kanne virkede hos Kongen for Fredsmødet, jfr. HR. VIII, n. 591. — Preussen: HR. VIII, n. 597, 601, 603-04, 606, 609-10.

76. Silden: Korner D 1436. — Sundtolden: HR. VIII, n. 610-11. Jfr. foran S. 461 Anm. 42.

77. Lejdebrev af Kongen: UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 316.

78. Biskop Kristian Kubant af Øsel søgte Eriks Støtte under sine Stridigheder med Ordensridderne: Korner D 1524, jfr. Livländ UB. VIII, passim.

79. Hanseatiske Indberetninger: HR. VIII, n. 615-16; dertil de nedenauførte Manifeste. Den Plan at forsone Kongen med Holstenerne paa den Vis, at Hertugerne fik Sønderjylland for deres Livstid, medens Landet siden skulde komme under Kronen, hvilket bl. a. Stæderne skulde garantere, ventede man fra dansk Side atter at se træde frem, da man forberedte sig til Forhandlingerne i Slutningen af 1490; se Optegnelserne fra kongelig Side: Danske Mag. 5. R. IV, 361 f.

80. HR. VIII, n. 619 (Rep. 6409). HR. VIII, n. 618 (synes ikke at kunne være det Manifest, hvormod Stæderne taler i deres), jfr. n. 693. UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 333.

81. Korner D 1488. Straks ved Krigens Udbrud havde de tyske Købmænd i Bergen bemægtiget sig Byen: HR. VII, n. 181, jfr. 194 § 10.

82. Krønikeberetninger hos Rufus (hos Grautoff II, 51-53), Korner D 1488, 1497, kortere i Bremerkrøniken og Chronik der nortelu. Sassen (Quellensamml. III, 129); sml. HR. VIII, S. 383.

83. Rufus (hos Grautoff II, 54); Korner D 1498; den sidste siger, at Toget udgik fra »potiores de curia reginæ Danorum Philippæ«, hvad Rufus (= Korner C) ikke veed noget om. Stralsund. Chron. I, 10, 180; (SRSvecic. III, 296). Allerede i Febr. frygtedes et dansk Angreb: HR. VIII, n. 574-75. — Koppmann tænker sig en ny Forsænkning af »dat Reveshol« foregaaet i dette Aar (HR. VIII, S. 400); men han bygger dette kun paa en hamburgsk Optegnelse om, at der i 1429 betales Penge for Skibe, sænkede udenfor København; dette er dog sikkert kun en Efterbetaling for, hvad der var sket i 1428. Ogsaa Lübeck betalte først i 1429 nogle af de Skibe, der var sænkede Aaret før: HR. VIII, n. 570-71.

84. Brev af 19. Maj: HR. VIII, n. 614.

85. Rufus (hos Grautoff II, 568); Korner D 1500.

86. Toget 1428: Rufus (smstds. 565, 52), Korner D 1489. — Toget 1429: Rufus (smstds. 569), Korner D 1501. De to Hertugers Brev af 15. Juli; Orig. med to Segl, afleveret fra Kgl. Bibl. til Rigsarkivet; hos Rufus-Korner er Hertugernes Styrke blevet til 400 Lanser, Chronik der nortelu. Sassen (Quellensamml. III, 127 f.) har 40 000 Mand! Hamburgs Udgifter ved Toget: HR. VIII, S. 436.

87. Reces: HR. VIII, n. 712 § 2, 3, 5, 16, 28. Sundtolden havde, som naturligt var, ogsaa vakt megen Vrede i Preussen, og de vendiske Stæder havde derfor sidst i Septbr. 1429 haft Udsendinge heroppe for at formaa de preussiske Byer og Højesteren til Indskriden: HR. VIII, n. 669 § 1-4, n. 670; jfr. n. 677-80, 701.

88. Forhandlingerne herom kendes kun meget delvis. I Febr. ankommer til Kbhvn. Breve fra Stralsund, der sendes til Kongen, som er

i Sverige paa Grund af Filippas Død: HR. VIII, n. 724. Kølner-sendebuddet: Smstds. n. 321 § 4 (at henføre til dette Aar, se S. 711). De to Sendefærd fra Stralsund omtales i Kongens Indlæg fra Mødet (n. 800 § 1); jfr. ogsaa n. 322 (om Aaret, se S. 711) og 798.

89. Lübeckerne kom 23. Juli til Nykøbing og skulde begynde at forhandle d. 31: HR. VIII, n. 799. Rufus hos Grautoff II, 575 angiver: by S. Jacobi Dage (25. Juli), hvad Korner D 1516 uheldig har ændret til Bartholomæi Dag (24. Aug.). — Det var dog paatænkt, at Holsterne skulde have været med til Nykøbingmødet: HR. VIII, n. 798.

90. Om Mødet oplyses vi ved danske Optegnelser (»per dn. Gosvinnum collectum«): HR. VIII, n. 800-02 (Rep. 6452, 6455), og dermed godt overensstemmende Krønikeberetninger hos Rufus—Korner, anf. St. — Om Forholdene i Rostok: HR. VIII, S. 522 f.; Vilhelm af Werle hørte til Eriks Venner, og Sigmund overdrog siden Kongens Frænde, Kasimir af Stettin, at tage Rostok i sit Værn.

91. Korner D 1516. Stædernes Opfordring til Stralsund om at udsende Kort Bischof: HR. VIII, n. 803 (Rep. 6458); i dette Brev, som Bischof medførte til Danmark, tales kun om de Ændringer, der ønskedes; hvad hans Hverv nærmere gik ud paa, oplystes under Forhandlingerne i Helsingborg: Smstds. n. 844 § 2, 6 ff. Rufus (hos Grautoff II, 576) betoner stærkt, at Stæderne ikke paa nogen Maade vilde finde sig i en Stilstand, der kunde skade Holsterne, men hans Fremstilling (o: Korner, Redaktion C) standser her.

92. HR. VIII, n. 844 § 2, n. 823 (Rep. 6466).

93. Korner D 1516; HR. VIII, S. 521.

94. UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 417-18; HR. VIII, S. 529.

95. Korner D 1520.

96. HR. VIII, n. 843-44 (Rep. 6469) indeholder Referat af Forhandlingerne, set fra hver Parts Standpunkt. Den særdeles gunstige Stilling, hvori Kong Erik var i Slutningen af 1430, afspejler sig tydelig i de Optegnelser fra dansk Side, som affattedes ved denne Tid, og som i en meget vildledende Skikkelse findes i HR. 1431-76 I, n. 365, berigtiget og udfyldt i Danske Mag. 5. R. IV, 352 (jfr. 346).

97. Man kunde endda frygte for Angreb paa selve Kongeriget, og i Efteraaret 1429 arbejdedes der paa at forstærke Riberhus: Terpager, Ripæ 37.

98. Danske Mag. V, 319, om Svenskernes Stilling til Krigen, se foran S. 200 og 306.

99. Korner D 1520 (den lybske Krønike hos Grautoff II, 58).

100. HR. 1431-76 I, S. 1-3, jfr. n. 4 § 1, 5-6.

101. HR. I, n. 11.

102. Jfr. HR. I, n. 7, 9.

103. Korner D 1533; den lybske Krønike (Grautoff II, 59) med adskilligt flere Enkeltheder. Flensborgs Belejring i 1431 er skildret af A. Wolff i Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schleswig-Holstein-Lauenb. Geschichte XXI, 237.

104. Korner og den lybske Krønike, anf. St. Søudrustningerne i Stæderne berøres i HR. I, n. 13, 25-27; nogle Skibe skulde afgaa 21. Juni: Smstds. 54. Udrustningerne paa denne Tid synes dog ikke at have været store. — Erik Krumedige kom efter den lybske Krønike Kristi Himmelfarts Aften (9. Maj) til Flensborg; efter Korner drog han derfra »circa dies rogationum« (24-26. Juni), hvad der jo heller ikke er uforeneligt. Eriks store Hær- og Flaadesamling meldes 12. Juli af Hertugerne til Lübeck: HR. I, n. 56, jfr. ogsaa 55, 57-58, 60.

105. Krønikeefterretningerne, supplerede med enkelte Træk fra den preussiske Indberetning af 3. Aug., anført ndfr. Jfr. HR. I, n. 133-34. — Hamburgerne fangede 3 danske Riddere, Lyder Kabel, Henning Podbusk og en Broder til Biskop Gerhard (Gyldenstjerne): Korner D 1549. jfr. Kämmergeirechn. der Stadt Hamburg II, 56, 61.

106. Voigt, Geschichte Preussens VII, 553 f. HR. I, n. 28-29.

107. Indberetning 3. Aug.: HR. I, n. 70, jfr. 67. Hertug Adolf til Højmesteren, 14. Aug.: Rigsark., Königsbergske Afskr. S. 907.

108. Indberetning af 13. Aug.: Hansische Geschichtsblätter 1877 S. 127 = HR. 1431-76 VII, n. 425 (om Barden se Wolff anf. St. S. 257 Anm.). Krønikerne anf. St.; i disse opgives det, at Borgens Overgivelse foregik Fredag før Mariæ Fødselsdag; allerede Søndagen forud skal Hertugerne dog have udstedt et Brev, hvori de overdrager det erobrede Slot til to af deres Mænd: Dipl. Flensborg I, n. 100 (Rep. 6518), men dette Brev kendes kun af en Afskrift, der muligvis har skrevet »des Sondages vor«, hvor Originalen havde »des Sondages na«. — Nytaarsaften 1431 stadfæstede Hertugerne Byens Privilegier, for saa vidt de var givne af tidligere Hertuger, mens de tier om Kong Eriks Frihedsbrev for Borgerne: Dipl. Flensborg. I, n. 98 (Rep. 6350; der er ingen Grund til at lade Aaret i dette Brev være regnet fra Juledag, hvorefter det bliver udstedt, inden Hertugerne endnu var kommet i virkelig Besiddelse af Staden). — Sagnagtig Beretning i Chronik d. nordel. Sassen (Quellensamml. III, 129-33).

109. HR. I, n. 64-66 (Rep. 6515).

110. HR. I, n. 68-69, 71 (Rep. 6520).

111. HR. I, n. 77.

112. HR. I, n. 105-107, 112, 115, 121, 123.

113. Korner D 1553 og Beretningen i Livländ. UB. VIII, n. 587; jfr. smstds. n. 567, 577, 618, UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 507.

114. HR. I, n. 135-36, jfr. 137.

115. Kongens Brev til Holstenerne: Rydberg III, n. 464 (Rep. 6582); Modbrevet: Rep. 6580. — Kongens Raader og Hanseaterne lovede hinanden foreløbig en Fireugersstilstand med Holstenerne: HR. I, n. 141; Kongen har altsaa ikke villet nøjes med de holstenske Sendemænds Tiltrædelse. — Stedernes Exemplar af Stilstands brevet: HR. I, n. 139 (Rep. 6581); Kongens tilsvarende udskaarne Skrift findes blandt de tyske Breve, der nu fra Kgl. Bibl. er afleveret til Rigsarkivet. Notarial-instrument: HR. I, n. 138 (Rep. 6583), jfr. 142.

116. HR. I, n. 145, jfr. 143-44.

117. HR. I, n. 143, 149-51, 153 § 6, 154-55.

FEMTE BOG.

Skønt Eriks indre Styrelse i Sverige og Norge ikke har været Genstand for udtømmende Fremstilling, er dog de væsentligste af de Træk, som det ret fattige Kildemateriale byder, allerede fremdragne, for Sverige især af Styffe og Reuterdaahl, for Norge af Keyser i hans Kirkehistorie og af Yngvar Nielsen- (Det norske Rigsraad).

1. Yngvar Nielsen S. 282 ff.

2. Oversigt over Kong Eriks og Filippas Opholdssteder: Reuterdaahl III, II, 491 ff., jfr. Styffe, Bidrag II, xcvi Anm. og xcvi.

3. HR. VIII, n. 843 § 29. Y. Nielsen S. 286.

4. DN. VI, n. 445-46. Dom 31. Oktbr. 1431: Upsala Universitetsbibliothek (jfr. Styffe II, xcvi Anm.); Raaderne henviste for øvrigt Sagen til Afgørelse af Anders Nilssen, Hovedsmand i Vestergötland, og Knut Jonson, der kendte derom paa Landstinget i Skara.

5. Norge nævnes undtagelsesvis forrest i Brevet om Leding til Viken 1415, ligeledes i et Par norske Forordninger: DN. II, n. 663, VII, n. 379; Sverige nævnes forrest i Brevet SD. II, n. 2027, men det kendes kun af en Afskrift, hvori Titulaturen godt kan være ændret.

6. 1415: Styffe II, xcvi Anm.; 1420: DN. I, n. 670; 1428: Livländ. UB. VII, n. 684, 689 (= Styffe II, n. 92), jfr. HR. VIII, n. 317 sidst, 488, 491. Om Forholdene i Finland findes talrige Oplysninger i

Livländisches Urkundenbuch, bl. a. et Brev af 1429 fra det svenske Rigsraad (VIII, n. 197).

7. Herom mange Breve i Svenskt Diplomatarium. Sml. Reuter-dahl III, II, 282 ff., Silfverstolpe: Vitterh., Hist. o. Antiqu. Akad. Handl. XII.

8. Y. Nielsen S. 285 f. Det svenske Rigsraad var samlet i Arboga 17. Jan. 1423 og i Vadstena 9. Aug. 1426 (SA. Perg.). 1421 forordnede 3 Svenskere sammen med Hans Krøpelin i Kongens Fraværelse om en Torvedag i Sigtuna: Wallin, De Sigtuna S. 338.

9. DN. II, n. 663, VII, n. 379. Filippas Forbud mod Landkøb ved Bergen, 29. Marts 1425; Paus, Anordn. S. 236. Bergen som Stabel for Englænderne: Norsk Hist. Tidsskr. 3. R. IV, 96 Anm. 4.

10. SD. III, n. 2667; Livländ. UB. VII, n. 294.

11. Om de fremmede Fogder i Norge har Storm samlet en Del Efterretninger: Norsk Hist. Tidsskr. 3 R. II, 104 f. Albrecht Bydelsbak nævnes som Hovedsmand paa Båhus 1423 i Forbundet med Hanse-stæderne og havde Slottet endnu 1429: Rep. 6410; Absalon Pedersen lader ham i sin Bergens Beskrivelse være Lensmand her 1436, men jeg har ikke fundet dette stadfæstet. Timme Jonssøns Slægt efter Opgivelse af Thiset; Sjølelemesser for ham i Oslo: DN. II, n. 754, V, n. 746; Baltasar von Dam 1415: DN. I, n. 643. Endrid Erlandsen kaldes Hovedsmand paa Tønsberghus 1419, 1422, 1427 og 1438 og paa Bergenhús 1412 og 1427 (DN. I, n. 682, II, n. 625, V, n. 580, VII, n. 382, XI, n. 163, XII, n. 168).

12. Angaaende de svenske Fogder henvises til Styffe, Skandinavien. Krøpelin jfr. Hist. Tidsskr. 7. R. III, 92 Anm. Svarte Jøns paa Ørebro 1430: SA. Sparres Kopibog J7, Bl. 191. Matthias Ketelberg »Slesvicensis diocesis«: Rep. 6280. — Aage Laksmænd maa have haft et Len i Værmeland efter en Udtalelse herfra om hans Regnskabsafleggelse: L. Dipl. 22. Decbr. 1424; han var gift med en Søsterdatter af Ture Stenson Bjelke: SD. III, n. 2665.

13. Af Bengt Kønigsmarks Hustruer nævnes Mærete Tordsdatter 1. Aug. 1421 (SA. Perg.), Ingegerd, Karl Geddes Datter, 1426 (Upsala Universitetsbibl., Haandskr. E 169), 10. Marts 1447 (SA. Perg.); han var allerede i Sverige 1411 (SD. II, n. 1410). — Grev Hans af Eberstein har Gripsholm 26. Febr. 1446: SA. Perg. — Jens Erikson: Thiset i Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 106. — Bo Dyres Hustru Sigrid Udornsdatter og Svigersøn Karl Bonde nævnes 7. Jan. 1426 (SA. Perg.) og oftere; Gods i Danmark: Rep. 6750, 6790. Den svenske Bo Dyre: Styffe III, ccxli. — Svarte Jøns nævnes som Hovedsmand paa Nyköping 30. Septbr. 1437 (SA. Papir); jfr. ogsaa Styffe III, cciv f. — Ryning: jfr. Styffe III, ccv.

14. Om Eriks store Skattebog, der affattedes eller paabegyndtes 1413, se Styffe, Skandinavien² S. v-vi; den kendes nu kun af nogle Uddrag af Johan Bure, meddelte af Klemming, *Ur en samlares anteckningar* (1883-86) S. 117 ff. Om Skatteomlægningen se for øvrigt Rimkrøn. S. 9 f., 19. 23; Bønskrift fra Øland: Styffe, Bidrag II, n. 95; Klager fra Finland 1414; SD. II, n. 2027. Aftale med Gotland om Skat 1412: SD. II, n. 1572.

15. SD. III, n. 2744 = DN. XIV, n. 36.

16. DN. II, n. 680-81, 683.

17. SD. III, n. 2067 = DN. IX, n. 224.

18. DN. I, n. 696.

19. Lagerbring IV, 573 f.

20. Rimkrøn. S. 19.

21. Genparten af 11. Septbr. 1425: Paludan-Müller, *De foedere* S. 53 (Rep. 6124). Kongen til Raadet: Lagerbring IV, 572.

22. Styffe II, n. 90.

23. Rimkrøn. S. 14-17, jfr. ogsaa Styffe II, n. 94: „De svenske Skibe ligger endnu alle udenfor og vil ikke lægge ind [i Københavns Havn], medmindre Hr. Kongen vil bespise dem med Fetalie, da de ingen Fetalie har; kan det ikke ske, vil de igen fare hjem“. Rimkrønikens Beretning passer bedre til 1428 end til 1429, hvortil den oftest henføres.

24. Lagerbring IV, 64.

25. Udateret Brev: Benzeliuſ, *Monum. hist. vetera ecclesiae Sveo-gothicae* S. 173.

26. HR. VIII, n. 614.

27. Johannes Gerekesens Levned er skildret af Djurklou: *Svensk Hist. Tidskr.* 1894, S. 189; hans Deltagelse i Kongens Rejse berøres i Møllerups Skildring af denne; til Bisp i Skalholt udnævntes han allerede 1426: Storm, *Afgifter af den norske Kirkeprovins* S. 94, men tiltraadte først Embedet 1430.

28. Peder Bosøn, *præpositus Bergensis Otthoniensis diocesis* 1428: Rep. 6361, 1430: Hvittfeld IV, 449, Fol. 745; udnævnt til Bisp i Hamar 1433: Storm, *anf. St.* 56-58.

29. Arnold Klemitsen, Kantor i København: Rørdam, *Kbhvns. Kirker og Klostre* S. 114; Dekan i Linkøping 1425: Styffe II, n. 222, 1426; Rep. 6280; er tillige Eriks Camerarius: DN. V, n. 606; kaldes allerede 1429 *Electus* i Bergen: Rep. 6407, men blev først udnævnt ved Pavebulle 19. Juli 1431, hvorved han fik Tilladelse til at beholde Dekanetet i Linkøping og et Kanonikat i Roskilde endnu i tre Aar (Tilladelsen forlængedes ved Bulle 28. Marts 1434, men da var Arnold vist allerede død). 1432 og endnu 1. Aug. 1433 kaldes han *Electus et con-*

firmitus: DN. I, n. 742, og var altsaa endnu ikke viet (Keyser lader urigtig hans Stilling i Bergen falde efter hans Optræden i Upsala).

30. Navne udnævntes til Biskop i Vesteraas ved Bulle 12. Septbr. 1414; han var da Kannik i Roskilde og Lund; om Ingemar: Svensk Hist. Tidskr. 1899, Litt. 78. Oluf Knob, Provst i Roskilde: Rep. 5901.

31. Keyser II, 475 ff. Konciliets Bulle forelagdes for Kongen paa Kongsgaarden i Serridslev 29. Aug. 1434: Pontoppidan, Ann. II, 556 (Rep. 6726).

32. Upsalastriden fremstilles af Reuterdaahl III, II, 15 ff. og H. Hildebrand: Illustr. Sveriges Hist. II, 187 ff.; Lagerbrings Dom er dog mere upartisk end disse senere Historieskriveres. Til Sagen hører en stor Mængde Akter, hvoraf mange endnu er utrykte og Resten udgivet meget spredt; en Samling af dem alle vilde være meget fortjenstfuld og danne et interessant Sidesykke til Frk. Hudes Aktstykker om Eriks Afsættelse. De svenske Bishops Protest, hvori er optaget selve den tidligere Udtalelse: Hadorf II, 71 (af Reuterdaahl fejlagtig henført til 1432). Spørgsmaalet om Unionsaktens Bestemmelser findes i (Troils) Skrifter o. handl. t. oplysning i Svenska kyrkohist. II, 364 (Spørgsmaalet: an in colligatione regnorum Sveciæ et Daniæ conventum et in pactis positum fuerat, quod electiones archiepiscoporum regni Sveciæ deberent esse libere; Svaret: dixit, se credere ita esse).

SJETTE BOG.

I Modsætning til de tidligere Dele af Eriks Regering er den svenske Opstand allerede før blevet fremstillet paa tilfredsstillende Vis, af Lagerbring med sjælden Uhidthed, af Reuterdaahl og Styffe med Inddragelse af adskilligt nyt Kildestof; det vigtige Kalmarmøde i 1436 er først fremtraadt i sin fulde Betydning gennem Fremdragelsen af hanseatiske Kilder, der dog allerede er udbyttede af v. d. Ropp i hans dygtige Skrift: Zur deutsch-skandinavischen Geschichte (1876). Under disse Forhold har jeg kunnet skildre den svenske Opstand forholdsvis kort med Hovedvægten paa, hvad der har Interesse for Eriks Stilling eller for Danmark. — I nøje Sammenhæng med den svenske Opstand

staar det endelige Forlig med Holstenere og Hanseater; Vordingborgfredens rette Indhold har tidligere været misforstaaet, fordi man søgte at forene Korners Beretning derom med selve Forligsdokumenterne; at dette var urigtigt, har jeg oplyst i 1877 (Hist. Tidsskr. 4. R. VI, Litt. 14), og det er siden blevet anerkendt fra tysk Side (Hoffmann, *Der Friede in Wordingborg*: Hist. Untersuch., Arn. Schäfer gewidmet, 1882).

1. Pergamentsbreve 19. Febr. og 2. Marts 1424: SA.

2. SD. II, n. 2027, III, n. 6728. Rimkrøn. S. 24 f., jfr. det svenske Rigsraad: DN. V, n. 647 (S. 659).

3. Om Dalarne se Styffe, *Skandinavien* S. 257 ff.; N. Højer: *Svensk Hist. Tidsskr.* 1897, S. 31. Om Engelbrechts Bopæl og Slægt se K. H. Karlsson: *Smstds.* 1891, S. 362 (Jahns Misforstaaelser rettede af Styffe II, cvi Anm.). Hvad der i det følgende udvikles om Engelbrechts Anskuelse, beror paa den Opfattelse, der fremtræder i Rimkrøniken og i de svenske Klageskrifter mod Erik.

4. SD. III, n. 2745.

5. Erik Olson, der ellers ikke har nogen selvstændig Viden om Opstandens Forhistorie, lader Engelbrecht to Gange rejse til Kongen; det er sikkert kun Udpyntning.

6. Med hvad Rimkrøniken meddeler om Opstandens Forløbere (S. 27-29), kan jævnføres en Udtalelse af det svenske Rigsraad paa Kalmar-mødet 1436 (plattysk Oversættelse: HR. I, n. 606 § 5): »Item skrev Sveriges Riges Raad og Mandskab fra Vesteraas til Kongen og bad ham for Guds og Rigets Bestandelses Skyld, at han vilde skikke Jens Eriksen fra Vesteraas, forat der ikke skulde komme noget argere deraf, hvortil Kongen sagde, at det kunde han ingenlunde gøre for Rygtets Skyld (umme segghendes willen). Tilsidst, da Rigets Raad forudsaa ikke ringe Fordærv, siden Menigheden og Engelbrecht, som havde vundet Ret mod Jens Eriksen, mente, at Retten ikke kunde have sin Gang paa Grund af Kongens Forbud, og vandt Slottet Borganæs og drog videre for Vesteraas, da kom Sveriges Riges Raad saasom Biskop Sigge af Skara, Biskop Thomas af Strengnæs, Biskop Nils af Vexjö, Hr. Bengt Stenson, Sture Algotson og andre gode Mænd til København, hvor ogsaa Jens Eriksen var nærværende, og faldt paa deres Knæ og bad Kongen, at han for den Døds Skyld, Gud havde lidt, vilde komme ind i Riget og høre, hvem der havde Skylden, og styre sin og Rigets Fordærv; hvad han sagde dertil, kan han selv vel mindes« (Sætningen om Borganæs har Udgifveren misforstaaet, idet han læser: wunnen se dat slot vorgehes). Skrivelsen fra Vesteraas maa tilhøre Efteraaret 1433, da Dal-

karlene første Gang indfandt sig her under Engelbrechts Anførsel; at Raadet derimod, som Rimkrøniken vil, allerede een Gang tidligere skulde have skrevet til Kongen om Jens Eriksen, er ikke rimeligt. Det andet Møde i Vesterdaas ved Midfastetid 1434 omtaler Raadet ikke; det led jo ikke godt, at det paa egen Haand havde afsat den Foged, som Kongen holdt fast ved. Af det følgende kan man lære, at Jens Eriksen efter sin Afsættelse er draget til Kongen, men naar Raaderne lader deres Rejse til København være foranlediget af det egentlige Oprør, saa passer dette ikke: Opstanden begyndte ved St. Hansdags Tide, og allerede sidst i Juni var de svenske Raader i Danmark. Derimod er det jo rimeligt nok, at de indstændig har anmodet Erik om at komme til Sverige, skønt dette ikke antydes i Brevet af 20. Juli (ndfr. 9).

7. Rimkrøn. S. 30-36.

8. Rimkrøn. S. 36-39.

9. 20. Jnli: DN. V, n. 643.

10. Styffe II, n. 103.

11. Rimkrøn. S. 39-41 (Erik Olson afdæmper noget Modsætningen mellem Engelbrecht og Raadet og lægger den første i Munden en rhetorisk Fremstilling af Klagerne mod Erik). DN. V, n. 644.

12. Rimkrøn. S. 41-48.

13. Brev af 11. Septbr.: Handl. rör. Skand. Hist. VIII, 3; om Datum: Reuterdaahl III, 1, 121. De i Brevet meddelte Enkeltheder stadfæster ganske Fremstillingen i Rimkrøniken.

14. Rimkrøn. S. 48-51.

15. DN. V, n. 646-47.

16. Rimkrøn. S. 51-54; Korner D 1598. Styffe II, n. 104.

17. Forliget: Rydberg III, n. 468. Rimkrøn. S. 54-55, jfr. 355, hvor blandt de danske Dommere anføres Erik Krumedige og Morten Jenssen i Stedet for Brevets Aksel Pedersen og Povl Laksmand; disse to blev nemlig siden, da det kom til en Domsafsigelse, afløste af de to i Rimkrøniken nævnte.

18. Rimkrøn. S. 55-56, 335-36. I Vers 1613 er jeg tilbøjelig til at rette: købstad men af riget mena, til ok, jfr. V. 1981; at Bønderne har været med, er vist utvivlsomt; sml. ogsaa E. Hildebrand: Svensk Hist. Tidsskr. 1893, S. 283.

19. Lagerbring IV, 576; Styffe II, ciii med n. 105-06 (= HR. I, n. 446-47).

20. Rimkrøn. S. 56-58, jfr. Styffe II, cii f.

21. Rydberg III, n. 469. Rimkrøn. S. 58-60; Erik Olson har en selvstændig Tradition om, at Upsalærkebisen var ivrigst for at faa Forliget i Stand.

22. Den lybske Krønike hos Grautoff II, 62, jfr. HR. I, S. 121-22;

at ogsaa Afsendinge fra Holstenerne var med, maa formodes efter n. 173-74. Nogle Afdadsbreve (Rep. 6616-21) viser, hvilke Bisper der var til Stede.

23. Vidtøftige Akter: HR. I, n. 366-72; jfr. 268 § 12, 285 § 2, 364, 373-75. Korner D 1583.

24. Disse Træk er især hentede fra de Optegnelser fra kongelig Side, som, oprindelig opsatte i 1430, ved Udstregninger og Tilføjelser lavedes om til Brug ved Forhandlingerne i 1484: Danske Mag. 5. R. IV, 352 (ufuldstændig i HR. I, n. 365). Jfr. ogsaa Dipl. Norv. V, n. 643, HR. I, n. 283. — Kong Erik var ikke tilfreds med den Holdning, Stralsund havde indtaget, efterat Byen i 1430 havde sluttet Fred med ham, og vilde ikke indrømme den fri Handel paa Danmark: HR. I, n. 279 (Rep. 6335); sml. ogsaa VII, n. 423 (hvis dette Brev ikke snarere tilhører 1427).

25. HR. I, n. 321 (§ 1-2, 6), 322-24, 329, 355-57, 359. Højmesterens velvillige Samvirken med Stæderne bliver hos Korner D 1583 til et ligefremt, forseglet Forbund; man ser, at Krønikeskriveren dog ikke var dybt indviet i Hansepolitikens Hemmeligheder, hvad der tjener til at forklare hans fejle Fremstilling af Vordingborgfreden 1435.

26. Jfr. HR. I, S. 277.

27. 16. Decbr.: HR. I, n. 387.

28. Korner S. 558. At disse Fredsartikler netop er dem, hvorved Lübeck er saa tilfreds i det ovfr. anførte Brev, fremgaar særlig af Korners Artikel 4 om Erstatning for Fredsbruddene, thi det eneste Punkt, Lübeck anfører, er, at man paa den nye Dag skulde træffe Afgørelse i Venskab eller ved Dom om de Fredsbrud, der var skete siden den Tid, Stilstanden blev sluttet i Horsens. Om Artiklerne endda ikke hos Korner gengives i en noget skarpere Form, end man just var blevet enig om, maa staa hen.

29. HR. I, S. 370. UB. d. Stadt Lübeck VII, n. 642 (21. Juni).

30. Korner S. 558.

31. Kongens Brev: Rydberg II, n. 470 (Rep. 6769). Et Modbrev fra holstensk Side findes ikke, og det er tvivlsomt, hvorvidt Kongens Brev er blevet udleveret.

32. Kongens Erklæring (15. Juli) om Ophævelse af Forbundet af 1423: Rydberg III, n. 471 a. — Kongens Fredsbrev (17. Juli): Smstds. n. 472; Stædernes: HR. I, n. 453 (Rep. 6771).

33. Danske Mag. 5. R. IV, 362 (Rep. 6772); jfr. Christensen, Unionskongerne S. 22.

34. Tratziger siger saaledes efter at have givet en Skildring af Freden, der er særdeles nøjagtig og aabenbart maa stamme fra en hamburgsk Indberetning; jfr. Hist. Tidsskr. 4. R. VI, Litt. 17.

35. Rydberg III, n. 471 (Rep. 6781).

36. HR. I, n. 436. Under Fredsbrevet findes nu Ærkebisp Hans Laksmands Segl, skønt Peder Lykke nævnes i Brevet (jfr. Møllerup, Billeættens I, 100 Anm.).

37. HR. I, n. 478, 507 § 7, 533 § 6, 541, 547, 550, 552; jfr. Hist. Tidsskr. anf. St.

38. Styffe II, n. 108.

39. Rydberg III, n. 469 a.

40. Styffe II, civ Anm.

41. Breve til Lübeck og Reval: HR. I, n. 448-49; paa en lignende Meddelelse til Højesteren svarede denne, at efter hvad han havde erfaret, tænkte Erik kun paa en fredelig Udsoning: Smstds. n. 450.

42. Rydberg III, n. 469 b (Rep. 6778-79). Jfr. Rimkrøn. S. 60-61.

43. Rydberg III, n. 469 c.

44. SA. Frelsebrev af 11. Aug. og 7. Oktbr.; Brev til Søderkøping 10. Aug. Den ene af de af Raadet udnævnte Frelsmænd fik et nyt Frelsebrev af Kong Erik paa Hr. Anders Nilssøns Forbøn, 8. Oktbr. 1435.

45. HR. I, n. 456; Rimkrøn. S. 61 (Styffe II, cv Anm. tvivler uden Grund om Kongens rettidige Ankomst).

46. Rimkrøn. S. 61; Erik Olson skildrer Forhandlingerne med løse Udpyntninger. Styffe II, n. 109.

47. Rydberg III, n. 473 a (Rep. 6788); jfr. Rimkrøn. S. 61-62. Ganske betegnende er det, at Forliget gengives saaledes i et Brev fra Livlands Landmarskalk: Kongen skal have 3 Slotte i Riget og have Magt til at besætte dem med Hovedsmænd efter sin Vilje; for de andre Slotte skal Rigsraadet raade, og der skal ikke udføres nogen Skat af Riget: Livländ. UB. VIII, n. 1007.

48. Rydberg III, n. 4736 (Rep. 6789).

49. Rimkrøn. S. 65-68; Ytringen om Jaherre anføres allerede af det svenske Raad i Jan. 1436. 22. Novbr. var Kongen vistnok i Kalmar, jfr. Rep. 6792.

50. Styffe II, cv siger med Urette, at Biskop Thomas af Strengnæs ikke deltog i Forliget.

51. Rimkrøn. S. 68. Brevet til det danske Rigsraad: Hadorf II, 103; om Datum: Styffe II, cv Anm. Det heri indeholdte Brev til Kongen, særskilt, men udateret: de la Gardieske Arkivet II, 74. Om Rigsdagen jfr. E. Hildebrand: Svensk Hist. Tidsskr. 1893, S. 283 f.

52. Rimkrøn. S. 69-78; Erik Olson har delvis en selvstændig Tradition.

53. Rimkrøn. S. 78-80.

54. Rimkrøn. S. 80-89; 10. Marts var Engelbrecht ved Kalmar: HR. I, n. 591. Jfr. Eriks Klagepunkter: HR. I, n. 605.

55. Rimkrøn. S. 89-93.

56. Forliget af 3. Juni: Rydberg III, n. 474. Rimkrøn. S. 80, 104-06 (der for Wismar urigtig har Hamburg), Korner § 1612.

57. Rimkrøn. S. 110 f. HR. I, n. 593. Naar Rimkrøniken fortæller, at Drostens og flere gik Marsken til Haande og lovede at være ham tro og huld, betyder dette vel ikke andet end, at de tiltraadte den af ham trufne Vadstenaaf tale.

58. Den hanseatiske Indberetning om Forhandlingerne i København er gaaet tabt, men hvad der opnaaedes, fremgaar af senere Udtalelser fra Kalmar: HR. I, n. 608 § 1-2 og især n. 609-10; jfr. II, n. 124. Christensen (Unionskongerne S. 27 f.) ser vel for skeptisk paa disse Udtalelser.

59. HR. I, n. 603, jfr. 609.

60. HR. I, n. 604.

61. HR. I, n. 605-06.

62. Rydberg III, S. 165.

63. Forliget af 1. Septbr.: Rydberg III, n. 475, jfr. HR. I, n. 608. Rimkrøn. S. 112; Korner § 1612.

64. Unionsforslaget: Aarsber. fra Geheimearch. II, 38; Rydberg III, 171; nærmere belyst af mig i Hist. Tidsskr. 7. R. III, 81.

SYVENDE BOG.

I Eriks sidste Regeringsaar er det knapt muligt med vore Kilder at trænge fuldt til Bunds i de højst forviklede Forhold. Foruden paa Krønikerne, der kun er fyldige og oplysende for hvad der foregaar paa svensk Grund, maa man især bygge paa de Stridsskrifter, som Kong Erik og det danske Rigsraad udvekslede (Anna Hude, Aktstykker vedrørende Erik af Pommerns Afsættelse); men ofte staar Paastand mod Paastand, uden at vi tør afgøre, hvor Sandheden ligger. De væsentligste Træk er dog allerede opklarede af tidligere Granskere, blandt hvilke foruden de svenske især maa fremhæves v. der Ropp i det foranførte Skrift. Aldeles udtømmende har Will. Christensen (Unionskongerne og Hansestæderne, 1895) behandlet en Hovedside af

Erslev: Erik af Pommern.

disse Aars Historie; den norske Bevægelse i 1436 er fromstillet af G. Storm (Norsk hist. Tidsskr. 3. R. II); de sparsomme Efterretninger om Bondeoprøret i Jylland er grundig prøvede af K. Fabricius (Hist. Tidsskr. 7. R. II). Her, hvor jeg efterhaanden slipper de Traade, jeg hidtil har fulgt, behandler jeg Stoffet med større Frihed end tidligere.

1. Rimkrøn. S. 112-15; Korner § 1616. Endnu 7. Septbr. var Erik paa Kalmar Slot (Orig.: Arkivet i Stettin).

2. Om Visborg Slots Bygning: SRD. I, 263. Trud Hase døde 1437 (smstds. 265); hans Ske: Illustr. Sveriges Hist. II, 154.

3. Lagerbring IV, 574 (Rep. 6671). Om de 1200 Mark: Rep. 6684; efter Protesten har nyere Forfattere som oftest antaget, at Erik krævede, at Kapitlet uden Gengæld skulde paatage sig Psalterlæsningen, men man har derved overset det forsigtige Udtryk: »muneribus quoque«.

4. Hans Laksmands Studier i Udlandet: Personalhist. Tidsskr. 3. R. V, 293; Udnævnelse til Erkebisp: Hist. Tidsskr. 7. R. III, 82 Anm.; Søn af Peder Laksmand: Rep. 6025.

5. HR. II, n. 118.

6. Hude, Aktstykker S. 1. I Slutningen af dette udaterede Brev omtales, at Stæderne skal mægle mellem Kongen og Svenskerne, men jeg kan dog ikke tro, at dette henpeger paa Kalmarmødet i 1436; Brevet er vist fra 1437.

7. Rimkrøn. S. 115-20. Følgrebrev til Øland: Jahn S. 509.

8. Rimkrøn. S. 120-56, Udbudsbrev 13. Decbr. 1436: Reuterdaahl III, 11, 533. Jfr. ogsaa Korner § 1630.

9. Grautoff II, 76. Opholdet i Preussen: HR. II, S. 102 Anm.

10. HR. II, n. 125-29.

11. Saaledes efter Rigsraadets Fremstilling: Hude S. 15 f.; efter Korner § 1630 kom de pommerske Hertuger til Kongen paa Gotland o. 22. Juli, og ved Rygen mødtes han af Udsendinge fra Rigsraadet, paa hvis Opfordringer Kongen vel ikke gav noget godt Svar, men dog afskedigede sin Hærstyrke. Overrejsen er vist sket i September, jfr. Rimkrøn. S. 157. Om Eriks Forhandlinger ved Rygen med Greifswald beretter Stralsund i et Brev af 23. Oktbr. (uden Aar): HR. VII, n. 454 (urigtigt ved 1436).

12. Hude S. 28 f.; Forleningerne efter Rigsraadet: Hude 4; delvist afvigende omtales de af Korner.

13. Malmø: Rep. 6876. — Thorlav: Rep. 6919-20. Eggerd Frille: Rep. 6936; Vidnesbyrd om hans Uskyldighed: Dipl. Flensb. I, n. 112-14; Rep. 6945. — Cæcilia: Adelstradition, noget afvigende hos Kristjern

Pedersøn (Saml. Skrifter V, 488) og hos Hvitfeld IV, 583, Fol. 800. Jfr. Hude S. 30.

14. Christensen S. 27 ff.

15. Rimkrøn. S. 157 f. Kristjern Nilsson var i Lund i Novbr. 1437: Rep. 6907.

16. HR. II, n. 213. Rep. 6932.

17. Hude S. 4 f., jfr. 14, 16 f., 24 f. Hvitfeld har af Efterretningerne om dette Paaskemøde i Vordingborg lavet to Møder, det ene 1436, det andet 1438!

18. Dokument fra Rigsdagen i Arboga: Styffe II, cxi Anm.; Rimkrøn. S. 171 f. lader derimod Karl Knutson vel tilbyde at nedlægge sit Embede, men Forsamlingen afslaa at modtage det; jfr. herom E. Hildebrand: Svensk Hist. Tidskr. 1893, S. 285. — Den anden Sendefærd til Danmark omtales af det svenske Rigsraad: Styffe II, 281; Styffe lægger den forud for Arbogamødet, men det er vel den, der omtales af det danske Rigsraad: Hude S. 10.

19. Erik: Hude S. 29, 30. Rigsraadet: Hude S. 16 f.

20. Jytte Gyldenstjerne gengiver i sin Slægtebog (Rigsark.) S. 23 v. Jens Torbernssøns Brev, »det vi endnu haver«; Brevets »brødescher« er de Skiver af simpelt Brød, der brugtes som Underlag; Jens Torbernssøn som Hovedsmand paa Kalundborg 1437: Rep. 6855. — Klager mod Erik for at have bortført Rigets Klenodier: Hude S. 5 f.; Eriks Svar: smstds. 32 f.; Beskyldningen genklinger i Rimkrøn. S. 173 og gentages af Kristjern I 1462: Dipl. Chr. Imi S. 143. Hvitfeld tilføjer: Breve; jfr. herom Allen, Breve og Aktstk. S. xi. — Den gode Bør: DN. V, 479. Sagn om Klenodierne: Chronik d. norteleu. Sassen (Quellensaml. III, 133 f.).

21. Rydberg III, n. 476 (Rep. 6958). Om Mødet se ellers det svenske Rigsraads Breve til det danske Rigsraad: Dipl. Norv. V, n. 667, og til Højesteren: Styffe II, n. 114. Rimkrøn. S. 172-74; Rygterne om Ærkebisp Olafs Forgivelse i Vadstenadagbogen og hos Erik Olson. — 14. Juli forligede Ærkebisp Hans Laksmand sig med Karl Knutson om al Skade, som Svenskerne havde gjort paa Lunde Kirkes Ejendomme: Orig.: SA.

22. Hadorf II, 126; jfr. Rimkrøn. S. 175. E. Hildebrand i Svensk Hist. Tidskr. 1893 S. 285.

23. Rimkrøn. S. 179-83; om Tidspunktet se Styffe II, cxii Anm.. Hildebrand, anf. St. S. 286.

24. Kildedstederne om Bondeopstanden i 1438—39 sammenstillede af Fabricius anf. St. S. 42 ff.; dertil maa dog lægges de mærkelige Bestemmelser om Bønderne i Forliget med Hertug Adolf, omtalte foran S. 402.

25. Hude S. 3 (Rep. 6973); jfr. den lybske Krønike hos Grautoff II, 78 f. Dombrev 29. Oktbr. af Rigsraadet, men i Eriks Navn: Rep. 6975.

26. Saaledes Raadet: Hude S. 11, 20.

27. Efter den lybske Krønike (Grautoff II, 80) kom han hertil allerede „efter Paaske“.

28. Opsigelsesbrevet: Hude S. 8 (Rep. 7013); Klageskriftet: Hude S. 12 (Rep. 7019).

29. HR. II, n. 306. Der er ingen Grund til med Ropp (smstds. S. 288) at tro, at der samtidig blev sluttet et andet videregaaende Forbund; jfr. HR. II, n. 358.

30. HR. VIII, n. 466, jfr. 467.

31. Jahn S. 509 (Rep. 7017); ved en slem Skodesløshed har Jahn i sin Fremstilling faaet dette Forlig ind under 1438, hvorved der falder et ganske nrigtigt Lys over Tildragelserne i dette Aar. — Allerede i Juni klager Rigsraadet over, at Riget for Eriks Skyld har mistet Haderslev og Ærø; af Traktaten med Hertug Adolf ses dog klart, at han endnu dengang ikke havde faaet disse i Besiddelse, og først 13. Juli skaffede Raadet sig ved en Aftale med Lensmanden paa Ærøhus fri Raadighed over denne Ø; Brevudtoget i Danske Mag. 5. R. II, 121 f., jfr. Christensen, anf. St. S. 36 Anm. — Betegnende er det, at Hertug Adolf, samtidig med, at han underhandlede med det danske Rigsraad, af den romerske Konge Albrecht, Sigmunds Efterfølger, skaffede sig Stadfæstelse paa alle sine Privilegier, Breve og Rettigheder paa Hertugdømmet Slesvig: Jahn S. 547 (Rep. 7031). Æneas Sylvius (SRSveic. III, 325 f.) vil i øvrigt vide, at selve det danske Rigsraad har skrevet mod Erik til Kong Albrecht ligesom allerede tidligere til Sigmund.

32. Lybske Krønike, anf. St., jfr. Christensen S. 36. Iver Jenssen paa Korsør opfordredes til at opsige Erik sin Troskab: Hvitfeld IV, 640, Fol. 824 (Rep. 7028).

33. Rimkrøn. S. 185-214, 342-54; Vadstenadagbogen. Eriks Proklamation af 19. Marts: Hadorf II, 128; det svenske Rigsraads af 25. April: Smstds. 132.

34. DN. V, n. 669 (15. Novbr. 1438).

35. Smstds. n. 680. Rimkrøn. S. 214.

36. Kongens Brev: DN. V, n. 681. Rimkrøn. S. 215-17; Vadstenadagbogen. Vaabenstilstand af 21. August: Rydberg III, n. 477.

37. Rimkrøn. S. 218-19. Vadstenadagbogen henlægger Beslutningen om ikke at tage nogen udenlandsk Konge til en Rigsdag i Arboga i Januar 1440. Fuldmagt for Raader til at møde i Jönköping: Hadorf II, 128. Jfr. E. Hildebrand: Svensk Hist. Tidskr. 1893, S. 286 f.

38. Rimkrøn. S. 219-27. Det endelige Forlig med Stensønnerne dog først paa den nysnævnte Rigsdag i Arboga: Lagerbring IV, 215

Anm. Niklis Stenson faldt i Vinterens Løb atter tilbage til Kong Erik, men blev saa taget til Fange og døde af Pest.

39. Hude S. 21, 23, 39; i Septbr. sendte Erik sit Svar paa Rigsraadets Klager til Fynboerne: Smstds. S. 48. Han havde ogsaa modtaget et Undsigelsesbrev fra Kristoffer; Svaret herpaa: Smstds. S. 44.

40. 3. Septbr.: Jahn S. 516. Anders Mus, der 1440 kaldes Rigens Kansler, nævnes endnu 1437 uden denne Titel: DN. I, 500, III, 518, 531.

41. Ved det store Fredsmøde i Arras 1435 nævnes blandt de mange der repræsenterede Stater ogsaa Danmark: D. Plancher, Hist. d. Bourgogne IV, 201 (hvorefter Barante og Michelet); om det forholder sig rigtigt, turde dog være meget tvivlsomt.

42. Christensen S. 40-42.

43. Aarsberetn. fra Geheimearch. II, 41.

44. Om alle disse Forhold henvises til Christensen, anf. Skrift.

45. Jahn S. 520. 18. Januar fik Aksel Pedersen nyt Lensbrev paa Varberg m. m. af Kong Kristoffer.

46. Christensen S. 59.

47. Rydberg III, n. 478 (Rep. 7044). Fuldmagt for de svenske Raader: Hadorf II, 118.

48. Rimkrøn. S. 227-30; Ærkebispens kom hjem fra Sverige 25. Juli: HR. II, S. 321. I Aug. stadfæstede Kristoffer, hvad hans Udsendinge havde lovet Karl Knutson: Lagerbring IV, 219 Anm. Klaus Nilssen kaldes i ældre Fremstillinger urigtig Rønno.

49. Rimkrøn. S. 231-33; Vadstenadagbogen. Det svenske Rigsraad til Kong Kristoffer: DN. V, n. 697. Kvittering til Karl Knutson: Lagerbring IV, 219 Anm.; Lensbrevet: Bring, Handl. II, 200.

50. Rimkrøn. S. 233-34, jfr. Jahn S. 521. Kristoffer til det norske Rigsraad: DN. V, n. 702.

51. Jahn S. 517, 518, jfr. 519. DN. V, n. 700.

52. DN. V, n. 704-07; Rydberg III, n. 479. Det norske Raad til Erik: Jahn S. 519. Med dette Brev sendte det paa ny de tidligere Breve fra Juli og Aug. 1440, og Kongen fik det hele ved Midfastetid (Paategning hos Jahn 518). Nordmændene synes da ikke at have taget deres eget Opsigelsbrev ganske efter Bogstaven, og endnu 21. Jan. 1441, da Kolbjørn Gerst modtog Båhus Slot af Drøsten, lovede han at holde det til Kong Eriks Haand: DN. II, n. 743.

53. Hadorf II, 143 (Rydberg III, S. 189).

54. Rydberg III, n. 480 (kendt af Olaus Petri). Brevet ledsages af en Skrivelse fra Bisp Jens af Roskilde, hvori han forsikrede, at Svenskerne af Danmarks Riges Raad skulde vederfares »Broderskab og Kærlighed til al Bestandelse: Orig.: SA.

55. Rimkrøn. S. 235-43; Vadstenadagbogen. Hadorf II, 149.

56. Fuldmagt af Gudbrandsdalen til Kongevalg: DN. V, n. 711. Almuens Valgbrev: DN. III, n. 771. Rimkrøn. S. 248; Vadstenadagbogen.

57. Notarialinstrument: Cypræus, Annales episc. Slesvic. S. 370. Vers hos Hvitfeld IV, 656, Fol. 830.

58. DN. VII, n. 408; i Brevet nævnes vel hverken Navne eller Stifter, men der kan kun menes Thorlav og Jens af Oslo; Byttet kom ikke i Stand, men siden forflyttedes Thorlav til Bergen. Brevet er udateret, og Hvitfeld omtaler det urigtig under 1437; det stammer vist fra Herredagen i Ribe ved Kongens Krøning.

TRYKFEJL.

S. 35 L. 9 f. n. samme, læs sammen.

- 105 L. 8 f. o. Notetallet 37 udgaar.

- 258 L. 5 f. o. sins, læs sin.

EFTERSKRIFT.

Da jeg i 1882 udgav min Skildring af Dronning Margrethes Historie, fremtraadte denne tillige som første Del af »Danmarks Historie 1375—1448«, og det var dengang min Hensigt snarest at tage fat paa Udarbejdelsen af den derved lovede Fortsættelse. Aaret efter kom jeg imidlertid til Universitetet, og denne nye Virksomhed lagde i flere Aar Beslag paa alle mine Kræfter. Allerede 1886 fuldstændiggjorde jeg dog mine Forstudier til Erik af Pommerns Historie ved en Rejse til Nordtyskland; Koppmann tillod mig at benytte det Materiale, han havde samlet til Fortsættelsen af sin Reces-udgave og som siden er blevet trykt, jeg undersøgte selve Arkiverne lige fra Lübeck op til Königsberg og Danzig, og studerede endelig i Göttingen de der deponerede Afskrifter af Historikeren Korners forskellige Redaktioner, som siden er blevet udgivne af Schwalm. Tidligere havde jeg udnyttet de svenske Arkiver, og jeg havde nu Materialet rede i temmelig Fuldstændighed. Det var ikke let under Universitetsvirksomheden at samle sig om et større videnskabeligt Arbejde, men i 1889 gennemgik jeg dog i Forelæsninger Erik af Pommerns Historie sammen med hans nærmeste Forgængeres. Fra en Forelæsning til en Bog er der imidlertid et stort Spring, og nu tog et andet Arbejde mig fanget for lang Tid, idet jeg til »Danmarks Riges Historie« paatog mig at skrive Tiden fra 1241. Det vanskelige Aarhundrede efter Valdemar Sejrs krævede store Forarbejder, og Erik af Pommerns Historie blev liggende, lige til jeg naaede til hans Tidsalder i Danmarkshistorien. Saa fandt jeg dog, at det egentlig var urigtigt, at det store Materiale, jeg havde samlet,

det ikke ringe Arbejde, jeg allerede havde sat ind paa dets Bearbejdelse, kun skulde føre til et halvt hundrede Sider om Kong Erik i folkelig Skildring; jeg vendte tilbage til Planen om at give den forlængst paatænkte udførlige Fremstilling, og det lykkedes mig at naa til Ende dermed.

Dette er da Grunden til, at Fortsættelsen af »Dronning Margrethe« først fremkommer 19 fulde Aar efter Begyndelsen. Jeg haaber, at Værket har vundet ved denne lange Udsættelse; endda maa jeg sige, at det har været saa vanskeligt for mig at forene Udarbejdelsen af dette Skrift med alt det andet, jeg har at gøre, at jeg nok kunde ønske at have kunnet ofre den sidste Fuldendelse mere Tid. Heldigvis har min Opfattelse af Dronning Margrethe ikke forandret sig i Aarenes Løb; for saa vidt har det ikke voldet mig nogen Vanskelighed at fortsætte dette Ungdomsarbejde ved nærværende Bog. Derimod er det i Mellemtiden blevet mig ganske klart, at naar jeg først tænkte paa at lade Fortsættelsen gaa til Kristoffer af Baierns Død, saa var det ikke her, at den rette Afslutning laa; Kristoffers korte og lidet mærkelige Regering danner en Indledning til Kristjern I's Historie, men det dybe Indsnit ligger forud for ham ved Erik af Pommerns Afsættelse. Dette har da medført, at jeg har maattet lade dette Bind følge af et nyt Fællestitelblad ogsaa for min tidligere første Dels Vedkommende.

Jeg bringer min Tak til Direktionen for den Hjelmsjerne-Rosencroneske Stiftelse, der har understøttet mig saavel til min Studierejse som nu til selve Bogens Udgivelse, ligesom jeg takker Frk. Dr. phil. Anna Hude, der velvillig har læst en Korrektur paa Værket. Arkivar Thiset skylder jeg Tegningen til Skjoldet paa Titelbladet.

Marts 1901.

Kr. Erslev.

UNIVERSITY OF MINNESOTA

wils

948.03 Er46be

Erstlev, Kristian Sofus August, 1852-1930

Erk af Pommern, hans kamp for Snderjyl

3 1951 001 258 296 A